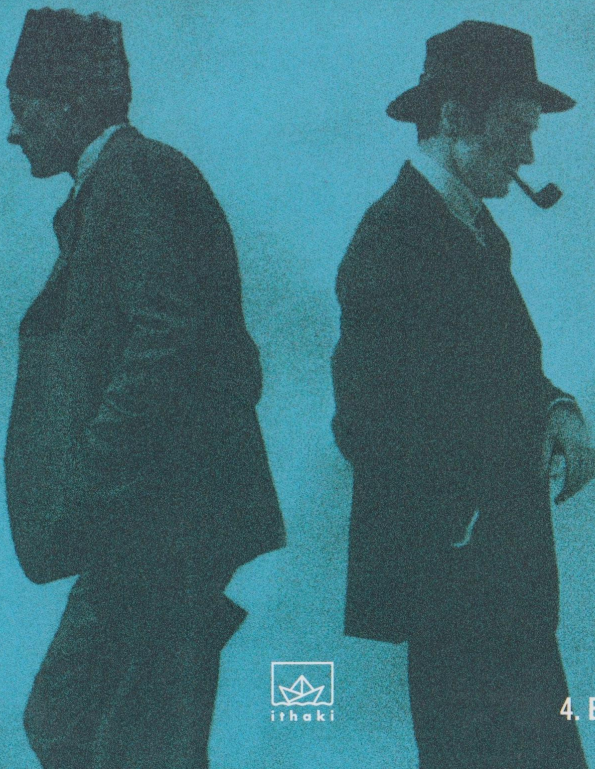
KEMAL TAHİR

Yol Ayrımı

Bütün Yapıtları 3

ithaki

4. BASIM

Kemal Tahir
(1910-1973)

Kemal Tahir İstanbul'da doğdu. Gazihasanpaşa Rüştiyesi'ni bitirip girdiği Galatasaray Lisesi'nin ikinci sınıfından ayrılarak öğrenimini yarıda bıraktı. Avukat katipliği, ambar muhasipliği, gazetecilik gibi işlerde çalıştı. 1938'de, Nâzım Hikmet'le birlikte yargılandığı Donanma Komutanlığı Mahkemesi'nde on beş yıl hapse mahkum edildi. On iki yıl Çankırı, Çorum, Kırşehir, Malatya cezaevlerinde yattıktan sonra, 1950'de Genel Af Yasası uyarınca geri kalan cezası bağışlandı. 1955'ten sonra yayımlamaya başladığı romanlarıyla edebiyatımızın önde gelen yazarları arasına katıldığı gibi, tarih konusundaki görüşleriyle de düşün hayatımızı etkiledi. 21 Nisan 1973'te, bir kalp krizi sonucunda İstanbul'da öldü.

Kemal Tahir
Yol Ayrımı

İthaki Yayınları - 332
Edebiyat - 265
Esir Şehir Üçlemesi 3. Cilt
ISBN 975-273-129-5

4. Baskı, İstanbul / Mart 2010

© Kemal Tahir, 1967
© İthaki, 2005

Yayıncının yazılı izni olmaksızın herhangi bir alıntı yapılamaz.
Bu kitabın telif hakkı Kemal Tahir Vakfı temsilcisi ONK Ajans Ltd. Şti.'den alınmıştır.

Yayına Hazırlayan: Sevengül Sönmez
Sanat Yönetmeni: Murat Özgül
Kapak Tasarımı: Ömer Ülkenciler
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: Yeşim Ercan Aydın
Kapak, İç Baskı: İdil Matbaacılık
Davutpaşa Cad. No: 123 Kat: 1
Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 482 36 01
Sertifika No: 11410

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin yan kuruluşudur.
Mühürdar Cad. İlter Ertüzün Sok. 4/6 34710 Kadıköy İstanbul
Tel: (0216) 330 93 08 – 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
ithaki@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kemal Tahir

YOL AYRIMI

Birinci Bölüm

Madrabazlık

1

Murat, yemek dönüşü kravatı çözüp masanın üstüne atmış, kahveyi bitirince de, kendisini çalışmaya zorlamak için, gömleğin kollarını sıvayıp kâğıtları önüne çekmişti.

Kâğıtlar: Başta birinci sayfanın planı... Sekiz tane boş sütun... Bunların şurasına burasına konulacak fotoğrafların yerlerini gösteren, küçüklü büyüklü birkaç dörtgen... İç haberleri gibi dış haberleri de incir çekirdeği doldurmaz; Anadolu Ajansı bültenleri... Çoğu telefonla alınıp kahve köşelerinde değiş tokuş edildikten sonra, birbirine benzemesin diye zorla karıştırıldığı için anlamsız hale gelen özel(!) havadisler...

Anlaşılan, yarınki 9 Ağustos 1930 Cumartesi günü *Vakit* gazetesi gene başlıksız çıkacaktı. Evet, habersizlikten kırılıyordu bütün gazeteler... Oysa isyan vardı memlekette... İki aydır Ağrı Dağı'nda vuruşuluyordu.

Aslına bakılırsa, umurunda değildi Murat'ın, gazeteler başlıklı veya başlıksız çıkmış... Haftada bir gece, izinli sekreterin yerine bakıyordu. Hiç de sevmiyordu sekreterlik işlerini... Röportaj yazarlığına geçti geçeli, kurtulmuştu, çok şükür, punto, katrat, "Yazı eksik, yazı fazla" hesaplarından...

Pencerenin esintisi, yüzünü alev gibi yalayıp geçince, yaz ge-

cesinin ağır sıcağını, arkasından gürültüsüz sokulmuş birinin varlığı gibi duydu. Serinlik başlayacağına, demek ki, gece ilerledikçe sıcak artıyordu. "Kızgın fırına dönmüş burası yahu!"... Fırın duygusu veren, herhalde, sekreterlik odasının, döşemesi gibi, tavanın da kesme taştan örülmüş olmasıydı.

Saate baktı, dokuz buçuk... Neredeyse, ajansın son bültenleri gelmeye başlar. Bir-bir buçuk saat sonra birinci sayfa da girer makineye... Bu gece de bu iş, hayırlısıyla, biter burada... "Telefon etmeli gazetelerdeki arkadaşlara... Uzanmalı Boğaz'a... Bu gece yatılmaz, sabah serinliği başlamadan..."

Duvardaki saat, askıdaki ceket, şapka... Masanın üstündeki telefon... Camlı dolaptaki ciltli kitaplar, bütün eşya, sanki katılıklarını yitirip cıvıklaşmışlar, bulundukları yerlerde, pelte gibi yayılmışlar...

Kâğıtları karıştırdı. Dünkü gazete, maliyenin derlenip toplanması için Müller adında bir yabancı uzmana hazırlatılan büyük raporun tam olarak yayımlanacağını bildirmişti. Kaç kişiyi ilgilendirir, Mösyö Müller'in raporu?.. Kaç kişi okur bunu, okuyanlardan kaçı ne anlar?

İsyancılar İran topraklarından yararlandıkları için Ağrı isyanı hemen bastırılmayınca, röportajlar yapmak üzere gönderilmesini patronlara teklif etmişti. Çok uygun buldular, sevindiler, gereken izni mutlaka alacaklarını da sandılar. Halk Fırkası'nın en nüfuzlularından iki mebus... Ayrıca İsmet Paşa'nın yakınları... Çoğu akşam yemeklerini Gazi Paşa'nın sofrasında yiyenlerden Hakkı Tarık, Âsım Bey kardeşler... Başvekil İsmet Paşa, belki de bizzat Gazi, böyle bir röportajdan hiçbir sakınca görmedikleri halde, Mareşal Fevzi Çakmak'ın "Olmaz"ı bir türlü aşılamadı. Nedeni de gizli değil! Ordunun geri hizmetlerindeki karışıklık... İsyanın aylardır bastırılamaması göstermiyor mu, aksayan yön-

ler olduğunu?.. Nasıl saklanır bu kadar açık bir gerçek? Niçin?..

Dalgınlıkla ayak seslerini duymamıştı. Kapıda apansız peydahlanan Hademe Hıdır Onbaşı'yı görünce umursamadan sordu:

— Nedir o? Ajans kâğıdı mı?

— Yok Murat Bey'im... Telgraf kâğıdı...

— Ver bakalım! Nereden?

— Yalova'dandır telgrafımız. Âsım Bey'imizdendir ve de gayet önemlidir ki, bana kalırsa...

— Daha söyleniyor! Ver şunu...

Aldı. Açılmıştı. Kaşlarını çatarak okudu:

"Birinci sayfa basılmayacak stop... Mürettiphane tam kadro beklesin stop... Geliyorum. Çoruh Mebusu Âsım..."

Murat sevindi. Sudan haberlerle birinci sayfa tertiplemekten kurtulmuş, çok ağır bir yükü sırtından atmış gibi hafiflemişti. Yüzüne merakla bakan Hademe Hıdır Onbaşı'ya takılmak için suratını astı:

— Açık mı geldi bu böyle?

— Açık mı? Telgraf kâğıdımızı mı sordun?

Hademe Hıdır Onbaşı birden pirelenmiş, her çeşit sorumluluğu önleyecek en uygun karşılığı bulmak için telaşla yutkunmaya başlamıştı.

— Biz açtık ki Murat Bey'im... Üstünde *Vakit* gazetesi yazılı olduğundan açtık. Yanlış olmasın ki, başkasına gitmesin!

— Yanında kimse var mıydı açarken? Telgrafçının getirdiği sırayı sordum.

— Kim, kimse mi? Kim olur bu saatta?

— Bilmem! Yabancının biri... Öteki gazetelerden?..

— Yok hayır! Yoktu yabancımız... Narasın gecenin bi vakti... Ferah ol!

— Biri bulunmalıydı ki... Ah nolaydı, olaydı... Ben sana sor-

malıydım ferah olmayı...

Murat, Çorumlu olan Hıdır Onbaşı'ya takılmak istediği zaman böyle Çorum ağzıyla konuşuyordu. Hıdır Onbaşı bunu bildiğinden hemen rahatlamıştı. Gazeteye, saray şoförü Çorumlu Dadal Efendi tarafından yerleştirilmiş, işe girdiğinin haftasında –askeriyenin bölük eminliğinden kalma yatkınlıkla– patronların ispiyonu kesilmişti. Bütün ispiyonlar gibi kendini, öteki çalışanların üstünde görüyor, Murat'a karşı gösterdiği alçakgönüllülük, Dadal Efendi'nin ahbabı olmasından, bir de yaman yumrukçuluğunu gözleriyle gördüğündendi. Şakaya koşularak ürkmüş gibi boynunu büküp yılıştı:

— Aman beyim... Vay başımaaa... Demek bu telgraf kâğıdı... Ne demeye gelmekte oh Murat Bey'im?.. "Birinci sayfa basılmasın" demiş Âsım Bey'imiz... Sakın bu laf, askeriyenin gece nöbeti parolası gibi... Ne demeye gelmekte peki? Gizlisi nedir bunun?..

— Gizlisi... Gazete kısmının gidişatı askeriyeden hiç farksız değil midir? Şuncacık şeyi belletmedi mi Yazı İşleri Müdürümüz? Gazetenin gizlisi korunmazsa nolur bakalım?

— Nedir bunun gizlisi aman beyim? Az biraz çıtlatmalı ki kimden korunacağı bilinmeli...

— Kimden he mi? Vay ki yazık senin takındığın onbaşı nişanlarına. Ya bura nere sefil Hıdır? Bura İstanbul değil mi? Ya İstanbul'dan başka İstanbul var mıdır akılsız? İstanbul'a kurban olmalı! Başkaca burası eskinin Babıâli'si olup adı, Gazi Paşa'mızca geçenlerde Ankara caddesine çevrilmedi mi? Burda kimler eğleşir bakalım, fetvazlar eğleşmez mi? Görmeden sezinleyen ve de sezinlemesiyle gizlimizi tuzsuz yağdan kıl çeker gibi çekip alan nice nice köpoğlu köpek buraya birikmiş değil midir?

— Fetvaz olmakla... Bizim bilemediğimiz gizlimizi... Yaba-

nın fetvazı... Hayır, sezinleyemez koca Tanrı'ya şükür...

— Şundan sezinler ki akılsız Hıdır... Telgrafın gelmesinden bile sezinler. Bir gazeteye telgraf kolayına mı gelir! Hayır, gayet zoruna gelir ve de zorlu durumlarda gelir. Hele ki, *Vakit* gazetesine telgraf büsbütün önemli olduğundan gelir! Sağ olsunlar, var olsunlar ve de koca Tanrı bizim kazancımızdan alsın, onların kazancına katsın! Patronlarımız, kendin bilmez değilsin ya, cimri pinti değillerse de, eli sıkı ve de kolayına para harcamaz bilinir ve de bunun yalanı ve de şakası hiç yoktur. "Âsım Bey Yalova'dan telgraf çekti" ne demek? Paraya kıydı ve de sanki canını ortaya attı demek... Çünkü bizim, dünya durdukça durası patronlarımızda mal canın yongası değil, belki de can malın yongasıdır. Bu sebeple temeline tükürdüğüm bu Babıâli Yokuşu'nda ve de Ankara Caddesi'nde bütün gazetecilerin gözü, ortalık kararıktan bu yana, *Vakit* gazetesinin kapısındadır. Bunlar buraya telgrafçının girmesini görmeleriyle ossaat bir bokluk olduğunu kestirirler ve de benim aklıma geleni işlerler.

— Aman Murat Bey'im nedir senin aklına gelen?

— Benim aklıma gelen Hıdır Ağa, eski gazeteleri önüme çekip yumulmak, hangi olayın azıp, azgınlaşıp, kabarıp, taşıp birinci sahifeye hopladığını arayıp bulmaktır. İşte bu sebeple... Sen... Allalem... Cümle kapımızı kilitlemeden ve de ardına kol demirlerimizi dayamadan çıktın geldin! Tüh yüzüne derbeder Hıdır... Dur, eğlen... Sözün gerisini dinlemeden nereye? Seğirt Başmürettip Haydar Baba'ya... Hemen gelsin... Bu dakkadan sonra, içerdeki içerde, dışardaki dışardadır. Sinek girip çıktı mı bittin bil! Yallah...

Hıdır Onbaşı kapıyı açık bırakmış olmalı ki, topaç gibi dönüp pervazlara çarparaktan çıkmıştı. Murat cigara yaktı. Telgraftan önemli bir haber olduğu anlaşılıyordu. "Millet Meclisi yaz ta-

tilinde... Gazi çoktandır Yalova'da dinleniyor. İsmet Paşa da geldi geçende... Nolabilir peki?".. Gözlerini kısarak son günlerin haberlerini hatırlamaya çalıştı.

— Hayrola Murat Bey... "Birinci sayfa basılmayacak," dedi Hıdır ayısı... "Mürettiphane beklesin!" diye telgraf çekmiş patron... Doğru mu?

— Evet...

— Ne dersin?

— Ermedi aklım...

— Patronu Saray'dan mı çağırdılardı, kendi mi gittiydi Yalova'ya?

— Bilmem.

— Ağrı işi bitti, desem... Ya da herifleri kovalamak için İran topraklarına girdik de... çarpışma filan mı?

— Haklısın. Nolabilir?

— Anlarız birazdan... Nerdeyse gelir Âsım Bey... Musahhih Selim Bey'e söyleyin lütfen... Bizim gazetenin ağustos sayılarını getiriversin bana...

Uzakta, yukarda bir yerde, haldır haldır çalışan baskı makinesi, medrese hücrelerine benzeyen taş odaları, kalelerin gizli su yollarını hatırlatan daracık taş merdivenleriyle *Vakit* gazetesi idarehanesinin garip yapısını temellerinden çatısına kadar belli belirsiz sarsıyordu.

Murat kapıdan çıkmak üzere olan Başmürettip Haydar Baba'ya seslendi:

— Bakın napalım Haydar Baba... Fazla basalım gazetenin ikinci yüzünü... Bana epey önemli geliyor bu iş... Telgraf çekmezdi yoksa bizim patron paraya kıyıp... Hele Yalova'yı bırakıp hiç gelmezdi, gece vakti...

— Basmak kolay ama... İyi düşün... Benim bildiğim Âsım

Bey, hiç bakmaz kâğıt parasını keser aylığından... Elektrik parasını... Mürekkep parasını bile hesaplayıp keser...

— Kessin! Sorumluluk benim. Bak bakalım senin tezgâhta yetişen Murat oğlunun gazetecilik sezisi... Koku almak gücü nasılmış? Durdurma baskıyı...

Haydar Baba çıktı. Murat eli çenesinde açık kapıya daldı. Kızgın havada petrol, kötü mürekkep, makine yağı kokusu vardı.

Ayaklarının ucuna bastığı için ses çıkarmadan yürüyen Hademe Hıdır omzu üstünden arkasına bakarak gizli bir işe gelmiş gibi boynunu uzatıp fısıldadı:

— Kahve gelsin mi Murat Bey'im?.. Gelsin mi az şekerli?..

— Hay çok yaşa Hıdır Ağa...

— Dedim ki... Kahvenin sırasıdır, dedim... Hep öyle ayaklarının ucuna basıp omuzu üstünden arkasını kollayarak masaya yaklaştı: Bak ne geldi benim aklıma... Dadal Efendi hemşerimizin geçenlerde dediği çıktı mı sakın?

— Neymiş Dadal Efendi'nin dediği?

— Dediği... Vay ki vay... Evet, şimdi iman ettim, "Saray şoförü" dedin mi on dakka düşüneceksin! Ne demektir Saray şoförü? Pire zıplasa haberli demektir. Çünkü, Gazi Paşa'mızın yanındadır. Başkaca, dem denilse demiri bilir kurnazlardandır. Ne fayda ki, vakti gelmediğinden açıklamadı büsbütün... Lafı dolandırdı biraz... Anlayana, sivrisinek saz, demeye getirdiydi. "Sen bu Ağrı işinin uzamasını salt Ağrı işi belleme Hıdır Onbaşı," dediydi.

— Ya?

— "Benim sezinlediğim, dünyalar durdukça durası Gazi Paşamız uygun kertesini gözlemekte ve de saatini, dakkasını şavullamakta." dediydi. Demek... Evet, Gazi babamız, yıldızları yıl-

dızcısına gözletip, bakıcısına bakım baktırdı ve de düşe yatıcıları düşlere yatırıp hüddam sahiplerine hüddamları yoklataraktan hayırlı zamanı aratıp buldurdu. Buldurmasıyla "Ağrı Dağı'nın kuyruklu Kürt'ünü kırmaktan bişey hasıl olmaz. Fesadın başını ben bilirim." dedi.

— Kimmiş fesadın başı?

— Şuncacık şeyi bilirsin ya, gazeteci olduğundan bilmezden gelirsin! Fesadın başı... Acem... Evet, dinim gibi bilmekteyim... Telgrafımızın gizlisi: Gazi Paşa'nın Acem'e daldığı haberidir. Koca Tanrı'ya şükür, derbeder Acem Şahı'ndan, Tebriz'imizi ve de Şiraz'ımızı ve de çevresi cennet bağına benzer Urumiye gölümüzü çekip alsa gerektir. Seferberlikte Enver Paşa'mızın kardeşi Nuri Paşa'mızla ve de emmisi Halil Paşa'mızla gezdik, gördük biz oraları... Müslüman yatağı yerlerdir ki, Kızılbaş Acem'in akılsız başına dünyayı dar eden aşiret müslümanı yatağı bir yerlerdir. Hahahay ki ne kadar güzel! Evet, bunun sonunda, Gazi Paşamız, Şah'ın sarayını başına yıkıp, hazinesini askerine yağmalatıp tacını, tahtını belki de top kâküllü avradını omuzlayıp getirse gerek! Bunlar böylecene olmalı ki, ben kas kas gülmeliyim. Çünkü, seferberlik sırasında, dini gevşek, imanı bozuk takımı "Olmaz öyle şey" dediydi. Ya bizim alay müftümüz ne buyurduydu buna karşı? "Enver Paşa'mızın bu yolda fermanı vardır , hemi de geri alınmaz tuğralı fermandır." buyurduydu. "Bu kez olmasa da hiç değeri yok, yüz yıl sonra Osmanlı'yı toplanıp birikti bil, bir uğurdan yumulup fermanın buyruğunu yerine getirdi bil." dediydi. Bugünü gördüm ya, Murat Bey'im, bundan böyle kötü Hıdır ölse de gam değil...

Hıdır Onbaşı'nın biraz önce Başmürettip Haydar Baba'nın söylediği birkaç kelimeyi kullandığı, böylece Murat'ın ağzını da yoklamak istediği anlaşılıyordu.

— Ağzından cevahir taşı saçmaktasın ya, olur mu dersin Onbaşı?

— Olur mu ne demek? Oldu bile... Çünkü, benim sezinlediğim... Arslan sütü şişede durduğu gibi durmayıp... Gazi Paşa'mız, şişeyi ikileyip, üçleyince köpürüp taşıp... Bildiğin keyfe binip... Enver Paşa kardaşının fermanı aklına gelmesiyle... Hiç bakmamıştır ve de İsmet Paşa'mızın "Aman olmaz" demesine hiç kulak asmamıştır. Evet bu kez, Gazi Paşa'mız, "Acem'i senden isterim" fermanını Külahı Eğri Salih Paşa'ya ulaştırdı. Eğri Külah Salih Paşa'mızsa bu kadar arkayı bulmasıyla ne demiştir bana sorarsan? "Ben Acem'i bitireyim de dilerse İsmet Paşa beni ipe çeksin" demiştir. Evet, emri almasıyla üç kez öpüp başına götürüp "Vaktine hazır ol ey Acem Şahı! Vardım." demesiyle... Askeri çekmediyse de çekmesine çok bişey kalmamıştır. Yumulup yetişecektir, dinim gibi bilmekteyim ki, hiç aman zaman vermeyip...

— Peki... Külahı Eğri Salih Paşa daldı tuttu, vurup Acem'i çökertti diyelim, ya buna karşı, İngiliz napar?

— İngiliz mi? Böyle hayırlı bir işe İngiliz napacak? Akıllıysa, "Olmuş işin kötüsü olmaz. Olmasa iyiydi ya... Olmuş bikez." diyecek!.. Biz öyle biliriz. Olmuş işin kötüsü olmaz, olsa olsa az biraz ceremesi olur. Onu da kırar sarar, bulur toplar, "Paranı bil ve de edebini bil." diyerekten önüne atıverdin mi...

— Ya tependeki Moskof?

— Moskof mu? Moskof'a boşver! Hayır, İngiliz'in hay hay dediğine Rus ağzını bile açabilemez. Acem'i bitirmiş Türk'ün uğrunu keseyim der demez, başına göklerin çökeceğini kestirir ki, kötü Moskof, ossaat kestirir.

— Demek senin hesapça, Külahı Eğri Salih Paşa, salt Acem'i bitirmemekte, İngiliz'le Moskof'u da birden bitirmekte... Ne demektir bu? Dünyayı dümdüz ettik demektir.

— Haşşunu bileydin! Türk kalkmayınca, azıp kudurup "Ya Allah! Yaa Piir" diyerekten kılıca sarılmayınca bu köpoğlu dünyanın kağşamış çivisi yerini bula mı bilir gerisin geri? Vay ki, Gazi Paşa... Vay ki, dünyalar durdukça durası Gazi Baba'mız... Sonunda bu oyunu da mı ettin adalı İngiliz gâvuruyla Bolşevik Moskof'a... Oh ne güzel! Hahahaay! Hıdır'ın kaçtır gördüğü hayırlı düşler geldi çıktı desene... Bu gece gecelerden nasıl bi gece?.. Aynı bir leyleyi kadir gecesi... Evet, kahve benden... Dilersen taze çay gelsin! Hayır dedin mi hiç olmaz. Kahve gelecektir ve de Hıdır Onbaşı'dan gelecektir. Eli keseye attın mı canım sıkılır ki, gör nasıl sıkılır.

— Kahve kolay Onbaşı... Selim Efendi hemşerin gelecekti. Nerde kaldı. Sesle gelsin!

— Aman iyi... Müjdeyi versem olur mu Murat Bey'im?.. Bunun müjdesini Selim Efendi'ye biz veriversek...

— Iyi... Hem ver, hem de müjdeliği alaraktan ver. Gel arkadaş, biz bu kahveleri senin Selim Efendi hemşerine yükleyip savuşalım!..

— Olmadı. Kahveleri hiç katma! Kahve bizden ki, Gazi Paşa bile gelse bizden...

Hıdır Onbaşı, "Yaşadık" diye parmaklarını şıkırdatıp seğirterek çıktı ki, çiftlik bağışlasalar bu kadar candan sevinmez.

Musahhih Selim Efendi gazete koleksiyonuyla girdiği zaman Murat hâlâ, dalgın gülümsüyordu.

— Nedir Murat? Ne diyor bizim avanak Hıdır? Gerçek mi? Vuruşma başlamış mı Iran'la?

— Yok yahu!

— Ya ne diyor, Hıdır Onbaşı olacak... Ne yazmış telgrafta patron, birinci sayfayı basmayından başka?

— Bekleyin geliyorum!

— Kötü bişey olmasın...

— Ne gibi?

— Ağrı'da... Birliklerimizin biri pusuya düşer. Çokça ölü verilir.

— Sanmam! Böyle bir şeyi birinci sayfanın başına mı geçireceğiz? Benim anladığım, saraydan çıkmış, hiç beklenmez bir haber bu... Başkaca, öteki gazeteleri sanırım, atlatacağız. Üst üste yapıştırılmış *Vakit* gazetelerini önüne çekti: Bakalım. Önemli bir olay geçti de fark etmedik mi son günlerde... Ya da birden hiç beklenmez bir iş, büyüyüp öne mi atladı?..

Musahhih Selim, kapıya bakarak sesini alçalttı:

— Ister misin aklıma gelen olsun.

— Nedir?

— Bizim fukara patronu... Gazi Paşa... Bişeye canı sıkılıp... deflesin sofradan...

— Amma yaptın haa... Bizim patron Gazi'nin canını sıkacak bir şey yapar mı hiç?

— Kendisine kalsa yapmaz ya, herkes birbirinin ayağını kaydırıp göze girmeye çabalıyor. Gazetede aykırı bir yazı... bir haber çıkmıştır. Aradan aylar bile geçse, birinin yeni çarpar gözüne... Koşar götürür. "Şu anlama alınmıştır, şu meseleyi kurcalamaktadır," derken... Öteden bir başkası... "Ben dememiş miydim vaktiyle" der, "Koynumuzda yılan beslemekteyiz. Bunlar, önü sonu İttihatçılığa bulaşmış adamlar... Bence bunlar kılıç korkusu Kemalistleridir Paşam." der. Hele bunu öfkeli sıraya denk düşürdüler mi...

— Evet, olur böyle şeyler ama... O zaman da bizim patron gazeteye telgraf çekmez, doğru eve gider, "Hastalandım" diyerek yatağa girer. Hastalık nedeniyle mebusluğu bile bırakıp ortadan kaybolur.

— Ya gazetede çıkan bir yazıyla ilgiliyse... "Hemen düzeltmeli, yoksa göze görünmemeli" diye azarlandıysa...

— O zaman da gelip bize neden açıklama yapmak zorunda kalsın? Bişey yazar, "Bunu yarın birinci sayfada mutlaka vereceksiniz" der, gene görünmez. Hele bakalım bunlardan bişey çıkarabilecek miyiz? Önce Ağrı lsyanı haberlerini geçirelim gözden...

1 Ağustos 1930 Cuma günkü sayıdan başladı. Yalnız başlıkları okuyordu:

"İRAN BİZE DOST MU, DÜŞMAN MI?"

"AĞRI OLAYLARINA KARŞI İRAN'IN DAVRANIŞI:

ACEM KILICI GİBİ"

"AĞRI İSYANINDAN ABDÜLHAMİT SORUMLUDUR."

— Neye güldün Murat?

— Epeydir aranıyordu Ağrı isyanının sorumlusu... Sonunda bulunmuş çok şükür...

— Haa... Şu Abdülhamit meselesi... Parlak ki, o kadar olur.

Kahveci kahveleri getirip, "Bunlar Hıdır Ağa'dan" deyince Selim buna çok şaştı: Hayrola! Piyango mu çıktı bizim Hıdır Onbaşı'ya?..

Murat başını salladı:

— Çok daha önemli... Acem'e savaş açtığımıza sevindi senin hemşeri...

— Anlamadım.

— Ben de...

Başlıklara döndü Murat...

"TÜRK–İRAN DOSTLUĞU TEHLİKEDE",

"BİZE NOTA VERDİLER",

"YÜZ ELLİLİKLER AĞRI OLAYLARINA BURUNLARINI SOKMAK İSTİYORLAR."

Bu başlığın yanına Refik Halit'in vesikalık fotoğrafı da konulmuştu. "Yüz elliliklerin içinde burnu en büyük bu olmalı ki, fotoğrafını koymayı uygun görmüş bizim sekreter.."

Başlıklar, gelişigüzel, heyecansız sürüyordu:

"ÜÇ BUÇUK KÜRT'E İSTİKLÂL – İRAN SORUMLUDUR – HARİCİYE VEKİLİMİZ: "NOTA VERMEDİK. İRAN'LA KONUŞUYORUZ."

"AĞRI DAĞI ASİLERİNİN TEPELENMESİ KESİN OLARAK SÜRÜYOR – ENTELLİCENS SERVİS AĞRI OLAYLARIYLA İLGİLİ."

7 Ağustos 1930 Perşembe:

"DOĞU'DA DURUM: BU OLAY BİR GERİCİ YOBAZLIK DEĞİL, BİR ÖÇ ALMA VE BAĞIMSIZLIK AYAKLANMASIDIR."

— Ve de gelelim, bugünkü 8 Ağustos Cuma sayımıza... Bak ne yazmışız! L. Drumond Hay adlı birinin makalesinden çıkarılmış bir başlık... "KÜRT İSYANI MUTAASSIP KÜRT'ÜN GARPLILAŞAN TÜRK'E AYAKLANMASIDIR..." "HOYBON CEMİYETİ 1927'DE KÜRT İSTİKLÂLİNİ KARARLAŞTIRMIŞ VE GEÇİCİ MERKEZ OLARAK AĞRI'DAKİ AVA'YI SEÇMİŞTİR..." "KÜRT REİSLERİNDEN EMİR SÜREYYA DEMİŞ Kİ: TÜRKLERLE KÜRTLER ARASINDAKİ HARP, KÜRTLER AMAÇLARINA VARINCAYA KADAR SÜRECEKTİR..."

Murat, birden elini kaldırdı:

— Tamam arkadaş... Birinci sayfamızı değiştiren havadis Ağrı isyanı işidir.

— Nerden anladın?

— Mareşal Fevzi Paşa Doğu'ya gidiyormuş...

— Sen bugünkü gazeteyi okumadın mı?

— Baktım şöyle... Ne var?

— Geri bırakıldı bu gezi...

— Tamam... Doğru, geri bırakılmış... Demek ki, patronun getireceği haber isyanla ilgili değil... Baksana, Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa da İstanbul'da... Şehirde bir gezinti yapmışlar, sonra Tokatlıyan Oteli'nde bir müddet dinlenmişler... Böylece de gazetemize birinci sayfalık havadis vermişler. Daha önemli haberimiz... Güzellik Kraliçesi Mübeccel Hanım, Amerika'ya gidemiyormuş parasızlıktan... Belediyeyi ayıplıyoruz para bulamadığı için... Kadastro yüz yılda bitecek... Ankara telefonu Yalova'ya bağlanacak... Vay vay vay... Ankara kedilerinin soyu düzeltilecekmiş de doğurganlıkları artırılacakmış... İhracat için herhalde...

Arkadaşı kuru kuru öksürünce ilgilendi:

— Nedir o? Hasta mısın?

Selim miyop gözlerini gülümser gibi kırpıştırdı:

— Yok hayır...

— Yok da, bu öksürük ne? Soğuklattın mı?

— Bilmem!..

Tekrar tekrar öksürüp yutkundu:

— Terliyoruz... Esintide kalıyoruz! Evet, soğuklattık herhal...

Selim'in birkaç gün içinde, boynu fark edilecek kadar uzamış, omuzları sivrilip, göğsü çökmüş gibi geldi Murat'a... Yanaklarında sıtmalıların nöbet sırasındaki kızarıklığı vardı. Dudakları kuru... "Bir bıkkınlık gelmiş bunun üstüne... Çok mu yoruluyor? Birine mi tutuldu fakültede?.. Böyle bişey olsa söylemez mi?.. Söylemez. Kendisi için açık değildir dostlarına... Herkes ona kolay dert yanar da, Selim, hiç yanıp yakılmaz!" Çorum'un içinden olduğu halde, ilk günden beri, kuş uçmaz, kervan geçmez bir dağ köylüsü gibi gelmişti Murat'a... Gövde sağlamlığından değil, ruh gücünden...

Çok çalışıyordu Selim... Şimdiye kadar rastladığı en çalışkan

insandan kat kat fazla çalışıyordu. "Bununkine çalışmak denmez... Didiniyor bu... Hem de, yedi yaşından beri... On üç yıldır dur, otur bilmeden..."

Babası medreseliydi. Çorum'da Rüştiye Mektebi açılınca şunun bunun ne diyeceğine aldırmadan sarığı atıp öğretmenliğe geçmişti. Balkan Savaşı'na gönüllü gittiği zaman Selim üç yaşındaydı. Seferberlikte Nuri öğretmeni yedek subay aldılar. 1918'de, ateşkes anlaşmasının imzalandığı günün sabahı nerden geldiği anlaşılmayan bir serseri kurşunla vurulup şehit düştü. 1913 yılından beri zaten öksüz gibi yaşayan Selim Nuri, 1918'de gerçekten öksüz kaldığı zaman yedisini bitirmek üzereydi. Zanaata vermek isteyen üvey babasına karşı okumak için direndiğinden ilkokulu yarı aç, yarı çıplak tamamlamış, liseyi var gücüyle çabalayarak parasız yatılı okuyup bitirmişti. Orta ikiden beri şiirle uğraşıyordu. Büyük şair cevherini belirleyecek bir şey daha meydana koyamamıştı ama, duyguda dengeli, fikirde açık olduğunu ispatlamıştı.

Murat'a göre ileride şiiri bırakıp düzyazıya çalışsa, belki edebiyat tarihçiliğinde başarılı olacaktı. Eline geçen bütün kitapları, konu ayırmadan hızla tüketiyor, görmesi şart olanları kitaplıklara gidip notlar alarak okuyordu. Fakülteyi bitirip öğretmen olunca, ilk aylığından başlayıp kazancının tam yarısını evinde kuracağı kitaplık için harcamaya yemin etmişti: "Aylık yirmi beş lirayı geçmese... Üç de çocuğum olsa... On iki buçuk lirası kitaba verilecek... On iki lira kırk dokuz kuruşa inmez."

Bunu söylerken, yarı köylü inadına güveniyor, bu inatla eni konu güçleniyordu. Gene bu inatla bütün eski inançları kafasından silmiş, yerlerine ne olduğunu hiç kimsenin henüz bilemediği halkçılığı yerleştirmişti. Gazi Paşa'dan bile daha Kemalist, daha sıkı Kuvayı Milliyeci'ydi. Hiçbir şeyden şikâyet etmediği, hiç kim-

seden hiçbir şey beklemediği için de inançlarını savunurken komik olmuyor, en iflah olmaz muhaliflerin bile betine gitmiyordu. Memleket batmaktan kurtulmuştu. "Kurtuluş kime yaramış, haksız baskı, açık soygun, sürünen halk yığınları... Fasafiso bunlar arkadaş" diyordu, "Kurtuluş olduğu için oluyor bunlar... Kurtuluş olmasaydı, namussuzluk bile var olamazdı." Bunları derken ince uzun vücuduyla öyle dikilirdi ki, topla yıkılmaz. Murat yan gözle arkadaşına baktı. Evet, Selim Nuri yorgun değil, düpedüz bitkindi. Az daha "Dinlensen birkaç gün" diyecekti, dişlerini sıktı.

Selim Nuri buraya akşamın yedisinde geliyor, çoğu zaman sabahın dördüne, hatta beşine kadar tashih yapıyordu. Sekiz koca sahifeyi yukarıdan aşağı tek başına okuyor... İşi bitince hiçbir vasıta bulamadığından, ya Vefa'ya kadar yürümekte, ya da mürettiphanenin bir köşesine serdiği eski gazete kâğıtlarının üzerinde yatmaktaydı. Sonra gündüz öğlene kadar fakülte... Öğleden sonra, hali vakti yerinde arkadaşlar için ders notlarını kopya etmek... Sahifesi on kuruştan... Musahhihliğin gündeliği yetmiş beş kuruş... Ama eline yetmiş geçiyor... Günde beş kuruş kesiyorlar vergi diye... Oysa, vergi vermek şurada kalsın, resmi ilanlar yoluyla yardım görüyorlar gazeteler devletten... Çeşitli vergi bağışlamalarından yararlanıyorlar. Yeni harfler çıktı çıkalı, okur kaybettikleri için, hepsinin gizli ödenekten para aldıkları bile söyleniyor.

Bir de kılıç asılı fazladan bu yetmiş beş kuruşun başında, Demokles'in mi, ne karın ağrısının kılıcı gibi... "Dizgi yanlışı çıkar da reklamlar yeniden basılmak gerekirse... Gündeliğinden keseriz" derler adama, gözdağı verirler işe alınırken... Murat suratını buruşturarak bugünkü *Vakit* gazetesinin önemli haberlerine baktı: *"Dünkü Hâkimiyeti Milliye Bayramı çok iyi geçti", "Gazi Hazretleri dün Yalova plajlarını ve Millet Çiftliğini teşrif ettiler..."*

"Yalova'da Deniz Yolları tarafından düzenlenen balo çok güzel oldu" "Şenaat: İzmir'de bir İtalyan, iki kızımızı berbat etti..." "Bir genç kız Polonez köyü yolunda saldırıya uğradı..." "Osman Cemal Bey'in Cumhuriyet gazetesinde çıkan 'Kelepir Her Zaman Ele Düşer mi?' hikâyesi müstehcen görülerek ağır cezaya verilmiştir..."

Selim Nuri, bu kadar ağır çalışma şartları arasında bir de aylık edebiyat dergisiyle uğraşıyordu. Fakültede beş arkadaş beşer lira koymuş, Selim Nuri de veremediği beş liraya karşılık derginin bütün işlerini yüklenmişti. Ayrıca, sorumlu müdürlük de omuzlarındaydı.

Kâğıt diye koşuyor, yazıları toplamak için didiniyor, her şeyi laçka bir basımevinde çıkmayı geciktirmemek için çırpınıyordu. Arkadaşlarının ikisi zengin çocuklarıydı, şımarıktılar, yazıları hiçbir zaman vaktinde getirmiyorlar, bu yüzden de Selim Nuri'yi ayrıca üzüp koşturuyorlardı.

Selim Nuri, Murat'ın aklından geçenleri bilmiş de suçluluğundan utanıyormuş gibi, gülümseyerek kalktı:

— Ben gideyim... Tashihler birikmiştir.

— Kalsaydın, çay içerdik.

— Eyvallah!

Selim Nuri çıktı. Murat ellerini yüzüne kapatarak bir zaman matbaanın gürültülerini dinledi.

— Aman Murat Bey'im, benim aklım karıştı. Bana sorarsan birinci sahifamızın basımını durdurmak kötüüüü... Kötülüğünü bilmez gibi, bize demedin...

— Nerden bileceğim?

— Bilirsin! Ne güzel bilirsin de, ne fayda ki demezsin! Bir koca Murat Bey olup günde şu kadar yazının belini büküp sen bilmeyince...

— Yahu Yalova'da olmuş işi ben buradan nasıl bilebilir mi-

şim gece vakti?

— Bilirsin! Olacakları bilmeyince kaça alırım ben senin bunca yazıcılığını?.. Aman Murat Bey'im aklıma gelen, yaman ki, ne kadar...

— Neymiş canım söylesene!

— Sakın Âsım Bey'imize bir mazarrat erişmesin düşman karalamasıyla?

— Nerden çıkarttın yahu?

— Ne denilmiştir? "Olmaz olmaz bu dünyada" denilmiştir. "Su uyur, düşman uyumaz" denilmiştir. Bizim Âsım Bey'imizi ve de Hakkı Tarık Bey'imizi, seven çoksa da sevmeyen de kıyamet gibidir. İstemezin biri bir yalan düzer. "Saray yerinde iftiradan keskin silah yoktur" der Dadal Efendi... İster misin ağır keyif sırasına gelip kurban olduğum Gazi Baba'mız istemezlerin doldurmasıyla "Yıkıl gözüm görmesin." deyip deflesin... Çabalasın ki derbeder Âsım Bey'imiz işin gerçeğini anlatabilsin! Vah ki yaman! Vah ki başımıza gelenler! Yanarım ki Murat Bey'im, Mebusanlığımıza bir sakatlık gelirse kıyamete kadar yanarım!

— Nereden çıkardın şimdi mebus sakatlığını bre onbaşı!

— Şurdan ki, Âsım Bey'imiz ve de Tarık Bey'imiz bugün resmen Saray mebusanıdır ve de ayrıcana gazeteci mebusanıdır. Mebusanlık bir devlettir! Saray mebusanlığı, ayrıcana iki katlı bir devlettir, gazete sahipliği dedin mi, değme babayiğitin eline girmez yüce devlettir. Üç devlet bir araya geldikte düşmanların gözleri hiç götürmez ve de hasetleri artar ki, karlı dağların sel afatı gibi köpürür taşar! Aman Murat Bey'im, sen inanmazsın ya, bu batası dünyada göze gelmek diye bir bela vardır ki gayet yaman bir beladır ve de belaların birinciye değil de, ikinciye gelenidir ve de gündüz gözüne adamı yardan uçurur beladır. Gazi Baba'mızın ve de bugüne bugün Allah'tan aşağı sahabımızın gö-

zünden düşmeler olur, katından kovulmalar, mebusanlıkları yitirmeler olur ki gazeteciliğin bile elde kalmaması olur. Sözün kısası: "Dünyayı parmağımda döndürürüm, bana İngiliz bile güç yetiremez" diyen Ahmet Emin Bey'imizin başına gelenler neden? Ben bunları böylecene ve de birer birer Âsım Bey'ime, hem de Hakkı Tarık Bey'ime anlattım ki yanaraktan, yakılaraktan anlattım! Başkaca her kaç kuruşsa masarafına hiç kulak asmadan hocalara büyü bozdurma ve de göze gelmeleri önleme dualarını okuttum ve de nice nice keskin muskalar yazdırıp şuramıza buramıza töresince soktum. Padişah katına sıkça gidenlerin şirinlik muskaları peydahlayıp takınmaları kanundur ve de göze gelmeye karşı tetik durmaları kanundur. Padişah katına yaklaşmakla kapı dışarı deflenmek ayniyle keyfe benzer, "Keyif kısmı dem dem gelir, zırtadak gider." Çünkü... Padişah katı yakınlığı ne kadar zor ele girse o kadar kolay elden çıkar. Sapını bileğime doladım, sandığın sıra bakarsın ki ıslak sabun gibi kayıp savuşmuş... Gayet korkuludur vesselam! Şimdilerde evet, tatlı candan olmak haritada yazılı değilse de, şunca keseler dolusu kârdan olmak daha kötüdür. Dost, düşman karşısında rezil düşüp yerlere bakmak vardır ki şunca utanması olana ölümden çetindir. Aman beyim, bu kez fırsatını düşünüp de soramadımdı Âsım Bey'imize... Kendi canı çekti de mi kalktı gitti, yoksam saraydan mı istendi! Senin var mı bundan bir haberin?

— Yok! Ha kendi ağa gönlü istemiş gitmiş, ha çağrılıp seğirtmiş... Farkı ne?..

— Şu ki Murat Bey'im, bir yaramaz iş olur, Gazi Paşa'mıza Âsım Bey'imizi şöyle şöyle etmiş diye karalar bir besmelesiz gâvur tohumu... O zaman, ister ki, yüzüne tüküre hastir diyerekten sürüp çıkara gerisin geri... Vay başıma! Olur mu olur ve de böyle bulaşıklıklar Hakkı Tarık Bey'imizin bulunmadığı sıralar-

da olur! Yahu desem, sen ki koca bir Hakkı Tarık Bey olup ve de gazeteci mebusanlardan olup... Bulgarya içlerinde senin ne işin var! Bulunsana ödevinin başında... Peki nolacak şimdi? Heyvah ki ne kadar... Nolacak aman Murat Bey'im?..

— Yoktur bişey, boşuna telaşlanmaktasın Hıdır Ağa... Telgrafında ne demekte Âsım Bey? "Gazi Paşa bizi kovdu" demekte mi? "Gazeteyi basmayın. Yoldayım, vardım, yettim!" demekte... Bana sorarsan, haberler zorlu olmasa paraya kıyıp telgrafı çekmezdi, hele kovulsa, kovulduk telgrafına iki metelik vermezdi, senin Âsım Bey, ferah ol!

— Gerçek! Aman öyle de... Oh oh ağzından ballar akıttın, yüreğime sular serpeledin! Yoksa bu gece bize uyku haramdı.

— Hele domuuuz! Sen bu gece, zaten nöbetçi değil misin? Gece nöbetinde uyumak var mıdır?

— Nöbetçi olmakla... Vesveselere düşüp oflamak başkadır, keyfinden türkü çağıraraktan nöbet tutmak, başkadır.

— Meraklanma! Türküyü çağır sesin çıktığınca keyifle... Korkulu bir durum vaziyetimiz yoktur, bana sorarsan Hıdır Ağa!

— Oh ki ne güzelmiş!

Birden irkilip kapıya döndü, elini kulağının arkasına koyup dinledi:

— Aman Murat Bey'im nedir bu patırtı?

— Dur bakalım!

Murat da ayak seslerini dinledi:

— Patırtı dedin ya! Belli bir şey! Patron geliyor!

Ayak sesleriyle konuşmalar basamaklarda yükselip yaklaşarak iç içe duyuluyor, fakat taş duvarlarla taş tavanda hamam kubbeleri gibi yankılandığından söylenenler pek anlaşılamıyordu.

— Sekreter beyi soruyorum, sekreter beyi!..

— .....

— Anlamadım. Yok mudur? Bildim başıma geleceği... Aransalar bulunmazlar, bulunsalar bir işe yaramazlar! Meyhanede olmalı... Koş Hıdır'ı bul... Alsın gelsin!

— .....

— İzinli mi? Allah müstahaklarını versin! Nolacak şimdi?..

Son sözü, patron, "Gel beraber" diye ardına takıp yukarı çıkardığı kahveciye söylemişti. Murat, patron içeri girince ayağa kalkmış olmamak için, her zaman yaptığı gibi, asılı ceketinde bir şey arıyordu. Çoruh Mebusu Âsım Bey Murat'ı görünce sevindi:

— Sen misin nöbetçi?. Hay Allah razı olsun!.. İyi... Çok iyi...

Birden duraklayıp kulak verdi: Nedir o? Makine mi? Çalışıyor mu? Almadınız mı telgrafımı? Birinci sayfa basılmayacak demedim mi size?

— Birinci sayfa değil efendim! İkinci yüzü fazla bastırıyorum.

— İkinci yüzü... Fazla... Hay sen çok yaşa Murat Bey!.. Yazmayı unutmuşum. Kıvrandım yol boyu... Çok yaşa!. Tam gazeteci sezgisidir bu... Dört yüz dirhem gazeteci... Hay çok yaşa!

— Nedir önemli haberimiz? Savaş falan mı?

— Haber yaman!.. Atlatıyoruz bütün gazeteleri yarın...

Cebinden bir tomar kâğıt çıkarıp havada salladı. Masayı dolaşıp Murat'ın yerine geçti. Oturacağı sırada Hademe Hıdır'ı gördü:

— Burda mısın herif? Hay Allah müstahakını versin! Koş hadi! Atla bişeye... Yetiş Tatar'ın evine!.. Beline tekmeyi vur, kaldır. Önüne kat getir. Gerekirse sürükleyerek al gel!

— Aman beyim hangi Tatar?

— Allah belanı versin ayı! Kaç Tatar'ımız var, bizim? Başdağıtıcımız Tatar Emirze'yi de benden mi öğreneceksin!

Namazda gibi elleri göbeğinde bakan Hademe Hıdır birden

hoplayıp döndü, lap lap sıçrayarak çıktı ya, haberi öğrenemediğinden dirisi değil, sanki ölüsü çıktı.

Çoruh Mebusu Âsım Bey ayak sesleri duyulmaz oluncaya kadar beklemiş, sonra derin bir soluk alarak masaya kurulmuştu.

Kahveciye iki kahve söyledi, "defol" anlamına elini sallayıp arkasından kuşkuyla baktı. Birazdan basılacak bişeyi uzun boylu saklayamayacağını kestirip kasıntıyla Murat'a döndü:

— Haberin olsun arkadaş!.. Parti açılıyor. Bir muhalefet partisi.

— Muhalefet partisi mi? Allah Allah! Ne münasebet! Açan kim?

— Paris elçimiz Fethi Bey... Bir başyazı yazayım dedim motorda... Son vapuru kaçırdım çünkü... Saray motoruyla geçtim Pendik'e... Hava sakindi çok şükür... Yazayım dedim. Çıkmadı. Haber var mı Bulgaristan'dan? Birader bişeyler yolladı mı?

— Hayır...

— Birader burada olaydı iyiydi. Birimiz gazetede, birimiz sarayda bulunurduk. Bir bakıma da bütün mebus gazetecilerin Bulgaristan'da olmaları yaradı işimize...

— Fethi Bey kendiliğinden mi açıyor partiyi? Neden gerekli görmüş, bugün?

— Ne demek kendiliğinden?.. Kendiliğinden mümkün mü hiç?

— Neye muhalefet edecek öyleyse?.. Nasıl edecek?.. Murat biraz sustu: Demek doğruymuş. Geçenlerde Gazi'nin motorla Büyükdere'ye gelip Necmettin Molla'nın evinde Fethi Bey'le konuştuğu... İsmet Paşa ne diyor bu işe? Halk Partisi ne diyor?

— İsmet Paşa... Ne desin, hiç!.. Ben motorda bir şeyler hazırladım.

Kâğıtlarını karıştırdı:

— Şunları hemen dizsinler! Provalarını hemen yollasınlar! Biz de birinci sayfadan atılacaklara bakalım... Mümkün olduğu kadar çabuk ki, mümkün olduğu kadar çok gazete basılsın!

Murat zile bastı. Patron birinci sayfa haberlerini acele karıştırdı:

— Neymiş... Komünistler yakalanmış... Saçma... Maliyeci Müller'in raporu... Saçma... Hay Allah müstahakını versin. Unutuyorduk az daha... Şunları hemen yollayalım klişeye... iki fotoğraf uzattı. Hemen hazırlasınlar. Kaç sütun olacaklarını yazıverin!

Fotoğraflardan birinde İsmet Paşa, Fethi Bey, Âsım Bey vardı. Masada yüzü görünmeyen biri yazı yazıyor, İsmet Paşa, elini pantolonunun cebine sokmuş, yazılana bakıyordu. Âsım Bey not almakta, Fethi Bey objektife gülümsemekteydi.

Öteki resimde, Fethi Bey'le Gazi... Ellerinde hasır şapkaları...

— Nerde çekilmiş bu?

— Bakayım! Haa. Bu yürüyen köşkün önünde.

— Yürüyen köşk ne demek?

— Köşkün yeri uygun görülmedi. Beş altı metre geri alınıyor. Gönderiver klişeye... Bir de, arşivden Ağaoğlu Ahmet Bey'in resmini bulsunlar... Pek büyük değil... Vesikalık olsa elverir!

Murat döndüğü zaman, Âsım Bey ilk sayfaya girecek haberlerden atılacakları atmıştı:

— Ben ne gün gittim Yalova'ya?.. Ayın altısında... Çarşamba günü...

— Çağırdılar mıydı?

— Evet... Balo varmış evvelki gece... Kaplıca idaresi düzenliyor. Gazi Hazretleri'nin onuruna... Gittiğik vakit İstanbul gazetecilerinden hiç kimse yoktu. Baktım Fethi Bey... Başvekilimiz İsmet Paşa... Mebus arkadaşlar... Her zamanki hava... Bir aralık

Bozüyük Mebusu Salih Bey yanıma geldi. "Sana önemli bir haberim var, Âsım Bey" dedi. Baktım gülümsüyor bi garip... "Serbest Fırka adıyla bir fırka kuruluyor" demesin mi? Şakacıdır Salih Bey... Ciddiye almadım önce... Üsteleyince umursamadan sordum: "Peki, Serbest Fırkayı kim kuracak?" "Ben daha fazlasını söyleyemem. Sana bir ipucu veriyorum. Araştır, soruştur, öğren..." Haber doğruysa gerçekten önemli... Gazeteyi düşündüm. Gazi Hazretleri'nin yakınlarından birkaç arkadaşa başvurdum. Kimse bişey bilmiyor. Bu sırada Gazi Hazretleri'nin çağırdığını söylediler. Hemen emirlerini almak için koştum. Yüzüme kaşlarını biraz çatarak baktılar. "Siz Serbest Fırka kuruluyor diye bir havadis çıkarmışsınız," demezler mi? Daha beteri, açıklama ister gibi bekliyorlar. "Paşam, dedim, Serbest Fırka kuruluyor diye bir havadis çıkarmadım ben, dedim. Bana öyle bir haberi Salih Bey arkadaşımız verdi. Aslı olup olmadığını öğrenmek için sordum birkaç arkadaşa" dedim. Bu karşılığım üzerine Gazi Hazretleri'nin yüzlerindeki ciddiyet değişti, tatlı bir gülümseme hali aldı: "Öyleyse ben bu işte seni inisiye edeyim." buyurdular, "Git İsmet Paşa'yı bul, ondan sor" dediler.

— İnisiye edeyim mi dedi tıpatıp?..

— Tıpatıp... Fransızcadır, "Bu işte sana yol göstericilik edeyim" demek suretiyle lütfetmiş oluyorlar. Artık önemli havadisin yolu açılmıştı. Vakit kaybetmeden İsmet Paşa'yı aradım, buldum, Gazi Hazretleri'nin "İsmet Paşa'ya sor" dediklerini anlattım. Başvekil Paşa biraz düşündü, "Öyleyse Fethi Bey'i bulalım da öyle konuşalım" dedi. "Gazi Hazretleri devlet işlerinde sır tutmaya çok önem verirler. Fakat gerekli gördükleri şeyleri de vaktinde açıklamayı bilirler." Anladım ki, eski yaverleri Salih Bey, en yakın adamı, bana gelip "'Serbest Fırka' adıyla bir fırka kuruluyor" lafını kendiliğinden söylememiş... Gazi Hazretleri'nin di-

rektifleri var. Ayrı bir fırka kurmaya karar vermişler. Liderliğe de Paris Elçisi Fethi Bey'i seçmişler.

— Neden ama... Yararı?

— Yararı... Evet... Günün şartları içinde Fethi Bey'in Serbest Fırka adında bir muhalefet fırkası kurabilmesi aklın kolayca kabul edebileceği bir şey değil... Çünkü, iktidarda olan Cumhuriyet Halk Fırkası'nın büyük lideri bizzat Gazi Hazretleri... Başvekil İsmet Paşa da, onun genel başkan vekili... Evet, Fethi Bey, Serbest Fırka'yı, Gazi Hazretleri'nin Genel Başkan, İsmet Paşa'nın da ona vekil olduğu Cumhuriyet Halk Fırkası'na karşı kuracak... Fethi Bey'in, kendi kişisel teşebbüsüyle böyle bir işe girmesi elbet imkânsız...

— Nolur bunun sonu?

— Bilmem! Göreceğiz nolur!

— İsmet Paşa'yla görüştünüz mü?

— Parti kurmaya Fethi Bey'i razı edince, Gazi Hazretleri meseleyi İsmet Paşa'ya açmışlar. "Hay hay" demiş. "Memnuniyetle..."

— Yeni partinin tüzüğü?

— Daha ortada yok... Şimdilik halka, partinin açılacağı duyurulacak. İsmet Paşa bu duyurmayı Fethi Bey'le beraber yapmak istedi. Fethi Bey'i bulup getirdim. Salon, taraça çok kalabalıktı. Böyle bir işin konuşulması imkânsızdı. Bahçeye indik. Burada İsmet Paşa, Gazi Hazretleri'nin açıklama istediğini Fethi Bey'e anlattı. "Serbest Fırka'nın kurulması hakkında bir açıklama yapacağız, bunu birlikte hazırlayalım" dedi. Onlar konuşmaya başladılar. Ben dinliyorum. Meğer bu sıra, Gazi Hazretleri, göz ucuyla bizi izliyorlarmış... Taraçanın parmaklığına dayanıp seslenerek beni gösterdi: "Dikkat ediniz! Bütün söylediklerinizi yazar" buyurdular. İsmet Paşa karşılık verdi: "Paşam, merak etmeyiniz. Hazırlayacağımız formülü zatı devletlerinize gösteririz!" dedi.

— Yarınki *Vakit*'e girecek değil mi bütün bunlar?

— Yok... Şimdilik yalnız yeni bir fırkanın açılacağı duyurulacak... Bildiri Gazi Hazretleri'ne gösterildi.

— Geçenlerde, "Gazi, İstanbul'u şereflendirmedi." diye yazmışız... Neden gizli tutuldu, Gazi'nin Büyükdere'ye gelip Necmettin Molla'nın evinde yedi sekiz saat kaldığı?.. Daha doğrusu Fethi Bey'le görüştüğü.

— Arası biraz açık Fethi Bey'le İsmet Paşa'nın da ondan...

— Neden? Sebep?

— Osmanlı borçlarının altınla ödenmesi...

— Kim diyor altınla ödeyelim?.. Dünyada altın para diye bir şey mi kaldı?

— İsmet Paşa da böyle söylüyor.

— Fethi Bey de, "İlle altınla ödeyelim" diye direnmekte mi sakın? Delirmiş mi? Dünyanın iktisat buhranıyla yanıp kavrulduğu sıra! En zengin devletler dünya savaşındaki borçlarını ödemezken...

— Bana kalırsa yeni fırka açma işinin en önemli nedeni bu mesele... Borçları altınla ödemek... Cumhuriyet hükümetinin payına düşen Osmanlı borçlarının nasıl ödeneceği Lozan'da, en çetin meselelerden biriydi. Uyuşulamadı. Anlaşmadan ayrıldı. Barıştan sonra alacaklılarla konuşmanın sürdürülmesi kararlaştırıldı. Çünkü İsmet Paşa, altınla ödemeye yanaşmıyordu. "Kâğıt para veririm" diyordu. Konuşmalar, Paris Büyükelçisi Fethi Bey'e bırakıldı. 1928'de bir anlaşma yaptılar. Buna karşı, biz de altınla ödemeyi kabul ettik. Anlaşma imzalandığı zaman, hizmeti beğenilerek, alacaklılarca Fethi Bey'e on bin lira mükâfat verildi.

— Yok canım... İnanılır şey değil!..

— Sen iç yüzünü bilesin diye anlatıyorum. Söyleme şurda burda...

— Elbet efendim. Demek biz.. 1928'den beri... Altın mı ödüyoruz heriflere?

— Bir taksit ödedik. Fakat ikinci taksitin ödeme vakti yaklaşırken iktisadi buhran patladı. Taksiti altınla ödesek, paramızın değeri düşecekti. Altın sekiz banknottan on bir banknota çıktı. Bunun üstüne İsmet Paşa hükümeti borçların altınla ödenmesinin imkânsızlığına karar verdi. "Borçlarımızı ancak kâğıt parayla öderiz" dedi.

— Bunun üstüne mi açıldı Paris elçisiyle araları?

— Bunun üstüne... Fethi Bey, alacaklılara verdiği sözün tutulmamasını onur meselesi yapmış olacak ki, bu yaz izinli gelince hükümet kararını eleştirdi, durumdan Gazi Hazretleri'ne şikâyette bulundu. Gazi Paşa Hazretleri buna epey sıkıldılar. Bir akşam sofralarında bulunuyordum. Gazi Hazretleri İsmet Paşa'yla Fethi Bey arasındaki çekişmeye değinmeden, 1928 anlaşmasının uygulanmamasından sıkıldığını sofralarında bulunan arkadaşlarına açıkça söylediler. İsmet Paşa'dan söz etmeksizin, "Hiç yoktan bir mesele çıkardılar. Cenuptaki demiryolu meselesinde çıkan meselede Fransızlar'a karşı ben kendim ortaya çıkmaya mecbur oldum. Bu işte beni İngiliz ve Fransızlara karşı çıkmaya mecbur edecekler" buyurdular.

— Demek şimdi Fethi Bey yeni Serbest Fırkası açacak... İsmet Paşa'nın yakasına sarılıp, "İlle Osmanlı borçlarını altınla ödeyelim," mi diyecek? Böyle diyerek mi halktan oy isteyecek?.. Parlak olur doğrusu... Dünyada hiç örneği görülmemiş bir muhalefet maskaralığı olur.

— Yok canım! Açmayacak altın işini... Dedim ya, birini sağına öbürünü soluna aldı Gazi Hazretleri, dün gece... Önceleri hep ikisine bakarak konuşuyorlardı. Sonunda Fethi Bey'e döndüler, biraz düşündüler, "Fethi Bey, dediler, sen programındaki o Du-

yun-ı Umumiye meselesini çıkar. Osmanlı borçlarını altınla ödemek fikrinde ısrar etmek seni zayıf duruma düşürür" buyurdular.

Murat, patronun yüzüne bakakalmıştı. Âsım Bey, içini çekip gözlerini kaçırarak kâğıtlara döndü.

— Biz Halk Partisini mi tutacağız?

— Evet!

— Çatışma kızışırsa da yazılmayacak mı, işlerin içyüzü?

— O zaman bakarız. Durum bilir.

— Bi laf çıkmıştı geçenlerde.. "Hazineyi soydurmayacağım! Hazineyi soydurmayacağım!" diye bağırmış, Meclis koridorlarında, İsmet Paşa, doğru mu?

— Evet... Sinirlendi, tutamadı kendini... Ya da ne düşündüğü duyulsun istedi.

Âsım Bey, suratını asarak sustu. Herhangi bir konuda konuşmak istemediği zamanlar somurturdu böyle... Birinci sayfa için ayrılmış haberleri karıştırıyordu. Belli ki sinirliydi. Hoşlanmamıştı fırka açılması işinden... "Borçları altınla ödemek fikrinden vazgeç," denilmiyor, "Bunu halktan sakla." deniliyor. Ne demek? En zengin devletlerin borçlarını ödemeyeceklerini söyledikleri bir dönemde... İktisat buhranı dünyayı altüst ederken... Her gün yüzlerce banka, yüzlerce şirket iflas ediyor. Fabrikalar, madenler, işçilerini dışarı atarak kapılarını kapattılar. Dünya iş çevrelerinde rezaletler, dolandırıcılıklar, kendini öldürmeler gündelik olaylar haline geldi. Borsalar panik içinde... En güçlü paralar, en güvenilir hisse senetleri paçavralara döndü. Dünyaya hükmeder görünen en yaman para güçlerinin güçsüzlüğü, en sağlam kuruluşların temel çürüklüğü meydana çıkmış... Ne zamandır, memur aylıklarını ay başlarında zor ödüyoruz. Çoktan beri gazetelerin en önemli haberi aylıklar üstüne... "Aylık cetvelleri hazırlandı", "Aylıklar verilecek", "Aylıklar veriliyor", "Yarın

mutlaka aylık var..." Belediyelerde aylıkların haftalarca gecikmesi olağan... Öğretmenlere birçok vilayetlerde, üç dört aydan beri para verilemiyor. Salt yirmi yaşını bitirmiş erkeklerden alınan yılda üç lira yol parasını ödeyemedikleri için yüz binlerce vatandaş her yıl otuz gün mahpus yatmakta... "Demek buna karşılık, her yıl yedi yüz bin altın borç ödüyormuşuz, ödeyeceğiz. Hem de Cumhuriyetin borcu değil. Osmanlı İmparatorluğu'nun borcu... Şu, her şeyiyle reddettiğimiz Osmanlı İmparatorluğu'nun... Sanki Anadolu savaşında biz yenilmişiz gibi... Daha rezilliği: Bir büyük elçinin aldığı on bin lira bahşiş yüzünden... 'Altınla ödetirim, merak etmeyin' diye söz vermiş olmalı da sözünü tutamadığı için onurunu kırılmış saymalı... Parti açacak... Hükümetin gırtlağına sarılacak... Nasıl iştir bu peki? Neyin nesidir? Olur mu hiç? Nereye gider bunun sonu? Daha doğrusu, nereden gelir bu namussuzluk?"

Garip bir tedirginlik, Murat'ın aklını karıştırmaya başlamış, birden çevresini bulanık bir umutsuzluk kaplamıştı. "Demek, patron İsmet Paşa'yı tutacak sonuna kadar... Ne demektir, İsmet Paşa'yı tutmak? Gerekirse... Gazi'yi... bırakmak anlamına bile gelir mi bu?.. Allah göstermesin!.."

Murat, bir şeye tutunmak ihtiyacıyla, cigara paketine davrandı.

Vakit gazetesinin baş satıcısı Tatar Emirze çok kısa boylu, çok şişman bir adamdı. Dik merdivenleri hızlı çıktığı için hırıl hırıl soluyor, durmadan terini siliyordu.

— Geldin mi Emirze Efendi? Tamam! Bulamayız diye korkmuştum! Gayet önemli haberlerimiz var! Bütün gazeteleri atlatıyoruz.

— Ne gibi efendim? Savaş mavaş...

— Hayır! Muhalefet partisi kuruluyor!

— Kim kuruyor? Hüseyin Cahit Bey mi?

— Değil! Fethi Bey...

— Haber nerden? Öteki gazetelerin atladığı yüzde yüz mü?

— Yüzde yüz! Çünkü haber Saray'dan...

— Yaşadık! Durup kulak verdi: Ne basıyoruz Âsım Bey'im?

— Bilmem! Yirmi bin diyorum... Yirmi beş bin...

— Olur mu yahu!.. Ne demek yirmi bin... Böyle haber... Atlatıyoruz dünyayı... Hayır! Seksen binden aşağı katiyen idare etmez!

— Seksen bin mi? Aklını mı oynattın?

— Seksen bin... Bir eksik olsa kabul değil...

— Yahu!.. Hademe Hıdır'a döndü: Uyuyor muydu bu bizim Emirze Efendi, yoksa içiyor muydu?

— Yatakta bastırdık, beyim, biz bu Tatar Ağası'nı... Kan uykusunda bastırdık!

— Öyleyse?

— Seksen bin de az ya... Şimdilik seksen bin.

— Aklını başına devşir efendi... İkimizi de mahkemeye verir, Bulgaristan'dan gelir gelmez, birader!

— Hakkı Tarık Bey mi? Versin! Sorumluluk benim boynuma!

— Sapıtma! Otuz bin basalım... İstanbul'a yetmezse... Ayrıca...

— Otuz bini Anadolu'ya salacağım, ne diyorsun Âsım Bey... Haydi senin güzel hatırın için... Yetmiş beş bin...

— Otuz beş...

— Ben diyorum yetmiş beş, sen diyorsun otuz beş... Otuz beşi, kırkı İstanbul'da satacağız Allah'ın izniyle...

— Peki kırk olsun! Kaldı mı diyeceğin...

— Yetmiş bin basmaya basarız ya... Gerisini bilmem naparız!

— Kudurdun mu? Tatar yağması mı bu? Vallah billah ödetir sana birader!

— Ödetsin! Bak Âsım Bey... Buna bıldırcın curnatası derler! Tavında davranmadık mı, yanarız kıyamete kadar!.. Torbamızın ağzını açıp tutacağız! Parayla dolduracağız. Uyumayalım, furyadır bu furyadır. Furyayı sezinleyip gereğini yapmazsan, parsayı toplayamazsam, Âsım Bey, başdağıtıcı defterinden beni sil, avanak defterine yaz!.. Biz bu furyayı bikez, Nizamettin Nazif Bey'in Karadut romanında gördük, aklında mı? Ne fayda ki, adı üstünde, Deli Nizam Bey, coştu azdı, kendini tutamadı, Karadut zibidisine, Fatih Sultan Mehmet Efendi'mizi tokatlattı. Tokatlattı da noldu? Araba yükleriyle satmaya yetiştiremediğimiz gazete... Ertesi gün baktım ki, araba yükleriyle olduğu gibi geri gelmiş... Kapının önüne yığılmış... İçeri taşımaya yeterince hamal bulamadıydık da akşamlara kadar Babıâli'ye maskara olduyduktu, aklında mı?

— Hiç unutulur mu? İşte ondan korkmaktayım ya, ben...

— Bu kez hiç korkma Âsım Bey'im... Bu kez mesele başka... Ah nolaydı olaydı, şu yeni harf belası çıkmayaydı. Bak bakalım, yüz bin baskıdan aşağı hiç iner miydim!.. Yahu, nerden çıktı bu yeni harf ki, okuma bilenleri cahil etti, bilmeyenler hiç öğrenemedi... Ne akıldır ki, fukara Türk'ü boş böğründen vurmuştur.

Bu sırada mürettiphaneden yeni fırka haberinin ilk yazılarıyla başlığı getirdiler.

Gazetenin eni, başlıkta ancak *"YENİ MUHALEFET FIRKASI"* kelimelerini alabilmişti. Daha küçük başlıklar şöyleydi:

"Fethi Bey sefirlikten çekilip Muhalefet Fırkasının lideri olacak."

"Bu hadise genç Türk Cumhuriyetinin siyasi semasında yeni ve uğurlu bir ufuk açıyor."

"Reisicumhur Hazretleri bu kuruluşu Cumhuriyetin sağlamlık belirtisi saymaktadırlar."

"İlk üye: Ağaoğlu Ahmet Bey."

Bunları patron motorda hesapla hazırlamıştı. Yüksek sesle okumaya başlayınca, başdağıtıcı Tatar Emirze her başlıkta bir kez hoplayıp, "Vallah aşağı olmaz, billah aşağı olmaz!" diye kafasını yumruklamaktaydı. Sonunda üçten dokuza şart ederek kestirip attı:

— Altmış binden eksik olsa, Âsım Bey, gazete burda kalır! Ben giderim, yarından tezi yok, at pazarında cambazlığa başlarım!

— Yahu Emirze Efendi... Burda olsa, birader...

— Yahu! Birader de neymiş... Ben canımdan usandım! Bana bak Âsım Bey! Gazete mi satacağız, yoksa kızma birader mi oynayacağız! Altmış bin basılacaktır. ladesiz alıyorum, var mı buna bir sözün? Altmış binden birini geri getirmek yok! Para peşin! Burada olsa, birader buna ne diyebilir? Altmış bin...

— ladesizse belki...

— Vayy... Buna da belki dedin mi? Yahu Âsım Bey, sen adamı, kan tutmasından öldürürsün!

— Sonunda oyunbozanlık istemem!.. Bak bu kadar tanık...

Tam bu sırada, başmakinist içeri girip Âsım Bey'i etekledi:

— Başlığı renkli yapayım mı beyim!

Çoruh Mebusu Âsım Bey iadesiz altmış bini düşündüğü, iyice de bunaldığı için bir şey anlamamıştı. lrkilerek sordu:

— Ne renklisi! Hangi başlık?

— Gazetemizin yarınki başlığı... Denemedik şimdiye kadar renkli başlık basmayı... Fırsatını düşüremedik!

— Olur mu renkli! Nasıl olur?

— Basbayağı... Paşa gönlün dilerse, renkli yaparız ki, baş harfleri kırmızı... gerisini mavi yaparız! Dilersen baş harfler mavi, gerisi kırmızı... Dilersen bir harf kırmızı... bir harf mavi...

— Iyi olur mu? Berbat etmeyelim!

— Berbatı neymiş!.. Denemesi bedava! Bana kalırsa kıyak olur ki, gayetle şenlikli olur!

Âsım Bey'in "Evet" demesine fırsat kalmadı. Tatar Emirze şapkasını yere çalıp zıp zıp zıplamaya başladı:

— Şenlikli olsun! Şenlikli isterim! Şenlikli oldu mu altmış bin hiç idare etmez Âsım Bey... Yetmiş bin basılacak bu gazete... Töbe, hayır! Seksen bin basılacak... Çünkü bu seksen bin ilk aklıma gelendir. Tanrının dediğidir.

— Aman... Aman Emirze Efendi rica ederim!

— Asıl ricayı ben sana ederim ki... Hele şu akıl kutusu başmakiniste bahşişini vereyim, gör nasıl teşekkür ederim!

Cebinden bir deste banknot çıkardı. İki beşlik ayırıp makiniste uzattı. Adam şaşırıp almazlanınca, tepinerek bağırdı:

— Al herif... Daha bu yarısı... Yarın seksen bini say... On lira daha al! Saymaz da almazsan bak hele neler olur! Hele bir tek noksan çıkmalı ki, ben sana Tatar şamarının tadını tattırmalıyım!

Murat, renkli başlığı önlemek istemişti, ama gürültüden kimseye lakırdı anlatamamıştı.

Böylece, 9 Ağustos 1930 Cumartesi gününün *Vakit* gazetesi şenlikli başlığıyla tam seksen bin basıldı ve Tatar Emirze Efendi'nin kestirimine uygun olarak bire kadar da kapışıldı.

2

Avukat Mahmut Celâlettin Bey'in yazıhanesinde dört kişiydiler, daha doğrusu dört eski İttihatçı...

Birisi yazıhane sahibi Mahmut Celâlettin Bey ki, Adalet Bakanlığı, yargı organları, barolarda Deli Celâdet diye ünlüdür.

İkincisi, Profesör Ağaoğlu Ahmet Bey ki, Saray mebuslarındandır ve de doğum yeri Azerbaycan'ın Şuşa adlı dağ kasabası olduğu için mecburi Saray mebusudur.

Üçüncüleri, Doktor Münir Bey, ufak tefektir ama tıbbıyenin ilk sınıfından beri gem almaz doktorlardan bilinir, ille de üstüne elzem olmayan meseleleri düşünüp, hiç gerekli olmayan sorular soran bir akıl karıştırıcı bilinir.

Bu yüzden adı "Farmason Doktor"a çıkmıştır.

Dördüncüleri, burada bulunanların hepsinden daha gerçek, daha canlı İttihatçı, duvarda rahatça yerleştiği yaldızlı çerçeveden konuşanlara biraz küskün bakan Sadrazam Talât Paşa merhumdur.

Bunlar dört eski İttihatçıdır, ama şimdi de İttihatçı oldukları halde, sanki dört yol ağzında, birbirlerinden bir daha kavuşmamak üzere ayrılmış sayılırlar. Talât Paşa İttihatçı olarak, İttihatçılık yolunda tatlı canı, Ermeni kurşunlarına vermiş, dünya me-

şakkatinden kurtulup rahata ermiştir.

Avukat Mahmut Celâlettin Bey –kısacası, Deli Celâdet Bey– 1926 İttihatçı temizliğinde, temizlik dışı kalarak yaşamasını sürdürmektedir, ama arkadaşlarının kanını arayamadığı için, o gün bugündür, hiç olmazsa kendisine karşı, eski komitacı kabadayılığını yitirmenin bunalımını çekmektedir. Arada sırada aşırı öfkelere kapılarak Deli adını haklıya çıkarması bundandır.

Saray mebusu olup, ayrıca Darülfünun'da müderrislik eden Ağaoğlu Ahmet Bey ise, arkadaşlarını temizleyenlerin arasına rahatça karışabilmiş, herhalde, "cenk halidir, böyle olur" diyerek zorunluğu kavrayıp bunca yıldır aradığı liberal hürriyete kavuşmuştur.

Farmason Doktor'a geldi mi, en büyük İttihatçılarla canciğer arkadaş olduğu, İttihat Terakki Fırkası'nın ilk üyelerinden bulunduğu halde, 1908'de ayrılıp 31 Mart maskaralığında muhaliflerle beraber Sinop'a sürülmüşse de, şimdiye kadar başka hiçbir gruba katılmadığı için, kendisi kabul etmese de, bal gibi; kodaman İttihatçıdır. Daha doğrusu, Osmanlıdır. Özelliği, bütün konuşmaların tadını kaçırması, en geniş, en derin düşünüp yüzde yüz haklı görünen fikirlerin, ki bunlar çoğu zaman kaytarmacılıkları örtbas etmek için, böyle dörtbaşı mamur hazırlanmış olurlar, foyaları meydana çıkaran soruları, insanı şaşırtacak bir kolaylıkla bulup soruvermesidir. Şimdi cigarasını gönülsüz gönülsüz içerken bu dört İttihatçının yirmi yıl içinde başlarına gelenleri aklından geçiriyor, Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkan depremin ne müthiş bir savruntu olduğuna bir kez daha şaşıyordu.

Saray mebusu ve de Cumhuriyet Darülfünunu Müderrisi Ağaoğlu Ahmet Bey içeri girip Doktor Münir'i oturur görünce, her rastlantıda önleyemediği duraklamayla, belli belirsiz irkilmiş, keyifli gülüşü birden zoraki gülümsemeye dönmüştü.

Kendisini toplamaya çalışarak elini uzattı:

— Vay Doktor Münir! Sen de buradasın! Allah'tan başka bir şey istemenin sırasıymış.

— Burada ama... Sen telefon edince hemen kalktı. Baktım savuşacak, zorla oturttum. Tabanca gücüyle... Lüveri karnına dayayarak... Geç şöyle Ağa Hoca! Nasıldı senin kahve?

— Siz nasıl içerseniz! Fark etmez!

— Demek ki çoğunluğa uymanın yararı en sonunda anlaşıldı Ahmet Bey!.. Epey geç de olsa meseledir.

Ağaoğlu Ahmet Bey, bunu söyleyen Doktor Münir'e bir zaman baktı, başını salladı:

— Yalaya yalaya loca eşiklerini aşındıranlar, Farmason değil, bize geldi mi, Farmason!

Avukat Deli Celâdet Bey araya girdi:

— Bırakın şimdi Farmason'u! Nedir bu yeni fırka meselesi? Nereden çıktı?

— Anlatırım!

Celâdet Bey zile bastı. İçeri giren avukat stajyeri Kadir'e üç kahve söyledi. Gelenlerin bekletilmesini tembihledi.

— Nereden çıktı apansız bu yeni fırka işi? Sakın Ağa Hoca, siz mi kandırdınız fukara Fethi Bey'i? Siz mi razı ettiniz böyle bir işe?

— Siz kim? Önce bunu anlayalım.

— Siz... Yani, Halk Fırkası'ndaki İttihatçılar...

— Halk Fırkası'nda İttihatçı yoktur, bunu böyle bil, Farmason! Başkaca, Fethi Bey kandırılacak arkadaşlardan değildir!

— Kandırılacak arkadaşlardan değil mi? Meseledir! Akıllı demeye mi getirmektesin, kurnaz demeye mi? Korkak demeye mi getirmektesin, geçmişten ibret alamayacak kadar unutkan demeye mi?

— Hayır! Biz adam kandırmayız!

— Siz! Ya sizi kim kandırır? Kendi kendiniz mi?

— Celâdet! Vaktiyle şunu Damat Salih Paşa'nın yanına koşup Beyazıt Meydanı'nda sallandırmadık da...

— Halt ettiniz!

— Bırakın çekişmeyi, parti işini anlayalım! Ne zaman kararlaştı, kimlerin arasında? Burada mı, Paris'te mi, Gazi'ye nasıl açtınız? İsmet ne diyor?

— Söyleyeceğim, şaşıracaksınız! Meclis tatile girdi. Ben geç geldim İstanbul'a... Duydum ki, Paris Büyükelçimiz Fethi Bey de İstanbul'daymış, bizim Molla'nın Büyükdere'deki yalısında oturuyormuş... Severim Fethi Bey'i... İyi arkadaştır. Dostluğumuz Malta'da büsbütün sıklaşmıştı. Gidip göreyim, dedim! Gittim. Bulamadım. Molla Bey Yalova'da olduğunu, bir şeyler yapmaya çalıştığını söyledi. Duydunuz elbet... 31 Temmuz'da Gazi Hazretleri apansız Molla Bey'e gidiyorlar, Ertuğrul yatıyla saat gecenin dokuz buçuğunda... Fethi Bey'le tam beş saat kapanıp görüşmüşler. Molla Bey'e sorarsanız, Fethi Bey gidişatın yanlışlığını anlatmış... Gazi Hazretleri de Fethi Bey'in düşüncelerini kendi düşüncelerine uygun bulmuşlar... Birkaç gün sonra da Fethi Bey'i, Yalova'ya çağırmışlar. Ayın yedisinde de ben çağrıldım, baloya...

— Ne balosu bu?

— Artık Deniz Yolları vapur işletmiyor, balolar düzenliyor! Balo için sebep de aranmaz oldu çoktandır.

— Çalın düğün olsun hesabı desene...

— Evet Farmason, onun gibi bir şey... Balo vermek âdet oldu. Büyüklere yanaşıp çıkar sağlamak için en kestirme yol balo vermek... Gittik ki, her taraf tıka basa dolu... Biz yersiz kaldık!

— Hanım da mı beraber?

— Hayır, Sitare'yi götürmedim, kızım Tezer'i götürmüştüm. Gazi Hazretleri'nin özel misafirleri için her zaman birkaç odanın boş tutulduğunu bildiğim için Başyaver Rusuhi Bey'e başvurdum! Gitti, birkaç dakika sonra döndü, "Oda kolay!" dedi, "Gazi Hazretleri baloya gelmenizi emrediyorlar Ağaoğlu Ahmet Beyefendi!.." Bende smokin, frak yoktu. Yanıma almamıştım. Böylece gitmek zorunda kaldım. Dans salonuna girdim. *Vakit* gazetesi sahiplerinden Ahmet Âsım Bey'in masasına oturdum, çevremi seyre başladım. Salonun ortasında Gazi Hazretleri, İsmet Paşa, Meclis Reisi Kâzım Paşa, bir de Fethi Bey görüşüyorlardı. Gazi Hazretleri bakınırlarken gözleri bana ilişti, yanlarına gelmemi eliyle emir buyurdular. Gazi Hazretleri her zaman yaptığı gibi, burnunu çekerek ve gülümseyerek, "Serbest Parti Reisi Fethi Bey" diye, beni Fethi Bey'e takdim etti ve bana hitaben, "Tabii, Fethi Bey'le beraber çalışacaksınız!" dedi.

— Böyle apansız damdan düşer gibi mi?

— Evet!

— Ne cevap verdin?

— "Paşam, dedim, İsmet Paşa'yla Fethi Bey arasında tereddüt olunmaz mı?" dedim. "Artık uzatma" dediler, "Fethi Bey'le berabersin!" Dans başladı, ben yerime döndüm. Gazi Hazretleri bir hanımla dans ediyorlardı. Benim yanımda durdular, bir kolunu boynuma attılar, yüzümü öptüler: "Seni tebrik ediyorum," dediler, "Fethi Bey'le anlaşmışsın!.." "Fethi Bey'i görmedim daha" dedim, "Canım, siz ta öteden beri anlaşmışsınız. Hemen gidip Fethi Bey'i de, seni almış olduğu için tebrik edeceğim!" demezler mi?

— Nasıl iştir bu, ben olsam ürkerim.

— Haklısın Celâdet! Ben de şaştım. Ne Fethi Bey'le görüşmüştüm, ne de fırkadan haberim vardı. Bu nasıl şey!

— Kalk savuş derbeder, savuş da tatlı canını kurtar.

— Hemen kalktım. Fethi Bey'in yanına gittim. Gazi Hazretleri onu da tebrik etmemişler mi? "Fethi Bey bütün bunlar nedir? Ben hiçbir şey anlamıyorum" dedim. "Şimdi yeri değil! Yarın otelde uzun boylu görüşürüz!" dedi.

Gece, her zaman olduğu gibi, içildi, oynandı. Başyaver Rusuhi Bey de sarhoştu. Alçakgönüllü, çok terbiyeli bir adamdır. Ötedenberi bana sempatik gelir. Bu gece yanıma yaklaştı ve huyu olduğu üzere, "Hocacığım" diye okşadı. Sonra açılarak anlattı. Fırsat düştükçe, Gazi Hazretleri'ne gerçekleri söylermiş. İşlerin iyi gitmediğini, çalıp çırpmalar olduğunu, halkın memnun bulunmadığını bildirmekte kusur etmezmiş.

— Bak sen! "Padişah Hazretleri Saray'da oturduğu için, kötü vezirler olup bitenleri kendisinden saklıyor" hesabı desene Profesör Ağa! Demek buralara kadar geldik mi, nihayet yedi yılda?..

— Farmason!

— Tamam! Yaver Bey anlatmakta kusur etmezmiş de nolurmuş?

— "Ne fayda ki, etrafını kötü adamlar almıştır" diye yakındı Yaver Bey! Ertesi gün saat on ikide Fethi Bey'le buluştuk. "Bu ne iştir Fethi Bey?" dedim. "Buraya izinli geldim. Bana 'ille ikinci bir fırkanın başına geçeceksin' diye ısrar ediyor. Nihayet ben de kabul ettim." dedi. "Bir yıldan beri bu fikre yatkın göründüğünü ben de biliyorum. Birkaç kere fırkalar hakkında benden de sualler sormuştular, beni de sınava çekmişlerdi." dedim, "Fakat bir karar verdiğini bilmiyordum. Bir ara İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'dan ikinci bir fırkanın kurulacağını işitmiştim. Kendisinden fırkanın mahiyetini sordum," "Daha belli değil, dediydi Şükrü Kaya" dedim, "O, yani, Gazi Hazretleri, daha tutucu bir fırka kurulmasını istiyormuş" dedim, "Şükrü Kaya ise, bunu tehlikeli

gördüğünü, çünkü memlekette tutucuların çokluk olduğunu bildiğini söylemiş" dedim, "Binaenaleyh, memlekette hiç de kökü olmayan ve kendisiyle kolaylıkla başa çıkılabilecek bir sosyalist fırkasının..."

— Deme! Laf buralara kadar gelebilmiş mi, Ağa Hoca?

— Evet, Şükrü Kaya'nın bana dediği böyle... Ben de bunları Fethi Bey'e birer birer anlattım, "Bir sosyalist fırkasının kurulmasını ileri sürmüş Şükrü Kaya" dedim, "Bunları konuştuğumuz zaman henüz alınmış bir karar yoktu" dedim, "Demek şimdi anlaşılıyor ki, Gazi Hazretleri fikirlerini uygulamaya karar verdiler, yeni fırkanın başına da, en yakın dostu ve güvendiği insan olarak seni seçmişler" dedim. "Fakat, fırkanın programı hakkında görüşmediniz mi?" diye sordum. "Görüştük, dedi. Fethi Bey, Cumhuriyet Halk Fırkasıyla temelde bir ayrıntısı olmayacaktır" dedi.

— Hele bak! Neresi başka fırka oluyor öyleyse?

— Muhalefeti doktor! Fethi Bey dedi ki: "Zaten iki fırkanın da yüksek idaresi ve deneti kendi ellerinde olacaktır" dedi Fethi Bey.

— Ah ne kadar iyi! Desene Ağa Hoca, atladık kopyacılığı, İngiltere'ye ulaştık, hatta zorlatıp hırpadak geçtik bile...

— Hangi bakımdan?

— Onların partileri de majestelerinin partileridir, ama hiç değil fikirde ayrıntıları vardır. Şu halde Gazi ayrılacak mı Halk Fırkasından?

— Fethi Bey dedi ki: "Halk Fırkasından ayrılmamakla beraber," dedi, "benim fırkamın da taraflısı olacaklar, seçimlerde her iki fırkanın adaylarını kendileri tayin edecekler" dedi.

— Bak, burası büsbütün parlak! Evet, bu tamamıyla orijinal bir icattır, dünya yüzünde örneği hiç yoktur. Aslına bakarsan,

bize de böylesi yaraşır. Böylece de, bizim İttihatçılar, tarih karşısında hapı yutmuşlardır!

— Ne ilintisi var?

— Buncacık şeyi Talât'ların, Enver'lerin akıl edememesi aptallıklarından değil mi? Akıl edeydiler, ayrıca uygulamayı da becereydiler, ne adam öldürmek gerekirdi, ne de milleti katliam etmek.

— Kes yahu! Kes de sonunu anlayalım!

— "Anlaşılıyor ki, dedi Fethi Bey, tek fırkanın doğurmuş olduğu denetsizlikten, idaresizlikten bıkmış Gazi Hazretleri," dedi, "Bir yandan Meclis'te, birbirini denetleyecek iki fırkanın varlığını, öte yandan da memlekette biraz hürriyet havasının esmesini arzu ediyorlar." dedi.

— Hürriyet havası esmesini mi demek! Hey çok yaşasınlar! Şöyle az biraz esecek de fakir fukara soluklanacak! Vicdan diye ben buna derim!

— Yahu Celâdet! Kalkıp gidecekmiş, eteğine yapışıp neden şunu tutarsın?

— Halt ettik! Sen bakma kusuruna! Sonra peki?

— Sonra, Fethi Bey dedi ki: "Fakat, dedi, önceleri olduğu gibi, dedi, anarşiye ve kargaşalığa meydan vermemek için, dedi, fırkalar arasında temelde ayrılık olmamasını, ikisinin de yüksek bir elden idare olunmasını temin etmek istiyorlar Gazi Hazretleri" dedi.

— Şimdi ben...

— Patlama doktor!

— "Kısacası, dedi Fethi Bey, benim fırkam, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın bir kanadı olacaktır, dedi, sağ mı, sol mu onu da artık olaylar gösterecek." demesin mi?

— Meraklanma Ağa Hoca buna pestir. Bende gayrı laf yok-

tur. Farmason kulunuzun dili dişi kitlenip resmen nutku tutulmuştur. Size at da yaraşır, meydan da... Bu akıllar elbette, bir akıllardır ama insanoğlunun şimdiye kadar hiçbir zaman örneğini görmediği bir yaman akıllardır! Çünkü, madrabazlıkta tarihlere nam salmış, bütün madrabazların parmağını ağzında bırakır, köpoğlu köpekliktir. Hayda, koca Tanrı işinizi rast getire!

Avukat Celâdet Bey, Doktor Münir Bey'in yüzüne şaşkın şaşkın baktı:

— Rast mı getire?.. Kim getire?.. Yahu, buna hayır dua edilir mi? Senin gibi dost olduktan sonra düşmanı napayım! "Davran Ağa Hoca, durmanın sırası değil." diyeceğine... "Sorup soruşturmanın sırası hele hiç değil." desene... Sıçrasın kalksın bu bizim Ağa Hoca, kızı kapıp canı İstanbul'a atmaya baksın. Ayrıca, bu iş basılana kadar rapor mapor uydurup göze görünmemeye çabalasın... Belli bişey... Bildiğimiz, Kanlı Kavak oyunudur bu ve de Türkçesi, Sarı Paşa'nın birkaç kez oynadığı bilinir oyundur. Tetik durmadın mı, tantuna gittiğin gündür Hoca Ağa... Bilmiş ol, burda profesörlük katiyen para etmez. "Dur bakalım neyin nesi?" dediğin dakika yandın bil!

— Yandın yok... Çünkü sen de berabersin!

— Ben mi? Beraber?.. Nerde berabermişim, civanım, kiminle berabermişim? Töbe çek Ağaoğlu Ahmet! Ben daha kudurmadım Allah'a şükür, aklımı sıçratmadım.

— Berabersin Celâdet! Çünkü kurtuluş yoktur. Çünkü ben buraya emirle geldim. Aslına bakarsan resmen geldim.

— Resmen... Emirle... Vayy...

— Evet, beraberiz. Hem de Fırkamızın İstanbul Vilayet Teşkilatı'nı kurmak, başkaca, başına geçmek ödevinde berabersin!

— Dur Hoca! Kimden bu emir? Sakın, Gazi Paşa'dan mı? "Geçen asılmalarda bu Deli Celâdet unutulduydu. Bu kez liste-

nin başına yazılsın." mı buyurdular? İyi ya, neden teşkilat meşkilat kurduruyor? Binalar tutup, hademe düzüp masraf ettirmeden götürüp asıverse, Hergele Meydanı'nda, bu kez, idare etmiyor mu? Yeni icat mıdır, ip parasını asılan derbederden üste almak?.. Haydi başka kapıya...

— Eski komitacı değil misin? Aklın fikrin asıp kesmede... Yok bu kez öyle şey... Meraklanma, emir Gazi Hazretleri'nden değil... Fethi Bey kardeşinden... "İstanbul'u ancak Celâdet Bey çekip çevirir. Başkasına hiç güvenemem" dedi.

— Fethi Bey kardeşimiz, öyle mi? Vay beyim vay! Hayır, yağma yok! Geçin bi kalem beni... Geç efendim. İmdat ister gibi Doktor Münir'e döndü. İki laf da sen etsene, domuz Farmason, dosta destek günü, bugün değil midir?

Doktor Münir savurduğu cigara dumanlarının ötesinde yüzüne bakan arkadaşlarını gözden geçirdi. Ağaoğlu Ahmet, işlerin istediği gibi olacağını yüzde yüz bilir gibi güvenle bekliyor, Deli Celâdet cigara paketiyle boğuşuyordu. İlkin gerçekten ürkmüştü ama, giderek nedense gevşemiş, dahası, biraz da şişinmişti.

Doktor Münir gülümsedi:

— Benim aklım ermez sizin işlerinize, bilmez misin, eskiden beri Celâdet!

— Ermez mi? Tüh yüzüne... Ermez evet... Neden ermez, doktor olduğundan ermez. Ermeyiversin bakalım! Benimki erer. Lamt olsun, ben aklımı yele vermedim. Biz, Ağa Hoca, unumuzu çoktaaan eledik, eleği çoktaaaan duvara astık. Aslına bakarsan, biz avukatlığı bile boşladık çoktan... Bilmiş ol, biz çoktan yeminliyiz, kanun kitabını ele almaya... Bunu ne zaman yapacaktık, şuncacık akıl olsaydı? Herif, "Kanun diye, kanun diye kanun tepelendi" dediğim zaman yapacaktık. Yapmadık da halt ettik. Evet, gülersin! Boşuna gülersin. Bizim yeni zanaat, Allah

sayesinde ve de asri Cumhuriyet devri sayesinde resmen zamparalıktır. Ne sandın! Bildiğin zamparalık... Dur boşuna davranma! Bu kapıdaki avukat yaftasını, biz, ne zamandır zamparalığımıza perde etmişiz. Var mı bana bundan böyle karı...

— Hadi ordan edepsiz! Hiç utanır mı?

— Nolmuş Allah'ıma şükür, ne var bunda utanacak? Açıkçası budur Ağa Hoca, bizim zanaatımız çoktan beri zamparalıktır. Hem de kartoloş karılar üstüne değil, on dörtten... Yallah yallah on yediye kadar körpe yavru üstüne... Hadi senin güzel hatırın için, on yedi buçuk olsun! Şurası da bilinmeli ki, bu hesap kafa kâğıdı hesabı değildir. Yaş düzeltmeleri görmüş kafa kâğıtları Deli Celâdet'e sökmeeeez! Ebesi birlikte gelecek de, nah şu dolapta gördüğün, Hafız Osman hattı Kur'an üstüne el basıp, yemin edecek! On sekiz oldu mu... Ne demek on sekiz?.. On günü geciktirdiler de, on yedi buçuğu hafta geçti mi bana yaramaz. Getiren dümbüğün kucağında kalır. Hayrını görsün kart kahpesinin efendim! Lafı da hiç uzatmasın ki, biz aksatımıza bakalım! Geride gerçek körpe getirmişleri bekletmeyelim! Biz böyle bir ince zanaatın peştemalına sarılmışız. Başımızı kaşıyacak zamanı yitirmişiz. Aman pabuç dama atılmasın, esnaf arasında yere bakmayalım, üstesinden gelelim de, pıravo diyerek alnımızdan öptürelim diye debelenmekteyiz. Bize fırkacılık ne kadar uzak, Ağa Hoca ne kadar uzak...

— Boşuna çabalamaktasın utanmaz Deli. Maskaralığa vurup yakanı Fethi Bey'in pençesinden kurtaramazsın. Fethi Bey'in kararı kesin... "İstanbul'un yarar adamlarını bilir." dedi, "Bilmekle kalmaz, çevresine toplar ossaat." dedi. "Zora düşerse Molla Bey'e gitsin. Gereken aklı alsın. Gereğini işlesin." dedi. Evet, karar budur. Kesindir.

— Geç efendim! Kötüsü gelse Celâdet'in yerine Fethi'yi as-

mazlar. Bak ne diyeceksin! "Deli, senin eski bildiğin Deli değil." diyeceksin, "Yok öyle şey dedi." diyeceksin, "Adamın yararını değil, hiçbir boka yaramazını bile çoktan yitirmiş senin akılsız Celâdet, adı üstünde Deli pezevenk." diyeceksin... Bize İzmir suikastı sırası, kimi arkadaşlar ne dedilerdi? "Yıldı bu dümbük." demediler miydi? Tamam! Yıldık yahu, var mıdır bunun ötesi? "Belinde taşıdığı silahın adamı değilmiş." demediler miydi? Tamam! Üstüne vurdurdulardı kodoşlar... Biz resmen yıldık arkadaş, bizim tekrardan sıvanacağımız hiç kalmadı.

— Yılacak bişey yok. Bu kez iş gayet ciddi...

— Ben de hoş, bu "gayet ciddi"den yıldım ya... Asılmak sana şaka geldiyse, bi de çıkaralım mezardan, soralım bakalım fukara Caviz Bey'e...

— Uzattın! Tadını kaçırdın. Şundan gayet ciddi ki... Fethi Bey'le Gazi Hazretleri arasındaki yakınlığı bilirsin...

— Yahu, sen aklını mı kaçırdın Ağaoğlu? Böyle madrabazlıklar, yakın arkadaşları araya almayınca hiç yürür mü?

— Hayır, yanılıyorsun Celâdet. Ben de önceleri tıpkı senin gibi düşündüm.

— Sonra?

— Düşündüğümü de Fethi Bey'e açıkça söyledim. "Görülüyor ki, neticede arzu, memlekette ihtiyatlı bir hürriyet havası estirmek." dedim, "Memleketi yavaş yavaş hürriyete alıştırmak." dedim, "Çok necip, çok asil bir amaç!" dedim, "Fakat samimi olduğuna inanıyor musunuz?" diye soruverdim!

— Aşk olsun Ağa Hoca, meseledir. Karşılığı hemen geldi mi, yoksa, Fethi Bey az biraz kıvrandı mı?

— "İnandım!" dedi. "Teminatı?" dedim. "Teminatı" dedi, "Aramızda mektuplaşacağız, bunları yayınlayacağız!" dedi, "Bu mektuplarla Gazi Hazretleri ikinci bir fikranın kurulmasını arzu

ettiğini bildireceklerdir. Fırkanın kurulması, gelişmesi, yerleşmesi için elinden geleni yapacaklarını açıkça söyleyecekler." dedi. Bunun üzerine ben, Fethi'ye dedim ki, "Evet, yeter teminattır." dedim, "Ünü dünyayı kaplamış olan bir devlet başkanı, daha dün, Paris gibi bir merkezde sefiri olan birine," dedim, "Önce de kendisine Başbakanlık, Meclis Başkanlığı gibi makamlar vermiş olduğu eskiden beri yakın bir dostu bulunan," dedim; "Sizin gibi bir zata karşı dünya ve millet önünde yapılan bir anlaşmanın, verilen bir sözün üstünde bir başka teminat hayale bile sığmaz" dedim! "Evet, yeter" dedim, "Bundan fazlasını istemek en ilkel ahlak ve nezaket bakımından ayıp bile olur." dedim.

— Fethi Bey ne dedi buna karşı, içini çekmedi mi, Ağa Hoca, bizim Fethi, "Ah nolaydı olaydı sendeki inanç bende de olaydı!" diye inlemedi mi?

— Hele şu Farmason'un yürek bozukluğuna bak Celâdet! Ben düşündüm: "Her şeyi bozmak mevkiinde bulunan kudret ve kuvvet sahiplerinin verdikleri söz ve anlaşma için biricik güven ki, kendi vicdanları ve efkârı umumiyedir. Bunun ikisinin de hiç sayılabileceğini tasavvur edebilmek için ahlaktan aşağı bir insan olmak lazım gelir" diye düşündüm. Yani ben de teminatı yeterli gördüm. "Pekâlâ" dedim, "Fırka kurmak için para lazımdır, paranız var mı?" diye sordum.

— Hani, müderris beyler için "İşlerin can alacak yerlerini bilmezler," derdin, deli avukat? Buyur bakalım.

— Ayıp ettin şimdicik kötü Farmason! Bizim Ağaoğlu Hoca öylelerden midir? İktisat, diye bir şey olduğunu duymuşlardandır, başkaca idare meclislerinde üyelikleri bile vardır. Ne dedi buna karşı bizim Fethi?

— "Gazi Hazretleri para da veriyor." dedi. "Âlâ, dedim, bu da fikrinin ciddiyetini ispat edecek bir alamettir!" dedim.

— İşte burada haklısın. Benim de işin ciddiyetine aklım yattı, çünkü insan, durduğu yerde, kâr etmeyeceğine yüzde yüz güvenmedikçe yatırım yapmaz. Kaç lirayı gözden çıkarmış? Tam sayısını bildirdi mi Fethi Bey?

— Yeterince... Hadi siz yabancı değilsiniz... Elli altmış bin lira... "Dahası var," dedi Fethi Bey, "Gazi bize şimdiden yetmiş seksen mebus bile ayıracaktır. Bunun için benden bir liste bekliyorlar!" dedi.

— Aman haa!.. Geri kalanlarımızı da bu yoldan kıracaklar demek... Halk Partisi'ne sığınıp kefeni yırtan İttihatçı döküntülerini... Kimleri yazmış listeye... Kel Ali'yi yazmışsa, Gazi Paşa da çıkarıp veriyorsa, hiç değil, Aliler mahkemesinin şerrinden emin olursunuz!

— Yahu! Sen hiç bu kadar yüreği fesat doktor gördün mü, bu dünyada?

— Kimler varmış listede? Liste gelsin!

— Daha liste hazırlanmadı! Ben "Âlâ" dedim. Fethi Bey "Beraberiz değil mi?" diye sordu, "Biraz düşüneyim" dedim. "Düşününüz! Fakat size çok güveniyorum!" dedi. Ayrıldık!..

— Oldu mu ya! Bu kadar faydalı bir işe hemen koşulmamak... Başı açıp seyirtmemek nasıl bir hamiyetsizlik!..

— Patlama Doktor Münir!.. Sabaha kadar uyuyamamıştım, öğleden sonra yattım. Garson uyandırıp Saray'dan istediklerini söyledi. Saat ona doğru, kızım Tezer'le gittik. Aşağı salonda birçok hanımlar, beyler bekleşiyorlardı. Aralarında Abdülhak Hamit Bey'le Kontes Lüsyen ve Gazi Hazretleri'nin hemşiresi Makbule Hanım da vardı.

— Kontes bile var, öyle mi? Tamam, bir bu eksikti!

— Hadi ordan münasebetsiz! Yukarda Gazi Hazretleri, Fethi Bey, İsmet Paşa durumu görüşüyorlarmış. Saat tam on iki

otuza kadar bekledik!

— Aç açına?

— Elbette... Cumhurbaşkanı gelmeden sofraya oturulabilir mi?

— Sana değil, Tezer kıza acıdım! Size meheldir.

— Nihayet Gazi Hazretleriyle Fethi Bey indiler. Sofraya oturdular. Fakat, İsmet Paşa ortada yok!

— Artık bir işe yaramaz diye zindana atmasınlar.

— Gazi Hazretleri, İsmet Paşa'yı sordular, "Hava alıyor." dedi görevliler... Geçti bir zaman, Gazi Hazretleri, "İsmet'i çağırın." diye emir buyurdular. Birisi gitti geldi, "Ağaçlar arasında dolaşıyor, hava alıyor." dedi. Gazi Hazretleri etraflarına bir göz kırptılar, dudaklarını alayla büktüler. Sonunda İsmet Paşa geldi. Rengi kızarmış, yüzünün çizgileri büsbütün karışmıştı. Çok kederli görünüyordu. Gazi Hazretleri gene kendilerine mahsus bir edayla etrafa göz kıpırdatmalar salıverdi ve "Sinirlidir" dedi. Ötekiler gülümsediler. Fakat, Gazi Hazretleri'nin yanlarında sinirlerine hâkim olmayı bilen, bütün mahareti, Gazi Hazretleri'nin en ufak heveslerine, keyiflerine bile sessiz sedasız itaat etmek olan İsmet Paşa da kendisine mahsus gülümsemeyle oturdu. Gazi Hazretleri, İsmet Paşa'ya, "Yazdıklarımızı okuyunuz!" buyurdular. Başbakan hemen ceketinin cebinden bir kâğıt çıkardı. Bu, Fethi Bey tarafından, Gazi'ye yazılan, fırka açma haberini bildiren, izin isteyen mektuptu. Bundan sonra Gazi Hazretleri, "Şimdi de benim cevabımı oku!" dediler. İsmet Paşa cebinden ikinci bir kâğıt çıkardı. Bu cevapta, Gazi "Olur" diyorlardı. Dikkat ettim, iki kâğıt da İsmet Paşa'nın eliyle yazılmıştı.

— Vay canına! Sakın bu fikri İsmet Paşa ileri sürmüş de, ötekileri zorla razı etmiş olmasın!

— Hayır! Bunlar üçü baş başa verip bu mektupları tertiple-

mişler. Kâğıtlar okunduktan sonra, Gazi Hazretleri, orada hazır olanlara, "Ne dersiniz?" diye sordular. Her zaman olduğu gibi, başlar aşağı indi. Kimseden ses çıkmadı. Biraz böyle sessizlik sürdükten sonra Gazi Hazretleri yüzlerini bana çevirerek: "Profesör Bey! Sen ne dersin?" buyurdular. Ben bilirsiniz, öteden beri hiç olmazsa, iki fırkanın var olmasını isterdim. Hatta 1926'larda vermiş olduğum bir raporda, tek fırkanın zararlarından, denetsizliğin doğuracağı ağır durumlardan söz etmiştim. Fakat fırkaların böyle danışıklı yaratılmasına misal görmemiştim, onun için tereddütler içindeydim. Gazi Hazretleri'ne karşı takınılması daima bir namus ve şeref borcu, bir vatan ve Türklük icabı olarak kabul etmiş olduğum doğruluk ve açıklıktan bu kere de ayrılmadım. "Bu biraz fazla sunidir." dedim.

— Yaşa Ağa Hoca. Yürek diye işte ben buna derim. Tarihe altın harflerle yazılacak bir celâdettir bu! Hem de yeni harflerimizle...

— Buradan alay etmek kolay! Gazi Hazretleri kaşlarını çattılar, "Ne demek istiyorsun?" diye sordular. "Arz etmek istiyorum ki," dedim, "Zatı devletinizin durumu açık değildir." dedim, "Eski fırka olduğu gibi kalıyor, bunun başında yine İsmet Paşa, devletin bütün kuvvetlerine, cihazlarına, vasıtalarına hâkim olarak kalıyor. Bütün bunlar yetişmiyormuş gibi, zatı devletleri de dünyaya yayılmış şöhret ve prestijinizle yine o fırkanın başında kalıyorsunuz! Buna karşılık, her türlü vasıtadan mahrum Fethi Bey çıkıyor. Kim gider onun yanına?" dedim. "Sen gidersin" buyurdular. "Sizden ayrılmam." dedim. "Neden ayrılmazsın? Bana bitişik misin?" buyurdular. "Etinize, kemiğinize bitişik değilim. Fakat ifade ettiğiniz manaya bitişiğim." dedim.

— Yaşa, varol Hoca! Oturtmuşsun ki! Buna karşılık bulamamışlardır; apışmışlardır.

— Gazi Hazretleri artık kızdılar ve bu gibi hallerde yaptıkları gibi, mendillerini yan ceplerinden çıkardılar, burunlarını sildiler ve başlarını yükseğe kaldırarak "Bana senin karıştırıcı adam olduğunu söylerlerdi, ben inanmazdım. Hakikaten sen karıştırıcısın." buyurdular. Fethi Bey söze karıştı ve "Paşam, Ağaoğlu Ahmet Bey'in fikirleri doğrudur." dedi. Paşa Hazretleri büsbütün kızdılar "Ahmet Bey'i ben iyi tanırım." buyurdular, "Onun bütün endişesi, her tarafını emniyete alınmış görmektir. Şimdiye kadar ötede beride, Meclis koridorlarında, gazete sütunlarında didinip duruyordu, işlerin iyi gitmediğinden şikâyet ediyordu. Şimdi kendisine açıktan söylemek, kusurları görmek, hataları doğrulamak imkânı veriliyor. Neden tereddüt ediyor?" dediler ve kızım Tezer'e dönerek, "Tezer Hanım, siz iyi yetişmiş çocuklarsınız, fakat sakın babanıza bakmayın! Onun kafası Acem felsefesiyle dolmuştur. Korkarım sizi de boğar." diye hitap ettiler. Kızım hürmetkâr bir tavırla, fakat metin bir edayla, "Babamız bizim için daima iyi yol gösteren bir mürşit olmuştur!" dedi. Hazır bulunanlar kızımın bu cevabından haz aldıklarını tavırlarıyla anlattılar. Gazi, kendisi de, içinden memnun olmuşlardı. Fakat göstermek istemeyerek yüzlerini Fethi Bey'e çevirdiler: "Bu nasıl şeydir? En çok güvendiğiniz ve inandığınız arkadaşlarınızı vatan ve millet işine davet ediyorsunuz, tereddüt ve şüpheyle karşılanıyorsunuz. Artık hangi heves ve ümit ile çalışılır?" dediler. Bu sözler titrek ve müessir bir sedayla söylendi ve hazır bulunanlar üzerinde istenilen tesiri yaptı. Fethi Bey derhal, "Tereddüt, şüphe falan yoktur, söz sözdür" dedi. Bu aralık ben Gazi'nin acı sözlerinden müteessir olarak sandalyemi geriye çekmiş ve yanımda oturan hanımın arkasına saklanmıştım!

— Hele arslan Ağa Hoca!

— Gazi Hazretleri, bu kere, hanıma geri oturmasını ve bana

da ileri gelmemi emrettiler, "Daha ne düşünüyorsun?" diye sordular. "Paşam" dedim, "Bana hitap ederek beni şereflendiriyorsunuz. Benim de prensibim, size karşı düşündüklerimi olduğu gibi söylemektir. Fakat, bu da sizi sinirlendiriyor. Şimdi ben ne yapayım?" dedim.

— "Sinirlenmeyeceğim! Düşündüklerini söyle." buyurdular.

— "Pekâlâ!.. Fırka kurmanın gayet tabii ve hazır bir yolu vardır." dedim. "Zatı devletlerince de malumdur ki, bizim fırkamızda bugün bile, birbirleriyle anlaşamamış ve ilk fırsatta çarpışmaya hazır iki unsur vardır: Terakkiperver ilericiler, muhafazakârlar ve gericiler... Bunlar bugün aynı fırkanın bayrağı altında toplanmışlar, yan yana oturuyorlar. Fırka ve Meclis'te bunlara serbest düşünmek ve serbest hareket imkânı verilirse fırka kendi kendine iki cepheye ayrılır ve bu cepheler gittikçe iki fırka halini alır." dedim. Gazi Hazretleri kahkaha ile güldüler: "Bu fikir profesör beyin başına gelmiş de kimsenin aklına gelmemiş. Hayır, ilk düşüncemiz bu oldu. Fakat o bırakmadı." diyerek İsmet Paşa'yı işaret ettiler. İsmet Paşa benim karşımda oturuyordu. Ben, İsmet Paşa'ya sordum: "Paşa neden bırakmadınız?" Paşa, o dudaklarında eksik olmayan gülümsemeyle, "Ben isterim ki, benim taraftarlarım belli olsun." dedi, "On kişi olsun arkamdan tabur gibi gelsin! Yoksa bu gün burada, o gün orada. Ben bunu istemem!" Bana hitaben "Fırkada ve Meclis'te serbestsizlikten bahsettiniz. Siz ne zaman söz istediniz de verilmedi, yahut söylemekten menedildiniz?" diye sordu, "Resmen cevap isterseniz hiçbir zaman, fakat hakikati isterseniz daima! Çünkü..." dedim, "Serbesti öyle bir şeydir ki sizi kuşatan havadır. O hava kurutulursa, elbette ki kimsede ne söz istemek, ne söz söylemek hevesi kalır. Barem Kanunu münasebetiyle söz aldım, söyledim, başıma gelenleri biliyorsunuz. Halbuki bu kanun bu memleke-

tin maliyesini ve ekonomisini altüst etti ve edecektir. On dakikanın içinde memleketin üzerine, durup dururken, on iki milyonluk, altından çıkılmaz bir yük yüklendi. Biz mebuslar, dört yüz alıyorduk ve gayet memnunduk. Neden beş yüz liraya çıkarmak lüzumu hasıl oldu? Neden on dakika vekillikte bulunmuş olan birisi, velev arkasında on dakika devlet hizmeti bulunsa bile, ayda yüz elli lira kadar hiçbir memleketin tahammül edemeyeceği bir emekli maaşı alsın? Neden mebusların mebusluk müddetlerinin memuriyet gibi telâkki edilmesi – ki Teşkilâtı Esasiye Kanunu'na (Anayasaya) tamamıyla muhaliftir – yetmiyormuş gibi, bir de onlara mebusluk tahsisatı üzerinden tekaüdiye verilmesi esas kabul edildi?" Başvekil dudakları gene gülümseme içinde, fakat gözleri derin bir hakaret ifade ediyor. "Ahmet Bey" dedi, "Siz hayalperver bir idealistsiniz. Hayattan haberiniz yoktur. İnsanlar para istiyorlar, para!.. Ve siyasi adamlar, insanların bu isteklerini nazara almak zorundadırlar. Siz bunu anlayamazsınız!" dedi. "Hakikaten Paşa Hazretleri, anlayamıyorum," dedim. "Para kimin? Onu isteyen, veren kim? Türk köylüsünün etinden, tırnağından kesip vekillere, mebuslara, büyük memurlara, kumandanlara vermek kimsenin hakkı değildir. İşte bu hak mefhumu teneffüs ettiğimiz havadan kovulmuş ve onun için de herkes söz almak ve söz söylemek hakkını haiz ise de, onları kullanmak cüreti kimsede kalmamıştır," dedim.

— Hele hele yahu! Kelleyi koltuğa almış bu bizim Ağa Hoca! Ne göründü bunun gözüne dersin, Celâdet? Hem de bunca yüklü soygunu bırakıp aylık muhalefetine girişmesi nasıl bir kahramanlık?

— Sen alay et bakalım! Biz neler çekiyoruz! Evet, Gazi Hazretleri muhitindeki adamlar arasında bu gibi münakaşaların yapılmasından memnun olurlar ve zevk duyarlardı. Çünkü, evvela bunla-

rı birbirlerine karşı korlar, sonra kimin ne olduğunu anlarlardı.

— Vay ki yaman! Hele kurnazlığa! Şimdiye kadar kimin ne olduğunu anlayamadıysa, napsın! Peki, sonra?

— Bu kere de İsmet Paşa'yla aramızdaki münakaşayı zevkle dinlediler. Nihayet, yine bana hitaben "Sizin murakabe ve kontrol dediğiniz, hürriyeti, Meclis'te temin etmek için kaç kişi kifayet eder?" diye sordular. "Bir düzine, doğru dürüst, malumatlı ve cesur adam yetişir." dedim. "Ben yeni fırkaya, elli altmış ve daha çok mebus temin edeceğim." buyurdular, "Şimdiden bile işte size Kütahya Mebusu Nuri'yi Umumî Kâtip olmak üzere veriyorum! Nuri, kabul ediyorsun ya!" demeleriyle, Nuri Bey: "Emredersiniz." dedi. "Şimdi Genel Sekreterimiz Saffet'le karşı karşıya geliniz, çarpışınız bakalım! Hemşirem de şimdiden yeni fırkaya girmiştir!" demesinler mi?..

— Aklınız başınızdan gitmiştir sevinçten..

— Gitti, çünkü bütün bunlar hakikaten ümit verecek, teşebbüsün ciddiyetini teyit edecek alametlerdi. Gazi yine bana hitaben "Daha da söyleyecek bir şeyin var mı?" diye sordular. Gazi Hazretlerinin soğukkanlılığı bana cesaret vermişti: "Fethi Bey bu Meclise nasıl girecek? Yeni fırkanın Meclis dahilinde liderliğini nasıl icra edecektir?" diye sordum. "Mebus olacak." buyurdular. "Paşam, nasıl mebus olacak? Orasını aklım almıyor." dedim, "Canım, nasıl aklın almıyor? Nasıl başkaları mebus oluyorlar, o da öyle olacak." buyurdular.

— Eh artık aklın ermiştir Ağa Hoca, bu karşılığa akarsular durur!

— "Paşam, af buyurunuz," dedim, "Başkalarını siz tavsiye ediyorsunuz," dedim, "Çünkü onlar, sizin fırkanızdandır ve yine fırkanıza mensup müntehibi saniler de onları seçiyorlar. Şimdi Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan olmayan Fethi Bey'i siz nasıl

tavsiye edeceksiniz? Halk Fırkasının müntehibi sanileri başka bir fırka kurmak için birisini nasıl seçecekler?" dedim. Gazi'nin kaşlarındaki malum tüyler kabarmaya başladı. Kızıyorlardı. "Canım, ne karıştırıyorsun? Seçilecektir diyorum!" buyurdular. Ben hakikaten karıştırdığımı anladım, sustum ve herkes de başını aşağı eğdi. Artık saat ilerlemişti. Abdülhak Hâmit Bey'in yazıp getirdiği bir kaside okunacak... Hâmit Bey gözlüğünü takarak okumaya başladı, fakat üçüncü beytinde Gazi Hazretleri, kendisini durdurdular, şiire derhal nazire söyleyeceklerdi...

— Kim? Gazi Hazretleri mi?

— Elbette! Bu nazire gayreti taa saat yediye kadar devam etti.

— Sabahın yedisine.

— Evet. Fakat mahsul pek kıt oldu, daha doğrusu hiç olmadı. Buna rağmen sofradan kalkıldığı zaman Nuri Bey, kendine mahsus esprisiyle: "Efendiler, devam edelim! Nazireleri bekleyelim." dedi.

— Tuhaflık olmalı! Anladın mı sen bir şey Celâdet?

— Yarın, öbür gün, gazeteler Gazi Hazretleriyle Fethi Bey arasındaki karşılıklı gönderilen mektupları yayınlayacaklardır, sanırım! Memleket büyük alaka gösterecektir.

— Bırak şimdi caktırı cıktırı... Bu işe ne dedi senin akıllı hatun?.. Sitare Hanım'ın fikrini sordum!

Ağaoğlu Ahmet Bey, Farmason Doktor Münir Bey'e sıkıntıyla baktı:

— Sitare mi? Kadın aklı... Bilmez misin? Vesveselidir bizim Sitare sağolsun... Duyar duymaz... "Ahmet, dedi, ben bu işin sonunu iyi görmüyorum." dedi.

— Akıllıya ne zamandır vesveseli diye iftira atılır oldu, Profesör?

— Hadi ordan... "Neden Sitare?" dedim. Gül bakalım! "Gazi

sizleri denemek istiyor, belki de bu bir oyundur!" dedi. Kızdım: "Sen ne söylüyorsun kadın?" diye gürledim, "Gazi söz verdi. Onun gibi bir adam, söz verdikten sonra kim bu işi bozabilir?" diye sordum. "Böyle bir ikinci fırka birçoklarının işine gelmez. Onları bozarlar." dedi. Güldüm, "Sen delisin!" diye sözünü kestim! "Çünkü ben eminim, Gazi, esas itibariyle yeni bir fırkanın kurulmasını muvafık buluyor, hatta teşvik de ediyor."

— Ama, Halk Fırkası'na bağlılığını muhafaza ettiği de meydanda...

— Evet, hakiki vaziyet ne olacak? Bu, umumi merak herkese sirayet etmiş, ille de mebuslara... Gazi Hazretleri, aralarında yine Ali Fethi Bey'in de hazır bulunduğu bir masada, etrafındakilerin bu tereddütlü merakını sezdiler. Gülümseyerek şöyle buyurdular: "Hemşeriler... Bir tuhaf gülüyorsunuz. Nedir? Bir tereddüdünüz mü var?" diye, hissettikleri endişeleri giderecek şekilde olup bitenleri ve olacakları teşrih ettiler. Bu açıklamaları sessizce dinleyenlerden biri, Ankara Mebusu Talât Bey, hâlâ tatmin edilmemiş olduğunu belirterek sordu: "Paşam, bütün bunlara ne lüzum var? Meclis'te mutlaka murakabe tesis etmek istiyorsanız, bunun başka çareleri yok muydu? Mesela yeni intihabı da siz yapardınız. Ondan sonra Meclis'te ayrı bir hizip teşkil etseydik daha iyi olmaz mıydı?" Gazi Hazretleri adeta sinirlendiler: "Hayır, daha iyi değil! Hiç iyi olmazdı!" buyurdular. "Bu dürüst bir şey değildir, lazımdır ki, insanlar evvela siyasi rengini, reyini ve azmini sarih ve milletçe anlaşılır tarzda ifade etsinler. Merdane ve namuskârane hareket budur. Ali Fethi Beyefendi ancak bu şekilde hareket edebilir arkadaşlardandır. Nitekim, böyle hareket etmiştir. Talât Bey, sizin teklif ettiğiniz tarz eski teşekküllerde tecrübe edilmiştir. Bunun verdiği neticeler milleti elemlere, kederlere, sıkıntılara maruz bırakmıştır. Artık biz, bü-

tün bu hadiseleri ve neticelerini safsata mahiyetine geçmiş gibi görmüş, tecrübeli insanlar olarak bu gibi şeyleri tekrar etmek istemeyiz... Bugün Türk içtimai heyeti, geçmişin en derin medeniyetlerinde banilik iddia eden bu Türk kavminin bugünkü çocukları açık ve salim yolu bulmuşlardır. Açık ve salim düşünmek ve salim hareket etmek ve bu suretle Türk'ün yüksek siyasi müessesesini, cumhuriyeti yükseltmekle beraber, bu noktai nazarları mütalaa edenler asla birbirlerine muarız değildirler. Mühim olan, bu noktai nazarların tatbikatında muvaffak olunmasıdır... Cumhuriyet Halk Fırkası ve onun reisleri bu sahada muvaffakiyetle yürüdüklerini iddia ederler. Fethi Beyefendi, mincihetin, yani esas noktada, esas temelde Cumhuriyet Halk Fırkası'yla tereddütsüz bir fikir ve fiil birliğini bütün vicdanıyla kabul ve izhar ettikten sonra tatbikat sahasında muvaffakiyetsizlik addettiği şeylerin sebeplerini, bu sebeplerin tebdil, tadil çarelerini düşünmüş tecrübeli bir devlet adamı olarak fikrini beyan ediyor ve vaadediyor ki, menfi gördüğü bazı neticeleri müsbet yapabilecektir..." Burada Gazi Hazretleri Ali Fethi Bey'e döndüler: "Cumhuriyet Halk Fırkası reisleriyle çok mücadele edeceğinizi tahmin ediyorum." buyurdular, "Fakat ben cumhuriyet esaslarının kuvvetlenmesini temin edecek olan bu mücadeleleri memnuniyetle müşahede edeceğim ve şimdiden söylüyorum ki, en çok kavgalı olduğunuz geceler sizi soframda birleştireceğim ve o zaman tekrar ayrı ayrı her birinize soracağım. Sen ne dedin ve ne için dedin?.. Senin cevabın ne idi, neye istinad ediyordu? Bugün itiraf ederim ki, bu benim için yüksek bir zevk olacaktır." buyurdular. Tereddütler böylece silindi. Bence de mesele hallolunmuştu.

Ağaoğlu Ahmet Bey, gözlerini Doktor Münir Bey'den kaçırarak Avukat Deli Celâdet'e bakıyordu. Ne diyeceğini merakla

beklediği belliydi. Deli heriften enikonu imdat ister gibi bir acıklı hali vardı. Doktor Münir: "Vatanından koparılıp savrulmak zor mesele," diye düşündü. Bunlar, –Kırım'dan, Kazan'dan, Türkistan'dan, hatta Azerbaycan'dan gelenler– dıştan kucak açılmış, kolaylık gösterilmiş gibi davranılmasına rağmen, sürekli yabancılık çekiyorlardı. Süleyman Nazif'in, bu Ağaoğlu için yaptığı kıyıcı şakayı hatırladı. Bir gözünün cam olduğunu bilmiyormuş da yeni duymuş gibi şaşmış... "Bakışlarında biraz şefkat sezinlemiştim, demiş, demek o cam gözdeymiş..."

Avukat Deli Celâdet, yeni partinin programını sormuştu. Ağaoğlu, biraz tutuk anlatıyor. Aslında buna henüz program bile denilemezmiş... Bir çeşit... Prensipler... Kabaca... Özet...

— Aceleye geldi. Birbirini pek tutmuyor. Topu topu on bir madde, Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Laiklik esaslarına bağlı olduğumuz... Bu esaslar millet bünyesinde ebedileştirilecek... İkinci madde: Vergiler hafiflettirilecek... Toplama yolsuzlukları kaldırılacak... Üçüncüsü: Devlet gelirleri verimli harcanacak... Büyük yatırımlar yalnız bir nesle yüklenmeyecek. Devlet harcamaları çarçur edilmeyecek... Dördüncüsü: Para değeri sağlamlaştırılacak... Beşinci madde... Neydi bakayım: Şahsi teşebbüsler devlet müdahalelerinden kurtarılacak. Liman tekeli kaldırılacak... Altıncısı: Köylü murabahacılardan kurtarılacak, ucuz faizle, kolay yoldan borçlanması sağlanacak... Yedinci madde: İç sanatlar canlandırılacak... Sanayi teşvik edilecek, desteklenecek... Mallarımızın yabancı piyasalarda sürümü için tedbir alınacak. Sekizinci, galiba, halkın hükümet dairelerindeki işlerinin kolaylaştırılmasıydı. Rüşvet, çalıp çırpma acımadan cezalandırılacak... Dokuzuncu: Mahkemeler hızlı çalışacak... Onuncu: Dış siyaset... Bildiğiniz şey... Komşularla iyi geçinmek, Milletler Cemiyeti'yle daha sıkı ilinti... On birinci son madde: Seçimler tek dereceli...

Kadınlar da oy kullanacak...

Ağaoğlu Ahmet Bey sustu. Avukat Deli Celâdet, tek gözünü kısmış, başka şeyler düşünüyor gibi dalmıştı. Ortadan az kısa, tıknaz, çok esmer adamdı. Sol gözü çocukken geçirdiği bir kaza yüzünden yarı kapalı duruyor, bu duruş her zaman somurtkan suratının sertliğini artırıyordu. Aslında elbet deli değil, biraz dobra, tez öfkelenir, biraz da şirretti. "Dobralığı da, sallapati değildir ha, hangi sözün sakıncalı olmaktan çıktığını bilir, bu kerteyi kollar bizim Deli..."

Telefon çaldı. Deli Celâdet söverek gitti. Önce "Canın çıksın" der gibi, allooo'yu çok sert çektiği halde, birden yumuşamış, hatta yılışmıştı:

— Evvvet hamfendiciğim... Emmmir buyurunuz. Dünya güzelim. Hele haspaaa...

Abdülhamit çağının okullu subaylarındandı bu Celâdet Bey... Kavgacılığı yüzünden kurmay olamamış, İstanbul'dan Makedonya'ya sürülmüştü. Komitacı kovalamakta, attığını vurmakta, gözüpekliğinde büyük ünü vardı. Bir ara, İttihatçıların ürkütücü teşkilatı mahsusasında çalışmış, birtakım bulaşık işlere girip çıkmıştı. Süleyman Askerî Bey'in öğüdüyle, harp divanlarında ödev almak üzere Hukuk Mektebine giren üç subay arkadaşa katıldı. Bir zaman sorgu yargıçlığı, harp divanı üyeliği, savcılığı yapmış, sonunda kurnazlık edip askerliği bırakarak avukatlığa başlamıştı. Büyük cezacılardan sayılıyor, bu yüzden İstanbul'un bütün serserilerini, paralı kopuklarını, lüks kerhanecilerini, yüksek kokotlarını, kumarhane, esrar tekkeleri işletenleri tanıyordu. Polis şefleriyle İkinci Şube'nin başkomiserlerinden odacılarına kadar bütün kadrosuyla içli dışlıydı. Hepsine biraz iyiliği dokunmuş, en umutsuz davalarında ucuz kurtulmalarını sağlamıştı. Para sıkıntısına düşenlere yardım eder, çocuklarının

okullarıyla, karılarının doğumlarıyla uğraşırdı. Memlekette –Beyoğlu'nda– çok sayılıyor, nereye gitse, kral gibi ağırlanıyordu. En pahalı yerlerde, on misafirle otursa, hesap görüleceği zaman, "Tamamdır Celâdet Ağbi... Görülmüştür" denilmesi değişmez kanundu. Bu yüzden canı çok çekse de, Deli Celâdet, gazinolara, barlara sık sık gidemiyordu. Yazıhanesinde, her zaman piyasasının en güzel kadınlarından birkaçına rastlamak mümkündü.

— Can baş üstüne sultanım... Unutmak ne haddinedir, Celâdet kulunuzun... Tamam! Saat dörtte... Al gözünden... Beş dakka geçse, suratıma tükür... "Yıkıl dümbük" diye kapıyı burnuma çarp... Okkkadaarrrr...

Telefonu kapattı, keyifsiz döndü. Bir tutukluk gelmişti Avukat Deli Celâdet'in üstüne.. Doktor Münir Bey bunu sezdi. Anlaşılan, kendisi varken bunlar rahat konuşamayacaklardı. Doğru düşünüp düşünmediğini anlamak için hemen kalktı:

— Bana müsaade arkadaşlar...

Bekledi. Ağaoğlu duymazdan gelmişti. Celâdet, biraz kıvrandı, tısladı:

— Nereye?.. Saat kaç? Kalsaydın... Yemeği beraber yerdik...

— Bir işim var. Görüşürüz.

Doktor Münir Bey çıkınca, Deli Celâdet, Ağaoğlu Ahmet Bey'e nedense göz kırptı, "Birer kahve daha içeriz. Öyle ya!" diyerek kapıya doğru yürüdü.

3

Dadal Efendi ki, Allah'ın izniyle Çorumludur ve de Çorum'un Çöplü mahallesinden Erkek Raziye'nin Dadal Oğlan adıyla yedi vilayet toprağına, bir vakitler, "kopuk-ipsiz"likte ün salmıştır, halen Saray şoförü olup ve de Saray şoförlerinin gayet gözdelerinden olup, Mustafa Kemal Paşa'mızın ve de Gazi Baba'mızın ve de Ebedi Şef'imizin, ulu kurtarıcımız, Halk Fırkası Genel Başkanı'mız ve de Allah'tan aşağı Cumhurreisimiz efendimizin gözbebeği bir Dadal Şofördür. Bugün ki, 1930 yılı Ağustos ayının 19. mübarek Salı günü, izinli çıkmıştır. Çıkmasıyla, Yalova'nın şirket vapuruna can atıp "Paso" diyerekten geçip kıç güverteye yanlamıştır. Başında, Gaziantep mebusanlarımızdan, başkaca sofra mebuslarımızdan, dahası İstiklal Mahkemesi'nin adam asan mebusanlarımızdan Necip Ali Bey'in armağanı, katı hasır şapka vardır. Bunu, sol kaşının üstüne eğmiştir. Düşüncelidir. Çünkü, hemşerilerinden darülfünun öğrencisi Selim Nuri Efendi'ye vakit geçirmeden yetişmek çabalamasındadır. Bu Selim Nuri Efendi'yi Saray mebusanından Hakkı Tarık ve Âsım Beyler'in *Vakit* gazetesine yerleştirdiği için az biraz kuşkudadır. Selim Efendi'nin yeniyetme olmakla, bu Selbes Fırka işinde şaşırtıp bir halt etmesinden ürkmektedir. "Yararı var sanır, geçtim,

Selbese melbese hoplar. Bi çuval inciri berbat eder ki, cıscıvık... Hemşerilik öyle değil!.. Yetişmeli, yakasına sarılıp önlemeli. 'Aman haaa... Durum ve vaziyetler senin bildiğin gibi değildir' demeli... 'Bu işin ucunda gayet korkunç dönemeçler ve de gayet yaman vartalar vardır' demeli... 'Aman haaa... Biz haberlerin harmanındayız ve de havadislerin kaynağındayız. Bildiğimi, duyduğumu hep diyemem, başımdan korkarım. Şu kadarını bilesin ki, bu iş gayet bulaşıktır. İçinde oyunlar vardır ki, gayet zarafetli ve de hünerli oyunlardır. Çünkü, kardaşıma diyeyim, atalarımızdan kalma ünlü öğüttür: Katırlar tepişir, arada eşekler tatlı candan olur. Fakülte okulunda okumaktayım, dersin... Şeytanın yattığı yeri bilirim, sanırsın... Olmaaaz! Bu Selbes korkuluuuu... Nice nice Saray mebusanlarının, derin öğretmenlerin ve de profosorların aklı karıştı ki, düzelesi kalmadı gerisin geri... Çünkü, okumuşluğa, bilgiçliğe, sezgiye, keramete güvenilecek geçit değildir buuu... Hızır Peygamber'in külahı kaptırdığı dönemeçtir. "Gazi Baba, mektup yazdı, ben de bu işin içindeyim dedi" derler, "Selbesin Halk'tan hiç ayrıntısı yok, diyerekten yemin içti" derler... "Böyle denilince, araya madrabazlık, kaşkariko, oyunduzen hiç giremez, keyfine bak!" derler. Aman haaa... Güveni görünce Türk napacak? Yiğitlenecek... Peki, yiğitliğin zagonu? Dokuzu kaçmak, biri hiç görünmemek değil midir? Tamam... Aman Selim hemşerim, bu kez, yiğitliğin gereğini yerine getireceğiz. Savuşmayı bilir misin, savuşmayı?.. Yolu ele alıp tozutaraktan sırra kadem basmayı?. Develer angaryaya toplanırken tilki ne dedi? "Biz tilkiliğimizi anlatana kadar, post elden gider" demedi mi? Kuyruğu omuzlayıp savuşmaya çabalamadı mı? Aman kardaşım, Çorumluyuz, Çorumlu adına sakatlık eriştirip, kurnaz tilkilerden daha avanak olmayalım!' demeli...

Bu sıra, vapur biletçisi, "Bilet" demesiyle Dadal Efendi dal-

gınlıktan ayılıp "Paso" dedi. "Görelim" demeyen biletçinin terbiyesini beğenip, "Künyesini alsam da, aylığını arttırsam mı?" diye düşündüyse de, üşendi. Düşüncesinin kırılan ucunu yakaladı: "Beklenecek... Alan alsın, satan satsın... Sultan pazarı hele akşamı bulup durulsun! Baktık, çıkarı var. Kıyısından, köşesinden biz de süreriz bir pey.." demeli, deyip Saray şoförü Dadal Efendi cigarayı yaktı, üst üste çekti ki, zorlatmasını gören, gökyüzünde hava bırakmamaya çabalamakta sanır.

Dadal Efendi, Galata Köprüsü'ne çıkınca, Fatih-Harbiye tramvayının kırmızı arabasını bekledi. Çünkü pasolu olduğundan birinciden aşağıya binmez. Birinciden aşağıya binmemek ayrıca Saray zagonudur. Evet, Dadal Efendi, hemi birinciye bindi, hemi de önden bindi, "Merhaba" deyip vatmanın yanında durdu.

Başka zaman olsa, Dadal Efendi, "Ulan kulağına dürttüğüm! Sana merhaba denildi. Sakın Ermeni dölü müsün?" diyerekten vatmanın yakasına sarılırdı ya, ne fayda! "Şimdilerde Selbes Fırka kargaşalığıdır, böyle olur" diyerekten herifin kusuruna bakmadı. Çünkü, Saray'dan çıkarken Başyaver Bey sıkı tembihlemişti ki, 'Selbes kargaşalığıdır, Saray adamının biletçi-vatman dövmesi, bekçi-polis tartaklaması yasaktır, kısası, her çeşit dalaşmak gayet yasaktır' diye tembihlemişti.,

Vatmanın yanı, tramvay zagonunca, sivil-resmi polis takımına, belki ümeradan emekli takımına, bir de pasolulara mahsus olmakla, akılsız vatman merhabayı almamakla kalmayıp, Dadal Efendi'yi katı hasır şapkalı başıbozuk sanıp başkaca tramvay zagonunu da yürütürüm umup birkaç kez, "İçeri girelim" dediyse de, Dadal Efendi "Selbes rezilliğidir bu, böyle olur" diyerek umursamadı.

Derbeder vatman bu kez, iyice kızıp, katı hasır şapkalıya

haddini belletmek gayretiyle zil ipini çekti, biletçiyi yanına istedi. Biletçi, yakında bulunmakla hemen gelmeli olup, "Buyur" diyerekten dikildi. Vatmandır, daha, belanın irisine kaşık tuttuğunu ve de kırılası parmağını eşekarısı deliğine soktuğunu kestiremeyip, göz ışmarıyla Dadal Efendi'yi göstermekle, biletçi işi kavrayıp, "Bilet" dedi. Buna karşı, Dadal Efendi, "Eh, Selbest dönemidir, böyle olur" diyerekten, sesini gayetle yumuşatıp, "Paso" karşılığını verdi. Bu kez biletçi, "Napalım?" anlamına vatmana bakıp, vatman tramvaycı ışmarıyla, "Görülsün" buyurdu. Biletçi ki, tramvay arabasında vatmanın astıdır ve de askeriye töresince emir kuludur, "Görelim" dedi. Dadal Efendi, "Ah Selbes ah... Aslanı tilkiye boğduran Selbes! Yürü!" diye sırıtaraktan pasoyu kulağından tutup çekti, "Buyur yavrum" diye gösterdi. Biletçi pasoya bakıp üstündeki resmin aynen Dadal Efendi'nin resmi olduğunu görüp, ürküntüyle patayı çaktı, fırt diye dönüp içeri girdi, gözden kayboldu. Vatmandır, yaptığından utanıp kuyruğu apış arasına alıp işine bakacağına, dudak yalamalarına ve tükrük yutkunmalarına durup, ayağı altındaki zili çan çan topuklayıp, elindeki fren fırıldağını gırıl gırıl çevirerekten virajlara dokuzla girmekliğe başladı ki, nerdeyse Dadal Efendi'yi dışarı döke ve de lukara tramvay arabasını duvarlara, fener direklerine çarpa!.. Bir zaman böyle sarsılaraktan, çalkalanaraktan gidildi. Asmaaltı, Sirkeci, Gülhane geçildi. Alemdar Yokuşu'ndan yukarı Sultanahmet'e çıkıldı. Alaman Çeşmesi dönemecinde tramvayın raydan fırlamasına, benzinciye girmesine çok bir şey kalmayınca vatman, arabayı devirip bunca müslümana kıymanın faydasızlığını anlamış olmalı ki, Dadal Efendi'ye dönüp, "Sen bu pasoyu nerde buldun?" diye sordu.

Dadal Efendi, bu sorunun "kimden aşırdın?" anlamına geldiğini, ağız yoklayaraktan bir ek yerini bulup polise vermek niye-

tine bağlandığını anlamakla lahavle çekti. "Selbestir, böyle olur" deyip kaşlarını çatıp az biraz kasılarak, "Pasonun bizce hiçbir önemi yoktur, koca Tanrı'ya şükür, çünkü bize her yer selbestir" diyiverdi. Vatman, canalıcı Azrail Peygamber gibi bakıp, "Pasonun önemi olmamak ne demektir? Mebusanlar pasosuz binemezken" demekle, "Şundan gayet önemsizdir ki, kardaş... Biz, Allah'ıma şükür Saray şoförüyüz. Bu yüzden her bir yerler bize bedavadır" diyerek bıyık altından güldü. Sefil vatman boş bulunup, "Hangi Saray?" demez mi, Dadal Efendi, bunu beklemekle, birden dikilip elini fırıldak gibi çevirerekten, "Hangi saray ne demek?" diye bağırmaya başladı, "Yurdumuzda, Cumhuriyetimizden bu yana kaç saray vardır ki, sen bunu böyle sormaktasın? Seni kumpanyaya vatman dikerlerken sınava çekip sormadılar mı? Saray nedir? Kaç tanedir? Nerdedir ve de içinde kim oturmaktadır?.." Avanak vatmanın rengi gidip, suratı limon küfüne kesip, soluğu daralıp, ayağı zile, eli frene güç yetiremez olup, yekinerekten kendini bulmaya ve de toplamaya çabalayıp, "Aman yiğit, ben ettim, sen etme!" diyerekten yalvarmaya başlayıp, "Avanaklığımıza ve de köylülüğümüze bağışla... Biz Sivaslı olup... Zara kasabasının Akpınar köylüğünden bulunup... Bu vatmanlığı ele geçirene kadar, nice el etek öpüp, nice nice bahşişler, rüşvetler verip... Amanı bilir misin, küçükten kusur, büyükten bağış" demesiyle Dadal Efendi gayet keyiflenip, "Hay anan öle kötü Zaralı! Oğlum, Zara'dan fetvaz yetişir ki, vatmanlıkta İstanbul'a şan veren köpoğlu köpek yetişir! Benden yana afsın namussuz, it gibi inleme!.. Çünkü hemşeri sayılırsın. Başkaca, bu çağ Selbesin açıldığı nuhusetli çağdır. Var git kahpe anana dua et ki, seni tam kertesinde doğurup bugüne ulaştırmıştır. Yoksa, gör neler olurdu!" diyerekten ensesine bir şaplak indirmesiyle vatman, sevinç şaşkını olup, güldür güldür giden tram-

vayın frenini boşlayıp Dadal Efendi'nin eline sarıldı, "Ağamsın! Ağalıkta aman diyene kılıç yoktur" dedi. Dadal Efendi, edebini bildiğini, ürküntüsünün kendine yeterliğini anlayıp Zaralı vatmanın suçunu bağışladı.

Bu sıra tramvay Beyazıt'ın havuzlu meydanına ulaşmakla Dadal Efendi, vatmana, "Eyvallah" deyip hopladı indi. İlk iş, elini beline atıp namlusu ceketten dört parmak dışarda duran hareketli Nagant tabancasını okkalayıp kaldırdı, biraz önüne çekti. Küllük kahvesine doğru yürümeye başladı ki, "Dünyanın yüzünde gezindiğim ademoğluna ve de vatana, millete ne devlet" anlamına gayet kasılaraktan yürüdü.

Güneşin ikindi burcundan akşam burcuna devrildiği kerte olmakla, Beyazıt'ın havuzlu meydanı âdem denizine dönmüştü. Yaşlısı, körpesi, hacısı, hocası, kızı, avradı birikmiş... Parmağı parmağa kitleyen memetçikler asker gurbetinin şaşkınlığıyla gezinmekte... Darülfünun okulunun talebeleri, kız avına çıkmış, kınalı keklik avcıları ki, gez göz, arpacık demez ve de hiç boşa atmaz bir yaman avcılar...

Cami duvarı dibindeki Küllük kahvesi yükünü tutmuş... Kahve, çay içen hangisi, gazoz, ayran içen hangisi... Şurda tavlaya kapanmış tavlacılar, çehar atıp şeş oynamak çabalamasında... Beride pastıraya, cimdallıya, altmışaltıya, başkaca pikete, prafaya ve de dört başlı dominoya yumulmuş kumarcı takımı...

Kahveci yanaşmaları fırıldak gibi dönerekten, yel gibi seğirterekten, tepsileri havada uçurup oynak avratlar gibi çalkalanaraktan hizmete sıvanmışlar ki, "Hizmet Allah için" kavline iman ederekten sıvanmışlar.

Dadal Efendi, şuraya buraya bakıp, Selim Efendi hemşerisini ve de Gazeteci Murat Efendi'yi görememekle, gölgeye oturup İzmir işi nargileyi ve de tavşan kanı çayı söyleyim, derken, Murat

Efendi'nin sesini duydu.

— Dadal Efendi! Hey Dadal Efendi... Nerdesin Müslüman?..

Dadal Efendi, Gazeteci Murat Efendi'yi görüp, hemşerisi Selim Efendi'yi görememekle meraklanıp hızlandı:

— Bizimki hani? Görememekteyim!

— Bırak şimdi... Hele gel! Gel ki, görelim nedir?

Dadal Efendi oturdu.

— Neymiş koca Tanrı'ya şükür... Post delinmemiş, boyun alınmamış... N'olmak ihtimali var?

— Daha n'olsun! Saray şoförlüğünü maskara ettin ki, arkadaş, yaylı sürücülüğünden beter etmecesine...

— Kim demiş? Vay ki, düşman karalaması... Vay ne demek! Bize... Ve de bizim gibi yiğide... Hayır kabul etmem!

— Kabul etmem kaç para... Dünyayı karıştırır akıl almaz işler olup... Biz, İstanbul gibi bir taşra kentinde ve de oturduğumuz yerde duyup bilip, girdisini çıktısını öğrenip gazetelere bile yazıp... Sen bir koca Saray şoförü olasın... Duyup bilmeyesin! Uyuyasın ki, hırıl hırıl...

— Aman bu nasıl bir iş ola ki, bizim ilmimiz haberimiz olmayaraktan ve de uyuduğumuz sıraya denk düşerekten... Yahu biz Saray şoförlerinin uyur takımından mıyız ki, sen bu lafı böylece söyleyip...

— Yalan mıdır? Pazarlığımız nasıldı? Hükümette ve de Saray'da olup bitenleri, yasağı kalkar kalkmaz, uçan kuşun kanadıyla ya da telgrafın inleyen telleriyle bize ulaştıracak değil miydin? Çorumlu hemşeriliği ve de hısımlığı böyle midir? İşte belli bişey! Duyamadın ki bilemedin, bilemedin ki yetiştiremedin!

— Kim duymamış? Dadal Efendi ağan mı? Saray şoförü Dadal... Hay anan öle akılsız gazatecii! Vay ki gazeteci aklı ve de Gazeteci Murat Bey'in akılsız bir akılları... Dur aman! Dur aman!

Sen bizi... Şu, Selbes Fırka meselesinden suçlamaktasın he mi?

— Haşşunu bileydin!

Saray şoförü Dadal Efendi, Murat'a Saray cigarası tuttu, "Emrin Dadal ağbi" diye sırıtan garsona, "Çaydır ve de gayet demli çaydır. Başkaca İzmir işi nargiledir. Ah n'olmalı olmalı çayın şuncacık tavı geçmiş olmalı ve de nargile çekmemeli ki, ne fayda!" diye şakadan tersleyip döndü. Kasıldı:

— Demek... Selbes işi... Ya siz bunu ne zaman duydunuz bakalım, hey İstanbul gazetecileri?

— Biz bunu, Koca Tanrı'ya şükür, bütün gazetelerden ve de en yamanı, Yunus Nadi Bey'imizin *Cumhuriyet* gazetesinden önce duyduk ve de tamamı tamamına bu mübarek Ağustos ayının sekizinci gününü dokuzuncu gününe bağlayan cumartesi gecesi duyduk ve de bütün girdisini çıktısını gazeteye yazdık! Bir yandan yazarken, bir yandan, "Heyvah ki Saray şoförü sefil Dadal, nerdesin?" diyerekten dövündük!

— Ben... Çöplü'nün yüz akı Dadal? Ben neredeyim, öyle mi? Dünya durdukça durası Gazi Paşamız'la, biz ya, ne zaman çıktık, başkentimiz Ankara'mızdan? Ayın dokuzunda Selbes işini gazeteye yazmalı değil, işte bunu bilmeli...

— Bunu?.. Vay vay...

— Vaydır elbette... Şurası akıldan çıkarılmasın ki, bizim haberimiz olmayınca, Sarayımızda sazlı sinek vızlıyabilemez, sen öyle mi belledin gazeteci! Ne fayda ki sırası gelip yasaklarımız kalkıp söyleme fermanı çıkmayınca, biz bildiğimizi açıklayamazız! Burası da böylecene biline de, suçlamalar ona göre düzüle hey yavrum!

— Gerçeek... Ya siz Ankara'dan ne zaman uğradınız bakalım? Selbesle ilintisini sormaktayım, Dadal şoför!

— Selbeees... Selbes belası uç göstermeyince ya biz Türk'ün

kâbesi Ankara'mızı, boynu bükük öksüz yetim koyup... Yahu Türk'ün başına, apansızdan, "Vardım sıkı dur" demeden Selbes belası kümelenmedi mi? Sıkı durmasaydı, ya bu Dadal kardaşın elden geçti gitti değil miydi ve de yitti gitti değil miydi?

— Essah mı kardaşım Dadal?.. Aman işin gerçeği gelsin!

Saray şoförü Çorumlu Dadal Efendi, dünyayı velveleye veren bir işin gerçeği kendinden sorulunca, gayet haz edip, hazzından şişinip sözü ele alacağı sıra, bir yandan nargile koşturuldu, öte yandan Selim Nuri soluyaraktan geldi. Dadal Efendi, hemşerisinin suratına bakmasıyla irkildi:

— Aman Selim Efendi... Kötülemişsin herif, biz görmeyeli nedir bu hal keyfiyet?.

Selim Nuri gülmeye çalıştı:

— Yok bişey... Soğuklatmışız. Geçti.

— Nerenin geçmesi? Doktora bakındın mı doktora?.. İlaç verdi mi? Verdiği ilaçlar yapıldı mı?

— Tamam... Hepsi tamam... Selim Nuri, Murat'a döndü: Var mı yeni bi haber? Ne diyor Dadal Efendi?

— Tam gerçeğini anlatmaya başlıyordu ki, sen geldin...

Selim Nuri oturdu. Koşmuş gibi soluyor, dudaklarını yalıyordu. Çay söyledi. Dadal Efendi'nin ikram ettiği Saray cigarasından almadı.

— Evet, neymiş gerçeği?

— Bunun gerçeği, Selim oğlum, açık... Açık dedimse... Selbes ne demek arkadaş? Selbes resmen selbes demek... Selbes açılacak ki, az biraz selbeslik gele... 'Gelip nolacak, Dadal Efendi hemşerim?' dersen, selbeslik gibi malın olsun! Elbet bir işe yarar yeri vardır. Aslında, biz bu işin kendine değil, verene bakacağız! Veren kim? Gazi Paşa... İşe yararını bilmese verir mi? Hayır hiç vermez. Verdiyse bir yararlığı olacak... Gelelim ki, kime nolacak

bunun yararlığı? Kime verdiyse ona... Peki, ya kime vermekte, kurban olduğum? Sana, bana mı vermekte bu selbesliği? Hayır... Kaldırıp Fethi Bey'lere, Nuri Bey'lere, Ağaoğlu Ahmet Bey'lere vermekte... Şu halde, onlara yarar bir selbesliktir bu... Sana bana gelmez. Ne denilmiştir? "Alışmadığın aş, ya diş ağrıtır, ya baş" denilmiştir. Dünya durdukça durası Gazi Paşa'mız selbesliği çıkarıp Fethi Bey'e verdiyse, aman haaa, biz beriden şaşıp, kudurup zorlatmayacağız. Ben telefonun kulağını neden büktüm Yalova gibi yerden? Neden? "Bekleyin, vardım" diyerekten seğirttim? 'Aman tetik duralım' diye seğirttim!

— Ne gibi?

— Gibisi... Bi kutuya sinip kargaşalığın sonunu bekleyeceğiz, arkadaşlar. 'Ayak altında kalalım' demezsek, 'kuru kafalara bir sakatlık erişsin' demezsek, bu böyle... Evet bu kargaşanın sonu beklenecek ve de insana yarar bir akıl alınırsa koca Tanrı'ya şükredip, "Ha bereket" denilecek... Bana sorarsanız, buraları böylece bilinmeli, 'Aklımız ermedi, bilemedik, bir halttır ettik' diyerekten ileride kafaları duvarlara çalmamalı... Aslına bakarsan benim sözüm sana değildir Murat Efendi, benim sözüm Çorumlumuzadır. Çünkü, Çorumlu kendini Osmanlı'nın yiğit defterinde yazılı bildiğinden, kargaşa sırasında kuru kafasını gezdiremez, gövdesini kavrayıp sıkı tutamaz. 'Aman haa' demeye kalmadan bakmışsın, meydana hoplamış ki, elden gitmecesine hoplamış... "Nereye salmaktasın, derbeder" dese biri, "Halay meydanına mı, sinsin ataşına mı? Hayır, Osmanlı'nın resmen baş aldığı siyaset meydanına salmaktasın!" Bunca yaş yaşadım, Osmanlı'nın yiğit defterine akıl erdiremedim. Erdirmişi de hiç görmedim. Çünkü defteri bulmuşa, başına oturup çevirmişe rastlamadım. Aman haaa... Kardaşlarıma deyeyim, aynen sırat köprüsü geçilmektedir. Çorumlunun elden gittiği gayet yaman boğaz-

lar geçilmektedir. Kendin bilmez değilsin ya, Selim Efendi kardaşım, dünyanın avanağı sıçrar sıyrılır tatlı canını kurtarır, belki birkaç kuruş doyum bile toplar da, fukara Çorumlu, yiğitleneyim derken tekerlenir, tatlı canı üste verir savuşur. Kargaşalıkta Çorumlunun Çorumluyu sıkı zaptetmesi şart... Birbirimizi sıkı tutsak gerektir ve de hiç salmasak gerektir.

— Ya bunun adını sen ilkin ne zaman duydun? Selbesi sormaktayım?

— Bunun adı arkadaş, adı batsın! Kolayına akıl ermez bir çıkıştır. Çünkü İsmet Paşa bile bu selbes fırtınasının, durduğu yerde, neden kopup estiğini, niçin estiğini şimdilerde bilir değildir.

— Aman Dadal Efendi, etme... Nic'olur? Aklım buna hiç ermedi. Peki, nasıl çıktı öyleyse apansız bu selbes, İsmet Paşa'dan uğrun?..

— Şöyle ki, Murat Efendi kardaşım! Biz bu yıl, Ankara'mızdan temmuz ayının ilk günlerinde ayrılacaktık ya, Saray töresince, ne fayda ki, evin hesabı pazara hiç uymadı. Çünkü sıcaklar kötü bastırdı. Bastırmasının değeri yok, esintiyi tüm kesti. "Kırk yıldır böyle iş görmedik" dediler Ankara'nın hocaları... Bent Deresi'nin enginleri, bozkırın düzleri neyse ne... Çankaya'nın bulantısını napalım! Bunca yıldır saraydayım, havuz başında esintinin kesildiğini hiç görmedim. Hava kuşları gibi ağızlarımızı aralamaktayız da, tazı itleri gibi dilleri dışarı bırakmaktayız. Gazi Paşa, akşam vakti, serinlik umup havuz başına inmiş... Bilmezden üstüne uğradım. Beni görmesiyle elini sallayıp, "Gel" işmarı verdi. Toplanıp seğirttim. Bel kırıp etekledim. "Gel hele Dadal oğlum! Bu sıcak neyin nesi?" diye sordu. Bilmediğinden mi sormakta? Hayır! Bizimle gönül eğlemekte... Bilmediği var mıdır ki, soru sorsun? Yuvarlak yılların densizliğini bizden mi

öğrenecek? Denenmiştir, yıl kısmı, 10-20-30 dedi mi, bi rezillik çıkarır sağlam... Kiminde dünyayı yer depremi kavrar. Kiminde rahmet yağar ki, Nuh Tufanı'ndan nişan vermecesine... Kiminde bakarsın, deniz donmuş... Oysa, deniz suyu tuzlu olduğundan beri benzer soğukta donmaz bilinir. Kiminde de sıcak erken bastırır böyle... "Neye daldın Dadal Ağa? Yok mu sende bu sorumuzun karşılığı sakın?" dedi, dünya durdukça durası Gazi Paşa'mız... "Vardır sayende efendim. Yuvarlak yıllarda çok yaramaz işler olur" dedim. "1930'dayız. Kurak yıldır ve de sıcak yıldır" dedim. "Iyi bildin köpoğlusu... Bunu bilmek hüner değil, kurtuluşu bulmalı" dedi. "Kurtuluşu, yaylaya can atmaktır. Eskinin Türk'ü yazın sıcaklarında keyfinden mi, hoplayıp yaylaya çıkardı, kasaba yerini bırakıp?" dedim. "Hay çok yaşa... Yahu bunlar nasıl bir akıllar, İsmet Paşa'dan baskın bir akıllar" diye güldü. Güldü ya, sözümüz burda kalsın, kapıdan yana da kaçamak baktı bir... Bakması, İsmet Paşa gelir melir, duyar muyar... Aklına bir şey gelmesin, çekindiğinden mekindiğinden değil! Can alıcı Azrail Peygamber'e metelik vermeyen Gazi Paşa, lafını sakınır mı İsmet Paşa'dan? Bakması, bizim İsmet Paşa'mız da iyidir hoştur, kumandanlıkta yaman, siyasette gayet kurnazdır ya, az biraz nobrandır ve de takılmaktan anlamazdır. Bu nedenle, Gazi Paşa'mız, her lafı bunun yüzüne demez. Bu da bir siyaset ki, gayet ince bir siyaset... Çok yaşasın Gazi Paşa'mız, kapıya bakmasının ne demeye geldiğini sezinlediğimizi bilip, lafı çevirdi: "Ayın kaçıdır Dadal Ağa?" diye sordu. Apansız sorgularını bildiğimden, ayın kaçını, günlerin hangi gün olduğunu, soğugun, sıcağın kaç dereceye vardığını, yeni diktiği vekillerin adını, evleri adreslerini her sabah aklımıza yazarız. Patayı çaktım, hiç duraklamadan, su gibi söyledim: "Yılımız: 1930... Ayımız haziran... Günümüz on birinci perşembedir sayende Paşa Babamız!"

dedim. "Ulan aferin Dadal oğlum, gün bilmekte bir seni gördüm, bir de Saatli Maarif Takvimi'ni gördüm köpoğlusu" diye güldü. "Demek ayımız haziran... he mi de on birinci günü ve de perşembe... Ne kadar iyi... Koca Tanrı'nın işine bakmalı ki, Dadal oğlum, Büyük Millet Meclisi'miz resmen paydostadır. Başvekilimiz İsmet Paşa'mız, çakı gibi işlerin başındadır ve de ardındadır. Allaha şükür savaşımız yok, uğraşımız yok... Ağrı Dağı'nda az biraz tatsızlık varsa da hakkından gelinecektir. Umutluyum! Bu sıcağın altında debelenmek, bana sorarsan, akıllı işi değil!.. Kop seğirt, bak bakalım, kara mersedesin lastikleri sağlam mı, depomuzda yeterince benzinimiz var mı? Bozüyük üstünden yaylalara can atsak gerektir. Arabayı buraya çekmeden kimseye harf söyledin mi, gerisini kendin düşün... Arabayı çektin mi, arkadaşlara haber salınsın, ardımızdan yetişmeye baksınlar. Hükümete bildirilsin. Höst! Dur bakalım, daha bitmedi. Bilecik Mebusu İbrahim Bey'in yayla köşkü deniz yüzünden kaç metre yüksek?.." Hazır ola gelip, gözlerimi yumup karşılığı yapıştırdım: "İbrahim Bey'imizin yayla köşkü, deniz yüzünden bin yedi yüz kırk beş metre yüksektir paşam!" "Ulan aferin Dadal oğlum! Ah n'olaydı olaydı, elinde bir orta okul kâğıdın bulunaydı, seni Çorum'dan başmebus diktim gittiydi, köpoğlusu!" diye hayıflandı. Bunu böylece ilk demesi değildir. Vay ki kuşbazlık... Bize nettiyse kuşbazlık etti, arkadaş... Şuncacıktan kuşbazlığa vurup okulu boşlamasaydık, nice baltalara sap olduktu, adam sırasına bile girdik gittiydi. Diyeceksin ki, "Hey akılsız Dadal! Kuşbazlığa vurmayıp okusaydın, bu kez de, eline Saray şoförlüğü nerden geçecekti de Gazi Paşa seni bilip mebus dikecekti?.." Doğrusun kardaş!.. Her bişey Allah'tandır ve de Allah n'işlerse güzel işler.

Murat, Saray şoförü Çorumlu Dadal Efendi'nin içini çekerek hayıflanmasından yararlanıp sordu:

— Meğer parti kurmak işine mi sıvandığından apansız geziye çıktı Gazi Paşa?

— Yok! Yalan mundar! Daha o sıralar Fırka meselesi hiç yok ortada... Varsa da bilen, bir Gazi Paşa'mız, bir de Koca Tanrı...

— Nerde duydunuz, peki, ne zaman duydunuz, ilk kez?

— Duymamız daha geride... Kolayına duyulur mu böyle bulaşık bir iş! Hele dinle ki bir... Evet, Gazi Paşa'mızdan "Yolculuk var" fermanını almamla, patayı çakıp garaja seğirttim. Geçerken yaverler dairesine uğrayıp meseleyi fısladım. Aslında, Gazi Paşa, "Hiç kimse duymayacak... Gerisini kendin düşün" dediydi ya, başyaverden gizli savuşmak hiç olmaz. Başkaca, kapı yoldaşlığıdır. Gerektiğinde o da seni uyarır, ödeşirsiniz. Bizim fıslamamızla koca Saray "Aman" diyerek hopladı kalktı. Boru değil, Gazi Paşa "Yolculuktur" demiş davranmış. Salt Saray mı hopladı, hayır, Ankara temelden hopladı. Böyle sırada, hava kuşu olup bakanlıkları birem birem süzmeli de kargaşalığı görmeli... İlle de Şükrü Kaya Bey'imizin İçişleri'ni seyretmeli... Her yer beş hopladıysa, İçişleri on hoplar. Çünkü Gazi Paşa'mızın yol güvenliği Şükrü Kaya Beyimizin İçişleri'ne bırakılmıştır. Padişah postuna oturanın dostu kadar düşmanı da olur. Gazi Paşa'mıza geldi mi, sıradan bir cumhurbaşkanı mıdır? Hayır, bunca gâvur kırmış, ordular bozmuş, nice beyden, paşadan adam asmış, bir Gazi Paşa'dır. Sen ben gibi keyfi diledikçe dağarcığı sırtlayıp yolu eline alamaz. Önünde ardında bindirilmiş savunucular olmalı... Yol boylarına çifte nöbetçiler dikilmeli! Gideceği yerleri, sivilden, askerden gizli gözcüler çevirmeli... Evet, Gazi Paşa gibilerin, fedaileri her yanı tutmadıkça, Saray kapısından burunlarını çıkarmaları kanun değildir. Aslına bakarsan, İsmet Paşa, böyle apansız sefere çıkmaları hiç sevmez ve de beğenmez. İsmet Paşa'ya kalsa, cumhurbaşkanı kısmı sarayında oturmak gerektir ve de sı-

cak, soğuk demeyip oturmalara alışmak gerektir. Gel gör ki, bunu Gazi Paşa'mıza kim anlatacak? Kara mersedesi kapıya yanaştırıp saata baktım. Tamam! "Yolculuktur" fermanından beş dakka geçmiş... Eksiği var, artığı yok... Çünkü, Sarayın şoför zagonunda yukardan "hayda" bağırtısı ulaştı mı, araba kapıya şipşak dayanacak... Özür sökmez. Çünkü, derbeder taksi şoförünün külüstürü gibi şurasını, burasını kurcalamak gerekmez. Benzini, yağı noksan olmaz. Ben kapıya dayandım, kurban olduğum Gazi Paşa merdivenleri hoplayarak inmekte... Başında köylü kasketi... Sırtında avcı biçimi urbası... Çorapları çekip getirleri bindirmiş... Bir elinde baston, ötekinde birkaç cigara paketi... Başkaca bavul mavul yok... "Ardımızca salarlar gelir" demiş besbelli... Arkaya geçip sağ köşeye kurulmasıyla, emri bastı: "Sür ulan Dadal!.. Sürsene be herif, tüh yüzüne, neden apıştın teres, sür ki, görelim n'olur." Ben, "Hay hay" diyerekten marşa basmaktayım, motoru hırlatmaktayım ya, gaza geldi mi, yoklayıp çekmekteyim. Çünkü, hükümetin çok sıkı tembihi vardır. Ne kadar "Sür" dese, sürmeyeceksin, yaver arabasının öne geçmesini bekleyeceksin. Yaver arabasının öne geçmesini ve de başyaverin gelip şoför yerine oturmasını... Dikizden baktım, başyaver bir yandan şapkayı, bir yandan lüveri düzelterekten seğirtmekte... Arkadan Gazi Paşa bağırır, "Sürsene... Eline ayağına dedirtme... Hadindi teres..." Ben debelenmekteyim, motoru fayraplamaya çabalar gibisine... Arkamızda Gazi Paşa'mız tepinmekte... "Hani kıvrak şoforluk... Sürsene herif... Tüh Allah belanı vere... Yazık... Yediridiğim ekmek gözüne dizine dursun..." Başyaver soluyaraktan yetişip yanıma çökmesiyle, Gazi Paşa kızmışlığa vurdu: "N'oldu şimdicik... Buyur bakalım... Bu bizim başyaver nereye gitmekteymiş ki, zıplayıp önümüze oturdu, hey boşboğaz Dadal?" diye sordu. "Başyaverimizdir, sizden ayrılamaz, gideceğiniz yere gi-

decektir mecburiii" dedim. "Ya biz tebdile soyunup bu milleti hiç mi teftiş edemeyeceğiz? Noksanını bilip dileklerini nasıl öğreneceğiz?" dedi. Yaver arabası sıyrılıp yola kapanınca sürdüm. Çankaya'dan bayır aşağı koyuvermemle, keyfe geldi Gazi Paşa'mız... "Ulan aferin Dadal Ağa... Bozüyük'e kadar bizi, Şükrü Kaya tutamazsa, dile dileğini, al muradını," dedi. Dedi ya, kulak asma, eli sıkıcadır sağolsun, az biraz... Verimkârlığı kısadır. Olmaya ki, yanında kıyacağı biri bulunmalı da, bahşişleri onun keseden vermeli... Bu işi çokça yaptığı *Cumhuriyet* Gazetesi sahibi Yunus Nadi Bey'dir. "Kesemizi evde unutmuşuz, sen şurdan elli panganot ver de eve gidince al" dediğinde Yunus Nadi Bey'in suratını görmeli... "Yokluğu mu var ki bunun, eli bunca sıkı?" diyeceksin. Kütahya mebusanlarımızdan Nuri Bey'e bakarsan, vaktiyle çok parasızlık çekmiş bu bizim Gazi Paşa'mız... Elinin sıkılığı o günlerden kalmadır. Oluversin. Bu kadarcık kusur kadı kızında bile görünür. Bu sebepten, "Dile dileğini, al muradını" lafına kanıp Şükrü Kaya Bey'imize oyun etmek olmaz. Gerçek Saray şoförü, "Gazi Paşa ferman etti," diyerekten gaza basıp savuşmayacak! İsmet Paşa'nın sıkı emridir, bunalmadıkça bize yetmiş seksen kilometreyi aşmak yoktur. Çünkü yol halidir, makinadır, n'olsa olur. Bana kalsa, evvel Allah, cehennemin Meyil Deresi'nden hoplatır geçiririm, kılına zarar eriştirmem ya, avanak köylümüzü napalım, şu bizim avanak köylü milletimizi?.. Yahu kağnını, eşeğini yolun sağından sürsene? Papur yolu senin dağdaki çoban izin midir? Virajı bükülürsün ki, on adım ilerde tepe gibi odun kağnısı, deve kataı, eşek kervanı... Ben bunca yılın şoförüyüm, kılım depremez, ezer dağıtır geçerim ama, yolsuzdur Cumhurbaşkanı kısmına adam madam, eşek meşek ezmek... Hele Gazi Paşa'mız millet kurtarıcısı olduğundan arabasının canlı ezmesi hiç gerekmez. Bakanlıklar'ı hizaladığımızda yan

gözle baktım, Şükrü Kaya Bey'imizin İçişleri'nin köşeyi kara arabalar bükülmekte ki hışım gibi... Tamam... Burası fino... Şimdi Ankara'yı çıkmadan mebus beylerin arabaları da kavuştu mu, yaşadık bil... Neden mi? Zamanında fısladık. Telefonları işlettik, takım yetişti. Takımı bilemedin mi? Bozüyük Salih Bey'imiz, Ali Kılıç Bey'imiz, Zühtü Recep Bey'imiz... Başkaca Abbas Cevat Bey'imiz... Bunlar demirbaşlarımız... Eğer İbrahim Bey'i bulup, "Davran! Gazi Paşa'nın yayla köşkünü canı çekmiş... Yola çıktı bile" müjdesini ulaştıramadılarsa rezilliği görmeli. Dikizden kolladım, Gazi Paşa'mız gözlerini kısmış cigara içmekte ki, dalaraktan içmekte. "Şükür, arabaları daha sezinlemedi" demeye kalmadan kaçamak baktığımızı gördü. "Vay ki kocadın koca Dadal... İşe yaramaktan çıktın. Şükrü Kaya'yı atlatamadıktan başka, arkadaşlar da yetişip bizi tuttular. Hele İbrahim Bey'e de tutulmalıyız ki ben sana sormalıyım" diyerekten parmağını sallamaz mı? Evinde adam basmayı ve de basıp bunaltmayı çok sever. Böyle baskınlarda basılacak herif yabancı değilse, saray mebusanları beylerimiz napar yapar önceden telefonu bükerler ya da ulak salarlar. Ev sahibi gücü yettiğince toparlanır. Vay ki saray mebusanlarımızın istemediğindense yandı. Kolay mı? Mahalle bekçisi mi gelmekte? Hayır, Gazi Paşa'yı ağırlayacaksın ki, evde bulunanla ağırlayacaksın. Var olur, yok olur. Canının neyi çektiğini o sıra, kendi bilmez ki, kurban olduğum, sen sezinleyip sıyrılasın yüz akıyla... Bakarsın hiç ummadığın bir fukara yemeği istemiş de seni resmen apıştırmış... Bunalır kıvranırsın ya, kaptığın ünü, saltanatı napalım! Forsun o zamana kadar bir yürümekteyse, Gazi Paşa konuk düşmesiyle beş yürür, belki de on yürür. Rütben artar ki, teğmenlikten paşalığa hoplamış gibisine... Ne mi olacak? Vay yavrum. İş sahipleri kapına birikir ki, birbirini ezmecesine... Faydası mı? Hey hey! Her bir işi kurtardıkça sana

bahşişler yağar ki, panganotu koyacak yer bulamazsın.

— Oralarını biz de biliyoruz Dadal Efendi, yeni Fırka kurmayı İbrahim Bey'in yaylasında mı kararlaştırdı Gazi Paşa?

— Sanmam... Aklındaysa da ben sezinleyemedim. Bana karanlık! Uzatmayalım, sürdük, Çankaya'dan indik, Ankara'yı geçip papur yolunu ele aldık. Ha babam ha! Şükrü Kaya Bey'imiz, salt kendinin kervana yetişmesiyle yetinmemiş, İçişleri'ni de temize çıkarma çabalamasıyla, yol boyuna telefon ettirmiş... Candarma karakolları hep silah başı... Biz fırlayıp geçmekteyiz ama, fukara zaptiyeler hep hazırolda... Kasabaların polislerini görmeli! Kara mersedesin savruntusuyla alıcı kuşu uğramış tavuk cücükleri gibi bir dağılıp, bir toplanmaktalar. Selama durmaktalar ama, kulak asma, diz titremesinden iki büklüm... Uzatmayalım, Gazi Paşa "Kahve mahve istemez" dediğinden, Bilecik Mebusu İbrahim Bey'in yayla köşkünü erkence tuttuk. Bi de ne görelim, İbrahim Bey kapı önünde sırıtaraktan beklemekte değil mi? Sırıtmakta dedimse, leylek kuşu gibi ayağının birini kaldırıp birini indirerekten beklemekte... Belli ki yüreği vesveseli... Vesvese şundan: Şimdicik vardık köşke dayandık. Niyetimiz de gecelemek... Derken aklına bi şey geldi de Gazi Paşa, "Hayda... Yolcu yolunda gerek" diye kalkıp apansız yürüdü mü, yandı, fukara İbrahim Bey... Şundan ki haberi Ankara'ya bizden önce gider. "Duydunuz mu uşak, Gazi Paşa, İbrahim Bey'e uğramış da kahve içmeden geçip gitmiş... Herifi resmen it hesabına almamış" derler düşmanları... "Nedir it hesabına almamak... İt hesabına almamaya kurban olayım. Herifi boyamış ki, anasından doğduğuna pişman etmecesine", "Yok canım! Suçu neymiş", "Şımarıydı son günlerde... Gözdeyim, diyerek şişinmelere bindiydi, bindiydi ki, belasını aramaya giriştiydi!" "Tamam buldu öyleyse aradığını... Pislik temizlendi." derler. "Olmamış ki bir şey, var-

sın desinler" diyemezsin. İşlerin bozulur, iki yılda düzelesi kalmaz. Avluya girince baktım, İbrahim Bey'in külüstür Ford'u toza gübüre bulanmış, leş gibi yatmakta... Demek, duymasıyla atlayıp sürmüş, keseden öne geçip köşkü tutayım diyerekten ham yollara dalmış... Yüz kilometrede fukara arabayı tam on yıl kocatmış, hışıra çıkarmış... Gazi Paşa'dır buna gayet sevindi. Yayla havasının serinliğini beğendi. Vardığımız gün ikindiye kavuştu kavuşacak... İbrahim Bey bir sofra dökmüş ki, Sultan Süleyman dökemez. Fazladan, kuzu kebabı çukuruna bildiğin cehennem ateşini yaktırıp tokluyu uzatmış... Tere batmış çeviriciler kazanda erittikleri tuzsuz yağı dönen toklunun üstüne kaşıkla değil, bildiğin pilav kepçesiyle atmaktalar, alafını minare boyuna salmaktalar. Gazi Paşa'mız boğazlı sayılmaz. Bundan alacağı bir cimcik et, bilemedin iki cimcik... İbrahim Bey bilmez mi? Bilir. Toklu boğazlatıp kebap çevirmesi handanlığı belası... Bir de ağa yemezse, ardının kapı takımı tıkınır. Ağa kısmının gözünden düşmeyeyim dersen, kapı takımını ağadan çok kollayacaksın! Töresi budur bunun... Uzatmayalım, sofraya oturdu Gazi Paşa... Ağırdan demlenmeye girişti. Toklu kebabı dönmekte... Kadehler dolanmakta... Borulu fonografta, Gazi Paşa'mızın hoşlandığı türküler ki, arada bir elini dizine vuraraktan dümtek diyerek katıldığı türküler... Sen kulak asma, türkülerin radyoda yasaklanmasına... Saray'da çalınır, söylenir ki, ya heyin bini bir paradır. Ne diyorduk, evet, İbrahim Bey yayla köşküne hava fırıldağı kurup, elektrik motoru çıkarmıştır ve de daldan dala ip uzatıp üstüne her bir renkten ampuller sallandırmıştır. Yandı mı, 'cennet bağındayım' diyerek aklın sıçrar. Gün batınca bunları yaktı. Sofraya bir başka halavet geldi. Yatsıya doğru Gazi Paşa'mız Saray mebusanlarımızı iki telliye, Aydın'ın zeybek horonuna kaldırdı. Kasap havası vurdurunca kendisi de kalkıp az biraz salındı. Ar-

dından, bunları eşleyip güreşe saldı. Yenene "Aferin" deyip, yenileni "Tüh yüzüne! Kalıbının adamı değilmişsin, yazık!" diyerek şakadan azarladı...

— Fırkadan haber, Dadal Efendi? Selbes lafı daha ortaya düşmedi mi hiç? Biz sızıntı?.. Kulaktan kulağa bi fısıltı?

— Hayır, hiç bişey sezinleyemedim. Aslına bakarsan, ortalık iyice sarhoşlamadan biz sofraya sokulamayız. Uzatmayalım, sofra mayna oldu, herkes yataklara çekildi. Sabahleyin uyandım ki, adamlar hep kalkmış... Yaver beyler, şuraya buraya seğirtmekte... Nedir, demeye kalmadı, mesele anlaşıldı. Hedefimiz, Ankara değilmiş, doğru Yalova ılıcalarıymış... Bunu duymamla, "Aman bize yeterince benzin" diye dönelemeye başladım. Çünkü Saray şoförlüğünde "Benzimin bitti" katiyen yoktur. "Benzin bitti" diyeceğine, Saray şoförü ölmeli daha iyi... Çok yaşasın Bilecik Saylavı İbrahim Bey'imiz, kapı yoldaşlığı hatırı sayıp depomuzu doldurduktan başka, yedek kaplarımızı patlayasıya doldurup bizi hiçbir benzinciye muhtaç etmedi. Uzatmayalım, yol boyu karakollarını ve de hükümetlerini çalkalayarak ve de nice nice memur fukarasının aklını başından alarak, Yalova'yı tuttuk ki arkadaş, vay babam vay. Yalova geçen yıldan bu yana bir Yalova iken, gelişmiş on Yalova olmuş... Ne denilmiştir, "Bakarsan bağ, bakmazsan dağ" denilmiş... Hey gidi bakım gücüyle olanları gelip bu Yalova'da görmeli!.. Koca Tanrı günah yazmasın, cennetbağı kaç para!.. Koca bir havuz doldurmuşlar ve de suyunu bağlamışlar. Bildiğin çarşı hamamının sıcak suyudur. Değme babayiğit sıcaklığına dayanamaz. Ilıca'nın kükürtlü, demirli ve de her bir çeşitten şifalı suyu ki, yetmişinde tirit girsen zıplar delikanlı çıkarsın, damlayan ağzın yüzün bükülse ve dilin tutulsa, ayağını sokmanla hoplayaraktan türkü çağırmaya başlarsın! Yol yorgunluğunu savuşturalım, diyerekten kendimi kaldırıp koca

havuza yallah ettim. Dalıp çıkmamla anladım ki, can suyundayım, başkaca, Âbıhayat suyundayım. "Oh, oh" diyerekten kardaşının çabalamalarını görmeli, kıyın kıyın kulaçlayaraktan oyun çıkarmalarını görmeli... Bir yandan da Gazi Paşa'mıza dualar etmekteyim ki, "Hay ömrün uzun ola!" diyerek dualardayım. Şimdilerde fukara Ankara yanmaktadır ki kav gibi harlamasına çok bi şey kalmamaktadır. Uzatmayalım, geçti birkaç gün... Durum vaziyetler iyi... Gazi Paşa'mız gayet keyifli... Gazi Paşa keyifli oldu mu, Saray takımı da keyiflenecek ister istemez! Keyifliyiz, bu sebeple sırıtaraktan gezinmekteyiz ki, olursa o kadar olur. Derken arkadaş, gecelerden bir gece. Dur hele, ne günü oldu bu iş! Temmuz'un son günü... Otuz bir Temmuz, İstanbul'a geldi gizliden Molla Bey'in evine, Gazi Paşa'mız... Geç döndü, sabaha karşı... Deniz işi, motorla yürüdüğünden biz erken yatmışız... Uyandım ki, gün ışıdı ışıyacak... Tam bu saat beni küçük su dökme bunaltısı, napar napar uyandırır. Sıçradım kalktım ki, uçkura davranıp seğirtmesek, Koca Tanrı beterinden saklasın, döşeği sele verdik gitti. Seğirtip yetiştim, boşaltıp ferahladım. Dönüşte hiç gereksiz, perdeyi aralayıp, dışarı baktım. Neden baktım? Sözüm burdan dışarı eşşekliğimden... Bakmamla onu gördüm ki, bahçede biri... Nöbetçidir, dedim demedim, baktım ki hayır... Bu herif, her kimse cigara içmekte ki, çekimlerin arasını kesmek yok... Hayır, nöbetçi olsa, nöbette cigara yakabilemez, yaksa da, böyle dumanını ferahça savurabilemez. "Nedir, kimdir" demeye kalmadan tanıdım ki Gazi Paşamız...

— N'arıyor sabaha karşı? Yeni mi gelmiş?

— Bilir miyim yahu?.. Allah belamı versin... "Oğlum Dadal" dese biri, "Gazi Paşa'yı görüp tanıdın, merakı savuşturdun, tumba yatak yatsana!..." Şeytan dürtüşledi arkadaş, "Aman giyinip yetişmeye bakalım" dedim, "Yetişmeye bakalım ki ne olur" dedim.

— Nolur?

— Belli mi? Böyle sırada, "Beni de uyku tutmadı" dersen, gözüne girersin Gazi Paşa'mızın... Yanaşır, "Kahve gelsin mi?" dersen okkalı bahşişe konmak bile yazılıdır hartada... Uzatmayalım. Giyinip seğirttim. Alaca karanlıktır, ürker mürker, çeker vurur, deyip öksürerekten sokuldum. Vurur vurur! Vurdu mu tantuna gittin say... "Kimdir o? Nöbetçi sen misin?" dedi. "Nöbetçi değilim, Dadal şoför kulunum" dedim. "Hayrola Dadal oğlum... Nedir? Seni de uyku tutmadı mı, bencileyin?" dedi. "Tutmadı efendim. Kahve gelsin mi?" dedim. "Bırak kahveyi... Beni neden uyku tutmadı bil bakalım Dadal Ağa?" dedi. "Tutamaz. Çünkü sen uyumayacaksın ki millet rahatça uyuya..." "Vay köpoğlular... Hepiniz siyasi kesildiniz başıma... Tetik dur, sorum var ve de maskaralık istemem. Bugünü başka güne benzetme..." Demesin mi? Vay başıma... "Ulan alçak Dadal!" desem... Küçük su dökmeye uyanıp memişaneye gidip gelip sıcak yatağına girip zıbaracağına... Perde aralamak, bahçeler gözlemek... Hele Gazi Paşa gibi adamı cigara içerekten bahçede dolanır görmüşken dışarı uğramak senin ödevin mi? Oldu mu olanlar şimdicik?.. Bahşış umarken, seni hastir etsin de ben sana sorayım teres" diyerekten kıvranmaktayım. Meğerse bizden "Hay hay" beklermiş, kurban olduğum... Arası uzayınca kaşını eğdi: "Nedir? Hani hay hay?" diye sordu. "N'olmak ihtimali vardır. Hayhay... Küçükken kusur, büyükken bağış" diyerek hazır ola geldim. "Fırka nedir ve de ne işe yarar?" demesin mi? Tanrı'ya şükür... Sorunun kolayına düştük... "Fırka efendim... Bildiğin askeriye bölümüdür. Bizim ordumuzda üç alay bir fırka sayılıp... Her alay..." demeye bırakmadı, elini sallayıp tersledi: "Hele şuna... Biz askeriye fırkasını mı sorduk? Halk Partisi Fırkası'nı sorduk?" demesin mi? Vay başıma... Buyur bakalım... Hadindi çık işin içinden ve de altın-

dan kalkabil... "Halk Partimiz, Allahı'ma şükür, resmen Halk Partimiz olup... Vatanı kurtarıp ve de milletin yüzünü güldürüp..." "Höööst! Maskaralık istemem! Ne demektir fırka..." "Fırka... Halk Fırkası demektir efendim... Gayetle..." "Tüh yüzüne. Size her gün Hâkimiyeti Milliye Gazetesi gelmekte değil mi, Saray'daki koğuşunuza?", "Gelmekte... Ne demek olsun... Gelmekte ki, dakka geçirmeden..." "Öyleyse... Hem Hâkimiyeti Milliye her gün gelip... Desene ki okuyan kim?", "Hayır Paşa Efendim, hep okumaktayız ve de ezberimize alaraktan okumaktayız." "Okumaktasınız da... Hani sorunun karşılığı? Fırka ne demektir ve de ne işe yarar?" "Bu fırka efendim, gayet işe yarayışlı olup... Olmayınca hiç olmaz. Ve de olmadı mı, dünyanın çivisi kağşar ki, düzeni bozulup ve de her bi şeyler karmankarış olup...", "Attın ki, maskara, büsbütün savurdun. Fırkadan haberin yok... Sıfır..." "Hayır efendim, katiyen kabul etmem. Fırka deyince... Fırka gayetle...", "Bırak! De bakalım, Büyük Millet Meclisi nedir?" Sağ olsun Gazi Paşa'mız, cigarayı tüttürerekten yürümekte, biz kıvranarak, "Allah belanı vere, sefil Dadal... Sabah sabah gün ışımadan kudurup kuduzlanıp dışarı uğrayıp Gazi Paşa'mızın gezindiği bahçeye dalacak ne vardı? Al bakalım belayı..." diyerekten bir adım sol gerisinde debelenmekteyiz. "Büyük Millet Meclisi'miz... Milletin meclisi olup... Gayet büyük olmakla..." Apansız aklım karıştı. Bizim oraların aklı erenleri her görüşmede, "Bre Dadal Efendi, toprağımızın bir önemli kişisi olup, Saray şoförlüğünü ele geçirip... Şu Osmanlı ülkesine bi hayrın dokunsun! Gazi Paşa'mızın bir keyifli sırasını şavullayıp, 'Üç yüz, dört yüz mebusan neyin nesidir? Şunu yüze indiriver' demeli değil misin?" demekteler. "Aman, hey Allah sırası mıdır?" diye kıvranırken... Baktım Gazi Paşa, sağ olsun, soru meleği kesilmiş, bir başka mesele kurcalamakta... "Beri bak Dadal oğ-

lum... Uyku sersemliğine tutulmuşsun, aklın karışmış... Vazgeçtim, Halk Fırkamıza kayıtlı mısın, hele şunu söyle?" demesin mi? Bu kez duraklamadan karşılığı yapıştırdım. "Ne demek olsun... Halk Partimize... Biz nasıl bir alçak olmalıyız ki... Senin arabanı sürüp... Bunca ekmeğini yiyip... Kayıtlıyız ki, Allahı'ma şükür, defterin başında birinciye değilsek de ikinciye kayıtlıyız ve de kurulalı beri kayıtlıyız!.." "Kayıtlısın demek... Peki, şimdi n'olacak bakalım?.." "N'olmak ihtimali var... Biz başından bu yana Halk Fırkamızın dostuna dost, düşmanına düşman olup... Yan bakanın..." "Tamam... Bugüne kadar iyiydi, ya bugünden sonra?.." "Bugünden sonra n'olabilirmiş... Allahı'ma şükür, bugünden sonramız da bugüne kadarki yolumuzda...", "Hey akılsız Dadal, ya bugüne kadar yolumuzda olacağız da, ben uykuyu neden yitirdim?" "Uykuyu? Aman efendim, Ağrı Dağı'mızın densiz Kürt'ünden kötü bir haber mi var? Salih Paşa'mız... şuncacık Kürt eşkıyasının üstesinden gelemedi mi sakın?", "Korkma... Kürt işi değil... Salih Paşa'dan tatlı haberler ulaşmakta ki, yüz güldürücü haberler yağmakta... Benim dediğim başka... Senin İsmet Paşa'na bir oyun oynayacağız ki, gör bakalım tedbiri şaşacak mı, şaşmayacak mı?" "Aman Paşam... Iyidir bizim fukara İsmet Paşa'mız... Az biraz nobransa da... Kulakları da az biraz," "Höst! Duymasıyla n'apar adamı? Hüs... Hüs dedim. Bu lafı ağzından kaçırmalısın ki, gör bakalım, ben senin derini yüzdürüp içine saman tepip, millete ibret dikmez miyim?" dedi kesti. Benim aklım karışmış kardaş, karışmak kaç para... Sanki sıçrayıp kafadan bir balta sapı yukarıya uğramış... Öyle ya, hangi lafı ağzından kaçırınca bizim derimize saman tepilecek? Şaştım Allah, sağolası İsmet Paşa'mızın kulağının ağır işitirliği de mi gizli? Hasılı biz, bu Selbes Fırka işini bu ağustos ayının ilk günü ki, uğursuz salı günüdür, Yalova'nın tan yerleri ışırken duyduk ve de o

gün bugündür duru durağı ve de gönül ferahlığını yitirdik!

— Neden, bir Saray şoförüne, yeni fırka açılmakla n'olmak ihtimali var, Dadal Efendi?

— Ne demek? Yahu bizim başımızda ateş yanmakta değil mi? Sıkı durmasa, Dadal kardaşın elden gitti ki temelli gitti de gitti. Senin haberin yok, Gazi Paşa'mız, mebusanlardan birazını Selbese vermedi mi?

— Vermekle... Sen mebusandan olmayınca...

— Vay ki gazeteci... Gazi Paşa'mız bizi gayet yaman bildiğinden ve de tuttuğunu koparır bildiğinden, meğerse aklına koymuş ki, bizi de Selbese geçire... Fethi Bey'e baş şoför vere... Belki de niyeti, Selbestte kulak peydahlamak ki, bildiğin ispiyonluk olup... Ateşten gömlek...

— Yok canım! İşte bu kötü Dadal Efendi! Aman sıkı dur!

— Aman ya! Kötü ki kardaş, tetik durmadın mı kötüden de kötü... Ne sandın! Önce birkaç kez, "Senin niyet ne sularda Dadal Efendi? Selbes Parti'ye girme işini sordum," dedi. "Bizim aklımız hiç ermez ve de bizim gibilere hiç gerekmez" diyerekten savuştururum sandım. "Ya Fethi Bey'in dediğini napalım?" demez mi, kurban olduğum Gazi Paşa, "Fethi Bey'in Dadal Efendi olmayınca hiç olmaz dediğini, napalım!" demez mi! "Sen de girersen hay hay... Anca beraber, kanca beraber" dedim. "Halt ettin ki şimdicik... Ben duydum, sakın İsmet Paşa duymasın," dedi. Geçti birkaç gün, bahçede tuttu gene çok yaşasın, "Hişt, beri bak! Benden sır çıkmaz. Duyduğum doğru mu?" diye sordu. Sordu dedimse, mübarek, iki yanına bakaraktan, sesini alçaltaraktan sormakta... Sanki birinden ürküntüsü var. "Neymiş? Yoktur yaramaz bir işimiz, koca Tanrıya şükür?" dedim. "Yarar mı, yaramaz mı İsmet Paşa vurup göçertip, dizini iman tahtana basıp kılıcı gırtlağına yanaştırdı mı anlarsın, Selbese girdiğin du-

yulmuştur ve de İsmet Paşa'nın kulağına çoktan ulaşmıştır" dedi. "Hâşâ! Kabul etmem. Düşman sözüdür. Biz Halk Fırkamızdan çıkabilemeziz. Ve de Selbesciliğe katiyen soyunabilemeziz!" diyerekten yeminler içmeğe giriştim ki, gâvur olan imana gelir. Onu bunu bilmem Murat Efendi kardaş, ne denilmiştir, "Beterin beteri" denilmiştir. Beterin beteri de bu fırka rezilliğidir. Vay ki fırka!.. Babayı oğuldan, kardeşi bacıdan ayıran domuz fırka! Laf aramızda hemşerim, "Şaka mı, oyun mu" derken n'olsa iyi! Gazi Paşa'mız bacısı hanımı Selbese geçirmez mi, Fethi Bey'e arka verdiği bilinsin için... Başkaca, ruh gibi ahbabı, Sarayımızın Başmebusanı Conk Bayırı'ndan silah arkadaşı Nuri Bey'i, Saray Profesörü ve de ağzı laf yapan Saray Mebusanlarının Başbuğu sayılan Ağaoğlu Ahmet Bey'i Selbese bağışlamaz mı! Sofrada bunu açıklamasıyla say ki ortaya Alaman bombası düştü. Duyanların aklı başından gidip, kimilerinin dudakları uçuklayıp, Conker Nuri Bey her ne kadar, "Gecenin bir vaktidir. Gerekmez ve de hiç icap etmez. Hele yarın olsun ölçüp biçilsin" derim sandıysa da, Gazi Paşa'mız elini sallayıp, "Hayır, bu böyledir! Böyle olacaktır! Çünkü, sarhoşlukla denilmiş laf değildir. Derin düşünülmüştür!" diye haykırmasıyla fukara Nuri Bey'in ödü yarıla yazıp, "Hay hay!" diyerek belini büküverdi. Evet, onu bunu bilmem arkadaş, bu Selbes Fırka belası gibi bela olmaz. Beterin beteridir. Başımıza çökmüştür, nasıl savuşturulacağını bilen de hiç yoktur. Bu, benim bildiğim Gazi Paşa, bunca kurmay aklıyla ve de Kurtarıcı Mareşal Paşa aklıyla ve de nice nice plancı aklıyla bu işi yapmayacaktı ya, bilmem neden yaptı?

— Vay böyle mi denmekte Dadal Efendi? Saray'da böyle mi konuşulmakta?

— Saray'da laf çok arkadaş ve de gayet korkulu... Kimi der, "İsmet Paşa'yı düşürmeye yaptı, çünkü başka yolu kalmadı idi."

Kimi der, "Dostu düşmandan ayırmak için yaptı ki, Selbese soyunan avanakları ittihatçı farmasonları hesabı bir gece toplayıp İstiklal Mahkemesi'ne doldurup asakoyacak ki, pisliği temizleyecek kurban olduğum dipten doruğa!" demekte... Aman bu laf aramızda kalmalı gazeteci... Bu laf gizli, bu lafı Saray adamlarından başka bilen yoktur. Çünkü, bu Fethi Bey her ne kadar Gazi Paşa'mızın öz adamı bilinirse de, vaktiyle İttihatçının domuzu olduğu da bilinir. Laf aramızda, bu Selbes işinin şimdilerde mebusanlarımızdan bile derinini bilen yoktur. Ben buraya yetişmeden naptım bakalım? Baktım, iş işten geçti geçecek. Çorum mebusanlarımızı bi kuytuya topladım. "Aman hemşerilerim, sıkı dursak gerek ve de ayakları sağlama basıp direnmek gerek" dedim. "Gazeteler her sabah Selbese şu kadar mebusan verildiğini yazmakta ki gazeteler, adlı adınca yazmakta" dedim. Bunları nasıl demekteyim, dizdize oturup el elde demekteyim ve de iki yanlarıma bakaraktan, esintilerden hileler sezerekten fısıl fısıl demekteyim. Doktor Mustafa Bey ki, Çorum Mebusanlarımızın deste başıdır, dedim ki, "Beri bak Doktor Bey," dedim, "Azrail Peygamber elinden can kurtaracak kertedir, kuru kafaları kurtaracak kertedir" dedim. "Hani ya, Selbese verilen bunca mebusanın içinde İstiklal Mahkemesi Mebusanlarımızından Kel Ali Bey, Kılıç Ali Bey, başkaca Saip Ali Bey ve de Necip Ali Bey, hasılı Ali adında hiçbir bey, neden yoktur?" dedim. "Darülfünun hocalarından Ağaoğlu Ahmet Bey vardır da, bunca çemberden geçmiş, Şemsettin Hoca neden yoktur?" dedim. Doktor Mustafa Bey'in aklı sıçrayıp, "Essaaaah! Ulan Dadal... Bunlar nasıl akıllar? Oğlum bunlar, kör şeytana külahı ters giydirir bir akıllar!" diye şaştı. Onu bırakıp Apsarlı İsmail Bey'e döndüm, "Hele sana geldi mi, hey Apsarlı, tetik durmalı ki, Osmanlı'nın yağlı kemendinden boynu kurtarmalı," dedim, İsmet Beyi'mizi ayrıcana sıkıla-

dım. "Kurban olduğum İsmet Bey, sen fazladan rençber bir adamsın, rençper kısmına Selbeslik melbeslik hele hiç yaraşmaz" dedim, "Çarıklı kurmaylığı ele alacak, karda yürüyüp iz bildirmeden yakayı, adı batası Selbeste hiç kaptırmayacak sıradır" dedim. İskilip'imizden Münir Bey'in gem atmazlığı bilinmekle eteğine sarıldım, "Bu işte dava vekilliği ve de İskilip oyunbazlığı söker belledin mi, yanılırsın ki, tatlı candan olasıya ve de bunca kurnaz açıkgöz ününü yele veresiye yanılırsın, gerisini kendin düşün" dedim, "Aman Çorum adamını ve de İskilip adamını yere baktırma" dedim. Nabi Rıza Beyi'miz ki, özbeöz Çorumludur ve de Çorum'umuzun soylusudur. Başkaca, çiftçi mebusanlarımızdan olmakla, Millet Meclisimizde ve de Halk Partimizde saygılı yeri vardır, "Aman haaa... Bu selbes..." demeye bırakmadı. "Ulan kötü Dadal! Sen şoför aklınla teres... Bilirsin de... Biz bunca yıl..." demesiyle dersini sağlam yerden aldığını bilip ferahladım, hukukumuz eski olmakla, "Yıkıl, Allah belanı vere!" diyerekten yakasını salıverdim. Bugün de, Yalova'yı tuttum, papura hoplayıp buraya yetiştim ki... Adı batası Selbes belasını başka zamanın belasına benzetip menzetip... Aman haaa... Dadal Efendi kardaşınızdan, bilirseniz, bunlar size ata öğütleridir ki, her biri yüz panganot... Belki de üç yüz panganot değerinde bir öğütlerdir. Tutana aşk olsun!

4

Kadı Nurullah Molla tarafından 1715'te yaptırılan Canbaz Kadı Medresesi Vefa yangın yerinin sınırında, dörtte üçü yıkılmış bir küçük medresedir. Önü Kadı Nurullah Sokağı, sağı vaktiyle süprüntülük gibi kullanılan arsaları, solu merdivenli Molla Yokuşu, arkası, kendi göçüğünün meydana getirdiği on beş arşın derinliğinde, gayya kuyusu gibi âdem ürküten çukurdur.

Kadı Nurullah Molla, zamanının –1700 yıllarının– ünlü bilginlerinden olduğu halde, tarihlere ve de Şakaiki Numaniye zeyillerine kırılmaz inadı yüzünden "Katır Kadı", binek değiştirmek tutkusu yüzünden de "Canbaz Kadı" lakabıyla geçmiştir. İnadı her ne kadar Edirne Vakası'nda padişah indirmeye kadar varmışsa da, canbazlığı daha baskındır. Binek alıp satmak, üste verip üste alarak trampa etmek tutkusu hastalık haline çıkalı beri, hemen hiçbir gün evine sabahki binekle gelmemiş, atla gittiyse eşekle, eşekle gittiyse katırla, katırla gittiyse kısrakla, kısrakla gittiyse aygırla dönmüştür. Kimi zaman altındakini değeri pahasıyla satıp uygununu bulamadığından kapıya yaya dayanmış, kimi zaman beğendiği hayvanı alıp kendisininkini satamadığından yedeğindekiyle çift binek gelmiştir.

Kadı Nurullah Molla'nın, inadı uğursuzluğunu Canbaz Kadı

Medresesi'ne bulaştırması şöyle oldu: 1715 yılı Nisan ayının ilk Cuma'sı günü sabahı, Katır Molla, öteki adıyla Canbaz Kadı, attan yüksek, attan yörük Kıbrıs eşeğine bindi, taşlara can vermesiyle ve de tavla zarı kadar temel üstüne minare kurmasıyla ünlü Ermeni milletinden Avadis Kalfa'yı ardına alıp medrese ile vakıf akarlarının kurulacağı arsaya geldi. Hopladı indi. Elindeki gümüş değnekle temellerin, çeşmenin yerini çizdi. "İşte bu kadar" deyip ayağını üzengiye attı. Avadis Kalfa herifin hoplayıp süreceğini anlamasıyla aklını sıçratayazıp, "Bre hay!" diyerekten dizgine sarıldı. Önceleri adam gibi yalvarıp, daha sonra sesi çıktığı kadar bağırarak işin olmazlığını anlatmaya çabaladı. Bağırtısına, semtin yaşlıları koşaraktan biriktiler, meseleyi anlayınca Avadis gâvura hak verdiler. Evet, burası Süleymaniye Camii ve de külliyesinin yapımı sırasında kalmış, temel tutmaz, taş yapı taşımaz dolma topraktı. Yirmi beş hücreli medreseyi, on basamakla çıkılır müderris odasını, altındaki aşevini kaldırmak şurda kalsın, çuldan örme çingen çerkesini taşıyacağı şüpheliydi. "Gel inattan vazgeç Kadı Efendi, yanılmaktasın! Gevşek toprakla oyun olmaz!" dedilerse de söz anlatamadılar. Canbaz Kadı, "Ya bizim demir kazık kuvvetinde, horasan harcı sıkılığında dua gücümüzü, siz hiç mi hesaba almamaktasınız teresler!" diyerekten bağırdı, bineğini tepikledi. Az kaldı ki, Ermeni milletinden fukara Avadis Kalfa'yı Kıbrıs eşeğine çiğnete. Köşeyi bükülmeden durup gümüş deyneği sallayaraktan ne dese iyi? "Temelleri işaretlediğim yerde isterim! Parmak oynasa, tutar seni, medresemin arsasındaki incirin dalına asarım" deyip savuştu. Katı Molla demişler, yapar mı yapar!

Yapı 1717'de tamamlandı. Kesme taştan, gönül ferahlatıcı, okuyanlara zihin açıklığı veren gayet şirin bir bilgi yuvası oldu ki, görenler Avadis Kalfa'ya, "Ulan aferin Ermeni oğlu! Cennetliksin!" dediler.

Ne fayda ki, Canbaz Kadı Medresesi'nin temeline kazma vurulduğu saat, Fatih Camii'nin temeli atıldığı uğursuz saata rastlamıştı. İki yıl sonra, 1719'da, Fatih Camii'nin direk başlıklarını çatlatan, minarelerinden birini yıkan depremde, medresenin müderris odasıyla mutfağı, dört de hücresi arkadaki dayanak duvarıyla birlikte göçtü, daha doğrusu, sanki yer yarıldı yere geçti.

Olay, Canbaz Kadı'nın ağır hastalığına rastlamış, hırsız Naip de masraf azalır, diye sevinmişti. Açılan yarmayı destek duvarıyla örmeye kalmadan, Katır Molla, doktorun yasağına aldırmayıp, kalp yetersizliğine karşı gövdesinin şurasına burasına ille de şah damarlarına elli tane sülük yapıştırdığından öldü gitti.

1754 yılı Eylül ayının bir uğursuz Salı gecesi başlayıp, İstanbul'u tam altı gün altı gece ırgalayan deprem, yarmayı büsbütün yarıp on beş arşın derinliğinde bir uçurum haline getirdiği gibi, hücrelerden beşini daha koparıp almış, öte yandan, Fatih Camii'nin de duvarlarını adam girecek genişlikte çatlatmıştı.

On iki yıl sonra, 1766 yılı Mayıs'ında sabaha karşı, deprem İstanbul'u gene salladı, bütün depremlerde olduğu gibi, ilk hızda Fatih Camii'yle Canbaz Kadı Medresesi'ne yapıştı, bu kez camiin kubbesini büsbütün göçertip, Canbaz'dan iki hücre daha alıp gitti.

Böylece, Canbaz Kadı Medresesi epeyce küçülmüş, mütevellisine hiç masraf ettirmez mübarek bir makam haline gelmişti. Ne fayda ki, 1775'te akar olarak yaptırılmış ahşap evler, yorgancı dükkânında pamukların tutuşmasıyla yandı, ne mütevelli kaldı, ne hesap, ne kitap...

Bu sebeple, 1891 yılının 10 Temmuz Salı günü, İstanbul'u dehşete veren ve de tarihlere adı "Büyük Hareketi Arz" diye geçen depremde, Canbaz Kadı Medresesi'nin geri kalan 14 hücre-

sinden sekizinin yerle bir olması hiç kimseyi ilgilendirmedi. Arkadaşlarından biri çöküntü altında kalıp öldüğünden, kaçışan mollalar bir daha bu harabeye dönüp gelmediler. Altı hücreyle cümle kapısının taş kemeri, kalın meşe tahtasından kapı kanatları yüzüstü kaldılar. Zamanla hücrelerin damlarını ot bürüdü. Vefa yangını, arkasındaki bütün evleri silip süpürüp, medrese harabesini de yangın yerinin taş yığınlarına kattı, enikonu ortadan kaldırdı. Evi yananlardan bazıları, ilk şaşkınlıkla sağlam hücrelere sığınmayı denedilerse de, ayak yolu olmadığını, arkadaki uçurumun çocuklar için tehlikesini görerek hemen vazgeçtiler. Bir ara, bekâr çamaşırı yıkayanlar peydahlandı. Bunlar, ana-oğul, gelin bir de gelinin körpe kız kardeşiydi. Herifin sol gözü pırpırlıyor, sağ bacağı az biraz aksıyordu. Sabahları kocaman bir küfeyi sırtlayıp çıktığına göre, ya küfeciydi, ya paçavra toplayıcı... Birkaç aya varmadan, kocakarının gözüne geceleri "iyi saatte olsunlar" görünmeye başladı. Giderek bu görüntüler sıklaştı. Yıllar, belalı seferberlik yılları olduğundan, mahallede erkek kalmamıştı. Bu yüzden "iyi saatte olsunlar" yangın yerleri şurda kalsın, mahalle aralarında kol geziyorlardı. Genç karıların hiçbir şikâyeti yoktu ama, bir gece iyi saatte olsunlardan asker elbiselisi, kocakarıya tutulmayayım derken kıblesini şaşırıp yardan uçtu, uçarken de, "Vay anasını, avradını şöyle ettiğimin cadısı" diye bağırdı.

Bunu küfeci, ya da paçavracı duydu. Ertesi gün eşyanın birazını küfeye doldurup iki dengi de karılara sarıp o gidiş gitti, sırra kadem bastı. Mahalleliler "Ooo! Pislik temizlendi" diye sevindiler.

Cumhuriyet olup, kurtarıcı devrimler furyasıyla medreseleri kapayarı devrim de gelip yetişti. İstanbul'da 178 medrese, bunların 2300 odası, 63 dershanesi, 17 kitaplığı vardı. Canbaz Kadı Medresesi de bu sayıya sayılmış olduğuna göre, devrimin bu med-

reselerden kaçta kaçını barınılır halde bulduğu merak edilecek nokta ise de, "Sayısı batsın! Cehenneme kadar yolu var!" denildi. Ötekilere yapılan işlem Canbaz Kadı Medresesi harabesine de uygulandı. Kapı kanatları birbirlerine kalın tellerle bağlanıp, kırmızı balmumuyla mühürlendi. Devrimciler, devrimin bu kadar kolay başarıldığını görünce kibirlenip kasıldılar, oracıkta tutanağı tutup, "Yaşasın medrese kapatmak devrimi... Olursa bu kadar olur!" diye mühürle kırmızı mum kalemini çantaya atarak savuştular.

Medrese kapatmak devriminden sonra, nice nice devrimler ardı ardına sökün etmekle, çünkü devrimdir, bir kez sustasından boşandı mı, koca Tanrı beterinden saklasın, zapt olmaktan çıkar, günlerden bir gün, sıra Harf Devrimi'ne geldi. Arap harfinin gerici, buna karşılık, Latin harfinin ilerici olduğu anlaşılmakla, ossaat gerici tepelenip, ilerici kucağa çekildi. Halkın yeni harfleri öğrenmesine ferman çıkıp her yerde halk dershaneleri açıldı. Devrimler toptan yüksek okullar öğrencilerine emanet edildiğinden, Selim Nuri'yle fakülte arkadaşlarının payına da epey gayret düşmüştü.

1929 yılı Ekim ayının başlarında, Selim Nuri'yle fakülte arkadaşı, Nevşehir'in ağa oğullarından Kırkbirin Rüstemşah, Canbaz Kadı Medresesi yakınında, bir ilkokulda açılan halk dershanesinde halka yeni devrimin Latin harflerini öğretiyorlardı.

Nevşehirli Kırkbirin Rüstemşah, hesabını bilir delikanlıydı, hemi de bildiği hesap, ucuza yaşamak değil, düpedüz bedava yaşamaktı. "Kırkbirin ne demektir Selim Ağa? Resmen yeniçerinin kırkbirinci ortasından gelmek demektir. Ya peki, yeniçeri ne demektir? Haraçla geçinir, demektir. Bir herif hem yeniçeri ortasından inme, hemi de Nevşehirli olursa nolur bakalım? Çünkü şurası iyicene bilinmelidir ki, fukara Kayserilinin adı çıkmıştır. Aslında, Nevşehirli, Kayseriliyi on kez suya götürür de, on

kez susuz getirir. Demek ki, bu dünyanın haracı bize verilmiştir," diyerekten kasılmasını görmeyince, ne denilse boş... İşte bu Nevşehirli Kırkbirin Rüstemşah, İstanbul'a geldi geleli, oda kirasından usanmış, devrimin kapadığı medreselerden birinde bedava baş sokacak yer aramaya girişmişti. Derse ilk başladığı gece sordu soruşturdu. Birkaç sokak aşağıda Canbaz Kadı Medresesi'nin bulunduğunu haber almasıyla, gündüz gözü, çevresinde gezip kapı aralığından bakıp karşıdaki tahta evleri kollayıp, uygun bulunca, cuma paydosunun tenhalığına denk düşürüp Selim'le birlikte daha üç hemşerisini yanına katıp geldi. Arkadaşlar kırmızı muma basılmış mührü görünce ürküp geri basacak oldularsa da, Rüstemşah papuç bırakmadı. "Biz yeniçeri soyundanız, devlet ortağıyız, mühür tanımazız," diyerek kınnapa yapıştı, "Ya Hazreti Ali" demesiyle çekip kopardı. Telleri büküp, burun kırıp, kanadı ardına dayadı, "Bismillah" deyip girdi. Ellerini beline koyup çevreyi dikkatle gözden geçirdi. Gördüklerine çok sevinmiş gibi, bir uzun beğeni ıslığı salıverdi. Ortadaki koca incir ağacını, bunun koyu gölgesini beğenmişti. Yan yana duran beş hücrenin oymalı kapılarını hele daha çok beğenmişti. Pencere camlarının kırık olmasına biraz canı sıkıldıysa da, "Olacak artık o kadar" diyerekten filozofluğa vurdu. Nerdeyse bulmuş, iki kazma, iki kürek, bir de kalın manivela demiri getirmişti. Bunları arkadaşlarına dağıtıp, "Haydaaa! Görelim bakalım, devrim gençliği nasılmış" diye hafiften naralandı. "Çalışmak isterim, hemi de dev gibi çabalamak isterim" diyerek avucuna tükürüp kazmaya sarıldı.

İlk günü mahalleliden kimileri geçerken az biraz durup baktıysa da, akıllarına devrimin kapattığı medreseyi birilerinin açacağı hiç gelmediğinden, "Kim bilir neyin nesidir?" deyip ilgilenmediler. İkinci gün yarmanın önüne korkuluk olarak koca koca

taşlar sıralanmış, avlu adamakıllı temizlenmişti. Üçüncü gün, damı çökmüş helayı meydana çıkardılar. Yılan, çıyan, akrep, kırkayak, örümcek, karaböcek yatağı olmuş hücreleri ilk günü temizlemişler, gazyağı gücüyle haşaratı sürüp çıkarmışlardı. Bunlar olurken Kırkbirin Rüstemşah durmadan konuşuyordu: "Devrim ne belaymış kardaşlar! Hele şu-naaa. Demek bunu yapmak kolay, gerisin geri eski haline getirmek gayet güç! Bakındı kara akrebe... Yobazlığı karanlığından belli değil mi şunun? Ulan namussuz, tevekkeli mi, üstüne mühür vurup seni kapadılardı? Çok yaşasınlar!.." "Evet arkadaş, devrim diye ben işte bu medrese kapatma devrimine derim... Şundan ki... Devrimin zorlusu tutar olacak... Tutmadı mı, metelik etmez. Evet, aklım yattı benim bu medrese kapatma devriminin tutarlığına... Şundan ki, biz buraları kapanınca naptık? Ooooh diyerek bayram etmedik mi? Kısası: Sevindik. Az kaldı ki, avuçlarımız patlayacaktı büyüklerimize alkış tutarken... Şimdiyse gör nasıl sevinmekteyiz. Nedir bu? Kaparken sevinmek, açarken sevinmek... Köklü devrim nesinden bilinir? Gelirken milleti sevindirmesinden, giderken bir kez daha sevindirmesinden! Ha babam haaa... Devrim devrim çok yaşa!... diyerekten sesim çıktığınca bağırsam gerek ya, aklıma geleni napalım! Ne midir aklıma gelen Selim Efendi? Bu bizim medreselerin kapatılıp, Laik Fransızlar'ın papaz mektepleri neden açık bırakıldı? Başkaca, Laik bile değil, düpedüz alık Amerikan protestan misyonerlerin okulları neden işler harıl harıl? Diyelim bunlar Batılıdır, boynumuz kıldan ince... Ya Rumlar'ın Heybeliada'daki papaz mektebi... Diyeceksin ki Selim Efendi, devrimdir bu, Türk'ün aklı ermez! Doğrusun arkadaş! Hemi de haklısın!"

Üçüncü gün incirin gölgesinde öğle yemeği olarak zeytin-ekmek yerlerken kapıda bir kocakarı göründü. Gözlüğü gaga bur

nunun ucuna düşmüş bir kocakarı ki, beli bükülmüşse de küp uçuran kocakarı olduğu belli... Bastonunu yere vurup hırçınlaştı:

— Bakın bakayım bana... Nerden geldiniz? Evkaftan mı?

— Iyi bildin anacığım, biz evkaftan gelme evkaflıyız... Hemi de evkaflının başmüdürlüğü takımındanız! Neden sordun? Bir şey mi iktiza?

— Geçende kapandı dedilerdi. Dün açıldı dediler. Aklım ermedi.

— Ermeyecek elbette Hükümet işidir. Ererse kaç para...

— Doğru, doğru... Alla hükümetimize zeval vermesin!

Kocakarı dualar ederek geçip gitti.

Ikindiye doğru, gözünün biri kör olduğundan, tavuk gibi yan bakan bir herif dayandı kapıya... Ağır işitiyor olmalı ki, elini kulağının ardına koyup sordu:

— Hangi yangında yandınız siz?

— Biz mi babacığım... Bizi yakan yangın... Geçenin Koska yangını...

— Çok olmadı mı Koska yangını? Nerdeydiniz o zaman bu zamandır?

— Başka medresedeydik. Burasını gösterdiler.

— Hani çoluk çocuk. Ev külfeti görememekteyim.

— Birazı daha gelmedi, birazı kaç-göç olduğundan saklıda...

— Bakın bana... Burasını uygunsuz yerlere benzetmeyin! Namusunuzla oturmadınız mı barınamazsınız. Gürültü istemez bizim mahalle...

— Tamam babacığım! Biz de gürültüden kaçtık ya...

Ertesi sabah önce bekçi, arkasından devriye polisi geldi. Lafı epey dolaştırdı. Korkutmadan başladı, uyuşmaya dokundurup geçim sıkıntısına bağlayarak yalvarmada karar kıldı. Bu Canbaz Kadı Medresesi'ne gelenler hep az çok görürlermiş bekçiyle po-

lisi... Rahat edelim derlerse, başkaca, sevap işleyelim derlerse... Eski zagonu bozmamak ise gayet iyiymiş, biline!

Şimdiye kadar gelenlerle eğlenen Kırkbirin Rüstemşah'ın ilk kez keyfi kaçtı. Kem küm ettiyse de polis kesin bir şey anlayamamış olmalı ki, ertesi gün, "Komiser Bey istiyor" diye geldi. Komiser de önce devrim mevrim diyesi olmuş... Sonra, "İdare diye bir şey vardır ama, bekçiyle devriye polisini arada bir görmek şart" demiş... "Ağzına bakılırsa, bunun niyeti bizi resmen haraca bağlamak!"

Nevşehirli Kırkbirin Rüstemşah, gelirken enine boyuna düşünmüş, çareyi bile bulmuştu. Selim hemen Yalova'ya hoplayacak, hemşerisi Saray şoförü Arslan Dadal Efendi'yi önüne katıp getirecek... Komiserin karşısına dikecek...

— Artık bunun gerisi n'olur bilmem Selim kardaş! Sarhoş komiser, korkudan yürek inmesine uğrar geberirse vebali boynuna!..

Saray şoförü Çorumlu Dadal Efendi'nin karakola girip komiserin karşısına dikilmesi gerçekten seyir oldu, bütün fakültelere yayıldı.

Fukara komiser hangi belaya uğradığını bilmeyip, Dadal Efendi'nin taşralı görüntüsüne aldanarak her zamanki şirretliğiyle çıkışmıştı:

— Kimsin? Derdin nedir?

Dadal Efendi, Saray şoförü olalı beri, hemşeri arkalamak sebebiyle nasıl davranacağını iyi biliyordu.

— Nah bu şoför ehliyeti... Nah bu da nüfus tezkeremiz... Nah bu bildiğin paso... Bunu tanırsın... Emniyet'in gizli vesikası... Bu, silah taşıma ruhsatı... Nah bu da Gazi Baba'mızın kendi eliyle belimize bağladığı hareketli nagant...

— Aman efendi kardaşım...

Komiser böyle diyerek masasının üstüne zehirli yılan koyulmuş gibi sıçrayıp tabancaya bakakalmıştı.

Dadal Efendi keyifle göz kırptı:

— Beni sorarsan Komiser Bey kardaşım... Saray şoförü Dadal Efendi derler. İnanmazsan, telefonun kulağını büker, Yalova'yı bulur, Sarayı istersin.

— Estağfurullah kardeşim... Emret... Emriniz... Buyur geç... Vallah billah olmaz. Kahvemizi içmeyince hiç olmaz...

Selim Nuri'yle fakülte arkadaşları, Canbaz Kadı Medresesi harabesine işte böyle yerleştiler. Polisin ağzında bakla ıslanmadığından, oğlanların Saray'la ilintisi mahalleye hemen yayıldı. "Bekâr takımı, mahalle içinde hiç olur mu? Körpe kız var, körpe gelin var" demeye hazırlananların dili dişi kitlendi. Giderek iki taraf birbirini tanıyıp sevdi. Evlerde değerli yemekler piştiği, nişan, düğün, sünnet için toplanıldığı zaman medresedekilerin payları ayrılıp koşturulur oldu.

Serbest Parti'nin kurulmasından yirmi gün geçmiş, ilk ürüntü, *Yarın* gazetesinde Arif Oruç'un hemen gemi azıya almasının da etkisiyle az biraz savuşturulmuştu. Çekingenlik yavaş yavaş azalıyor, Galata'da Nazlı Han'da açılan Serbest Parti İstanbul İl Merkezi'ne uğrayanlar gittikçe artıyordu. *Yarın* gazetesinin satışı hızla yükselmiş, inanılmaz rakamlara ulaşmıştı. Üniversite kaynıyor, gözle görülecek açıklıkta ikiye bölünüyordu. Bu bölünmede, el altından çocuk kışkırtır profesörlerin etkisi çoktu.

Selim Nuri'yle dergi çıkartan arkadaşları cuma tatilinden yararlanarak Canbaz Kadı Medresesi'nin avlusundaki incir ağacının gölgesinde toplanmışlardı. Toplantıyı isteyen, "Paşaoğlu" dedikleri Tarkan adlı arkadaştı. Hem de eski paşalardan birinin oğlu değil, Kurtuluş Zaferi sonunda paşa olanlardan birinin oğ-

lu... Ali Tarkan, çıkardıkları dergiye, yeni durumdan –Serbest Parti'nin kurulmasının getirdiği yeni durumdan– sonra, yeni bir yön vermek taraflısıydı. Bunu Avukat Celâdet Bey'in yazıhanesinde staj yapan Kadir'le kararlaştırmış, arkadaşlarını toplantıya bunun için çağırmıştı. Kendisi biraz kekeme olduğundan yerine Kadir konuşacak, Murat da, hissedarların geri kalanlarını temsil edecekti.

Medresede oturan arkadaşlardan üçünün, Edebiyat Fakültesine gittikleri halde yazıyla, çiziyle, şiirle, hikâyeyle, hatta okuma yazmayla pek ilintileri yoktu. Bunlar diplomaları alıp lise öğretmeni olacaklar, edebiyat okutacaklardı. Biri aptes alıp cuma namazına, ötekiler de her cuma yaptıkları gibi, zengin hemşerilerinin evine mantı yemeye gitmişlerdi. Bir öğün yemek parasını bedavaya getirmek için gidip gelme yirmi kilometre yol tepiyorlar, kurtardıkları yarım liraları her üç ayda bir toptan kundura pençesine veriyorlardı. Kırkbirin Rüstemşah'sa dergiye mergiye karşıydı. "Bu dünyada işbölümü diye bir şey vardır arkadaşım, diyordu, biri yazar, biri okur. Yazarsan kitap yazacaksın ki, ne dediğin anlaşıla... Şiir de neymiş?" Derslerine ne zaman çalıştığı, hangi kitapları okuduğu belli değildi. Çünkü, sabahtan akşama, akşamdan da kahveler kapanana kadar kâğıt oynuyordu. Bir iki alaturka oyunu, cimdallıyı, pastırayı iyi bildiği halde, hiç bilmediği pikete, pırafaya meraklıydı. Geçimini kâğıt oyunlarından sağladığıyla övünüyorsa da, ay sonları tuttuğu deftere göre zararlı çıkıyordu.

Arkadaşlar toplanınca Selim Nuri derginin şimdiye kadar yayınlanmış altı sayısıyla hesap defterini, fatura, makbuz zarfını alıp geldi. Derginin adı *Kurtuluş*'tu. Bu adın altında "Her ayın on beşinde çıkar – Edebiyat Sanat Fikir Dergisi" yazılıydı. Para çok kıt olduğundan kapağında, içinde hiç klişe bulunmuyor, yazı

sonlarına, basımevinde atılmak için bırakılmış, çoğu kullanıla kullanıla ezilip silinmiş vinyetler koyuluyordu. Bu acıklılıkta fukaralık kadar, yeni harflerin basımevlerine getirdiği acemiliğin de etkisi vardı. Kırk yıllık diziciler çırakların altına düşmüşler, kimin nerden bulup alelacele getirdiği bilinmeyen yeni harflerin çoğu, hurda sayılacak kadar kullanılmıştı. Yazı çeşitleri, puntolar karışıktı. Kimi harfler posta paketlerinde gereğinden çok çıktığı halde, kimileri yok denecek kadar azdı. Hiçbiri kasalardaki yerlerine daha ısınamamışlardı. Dizicilere zorluk çıkarıyorlar, bir saatte bitecek işi, on saat uzatıyorlardı. Eskiden de önü alınamayan dizgi yanlışları, yeni harflerle büsbütün korkulu bir hale gelmişti. *Kurtuluş* dergisinin, kapağı da içi gibi üçüncü hamura, en kötü mürekkeple basıldığından, görüntüsü gerçekten umut kırıcıydı. Bin basılıyor, özürlüleri hiçbir zaman yüz elliden aşağı düşmediği için ele alınacak ancak sekiz yüz elli, sekiz yüz otuz sayı geçebiliyordu.

Dağıtma işini, Murat'ın hatırı için *Vakit* gazetesinin başdağıtıcısı Tatar Emirze pek gönülsüz üstüne almıştı. Üç yüz tanesini elden Anadolu'daki öğretmen arkadaşlara yolladıklarından, İstanbul'a beş yüz kalıyor, bunun ancak seksen beş – doksan beş tanesi satılıyordu. (İşten anlayanların dediklerine bakılırsa bunlar da koleksiyoncularmış... İzleyip bulabildikleri bütün yayınları alırlarmış)... Reklam yapılamamış, çıktığı duyurulamamış olduğu için Kurtuluş'un varlığından hâlâ hiç kimsenin haberi yokmuş. Bir ara, kalabalık yerlerdeki birkaç tütüncüden başkasına verilmediğinden şüphelenilmiş, Murat gidip tezgâhın altından hiç bozulmamış paketleri eliyle çıkarıp Tatar Emirze Efendi'nin Tatar tezgâhtarına her görenin beğendiği, şahane bir kötek atmıştı. (*Vakit* gazetesindeki Hıdır hademenin Murat'a saygı duymasına sebep olan kötek işte bu kötektir.)

Arkadaşlar, Selim Nuri'nin sayıp dökmeye başladığı hesapları dinlemek istemediler. Böylece, yeni durum karşısında dergiye verilecek yeni yön meselesine geçildi.

Daha ilk sözlerinden Kadir'in çok hazırlıklı geldiği, bu konuşmadan yararlanarak avukat stajındaki gelişmeyi denemeye de kararlı olduğu meydana çıktı. Güzel, düzgün, tutarlı konuşuyordu. Mahkemelerde kullanılan biraz resmice hava bile vardı. Bir aksayan yönü, kurnazlık edip neyi tuttuğunu saklaması, bir cümlede bir yöne hak verirken, ikinci cümlede karşı fikrin doğru taraflarını belirlemesiydi. Böylece, doğruluk kandırmacaya benziyor, güveni sarsıyordu. Kendisinin de Tarkan gibi bir Kuvayı Milliyeci çocuğu olduğuyla söze girişmiş, yanlış anlaşılmamasını arkadaşlarından rica etmişti. Hepsi aynı şeyleri düşünüyorlar, aynı amaca yönelmiş bulunuyorlardı. Buna karşılık, tek parti düzeninin değiştiği, Serbest Parti'yle yeni bir durum meydana çıktığı da bir gerçekti. Bu gerçeğin en önemli noktası, yeni durumun da kurtarıcılardan gelmesi, Fethi Bey'in bu kurtarıcılardan biri, hem de en önemlilerinden biri, olmasıydı. İki parti arasında temelde hiçbir fark bulunmadığı gizli değildi. Daha ilk gün açıklanmış, yayınlanan mektuplarda bu meseleye dikkatle basılmıştı. Şu halde, neydi yeni olan? Bu yeni, *Kurtuluş* dergisinde neyi değiştirecekti?

— Bence yeni olan, hürriyettir arkadaşlar... Hem de bu hürriyet, Takriri Sükûn Kanunu'ndan, İstiklal Mahkemeleri teröründen dört yıl sonra getirilmek isteniyor.

— Bi dakka... Söze başlarken babadan Kuvayı Milliyeci olduğunu söyledin! Devrimler dönemi yaşıyoruz. Böyle dönemlerde, devrimciler, dünyanın hiçbir tarih döneminde, hiçbir gerçek hürriyet ortamında hiç kimsenin olamayacağı kadar hürdürler. Öyleyse, kimin için getirilmek isteniyor bu Serbest Parti hürriyeti?.. Sakın devrim düşmanları için mi?

— Valla Murat, orasını bilmem!.. Bildiğim, bu hürriyetin, en büyük kurtarıcı, en büyük devrimci Gazi tarafından getirilmek istendiğidir. Demek, kapalı düzenin zararlı olduğu anlaşıldı. Baskı, devrimleri halka mal etmek için yararlı sayılabilirdi. Başarılamadı. Tersinden dalavericilere, madrabazlara, vurgunculara, hatta hırsızlara yaradı. Geçen gün Tarkan'lardaydım, *Hâkimiyeti Milliye*'nin başyazarı geldi. Söz vurgunculuktan açıldı. Adamın anlattıklarını duymalıydınız. Aferizm nasıl başladı? Hangi kapıları yoklayarak, zorlayarak yol arandı? Korkunç şeyler... Bakın neler olmuş? Falih Rıfkı Bey'in anlattıklarından aklımda kalanları aktarmaya çalışacağım: "Milletvekilliğimin ilk yılında bir öğle üstü, Yakup Kadri ile beraber Meclis'e gelmiştik!" diyerek söze başladı Falih Rıfkı... "Dış bahçe kapısı ile iç kapı merdiveni arasında, birkaç milletvekili bize bir kanun teklifi imzalatmak istediler. Okuduk. Teklif aşağı yukarı şu idi: 'Hidematı vataniyesine mükâfaten Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne 1 milyon lira ihda edilmiştir.'

İmzalayanlardan bazıları belki de pek iyi niyetliydiler. Muzaffer kumandanlarını parayla mükâfatlandırmak İngilizler'in de adeti değil miydi? Sonra Mustafa Kemal, inkılaplar yapacak ve inkılaplar nizamını memlekette kökleştirmek ve korumak için büyük bir partiyi teşkilatlandıracaktı. Bunun için para lazımdı.

Beynimizden vurulmuşa döndük. Sanki zafer ve onun bütün şanları ve şerefleri satılığa çıkarılmıştı. Kuvayı Milliye devrinde İngiliz entelijansı adına –hareketin başından ayrılmak şartıyla– Mustafa Kemal'e büyük bir para ve İtalya'da bir villa vaat edilmişti. Bu da öyle bir şeydi. Gazi Mustafa Kemal'i inkılap tarihinin ilk günlerinde suikastların en alçakçası ile öldürmek demekti.

Gazi'nin haberi olup olmadığını düşünmeden reislik odasında kendisini bulduk. Hamdullah Suphi heyecanlı sözleri ile he-

pimizin ızdırabını anlatmaya çalıştı. Gazi:

— Hiç haberim yok... Küstahlık etmişler. Teklifi bana bulduruınuz, dedi. Getirtti ve yırttı.

Derin bir gönül rahatı duyduk.

Fakat, İttihat ve Terakki devrindeki nüfuz kazançlarına hasret çeken veya Kuvayi Milliye'nin çetecilik günlerinde vurgun ve yağma zevki tatmış olanlar, Gazi'nin yanında ve Meclis'te idi. Birçoklarının inkılap umurlarında bile olmadığını biliyordu. Milletvekilliği de boğaz tokluğu geçime yeter yetmez maaşlı bir vazife idi. İşleri yalnız idealist tarafından görenler yeni bir Batı Türkiye'sinin ve bu Türkiye içinde yeni bir topluluğun kuruluş savaşlarına katılmanın şevki yanında her şeyi unutuyorlardı. Bu heyecanı duymayanların hatırladıkları tek şey, nüfuzlarını satmaktan ibaretti. Para kazanmak için tek sermayeleri de nüfuzları idi.

Gazi, varlıksız her aile çocuğu gibi, hayli sıkıntılı bir öğrenci ve subay hayatı geçirmişti. Aylığı hiçbir zaman masrafına kâfi gelmezdi. Biraz rahat bir hayata büyük kumanda rütbelerinde kavuşabilmişti. Bununla beraber, fikirlerini ve politikasını ne satmış, ne de kiralamıştı. Acaba etrafındakilerin kendi itibarını sarsacağına şüphe olmayan nüfuz ticaretlerini önleyebilecek miydi?

Yeni devrin ilk skandallarından biri, Ermeni kaçırma hadisesidir. İstanbul gazeteleri, mallarını yeniden ele geçirmek için, iki Ermeni zenginin gizlice İstanbul'a sokulduğunu yazmışlar ve bu kaçakçılığı yapan "İş Komitesi"nde Gazi'nin arkadaşlarından birkaçını ortak göstermişlerdi. Bu iki Ermeni'nin İstanbul'a gelmiş olduğu, fakat mesele ortaya çıkınca tekrar savuşturulduklarını doğru idi. Kimlerin suçlu olduğu ise anlaşılmamıştı. Bir aralık, vaktiyle orduda politikacılık eden ve Gazi'nin hiç sevmediği bir eski subay Ankara sokaklarında görünmüştü. Gazi: "Ne işi var bu adamın Ankara'da?" diye şüpheye düşmüştü.

Komisyonculuk için dolaştığı söylenmesi üzerine, bazıları:

— Davanın bütün zahmetini biz çekeceğiz, parasını onlar mı kazanacaklar? diye söylenmişlerdi.

Eğer devlette bir iş görülecekse ve bu işten bir komisyon alınacaksa, Gazi'nin yakınları ve tanıdıkları dururken bu kazanç neden kendisinin de, rejiminin de düşmanı olanlara kaptırılmalı idi?

İlk aferizm fesadı Ankara'da iş takip etmeye gelenleri haraca kesmekle başlamıştır. Adam, ya zayıf bakanlara söz geçirenlerle ortak olacaktı, yahut kazancından olacaktı. Türk olmayanlar bir Ankaralı maske edinmek zorunda idiler. Birkaç misal, süratle şu fikrin yayılmasına sebep olmuştu: Ankara'da ancak nüfuzlu milletvekilleri vasıtasıyla iş çıkarılabilir.

Bir gün Hâkimiyeti Milliye gazetesinde oturuyordum. Çankaya'daki evimi kiralayan Çek Sefiri beni görmeye geldi. Biraz hoş beşten sonra dedi ki:

— Bizim Skoda firmasını biliyorsunuz. Bu firmanın Türkiye'deki mümessili Sabur Sami Bey'dir. Bize söylediklerine göre, kendisinin siyasi nüfuzu olmadığı için firmanın işlerini yürütemeyecektir. Onun yerine siyasi nüfuz sahibi bir kimsenin bulunmasını bana yazdılar. Aklıma siz geldiniz. Gazi Hazretleri'nin gazetesinin başındasınız. Lütfen bu mümessilliği kabul etmez misiniz?

Hepsinin asılsız olduğunu ve Türkiye'de bu firmanın işlerini daha iyi görecek bir temsilci bulunamayacağını anlatmaya çalışmıştım.

Bir gün Milli Savunmanın bir eksiltmesine katılan iki rakip firmadan ikisinin de temsilcisinin aynı milletvekili olduğu görülmüştü.

İş Bankası'nın bir nevi politikacılar bankası olarak kurulmuş

olması, Cumhuriyet tarihi için pek acıklı bir aferizm salgınının başlangıcı olmuştur.

İş Bankası'nı kuranlar ve bilhassa onun umum müdürü, dürüst kimselerdi. Fakat, bankayı yürütebilmek ve işletebilmek, uzun müddet devlet otoritesini kullanmaya bağlı kalmıştır. Kolay kazanç elde etmeye çalışanlar, yerli, yabancı, Ankara'da nüfuz tüccarlarını bulmakta ve onlar vasıtasıyla bankayı kendi teşebbüsleri içine sürüklemekte idi. Birkaç defa bankayı pek ağır ziyandan kurtarmak için, onu çıkmaz işlere sokmuş olanları kazandırarak kurtarmak lazım gelmiştir.

Bu kurtarılanlardan biri, ki on parasız bir subay emeklisi olarak ilk Meclis'e katılmıştı, bir demiryolu mukavelesinden tam bir milyon yirmi sekiz bin lira komisyon almıştı. Bu komisyonun ehemmiyetli bir kısmı İş Bankası'ndaki hesaplarını kapatmaya ancak yetebilmişti.

Devlet bu uzun mühletli mukavele yüzünden milyonlarca lira ziyana gireceğini anlamış ve onu sonradan feshedebilmek için binbir sıkıntıya uğramıştı.

Ortaya bir teşebbüs atarak İş Bankası'nın sermayesini tehlikeye koyabilmek, para kazanmanın en kestirme yollarından biri sayılıyordu. Rejimden hava parası vurmak hırsı, nüfuz satıcılarını o kadar bürümüştü ki, bir gün Gazi'nin kızıp yanına sokmadığı bir şahısla nüfuzlu dostlarından biri arasında şöyle bir pazarlık yapılmıştı: Dostu bir kolayını bulup o şahsı sofraya davet ettirecek ve sofrada bir kolayına getirip Gazi'nin elini öptürerek affettirecekti. Bu el öpmenin ücreti on bin liraydı. Meseleyi duyan bir arkadaşımın tarizli müdahalesiyle bu kârlı iş son dakikasında akim kalmıştı.

Şöyle bir sistem kurulmak isteniyordu: Devletin yapacağını banka yapmalıydı. Şüphesiz, arada bankanın yapacağı iş ve yer-

li nüfuz komisyoncuları asıl hisseyi paylaşacaklardı.

Galiba dünyanın hiçbir yerinde reasürans işi imtiyaz altında değildir. Bu fikri İstanbul sigorta kumpanyalarından birinin levanten müdürü icat etti. Gazi'nin kalp rahatsızlığından şüphe edilerek perhize girdiği zamanlar idi. Arkadaşları iki cepheye bölünmüşlerdi. Böyle bir inhisarcılığa mani olmak isteyenler bütün delillerini kullanmakta idiler. Hükümette de banka nüfuzculuğuna karşı mukavemet belirmişti. İmtiyaz davası bütün bir mevsim geri kaldı. Fakat, nihayet teşebbüse ön ayak olanlar muvaffak oldular. Hiç unutmam, Hâkimiyeti Milliye gazetesindeki odamda oturuyordum. Başyazarlardan ve banka idare meclisi reisi Siirt Milletvekili Mahmut yanımdaki odada çalışıyordu. Arada kapı yoktu. Beraber konuşurken, İstanbullu sigorta müdürünün geldiğini haber verdiler. Pek neşeli müdür, Mahmut'un masası üstüne üç zarf bıraktı:

— Bu zatıâlinizin... Bu (filan) beyefendinin, bu da (falan) beyefendinin... dedi.

Bu zarflar hisse senedi doluydu. Bahsettiğim sigorta müdürü elde ettiği başarıdan sonra servet ve samanını toplayarak Fransa'ya gitti. "Cote d'Azur"e yerleşti.

Geçen gün bir İstanbullu tüccardan duydum, reasürans imtiyazı yüzünden yalnız bu tüccar şimdiye kadar elli bin lira fazla sigorta parası ödemiştir.

Başvekil İsmet Paşa ve arkadaşları aferizme karşı mücadele ediyorlardı. Başvekil:

— Bir iş ki, kimse yapmaz, devlet yapar, bunu anlıyorum. Bu iş ki, hususi bir teşebbüs yapar bunu da anlıyorum. Fakat, devletin nüfuzunu kullanarak şahıslar veya bankalar yapar, bunu anlamıyorum. Ben devletçilik denen şeyi anlarım, fakat, dolapçılığı anlamam, diyordu.

Başvekil, Milli Savunma'ya bir tezkere yazarak ve tezkerede Gazi'nin pek yakın bir arkadaşının ismini zikrederek bu zatın karıştığı eksiltme ve artırmaların bozulmasını emretmişti. Bir gün Meclis koridorlarında yüksek sesle:

— Hazineyi soydurmayacağım, hazineyi soydurmayacağım... diye haykırdığını görmüş, sinirlerini iyice oynattığından şüphe etmiştik.

Hava paracıları hükümetin bu dayatışına, iktisat politikasının nazari sakatlığı mahiyetini vermek için Çankaya'yı telkin altında bulundurmaya uğraşıyordu. Bir akşam, biraz önce bir milyon lira komisyon aldığından bahsettiğim milletvekili tenkitler yürütmeye koyulmuştu. Gazi işi alaya alarak:

— Fransızca söylersen dinlerim! demişti.

Hatibin dış seyahatlerinde kulaktan kapma birkaç kelimesinden başka Fransızcası yoktu. Biraz içmiş olduğundan, cesaretle ayağa kalktı ve:

— Mon économie autre économie İsmet Paşa... diye tutturdu idi.

Bir gün, daha sonra Yavuz–havuz skandalında hüküm giyenlerden bir milletvekili ile trende konuşuyordum. O da 1923 fukarasındandı:

— Seni bir açık otomobilde gördüm. Kapalısını sattın mı? diye sordum.

— Hayır... dedi, bir de açık aldım. Biliyor musun iki otomobil daha ekonomik.

Bu sözle ne demek istediğini hâlâ anlamamışımdır.

Bir gün de, mütarekede küçük bir alacağı için bir tanıdığını denize atmakla tehdit eden bir küçük maaşlının Florya'daki evi önünde otomobili, denizde de kotrası duruyordu. Arkadaşımla:

— Bunun torunu da olmuş... diye eğlenmiştik.

Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı için Çankaya'daki yeni evi yaptırmakta idi. Ben kestördüm. Yazları Ankara'da üç arkadaş nöbet tutardık. İhaleler de kestörlükten yapılırdı. Sıra bendeydi. Köşkün en devamlı adamlarından biri geldi:

— Sıhhi tesisleri .....'e ihale et, bizim ortağımızdır.

— Nasıl yapabilirim bunu? İhaleye katılanların zarfları kapalı... Hangisinde ucuz teklif çıkarsa ona vermeye mecburuz.

— Sana yolunu gösterirler, dedi.

Öğretecek olan da daire müdürüymüş. İhale en ucuz teklife yapılmıştır. Fakat, aynı zatın bu eve dair Gazi'ye telkinleri yüzünden kestörler hayli ızdırap çekmişlerdi.

Kazanççıların bir tepkisi de, hükümeti her işte bir nüfuz ticareti görmek vehmine sürüklemek olmuştur." İşte Falih Rıfkı'nın anlattıkları bunlar! Demek ki, hürriyetsiz düzen önleyememiş rezillikleri...

Selim uzun bir öksürük nöbetiyle sarsılıyordu. Belli ki duyduklarıyla dehşete kapılmıştı. Murat kederle gülümsüyordu. Kederi, Kadir'in babası, eski bir Kuvayı Milliyeci olan Ramiz Efendi'yi hatırlamasındandı. "Amca" dediği Öğretmen Ramiz Efendi'yi... Anası öldükten sonra kendisini bu Kadir'in anası Fatma Hanım, biricik oğluyla beraber büyütmüştü, zerre kadar ayırmadan.

Kadir dolgun sesinin inandırıcılığıyla anlatıyordu:

— Aslında hürriyetin hiç kötülüğü olmaz. Hürriyetin kötülüğü, kullanmayı beceremeyenler içindir. Bence, devrimlerin en keskin oldukları dönemler, asıl hürriyet isteyen dönemler sayılmalı... Yoksa, nasıl izlenir devrimler? Atılımların sonuçları nasıl değerlendirilir? Hiç kimse hiçbir şey söyleyemiyorsa devrimlerin doğru yolda olup olmadığını nasıl anlayacağız?

Murat silkinip dalgınlıktan kurtuldu:

— Serbest Fırka'nın getirmeyi vaat ettiği hürriyet böyle bir hürriyet mi? Sanmam!..

— Olsun! Sen iyiye kullan! Alalım harf devrimini... Neye yaradı? Bütün büyük gazeteleri devlet eline bakar, kapı kulları haline getirmeye... Çünkü eski okurlarını yitirdiler, yeni okurlar daha yetiştirilemedi. Yaşamak için, örtülü ödenekten aylığa bağlananlar olduğu bile söyleniyor. Bir sürü kanun değişti. Basında hâlâ İttihatçıların 1909'da çıkarıp 1918'e kadar her yıl sıkılaştırarak kullandıkları Basın Kanunu yürürlükte... Gazeteci olarak seni hiç rahatsız etmiyor mu bu durum Murat? Yazmak isteyip yazamadığın hiçbir şey yok mu? Neden gidemedin Ağrı Dağı'na? Başvekil bile peki dediği halde? Çünkü, Mareşal Fevzi Paşa önledi. Neye dayanarak? Baskı rejimine... Neyi kimden saklamaya çalışıyor tonton Mareşal? "Üç buçuk Kürt" denilen isyancıların düzenli orduya aylardır dayanmaları ne demek? Aksaklıklar örtbas edilemez hale geldi, demek... Geri hizmetler karmakarışıkmış. Tütün istenen yere ekmek, ekmek beklenen yere tütün gidiyormuş... Ekmek çuvallarından ekmekler un gibi ufalanmış çıkarken cigara çuvallarının tütünleri rutubetten beton katılığındaymış... Artırma eksiltme şartnamelerinde altı ay dayanır görünen postallar bir haftada paramparça olup dökülüyormuş da, yerlerine ham çarık bile ulaştırılamıyormuş... Uydurma, şişirme semerlerden sırtı sağlam mekkâre kalmamış... Gidiş geliş karmakarışık olduğu için, mitralyözlere top mermisi, toplara piyade cephanesi koşturmaktaymışlar. Hiçbir şey gideceği yeri bulamıyormuş, raporlar gibi, kurmay subaylar bile... Daha da şaşılacak yönü, bu işler sivil politikacıların idaresinde bu hale gelmiş değil... Cumhurbaşkanı'yla Başvekil, meydan savaşları kazanmış en usta kumandanlarken... Bunlar kulaktan kulağa söyleniyor. Herkes de gözleriyle görüyor. Sonucu görüyor... Başarısızlığı...

Seni gene de röportaj yapmaya göndermiyor Mareşal Hazretleri... Sen de devrimci bir gazeteci olarak, gelen hürriyeti enikonu istemiyor gibisin. Nerdeyse karşısına dikileceksin!

— Nerden çıkarıyorsun bunu?

— Geçende dediğinden... "Gazeteci olduğum halde, bir türlü sevinemiyorum bu gelen hürriyete" demedin mi?

— Evet, düşündüm sonra bunun üstünde... Ben Kuvayı Milliye devrimcisiyim. İnsan bir şeye bağlandı mı, şartlanıyor.

— Anlamadım.

— Bazı haklarından vazgeçiyor, kendi iradesiyle... Bunun iki sakıncası var. Biri: Baskıya korkudan boyun eğmişsin gibi görünmek... İkincisi daha kötü...

— Nedir?

— Baskı rejiminden çıkar sağlayan rezillerle, namussuzlarla, aynı safta görünmek... Düşündüm, hayır... Bana lazım olan hürriyet, Fethi Bey'in getireceğini söylediği hürriyet değil... Bu hürriyet, "Bırak yapsın, bırak geçsin" hürriyeti... Türkçesi: Sopaları, taşları bağlayıp kuduz itleri serbest bırakmak hürriyeti... Halk Partisi içinde hürriyeti istiyorum ben... Güçleri madrabazlıktan, kişisel çıkarcılıktan çekip Kuvayı Milliye devrimciliğine getirecek hürriyet... Hırsızları, madrabazları yok edecek hürriyet... Devrimleri halka mal edecek hürriyet... Falih Rıfkı, hiçbir şey söylemedi mi Serbest Parti üstüne?.. Biraz bekledi. Kadir telaşla Tarkan'a dönmüştü. Murat güldü: Hayır, Tarkan'la bu konuda hiç konuşmadım.

— Konuşmadınsa... Hayır... Demedi bişey...

— Demesin olmaz! Demeyecektiyse bu konuyu hiç açmazdı bugünlerde... Demiştir. Hem de ne dediğini söyleyeyim mi? "Serbest Fırka hareketinin uyanışında aferistler takımının büyük rolü olmuştur" dese gerek... Bence bu hürriyet, madrabazların

devleti ele geçirmek atılımı hürriyetidir. Eşkıya hürriyeti...

— Böyle bile olsa, yararlanmak mümkün değil mi? Şimdiye kadar tek parti vardı. Çıkarcılar, nüfuz satıcıları bu partinin içindeydiler. Hâlâ da içindedirler. Gazetelerin üst üste yazmasına rağmen, Serbest Parti'ye geçen mebusların sayısı bir düzineye ulaşamadı. Halk Partisi'ni temizlemek için de hürriyet lazım değil mi? Hürriyet meydanını bir Arif Oruç'a bırakmak, sizin devrimciliğinize yaraşır mı?

— Gerçek... Bir de Arif Oruç meselesi var. Hürriyet meydanını Arif Oruç gibilere bırakmak da olmaz, onların yanına, onların bulundukları pislik çukuruna düşmek hele hiç olmaz. Bu tepeden inme hürriyetin beni tedirgin eden yönlerinden biri de bu Arif Oruç'tur. Tanır mısın sen bu herifi?

— Hayır... Yazıyor. Okuyorum. Cesur yazıyor. Sistemli değil bakarsan... Ama gerçekten cesur...

— Tehlikeli kargaşalıklarda çok cesur davrananların hepsini bir kaba koymak olmaz. Bunların en yamanları hainler, ispiyonlar, insan eti satıcıları çıkar sonunda... Dostlarını ele vererek geçinmeyi zanaat edinmiş herifler çıkar.

— Bunlardan mı Arif Oruç?

— Öyle diyorlar. Urfa Mebusu Ali Saip Bey Meclis'te söylemiş... Mücadele yıllarında İstanbul'dan Ankara'ya geçen bir kafile Kefken'de iken, Arif Oruç, İpsiz Recep'e müracaat ederek, "Bunların üzerinde otuz bin altın var. Gel şunları boğalım da paralarını alalım" demiş...

— İnanılır şey değil... Böyle dediği duyulmuş da neden cezası verilmemiş?

— Orasını bilmem. İstiklal Mahkemeleri'nin on üç bin beş yüz kişiyi astığı söyleniyor. Bunların kimlikleri, niçin asıldıkları bilinmedikçe Arif Oruç gibilerinin de niçin asılmadıkları bilin-

mez. Herhalde, böyle karışık dönemlerde işe yarar, denilmiş olmalı...

— Aklım almıyor.

— Haklısın. Ama tanık da gösteriyor Ali Saip Bey... Bu Ali Saip Bey'i bildin mi? En çok adam asan İstiklal Mahkemesi'nin en kıyıcı savcılarındandır. Gösterdiği tanık, Yeni Sinema sahiplerinden Hüseyin Bey'miş... Bunu anlatan gitmiş görüşmüş. Hüseyin Bey de olayı şöyle doğrulamış: "Biz Anadolu'ya geçmeye karar vermiştik. Merdivenköyü'nde Bektaşi tekkesinin yanında buluştuk. Birinci kafilede Tanin gazetesi başyazarı Muhittin, Sadri Ethem, Kemal Ragıp, Ahmet Ensari Bey'ler vardı. İkinci kafile, İttihad-ı Terakki kâtibi mesullerinden Vehbi, Selâhattin ve Ali İhsan Bey'lerle bendenizden mürekkepti." Bildin mi Ali İhsan Bey'i?.. Topçu İhsan derler. Bahriye Vekili'yken Yavuz–havuz meselesinde Divanı Âli'ye çekilip mahkûm edildi. Bu da İstiklal Mahkemeleri'nin acımasız başkanlarındandı. Hüseyin Bey devam ediyor: "Üçüncü kafileyi ise Yüzbaşı Rıza Bey'le maiyeti teşkil ediyordu. O gece yola çıkmıştık. İkinci gün buluştuğumuz vakit Arif Oruç'la Nizamettin (Nazif) Bey'i de orada gördük. Yaya yürüyerek Kandıra'ya vardığımızda Bolu isyanı, Anzavur'un türemesi hasebiyle İzmit Körfezi'nden Karadeniz'e kadar olan yolu kapalı bulduk. Bunun için Kandıra'da on beş gün beklemeye mecbur olduk. O sırada Kandıra'ya Ömer Kaptan'la Küçük Arslan çetesi de iltihak etmişti. Kandıra'nın da tehlikede olduğunu görünce, Kefken adasına gittik. Bu sahilleri İpsiz Recep çetesi muhafaza ediyordu. Ömer Kaptan bize gelerek, Arif Oruç'un İpsiz Recep'e, "Bunlarda otuz bin altın var, bunları keselim, paraları alalım" dediğini anlattı. Orada bulunanların hepsi de duydu. Bundan sonra Arif Oruç'u yanımızdan def ettik. Ve Ankara'da artık ona selam bile vermedik" demiş... Şimdi hürriyet ge-

liyor. Başşampiyonu bu Arif Oruç.

— Nasıl olur peki? Bunu Fethi Bey bilmez mi?

— Orasını kendisine sormalı... Başkaca... Osmanlı borçlarını altınla ödemek üzere neden anlaşma yaptığını da sormalı Fethi Bey'e... Fazladan bu anlaşmayı bağlama başarısı olarak alacaklılarımızdan on bin lira bahşişi nasıl aldığını da sormalı...

— Amma yaptın haa. Olur mu böyle bişey?

Paşaoğlu Tarkan ilk defa kekeleyerek söze karıştı:

— Olur olmaz. Bize ne? Herifin nasıl adam olduğunu biliyorlar madem ki... Kozlarını bölüşsünler. Ben teklif ediyorum. Bu hürriyetten yararlanıp bildiklerimizi, duyduklarımızı açıkça yazalım. Eleştirelim.

— İyi ya, bizim dergi, siyasi dergi değil... Politika yazıları yazamaz.

— Orasını konuştuk biz Kadir'le... Kanunun boşluklarından yararlanıp çok şeyler yapmak mümkünmüş... Söylesene Kadir!

— Evet... Fikir dergisi sözünden yararlanabiliriz. Ekonomik, sosyal eleştiriler yapılabilir.

— Sözgelimi neler?

Kadir, Ali Tarkan'ın yüzüne baktı. Tarkan kekeledi:

— Sözgelimi... Baksana, Selim Nuri arkadaşımız, nerede oturuyor. Bir medrese harabesinde. Suyu yok... Ayak yolu bile yok... Şimdi yaz neyse nedir. Ben Selim'in sıhhatini sağlam görmüyorum. Kışı burda nasıl geçirecek?..

— Napalım? Fethi Bey'den apartman mı isteyelim?

Selim Nuri bunu iki öksürük arasında biraz dargın sormuştu.

Tarkan hecelerin arasını büsbütün açarak karşılık verdi:

— Bu kadar saray var, sultanlardan kalma... Hepsi bomboş... Kaç kere söyledim. Gürültü koparalım. Sarayların öğrenci

yurtları yapılmasını isteyelim.

Selim Nuri kaşlarını çattı. Yere bakarak alt dudağını biraz kemirdi. Herkes susmuş, ne diyeceğini merakla bekliyordu.

— Ne dedikti biz bu dergiyi çıkarırken, unuttun mu? Hani kendimiz için hiçbir şey istemeyecektik. Buna söz vermiştik. Namus sözü... Burası bana yeter de artar bile... Sen sarayların öğrenci yurtları yapılması işini sabit fikir haline getirdin. Hiçbir saray, dipten doruğa değiştirilmedikçe öğrenci yurdu olmaz. Ben bunu çok düşündüm. Nasıl barınacak öğrenciler kışın, yedi sekiz metre yüksek tavanlı odalarda kalorifersiz?.. Temizlik nasıl sağlanacak o berhanelerde?.. Ben burda çekmece kadar hücreyi temiz tutamıyorum. Öğrenci yurtları yurt olarak yapılır. Başka türlü yaşanıp çalışılmaz içlerinde... Gülümsedi, utanılacak bir şey söylüyor gibi gözlerini yere eğerek yumuşacık konuştu. Saraylar da öteki devlet yapıları gibi, bağımsız devletin ayrılmaz parçalarıdır. Bizi tarihimize bağlayan halkalardır. Milli onurun gözle görünür eserleridir. Dün padişahınsa, yarın halkın malı olur. Bence bugün Edirne şehri, sınırlarımızın içindeyse, biz bunu, Enver Paşa'ya değil, hatta Lozan Sulhu'na değil, Sinan'ın Selimiye'sine borçluyuz. Selimiye orada durdukça, Edirne de bizim sınırlarımızın içinde durur, hepimiz toptan ölmedikçe... Çünkü hiç kimse, Selimiye'yi hiçbir yerine sokamaz. Onu artık hiçbir barbar da yıkamaz. Saraylar kardeşim, ancak içi sanat eserlerimizle dolu müzelerimiz olabilir. Ötesi demagojidir. Bize hiç yaraşmaz.

Selim Nuri kuru kuru öksürdü. Kimse konuşmayınca, toplantıyı ustaca kapattı:

— Biz küçük bir edebiyat dergisi çıkarıyoruz. İskemlede duran dergilere kederle baktı: Baksanıza... Ne kadar güçsüz, ne kadar acıklı, bu *Kurtuluş*... Buna hiçbir şirretlik yükletemeyiz, eğer

kendimizi aldatmazsak... Kendi şiirlerimizin bile gelemiyoruz hakkından... Arif Oruç gibi reziller takımına katılmak bize ne kadar uzak...

Murat, "Aferin Selim Nuri... Arslan Çorumlu, aferin!" dedi, yüreği sevinçle biraz da gururla çarparak...

5

Avukat Celâdet Bey, içeri girene okuma gözlüğünü burnunun ucuna çekerek somurtkan baktı. Profesör Ağaoğlu Ahmet Bey'i tanıyınca, sevindi:

— Buyur Hoca!.. Kalkıp elini uzatarak yürüyünce bavulu gördü: Nerden bu geliş Ağa! Sakın İzmir'den mi?

— İzmir'den avukat! Şimdi vapurdan çıktım!

— Yahu siz oralarda n'aptınız? Bu nasıl iş! Doğru mu gazetelerin yazdıkları?..

— Gazetelerin yazdıkları... Binde biri değil! Sen daha uyu bakalım!

— Geç şöyle... Kahve nasıldı?

— İstemem! Üç tane kahve içtim sabahtan beri vapurda...

— Demek ciddileşti mi bu kadar sizin danışıklı dövüş?

— Danışıklı dövüşse, neden çekindin? Küstü Fethi Bey... "Yazıklar olsun, dedi adına layık değilmiş bizim Deli" dedi.

— Deliyiz dedikse zır deliyiz demedik!.. Gazete idarehaneleri taşlanmış... Başvekil Paşa'nın resimleri yırtılmış...

— Yırtılma ne demek. Kurşunladılar resimleri... Kaç para eder. Orada olup gözünle görmeliydin ki...

— Şaştım! Bu İzmir... Kurtuluşundan yedi yıl sonra... Kur-

tarıcılarına karşı çıksın! Nasıl olur bu iş, aklım hiç ermedi.

— Yeni parti açılacağı ilan edildiğinden bu yana, İzmir, Fethi Bey'e telgraflar çekiyordu, heyetler gönderiyordu. İzmir'e davet ediyordu. Teşkilat istiyordu. Fethi Bey bir zaman direndi. İzmir ısrar etti. Nihayet, Gazi Hazretleri'nin fikri soruldu. Fethi Bey'in dediğine göre, yalnız İzmir'e değil, her tarafa gidilmesini, her tarafta belediye seçimlerine iştirak olunmasını, teşkilat yapılmasını tavsiye etmişler. Bunun üzerine İzmir gezisine karar verildi. Fethi Bey, İzmir'de bir nutuk söyleyip, İsmet Paşa'nın Sivas nutkuna karşılık verecekti. Çünkü, İsmet Paşa, şahsi teşebbüs meselesini ele alarak, bizim fırkanın yarım yamalak programına hücum etmişti. Molla Bey'in Büyükdere'deki evinde iki gece çalışıp nutku hazırladık!.. Yola çıkılacağı gün, Fethi Bey benim de katılmamı istedi. Çanakkale'yi henüz geçmiştik ki, Fethi Bey yanıma geldi, bana dedi ki: "Dün Gazi'ye veda etmeye gitmiştim. Çıkarken beni tuttu ve gizli olarak dedi ki: 'Adliye Vekili Mahmut Esat Bey İzmir'den bir telgraf çekmiş... Telgrafta deniliyor ki: Fethi Bey'in İzmir'e geleceği söyleniyor. Halbuki halk Fethi Bey'in aleyhinde çok heyecanlıdır. Gelirse belki hakarete uğrar. Gelmemesi muvafıktır. Anlıyorum ki, senin oraya gitmene engel olmak istiyorlar. Fakat sen gideceksin. Lakin ihtiyatlı davranmanı tavsiye ederim. Vapur şehre yaklaşırken düşmanlık belirtisi gördüğün takdirde, vapurdan inme ve bana telsizle bilgi ver! Şimdi bunu senin bilmeni lüzumlu gördüm!' dedi." Vapur yoluna devam ediyordu. Uzaktan İzmir göründü. Dürbünle baktık. Bütün sahil halkla dolmuştu. Acaba Mahmut Esat Bey'in haberi doğru olmasın! Doğrusu, ikimiz de, söylemeksizin içimizden endişeye düştük. Vapur yaklaşıyor, şehir tarafından yüzlerce kayık ayrılarak vapura doğru geliyor. Hayır mı, şer mi? Biz, kafalarımızda bu sual ile meşgulken bize doğru gelen kayık ka-

filesinden muazzam bir "Hurra!", bir "Yaşasın Gazi! Yaşasın Fethi Bey!" bağırışları yükseldi. Rahatladık. Şimdi güvenle şehri seyrediyorduk! Diyebilirim ki, o gün evlerde kadın erkek, yaşlı genç, kimse kalmamıştı. Bütün rıhtımı kalabalık kaplamış. Meğer bütün bu halk sabahtan beri vapuru bekliyormuş. Kaptan, kalabalığın sabrı tükensin diye, aldığı emirle gemiyi tam üç saat geciktirmiş. Fakat halk kımıldamamış... Nedenini sorarsan, bence, Halk Partisi'nin, "Sopa atmak, yani yıldırmak; para kazandırmak, yani satın almak siyasetinden" bıkmış!..

— Aman Hoca, gerçek mi? Inanayım mı? Bizim ahalimizde bu anlayış... bu yürek!

— Sen inanayım mı derken atı alan Üsküdar'a geçecektir, Celâdet!

— Canım! Anlattım ya... Şu para meselesi... Yere batsın, aylardır kovaladık! Yüzdük yüzdük kuyruğuna getirdik!

— Artık bilmem, para meselesi mi, avukat kurnazlığı mı?

— Kurnazlık murnazlık yok!.. Yahu benim başımda ateş yanıyor! Iki yüz elli bin liradır! Cebe girecek yüzde yirmisidir! Yüksek riyaziye gücü isterim profesör, aritmetik isterim!..

— Iste bakalım! Iş işten geçerse görürsün!

— Geçemez! Biz kaçın kurrasıyız...

— Herkes yerini alınca n'olursan ol! Böyle işlerde, erken davranan kazanır! Hele Izmir olaylarından bu yana fırkaya hücum başladı ki, en yaman Halkçılardan bile isteklileri çıktı. Çünkü Izmir'de beklenmez işler oldu. Olayların bu hale gelmesinden bana sorarsan, biraz da Izmir Halkçıları sorumludur. Doğrusu ben sanıyordum ki, Izmir Halk Fırkası idarecileri gelecek, bizi karşılayıp il merkezine götürecek... Böylece, birlik gösterip halkın heyecanını yatıştıracak. Oysa, büsbütün ters yol tuttular. Daha biz gelmeden önce şehirde, çarpışmalar, çatışmalar olmuş.

— Yok canım! Kimle kim?

— Karşılayıcıların tuttuğu bir motoru polis işlettirmemiş. Bir kalabalığın elinden bayrağı almaya kalkmışlar. Itişme sırasında bir polis denize atılmış.

— Doğru demek gazetelerin yazdıkları?.. Kudurmuş Izmirli öyleyse... Efelenmiş ki...

— Evet! Biz daha vapurdayız! Bunlardan haberimiz yok! Karşılamaya gelenler vapura doldu. O kadar sıkıştırdılar ki, Fethi Bey az kalsın bayılacaktı. Bereket, birkaç iri yarı arkadaş Fethi Bey'i ortalarına aldı. Dirsek gücüyle halkı yarıp vapurdan çıkarabildi. Rıhtımla cadde arasındaki otuz kırk metrelik mesafeyi geçmek yarım saat sürdü. Halk hücum ediyor, Fethi Bey'i kucaklıyor, alnından, elbisesinden öpüyor, "Yaşşa" diye haykırıyordu. Otomobile bindik. Fakat yürüyemiyoruz: Halkın yüklenmesinden camlar kırıldı. Tavan çöktü. Ben sinirlendim. Fethi Bey bırakmadı.

— Napacaksın?

— Bilmem! Bu kalabalık denilen şeyin ne korkunç bir varlık olduğunu ben ilk kere burada gördüm! Nihayet imdada koştular. Otomobil kurtarıldı. Otele geldik. Otelin önü, merdivenler, odalar binlerce insanla dolmuş... Fethi Bey bir odanın balkonundan halka, dağılmalarını, yarın vereceği nutku dinlemeye gelmelerini rica etti. Halk dağılınca, Izmir ileri gelenleriyle teşkilat meselesi üzerinde konuşmaya başladılar. Şimdiye kadar hiçbir fırkaya girmemiş yüksek öğretimli, mevki sahibi aydınlar bizim fırkaya girmeyi vatan borcu sayıyorlarmış... Fethi Bey valiyi ziyarete gitti. Yerinde bulamadı. Bir müddet sonra Vali Bey'den bir tezkere geldi. Yarınki nutku söylemekten vazgeçilmesini tavsiye ediyor, söylerse sorumluluk yüklenemeyeceğini bildiriyordu. Fethi Bey kızdı. Gazi'ye derhal telgraf çekmek istedi, fakat

telgrafhane bir bahane bularak telgrafı kabul etmedi.

— Yok canım! Gazi'ye çekilen telgrafı, öyle mi?

— Evet! Valiye yazıldı. Yazışma sürdü, epey... Sonunda "Başka yerden çektiririz" denildi de, telgraf kabul ettirilebildi.

— Karşılık?

— Gece yarısından sonra geldi.

— Ne diyor?

— "İzmir'de Serbest Fırka Reisi Fethi Beyefendi Hazretlerine, sureti Başvekile, Dahiliye Vekiline ve İzmir Valisi'ne: Anlıyorum ki sana nutkunu söylettirmek istemiyorlar. Fakat, sen mutlaka nutkunu söyleyeceksin ve tesadüf edeceğin herhangi bir engeli derhal bildireceksin. Asayişin temini için Başvekil, Dahiliye Vekili ve İzmir Valisi lazım olan tedbirleri almakla mükelleftir. Gazi."

— Vay vay! Demek, işler başkalaşmış Hoca... Telgrafı alınca Vali naptı, Vali Kâzım Paşa?

— Kumandan paşadan aracılık etmesini istemiş. Fethi Bey'den yarın nutkunu söylemesini rica ediyor!..

— Kıyak ki parıl parıl!.. Peki, sonra neden karıştı ortalık? Fethi Bey nutkunu söylerken mi?

— Daha öncesi var! Baktık, otomobiller, sabahın erken saatinde oturduğumuz otelin arkasına toplanıyor. Meğer, Halk Fırkası da, karşı gösteri tertiplemiş. Mahmut Esat Bey ve başkaları konferanslar vereceklermiş. Halkı, fırka ve polis gücüyle meydana getirmek istemişler. Her zamanki gibi bunun için kayıkları, otomobilleri kullanacaklarmış. Bakmışlar ki ortada ne otomobil var, ne kayık... Şoförler, kayıkçılar böyle bir işe vasıta olmak istememişler.

— Hele bak! Aferin zeybeklere!

— Nihayet öğleden sonra saat ikiye doğru halk arasında,

"Fethi Bey konferans veriyor" diye bir şayia çıkarıyorlar. Bir kafile halk, bu suretle aldatılarak konferans meydanına kadar sürükleniyor. Fakat, Fethi Bey'in yerine bir başkasının kürsüye çıktığını görür görmez, dağılıyor. Dönerken yol üstündeki Halk Fırkası önünde bazı gösteriler yapıyor. "Kahrolsun mutemetler!" diye bağırıyor. İçerden karşılık vermek isteyenleri de taşa tutuyorlar. Sonra, Halk Fırkası Mebusu Ali Haydar Rüştü Bey'in Anadolu gazetesine doğru yürüyor.

— Neden?

— Çünkü, o günkü sayısında, bu gazete, İzmir halkını tahkir etmeye yeltenmişti. Halk, binanın önüne gelince, içeriye saklanmış polisler kalabalığı dağıtmak için silah atmaya başlamışlar.

— Yok yahu! Deli mi bunlar? Öğrenci burada mı öldü?

— Evet! Atılan kurşunlardan biri on dört yaşındaki bir öğrenciye rastlıyor! Otelin salonunda İzmir ileri gelenleriyle görüşüyoruz! Birden otele büyük bir kalabalık hücum etti. Gayet heyecanlı, gayet kızgın! Kimi ağlıyor, kimi lanet ediyor, kimi tehditler savuruyor! Kalabalığın ortasında yaşlı bir adamcağız, kucağında taşıdığı çocuğun ölüsünü birdenbire Fethi Bey'in ayaklarına atarak...

— Ne diyorsun! "Gazeteler uyduruyor" demişlerdi! Hay Allah kahretsin!

— "İşte size bir kurban!" dedi, "Başkalarını da veririz! Yalnız sen bizi kurtar!"

— Vay canına!

— Sonra, kendisi de, Fethi Bey'in ellerine sarıldı. Manzara müthişti. Şekspir piyesleri gibi tüyler ürperticiydi. Kanlara boyanmış, körpe bir öğrenci, Fethi Bey'in ayakları altında son nefesini veriyor. Babası da, Fethi Bey'in ellerine sarılarak, yakıcı bir dille daha başka evladını da kurban vermeye hazır olduğunu

söylüyor. "Yalnız, bizi kurtar! Kurtar bu zalim mutemetlerin ellerinden!" diye yalvarıyor.

— "Kahrolsun Gazi!" demişler diye laf çıktı?

— Yalan! Tamamıyla yalandır. Aksine bağırtılar oldu. Yalnız bir defa, Fethi Bey nutuk söylerken, İsmet Paşa'nın adı saygısızca anıldı. Fethi Bey hemen kükreyerek karşıladı. Hizmetlerini hatırlattı.

— Demek Hoca... Halk... Yediden yetmişe... "Bizi kurtar" diyerek...

— Evet, sadece halk değil... Bütün ileri gelenler... Aydınlar bizimle... Daha şimdiden İzmir'in beş büyük gazetesinden dördü Serbest Parti'den yanadır. Bana sorarsan, Celâdet, bütün Ege, daha doğrusu, bütün memleket bizden yana...

İkisi birden aynı zamanda, bir sese dönmüşler gibi Talât Paşa'nın kalın çerçeveli yaldızlı resmine baktılar:

İzmir'de, on dört yaşındaki çocuğu, polis kurşunuyla öldürülen bahtsız babanın, "Osmanlı borçlarını fukara Anadolu halkına altınla ödetmek" için muhalefete kaldırılmış eski Paris Elçisi Fethi Bey'den beklediği kurtuluşa İttihatçı Sadrâzam Talât Paşa da sanki şaşakalmıştı.

Avukat Deli Celâdet Bey ise, çok büyük bir fırsatı kaçırmak üzere olduğunu sanarak telaşla gözlerini kırpıştırıyordu. Evet, Ağa Hoca haklıydı. İşin artık bekleyesi kalmamıştı. "Napılacaksa, hiç vakit kaybetmeden yapılmalı... Serbest Parti'ye girip namusu temizlemeli!"

Tıbbiye'de arkadaşlarının "Farmason" dedikleri Doktor Münir Bey, Avukat Deli Celâdet'in yazıhanesine gitmek için Galata'nın bu daracık sokağına ne zaman sapsa, bin yıl öncenin Bizans'ında herhangi bir günü yaşıyormuş gibi, garip bir tedirgin-

lik duyuyor, yazıhanenin bulunduğu eski yapının görüntüsü de bu duyguyu artırıyordu. Duvarların iri taşları zamanla delik deşik olmuş, bütün keskinlikler aşınıp yuvarlaklaşmıştı. Kapının kalın demir kanatları o kadar paslıydı ki, çok eskiden bir akşam, artık kapatılamamış da, o gün bugündür böyle açık kalmış gibiydi. Mermer basamakların ortaları aşınıp oluk haline gelmişti. Girişte, yazın bile iliklere işleyen rutubet, alacakaranlığa mı bu garip cıvıklığı veriyor, yoksa, vaktiyle neft meşalelerinin, sonraları havagazı lambalarının, şimdilerdeyse küçük ampullerin aralayamadığı alacakaranlık mı rutubeti bu kadar yoğunlaştırıyor, anlaşılmaz.

Doktor Münir Bey, Avukat Celâdet Bey'in yazıhanesine kapıyı vurmadan girdi.

— Merhaba Kadir oğlum!

Ramiz Efendi'nin oğlu Kadir bir şey yazıyordu. Kalktı:

— Buyrun Doktor... Bey!.. Buyrun efendim!

Eskiden "doktor amca" derdi. Hukuku bitirip avukat stajyeri oldu olalı artık "bey" diyor, buna da henüz alışamadığından, doktorla bey arasında böyle biraz duraklıyordu.

Doktor Münir gülümsedi:

— Nasıl baban?

— İyidir. Bildiğiniz gibi...

— İçiyor?

— Evet!

— Kederli?.. Unutamadı. Savuşturamadı ölüm acısını?

— Evet! Buyrun!

— Burada mı bizim deli?

— Daha gelmedi efendim? Gelir nerdeyse. Geçin lütfen içeri...

— Geç mi gelir böyle her sabah?.. Erkenci değil miydi?

Mahkemeye gittiyse gecikir!

— Hayır! Kadir bir an durakladı: Bir yere uğrayacaklardı. Gelir şimdi! Nasıl olsun kahveniz?

— İçelim evet! İşinin başında bulunmayan patrona cezadır!..

Avukat Celâdet Bey'in yazıhanesi, bir arada eskiyip, birbirleriyle her hususta uyuşmuş renklerin, çizgilerin, kabarıklıkların, hatta ışıklarla gölgelerin meydana getirdiği görünüşle gerçekten çok zevkli bir yerdi. Sahibinin bağırtılı heyecanına, savrukluğuna hiç yaraşmayacak kadar da sakinleştiriciydi.

— Nasıl olsun kahveniz efendim?

— Şekeri az... İyi mi aranız Celâdet Bey'le... Uyuşabildiniz mi?

— Evet!.. Sanırım ki... Bir şikâyeti yok...

— Dediğim gibi... Haklı haksız kızsa da... Bağırsa çağırsa da aldırmayacaksın! Çok şakacıdır. "Aman deli lakabını elden kaçırmayalım" diye çabalar!

Doktor Münir Bey, oturdu. Cigara çıkardı.

İlk bakışta çok ufak tefek gibi geliyordu ama, dikkat edilince vücudunun çok biçimli olduğu anlaşılıyordu. Giyimi de buna göreydi. İlk bakışta sanki yalnız doktor görünür, ancak, yavaş yavaş her şeyinin ince bir zevkle seçilip yakıştırılmış olduğu meydana çıkardı. Kişiliğinin özelliği de birdenbire belirmiyor, işlek kaslarının kaplan çevikliği, yüreğinin akıllı korkmazlığı, karşısındakini, kim olursa olsun, kolayca saygılı davranmak zorunda bırakan onurlu terbiyesi, yavaş yavaş, azar azar fark ediliyordu.

Belki de bunun için her yerde rahattı. Bu rahatlıkta, gerekirse sıkıntıya katlanmayı bilmesinin payı vardı. Doktorluğunun değeri de kişiliğinin özellikleri gibi zamanla görülüyor, zamanla

güven sağlıyordu. Doktorluğu "Hastalık yok hasta var, hasta da her memlekete göre başkadır" prensibine bağlıydı. Bizim memleketin hastalarını, bizim hastalıklarımızın şartlarıyla sağaltmak için özel tedavi usulleri, özel ilaçlar kullanırdı ki, bunların en başında gelen, ilaçlarını dışardan alır, fukara bir memleket doktoru olarak en ucuz tedavi yolunu bulmaktı.

Kadir kahveciyle beraber girdi, cigara tuttu.

— Emin Bey'i gördüğün var mı Kadir?

— Arada sırada rastlıyorum!

— Nasıl? Gene bağırmak geliyor mu imiş içinden?.. "Arkadaş, arkadaş! Emin'i arayan arkadaş! Burdayım ben, burdayım!" diyerek... Gece yarıları... "Şu mahalleyi ayağa kaldırayım" diyor mu imiş?

— Sanmam!

— Sorumluluğun yüreğine saldığı şaşkınlık geçmiş öyleyse...

Vaktiyle bir gece, Canbaziye mahallesini böyle bağırarak velveleye veren eski maliyecilerden Emin Bey'i "sinirleri bozuk" diye Caddebostan'daki köşküne götürmüş, bir zaman bırakmamıştı. Yavaş yavaş düzeldiydi sinirleri Emin Bey'in... Uzaklaştıkça hiç hazır değilken karıştığı, İttihatçıların ünlü laşe Nazırı Kara Kemal Bey'in öldürülmesiyle sonuçlanan kanlı olay...

Dış kapı açılınca Kadir çıktı.

Avukat Deli Celâdet Bey'in camları zangırdatan gür sesi duyuldu:

— Doktor mu? Hangi doktor? Şu bizim Farmason! Neye gelmiş peki?.. Geçenlerde gelmedi miydi? Boşanma davası açtırmak için olmasın! Evli mi, değil! Evli olmayınca boşanma davası açılmaz mı? Oğlum, sen bu gidişle avukatlıktan ekmek yiyemeyeceksin! Yazık benim emeklerime... Merhaba doktor! Hayrola! Cevap beklemeden Kadir'e döndü: Bize iki kahve... Bu Far-

mason az şekerli içer! Şimdi mi içti? Tamam! Daha iyi ya...

Geldi doktoru kucaklayıp öptü:

— Memnunsun görüyorum bizim Kadir oğlumuzdan!

— Eh!.. Celâdet Bey, sesini alçalttı: Ne dedi sana? Nerde olduğumu söyledi?

— Nerde olduğunu mu? "Bir yere uğrayacak" dedi galiba...

— İyi... İyidir. Ağzı sıkı... Avukatlıkta, akıllı makıllı, çalışkan malışkan, hatta namuslu mamuslu olmak önemli değildir, Farmason, bizde ağzı sıkılık hepsinden önde gelir!

— Orasını anladık! Avukatlığı nasıl? Yatkınlığını sordum!

— Eh! Yatkınlığı var, yeterince...

— Demek yanılmamışım! Doktor Münir de sesini alçalttı: "Bu oğlan madrabazlıkta bizim deliyi geçer, yaya bile bırakır" dedimdi. Nasıl, artırdı mı maaşı altı ayda? Malum ya, "yörük at yemini artırır" derler.

— Hem madrabaz diyorsun, hem maaş artırmaktan dem vuruyorsun! Aslında, gerçek madrabaz hiç maaş istemeyecek... Çünkü, benim vereceğim aylığın on katını, bana sezdirmeden, hem de beni zarara hiç sokmadan çıkaracak! Bu kadarcık hüneri olmadıkça, ben madrabaza madrabaz mı derim? Oturdu. Yumruklarını masasına dayayarak kasıntıyla sordu: Bil bakalım Farmason, bu senin deli kardeşin, şu anda nereden gelmekte ve de koca Tanrı'ya şükür, hangi işe sıvanmaktan gelmekte?.

— Bunu bilmeyecek ne var! Bu şişinme, Serbest Parti'ye kaydolma şişinmesidir. Hem de şu meşhur parayı arslanların işkembelerinden söküp aldıktan sonra particiliğe sıvanma şişinmesi...

— Vah vah! Üstüne hiç vurduramadın! Biz bugün... 1930 yılı, Eylül ayının 10. mübarek Çarşamba günü... Biz neye sıvanmaktan gelmekteyiz, Farmason!.. Koca Tanrı yeni zanaatta ih-

vanlara karşı utantırıp yere baktırmasın, biz bugün resmen dümbüklüğe sıvandık ve de bismillah dedik giriştik!

— Hay Allah belanı versin! "Bu deli ne diyecek" diye...

— Vay! Dümbük nedir bilemedin öyleyse... Yazıklar olsun senin doktorluğuna, hemi de Farmason doktorluğuna... Oğlum Doktor Farmason, dümbük demek, resmen pezevenk demektir. Ama, şükür Allah'a, pezevengin baldırı çıplak soyu değil! Yazıhane sahibi, yüksek okullardan diplomalı, toplumda büyük saygılı yeri olan pezevenklere "Dümbük" denir.

— Bulmuşsun layığını... Demedim mi ben sana, bu körpe kız illeti gayet tehlikelidir senin yaşlarda, çünkü sonu budur. Hiç şaşmam! Hayır, dermanı filan da var sanma!.. Bittin bil! Demek, eve gidince seni ben, İttihatçıların komitacı defterinden, İstanbul Barosu'nun avukat kütüğünden silip...

— Evet! Dümbük defterinin başına yazacaksın ve de hiç korkma, şuncacık günahımı almayacaksın! Dümbük defterine hoplamamızın nedenine geldi mi? Hayır, yanılmaktasın kardeşim Farmason, körpe kızlara güç yetiremeyip alta düşmek yüzünden değildir. Sen bu zamana kadar boşuna bekâr yaşadın, körpe kız işinden ürküp... Şunu bilesin ki, körpe kızdan, ille de senin benim gibi kart heriflere dünya kurulalı beri hiçbir zarar erişmemiştir, belki körpe kızlar, kart zamparalardan zarar görmüşse görmüştür.

— At bakalım! Avanak mı var senin karşında?

— İster inan, ister inanma! Bizim dümbüklük birinciye, geçim durumu zorlaması dümbüklük olmadığından, keyif dümbüklüğüdür, kökü pislikte olma dümbüklüğüdür, açıkçası, yatkınlık dümbüklüğüdür! Yahu, bizde, böyle yaman bir yatkınlık varmış da biz şimdiye dek... Vah başıma! "Kara kaplı kitaplarla neden boğuştun bunca zaman bre kodoş?" desene... Evet geçim

durumu zorlaması olsa canım yanmaz! "Ulan teres!" demeli! Sen bankadaki paranın hesabını bilir misin? Hayır bilmezsin! Arsaların sayısını bilir misin? Hayır bilmezsin! Ülserli bir dürzü olup sabahtan akşama kadar iki kuruşluk yavan gevrek kemirirsin! Onurlu insana mahsus bütün yemeklere perhizsin! Göbekli olduğundan bir urbayı beş yıl giysen kimse fark etmez! Yarına çıkacağına elinde senedin de yok! Peki, nedir öyleyse? Bir herif dümbüklüğe sıvandı mı, evet, birinciye cibilliyeti boklu olduğundan sıvanmıştır. İkinciye, dede sürmesi zanaatı olduğundan sıvanmıştır.

— Halt ettin şimdi... Babayı, dedeyi karıştırma edepsiz... Konuşacaksan kendini konuş!

— Kendimi! Başüstüne! Evet, bu dümbüklük üçüncüye: Devrim çağımızın iş alemi zorlamasıdır ki, meslektaşlar arasında rezil olmayayım dersen, yapışacağın en sağlam halkadır!..

— Anlamadım...

— Anlamazsın elbette... Para yok muydu, hani şu para!.. Frenk şirketinin söktüremediğimiz parası...

— Hay Allah müstahakını versin! Sana demedim miydi, "Öde şunun ceremesi her neyse. Kurtul! Sen deli bir herifsin, damar çatlamasından gebereceksin!" demedim mi?

— Cereme... Yolu olsa verip kurtulmaz mıyım yahu! Düşündüm ki...

— Sen düşündün! Aklın var da, öyle mi?

— Düşündüm ki, parayı vereceğiz! İstedikleri para, elli bin panganot... Düşündüm, bunlar kibar kahpe vizitesinin kaça olduğunu bilmezler. Çünkü hiçbir zaman ceplerinden ödemezler. "Karı göndermek daha kestirme" dedim! Çünkü, parayı versem n'olacak! "Şu dümbüğün, bunaltıp aldığımız parasıyla bir papaz uçuralım!" diyecek teres... Parayı verirken, "Oh, deli pezevengin

canına değsin" diyeceği de cabası... dedim!

— Biraz daha dişini sıksan hani söktürecektin!

— Sıkası kalmadı. Bunaldım! Gâvurların yüzüne bakamaz oldum. "Kanunla koparmanın yolu yok!" lafını, gel de, elin dil bilmez Hollandalısına anlat! İşte böyle arkadaş! Bu sabah biz Allah'ın izniyle... Karıyı, şirket direktörü olacak terese koşup trene bindirdik! Karı, elindeki vekâlete göre şirketin bilmem ne şefi görünüyor! Evet, trene bindirdim de geldim! "Göreyim seni gülüm Matmazel Tamara, herifin erkekliğini burmalı, canını burnuna getirip ıhtırıp, verile emrini söküp almalı!" dedim de geldim. "Aman şu gâvura pek bir şey sezdirmeyelim" diye yalvardım da geldim!.. Bir yandan da, ek yerimizi belki belli etmeyiz çabalamasıyla gâvura: "Tre biyen müsü... Çok biyen müsü" diye yılışmaktayım. Sonunda, üçüncü çan çalınca, "Tamam! Se fini müsü... Le Livr Türk dan la poş!" dedim atladım! Birkaç kez derin derin of çekti: Laf aramızda Farmason! Sövüp sayarak, tepinerek yürüdüm ve de vapurda bilet diyen herifi tepelemekten kendimi zor güç zaptederek köprüyü tuttum! Demek biz, yeni dümbük olduğumuzdan daha utanmayı büsbütün söküp atamamışız ki... Neden uzatmalı? Serbest Parti'ye de gittim, kaydımı yaptırdım da öyle geldim!

— Benim bildiğim, bu para işi epeydir sürünüyordu. Anlattığına göre, yüzüp yüzüp kuyruğuna da getirmiştin! Şimdi birdenbire dümbüklüğe karar verip, hemen sıvanmak, neyin nesi? Ayrıca, bugün ne göründü gözüne de hopladın, çizgiyi geçtin!

— Geçtim, çünkü, fırsatı kaçırmamıza çok bir şey kalmadıydı, Farmason, senin haberin yok!

— Ne fırsatı?.. Parayı hazineye mi katacaklardı sakın? "Müsaderedir bu... Ve de Osmanlı töresidir" diyerekten?

— Yok canım! Selbesin fırsatını arkadaş! İzmir olaylarını sen

duymadın mı? Dün Ağaoğlu burdaydı. Anlattı ki... Dilin dişin kitlenir! Düşündüm! Hiç şüphem olmadı. Selbese şu günlerde soyundun ne âlâ! Kertesini milim atlattın mı, hiç değeri yok! Yanarsın ki, kıyamete kadar...

— Selbese soyunmanın... Şu günlerde... Demek kertesini, milim atlattın mı? Hiç değeri yok mu?

— Yok evet! İş işten geçti bil ve fırsatı pırradak uçurdun bil... Başkaca...

— Deliiii... Vay ki, deli dümbük! Sen bunları, bugünkü *Cumhuriyet* gazetesini okuduktan sonra mı söylemektesin?..

— Yok... Gazete mazete görmedim ben... Ne varmış *Cumhuriyet* gazetesinde?.. Yalandır!..

— Vay başıma! Hem bir yaman zanaata soyunup, dümbüklük gibi bir saygı değer mesleğe katılıp, hem de sabahleyin bütün gazeteleri ve de en başta, Yunus Nadi Bey'in *Cumhuriyet* gazetesini sonuna kadar okumayınca, ya sen bu ince zanaatten ekmek paranı nasıl çıkaracaksın, derbeder?

— N'olmuş Allahı'ma şükür!.. Geçti *Cumhuriyet* gazetesinin önemli sayıldığı baskı çağları... Bundan böyle, bunların "Allah bir" dediğine inanmayacağız Farmason! Yunus Nadi'nin fasa fisolarına inandınsa adam olamadın gitti demektir! Vah ki bunca deney... Bunca görgü... Vay ki feraset yoksulluğudur. Yazıklar olsun!

— Bana, öyle mi, vah vah... Gene bana... Edebini takın! Sesini kes! Hazır ola gel! Dinle! Bugün... Bugün yavrum, batılaşmamız sayesinde, ve de muasırlaşmamız, başkaca, uygarlaşmamız sayesinde, daha nice nice adı duyulmamış laşmalarımız sayesinde dümbüklük de yüksek eğitim istemektedir. Fazladan buna bizim üniversiteler güç yetiremediğinden, "akranlarım arasında uzman olayım" dersen Avrupa Sorbonlarından, Haydelberglerin-

den ve de Amerika Harvardlarından, Kolombiyalarından, girebilenlere İngiltere Oksfortlarından, Kembriçlerinden, pek iyi derecede diplomalar gerektir ve de ayrıca, zanaatın derindeki inceliklerini öğretecek kurslara, seminerlere, zorlu stajlara girip çıkmak gerektir. Heyvahla görmekteyim ki, sen bu cânım zanaatı, daha ilk adımda maskara edip, yüzüne gözüne bulaştıracaksın!

— Halt etmişsin! Görmeyince ne desem boş! Ah, n'olaydı olaydı, sen beni bu sabah Ankara treninin aralığında Matmazel Tamara denilen Levanten kahpeye yollar, izler gösterirken, oyunlar belletip, öğütler verirken görmeliydin! Nerden yanaşıp, nerden tutacağını, herifin önünde nasıl yatıp yuvarlanacağını, damara şerbeti nasıl getireceğini, çifte sarmayı sarıp ne oyunlarla pes ettireceğini sayıp dökerken görmeliydin ki, boyunla beraber günahımı aldığını bilmeliydin! Gör bak, "Aferin pelvan" diyerekten sırtımızı sıvazlamaz mıydın? Alnımızı öpmez miydin?

— Öyle de, Yunus Nadi'nin Cumhuriyet'indeki mektubunu napalım?

— Nesini? Mektup mu? Ne mektubu imiş? Bu herif Selbes kazığı acısıyla sersemleyip, artık mektuplarını postaya vermeyerek, gazetesine mi basar oldu?

— Oldu ki Celâdet Bey... Gayet yaman!

— Kulak asma! Yaman da olsa... Geç! Hapı yuttu bu halkçılar...

— Bak bakalım öyle mi, dümbük turfandası...

Doktor Münir, böyle söyleyerek cebinden *Cumhuriyet* gazetesini çıkarıp Avukat Celâdet Bey'in önüne serdi, parmağıyla çerçeveli yazıyı gösterdi.

Deli Celâdet, bir zaman, okuma gözlüğüne çalındıysa da, yazı kendisini kavrayıp sürüklediğinden ceplerini aramaktan vazgeçerek yumuldu. Biraz okuduktan sonra, yüzü karmakarışık,

Doktor Münir'e baktı:

— Allahü ekber! Nedir bu aman Farmason! Bu nasıl iş! Ya bu herif canına mı susadı?

— Hele bitir ki... Konuşuruz!

Avukat Deli Celâdet Bey, mektubu her kelimede duraklayarak yüksek sesle okudu.

"AÇIK MEKTUP,

Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'ne,

İzmir'de bir matbaamıza taarruz edildiği ve Cumhuriyet Halk Fırkası binamız taşa tutulduğu günden beri memlekette bize düşen yeni vazifelerin vücut ve ehemmiyetini takdir ediyoruz. Bu arada, ezeli ve ebedi şefimiz olarak bildiğimiz zatı devletlerini başka ve yeni fırkaların kendilerine mal etmeye çalıştıklarını görerek öyle dahi olsa biz kendimizi, bize emanet edilen Cumhuriyet'i her ne pahasına olursa olsun savunma görevini eksiksiz ifaya muktedir biliyoruz.

(Allahü ekber!) *Vazifemizin kolaylaşması hesabına değil, belki vaziyetin tavzihi namına hal ne ise lûtfen ifadesini istirham etmeye mecbur kaldık.* (Vay vay vaaay!).

Her hal ve ihtimalde Cumhuriyet'in iyice korunacağından daima emin bulunarak sonsuz hürmetlerimizi lûtfen kabul buyurunuz aziz şefimiz! Yunus Nadi." Aman Farmason, nedir bu? Yahu, Farmason, ya bu herif bu cesareti... Napar peki, Sarı Paşa? Vay vay! Yahu ne demektir? "Sen olmasan da biz başımızın çaresine bakacağız!" demekte değil mi, Yunus Nadi? Yahu bu Yunus bu kadar yiğit olamayacaktı... Gözüne görünen nedir? Senin aklın ne kesmekte Farmason? Yazdı mı, yazdırıldı mı?

— Yazsa da yaman... Hele yazdırılsa daha yaman...

— N'olacak? N'olacak Allah lillah aşkına! Benim aklım karıştı Farmason, nolacak, demekteyim! Akıl gelsin!

— Şurdan *Vakit* gazetesine telefon et! Bakalım Murat orda

mı? Sabahleyin bu mektubu okuyunca gazeteye koşmuştur sanırım! Sor bakalım, neyin nesi? Başka bir havadis var mı?

— Hay çok yaşa! İyi düşündün! Yahu neydi bu herifin numarası?.. Kadir! Bre "Kadir" demekteyim herif, geberdin mi?

Kadir koştu, numarayı söyledi. Deli Celâdet, denize düşenin usturaya sarılması gibi telefona yapıştı. Hırıltılara kendi hırıltılarını katarak, "Alo! Alo! dedim matmazel... Kulağından başlatma!" diye böğürerek numarayı söyledi. "Allahü ekber! Ya bu da mı gelecekti başa Farmason!" diye kıvranarak bekledi.

Murat karşısına çıkınca sevindi.

— Mektubu... Okudun! Nedir? Yaman mı haberler... Ne haberleri... Diyemez misin? Diyemezsen sıçrayıp gelmekte mi yok! Bir arabaya hoplayıp yetişmek... Araba parası benden... Benden demekteyim yahu! Tuu Allah kahretsin, kapattı teres!

Dinleyici elinde öylece bir an durdu. Sonra teslim oluyor gibi, yenik bir sesle sordu:

— Neyin nesidir bu, Doktor? Bu nasıl bela?

Birden yılmış, paniğe kapılmıştı. Bunu saklamaya bile uğraşamıyordu. Yılların biriktirdiği kesin yenilgilerin üstüne tüy diken bir sefil yılgınlıktı bu... En çok güven duyulduğu anın hemen yanı başında apansız peydahlanıp her şeyi tepetaklak eden, bütün direnme güçlerini silip süpüren yılgınlık...

Avukat Deli Celâdet'te böyle bir yılgınlığın şimdi, birdenbire yüze çıkması, yanlış bir hesapla, Serbest Parti'ye katılmasından değil, bu katılmayı sağlamak için aylardır karşı durmaya çalıştığı bir işe, kendisinin bile "dümbüklük" dediği bir rezilliğe son dakikada girişmesindendi.

Doktor Münir eski arkadaşına acımak üzere olduğunu sezince, dişlerini sıktı. Elini kırçıl bıyıklarına atarak kaşlarını çattı. Demin doğru söylemişti bu deli pezevenk... Evet, zor altında ol-

madan girişmişti dümbüklüğe... Hiçbir özrü olmadan... "Sapıtıyor muyum? Dümbüklüğün özrü mü olurmuş?" Kendisine, kendisiyle beraber Celâdet'e kızdı. Demek dümbüklükle oyun olmuyor... Uzaktan bir başkasında seyrederken bile tehlikeli... Özür mözür aramaya başlıyorsun! Rezilliğe doğru kayıyorsun yavaşça... Hay Allah belasını versin!"

Celâdet'in son bir gayretle kendisini toparlamaya çalıştığını fark etti. "Demek, kodoşluktan geri çekilmeye hiç niyeti yok bu herifin... Kodoşluğa soyunmadan bugünkü ortamda iş göremeyeceğini mi anladı? Buna iyice inandı mı? Tüh yüzüne!"

— Hayır yahu!.. Yunus Nadi'nin mektubu da neymiş? Kaç paralık adam Yunus Nadi? Güçlülüğünden mi yazdı, bunu, hayır! Güçsüzlüğün can havliyle yazdı! Yiğitliğinden mi yazdı, kaniyen hayır... Kalıbımı basarım! Ödü koptuğundan yazdı. Topçu İhsan soruşturmasında Soruşturma Kurulu Başkanı'ydı. "Bir başka Yunus Nadi, beni sorguya çekerse n'aparım!" demiştir. Aklı sıçramıştır. Yahu biz hiç mi adam olmayacağız Farmason? Biz eskiden de kaltaban mıydık bu kadar?

— Ha şunu bileydin!

— Halt ettin şimdicik...

— Ne zaman haksız yere yakalansanız bunu söylemiştirsiniz.

— Şundan halt ettik ki, İzmir olaylarını hesaba katmadık!

— N'olmuş İzmir'de?..

— Bütün millet ayaklandı. Bütün milleti asacak halleri yok ya bunların?

— Hiçbir zaman bütün milleti asmazlar, senin gibi birkaç akılsızı asarlar.

— Hayır! Asma yok bu kez Farmason! "Deliyiz" dedikse büsbütün zırdeli değiliz!

— Nerden belli!

— Hayır! Yok bu kez ayakların yerden kesilmesi... Bu kez başka... Şundan başka... Bu kez senin Sarı Paşa muhalefete gerçekten muhtaç oldu. Anladı, muhalefetsiz yürümez! Eskiden muhalefetsiz rahat ederim sandıydı. Ayrıca, bizim İttihatçı kodamanlardan da korkuyordu. Temizledi, kurtuldu. Şimdi muhalefet çıkaracak ki, milleti biraz oyalayacak...

— Öyleyse, işine yarayacaksınız! Durduğu yerde, adam, düşmanının işine yarar mı? Olur mu böyle şey?

— İşine yaramak bizim de işimize geliyorsa bal gibi olur!

— Demek punduna getirdiniz!

— Tam! İspatı da, milletin daha şimdiden Serbest Parti'yi tutması...

— Bu tutmak nasıl tutmak, durdun mu üstünde hiç?

— Nasıl ne demek? Tutmak tutmaktır.

— Bizim milletin tutması çeşitli olur da... Birincisi... Eli sopalı rezil iktidarlara karşı, kim çıkarsa çıksın, onu mutlaka tutar... Onu bu yoldan yere çalmak ister. İsterse bu iş, çeteler arası boğuşma olsun! Bahtını mutlaka dener bizim milletimiz... Böyle sıralarda eli sopalılara karşı çıkanın kişiliği hiç umurunda değildir. Baskı biraz azalsın da nolursa olsun! Çünkü bizim millet, dış görünüşündeki aldatıcılığa rağmen, hürriyetsizlikten iğrenir. Çünkü, tarihinde, Batı'dakine benzer kölelik dönemi yaşamamıştır. Yani, ne köle olmuştur, ne de köle çalıştırmıştır. Bunun için her çeşit hürriyetsizliği insanlık onuruna hakaret sayar. Aslında halklarına baskı yapan idareler, isteseler bile halkçı olamamış pis idarelerdir. Halkçı olamamak, soygunculuktan, bir de yeteneksizlikten gelir. Ya da soyguncularla, yeteneksizlerle başa çıkamayacak kadar hayvan olmaktan... Bunlar, bir de, hadlerini bilmeden, baskı yapmaya yeltenirlerse bizim millet onları katiyen bağışlamaz. Ayaklanıp tepelememesine aldanmamalı... Bas-

kıcıları er geç bitireceğine güvendiğindendir. Tarihimizde bunların iflah olmuşu hiç yoktur. Rezillikle gitmişlerdir. Hepsi de mutlaka kendi pisliklerinin içinde boğulmuşlardır.

— İkincisi?

— İkincisi, Deli Avukat, herif yenidir. Önceden hiç denenmemiştir. Gayet bunaltılı bir geçitte apansız karşısına çıkarılmıştır. Bizim millet, ondan iyilik umar. Bu umut katiyen herifin söylediği palavralarla ilgili değildir. Eski pisliğe karşı, yeni çıkanı tutar bizim millet, iktidara gelene kadar... Fakat iktidara geldiğinin haftasında, tarihsel deneylerinin verdiği sezgi gücüyle ne mal olduğunu hemen anlar herifin... Umduğunu bulamadıysa, hemen kabuğuna çekilir. Ortalığı madrabazlara bırakır. Yani, herifi acıklı kaderiyle, yani rezillikleriyle baş başa bırakır. Biz aydınlar gibi, kendi kendini kandırıp tekrar tekrar aldanmaz. Boş yere tekrar tekrar umuda kapılmaz.

— Ya şimdiki tutuşu?

— Şimdiki tutuşunu, gel, İzmir olaylarından çıkarmaya çalışalım: Ne demiş, çocuğu vurulan adam? "Bizi kurtar" demiş, "Bizi bu mutemetlerden kurtar" demiş... Anladın mı kurnazlığı? Çocuğunun ölüsünü taşırken başvurulmuş gerçekten Şekspiriyen bir kurnazlıktır bu...

— Nerden çıkarıyorsun?

— Bak nerden! Bunları kimden kurtaracak Fethi Bey? Parti mutemetlerinden... Kimdir bu mutemetler? Halk Partisi'nin görevlileri... Yaptıklarından kim sorumludur bunların? Halk Partisi... Mutemetler ya halkın yararına çalışıyorlardır. O zaman çocuğu vurulan adam halkın sırtından geçinen rezil soyguncular-dan biridir. Mutemetleri, namussuzluğuna yol vermedikleri için istemiyordur. O zaman bu adamın sözü makbul değil... Ya adam hayrını şerrini bilmeyecek kadar aptaldır. Sözü gene makbul de-

gil. Bunun tersi, mutemetler halkın zararına çalışıyorlar. O zaman bu kadar uyanık, bu kadar cesur, hele ölümü göze almış halk, bu kötülüğü, çeşitli yollardan merkeze bildirmemiş olmaz. Bu durumda, Halk Partisi kötülükleri ya güçsüzlüğünden önleyemiyor, ya da çıkarı kötülükte olduğundan önlemek istemiyor. Gerçek buysa, Fethi Bey'e, "Bizi mutemetlerden kurtar" demek kurnazlıktır. Bunun anlamı, "Bizi Halk Partisi'nin en tepesindeki kodamanlardan kurtar" demek olur.

— Elbette... Haşşunu bileydin!

— O zaman da, böyle bir köklü kurtarışı Fethi Bey gibi, kimliği belli birinden beklemek enayiliktir. Bişey yapabilir mi Fethi Bey, bugünkü durumda? Hayır, hiçbir şey yapamaz. İşte burası, sözüme kulak ver, Deli Avukat, İzmir halkının, hatta bütün Türkiye halklarının umurunda değil... Halkımız, önemli bir çoğunluğuyla, önüne çıkarılan bir fırsatı kullanmaya bakıyor. Baskıyı biraz aralayabilirse... Hele, beklenmez bir alıklığa getirip sırtından büsbütün silkip atabilirse ne mutlu! Benim asıl şaştığım, siz İttihatçıların durumu.

— Ne var bizim durumda?..

— Siz neyi alıp verememektesiniz Halk Partisi kodamanlarıyla 1923'ten bu yana?..

— Neyi mi? Bunca asılıp kesilmeler... Haksızlıklar... Vatandan sürülüp atılmalar... Aslında bunların çoğu da İttihatçı değil miydi vaktiyle?.. Suç salt bize nasıl yüklenir?

— Öç almak niyetindesiniz demek!.. Dümbüklüğü bile göze alıp girişmek isteyişin, demek önce bundan, sonra da elbet iktidara da geleceksiniz denk düşürürseniz! Yanılmaktasınız Deli Celâdet! Siz asıl İttihatçılar, artık bir daha iktidara gelemezsiniz.

— Nedenmiş bakalım! Ketenperesine getirirsek görürsün gelebilir mi imişiz, gelemez mi imişiz!

— Gelemezsiniz, çünkü bizim Osmanlı zagonunda yoktur bunun yeri... İmparatorluk sizin elinizde yıkıldı mı, yıkılmadı mı?

— Suçu hep mi bizim... Yüz yıldır süren çöküntünün?

— Orası başka... Sizin elinizde yıkıldı. Bu öyle bir suçtur ki, rastlantı bile olsa, cezası tarihten kesinlikle silinmektir. Aslına bakarsan, sizin halkçılarla görülecek hesabınız, üzerinde çekişeceğiniz herhangi bir meseleniz de yok olmak gerek! Siz koca bir imparatorluğu on yılda yıktınız! Halkçılar bunun yıkıntılarını, yıkanlara, üste vererek bağladı. Yani, siz bir tek işin iki parçasını işbölümü yasaları içinde tamamladınız! Elhak da yaman tamamladınız!

— Yahu sapıttın mı? Halkçıların becerdiğini biz neden beceremezmişiz iktidarı bir kez ele geçiriversek?

— Aslında, bana sorarsan onlar da beceremiyor iktidar sürmeyi... Becerebilseler, bunca temizlikten sonra, "Muhalefetsiz olmuyormuş" diye bu kadar kan dökerek elde ettikleri muhalefetsiz düzeni, gene kendileri, görünürde hiçbir halk baskısı da yokken geri getirmeye çabalar mıydılar?

— N'olacak peki! Biz iktidara geçemiyoruz! Berikiler yürütemiyor. Osmanoğulları mı gelecek gerisin geri?..

— Hayır, Osmanoğulları hiç gelemez artık! Çünkü, Osmanoğulları Ankara'ya yenildi. Tarihte yenilgilerin önemi yoktur. Direnseydiler, direnebilseydiler, belki Çelebi Mehmet gibi yeniden gelebilirlerdi. Tarih yalan yazmıyorsa, kırka yakın kılıç yarası varmış Çelebi Mehmet'in gövdesinde... Böyle sürekli bir boğuşmadan gelmiş, oturmuş tahta... Oturabilmek için de bütün kardeşlerini temizlemek zorunda kalmış... Demek ki, yaptığı kavganın şakası yok! Osmanlı kanunu. Devlette tökezlendin mi, hele, var gücünle, ölümü göze alıp çabalamadın mı, gitti gidersin! Siz boşuna debelenmektesiniz iki taraf da...

— Peki yahu! Osmanlı da gelemeyecekse kim gelecek?

— Halk gelecek... Gülersin! Her çeşit aydınlarımızın yanına lütfen inmek istedikleri uydurma halk değil... Bizim gerçek halkımız... Bizden başka bir insan türü olmayı sürdüren halkımız... Hiç su katılmamış yerli.

— Yerli ne demek? Biz yerli değil miyiz?

— Su katılmamış dedim... Biz aydınlara çok su katılmıştır, hem de cıscıvık yabancı suyu... Su katılmamış yerli olmayınca hiçbir şey olunmaz. İnsan bile olunmaz. Çünkü gerçekten namuslu olunamaz. Bilirsin, Batılaşmaya yöneldiğimizden bu yana, biz aydınlar halktan ayrılmışız. Çünkü, bu Batılaşma bize halktan değil, Saray'dan gelmiştir. Halktan kopmuş, halka dönebilmek umudunu kesinlikle yitirmiş Saray'dan... Saray'la en yakın çevresi, vezir vüzera... Bu dönemde bizim halkımız, batıya karşı, batılaşmaya çabalayan Osmanoğullarına rağmen, Osmanlıyı savunmuşlardır. Daha sonra, batılaşmaya çabalayan Türkçülere rağmen Türkçülüğü, hatta bilir bilmez batılaşmaya çabalayan, sözgelimi, bizim şair Mehmet Akif gibi müslüman Doğuculara rağmen Doğuculuğu, bugünün büsbütün çırçıplak batılaşmacı Halkçılarına rağmen de Halkçılığı, yani kendi varlıklarını savundukları gibi... İşte bu halkın içinden, bizim sefil etkimizi yere çalacak yeni bir yerli insan türü çıkacaktır. Ben umutluyum, er geç çıkacaktır. Bunlar, burdan başka bir yere sığınamayacak, kendi halklarından başka topluluklara katılamayacaklarını kesinlikle idrak etmiş, namuslu adamlar oldukları için er geç kendi işlerini kendileri görmek için çıkacaklardır ortaya... İşte...

Kapı tıklatıldı. *Vakit* gazetesinin röportaj yazarı Murat göründü:

— Yabancı yok mu? Oh ne güzel!

Deli Celâdet Bey, Gazeteci Murat gerçekten kurtuluş getirmiş

gibi, sevinçle yerinden fırladı:

— Nerde kaldın cerideci? Yahu, öldü mü bu herif dedim! Ne haber? Yunus Nadi mi yazmış mektubu, yoksa Saray'dan mı söyleyip yazdırmışlar?

— Hiç yazabilir mi? Hem Selbese karşı olacak, hem Saray'a karşı? Nerde öyle alık Şövalye döla Manşe?

— Hey vah!..

— Ne cevap verecek dersin Gazi buna... Sayım suyum yok benim diyebilir mi?

— Neden? Başka türlü olabilir miydi, İzmir olaylarından sonra Celâdet Bey?..

— Vallah, hukukçu olduğunuzdan siz daha iyisini anlarsınız. Benden size cevabı getirmek! Buyurun!.. Cebinden bir kağıt çıkarıp Avukat Celâdet Bey'e uzattı: Yarınki gazetelerin birinci sayfalarının incisi...

Deli Celâdet, gene bir zaman okuma gözlüğünü aradı, bulamayınca sövüp saydı. Kâğıdı gözlerinden epey uzakta tutarak tane tane okudu:

"GAZİ HAZRETLERİNİN MEKTUPLARI,

Cumhuriyet Gazetesi Başmuharriri Yunus Nadi Beyefendi'ye"

— Bana kalsa yeter. Gerisinin n'olduğu anlaşılıyor.

— Nerden?

— "Beyefendi" sözünden... Bitirmeye karar verseydi, Bey bile demezdi. Ama gene de oku, bakalım!

— *"Cumhuriyet gazetesinde bana hitaben yazılan açık mektubu okudum. Bu mektupta, son günlerde İzmir'de vukua gelen hadiseler işaret olunarak beni, Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan başka fırkaların kendine mal etmeye çalıştıklarını gördüğünden bahis ve vaziyet açıklanması namına, hal ne ise ifadesi talep olunuyor.*

Bu nokta üzerine diğer bazı gazetelerdeki yazıları da okudum.

Her yerde halk arasında da bu hususta şayialar ve tereddütler olduğunu işitiyorum.

Hakikati, Fethi Beyefendi'ye yazdığım mektupta açıkça ifade ettiğimi zannediyorum. Kendilerince hakiki vaziyetin tamamen bilinmekte olduğuna şüphe yoktur. Ancak, umumiyetle yanlış zan ve düşünmeler ve görüşler olduğu anlaşılıyor. Hakikati hali bir daha ifade ve tasrih edeyim. Ben, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Umumi Reisiyim. Cumhuriyet Halk Fırkası Anadolu'ya ilk ayak bastığım andan itibaren teşekkül edip, benimle çalışan Anadolu ve Rumeli Müdafayı Hukuk Cemiyeti'nden doğmuştur.

Bu teşekküle tarihen bağlıyım. Bu bağı çözmem için hiçbir sebep ve lüzum yoktur ve olamaz.

Resmi vazifemin hitamında Cumhuriyet Halk Fırkası'nın başında fiilen çalışacağım. Bu noktada tereddüde mahal yoktur. Benim bu esas vaziyetim, bir sene nihayetinde sona erecek olan bugünkü muvakkat resmi vazifemin bana yüklediği bitaraflığı bozamaz.

İşaret olunan hadiseler arasında, İzmir'de bir gazete idarehanesine ve Cumhuriyet Halk Fırkası merkezine her ne sebep ve suretle olursa olsun yapılmış tecavüzlerden ve hükümet ricaline ve otoritesine karşı bazı idraksizler tarafından yapılan çirkin tecavüzlerden çok müteessir olduğumu tahmin etmek güç değildir. Bu üzüntümü akan kanlar ve zayolan hayat şiddetlendirmiştir. Bu gibi saldırıcılar ve teşvikçiler Cumhuriyet kanunlarının takiplerinden tabii kurtulamaz. Bu sözlerim "Cumhuriyet" gazetesine cevaben ve umumi efkârı aydınlatmak üzere neşredilmiştir."

Avukat Deli Celâdet Bey, okumasını bitirince, hiçbir şey anlamamış da açıklama bekliyormuş gibi bir zaman karşısındakilerin yüzüne baktı.

Doktor Münir Bey rahatça gülümsüyor, Gazeteci Murat, duyduklarını çok beğenmiş de, beğenmeyenlere karşı gösteri yap-

mak istiyormuş gibi ciddiyetle bıyıklarını kurcalıyordu.

— Vay ki Sarı Paşaa! Sonunda Fethi'ye de mi oynadın bu oyunu?..

— Fethi kim? Şuna "Fethi Beyefendi" desene... Paris Elçisi... Hani, şu komisyoncu elçi, daha önce, II. Abdülhamit'e ait para ve tahvil çantasının, göz göre göre sırra kadem bastığı Selanik yolculuğunun arslan muhafızı!.. Fethi Bey'e de oyun oynanmayacak da ya kime oynanacak?

— Şimdi inandım! Birbirini yiyecek bunlar. Tamam! Bunlar, birbirlerini, durdukları yerde, yiyememezlik edemiyorlar! Demek ki hapı yuttular! Oh! Ne güzel, *"Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste..."*

Doktor Münir, Talât Paşa'nın resmine dalmıştı. Ölümünden bu yana Talât'ın resimlerine dalmak fırsatını ne zaman bulsa, Kanuni Sultan Süleyman'ın cenaze töreni için yazılmış olduğu söylenen bir beyiti hatırlıyordu. Gene aklından geçirdi: *"Yanında bunca kuldan bir âdemin bile yok / Bu nasıl seferdir ki beyim ihtiyar ettin."*

Murat dönüp sordu:

— Bir şey mi söylediniz doktor amca?

— Ben mi? Yok... Yok hayır!..

Sokakta bir gezgin satıcı yanık, yayvan bir sesle bağırmaya başlamıştı:

— Eskilere süpürgeler!.. Eskilere süpürgeler!

Farmason Doktor Münir Bey gülerek pencereyi gösterdi:

— Duydun mu, Deli Celâdet, Yahudi bize laf atıyor!

İkinci Bölüm

Kuvayı Milliyeciler

1

Murat, "Amca" dediği Öğretmen Ramiz Efendi'yi, Samatya'nın Havuzlu meyhanesinde bulacağına o kadar emindi ki, her zaman oturduğu yeri boş görünce, "Hastalandı muhakkak!" diye telaşla irkildi.

Ramiz Amca, karısı Fatma Hanım'ın kanser olduğunu kesinlikle öğrendiği gün içmeye başlamış, hastalık uzayıp, borçlar öğretmen aylığıyla karşılanamayacak kadar kabarınca akşamcılığa, ölümünden sonra da, –iki yıldır– büsbütün ayyaşlığa vurmuştu. Sabahleyin başlamıyordu ama, geceleri sızana kadar içtiğinden, gündüzleri de yarı dalgın, daha doğrusu yarı sarhoş geçiriyordu. Çoktan beri üstüne başına bakmaz olmuş, tıraşların arasını gitgide seyrekleştirerek derbederliğe vurmuştu. Şapkası yağlı, kunduraları boyasız, hatta delik deşikti. Giderek giyimi o kadar hırpanileşmişti ki, bu yaz eski yağmurluğu sırtından çıkaramamıştı. Kitap şurada kalsın, galiba artık gazete de okumuyor, derslere bile artık hazırlanmadan gidiyordu.

Oğlu Kadir, liseler açılmadan kılık kıyafet perişanlığına bir çare bulması için babasıyla mutlaka görüşmesini Murat'tan rica etmiş, bugün de, "Vallah billah canımdan usandım. Belki de büsbütün ayrılacağız!" diye gözdağı vermeye kalkmıştı.

Meyhaneciye göre Ramiz Hoca, evet, biraz hastaydı ama, bu hastalık Murat'ın korktuğu cinsten değildi. Partizanlık hastalığıydı. Belediye seçimlerinin ilk günü akşamı şakayla başlayan konuşmalar, kadehler arttıkça çekişmeye, sonra da sövüşmeye dönmüş, Ramiz Hoca, hiç âdeti olmadığı halde, Serbestçilere ağır hakaret edip bir daha buraya gelmemek yeminiyle çıkıp gitmişti. Gidiş o gidiş... Üç akşamdır ortada yok!

Murat gülümsedi. Bir an n'apması gerektiğini tasarladı. Bu işi, bu gece bitirmeye karar vererek Kocamustafapaşa'nın yolunu tuttu.

Beş gündür sabah dokuzda oy sandıklarını dolaşmaya çıkıyor, beşten sonra da, gördüklerini yazmak için gazeteye gidip çalışıyordu.

Yorgundu. Tatsız bir yorgunluktu bu... Sevmediği bir işi zor altında yapmaktan gelen pis bir yorgunluk!.. 8 Ağustos gecesi masanın üstüne bir telgrafla apansız düşen bu Serbest Parti olayının tedirginliğini, o gün bugün, –iki ay geçtiği halde– atamamıştı içinden... Başından beri gazetesiyle beraber Halk Partisi'ni tutuyor, böylece memleket için en faydalı işi yaptığına şeksiz şüphesiz inanıyordu. Öyleyken yazı yazmak nedense çok yorucu olmakta, sanki inanmadığı şeyleri savunuyormuş gibi, kalemi her kelimeye inatla takılmaktaydı. Bugünkü yazısının sonunu –sekreterin çıkardığı parçayı– zor güç bağlamıştı: "İki tarafın eli sopalı, beli bıçaklı serseri partizanları da olmasa, bugün de sandık başları şehrin en ıssız yerleri sayılabilir. Seyrek seyrek oy verenlerin yarısı suç işliyorlarmış gibi ürkek, yarısı meydan okuyorlarmış gibi kışkırtıcıydı. Ürkeklik de, kışkırtıcılık da belli ki, şu ya da bu partiyi tutmaktan gelmiyor. İki tarafta da ürkekler, kışkırtıcılar var. Çünkü, hürriyeti ne yapacaklarını iki taraf da bilmediği için neden çekiştiklerini de bilmiyorlar!" Önce biraz

canı sıkılmıştı, bu parçanın çıkarılmasına... Şimdi, Ramiz amcasıyla meşgul olmaya başlayalı hiç umursamıyordu.

Eski Kuvayı Milliyecilerdendi Ramiz amca... M.M.'de çalışırken yakalanıp Harp Divanı'ndan nasılsa kurtulmuş, Anadolu'ya geçip Sakarya'da, Dumlupınar'da yedek subay olarak dövüşmüştü.

Bütün eski Kuvayı Milliyeciler gibi, Serbest Parti'nin kurulmasına Ramiz amca da, önceleri hiç önem vermedi. Fethi Bey de yabancı değildi. Büyüklerimiz bizden iyisini bilmez mi? Bir gereği olmasa elbet kurulmaz Serbest Parti... Demek vardır yararı!

Fakat günler, haftalar geçip İzmir'deki kanlı olaylarla işin danışıklı dövüşe sığmayacağı anlaşılınca, Ramiz Efendi de öteki Kuvayı Milliyeciler gibi kendisini toplamak için, "noluyoruz" diye davranmaya çabaladı. Orta halli esnafların, fukara takımının Halk Partisi'ne bu kadar düşman olmaları, Ramiz Efendi için akıl alır bir şey değildi. Bütün gerçek Kuvayı Milliyeciler gibi, bir tek soruya sarılmıştı, Ramiz Efendi de sımsıkı... "Millet" ne istiyordu kurtarıcılarından, hem de kurtuluştan yedi yıl sonra?.. Hele şu yedi yıl önce kurtarılan gâvur İzmirliler neyi alıp veremiyordu? Anadolu'da particilik yüzünden yaralananlar, hatta ölenler vardı. Millet ikiye bölünmüş, Cumhuriyet'ten sonra güçlükle kurulan devlet düzeni, iç güven, kısası, birlik, silinip süpürülmüştü. Her çeşit kaldırım kabadayılığı, fırsat düşkünlüğü, en yıkıcı muhalefet, en ağza alınmaz eleştiri meydanlarda, gazetelerde kol geziyordu. Yalnız başına *Yarın* gazetesinin saçtığı çirkef, bütün memleketi zehirlemeye yeterdi. Arif Oruç denilen maskara, nereden alındığı bilinmez bir korkmazlıkla ortaya atılmış, hürriyet kahramanı kesilmişti. Akıllar veriyor, iyiyi kötüden kesinlikle ayırıp, kimin Cumhurbaşkanı olması gerektiğine kadar haddini bilmezliği uzatıyordu. Delirmek işten değildi. Bin yıl yaşasalar bir araya gelemeyecek heriflerin kudurmuş kalabalığı, günden

güne artıp kabarmakta, gem almaktan çıkmaktaydı. Kuyruk acısı olan eski düşmanlar, çıkarlarını yitirenler, iyiliği, kötülüğü ayırt edemez avanaklar neyse neydi ya, Cumhuriyet sayesinde işler tutmuş birtakım kodamanların, yeni partiden gelecek hürriyetle piyasadaki tıkanıklığın açılacağını, memlekete yabancı sermayenin akacağını düşünmeleri nasıl bir hesapsızlık...

Belediye seçimlerine karar verilince, Kuvayı Milliyecilerin birçoğu gibi, Ramiz Efendi de durmak zamanının geçtiğini, sıvanıp bir ucundan işe yapışmak gerektiğini anlayıp partiye koşmuştu.

Yeni parti açılalı iki ay olduğu halde, Halk Partisi'nde toparlanma belirtisi göremeyen Ramiz Efendi çok şaşırdı. Sorumlular yalan dolanla, palavrayla işleri idareye çabalıyorlar, gerçeği görmemek için adeta gözlerini sımsıkı yumuyorlardı. Meydan gene madrabazların, hilebazların, ne idüğü, ne istediği belirsiz haytaların elinde kalmıştı. Ramiz Efendi, seçim sandığı başında ödev alıp durumu daha yakından görünce enikonu dehşete kapılarak, "Ne halt ettik yahu! Rahat mı battı?" diyor, gözlerini şaşkın şaşkın açıp, "Kurtarmakla günaha mı girdik yahu! Yunan'dan kurtarmak canlarını mı sıktı?" diye soruyordu. Sandık başlarındaki dalaşmalar gitgide azgınlaşmış, birbirinin canına susamışlığa dönmüştü. Görenlerin anlattığına göre, rezalet akıl alır şey değildi. Serbestçiler Mevlanakapı'da bir camiin minberinden yeşil bayrağı çekip sandık başına tekbir getirerek yürümüşler, dağıttıkları oy kâğıtlarını almak istemeyenleri, "gâvur, farmason" diye tartaklamışlardı. Serbestçilerin yaydığı yalanlara göre, Milliciler bu seçimi kazanırlarsa, camiler kapanacak, Kur'an ortadan kalkacak, Yahudiler'in malları yağma edilecek, Rumlar çırılçıplak Yunanistan'a sürüleceki, Ermeniler yeniden bire kadar kesilecekti. Murat gülümseyerek bir cigara yaktı. Buna karşı Halkçı

partizanlar da Serbest Parti'nin masasından oy pusulası alanları yuhalıyorlar, saati gelip başka seçim yerine götürülmek istenen sandığı oy alabilmek için zorla tutuyorlardı. Bunların ortalığa saldığı fısıltı şöyleydi: "Halk Partisi'ne oy vermeyenlerden yirmi beş lira ceza alınacak... Serbest Parti rejim düşmanlarını mimlemek için açılmıştır. Mimlenenlerin başına binbir bela gelecektir. En küçüğü, işinden gücünden atılmak, aç kalmaktır!.."

Serbestçilere göre, seçime katılma oranının az olması bu korkutma yüzündendi. Koca İstanbul şehrinde dördüncü günün akşamına kadar ancak sekiz bin kişi oy atmayı göze alabildiği için, oylama süresinin daha bir hafta uzatılacağı haberi çıkmıştı.

Murat, Kocamustafapaşa Caddesi'nden Canbaziye Mahallesi'ne sapmadan durakladı. Buralarda meyhane bulunmadığı için Ramiz amcası evde içiyor olmalıydı. Rakı makı, mezelik bir şeyler almalı mı, yoksa Ramiz amcayı bulduktan sonra mahalle bakkalına mı gitmeli? Bu da meseleydi. "Ramiz amca, bırakmaz! Kendi gitmeye kalkar! Atarız bakalım bir gazeteci yalanı!" Keyifsiz keyifsiz gülerek Çardaklı Hamam sokağına saptı. Burada doğmuş büyümüştü. Her taşını, her duvarını, her pencerenin kafesini, ahşap evlerin sobalarını, tahtaboşlarını karış karış, tek tek biliyordu.

"Emin dayım, Neriman teyzem döndüler mi acaba, yazlıktan. Döndülerse, kapıdan olsun uğramak şart."

İlerde, Bıyıklı Hüsrev Çıkmazı'nın köşesindeki fenerin altında iki kişi duruyordu. Biraz yaklaşınca Ramiz amcasıyla semtin kopuklarından Tango Ömer'i tanıdı. Partizanlık yapıyor olmalıydı Ramiz amca. Demek bu Tango Ömer –körpeliğinde parlaklığıyla ünlü edepsiz– Halk Partisi'nin çığırtkanlarından... "Vay ki düşmüşüz kimlere!" Ramiz amcası hiç sevmezdi oysa, bu Ömer gibileri... Konuşmak değil, yanından geçse iğrenmiş gibi sarsılır-

dı. Eskiden çok konuşur, tatlı konuşur, iyi taklit yapar adamdı Ramiz amca... Karısının ölümünden sonra yaşama gücünü sanki birden yitirmişti. Çoktandır insanlardan kaçıyordu. Konuşmak zorunda kalırsa acı çekiyormuş gibi kendisini sıkmakta, çok kez, sözün yarısında susup başını önüne eğerek suçlu suçlu gülümsemekteydi. Kadir'e bakılırsa parti dalaşmaları başladı başlayalı biraz değişmiş, konuşmaya başlamıştı. "Avunuyor mu acaba biraz olsun! Avunuyorsa, faydasını gördük sayarım Serbest Parti'nin..."

Ramiz amca tanımazsa, görmezden gelip geçmeyi, evin kapısında beklemeyi uygun buldu. Kadir'in anası Fatmanım öldü öleli, Ramiz amcayla mümkün mertebe az buluşmaya çalışıyor, buluştukları zaman da, mümkün mertebe kısa kesip savuşmaya bakıyordu.

Fatmanım'ın yediden yetmişe, bütün mahalleli üstünde hakkı vardı. Hepsinin her derdine koşmuş, en umutsuz sıralarda, ancak Fatmanım'ın becereceği kolaylıkla herkesi güçlendirmişti: "Hele anam öldükten sonra beni Neriman teyzeme hiç bırakmadı. Kadir'le beraber büyüttü. Fatma anam olmasaydı, ben kim bilir nolurdum!"

Fener direğinin dibinde konuşanları birkaç adım geçti geçmedi, dalgınlıktan kurtulmaya çalışarak durakladı:

Tango Ömer'in sesini beğenmemişti. "Ne dedi bu it yahu!" Yanlış duymadıysa... "Şuuusst! Kes dedim" gibi bişey... Hem de kabadayıca... Edepsiz... Çamur.

— Çekil yolumdan Ömer!..

Ramiz amca bunu Murat'a duyurmamak için fısıldar gibi söylemişti. Enikonu yalvarırcasına... "Ne demektir bu? Noluyor?"

Hemen döndü. Yetişti:

— Merhaba Ramiz amca! Parti işleri mi sakın!

— Evet, parti işleri Murat! Hayrola! Nereye? Emin dayına mı? Daha dönmediler yazlıktan...

— Hayır, size geldim! Tango Ömer'i tepeden tırnağa hakaretle süzdü. "Bu da bizden mi?" diyecekti. Sözünü istemeden değiştirdi: Bu da sizden mi?

Ramiz Efendi atıldı:

— Değil hayır! Hadi sen git eve... Ben geliyorum! Dur, anahtarı al ki...

— Değilse, ne istiyor sizden?

— Hiç! Yok bişey... Konuşuyorduk! Bir mesele...

— "Çekil yolumdan" dediniz.

— Hayır, sana öyle gelmiş.

— Ne konuşuyordunuz? Murat, kendisinden dört parmak daha boylu, çok daha tıkız olan Tango Ömer'e dönmüştü: "Çekil yolumdan" dedi Ramiz amcam... Sen yol kesmeye mi başladın yoksa?..

Tango Ömer gözlerini kaçırdı:

— Yok be Murat abi... Nah yüzü... Konuşuyoruz adam gibi...

— Ulan, Ramiz amcamla ne konuşabilirmişsin gece vakti sen?

— Parti dalgası... Kendi iyiliğine...

— Hele bak! Sen iyiliği, kötülüğü ne zamandan beri ayırt etmeye başladın zibidi? Nedir diyorum?

Ramiz Efendi araya girdi:

— Yok bişey... Zorla güldü: Peki Ömer... Anladım... Hadi sen git... Teşekkür ederim!

Tango Ömer, önce gidecek oldu, sonra ne düşündüyse düşünüp durdu:

— Dediğim gibi... "Olur" dedi diyeceğim ben oraya...

— İyi ama, ben olur demedim.

Ömer, çakır gözlerini Murat'tan gene kaçırdı. Ellerini rahatsız rahatsız kuşağından geçirip yumurta ökçeli kunduralarının üstünde ayak değiştirdi:

— Desen iyiydi Ramiz baba. Desen iyiydi de, demesen gayetle kötü babacığım... Bu dalgaları Murat abi bizden iyi bilir. Bana sorarsan bitirim işler bunlar. "Olur" desen iyiydi.

— Peki! Ben yarın gelir görüşürüm... Haydi gidelim Murat!

— Durun bi dakika... Ramiz amcam neye olur diyecek, Ömer?

— Faytoncu Osman abinin dediğine...

— Ne dedi Faytoncu Osman?

— Hiç... Aralarındaki bir mesele... "Yanında kimse yokken söyle, başkası duymasın" dedi Osman abi...

— Öyle mi... Murat sol eliyle Tango Ömer'in sağ pazısına yapıştı: Demek, Faytoncu Osman abin...

— Vay anam! Kolum gitti...

— "Kimse duymasın" mı dedi?.. Gizli demek!..

— Valla koptu kolum... Oynama Murat abi...

— Neymiş o dediği bakalım!.. Neymiş dedim. Orospu gibi çalkalan demedim.

— Bırak kolumu be... Kırıldı şart olsun...

Murat, Tango Ömer'in gözlerine bakarak, mengene gibi parmaklarını biraz daha sıktı:

— Faytoncu Osman pezevengi, benim Ramiz amcama ne zamandan beri öğüt verir oldu? Sen ne zamandan beri kapılandın Osman abinin kerhanesine?

Tango Ömer, can havliyle, kolunu sıkan elin bileğine yapıştı. Bir an kafa atıp atmamayı tasarladı. Murat bunu anlayarak kötü kötü güldü. Ünlü kabadayılardan birkaçının bıçaklarını ellerinden aldıktan sonra, suratlarını dağıttığından beri gözünün

pekliği de, yumrukçuluğu da, İstanbul kopuklarının arasında nam salmıştı.

— Aman kolum... Bırak ayaklarını öpeyim Murat abi...

— Neye "Olur" diyecek Ramiz amcam?.. Tango'yu fener direğine iki kere vurdu: Bitiyorsun itoğlu it...

— Osman abi, dedi ki... "Hoca, bundan böyle sandık başlarında gözüme görünmesin" dedi. "Tutar kolundan atarım, bir semtliyiz, ayıp olur" dedi. "Sayılırken sayıldığını bilsin" dedi.

— Faytoncu Osman mı karışıyor buradaki sandıklara?

— İyi bildin... Faytoncu karışıyor.

— Allah Allah... Bunlar orospu sandığı mı? Benim bildiğim faytoncu, kerhanecilerimizin iyicelerindendir? Nerden bulmuşlar semtin Serbestçileri Osman abini? Hanımları mı sağlık vermiş?

— Biz oralarını bilmeyiz. Bizimkisi, şunu şuna söyle... Bunu götür, onu getir... Murat parmaklarını gevşettiğinden Ömer kıvranmayı bırakmış, adam gibi konuşmaya başlamıştı: Biz emir kuluyuz abi, bizimkisi karın tokluğuna seğirtmek... Gerisi fasa fiso... Benim gördüğüm, bu parti dalgası aynalı dalga! Faytoncunun işi iş... Bu seçimi kazandık mı, İstanbul'un haracını biz yiyecekmişiz... Kahveye, beyden, paşadan adamlar geliyor ki, dayının kalantoru, kalantorun finosu... Her biri ipten adam alır kodamanlar... Görsen Murat abi, "Yukarda Allah, aşağıda sen..." diyerek, Faytoncuyu biri bırakıp biri öpmekte... Şapır şupur ki... Naaah...

— Faytoncu, Ramiz amcamı neden istemiyor?

— Olura olmaza karışıyormuş... Bugün sandık başında bizimkileri kalaylamış ki, baştan ayağa...

— Öyle mi Ramiz amca?

— Hayır sövmedim! "Ayıp" dedim. Kadınları korkutuyorlar. Korkutamadıklarına sövüyor, daha ileri gidip elle sarkıntılık ediyorlar.

Murat, Tango Ömer'in kolunu bıraktı. Avcuna pislik bulaşmış gibi elini iki kere fener direğine sildi:

— Beni iyi dinle Tango Ömer, "Murat bu meseleyi nasılsa duymuş" dersin Faytoncu'ya... "Canı sıkıldı biraz" dersin... Diyor ki, "Faytoncu gibi oğlan eskisine, kıyamet kopsa, İstanbul'un haracını yedirmezler!" diyor dersin! "Yemekte olduğu haraç bile, çoktur, bana kalırsa..." dedi diyeceksin... Anadolu'da, "İt kursağı yağ götürmez" diye bir laf ederler, bu meseleyi duyunca, "Doğru" diyesi gelmiş, dersin... "Serbest Parti gibi maskaralıklarla Faytoncu gibilere gün doğmazmış" dedi, diyeceksin... "Kendisini, bir vakitler, az kalsın, pisliğine gömecek kerteye getiren o bildiği meşe sopaları, kızılcık değnekleri İkinci Şube'nin, o bildiği odasında durup duruyor" dedi, de... "Canım sıkıldı mıydı, telefon parasına hiç bakmam, dedi Murat" dersin. "Ayakların yerden kesilirmiş, kerhane işletmeyi, kumar oynatmayı ölünceye kadar rüyanda göremezmişsin" deyiver. Anlar o... Çıkarını bilir hergelelerdendir. "Yakasını pençemden ne beyler, ne paşalar alamaz!" diyeceksin!.. Dur bitmedi! Sen bir daha... Ramiz amcama "Merhaba" dedin mi nolur, bilir misin?

— Tövbe Murat abi... Neme lazım... Biz dedik ki, Ramiz babaya bir kötülük gelmesin, dedik. Sen beni nah şu kadardan bilirsin. Bizi açmaz böyle dalgalar...

— Daha söyleniyor! Bas ulan! Def ol!

Tango Ömer irkildi, ağzının kıyısından bir tükürük attı. "Eyvallah" deyip yürüdü. Sanki olup bitenler, efeliğine hiç dokunmamıştı. Sol omzu gene yukarda, kolları gene öyle iki yana açıktı. Ökçeli topuklarının üstünde, tıkız gövdesinin alt yanı orospu yürüyüşüyle çalkalanıyordu.

Murat, Öğretmen Ramiz Efendi'ye dönüp, utangaç utangaç gülümsedi:

— Ne pis herifler bunlar... Terbiyesizlik etmedi ya?

— Yok... Saftır bilmez misin? Büsbütün kötü değildir.

— Kötü değil midir? Birden kızmıştı: Bu mu kötü değil?.. Size şaşıyorum Ramiz amca...

Ramiz Efendi'nin yüzü dört beş günlük tıraşıyla büsbütün zayıf görünüyordu. Dudaklarında hep o suçlu gülümseme, yorgun gözlerinde hep o dalgın bakışlar vardı. Kunduraları çok eskimiş, yağmurluğunun sağ cebi sökülüp sarkmıştı. Fötr şapkası, şapkadan başka her şeye benziyor, yana kaymış kravatı, düğmeleri kopuk gömleğinin kirliliğiyle eskiliğini büsbütün meydana vuruyordu. Sol eliyle her zaman yaptığı gibi, yakasını tutmuştu. Sanki bu tutuşla ayakta durabiliyordu.

Murat'ın yüreği parçalandı. Gülümsemeye çalışarak yutkundu.

— Neye şaşıyorsun? Neden?

— Şaşıyorum değil! Diyecektim ki... Şaşırdım, diyecektim, ilk günü sizi oy kâğıtlarının durduğu masanın başında görünce... "Yorulacak Ramiz amcam" demiştim. Şimdi yanıldığımı anladım, Ramiz amca... Biraz önce anladım. Seçim alanları Faytoncu Osmanlara bırakılamazmış meğer!

Ramiz Efendi'nin gözlerinde yaşama güvencine benzer bir parıltı yanıp söndü. Murat bir daha, bir daha yutkundu:

— Evde rakı var mı Ramiz amca?

— Hangi evde?.. Bizde mi? Yok... Neden sordun? Birden telaşlanmış, bu telaş görünüşündeki yıpranmışlığa pek aykırı düşmüştü: Dün gece hepsini içmişim, "Gidip alayım bir şişe" dedimdi.

— Iyi... Ben de, size geliyordum.

— Hayrola! Sakın Kadir... Kadir hasta masta olmasın!

— Yok canım! "Ramiz amcama bi gideyim" dedim, geldim.

— Kadir geç geliyor, son günlerde çok yoruluyor. Hastalanacak diye korkuyorum.

— Bir şeycik olmaz. Çelik gibidir o...

— Biliyorum ama, gene de korkuyorum. Hastalanırsa kim bakar?

— Aldırmayın! Hiç bişey olmaz!

— Hayırlısıyla bitse şu avukatlık stajı... İyi bir yerde kendi yazıhanesini açsa... Şimdi, öğleye kadar kâtiplik... Akşama kadar, şu mahkemeden bu mahkemeye... Bir de parti işleri çıktı.

— Parti işleri... Doğrusunu söyleyim mi, bunu hiç ummuyordum Kadir'den...

— Ben de...

— "Avukatlığın sonu nasıl olsa mebusluk" dedi galiba... Halk Partisi'nin mebusluğu daha yaraşırdı bana kalsa... Kuvayı Milliyeci Ramiz Hoca'nın oğluna, baba mirası sayılırdı.

— Orası öyle ama, napsın! Patronu Serbestçi olunca... Yazıhane parti merkezi gibi işliyormuş... "Gece yarılarına kadar, gidip gelen kıyamet" diyor Kadir... Gazetelere yalanlamalar yazıyorlarmış... Bildiriler... Bana belli etmek istemiyor ama, yorulduğunu ben anlıyorum. Gelir gelmez yatağa ölü gibi düşüyor. Neyse... Sen al şu anahtarı eve git... Ben şurdan...

— İşte bu olmaz... Siz sofrayı hazırlayın, ben bir koşu gidip gelirim. Başka bişey... Rakıdan başka...

— Başka bişey... İstemez. Uydururuz. Karnın aç mı çok?

— Hayır... Cigaramız var mı?

— Var var... Sen rakı al yalnız...

Murat bakkaldan çıkıp sokağa sapınca, ilerde gideni Ramiz Efendi'ye benzeterek şaştı. Hızlandı.

Yanılmamıştı. Ramiz Efendi soluk soluğa koşar adım gidiyor-

dı. Arkasından gelen ayak seslerini duymayacak kadar dalgındı. Murat telaşın sebebini sezinleyerek yetişmekten vazgeçti.

Ramiz Efendi bir garip yürüyordu. Her adımda ayaklarını ağdalı bir çamurdan zorla çıkarıyormuş gibi... Hem ayaklarını kullanmakta zorluk çekiyor, hem eski yağmurluğunu taşımakta... Sanki eski yağmurluk, kalın demir çubuklardan örülmüş... O kadar ağır... Omuzlarını bastırıyor çökertecek gibi...

"Sevdiklerimizden haberimiz yok... İnsanlar, tek başlarına acılar içinde kıvranıyor. Haberimiz yok..." İyice yavaşlayıp Ramiz Efendi'nin eve girmesine zaman bıraktı.

Tahta ev iki katlıydı ama, küçücüktü. İki yanında iki büyük bahçe olduğundan yapayalnızdı. Üst kat çıkıntısını tutan direklerden biriyle, saçaktaki soba borusu sarktığı için çarpık görünüyor, ilk fırtınada yıkılacakmış ürküntüsü veriyordu. "Bu da çökmüş Fatma teyzemden sonra... Sanki bunun içini de kanser yemiş..."

Bu evin her yerini kendi evi kadar tanıyordu. Alt kattaki kışlık odayı... Mutfağı... Ayakyolunun gıcır gıcır temizliğini... Kömürlüğü... Tulumbalı kuyusuyla ince uzun bahçeyi... Bahçedeki incir ağacını... Mürdümü... Bunların bütün dallarını... Hatta verdikleri yemişlerin tadını... Yukardaki sedirli sofa... İçine güvercinlerin yuva yaptıkları soba deliği... Büyük odanın yüklükleri, gusulhanesi... Şimdi Kadir'in yattığı küçük oda... Bunların hepsinin üstünde, rahmetli Fatma teyzenin apak, çivitli, kolalı, mis gibi sabun kokulu titizliği... Bu, tedirgin etmez temizlik, Fatma teyze yatağa düşünceye kadar aralıksız sürmüştü. Sonra yavaş yavaş silindi, önce tozların altına sindi, sonra, her şey Fatma teyzenin malı olmaktan çıktı. Daha yaşarken oldu bu... Ramiz Efendi'ye neler olduysa... Annesinin öldüğünü haber vermeye geldiği sabah, Kadir'e: "Ramiz amcam ne dedi?" diye sormuş-

tu. İki kere, "Bize yazık oldu" demiş... Yağmurlu bir gündü. Hayır yağmurlu bile değil... Gökyüzü çamur gibi ağır, her şeyi bulanık, pis bir gündü. Fatma teyzeyi gömdükten sonra, Haliç vapuruyla dönüyorlardı. Birini öldürmüş olmanın dehşetini duymuştu birden... Birini öldürmüş olmanın dehşetinden daha beter bişey... "Fatma teyzeyi nereye bıraktık? Nasıl dönüyoruz? Böceklerden tiksinirdi Fatma teyze... Şimdi mezarlığın alışık böcekleri... Hiçbir şeyden çekinmeksizin... İnsanoğlunun anlayamayacağı durgun, kıvrandırmaz, açlıklarıyla... Kefenin kıvrımlarını telaşsız yokluyorlar. Deriye ulaştıkları zaman, Fatma teyze "Ay!" diye irkilemeyecek... Yüzünde gezen pisliği eliyle def edemez. Evet, ölüm işte bu... Karnında kanser hâlâ obur obur çalışırken... Tırnakları, saçları, ölümden habersiz, hâlâ uzarken... Nuh Bey, "Ağlıyorsun Murat oğlum" demişti, "Deminden beri sana bakıyorum. Ağlıyorsun da ağladığının hiç farkında değilsin! Bana da olur arada bir... Bakarım ağlamışım. İyidir. Ferahlar insan!"

Ayak sesleriyle kendine geldi. Kapının önünde dalmış gitmiş...

Marangoz İsmail usta selam verdi:

— Vay sen misin Murat Efendi? Hangi rüzgâr attı? Epeydir uğradığın yoktu! Kafa mı çekeceksiniz Hoca'yla?

— Evet...

— Kim var başka?

— Hiç kimse... Buyrun isterseniz!

— Sen benim içtiğimi ne zaman gördün?

— İzmir kurtarıldığı zaman.

— Gene kurtarın da, kurtardığınız akşam gelin!.. Hem de rakı paraları benden... Neye apıştın! Turp sıkayım senin gazeteciliğine... Yunan'dan demedim bu kez, Serbestçilerden kurtara-

caksınız... Dur hele sakın baltayı taşa mı vurduk?

— Değil! Ben de sizdenim!

— Ne kadar güzel! Haydi eğlenceniz bol olsun!..

Murat kapının tokmağını iki kere vurdu, rahmetli Fatma teyze:

"Senin vuruşunu biliyorum" derdi, "Sen 'karnım aç' diye vuruyorsun!"

— Geldin mi? Nerde kaldın bu zamana kadar?.. Kalabalık mıydı gâvurun başı? Nedir bunlar? "Rakıdan başka bir şey istemez" demedim miydi sana? Ekmek de almış... Hiçbir şeyimiz olmasa ekmek bulunur.

— Ondan değil amca... Taze geldi, sıcak sıcak... Peynire baktım. Tereyağı halt etmiş... Eh, bizim Karamanlıyı bilmez değilsin ya, "Rakı" lafını duymasıyla pastırma bıçağını bilemeye başlar. Hazır mı soframız?

— Hazır... Yumurta pişirecektim. Pastırmalı ister misin? Yumurta salatası dersen, zeytinyağı bitmiş... Sersem gibiyim kaç zamandır. Kadir böyle şeylere bakmaz sağolsun... Hakkı var. Yoruluyor çok! Boğazına düşküncedir ama... Elinden yemek gelmez! Girsene...

— Ayakkabılar... Terliğe baktım!

— Gir canım!.. Onlar eskidendi. Gir gir...

"Eskiden bu taşlıkta kireçle aklatılmış branda seriliydi gıcır gıcır... Eskiden dedimse iki yıl önce... Brandanın üstüne uzatılmış tahtalar sabunla yıkanmaktan fildişine dönmüşlerdi."

Murat, birisine inat bir yeri kirletmek istiyormuş gibi, güm güm basarak yürüdü.

Mutfak karmakarışıktı. Dolaplardan çıkarılan, raflardan indirilen kaplar bir daha yerlerine konulmamıştı. Hepsi kirliydi. Musluğun teknesi bulaşık suyuyla doluydu ağzına kadar... İnsanın so-

luğunu tıkayan ekşi bir koku vardı. Ramiz amca, misafiri gelmeden önce bir şeyler yapmak için acele etmiş, bir yandan pompalı gaz ocağını tutuşturmaya uğraşırken, öte yandan bol gaz dökerek kömür yakmaya kalkmıştı. Çömeldiği yerden özür diledi:

— Koy bir yere elindekileri... Bizi ayıplama! Son günlerde aklım başımda yok... Kadir'in hiç elinden gelmez. Çapaçulluğuna bakmadan girişmeye kalkmıyor değil ama... Ben bırakmıyorum. Hem beceriksiz, hem yorgun çok... Sen bırak artık... Geç odaya... Ben şimdi... Sen de yorgunsun, yazılarını okuyorum. Sinirlisin. Kızıyorsun, seçtiğin kelimelerden belli... Haklısın... Anlaşılır şey değil... Neden yaptılar bunu? Sizin gazeteden biri "Rahat battı" demiş, kim o?

— Bizim idare müdürü... Yaşlı bir adamdır. Vaktiyle Hürriyet Itilaf Partisi'ne girmiş. Sinop'a sürülmüş...

— Sinop'a sürülmüşse, Bizim Doktor Münir Bey'i tanır mutlaka!

— Tanıyor evet... Doktor çok az kaldığından ahbaplık edememişler.

— Edememişlerdir. Nah yandı ocak... Kömürleri boşuna tutuşturduk. Iyidir bizim Doktor Münir Bey... Söyledikleri pek akıl yatırıcı şeyler değildir ama, dört yüz dirhem adamdır. Çok iyiliği dokundu bize. Gün aşırı kalk gel ta Caddebostan'dan, tren, vapur, tramvay, şu kadar bilet parası... Yaya yürüdüklerini ne yapalım? Köşkten Erenköy istasyonu iki kilometre çeker bol bol... Aksaray'dan burası da az değil... Demir gibi maşallah... Nasıl ağladı, cenazede, dünyaya metelik vermez, ölüme kanıksamış doktorken?.. Evet, bir de, "Doktorlar ölüme kanıksamış" deriz. Her doktora uygun değil bu söz... Evet, ne diyordun?

— Eski Hürriyet–Itilafçının, gözü yıldığından, 9 Ağustos sabahı "Yeni parti açılacak" başlığını görünce yüreğine iniyor-

muş... Hangi tepsiyi alacağız?

— Sen bırak... Sini var... Biraz sıcak su ister. Sen git odaya...

Şapkasızken başı daha küçük, yüzü daha etsiz görünüyordu. Tepesi iyice seyrekleşmiş kırçıl saçlarıyla birkaç yılda beş on yıl yaşlanmış gibiydi. Ellerinde belli belirsiz titreme vardı. Arada ceketinin yakasını tutarak dalıyor, sonra uykuda dürtüklenmiş gibi, titreyerek kendine gelip, gören oldu mu, ürkekliğiyle çevresine bakıyordu.

Su ısınınca bulaşığa geçti. Dura dura, daha doğrusu unuta hatırlaya oğlu Kadir'i anlatıyordu. Hem hukuku bitirip, hem de kâtip gibi çalışmasını yadırgadığı, buna bir türlü alışamadığı belliydi. Üst üste, "Yoruluyor çok" diyor, arkasından, "Hastalanacak diye korkuyorum" diye içini çekiyordu.

Murat tulumbadan aldığı bir kova suyla tabakları durularken, Ramiz Efendi'nin eskiden de oğluna bu kadar düşkün olup olmadığını hatırlamaya çalıştı.

— Oldu bu... Kadir'in anası rahmetli, pastırmaları suda kaynatırdı biraz... Bol soğan doğrardı, unutmuşum soğan almayı... Soğansız oluversin... Bu gece, körlemeden erken gelse de şundan yese... Çoktandır beraber yemiyoruz. Bilmem iştahı nasıl?.. Sen son zamanlarda beraber bulundun mu?

— Elbette! Hiç meraklanmayın, iştahı yerinde... Etleri atıyor ki gövdeye, nah, yumruğum gibi... Pilavı, tatlıyı göçürüyor.

Ramiz Efendi, yumurtayı titreyen elleriyle öyle tutarak, dışarda birisi varmış da işittirmek istemiyormuş gibi yavaşça sordu:

— İçiyor mu? İçer. İçsin!.. Çok içiyor mu, diyorum?

— Hayır, kararında... Bilmez misiniz, canını sever. Eskiden beri korkar hastalanmaktan...

— Bilirim. Sarhoş gördüğümden sormadım bunu... Kararında içildi mi zarar vermez içkiler... Bizde karar marar kalmadı.

Bak, biraz geciksem, böyle ellerim titriyor. Bir kadeh atsam, bir şeyim kalmaz. Hiç umar mıydın benden, doğru söyle? Ellerinin titremesi büsbütün artmıştı: Her zaman bu kadar olmazdı. Sinirlendim mi artıyor.

— Tango Ömer'e mi sinirlendiniz? Işiniz mi yok? Sakın yarın Faytoncu reziliyle konuşmaya falan kalkmayın. Ben nasıl olsa görüşeceğim...

— Hayır hayır istemez... Görüşmeye kalkarsan gücenirim. Yeter bu kadar... Senin üstüne gelemezler. Ne iyi oldu da rastladın. Bana kalsa ne kimseye söyleyebilirdim, ne de dediklerini yapardım. Kadir duyarsa üzülür. Kadir, kavgadan, gürültüden hoşlanmıyor. Işitse, beni suçlardı. Haklı... Bizim neyimize particilik?.. Al kâğıdı, bir kıyıda zarfla, kimseye göstermeden at oyunu o kadar... "Meydanı Faytoncu gibilere bırakmak olur mu" dersen, onu da bizden sonrakiler düşünsün! "Bizden sonrakiler" dediğim sizler değilsiniz. Senin, Kadir'in işiniz başka... Sizin sıranız daha sonra gelecek... Bir şeyler aradı Şurda bir bez olacaktı... Nah işte... Ver onu sen bana... Ver dedim... Senin elin yanar. Haydi soğutmayalım... Gelse de soğumadan birkaç lokma yese... Bırak tepsiyi... Bırak diyorum. Daha o kadar gücümüz var. Sen suyu al... Şişeyi unutma! Işığı söndür. Kapı açık kalsın. Zarar etmez! Eşikte durdu. Alçak sesle basbayağı yalvardı: Ömer'in yolumu kestiğini Kadir'e söylemeyelim olur mu? Üzülür çok... Bugünlerde sinirli... Faytoncu'yla konuşmaya kalkar. Onu senin gibi saymazlar. Hiç söylemeyelim!

Ramiz Efendi, rakıdan sonra biraz su içiyor, yalnız peynir yiyordu.

Ekmeksiz mekmeksiz biraz peynir... Yumurtadan, turşudan, pastırmadan hiç almamıştı. Rakıyı içmesinde, yüreğe dokunan bir acemilik vardı. Küçük bir çocuğuna korku altında acı bir ilacı içmesi gibi...

* * *

Murat, rakıyı böyle içmekle geceleri uyuyamamak korkusu arasında, bir ilinti buldu. Bu ilintiyi nerden çıkardığını bir zaman düşündü. Ramiz Efendi kadehine koyduğu rakıyı bir dikişte çekmiyor, arasını kesmeden yudum yudum içiyordu. Gene öyleyken, bu içişte bir yırtıcılık, bir kendi canına kast etme vardı.

— Ne iyi ettin de geldin bu gece! Bunu dördüncü defa söylüyordu: Arada bir bunalıyor adam, yalnızlıktan... Son zamanlarda "Kendi kendime konuşuyor muyum acaba?" diyorum. Kadir'le konuşamıyoruz günlerce... Geldiği zaman ben yatmış oluyorum. Kısa kısa güldü: "Yatmış oluyorum" söz gelişi... Doğrusu şuraya düşüp sızıyorum. Sedire bir zaman baktı: Sabahları leş gibi rakı kokuyormuşum... Öyle diyor. Rahmetli de ilk günlerde, "Nedir bu koku?" derdi. "Hiç" derdim. O zamankiler bu zamankine bakarak sahiden hiçti. Okulda arkadaşlar, önce yadırgadılar biraz... Giderek alıştılar. Alıştılar dedimse... Kusuruma bakmaz oldular. İçtiğime aldırmıyorlar ama...

Murat parmaklarında yoğurduğu ekmek içine bakarak bekledi:

— Ama dediniz...

— Şu seçimi hayırlısıyla atlatalım da...

— N'olacak?

— Bir palto uyduracağız, bu kış! Hazırcıdan bir de elbise belki... Evet, önümüz kış! Pabuçlar bizi çoktan bıraktı: Elini salladı: Aldırma... Düzelir. Hepsi düzelir. Değil mi Murat oğlum? Geç!.. Boş ver! Düzelir. Yumurtayı soğuttun. Sen bana bakma... Isıtıp getireyim mi?

— Rica ederim. Soğuk daha iyi...

— Gelse de bir lokma yese... Dışarıya kulak verdi. Ayak sesi kayboluncaya kadar bekledi: Gelse de yemez. Sabahları bardağı kendi eliyle yıkamadan çay içmiyor. Sanki ben yıkamıyormu-

şum! Yanan cigarasını tablada unutup yenisini yaktı. Derin derin çekti: Çok yoruluyor. Sinirliliği bundan... Yoksa iyi yüreklidir. Oğlum diye söylemiyorum. Sen gazetecisin. Adam sarrafı olur gazeteci... Fazladan şiirle uğraşırsın! Haksız mıyım! Sana göre değil ama, başkalarına karşı biraz nobrandır. İlk defa keyifli, şakacı gülümsedi: Hepimize oyun etti köpoğlusu, bilir misin? Bana, Kâmil amcasına, Arif Bey amcasına, Doktor Münir Bey'e... Doktor Münir Bey söyler. Hele Kâmil Bey... "Nerden çıkardık biz bu oğlanın tüccar olacağını" der durur. Nerden çıkardık sahi?.. Biz neden, ev ocak, bu oğlanı dükkân tezgâh sahibi olacak diye düşündük? Biraz çapaçuldu evet, okumaya yazmaya yatkın değil gibiydi. Nobrandı hep böyle... Eline geçeni biriktirirdi, işe yarasın yaramasın... Okulda, öteberi alır satar, hiç akla gelmedik şeyleri yan yana getirerek trampalar yapardı. Bundan yanıldık galiba. Ama nasıl değişiverdi köpoğlusu, ortayı bitirince? Parlak öğrenci olmadı hiçbir zaman ama, hiçbir sınavdan da korkmadı. Bana pek az şey sormuştur. Ödevlerinde destek aramadı hiç... Bilirsin ya, ne zaman çalıştığını sen de anlayamazdın. Çalışmaz gibi dururdu da, her zaman yeteri kadar çalışmış olurdu. Bence en iyi öğrenci budur.

Biraz daldı. Sözün gerisini aradığı belliydi:

— Gördün mü bugünlerde Kadir'i?

— Neden soruyorsunuz? Gelmiyor mu eve her gece?

— Birkaç zamandır gelmiyor. Bir Yahudi kızı varmış Saka'nın Naci'ye bakarsan... İstemiyorum Yahudi kızıyla evlensin! Yahudi olduğundan değil, Alaman da olsa istemiyorum!.. Önemi yok aslında... Ama ne bileyim. Torunlar bir tuhaf olur gibime geliyor.

— Nasıl bir tuhaf!

— Bilmem! Bi tuhaf... Beni anlayamazlar, gibime geliyor.

Türkçeyi tastamam anlayamazlar sanır adam! Zordur, bereket fakir kızmış...

— Fakir olunca...

— Bilmez değilsin ya! Bizimki yılgındır fukaralıktan... Zengin ister... Her şeyin zenginini ister... Kadının bile... Görüp görmediğini söylemedin? Buluşmuyor musunuz artık eskisi gibi, sık sık?

— Buluşuyoruz! Buluşuyoruz dedimse, şu parti işleri beni yordu epey... Onu da yordu sanırım. Dediniz ya, Celâdet Bey'in yazıhanesi Serbest Parti'nin gerçek il merkezi gibi çalışıyor.

— Öyleymiş... Kadir de katılıyor mu bu işlere?.. Çabalıyor mu?..

— Sanmam. Patronu memnun edecek kadardır ilgisi... Murat duraklayarak ekledi: Telefon etti bugün... Ben nasıl olsa gelecektim ya... Kadir, ayrıca diretti.

Ramiz Efendi ürküntüyle gövdesini geri çekmiş, kendisini tetik tutmak için gözlerini kırpıştırmaya başlamıştı:

— Neden? Ne var?

— Demin de söylediniz ya... Şu öteberi almak meselesi... Üst baş... Pabuç mabuç... Gerçekten üzülüyor Kadir... Aslına bakarsanız, bunları kendisinin sağlayamadığına üzülüyor! Boş bulunmuş, elbiseler, gömlekler falan ısmarlamış... Kunduralar falan... "Borçlanalım" demiş size, "Nasıl olsa öderiz" demiş... Yanaşmamışsınız! Bir yatak takımı varmış!..

Ramiz Efendi yılan görmüş gibi irkildi:

— Yok öyle şey!.. Yatak takımı olmaz! Katiyen olmaz! Neden anlamıyor Kadir?.. Olmayacağını anlamalı... Anasının vasiyetini sen de bilirsin! Her şeyi sattık hastayken. Yatak takımına geldi mi, diretti rahmetli. Ben biliyorum! Aklını takmıştı buna. Gerdek gecesi Kadir bu yatak takımında yatacak... Olabilse...

Mümkün olabilse inat eder miyim! Anlatamadım ne zamandır. Geçende, yine açtı. Söyledikleri haklı... Mantıklı... Ha o yatak takımı olmuş, ha başkası... Yaşamakta değil ki Fatmanım, üzülsün! Hayır! "Kemikleri sızlar, ruhu acı çeker" demiyorum! İnanmam böyle şeylere... Öyleyken olamaz bir şey bu... Hani vardır ya olamaz şeyler... Bu yatak takımı, biricik tutkusuydu Fatma hanım teyzenin... Hiç farkında değilim, olduğu gibi bana da geçmiş... Geçer mi tutkular? Mümkün mü? Olur mu böyle şey?.. Oluyormuş demek... Bu kez biraz sert konuştu benimle Kadir... Ben de, galiba biraz fazla kaçırmıştım! Enikonu tartıştık! Bağırdım! O da bağırdı sanırım! Bağırdı dedimse, hayır, terbiyesizlik etmedi, etmez. Bilirsin ya!.. Olmaz! diye kestim attım. Dört gecedir gelmiyor!.. Demek, seni mi yolladı? Ne diyor?

— Diyor ki... Lise öğretmenine yaraşmaz, diyor, kılığına bakmamak...

— Aslında kendisi utanıyor kılığımdan... Biliyorum, sevmez fukaralığı... Yoksulluğu, hırpaniliği... Alacağız! Bulacağız bir yolunu... Borçları azalttık epeyce... Biraz daha dişimizi sıksak tamamdır! Çocuklar da, arkadaşlar da alıştılar bizim kılıksızlığımıza... Yadırgamıyorlar ilk zamanlardaki gibi... Sıkalım dişimizi... Bunca sıktık! Ben bu yüzden Kâmil Bey'in evine gitmiyorum aşağı yukarı bir yıldır. Peki diyor Kadir, "Kâmil Bey amcam ya kızı Ayşe'yi alır gelirse, yine mi gitmeyeceksin? Gidersen bu kılıkta mı gideceksin?" Haklı evet... Gidilmez bu kılıkta... Buluruz çaresini o zaman... Yatak takımını satarak değil... Olmaz! Nasıl satılır yatak takımları... Nasıl vasiyetini çiğneriz? Ben nasıl çiğnerim? Ben çiğnesem... Bir elindeki kadehe, bir açık duran oda kapısına baktı. Kadir razı olmamalı... Kadir'i bırak, sen razı olmamalısın!..

İçti. Sırtına yumrukla vurmuşlar gibi inledi. Kırçıl bıyıklarını

sıvazladı. Konudan yorulmuş, sözü değiştirirse tehlikeyi atlatacakmış gibi gözlerini gülümsercesini kıstı:

— Kadir, bakma sen, göstermez ama, yüreklidir! Sever bizi... Anasını hele ne kadar sevdiğini sen herkesten iyi bilirsin! Kimi işlerde umursamaz görünür ama, kimi işlerde de tez canlıdır. Aklına gelen hemen yapılsın ister!.. Asıl şaştığım nedir bilir misin? Önceleri tüccar olsun deyip dururken hepimiz "Doktor olsun" dedikti sonraları, aklında mı, hele rahmetli pek istiyordu, doktor anası olmayı... Bak şimdi aklıma geldi: Acaba doktor anası olmak istediğini hastalandıktan sonra mı çıkardıydı? Belki de... Ne dersin? Bunda bir çeşit imdat arama yok mu? Evet, belki Kadir'den imdat aramıştır. Çok severdi Kadir'i... Analar yetişmiş oğullarını hep severler ama, rahmetlininki başka türlü bir şeydi. Bilirsin, yüz vermezdi açıktan açığa... Karısı mutfaktaymış da, işaret ediyormuş gibi çenesiyle dışarıyı gösterdi. Aslında bana da pek yüz vermezdi. Sevmesi öyleydi. Başka türlü severdi derken, herkesten daha çok severdi demek istiyorum. Seni de severdi, değil mi? Anan öldüğü zaman şu kadarcıktın. Kızamık çıkarmıştın. Battaniyeye sarıp yürümüş... Kendisini toplayınca arkasından koşmuş baban... "Sapıttın mı sen Fatmanım? Kadir'e geçer" demiş... Aklı sıra korkutacak da, yük olmayacak... "Daha iyi, demiş rahmetli, nasıl olsa geçirecek... Beraber savuştururlar..." Herkesi severdi bu mahallede... Saka'nın Naci serserisini bugünkü durumuna getiren odur. İş edindi kendine... Neymiş? "Mahpushanelerin içyüzünü anlatmış da, gözünü açmış..." Nasıl ağladıydı cenazede Saka'nın Naci?.. Kâmil Bey'i o kadar saydığı halde, ne demiş bil bakalım? "Elini cebine attın mı, burda bozulurum Millici abi" demiş. "Hakkını ödemeye çabalıyorum bellemeyin... Her akşam gidip elini öpmeyişimin karşılığıdır bu" demiş... Zor kaldırdıktı çöktüğü servinin dibinden, aklında mı?.. Sanki çok eğlenceli şey-

ler anlatıyor gibi, sesinin pürüzleri düzeliyor, tıraşı uzamış, esmer kuru yüzüne sıhhatli bir sevimlilik geliyordu. Canın sıkılmıyor ya... Sıkılınca söyle, çekinme... Hep bunları anlatıyormuşum, içtiğim zamanlar! Kadir usandı. Haklı! Bazı şeyleri hep söylemek istiyoruz, karşımızdaki bakalım dinlemek istiyor mu, diye hiç düşünmüyoruz! Yanlış tuttum başından beri... Üstüne çok düştüm Kadir'in. İstedim ki hep yanımda olsun! İlk günler... Yalnızlıktan bunalıyordum. Boğulacak gibi tıkanıyordum. Şu bizim Kürt'ün kahvesi evimiz gibidir, değil mi? Herkes birbirini tanır, anlar, derdiyle dertlenir, sevinciyle sevinir. Ama ilk günler bir türlü gidemiyordum. Şimdi de o çekingenlik durur ya... Sanki suçluymuşum... Rahmetliyi kazayla öldürmüşüm, tabancamı temizlerken gibi... Akşamları erken gelsin, deyişim bundan... Birbirimize destek olurduk. Ben de anamı kaybetmiş gibiydim. Anlaşırdık. Belki o zaman bu kadar içmezdim. Gözleri yaşlarla dolu güldü: "Acaba hep ölümden konuşuyorum da, acısını mı artırıyorum?" dedim, bir aralık... Kendimi zorladım. Güldürücü fıkralar anlatmaya çabaladım. Taklit maklit yapmaya... Kâmil Bey'le harp divanına çıktığımız zaman külhanbeyi taklidi yapıp kurtulmuştum ya... Aslına bakarsan, yargıçların çoğu bizdenmiş de ondan kurtulmuşuz... Bir yudum içti. Peynir aldı. Çiğnemiyor, damağında emiyordu. Ne diyordum! Yak bi cigara... Yak efendim!.. Sahi sen bundan içmezsin. Bana iyi geliyor. Ucuz diye değil... Ucuz diye de tabii... Ne diyordum? Öksürdü bir zaman, ceketinin yakasına tutunarak ne dediğini bulmaya çalıştı: Güldürücü fıkralara vurdum. Şimdi düşünüyorum da... Yanlış... Eskiden de sevmezdi güldürücü fıkraları Kadir... Ben herkesi güldürünce somurturdu. Rahmetliye kaç kere yanıp yakılmış... "Herkesin maskarası mı benim babam?" demiş... Coşup da taklide vurursam, Kadir de ordaysa, Fatma Hanım gözlerini belertirdi. Kendisi çok

severdi oysa... Güleçti. Yüreği sevinçli kadındı. Sevinci sürekliydi, iyimserliğinden geldiği için... Kancıklık etti ölüm bize Murat, yaşamalıydı biraz daha... Hiç değil, Kadir üniversiteyi bitirene kadar... Yakalandığı hastalığın amansız olduğunu sezmedi sanırım. Çünkü, kanser hakkında fikri yoktu. Onun yok ama, senin var... Bakıyorsun canlı, konuşuyor, bir şey istiyor. Daha korkuncu gülüyor... Gelecekten laf ediyor. Sen eziliyorsun. Elden bir şey gelmemek olur ama, bu kadar mı olur? Son günlerde sancılar hiç soluk aldırmıyordu. Önceleri tuğla ısıtıp koyardık karnına... Biraz iyi gelir gibi olurdu. Aldanırdık. Sonra hiçbir şey fayda vermemeye başladı. İğne yapıyorduk. Ya ölü gibi uyuyordu, ya da, aralıksız acı çekiyordu. "Bir şey kesseler karnımdan iyi gelecek sanıyorum" dediydi bir gün... Bir iğneden sonra uyuyordu. Elleri yorganın üstünde... Saçları terden alnına yapışmış... Solukları yüreğimi parça parça etti. Boğuşuyordu ölümle... Her zamanki gibi titiz, sinirli, hamarat... Çöp gibi bileklerine dalmış gitmişim. Öldü gibi geldi bir aralık... Irkilip dikildim. Savaşta... Gece vakitleri... Ön siperlerde olur, ya da düşman topraklarında haber almaya çıkarsın... Baktım hayır!.. Ölmemiş... Kaç kere böyle öldü sanmışımdır. Kaç kere öldü sandımsa, o kadar taze ölüm acısı çektim. Ama, sevdiğimiz insanın acı çekmesini seyretmek, ölüm acısından çok daha zor gelmiştir bana... Kıvranırken karnından vurulmuş adamlara benziyordu. Savaşta karnından vurulmuşları ben çok gördüm. Hep bundan korkmuşumdur. Ateşe tutulunca, kendimi yüzükoyun yere attım mı, toprağa bir daha minnet duyardım. Bugün bile toprağa yalnız toprak olduğu için saygım vardır. Sancılar başladı mı, bizi başından savmak isterdi. Gülmeye çabalardı, dudaklarını çiğneyerek... Hele Kadir odadaysa, neler çektiğini ben bilirim. Güçlü kadındı, senin Fatma teyzen... Yürekliydi. Mütarekede "Kuvayi Milliye Bölüğü" adını takmıştık. Mapu-

saneye bir zafer müjdesi getirişi vardır. Kaç kere anlattım biliyorsun. Kar fırtınasının içinden bir başka fırtına gibi geldiydi, kara çarşafını savura savura... Kadir'i elinden tutmuş... İnönü Zaferi-'nin müjdesini getirdi bize... Çok sevmişimdir Fatma teyzeni... Yeniden yeniye... Kat kat sevdim. Şimdi de seviyorum, inanır mısın, hiç ölmemiş gibi... Anılarını filan değil, kendisini... Sancı nöbetlerinin başlayacağını sezdi mi, "Haydi biraz kahveye git efendi, bunaldın sen!" diye zorlardı. O kadar üstelerdi ki, üzülmesin diye kalkardım. Kaç kere, kapıyı açıp kapadıktan sonra mutfağa saklanmışımdır. Kulak verirdim, inlerdi derinden derine... Sesini duyurmamak için ağzını yastığa bastırırdı. Yanağını tırmalar gibi kaşıdı. Neden bilir misin? Sık sık iğneciye koşmayalım, masraf edilmesin diye... Kendisi olmayınca, biz kendimizi kollayamayız sanırdı. Kunduramızı giyip çıkaramayız... Yaz günleri, cebi sökülmüş yağmurlukla gezdiğimizi görse... Bir an irkildi. Hayır, yatak takımını satamayız! Vasiyeti var! Satamayız, değil mi? Okul müdürü geçenlerde, "Bir şeyler uydursanız Ramiz Bey" dedi, "Biliyor musunuz, taksitle veren yerler var. Kefil lazım olursa bir şey yaparız" dedi. İyidir bizim müdür bey... Yüreği temizdir. Alınır, evet taksitle de alınır, alınmaz değil... Ama biraz daha dişimizi sıkacağız... Kâmil Bey, Binbaşı Arif Bey, Allah.ikisinden de razı olsun, durmadan üsteliyorlar. Çok yardım ettiler bize, pek çok yardım ettiler. Hasta için aldık. "Nasıl öderiz" demedik. Şimdi sıra ödemeye geldi. Borçlar, bölük pörçük olduğundan herkese azar azar verebiliyorum. Bu yüzden pek de makbule geçmiyor ama, napalım!.. Yol yürümekle, borç ödemekle... Kadir üç aydır, benden harçlık almıyor, elime geçen, ayda kırk iki lira, şu kadar kuruş... Bakarsan az değil. Rakıyı kessem, cigarayı bıraksam... Bir türlü karar veremiyorum. Karar versem, keserim ölüm olsa... Karar verdikten sonra, bozamayacağımı bildiğim için kestirip atamı-

yorum. Aslına bakarsan, buna düpedüz kaltabanlık derler. Geldik gidiyoruz, şu kaltabanlığı üstümüzden sıyırıp atamadık. Ciğerimiz beş para etmez bizim... Kadir haklı, evet... Geçen gün enikonu çekiştik... Sana açtı mı?

— Hayır...

— Açmaz, kendi kendine kurar, üzülür. Dertleşse açılacak oysa... "Kış geliyor, napacağız?" diye başladı. Geçenlerde, iki gece gelmediydi üst üste... Yazıhaneye gittim. Yukarı çıkmadım. Aşağıdan kapıcıyla çağırttım. Herif uğursuz bir laf mı etti nedir? Ertesi sabah elbise meselesini açtı. "Hazır mazır, bir şeyler uydurmalı" dedi. Dike dik, "Olmaz" demedim ama, "Sırası değil, biraz daha sıkalım dişimizi" dedim. Daldı epey. Kadehi aldı, biraz içti. Taksitle almak istemediğimi biliyor. Demek gece düşünmüş. "Şu yatak takımlarını satsak" dedi. Anasının gelinlikleri... Vasiyeti var, oğlu evlendiği zaman sereceğiz... "Olmaz" dedim. "Neden?" dedi. "Olmaz" dedim o kadar... Anlattığına bakarsan, anlattıkları doğru... Mantığa vurursan haklı... Doğru, haklı ama doğruyla haklı, her zaman haklı olabiliyor mu? Her şeyini sattık, rahmetli seslenmedi hiç... Anasından bir tek hırka kalmıştı. Boy hırkası... Kırmızı kadifeden de üstü sırma işlemeli... Giymek şurda dursun, sık sık çıkarıp bakmaya kıyamazdı. Onu bile sattık. Sıra yatak takımına gelince, "Olmaz" diye diretti. Nerde, gösterişe olmaz der, nerde, gerçekten direnir ben bilmez miyim? Çok bilmiş, çok bilmiş çenesini tuttu: Sonunda gene, "Olmaz" dedim. Kadir şaşırdı önce biraz, kızdı sonra... Hiç öyle görmemiştim Kadir'i... Yüzü değişti. Anladım ki, gerçekten erkek olmuş... Ancak, erkekler öyle kızar. Bir şey diyecekti. Kendisini tuttu. Oyun oynarken kızar mı arada bir?.. Söver mi?

— Pek kızmaz. Sövdüğünü de hiç işitmedim. Öyle ya, hiç işitmedim sahi...

— Evet... Bir şey diyecekti dedimse... "Sövecekti" demedim. En ağırı, "Saçma" diyecekti belki... Onu bile demedi. Akşam erken geldi. Hiçbir şey olmamış gibi, "Nasılsın baba?" deyip yukarı çıktı. Bir şey yemek istemedi. Bu, işin üzüntülü yanı, Kâmil Bey güceniyor, Arif Bey güceniyor, Nuh Bey bana çoktan darıldı. Hep küstüler. Sakanın Naci maskarasının derdi hepsinden baskın... İkide bir otomobille kapıya dayanıp tutturur. Beni gezmeye götürecekmiş... Karşımda dünya güzeli kızları oynatacakmış... Okullar kapandı, Naci yakama sarıldı. Gidecekmişim de, Mecidiyeköyü'ndeki gazinoda birkaç zaman kalacakmışım... Açıklıkmış püfür püfür... Biraz açılırmışım! İstakoz buldururmuş da, üstüne mayonez çarptırırmış... "Borçluyuz" diyemezsin, ödemeye kalkar bunların hepsi sağ olsunlar... "Üst baş" diyemezsin, terziye götürmek için yakama yapışırlar... Usandım bunların ikide bir ellerini ceplere atma huyundan... Gerçek dost kazandın mı, aileyi, geçmişi geleceğiyle birkaç kat büyütüyorsun. Dostlar da olmasa çekilmez bu cenabet dünya...

Ramiz Efendi'nin sesindeki sürekli sızlanış geçip gidiyor, yerini yumuşak bir iyimserlik alıyordu.

Murat birini ürkütmemek ister gibi soluklarını tuttu.

Bu iyimserlik her gece sızana kadar içenlerin yüreklerine çöreklenmiş bunaltıyı, ağır sarhoşluktan önce, biraz uyuşturan acıklı bir dönemdi.

— Ama... Direndik direndik geldik yol ayrımına...

Murat, bu sözü daha öncekilere bağlamaya çalışarak sordu:

— Hangi meselede Ramiz amca?

— Galiba her meselede... Bu yeni parti meselesi çıktı çıkalı hep bu laf geliyor dilimin ucuna... Neden bilmem! Geldik evet... Bir sıçrarsın çekirge... İki sıçrarsın çekirge, hesabı... Vurup kırıp bir şeyler uyduracağız... Savsaklanacağı kalmadı. Ayşe kızın ha-

tırı için giyinip kuşanacağız, ister istemez!

— Kimin?

Murat dalgınlıkla, "Kadir'i mi evlendiriyorsunuz?" diye soracaktı. Hatırladı:

— Kâmil Bey'in kızı mı?

— Evet!

— Anlatırdı arada bir Fatma teyze... Kaç yaşında şimdi?

— Eh, on yedisini bitirdi bitirecek... Dur bakalım, biz, Eskişehir-Kütahya savaşlarını yaparken yedisindeydi. Yıl 1921... Temmuz ortaları... Kız on yedisini bitirmediyse de eli kulağındadır. Nasıl geçiyor yıllar?.. Su gibi akıyor. Tam on yıl olmuş...

— Kâmil Bey, on yıldır kızını hiç mi görmedi?

— Hiç... Inanılır şey mi? Iki parmağıyla çenesini iki yanından kaşıdı: Inatçı adammış bizim Paşaoğlu... Hiç göstermez oysa... Kolay değil çocuğunu bunca zaman görmemek... Görmek elindeyken...

— Büsbütün görmediğini sanır mısınız Ramiz amca? Kendisini bildirmeden uzaktan uzağa filan?..

— Hayır... Görmediğine eminim. Iki yıl önce, laf arası, "Gideyim hocalarıyla görüşeyim, bakalım nasıl yetişiyor?" dedimdi de, yemin ettirmeden salıvermediydi. Millici inadı bu... Cezaevinde de bunun dediği dedikti. Tütünü bıraktı. Fotoğraflardan kara kalem büyütmeler yaparaktan geçimini sağladı. Ayşe'nin anasını boşadıktan sonra, bir yıl dokuz ay yattı. Çıkınca, Arif Bey'in Amasya'daki çiftliğine gittiler. Buradaki davalarını kazanıp, sınırdışında kalan çiftlikleri, petrol hisselerini alıncaya kadar Istanbul'a hiç gelmedi, bir kez bile...

— Kızını sınamak doğru mu? Galiba öldü sanıyormuş babasını...

— Evet öldü sanıyor.

— Yedi yıla mahkûm olmuştu değil mi Kâmil Bey?

— Yedi yıla... Abdülhamit'in en güvendiği adamlarından Selim Paşa'nın oğluna kızdı Damat Ferit, Millicileri ele vermediğinden... Yargılanmayı izledi aralıksız. Başkaca, petrol yataklarında toprakları vardı. İngilizler sıkıştırıp almak istemişlerdi. İyi de para verdiler. "Satmam" diye diretince, onlar da galiba baskı yaptı Harp Divanı'na... Kâmil Bey, Nedime Hanım'ı kurtarmak için suçu üstüne almıştı düpedüz... Beni kurtaran Harp Divanı, Kâmil Bey'i kurtaramadı. 15 yıl kürek cezasını ancak yedi yıla indirebildi. Dışardaki insanlara yedi yıl ceza dehşet verir. "Bitirip çıkamaz" dedi karısı galiba, "Cezaevinde ölür" dedi. Bir yandan da Doktor Lütfü Bey'in zenginliği ağır basmıştır. Kâmil Bey, o kadar üstelediği halde, Ayşe'yi bir kere bile cezaevine getirmediydi kadın... Demek daha başından, niyeti kötüymüş... Ne imansız kadınlar var bu dünyada...

— Ölmemiş adama nasıl öldü diyebilmişler?

— Öldüğüne inanmışlar çünkü... Zaferden sonra, el altından aramışlar epeyce... Tanıdıklarının ağzını aratmışlar. Bakmışlar ki dört yıl, beş yıl geçtiği halde, ses soluk yok...

— Şimdi apansız kızın karşısına çıkmak... Doğru mu? Nasıl olacak?

— Hem de kılıksız kıyafetsiz çıkacak... Fakir bir adam gibi... Zenginlikle fakirlik arasında seçme yapmak zorunda bırakacak kızı... Tam üniversiteye gideceği sıra...

— Neden bekledi şimdiye kadar?.. Tatili keyifli geçirsin diye mi?

— Bana kalsa, Kâmil Bey, kızıyla görüşme zamanı yaklaştıkça tereddüde kapıldı. Burda Doktor Münir Bey'in de etkisi olmuştur.

— Ne gibi?

— Uygun görmedi böyle sınamayı Münir Bey, başından beri... Şu kadar yıldır tasarlanan görüşme zamanı gelip çatınca, Kâmil Bey de durakladı biraz... Napacağını düşünürken, kızın anası, Avrupa gezisine çıktı.

Murat bir cigara yaktı. Kadehi elinde bir zaman düşündü. Gülümsedi:

— Arif Bey ne diyor bu işe? Nedime Hanım, İhsan Bey?

— Ne diyecekler? Hiç... Sinemanın sonunu merakla bekliyoruz hep...

— Çocuk gibisiniz, yaşlı başlı adamlar. "İnsana acımıyorsunuz" diyeceğim, acıyorsunuz da, gözleriniz yaşarıyor her çeşit insan yoksulluğu karşısında... "Yufka yürekli romantiklersiniz" diyeceğim, kıyıcısınız bakarsan. Fatma teyzem ne diyordu bu işe?

— İçimizde bir o beğenmedi bu işi, bir de Doktor Münir Bey! Hiç beğenmediydi, evet! Biraz düşündü: İnsanları sınamayı sevmezdi rahmetli. Kızardı Kâmil Bey'e aklına geldikçe... Hiçbir çocuğu sınıfta bırakmamışımdır, yemin ettirdiği için... Hiç kimsenin ağzını aramamıştır ömründe... Yüreğindekini öğrenmek istememiştir. Bazı bazı kurardı bu meseleyi... Kızın yaşını hesaplardı. Kâmil Bey'in inadından ürkerdi. "Bu işin Ayşe'yle bir ilintisi yok gibime geliyor" derdi, "Haksızlığa uğramış babasını, zenginlikle değişecek kadar bencilse, kızı bırakacak kadına... Bir çeşit öç almadır bu... Fukara bir adam sandığı babasını sevindirmek için yoksulluğa katlanmayı göze alırsa, bu da kadından öç almadır. Kâmil Bey, Ayşe'nin uğrayacağı şaşkınlığı hiç düşünmüyor" derdi. "Kızı baskına uğratacaksınız. En iyisi gidip önceden kulağını bükmeli... Arada zenginlik fakirlik farkı olmadığını söylemeli hiç değilse" derdi. İnsanların ne garip tutkuları var. Bütün tutkular aslında güçsüzlüktür. Bir çocukluk arkadaşının başından geçmiş böyle bir iş... Kâmil Bey duyunca dehşete kapılmış.

Bence o dehşetin etkisidir bu... Düşün, etkinin derinliğini...

— Güzel mi Ayşe sahi, hiçbiriniz görmediniz mi büyüdükten sonra?..

— Görmedik! Babasına çektiyse, iyi yürekli olduğu için cana yakındır. Anasına çektiyse, güzel olması lazım... Anası çok güzel kadındı. Kâmil Bey, çok üzüldü karısının gösterdiği gevşekliğe... Hiçbir kadınla ilgilenmedi o gün bu gündür. Kadınları bırak, kadın konularıyla ilgilenmedi. Ayşe'den de hayal kırıklığına uğrarsa, bilmem ki napar?..

Ramiz Efendi'nin yüzündeki rahatlık, geldiği çabuklukla kaybolmuş, gözlerine gene her zamanki tedirginlik dolmuştu. Kendisine acı vermek istiyormuş gibi rakıyı küçük yudumlarla dura dura içti. Cigarasını yakarken iki kibrit çöpü kırdı, dişlerinin arasında beddua etti:

— Yazıyorsun! Okuyorum! Ne yazıyorsun? Gördüğünü yazıyorsun. Neyi görürüz? Gördüğümüzü nasıl anlarız? Herif ne demiş? "Aklınla bulamazsan, gördüğünden de hiçbir şey anlamazsın" demiş... Doğru söylemiş... Görünürdeki olaylar, birbirini tutmaz, parça parça maskaralıklar... Bunları birbirine bağlamak için akıl ister... Yoğurup yeni anlamlar çıkaracaksın! Öyle anlamlar ki, geçmişlerin karanlıklarını aydınlatacak... Günün en dolaşık düğümlerini çözecek... Geleceğe de yol gösterecek... Fatma Hanım haklıydı. Bu mesele baba-kız meselesi değil... Bırakılmış erkekle bırakmış kadın meselesi...

Bir zaman sustu. Çok karışık şeyler düşündüğü, çetrefil bir olayı hatırlamaya çalıştığı gözlerini kısmasından anlaşılıyordu.

— Nazmi Efendi geldi aklıma... Şaşılacak şey... Nerden geldi?

— Kim bu?

— Nazmi Cihangir. Bir yedek subay arkadaş... Yedek subay okulunda beraber bulunduk. Sarıkamış'ta, Irak'ta beraberdik.

— Sağ mı?

— Hayır...

— Nerden geldi aklınıza?

— Bir kızı vardı onun da.

— Evet...

— Her fırsatta kızından konuşurdu, karısından konuşmak ayıp diye... Birinci Dünya Savaşı patladığı zaman dört aylık evliymişler. İki yıl sevişmişler, uzaktan uzağa, elleri ellerine değmeden... Kız doğduğu zaman biz Üçüncü Ordu'daydık. Ha bitti, ha bitiyor derken uzadıkça uzadı cenabet... Uzadı dedimse, adam gibi uzamıyor. Bir yılı bize beş yıl gibi geliyor. Oturup hesaplıyoruz, topu topu üç yıl... İstanbul'dan gelen haberler kötü... "Irz namus ayak altında kaldı" diyorlar, "Bir asker tayınına bir kız oğlan kız" diyorlar. Nazmi Cihangir, dededen zengin ama, olsun. Genç kadın... Tecrübesiz... İnadına da güzel... Bir gün benim rahatlığıma baktı da, "İnsanın oğlu olmalıymış Ramiz Efendi, oğlu... Kız on para etmez" dedi. "Neden, ne farkı var?" dedim. "Erkektir, anasına baskı olur" dedi. Yüreğindeki vesveseyi bilirdim ve üzülürdüm. Halime şükredip utandığım da olurdu. Pes dedik. Bozgun... Dönüyoruz. İstasyonun birinde İngiliz subaylarını gördük. Sanki pes etmenin sonu bu değilmiş gibi, neye uğradığımızı şaşırdık. "Olmaz ya... Bir yel esse de yeniden sıvansak... Var mısın?" diye sordum. Düşündü, karşılığın arası uzayınca, "Gene böyle dört yıllığına ha... Aylık hesabı değil" dedim. "Yok arkadaş" dedi. "Ben sıramı savdım. Sarıkamış'ta donarak öldüm, Irak'ta yanarak... Benden paso!" dedi. Ankara'ya gittiğim zaman, "Tanıdıklardan kim var?" diye sordum. "Senin Nazmi Cihangir hastanede yatıyor" dediler. İkinci İnönü'de yaralanmış... "24. tümenle işe girişti, ta Birinci İnönü'den beri" dediler. Bacağı tavana asılı... Sağ omuzu kat kat sargılar içinde... "Hayrola, bu ne bi-

çim paso demek böyle?" dedim. "Ya sen nerde kaldın bunca zaman? Harp Divan'larında maskaralık edecek sıramız mı bizim?" diye çıkıştı. Ne zaman geldiğimi sordu. "Bir hafta oluyor" dedim. "Nereye verdiler?" dedi. "Daha belli değil" dedim. "İyi öyleyse, komutana haber gönderelim de seni bizim 15. tümene alsın" dedi. "Nerede 15. tümen?" dedim. "Merkez ordusuna bağlı" dedi. "Duyduğuma göre, merkez ordusu cephede değilmiş" dedim. "Meraklanma, tümen yakında cepheye çıkıyor!" dedi. "Tümen komutanı kim?" dedim. "Albay Şükrü Nail Bey..." dedi.

— Paso demiş de neden gelmiş, sordunuz mu?

— Sordum. Elini salladı hiç anlamsız! Galiba karısını boşamak zorunda kalmıştı, biz savaştayken dile düştüğü için... Kadehini aldı. Acıyla gülümseyerek biraz içti: Ne diyordum? Evet! Tümenle beraber cepheye çıktığımız zaman, daha belli belirsiz topallıyordu. İkimizi de 45. alayın 3. taburuna verdiler. Tümenlerin mevcudu 3000-3500'den artık değil... Bu mevcut, İnönü savaşlarına bakarak çok dolgun sayılıyor. Bu hesapça alaylar 1000, taburlar 300-350 kişilik... Adam sayısı neyse ne ama, silah, giyim-kuşam, kötü... Cephane kıt... Tümen Eskişehir'in sağ ilersinde, Sofça–Sabunelipınar–İncesu üçgenine yerleştiği zaman, düşman saldırısı bekleniyordu. Biz, kendimizi biraz daha toparlayabilmek için zaman kazanmaya çalışıyorduk. Cephe komutanı, düşmanı atlatacak hilelere başvuruyor, saldırı yığınağı yapıyormuş gibi gündüz birlikleri yürütüyor, gece bastırırken eski yerlerine getiriyordu. Şurda burda kalabalık ordugâh ateşleri yakıyorduk. Düşman içine yolladığımıza casuslar, saldırmak üzere olduğumuz haberini yayıyorlardı. Böylece, düşmanı 10 Temmuz'a kadar oyalayabildik. 10 Temmuz 1921 sabahı Eskişehir–Kütahya savaşları başladı. Bizim 15. tümen hemen ilerleyip Kocagüney–Ağızören çizgisi-

ni tutacaktı. 11 Temmuz akşamı, Serveren'e vardık, 12 Temmuz'da istenen çizgiyi tuttuk. 14. tümen, gerimizden gelip sağ yanımızdan bizi geçmiş, 13 Temmuz'da Tavşanlı'ya kadar çıkmıştı. Bizim 45. alay, tümenin sağ kanadı, Kocagüney–Arslanlı çevresindeydi. Saldırının 5. günü düşman, 14. tümeni birden söküp bizim üstümüze attı, Eskişehir'e inmek için yüklendi. Akşama kadar direndik. Gece bastırınca geri çekilme emri geldi. Artçı savaşları vererek çekiliyorduk. Çok bunalırsak küçük karşı saldırılarla tehlikeli durumları önlemeye çalışıyorduk. Düşman hem silah, cephane bakımından üstündü, hem de sayı bakımından... 16–17 Temmuz gecesi Sobran–Demirli çevresine çekilen 5. grup burada dayanmayı tasarlamıştı. 18. gün sabahtan akşama kadar vuruştuk. Tepeler elden ele geçiyor, kırılan hatlar, karşı saldırılarla şöyle böyle düzeltiliyordu. Asıl tehlike cepheden yapılan saldırılardan değildi. Düşman, ileri atıldı atılalı iki tümenlik bir kuvvetle bütün cephenin soldan ardına düşmeye çalışıyordu. Hemen meydana getirilen üç tümenlik bir atlı grubu, çevrilme tehlikesinin önünü bir türlü alamamıştı. 19 Temmuz'da düşman bizi tutunduğumuz mevzilerden söktü. Bir haftadır yüzümüzü sabunla yıkamamış, üstümüzdekileri çıkarmamıştık. Bitliydik, leş gibi kokuyorduk. Düşmana güç yetirememek, vuruşarak da olsa çekilmek neye benzer bilir misin? Ellerini bağlamışlar da seni kırbaçlaya kırbaçlaya yürütüyorlar. Düştüğün yerde tekmeliyorlar. Biz Dünya Savaşı'nda, dört yıl, her cephede düşmanlardan daha güçsüz dövüşmeye alışmış olduğumuz halde, kuduruyorduk. Arada bir karşı saldırıya da kalkmasak, öfkemizden gebereceğiz. Eskişehir önünde, 3. grupla birleştik, Kızılinler–Gökçekısık–Çilhane önünde bir daha direnmeyi denedik. Geldi çattı. Sağ kanadımızı ezip Eskişehir'e doğru sarktı. Eskişehir'i bırak-

tık. 21 Temmuz'da son bir saldırı yaparak bahtımızı denemeyi kararlaştırdık. Çekilme sırasında bizim 5. grup dağılmış, tümen 3. gruba katılmıştı. Karşı saldırıyı 4. grup yapacak, bizim grubun sol kanadı, destekleyecekti. Cephe emri geç geldiği için sabah 9.30'da girişeceğimiz karşı saldırı, 11'de ancak başlayabildi. Öyleyken, on bir gündür bizi geri süren düşman gene de şaşırdı. Bir ara, geri çekilecek gibi oldu. Ama 3.30'da ihtiyatlarını ileri sürerek durumu düzeltti. Bizim sol kanat ilerlemeye başladığı zaman, karşı saldırının asıl yükünü taşıyan 4. grup geri çekiliyordu. O gece Porsuk Suyu'nu doğuya geçtik. Demiryolu boyunca Sarıköy durağına çekildik. Sonra öğrendik ki, biz karşı saldırıyla uğraşırken, düşmanın bir tümeni Kırkız dağını dolaşarak arkamıza düşmek üzereymiş... 22 Temmuz'da düşman baskısı azalmayınca bütün gruplara, düşmanla vuruşmayı kesip, Sakarya'nın doğusuna geçmek emri verildi. Bilir misin ne demektir düşman önünde gerilemek? Kestiremezsin! İçinde bulunmadan kestirilemez bu rezillik... Bizim tümen, Beylik Köprü'den geçti Sakarya'yı... Beylik Köprü'de, hem şimendifer köprüsü vardır, hem de taş köprü... 26 Temmuz gecesi, suyun batısında bizden kimse kalmadı. İstihkâmcılar köprüyü attılar.

Murat, Ramiz amcasıyla beraber "Köprüleri attılar" diye tekrarladı, içinden... Bu Eskişehir–Kütahya savaşlarını, belki yirmi kere dinlemiş, enikonu ezberlemişti.

Kadehini eline alırken, "Şimdi karışıklığı anlatacak, ama niçin?" diye düşünüyordu.

— Suyu karmakarışık geçtik gece yarısı... Artçı savaşları veren birliklerimizi, düşman hafif toplarla dövmeye başlamıştı. Top sesleri gittikçe yaklaşıyor, telaşımız artıyordu. Köprüden geçmekte olanlar, sanki inatlarına yavaş yürüyorlar, köprüye gi-

recek olanlar, sanki bizi hiç düşünmediklerinden, yürüyüş kollarını acele düzenlemiyorlardı. Köprüden geçerken düşman topları büsbütün yanaşmış, bizi dövmeye hazırlanıyor gibiydi. Çabaladığımız halde, bu cenabet köprü bitmek bilmiyordu. Suyu geçtik, ayağımız toprağa bastı. Bütün bölük adına, Karagöz Selami, "Oh be!" diye bağırdı. "Ne bitmez suymuş bu Sakarya!.." Oysa ertesi sabah, İnceciler'e doğru bir tepeyi aşarken baktım, koca Sakarya, bana suyu çekilmiş gibi göründü. "Eyvah Yunan bunu yürüyerek geçer" dedim içimden... Bereket versin mübarek Sakarya, düşmana da, gece bize göründüğü gibi görünmüş... Bundan başka, on beş gündür, düşe kalka gerilerken meğerse biz de domuzu epeyce hırpalamışız.

Murat, "Düşman düşmanın durumunu bilmez derler ya doğrudur" diye gülümsedi.

— Düşman düşmanın durumunu bilmez derler ya, doğrudur. Bakarsan, hiçbir yerde paniklemedik ama, karışıklığı da pek önleyemedik. Birlikler birbirine geçmiş... Atı vurulan atlılar, yaya askere karışmış, eline sahipsiz at geçiren yayalar atlıya... "Karışıklığın bundan beteri olmaz" diyorduk ama, gerçek karışıklık daha gerideymiş... Yirmi, yirmi beş gün solukladık karşılıklı... "Güçten düşmüş pelvanlar gibi ufaktan elleştik!" derdi benim bölükteki Pomak Çavuş, sonraları Sakarya boyunda bekleyişimizi anlatırken... 23 Ağustos 1921'de Sakarya Savaşları başladı. Yunan'ın önünde tutunamamak, tümen erinden başkomutana kadar hepimize çok ağır gelmiş olmalı ki, bu kez gerilemeyi hartadan sildik. Yandan çevirme oyununa karşı da atlı birlikler hazırlanmıştı. Boğuşmaya başladık kıyasıya... Birlikler asıl bu kez birbirine girdi. Başkomutanın sonraki sözünü bilirsin!.. "Savunma çizgisi yok, savunma yüzü var." Hiçbir birlik iki yanına bakmayacak, dövüşecek aralıksız... Geri atılan

atılsın... Yol veren versin... Sen döne döne vuruşacaksın! Teslim olmak, esir gitmek yok... Pazarlık ölene kadar... Gazi, Büyük Nutku'nda, "22 gün 22 gece" der. Bu 22 gün 22 gece, 22 haftadan daha uzun sürdü, bana sorarsan... Yönü mönü kaybettik. Sakarya nerde kaldı, Ankara ne yanda bilmiyoruz, geriliyor muyuz, onun da farkında değiliz. Bir ara Çal Dağı'nı düşmana kaptırdık. Dere içlerinde direniyoruz. Doruklardan devrildik mi, karşı saldırıya geçiyoruz. Söktüremezsek, bir başka dere içinde kayalara, toprağa, ağaç kütüklerine yapışıyoruz. Bir ara kendimizi ordu ihtiyatında bulduk. Adamlıktan çıkmışız. 8 Eylül, gün batarken, tümen komutanı, subayları topladı. "Sonuna geldik arkadaşlar" dedi. "Ordu emri aldım, düşmanın parmağını oynatacak gücü kalmamıştır, soluğu kesilmiştir. Şu dakikadan sonra, mürettep kolordu emrindeyiz. Yarın Karapınar'ı tutacağız!" dedi. Tuttuk. Akşama kadar vuruştuk. Tepeyi biz aldık, gâvur aldı, biz aldık, gâvur aldı. Sonunda, gün batarken baktık ki, tepe bizde kalmış... 13 Eylül, bizim tümen sağ, sol kanadıyla İnceciler'e saldırdı. Ancak gece yarısına doğru düşmanı söküp ovaya dökebildik. Gün ışıdı. Bizim tabur, çıplak bir tepenin dibinde toplandı. Çevremizde hiç silah sesi yok... Toplar uzaklarda gürlüyor. Nazmi Cihangir, takımı ardına alıp tepeyi sardı. Ben otuz yedi kişiyle sol gerisinde tırmanıyorum. Tepeyi yarılamıştık ki, doruktan ateş yedik. Nazmi hemen, erleri avcıya açtı. Sıçrayarak doruğa yaklaşıyor. Biz ateş yemediğimizden, iki büklüm çıkıyoruz. "Süngü tak!" diye bağırdı, Nazmi, Parabellom tabancası elinde, en ilerdeki erin üç adım önündeydi. 10 Temmuz'dan bu yana, alay komutanlarını, saldırıya kaldırdıkları erleri önünde görmeye alışmamıştık. Buna hiç şaşmadım. Dünden beri dişi ağrıyordu. "Öfkelenmiştir iyice" dedim kendi kendime... Aramızda yetmiş seksen metre var

yoktu. Ben çömelerek gittiğim için, Nazmi Cihangir'i birden dorukta gördüm. Doruğun tam, göğü kesen çizgisinde durdu, kollarını açarak bağırdı. Önce vuruldu sandım. Hep öyle kolları yukarda, iki yana açık, döndü. Gırtlağını paralayarak anlaşılmaz bir şeyler bağırıyordu: "Sağa" diye bir şey... "Kaaarrr" diye... Erleri de şaşırmışlardı. Kimi yattığı yerden bakıyordu, kimi iki büklüm durduğu yerden... Bir yandan, nedense işler bitmiş gibi, tabancasını kılıfına koymaya çalışıyor, bir yandan da elini havada, "Gelin! Koşun!" anlamına sallıyordu. Şimdi ne zaman telaşlı bir trafik memurunu "geç" işareti verirken görsem, Nazmi'yi hatırlarım, yüreğim parçalanır. Birden sol elini göğsüne götürdü. Önce dizleri üstüne çöktü, sonra yüzükoyun yere kapandı. Ana avrat söverek koştum. Yanına yetiştiğim zaman, erlerden birinin kucağında yatıyordu. Başını dizime aldım. Tabancasının ancak yarısını kılıfına sokabilmişti. Ağzından kan sızıyordu. "Vuruldun mu? Nerenden?" diye sordum aptal gibi... "Yok" dedi. İki defa... Başparmağıyla ardını gösterdi. "Yaran arkanda mı?" dedim, gülümsedi. Parmaklarını geçirmek istiyor gibi göğsünü tırmaladı, dişlerini gıcırdattı. "Biraz su, lütfen" dedi. "Baksana şuraya... Dikkat... başını kolla da öyle bak... Sakarya şuracıkta... Gelmişiz yanına kadar... Şurda! Kan geliyor ağzımdan değil mi? Saklama!.. tadını duyuyorum..." diye mırıldandı, başı yana düştü. Gömerken parmaklarını zor açtık parabellomunu alabilmek için... Parmağını iki kere şakağına vurdu. Düşünürdüm de bir türlü bulamazdım... Neden savaş bitmediği halde, silahını kılıfına koymak istediydi acaba? Bu kadar pişkin bir savaşçı olduğu halde, neden sırtını ateş boyunda düşmana döndü? Asıl tehlike arkadaymış gibi... Neden kızını, karısını anmadan gitti? Çok sonra bizim Doktor Münir Bey açıkladı kendisine göre: "Düşman salt önde mi? Arkadaki domuzları na-

palım, kendi rezillerimizi?" dedi bir gün, homurdanarak... Demin sen bakkala gidince hatırladım apansız... Neden mi? Şundan... Yolumu kesti Tango Ömer... İki kere göğsümden itti. Yumruğunu bile kaldırdı vuracak gibi... Elini kadehinin üstüne kapattı: Biliyorum vuramazdı ama, kaldırdı ya vurmak için, sen ona bak!..

2

Öğretmen Ramiz Efendi'nin oğlu Kadir, tarağı musluğun altından geçirerek saçlarını taradı. Parmağını ıslatıp önce kaşlarını, sonra ince bıyıklarını sıvazladı. Ayakyolunun rutubetten yer yer bozulmuş aynasına yüzünü yaklaştırarak gözlerini kısıp açtı. "Evet, çakırımsı bir şey varmış sahi" diye güldü. Gülüşünü öyle tuttu. Gözlerinin çakırımsı olması esmer yüzüne yaraşıyordu. Gülmesinin mi, yoksa ciddi durmasının mı, daha yakıştığını arayarak biraz kasıntılı durdu. İkisi de iyi gidiyordu. "Evet ikisi de, kötü değil! Elverir!" Boyu bir seksene yakındı. "Kundura topuklarımıza fazladan lastik çaktırırsak tam bir seksen..." diye yalandı. Omuzları geniş, beli ince, kalçaları dardı. Ayaklarının büyüklüğünden sıkılıyordu. Taraktaki saçları sıyırdı. Biraz daha tarandı. On dakikadan beri bu üçüncü taranışıydı. Merdivene kulak verdi. "Geliyor galiba..." diye telaşlanıp hemen çıktı. Kapıyı gürültüsüz çekti. Trabzana yaklaşıp aşağıya baktı. Eski taş basamaklar, bir kuyuya iniyormuş gibi, birinci katın sahanlığından sonra, karanlığa gömülüyordu.

Gelen giden yok. Kara cam üstüne yaldızla yazılmış "Mahmut Celâdettin–Avukat" tabelalı kapıdan girdi. Burası tek pencereli bir odaydı. Köşede bir küçük masa, karşısında, yayları yer yer çök-

müş bir maroken kanape, iki koltuk, dört beş eski sandalye vardı.

Kadir, masaya oturdu. Daktiloyu iki yanından tutup başparmaklarıyla her zamanki yerine getirdi. Hokkanın kapağını açıp kapadı. Yazı kalemlerini düzeltti. Telefonu önüne çekip sürdü. Saçlarını önden arkaya doğru sıvazladı. "Tuh Allah kahretsin... Hiç rahat durmaz mı senin elin ayağın?" diye kendisini azarladı. Merdivene kulak verdi. Kalkmak istediğini meydana vuran bir hareketle ellerini masaya koydu. Saçlarının bozulup bozulmadığına bakmak için, aynaya gitmemezlik edemeyeceğini, boşuna direndiğini biliyordu. Direnmesinin sebebi, Şükran Hanım'a ayakyolundan çıkarken görünmek istememesiydi. Orta okuldan beri ayakyolundan çıkarken görünmenin kötü etki yapacağına, insanın değerini küçülttüğüne inanmıştı. Koridora çıktı. Merdiveni dinledi. Aynaya koşup saçlarına baktı. Hiç bozulmadığı halde, bir kere daha taradı. Kravatını düzeltti. Lacivert ceketinin omuzunu fiskeledi.

Bu sefer masaya oturmadı, ellerini cebine koyarak pencerenin önünde durdu. Uzanıp karşıya dokunulacak kadar dardı sokak... Bulutlar iyice alçalmış, ikindi loşluğunu akşam alacasına çevirmişti. "Böyle havalarda kadınların canı sıkılırmış... Can sıkıntısı da, razı olmalarını kolaylaştırırmış..." Üşümüş gibi soluklanarak güldü. İçi içine sığmıyordu. Cigara yakmadan önce bir an durakladı, "Böyle olgun kadınlar, erkekte cigara kokusunu severlermiş" diye düşünerek sırıttı. Şükran Hanım tam yirmi dokuz yaşındaydı. Bunu noterde nüfus kâğıdının suretini çıkarırken öğrenmişti. Aşağı yukarı yedi yaş... "Halt ettin! Altı yaş!" Kendisinden büyük... Etli canlı... Güleç, sarı saçlı, mavi gözlü... Kaç yıldır dul... Kocası çok zenginmiş. Buna apartmanlar kalmış, hanlar, hamamlar... Canı sıkıldıkça alıp başını Avrupa'ya gidiyor. Birkaç dil bilirmiş... Elinde her zaman Fransızca roman

bulundurur. İlk defa Celâdettin Bey'in hanımı olan ablasıyla beraber gelmiş, anlayıp anlamayacağını umursamadan ablasına Fransızca, "Enikonu yakışıklı bu oğlan" demişti. "Bize kalsa anlayacağımız yoktu ya, bereket versin aklımızda tuttuk da Andonyadis'ten sorduk!" Andonyadis, bitişikteki İngiliz tüccarın kâtibiydi. Uçarı zampara olduğuyla övünüyor, "Biz bu işin pratisyeni değiliz, diplomalı bilginiz" diye kasılıyordu. Kadın işlerinde özel fikirleri vardı: "İlk görüşünüzde, seni seviyorum derseniz, akıllı kadın mantığa vurmaz, razı olur, alık kadın gerçek sanıp naza çeker, 'Olmaz' der, kadının 'Olmaz' demesi, teklifin sırasız yapılmasındandır!" diyordu. "Yoksa, olmaz diyen kadın yokmuş dünyada..." Şükran Hanımefendi'den bir şeyler ummayı Andonyadis aklına sokmuştu. "Şerefim üstüne söylüyorum ki, dünyanın en kolay kadını... Dene de bak!" diye yeminler ediyordu. Daha başka şeyler, uygunsuz, inanılmaz şeyler de söylemişti. Celâdettin Bey, bu sabah, bunca zamandır söktürmeye çalıştığı güven akçasını nihayet almak için Ankara'ya gitmişti. Şükran Hanım'a demincek telefonda, "Nerdeyse gelecek! Buyrun efendim" diyebilmesi, asıl bu Andonyadis'in, sürekli kışkırtmalarındandı. Herif ayrıca alay ediyor, "Siz Türkler haremlik-selamlık yaşadığınızdan zamparalıkta karılardan yılarsınız! Bereket Gazi Paşa kadınlara hürriyet verdi de, az biraz adama alışır oldunuz beş altı yıldır" diye takılıyordu.

Cigarasını tablaya bastırdı. Boyalı potinlerini eski bir alışkanlıkla, pantolon paçalarının arkasına sürerek parlattı. Ne yaptığını fark edince, eğilip süpürdü. Tabladaki tek izmariti kâğıt sepetine silkeledi.

Yağmur tek tük atıştırmaya başlamıştı. "Ya uzaktaysa... Yağmur diye gelmezse..." Kaşlarını çattı. Alt dudağını dişlemeye başladı. Heyecanı kadın açlığından değil, bu çeşit kadınlara say-

gı duymasından geliyordu. Önce patronun baldızı olduğu için saygı duyuyordu Şükran Hanım'a, sonra kendisinden tecrübeli olduğu için... Galiba hepsinin üstünde, çok zengin bir kadın olduğu için... Kısık kısık öksürdü. Ceketinin önünü ilikleyip çözdü. Şükran Hanım'ın sesini telefonda tanır tanımaz neden olduğunu kendisi de pek bilmeden, "Celâdet Bey birazdan gelecekler efendim. Görüşmek isterseniz buyurun hemen!" deyivermişti. Gözlerini kısarak yağmur damlalarına baktı. Gelirse nerden açacaktı peki? Nasıl girişecekti? "Ablasına ilk gün söylediklerini bahane ederim!"

Merdivende ayak sesleri duyunca kapıya doğru yürüdü. Sonra vazgeçerek hemen masaya oturdu. Daktiloyu açmadığına pişman olmuştu. Kâğıt koyup bir şeyler yazıyor görünmek belki de en doğrusuydu. "Ya başkasıysa!" Elini çaresizlikle yanağına götürdü, kapı açılırken kalktı:

— Buyurun efendim.

— Neden karanlıkta oturuyorsunuz? Merhaba!.. Enişte geldi mi?

— Hayır... Daha gelmediler... Buyurun içeri... Ara kapıya gidip kanadı itti: Buyrun böyle...

— Gecikir mi çok?

— Sanmam... Gecikirlerse telefon ederler yüzde yüz...

— Ederler demek... Peki...

Geçti. Hafif bir koku sürünmüştü. Banyo sabunu kokusu gibi bir şey. Daha doğrusu, banyodan çıkmış bir güzel kadının nemli kokusu...

Kadir belli belirsiz bir baş dönmesi duydu. Yutkundu üst üste... Dizlerine bir kesiklik gelmişti. Dış kapıyı sürmelemeyi aklından geçirdi bir an!..

Şükran Hanım, eniştesinin masası karşısındaki koltuğa otur-

muş, çantasını cigara iskemlesine bırakıp ayak ayak üstüne atmıştı. Kara tayyörün içinde tıkız vücudu gerçekten kalemle çizilmiş kadar biçimliydi. Kadir, "Korsa morsa yoksa, yaman!" diyerek cigara paketini çıkarıp yaklaştı:

— Yakmaz mısınız?

— Nedir?

— Tiryaki!

— Olur!

Kibritin ışığı gergin yüzünü aydınlattı.

— Yakayım mı ışıkları?

— Kalsın.

Şükran Hanım burasını yeni görüyormuş gibi etrafına baktı. Camlı dolaplar meşedendi. Pencerenin yanında sedefli takımlardan güzel bir köşe vardı. Yerdeki halı, duvardaki resimler, biblolar, ayrı ayrı pahalı parçalar... Hepsinin meydana getirdiği sevimli karışıklık, burasını, para gücüyle düzülmüş özentiden kurtarıyordu. Şükran Hanım, fesrengi kadife perdeye bakarak gülümsedi:

— Ablam geliyor mu buraya sık sık?.. Daha doğrusu baskın veriyor mu?

— Hayır... Sık sık gelmiyorlar. Baskın dediniz de... Sizinle konuşmayı çok istiyordum.

— Neymiş?

— İlk geldiğiniz gün. Ablanızın dedikleri aklınızda mı?

— Ne demişti? Hiç aklımda tutamam! O kadar boş konuşur ki...

— Boş evet. Buraya, kadın olarak, kimlerin gelip gittiğini sordular. Şüpheli gördüğüm şeyleri kendilerine haber vermemi söyledilerdi. Hatırladınız mı?

— Aldırmayın. Burda çalışanların hepsinden ilk gün, böyle

yardım ister. Sizin kâtip değil, avukat stajyeri olduğunuzu bir türlü anlatamadım. Buraya gelen kadınların kimliklerini öğrense ne yapacak?.. İnsan bunları, kesin karar verirse aramalı. Ablam biraz salakçadır. Hep söylerim, "Enişte'min tutumunda tehlike yok artık" derim. Öyle değil mi?

— Anlayamadım efendim...

— Niçin?.. Enişte'm çoktan beri körpe kızlardan hoşlanıyor. Belki yaş meselesi, belki de tembellik... Canını çok sever enişte'm... Yorgunluğa pek gelemez. Akıllı kadınlar yorucu olur. Bu yoruculuğa katlanmak için, erkeğin, enişte'mden beş on kat akıllı olması lazım... Geliyor mu, o Boşnak karısı hep?

— Hangi Boşnak karısı?

— Gözlerinizi kırpıştırmayın öyle... Yeldirmeyle gezen şişman karı... Hani cebinde körpe kızların fotoğraflarını taşır. Belli müşterileri varmış... Kızlıklarına dokunmamak şartıyla kiralıyormuş, sözüm ona, kızoğlan kızları...

— Bilmiyorum efendim... Hayır öyle birileri gelmiyor.

— Şu halde kızlar yirmi yaşlarını çoktan aştı demek... Ne yapıyor, kaç aydır, benim arslan enişte'm öyleyse?.. Sıkılmayın, ben bunları ablam gibi sormuyorum. Şu halde... Evet, ellerinde ahbap kartlarıyla iş aramaya gelenlerle yetiniyordur. Enişte beyimin Mason olduğunu biliyor musunuz?

— Hayır...

— Masondur. Hem de ileri gelenlerinden... Eskiden Masonlar ne yaparlarmış bilmem... Şimdilerde bazıları... Hiç değilse enişte beyimin yakın arkadaşları, Mason biraderliğini zamparalıkta kullanıyorlar. Körpe kızları, referans kartlarıyla birbirlerine gönderiyorlar. Belli işaretleri bile varmış. Fiyatının kaç lira olduğunu bu işaretlerle bildiriyorlarmış, ki birader kazıklanmasın!

— Vallaha... Hiç haberim yok.

— İnanırım. Daha pek yenisiniz. Kaç ay oldu buraya geleli siz?

— Beş ay... Pardon altı...

— Epey de olmuş bakarsanız... Demek meraklı değilsiniz. Enişte, burada yapacağınız işleri size tembihlerken kızlar için bir şey söylemedi mi?

— Ne gibi efendim?

— "Yirmi yaşına kadar olanlar benim... Dokunmaya kalkarsan bozuşuruz! Gerisiyle ne yaparsan yap!" demedi mi?

— Hayır! Şakalaşıyorsunuz! Celâdettin Bey...

— Bilirim, ciddi adamdır. Ciddi olduğu için bunu böyle söylüyor ya... İyidir benim enişte! Dolgun göğüslerini titreterek güldü: Tatlıdır. Saflığını, görmüş geçirmişliği biraz kapatır. Arada sırada tutan kabalığı doğuştan değildir. Zengin olmak için seçtiği yolun özelliğindendir. Parayı alın teriyle yapmadı, ayak teriyle yaptı. Arada bir kokusu çıkarsa kabahat enişte mi? Eskiden yattığı kadınların fotoğraflarını biriktirirdi. Şimdi de kız çocukların resimlerini saklıyor mu?

— Bilmiyorum efendim...

— Usandım sizin bu bilmiyorumunuzdan... Çekmeceleri karıştırmaz mısınız, boş zamanlarınızda?.. Savruktur, dalgındır. Anahtarları hep kaybettiği için, çekmeceleri açık durur. Kazaktır da... Ablamdan korkmaz.

— Hiç bakmadım efendim... Yalnız...

Kadir sözünü burada kesti. Şükran Hanım'ın pervasızlığı bütün hesaplarını altüst etmişti. Aklınca kadının çekingenliği gittikçe artacak, kendisi, bu çekingenliğe göre bir şeyler yapacaktı.

— Evet, yalnız?..

— Albüm gibi bir şey görmüştüm, şu alt gözde... Bir dosya ararken...

— Albüm mü? Şükran Hanım gözlerini kısarak Kadir'in yüzüne bir zaman baktı: İşte varmış ya... Verin şunu bakalım!..

Kadir, Şükran Hanım'a nasıl saldıracağını tasarlarken bir ara bu albümü de aklından geçirmişti ama, işi büsbütün berbat etmek korkusuyla üstünde durmamıştı. Oysa böyle albümlerin bazı kadınlar üzerinde, yüzde yüz baskın etkisi yaptığını, en akıllısını, kendine en güvenirini ilk ağızda şaşırttığını müşterilerden Sabriye Hanım denemesiyle biliyordu. Bu aklı da Andonyadis'ten almış, Sabriye Hanım'a başarıyla uygulamıştı.

Kadir, yazıhanenin alt çekmecesini çekti. Bu çekmecenin tam yarısı bir tahtayla bölünmüştü. Bölme biraz yüksek olduğundan yukarıya takılıyor, arkadakileri almak için çekmeceyi biraz aşağıya eğip yeniden çekmek lazım geliyordu. Arkadaki gizli bölmede albümle beraber, bazı el yazma defterler, taş basma kitaplar da vardı, her şeyi adlı adınca yazan edepsiz kitaplar...

Kadir, albümü elleri titreyerek çıkardı, koltuğun ardına dolaştı.

Şükran Hanım masadaki kırmızı abajurlu lambayı yakıp hazırlamıştı. Işık yalnız kucağını aydınlatıyordu.

Kadir bu kızıl aydınlığın içinde, yuvarlaklıkları büsbütün meydana çıkan kucağa, sarı albümü koydu.

Deminki hafif koku birden soluklarını zorlaştıracak kadar sertleşmişti. Koltuğun arkalığını –kadının omuzlarını tutar gibi– tuttu. Meşinin ete benzeyen yumuşaklığına parmaklarını geçirerek soluğunu kesti.

— Aaaa... Yanlış albüm vermişsiniz bana...

Kadir biraz eğildi. Biraz daha eğilse, Şükran Hanım'ın sarı saçları yüzüne değecekti.

— Öyle mi? Peki, bu ne albümü? Sesi pürüzlenmişti, hiç istemeden öksürdü: Başka yok...

Şükran Hanım albümün yapraklarını telaşsız çeviriyordu.

Fotoğraflar herhangi bir kadını değil, en utanmaz erkekleri bile rahatsız edecek kadar, edepsizdi.

Kadir, yaprakları çeviren elin titremediğini, kabarık göğüste solukların hemen hemen hiç değişmediğini şaşarak fark etti.

Şükran Hanım, rahatça bakıyor, çevirecekken vazgeçip, kim bilir neye biraz daha dikkat ediyordu. Ortalayınca biraz durdu. Elini resimlerin üstüne koyduğundan, bir şey düşünüyor olmalıydı. Beşer onar atlayarak son resme bir göz attı. Güldü:

— Yeni bir şey bulamamış enişte beyim... Hep eski bunlar... Albümü gergin karnına bastırarak omuzlarını gerinir gibi oynattı. Başını arkaya bükerek Kadir'e baktı: Değil mi? Bekledi: Ağzınız bir karış açılmış... Sabriye söylemişti de inanmamıştım!

Kadir tokat yemiş gibi, "Hıı!" diyerek geriledi:

— Sabriye mi?

— Evet, İbrahim Bey'in kızı Sabriye Hanımefendi! Şaşırmış sözde... Öpmüşsünüz! "Hiç usta değil... Usta ne demek... Düpedüz acemi" dedi Sabriye...

— Nedir?.. Nedir efendim? Ne dediler?

— Öpmesini bilmiyormuşsunuz daha... Kırk fırın ekmek yemeniz gerekmiş ama, sezdirmemiş... "Sizi ilk gördüğüm günden beri uyku girmiyor gözüme... Kendimi öldürmeyi düşündüm kaç kere" demişsiniz!..

— Şükran Hanımefendi, şerefsizim ki...

— Yanlış hesap bütün bunlar... Enişte beyimin dün akşam Ankara'ya gittiğini biliyorum. Hani şu meşhur parayı almak için... Hani, bir hanım yollamak zorunda kalmıştınız!

— Efendim...

— Dün gece evet, trene götürdük. Ben ablamlarda kaldım.

— "Enişte beyim orada mı?" dediniz telefonda... Niçin peki?

— Hayır! Bana kalsa diyecektim. Siz daha atik davrandınız! "Celâdet Bey'i mi aradınız? Nerdeyse gelecekler!" dediniz.

— Şükran Hanım... Beni affedin... Tutamadım kendimi... Ne kadar...

— Güzel miyim? Yoksa, siz ne kadar acı mı çekiyorsunuz?

— Acı çekiyorum. Yok hayır, siz dünyanın en güzel kadınısınız.

— En güzel... Dehşet... İyi bir öğretmen bulun kendinize... Size abla öğüdü: Bu albüm numarası, kapıları itilip girilecek yerde sökmez. Kuytuca bir garsoniyer ister. Hanım da, yaradılışından biraz utangaç olmalı... Bu pis resimleri, bacaklarının arasına atmadan önce, birkaç kadeh bir şey de içirmelisiniz ki, düşürebilesiniz. Bırakın omuzumu... Çekilin! Haşşöyle... Aklınızı başınıza geç topluyorsunuz, ama gene de meseledir, topluyorsunuz!

Yandan yukarı bakarak gülümsüyordu. Yüzüne abajurun kızıllığı vurmuştu. Çok güzeldi gerçekten... Hele şu anda, gerçekten harikaydı. Kadir, birden, küçümsendiğini anladı. Orta okuldan beri, kimden gelirse gelsin, küçümsenmeye dayanamıyor, kendisini hemen öfkeye kaptırıyordu. Bir an, pazı gücüyle zorlamanın mı, yoksa küçümsemeyi küçümsemeyle karşılamanın mı daha uygun olacağını tasarladı.

— Canınız istemiyordu da niçin geldiniz? Biliyormuşsunuz madem ki enişteniz Ankara'da olduğunu?

— Meraklıyımdır eskiden beri... Orijinal bir şey bulabilir miyim diye hep gelirim! Hiçbir zaman da bulamam! Gene bulamadım. Albüm numarası eskidir çok... Pompei'den falan eski...

— Albümü siz istediniz!

— O zaman hiç değilse utanma numarasını siz yapmalıydınız! Belki yeni bir şey çıkarabilirdik!..

Kadir'in öfkesi hemen dağılmış, yüreğini korku kaplamıştı.

"Söylerse Celâdettin Bey'e... Söyleyip beni kovdurursa... Rezalet..."

Şükran Hanım'ın pervasızlığı korkusunu her saniye artırıyordu. Kekeledi:

— Şükran Hanım beni af...

— Mı edeyim! Yok aflık bir şey... Bir cigara verin barışalım! Mersi! Elleriniz titriyor. Verin bana kibriti... Aaa verdi. Sen büsbütün toymuşsun şekerim... Kadir'in yüzündeki ağlamaya yakın perişanlığa acıdı: Gerçekten bebekmişsin... Haydi topla kendini...

— Şükran Hanım...

— Peki peki... Yok bişey... Biraz düşünsen bulursun... Enişte min burada olmadığını bilerek geldiğime göre, senin niyetini sezdim. Daha anlayamadın mı, sen bana baskın yapacağına, ben seni pusuya düşürdüm. Şaşırmak sana kaldı. Cigarayı bastırıp kalktı: Bugünlük bu kadar... Bir daha geldiğimde bana arkamdan neler düşündüğünüzü anlatırsınız! Öp hadi ablanın elini...

Kadir, koltuğu dolaştı. Şükran Hanım çantasını koluna takmış, elini uzatmıştı. Gülüyordu. Gülmesinde, alçaltıcı bir şey yoktu. Bu yaştaki acemi erkeklerin çabucak yaralanan onurlarını, sezdirmeden okşamanın bir çeşit tecrübe sadakası olduğunu biliyordu. Elini öptürdü.

— Buraya niçin geldim, enişte min olmadığını bilerek? Biraz karşılık bekledi: Sizden bir şey rica edecektim.

— Buyurun, emredersiniz...

— Enişte beyimle dün görüştük. Benim birkaç parça mülküm var. Kiracılardan aylıkları toplamak lazım... Ben didişmeyi beceremiyorum. Galiba yüzüm biraz yumuşak... Şimdiye kadar, kapıcılardan biri topluyordu. Son günlerde hesaplar biraz karıştı gibi... Enişte beyim dedi ki... "Bizim işleri aksatmaması şartıy-

la, Kadir Bey belki uğraşabilir" dedi. Topladığınızın tutarı üstünden yüzde beş alacaksınız...

— Rica ederim...

— Evet, yüzde beş alacaksınız. Yüzde beşler, ayda aşağı yukarı kırk elli lirayı bulur.

— Hiç olur mu? Size hizmet etmek benim için...

— Saçmalıyorsunuz! Yakında avukatlığa başlayacaksınız... Böylece ilk müşteriniz ben oluyorum. Bakalım, geleceğin ünlü avukatlarından birine uğur getirecek miyim? Ne var yüzümde?.. Iyice daldınız. Söylediklerim bir kulağınızdan girip ötekinden çıkıyor!

— Hayır efendim... Dinliyorum.

— Iyi... Sizden önceki kâtip efendi, kontratları bir dosyaya koymuştu. Bir gün uğrar evden alırsınız.

— Hay hay... Başüstüne...

— Ya da ben geçerken buraya bırakırım. Kolay bir iş sanmayın! Öyle kiracılarım var ki, para almak için, enikonu vuruşmanız gerekecek...

— Kolay...

— Kolay mı, zor mu görürsünüz! Yalnız pazı gücü sökmez, başka dayanıklılıklar da ister. Sözgelimi... Güzel hanımların cilvelerine, cilvelerinden daha da ötedeki bağışlarına dayanacaksınız da, aydan aya paralarını toplayacaksınız... Bunlar bana sevgili eniştemin azizlikleri... Nerden bulup topladı, bilmem! Durun anladım, "Siz," diyeceksiniz, "varken" diyeceksiniz... Bu durumda, böyle şeyler söylemek şarttır. Siz söylediniz, ben de inandım. Uyuştuk! Nerde oturuyorsunuz?

Kadir gözlerini kırpıştırdı:

— Biz mi? Bir an yalan söyleyip söylememeyi düşündü. Kocamustafapaşa'da oturduğu için utanç duyuyordu: İstanbul ya-

kasında... Celâdettin Bey'in bildiği aklına geldi: Kocamustafapaşa'da... Bilir misiniz oralarını?

— Bilmem! Sabriye'nin deneyişine bakılırsa, Kocamustafapaşa hanımları delikanlılarına karşı ödevlerini yerine getiremiyorlarmış...

— Ne gibi?

— Nasıl öpüşüleceğini bile öğretemiyorlarmış... Yalancıktan içini çekti: Evet ilk ödevleri budur. Herkes, kendi mahallesinin yeni yetişenlerine bildiklerini vaktiyle öğretse, bu işler ne kadar kolaylaşır. Allahaısmarladık! Ara kapıyı açtı. Elini kaldırıp selam verdi: Hoşçakalın... Albümü yerine koymayı unutmayın, eğer birazdan gene kullanacak değilseniz...

— Bir dakika... Ayaklarınızı öpeyim, bir dakika...

Tam bu sırada dış kapı gürültüyle açıldı:

— Kadir Bey yok mu efendim?

— Buradalar...

Kadir tanıdık sesi çıkarmaya çalışırken Şükran Hanım sevimli sevimli gülümsüyor, Gazeteci Murat, biraz şaşkın, gözlerini kırpıştırıyordu:

— Merhaba Kadir... Tanıştırmayı bekleyerek Şükran Hanım'a baktı: Rahatsız etmedim ya?

Şükran Hanım Murat'ı şöyle bir süzmüş, sonra hatırlamak ister gibi gözlerini kırpıştırmıştı. Kadir kendisini toplamaya çalışıyordu. Şükran Hanım, Murat'ın sorusunu rahatça karşıladı:

— Hayır! Neden rahatsız edecekmişsiniz! Kadir'e döndü: Allahaısmarladık Kadir Bey! Ben sizi yarın ararım telefonla... Hep burda mısınız?

— Hep... Hep buradayım efendim, akşama kadar...

— İyi öyleyse... Orövuar efendim! Bir iki adım atıp Murat'a döndü: Tanıştık mıydı sizinle hiçbir yerde?..

— Hayır!

— Çok kesin söylediniz! Bir yerden ısırıyor gözüm! Ne iş yaparsınız? Avukatlık?..

— Hayır! Gazeteciyim!

— Tamam! *Vakit* gazetesi, değil mi? Anketlerde Celâdet Bey'i sık kullanırsınız! Gözümün ısırması, gazetede çıkan resimlerinizden... Yalandan yakınır Celâdet Bey... Yerli yersiz adını kullanıyorsunuz, resmini basıyorsunuz, diye...

— Evet!

— Oysa, reklam olduğundan sevinirlermiş, kullandığınız avukatlar, doktorlar, mühendisler! Her adını, resmini bastığınız ünlü kişi ziyafet çekermiş size...

— Yok canım! Celâdet Bey söylediyse şakalaşmış...

— Hiç sorup danışmadan uydurmuşsunuz sözlerini, doğru mu?

— Yok efendim! Olur mu hiç!

— Öyleymiş! Hünerinizi de biliyorum! Telefon etmeye bile vakit bulamadığınız sıralarda, cevapları öyle tertiplermişsiniz ki, hem evet, hem hayır anlamı çıkarmış... Böylece, çelişmelere düşmek de önlenmiş olurmuş... Büyük hüner! Ben de diyordum ki...

— Bu kadar ünlü adamlar, çoğu kendi mesleklerinde, nasıl oluyor da bu kadar saçmalıyorlar, değil mi?

— Hayır, çoğunu tanırım! İki lafı bir araya getiremiyorlar. Gazete anketine gelince, nasıl oluyor da böyle rabıtalı konuşuyorlar! Tanıştığımıza sevindim! Hoşçakalın efendim!

Şükran Hanım çıkıp kapıyı çekince Murat önce, göz kırptı, sonra yavaşça damağını şaklattı:

— Kim bu dişi Azrail, Allasen? Ben bittim!

— Bu mu? Kadir yumruğunun üstüyle ağzını sildi: İyi buldun, dişi Azrail...

— Kimin nesi? Müşterilerinizden mi?

— Hayır... "Hayır" dedimse, müşteri de sayılır. Patronun akrabalarından... Daha doğrusu, karısının akrabası...

— Sakın baldızı... Tamam! Şükran Hanımefendi bu... Görünce bilmeliydim!

— Tamam, Şükran Hanımefendi...

— Ne istiyor? Kocasından mı boşanacak?

— Kocası yok... Dul bu...

— Vay canına!..Öyle ya... Dul evet! Neye gelmiş?

— Şimdilik gönül eğlendirmeye...

— Eğlendirebildin mi hiç değilse? Senin üstündeki salaklığa bakıyorum da hiç umamıyorum, bunalmışsın iyice... Eşekten düşmüşe dönmüşsün!

— Yok öyle şey... Iyidir Şükran Hanım... Yufka yürekli paşa kızlarındandır. Zenginliğini anla ki, yalnız bunun payına düşen emlak, bu krizde bin beş yüz lira getiriyor.

— Ayda mı sakın?

— Ayda elbet!

— Güç yetmez öyleyse... Alıklaşmakta haklısın! Bizdeki paşa çocukları çoğunlukla, bir ayrı insan cinsi sayılır. "Bir ayrı takım" demek istemiyorum. Sarı insan, kara insan, kırmızı derili insan gibi bir ayrı cins... Abdülhamit'ten sonra bunlar bir sosyal ödev yüklenmişlerdir. İktidarı ellerine geçiren komitacılarımızı adamlaştırmak ödevi... Bizim İttihatçıların çoğuna çatalla yemek yemesini bunlar öğretmiş!

— Atıyorsun!

— Benim değil bu laf! İşin iç yüzünü iyi bilen biri yazıyor. Dur efendim! Senin patron da İttihatçı! Tamam! "Çatal tutmasını nerden öğrendi bu Celâdet Bey, bu kadar hünerli?" diyordum. Anlaşıldı. Bunların böyle bir sosyal ödevleri var! Yedi yıl-

dan beri, bazı Kuvayı Milliyecileri adama alıştıran da bunlar... Ankara başkent olmasaydı, bu işi çoktan başarmışlardı ama, ne çare ki, oranın havasıyla pek uyuşamadılar. Patronu mu görecekti?

— Hayır...

— Siz demek... Ne konuştunuz?

— Hiç!

— Hiç de, yarın neden telefon ediyor?

— Patronun gelip gelmediğini öğrenmek için.

— Patronun burada değil mi?

— Değil...

— Nerde?

— Ankara'da!..

— Allah Allah... Hanımefendi seni gerçekten sersemletmiş oğlu... Ağzından laf dirhemle çıkıyor.

— Yok canım!.. Patron Ankara'ya gitti kendi deyimiyle "Dümbük Bahayi" almaya...

— Adam Ankara gibi yerde, "Şunun bunun hakkını hak edeceğim" diye kanun maddeleriyle boğuşurken... Siz burda... Ünlü bir avukat yazıhanesini garsoniyere çevirip... Gel keyfim gel... Çek elini ağzından... Yalanıp durma!

— Vallah suç benim değil!..

— Üstüne mi saldırdı yoksa?

— Aşağı yukarı...

— Geç otur öyleyse... Biraz soluk al, anlat! Sende haber çok gibi... Demek, sen kendi halinde uslu uslu dururken...

— Evet...

— Bu azgın paşa kızı... Apansız üstüne saldırıp...

— Tamam...

— Öptü...

— Ben bu kadında eline geçirdiği acemi pilici bir öpüşle bırakacak göz görmüyorum. Yoksa, daha ileri gitti mi, utanmaz ırz düşmanı, "Aşüfte?"... Sana o işi de işledi mi, vicdanı sızlamadan?.. Bu yılışık sırıtmayı ben iyi görmüyorum! Hele anlat!

— Sorma birader... Bir saat önce, telefon etti. Adını söylemedi.

— Kadın sesi mi?

— Kadın, evet. Patronun Ankara'da olduğunu söyledim... "Mersi" dedi, kapattı. Müşterilerin çoğu patronun Ankara'ya gittiğini bildiklerinden gelmezler. Particiler de öyle... Derken kapı açıldı. Baktım, Şükran Hanımefendi... "Buyrun" dedim. Patronun akrabası olduğu için, doğruca içeri geçti. Ben de ister istemez gittim arkasından...

— Havanın yağmurlu oluşu sinirlerine mi dokunurmuş? Yoksa yalnızlık acılarından, hayatın çekilmez olduğundan mı, tutturdu, cıvık cıvık? Bunun töresi budur.

— Bilemedin!

— Ayak ayak üstüne attı da, bacaklarını mı gösterdi?

— Değil!.. Patrona gelen kadınları sordu.

— "Haberim yok" deseydin.

— "Haberim yok" dedim. "Nasıl haberiniz yok... Burada çevrilen oyunların bir albümü olacak" dedi. Çekmecenin birinden bir albüm çıkardı, eliyle koymuş gibi... "Gelin şöyle" diyerek yanında yer gösterdi. Gittim oturdum. Ne albümü olsa beğenirsin?

— Ne?

— Hani, ayıp resimler var ya...

— Ayıp resimler mi? Çiftleşme fotoğrafları olmasın?

— Evet...

— Gudubet karılarla palabıyık herifler?..

— Tamam...

— Tuh Allah kahretsin!.. Edepsizlik düpedüz... Edepsizlik bile değil... Bir çeşit ruh hastalığı... Peki, nerden biliyormuş bu kadın, sizde böyle bir albüm olduğunu?..

— Bilmem!

— Hay Allah, hay Allah!.. Ne yaptın, sen bu durumda?..

— Sorduğun şeye bak!.. Büsbütün avanak değiliz ya... Albümü çekip aldım elinden...

— Demek biraz daha önce geleymişim, namusunu kurtaracakmışım?

— "İşi berbat edecektim" demiyor da...

— Kudurdunuz mu siz?.. İnsan hiç değil kapıyı sürmeler.

— Sürmeyi, kilidi düşünecek sıra mı yahu?

— Ne dedi sonunda?

— Nasıl ne dedi?

— Ben hep merak ederim kadınların bu güzel spordan sonra ilk söyledikleri sözü...

— Haaaa... Nerde oturduğumu sordu... "Kocamustafapaşa" dedim, "Kocamustafapaşa hanımlarına aferin! Koçlarını usta yetiştiriyorlar" dedi.

— Vay canına!.. Bizim defterde işte bu yoktu. Sol kaşını kaldırarak Kadir'in yüzüne şüpheyle baktı: Atmıyorsun ya?

— Ne atması?

— Çünkü, ben içeri girdiğim zaman, ne sende pes ettirmiş pelvan hali vardı, ne de kadında, koçu beğenmiş marya gevşekliği... Sakın, Kocamustafapaşalılar'ın namusunu iki paralık etmeyesin elin ayağın kesilip?..

— Eli ayağı kesilene, "Yarın ben seni ararım" derler mi?

— Bilmem... Belki acımıştır. "Böyle bir yiğit, bir sınamayla kaldırıp atılmaz! Hele bir daha deneyelim kuytu yerde şunu" demiştir.

— Oğlum, Allah'a şükür biz... Gül bakalım! Olanları bilsen...

— Neymiş?

— Ben, bugüne bugün Şükran Hanımefendi'nin genel vekiliyim arkadaş, malını mülkünü ben çekip çevireceğim. Aylıkları toplayacağım. Topladıklarımın yüzde beşi benim!..

— Bak bu iyi!.. Hanımın peşinciliği de iyi... Yalnız, ücreti, mal olarak ödediğine göre, nasıl hesaplaşacaksınız? İster misin mızıkçılık etsin, "Deftere baktım. Geçen aydan dünya kadar yüzde beş birikmiş... Ben borçlu gezmeyi sevmem. İlle ödeşeceğiz" diye seni bunaltsın! Ramiz amcam, "Kadir yoruluyor çok" dediydi de dün gece inanmadıydım! Meğerse zor zanaatmış avukatlık... Ağır işçilikten betermiş...

Kadir suratını astı:

— "Ramiz amca" dedin de... İyice sapıttı senin Ramiz amcan!

— Ne gibi? Çok mu içiyor, diyeceksin!

— İçmesi umurumda değil?.. Herkese saldırıyormuş... Osman abiyi gördün mü sen bu yakınlarda?

— Hangi Osman abi?

— Faytoncu...

— Ne zamandan beri senin abin oldu Osman serserisi?

— Herkes "Abi" diyor. Ağzım alışmış!

— Avukat yamaklarına ağız alıştırmak hayır getirmez. Neden görecekmişim Osman zibidisini ben?

— Bir de soruyor, bilmez gibi... Tango Ömer'i dün akşam nerdeyse, tepeleyecekmişsin. Babam sandık başında, önüne gelene sövüyormuş ana avrat...

— Önüne gelen ne demek? Kime sövüyormuş?

— Serbest particilere...

— Faytoncu Osman'la Tango Ömer'in ne ilişkileri var ser-

best particilerle?

— Osman parti üyesi... Sandığı kolluyor. Kötü adam değildir Osman abi... Saygılıdır. Bir şey dediği yok... "Ramiz Efendi okumuş adam, sövmek yaraşır mı el içinde?" dedi. Haklı... Yaraşmaz. "Tango'yu kötülük olsun diye göndermedim" dedi. "Murat Efendi yanlış anlamasın..."

— Nolurmuş yanlış anlarsam?

— Hemen kızma... Kahvenin önünden geçiyordum da... Çağırdı.

— Ben de geçtim, neden çağırmadı dün gece... Kart öküzün boyunduruğa bakması gibi baktı da? Bir daha çağırırsa, "Ben karışmam" dersin... "Söyleyeyim de Murat gelsin seninle konuşsun mu?" deyiver bakalım!

— Osman dedi ki...

— Bırak artık şu itin lafını... Ramiz amca yatak takımını satmaya hiç yanaşmıyor! Bana kalırsa, bunu hiç açmayalım bir daha! Başka çare bulalım!

— Nerden bulacağız senin Ramiz amcanın istediği çareyi? Yatak takımını satmaya yanaşmıyor! Taksitle de almak taraflısı değil... Bir tutturmuş, "Hele daha dişimizi sıkalım". Kâmil Bey amcam kızını yanına alırsa dilenci gibi mi gidecek Ramiz Efendi?

— Gelmiş mi kız Avrupa'dan?

— Bilmem! Gelmemişse de gelmek üzere olmalı. "Öderiz yavaş yavaş" dedim. Dinletemedim. O kılıkta gezmekten çekinmiyor da borçlanmaktan çekiniyor. Şaşıyorum. Çocuk gibi adamlar bunların hepsi... Kendimi bildim bileli, "Kâmil Bey'in kızı" lafını duyarım. Bir insan kızını, hem böyle aklından çıkaramaz da, hem dokuz yıl, uzaktan olsun görmemeye nasıl katlanır? Bunu aklım almaz.

— Aklın almıyor mu?

— Almıyor elbette... Kızı görsen, senin de aklın almaz.

— Sen gördün mü?

— Gördüm!

— Ne zaman? Niçin bana söylemedin?

— Söylemedim. O sıralar, sen Ankara'daydın galiba...

— Nerde gördün?

— Bu yılın diploma töreninde.

— Kim gösterdi?

— Öğretmen yardımcısı bir arkadaş...

— Nasıl kız?

— Yaman... Görsen, aklını kaçırırsın!.. Boy, bos... Biçim... Her şey yerinde, her şey ölçülü... Bir gözler var... Bir kalçalar... Bacaklar...

— Rezillenme... İyi okuyor muymuş? Huyu... Ahlakı?

— Sormadım. Gözlerim kamaştı. Bakakalmışım... Yanımdan geçti birkaç kere. "Kedi mi, köpek mi" diye nolur, dönüp baksın! Bakmadı. Öyle pek güleç, sokulgan değil. Kibirli... Eğer Kâmil amcam, budalalık eder de, fakirlik numarasından vazgeçmezse, o benim gördüğüm kız, zengin yeri bırakıp babasına gelmez. Eğer şaşırır da gelirse...

— Evet, şaşırır da gelirse?

Alt dudağını dişleyerek dışarıya daldı.

— Şaşırır da gelirse, ben bahtımı deneyeceğim. Anası da zengin, babası da... Tam evlenilecek kız...

— Ya budalanın biriyse?

— Yok, bir de akıllı mı olacaktı? Oğlum, zengin yerin kızları ayrıca akıllı olmak zorunda değillerdir. Bana kalırsa, zenginin akıllısı sakat bile sayılır. Biraz safımsı olacak ki, çekip çevireceksin kolayca... Ben, Ayşe Hanım'ın, kolay çekilip çevrilecek kız-

lardan olduğuna eminim.

— Nerden geliyor bu güven?

— Babasından... Kâmil amcanın saflığı bir orduya yeter. Çok bilmiş güldü: Işin var mı bu akşam?

— Yok...

— İyi... Gidelim de, birkaç kadeh içelim.

— Babanın giyim işi nolacak?

— Kolay... Birkaç kadeh içer, dansa çıkarız. Sen çoktandır gelmiyorsun! Yeni parçalar düştü ki... Dengine getirirsek, ikisini omuzlar atarız otele...

— Vay sen otellerin yollarını da mı öğrendin?

— Neden öğrenmeyecek mişim?

— Basılmalısın... Karakoldan, "Aman yetiş!" diye imdat istemelisin de ben sana sormalıyım!..

— Basılacak yerler değil benim gittiğim oteller... Tepebaşı'nın en lüks otelleri... Sahipleri müşterilerimiz... Birkaç kere gittim. Beni Prens Dögal gibi ağırladılar!

— Allah Allah... Ne yapsam yahu? Gazeteciliği bıraksam da avukatın birine mi kapılansam? Ne o? Neye kasıldın? Beceremez miyim yoksa?.

— Eh, beceremezsin gibi...

— Aklım mı yetmez?

— Yetmez, evet...

— Nerden belli?

— Halkçı olduğundan...

— Demek aklım yetse...

— Serbestçi olurdun.

— Otel sahipleri Serbestçi mi?

— Hep Serbestçi... Bütün işe yarayanlar Serbestçi. Bir de babamla arkadaşlarına bak! En başta Kâmil Bey... Sonra Doktor

Münir Bey denilen geveze... Sonra binbaşı emeklisi Arif Bey... Sonra Cehennem Topçu Cemil Bey... Bir Kuvayı Milliye'dir tutturmuşlar. Kimi hapis yatmış yıllarca, kimi sürünmüş. Hele babamın durumu hepsinden acıklı. Bilmem sana anlattı mı? Bir gemi dolusu mavzer satacaklarmış Anadolu'ya, az kalsın! "Kırk bin tüfek" diyor. Tüfek başına, beş lira komisyon almak işten değilmiş. Iki yüz bin lira tutar aşağı yukarı. Bizi on parasız bırakıp gitmiş. Sakarya Savaşı'na... Iki yerinden yaralanmış. Sürünüyor şimdi, öğretmen aylığıyla, üstte yok, başta yok... Kendişini yoksulluktan kurtaramamış... Vatanı kurtarmakla övünüyor. Bir memlekete düşman girdi mi, millet yediden yetmişe ayaklanır, bu bakımdan vatan kurtarmak kolay!

— Zor olan!

— Milleti hür yaşatmak... Bolluk içinde... Takriri Sükûn Kanunu çıkar, Istiklal Mahkemeleri kur! Bugün şunu as, yarın bunu... Millette on para kalmamış... Köylü inim inim inliyor...

— Vay canına! Biz görmeyeli, oğlum, sen epeyce bilgilenmişsin! Eskiden böyle boş şeylere kafa yormazdın. Yoksa bunlar Mason kırması Deli Celâdettin Bey'in akılları mı?

— Partiyi açtıran Mustafa Kemal'in akılları değil de, neden Avukat Celâdettin Bey'in akılları?..

Murat, bıyıklarını çekiştirerek Kadir'in yüzüne baktı. Bu soruyu, kendisi de kaç zamandır kendi kendine soruyordu da, hiçbir uygun karşılık bulamıyordu.

3

— Affedersiniz, 'aklı başına gelince' ölçüsünü nasıl hesaplamıştınız?

— Saçma! Bir zamanlar 'on iki yaş' demiştim, sonra göze alamadım, bir başka hayal kırıklığını... Liseyi bitirmesini beklemeye karar verdim, gittim liseyi bitirince. Kendimce en iyi davranışı tasarlamıştım. Kızda benden hiçbir şey yoksa... Ters yüzü dönüp geleceğim!

Fuat Mahir, burada elini yüzünden geçirmişti. Kâmil Bey, umutsuzluğu bunun kadar müthiş anlatan bir başka hareket hatırlamıyordu o gündür bugündür.

— Kadınla nasıl karşılaştık, neler konuştuk? Önemi yok! Tasarladığım görüşme biçimini anlattım. Öldü biliyordu babasını kızım... Ben bu ölmüş babanın bir arkadaşı olacaktım. Sevinçle kabul etti karı... İşine geldi bu yalan! Babalık, tarihin, derin etkilerini taşıyan bir ilintidir. Baktım ki benden bir şeyler var, açıklayacaktım babası olduğumu... Baktım, beni yüzüstü bırakıp giden anasına çekmiş... Hiçbir şey demeden ayrılacaktım.

Okul arkadaşlarından Fuat Mahir bunları anlatırken, Kâmil Bey gene o zamana kadar hiç duymadığı büyük bir dehşete kapılmıştı. On iki yıl oluyordu. Ayşe altı yaşındaydı. Beraberdiler.

Başına böyle bir iş gelmesi en uzak bir ihtimalle, söz konusu değildi.

Kâmil Bey, bunları düşünerek çiseleyen yağmurun altında, tek başına yürüyordu.

Mahpustayken boşadığı karısı Nermin'in evini üçüncü defa geçmiş, üçüncü defadır ki kapıyı çalamamıştı.

Fuat Mahir, sanki, yanı başında yürüyor, zihninden geçirdiği soruların karşılıklarını sanki fısıldıyordu:

— Kapıyı çaldınız, girdiniz! Tanıdı mı sizi kadın?.. Görür görmez, hiç duraklamadan, tanıdı mı?

— Tanıdı elbet!.. Hiç duraklamadan... Ben de tanıdım. Hem de yüzünü görmeden... Sesini tanıdım.

— Kaç yıl sonraydı?

— On iki yıl...

— Naptı görünce?..

— 'Aman Allahım!' diye ellerini yanaklarına kapattı. Gerçekten öldüm sanıyordu çünkü... Öyle yazdırmıştım bir arkadaşıma..."

Kâmil Bey de öyle yazdırmıştı bir arkadaşına... Demek Nermin de elleri yanaklarına kapatacak... "Aman Allahım!" diyerek... Kolay değil! Hortlak geliyor, mezarını yırtıp... Güvenle gülümseyen yüzünü tanımak için kendisini zorladı.

Kâmil Bey, gene o bomboş dükkânın camı önünde durduğunu fark etti. Burada da üçüncü defadır duruyor, ne olduğunu bilmediği motora benzeyen bir makineye dalıyordu. Camda görünen adamın kılığını gene yadırgadı.

Ava gider gibi giyinmişti. Başında kasket... Sırtında avcı biçimi ceket... Bacaklarında kilot pantolon... Uzun konçlu yün çoraplar... Bota benzer, altı kalın kunduralar... Bu kılığıyla, bir çalım, Macaristan'da tarım okumuş bir çiftlik sahibini andırıyordu.

Gözlerini tedirgin tedirgin kırpıştırdı. Kendisini mahpushanede yüzüstü bırakan karısı Nermin'e yıllardır hazırladığı bu oyun, giderek bütün acılığını kaybediyor, komik bir hale geliyordu. Eğer bir daha önünden geçer de kapıyı çalıp içeri giremezse, bu karşılaşmayı komik olmaktan hiçbir şey kurtaramayacaktı.

Kâmil Bey, kapının önüne dördüncü defa gelince geçip gitmedi. Basamakları çıktı. Zili çalacakken, bir an durakladı. Pirinç tabelada kara yazıyla: "OPERATÖR DOKTOR AHMET LÜTFÜ – KADIN HASTALIKLARI UZMANI" yazılıydı.

Kâmil Bey suratını asarak zile bastı.

Kapının açılması gecikiyordu.

Kâmil Bey, "Evde yoklarsa..." diye düşünerek kasketini hemen eline aldı, "Nermin açarsa..." daha beteri "Ayşe açarsa..." Ayşe'yi de, Nermin'i de görür görmez tanıyacağına emindi, ama, tasarladığı durumda, kapıyı bunların açması yoktu. "Fuat Mahir'e, Viyana'da kara giyimli uşak açmıştı. İster misin bana da öyle olsun?.." Kasketini sağ elinden sol eline aldı. Şeyhislamoğlu Muhtar Bey'in smokinli Fransız uşağı aklına gelmişti.

Kapının açılması gecikiyordu. Yağmur atıştırmaya başlamıştı yeniden... Üşüyordu. Yalınkat giyindiği için... Yüreği üşüyordu. Bir şeyi önceden tasarlamak başka, tepesi üstü içine atlamak başka... Tasarlamanın yazı yazmak gibi, yeniden evirip çevirerek düzeltilmesi var. Yaşamak gibi ham, abullabut, karmakarışık değil... Biri çıksa da, "Evde yoklar, bir hafta sonra gelecekler" dese, her şey altüst olur. "Tasarlamada bunu araya hiç sokmayabilirsin!"

Ayak sesleri duydu. Yumruğunu ağzından geçirerek hazırlandı.

Kapıyı smokinli bir yabancı uşak değil, ablak kırmızı suratlı, koyun bakışlı bir oğlan açmıştı. Oğlan ne sırıtkandı, ne somurt-

kan... Elleri çamaşırdan yeni çıkmış gibi pembe pembe buruşuktu. Ayağına büyük gelen eski kunduraların üstüne inmiş ak önlüğüyle, devlet hastanelerinin hademe yamaklarına benziyordu.

— Nermin Hanım evde mi?

— Buyur!..

Kâmil Bey istemeyerek girdi. Burası küçük bir aralıktı. Sağda paltolar, şapkalar asılıydı. Üç basamaklı mermer merdivenin sahanlığında büyük bir saksı duruyordu. Oğlan merdiveni çıkmış, camlı kapının önünde durmuştu.

— Hanıma söyle... "Biri sizinle görüşmek istiyor" dersin.

— Biz orasına karışmayız. Matmazel bilir.

— Nerde matmazel?

— Nerde olur? Doktor Bey'in yanında .. Camlı kapıyı açtı: Geç içeri... Buranın işleri sırayla... Çenesiyle bir kapı gösterdi: Gir otur. Gelir seni bulurlar!

Kâmil Bey, kapıyı açıp içerinin kalabalığını görünce duraladı:

— Hanıma haber verseniz...

— Biz veremeyiz. Burada her işin adamı başkadır.

Bu arada zil çalındı, oğlan kapı açmaya koştu.

İçerdekilerden pelvan yapılı adam, iri taneli tespihini havada şakırdatarak seslendi:

— Gel, buyur!.. Gir efendi!.. Otur şöyle...

Kâmil Bey, başıyla selam verip oturdu.

Beş kişiden üçü hasta olmalıydılar ki, yüzüne dalgın dalgın baktılar o kadar... Bunların gözlerinde ameliyata razı olmuş insanların umutsuz kararlılığı vardı. Yüzlerinin derileri çekilmiş, kemiklerini gösterecek kadar incelmişti.

Pelvanın yanında oturan sakallı, kırmızı yanakları kırmızı dudaklarıyla, belli ki hasta değildi. Sırtındaki kara palto, hoca sakosuna, ayağındaki ütüsüz pantolon şalvara benziyordu. Mest

lastik giymiş, ak saçlarını üç numaralı makine ile kestirmişti. Cigaradan sararmış bıyıklarıyla seyrek sakalı yapıştırma gibiydi.

Kâmil Bey, "Ben bunu nerde gördüm" diye düşünürken, pelvan yapılı da kendisini tepeden tırnağa süzmüş, insan sarrafı geçinenlerin rahatlığıyla hakkında aklınca bir karara varmıştı. Başını iki yana sallayarak sordu:

— Sen nerelisin hemşeri?

— Ben mi?.. Kâmil Bey "İstanbulluyum" diyecekken kılığını hatırlayıp sözü çevirdi: Amasyalıyım!

— İçinden mi?

— Hayır...

— Kimlerdensin?

— Rıdvan Bey vardır, Erkek Su Çiftliğinin sahibi...

— Bilmez miyim? Bizim Rıdvan Bey... Geçenlerde öldü... diye duydumdu... Doğru mu?

— Evet!

— Vah vah... Allah rahmet etsin!.. İyi adamdı. Yiğitliğine yiğitti, verimkârlığına verimkâr... Mallarını hep ben satardım burda mütareke sıraları... Allah bin bereket versin, çok parasını aldım. "Parasını aldım" dedimse, havadan değil haaa!.. Alın teriyle... Vay gidi kahpe dünya!.. İyicene aklım kesti Halim Efendi kardeşim, bu dünyada iyiler yaşamıyor...

Kâmil Bey, "Halim Efendi" sözüne dalmıştı. "Tamam... Bu Halim Efendi, Sahrayı Cedit'te oturan Antikacı Halim Efendi... Doktor Münir Bey'in Halim Efendi'si..."

— Rıdvan Bey'in kâhyası mıydın sen?

Kâmil Bey şaşırdı:

— Bana mı dediniz efendim?

— Evet...

— Eh, kâhyası da sayılırız...

— Kim bakıyor şimdi işlerine? Oğlu var mı yetişmiş?

— Yok... Yeğeni Arif Bey bakıyor. Binbaşı emeklisi Arif Bey...

— Bildim. Şu Arif Bey... Demek askerliği bıraktı, çiftliğin başına geçti. Akıllıymış... Ne var asker ocağında?.. Paşa olsan, sonu emeklilik... Derdin ne senin?

— Derdim mi? Haaa... Evet... Şuramda bir ağrı... Karnının sağ yanını gösterdi: Hazır İstanbul'a gelmişken, bir baktırayım dedim.

— İyi ettin. Akıllı adam, derdini eskitmeyecek... Şurada mı? Kendi karnını gösteriyordu: Tam şurada?..

— Evet...

— Ya apandisittir, ya da karaciğer... Belki de senin böbreğinde taş vardır. Mideden, safra kesesinden, kalın bağırsaktan da olur. Hiç ameliyat geçirdin mi?

— Hayır...

— Öyleyse Doktor Lütfü Bey'e seni Allah gönderdi. Bıçağa alışmamış adam, acemi operatöre gitti mi, önceden mezarını kazdıracak, sonra kefenini mefenini hazır edecek... Kim salık verdi sana Doktor Lütfü Bey'in kliniğini?

— Vaktiyle duymuştum. Kendiliğimden geldim.

— Olmadı! İşte bu olmadı. Kapıya bakarak sesini alçalttı: "Beni Keramet Pelvan getirdi" diyeceksin... Şimdi Yahudi karısı gelip adını yazacak! Dediğim gibi... "Keramet getirdi beni" deyiver, gerisine karışma... Hem ucuz kurtulursun, hem de Lütfü Bey, sana müderris cerrahlardan adam getirir. Yoksa, çoluk çocuk elinde kaldın bil, kısası, resmen yandın bil! Hangi otele indin? Sirkeci'de mi?

— Hayır... Bir arkadaşın evindeyim!

— Verilmiş sadakan varmış... Otele inseydin, doktor simsar-

larının eline düştüğün gündü. Yandındı ki, berbat!

Keramet Pelvan sözünü tamamlayamadan zorla yürüyen bir hasta kadın içeriye sokuldu. Bir koluna hademe oğlan, ötekine kara melon şapkalı bir adam girmişti. Kadın durmadan dudaklarını yalıyor, her yalamadan sonra iki kere, "Allah Allah!" diye inliyordu. Suratının rengi yeşile dönmüş, kocaman kara gözleri çukura batmıştı.

Pelvan Keramet Efendi, sıçrayıp koştu:

— Şöyle... Şuraya... Olmaz orası efendim!.. Şöyle getirin. Ulan Üzeyir misin ne karın ağrısısın... Şuraya demekteyim! Otur hemşire... Otur... Dayan arkana... Nesi var bunun? Nerelisiniz? Kim salık verdi Doktor Bey'i size?

Üzeyir oğlan arsız arsız sırıttı:

— Bunlardan sana iş yok Keramet emmi... Bunlar Adviye ablanın hastası...

— Adviye mi? Yahu nedir? Adviye dün cin olmadan, bugün adam çarpmaklığa başladı. Hastaneden mi geliyorsunuz siz?

Melon şapkalı adam, başını salladı:

— Hastaneden...

— Ameliyatlı mı bu?

— Daha olmadı. Olacak... Hastanede korktu. Iki kere gün verdiler, iki keresinde de, ameliyathanenin kapısında bayıldı. Adviye Hanım, "Ameliyatlık hastanın yılgınını zorlamak olmaz! Beni dinlerseniz, burdan çıkarın da, doktor beyin özel kliniğine götürün!" dedi. Allah razı olsun!

— Doğru söylemiş. Adviye karıyı sevmem ama, hakkını da yiyemem. Verilmiş sadakanız varmış hemşeri... Beylik hastanede ameliyat olacağına, götür kendini denize at... Adviye canınızı kurtarmış sizin, neme lazım... Zoru neresinde bunun?

— Bilemem. Kimi "Ur" dedi. Kimi, "Doğumdan sonra sonu

iyi almamışlar" dedi. Bazısına bakarsanız rahim dönmüş...

— Çocuk mü düşürdü?

— Çocuk düşürme de var, soğuklamak da...

— Evde çocuk düşürenin hali budur işte... Başımıza gelenler hep bilgisizlikten... Çocuk mu düşüreceksin, yat kliniğin birine... Yoluyla alsınlar! İyi mi oldu şimdicik? Neyse, anası bunu Kadir gecesi doğurmuş ki, Lütfü Bey'i buldunuz. Biraz paranız gidecek ama, haftasına kalmadan zıplayıp kalkacak, hanım hemşiremiz... Yook, inleme yok artık!.. Kurtuldun sayılır. Senin şimdi, oflayacak değil, şıkır şıkır oynayacak sıran! Ağrı çok mu gerçekten?

— Ne diyorsun birader!.. Hiç aralıksız... Yorganları, çarşafları paralamacasına...

— Operatör eli değmediğindendir. Yatırın kliniğe... Lütfü Bey, şıp diye keser! Bir şeyciği kalmaz. Öteki hastalara döndü: Sizde ağrı sızı yok... Bunlar girsin önce... Yasası budur bunun... Üzeyir'e çıkıştı: Matmazele haber versene ayı... "Ağrılı hasta geldi" desene...

Oğlan, Keramet Efendi'nin lafını pek umursamadı. Hasta sahibine sordu:

— Bekleyeceksin hemşeri!

— Bekleriz! Uzun sürer mi?

— Uzun sürme ne demek? Doktor iyice bakacak ki derdini bilecek...

— Sonra araba bulabilir miyiz?

— Çoook... Sen paradan haber ver!

— Savalım öyleyse kapıdakini... Cüzdanı çıkardı: Ne vereceğiz hastaneden buraya?

Keramet Efendi atıldı:

— İki lira. Oğlana parmağını salladı: İki liradan fazla verme

haa! Önce matmazele söyle gelsin! "Keramet Efendi'nin hastaları sıralarını veriyorlar" de... Kâmil Bey'e göz kırptı: Sen de bizim hastalardan oldun kâhya... Doktor işi aceleye gelmez. Nerde senin arkadaşının evi?

— Aksaray'dan biraz ilerde... Kocamustafapaşa'ya doğru...

— Iyi... Ayağın karadaymış... Ya bu Halim Efendi ne halt etsin!.. Karşıya geçecek Üsküdar vapuruyla, oradan arabaya binecek. Halim Efendi'ye sordu: Erenköy'de mi oturuyordun sen?

— Hayır, Sahrayı Cedit'te...

Kâmil Bey, Antikacı Halim Efendi'ye dikkatle bakarak, "Tamam! Münir Bey'in ünlü kodoş Halim Efendi'si" diye gülümsedi. Antikacı Halim Efendi. Bu "Kodoş" lakabını Abdülhamit despotluğunun sürüp gitmesine yardım edeyim derken kazanmıştı. Olayı Münir Bey ne zaman anlatsa, dinleyenler gözlerinden yaş gelinceye kadar gülüyorlardı.

Keramet Efendi'nin "çıfıt karısı" dediği hastabakıcı bir elinde defter, öbüründe kalemle göründü. Otuz yaşlarında kadardı. Yüzünün çiçek bozuğu ilk bakışta fark ediliyor ama, güzelliğini hiç bozmuyor, tersine iştahlı kadınlığını sanki artırıyordu. Göğüslerinin uçları ak önlüğünü iki yana germişti. Biçimli bacakları uzun, kalçaları geniş, beli inceydi. Göğüs cebinde üç tane derece vardı. Sarı saçlarını toplamış, hastabakıcı başlığını çapkınca arkaya itmişti. Yüzünün ciddiliğini bozmadan yeşil gözlerinin içiyle gülümsüyordu.

Keramet Efendi yılıştı:

— Canım gözüm Matmazel Berta! Sıra bizim dördüncü hastamızda ama, hepsinden önce, şu kadıncağızı alacaksın! Sancıdan duracak hali yok... Adviye yollamış hastaneden... Hemen yatacak kliniğe...

— Nesi varmış?

— Bana sorarsan ur... "Doktor" derken baytarların eline düşürülmüş, kimi "Doğumdan" demiş, kimi, "Rahim dönmesi" demiş... Bana kalsa urun kendisi. Doktor Bey'imiz daha iyisini bilir ya... Kâmil Bey'i gösterdi: Bu beriki, bizim hemşeri olur, buna dikkat isterim. Taa Amasya'dan geliyor, yabancım değil...

— Ameliyat mı?

— Ameliyat elbette... "Boş yatak yok" lafını dinlemem. Şart olsun, senin yatağı çeker alırım, altından... Yatıracaksın! Tepeden tırnağa bakılacak! Sen kendin gözleyeceksin... Tepeden tırnağa, röntgen möntgen de isterim!.. Biz parasında değiliz.

— Adı ne?

— Adı mı? Biz eskiden beri "Kâhya" deriz... Rıdvan Bey'in çiftlik kâhyası... "Kâhya" dedimse, bunun fermanı mal sahibinden çok yürür çiftlikte... Adın neydi senin Kâhya?

— Adım... Kemal!.. Ama, ben doktor beyden önce hanımefendiyi göreceğim... Nermin Hanımefendi'yi...

— Hanımefendi'yi mi? Keramet Efendi'yle hastabakıcı bakıştılar: Hanımefendi'yi görmek de neyin nesi Kâhya?..

— Arkadaş dedi ki... "Önce hanımefendiyi gör" dedi. Hanımefendi'nin haberi var benim geleceğimden...

Keramet Efendi suratını astı:

— Hanımefendi'yi görüp de napacaksın? Sana bu yolu öğreten, "Ucuz olur" diye öğretmiş ama, yanlış öğüt vermiş... Mal canın yongasıdır, Kâhya... Sırasında yongayı verip tatlı canı kurtaracaksın bu bir, ikincisi, bizim doktorumuzu sen soyguncu doktorlardan bilmeyeceksin. Paranın kaç para olduğunu bilmez bizim doktorumuz... Evliya gibi adam olduğundan elini paraya sürmez bile hiç... Hanım'ı görsen, belki beş eksik verirsin ama, doktorun canını sıkarsın. Hanımefendiyi bu işlere karıştırdın mı, kızar bizim doktor... Ama gene sen bilirsin! Bizden doğruyu söylemek...

— Hanımefendi'yi görmeliyim! Mesele para değil.

— Sen bilirsin! Gönlünün kâhyası yok!

Hastabakıcı, öteki hastanın adını, yaşını, adresini yazıp çıktı. Biraz sonra gelip hastayı çağırdı.

Kadın gene dehşete kapılmış, dudaklarını yalayarak; "Allah Allah" diye inlemeye başlamıştı. Bir koluna kocası, öteki koluna hastabakıcı girdi.

Kapı örtülünce Keramet Efendi içini çekti:

— Allah kimseye dert verip derman aratmasın! Allah kimseyi doktora, hocaya düşürmesin... Ama bir de düştün mü parayı esirgemek hiç olmaz! Parayı darı gibi saçmayınca, tatlı canı uçurdun bil!.. Operatör bıçağına, hoca muskasına pazarlık etmeyeceksin! Eskiden bunu böyle söylemişler. Şimdi bilen hani? Bir cigara yaktı: Parayı sakındın mı, sonunda sakat kalmak vardır. Napalım? Kendi düşen ağlamaz. Çok üzülmüş gibi derin derin içini çekti: Nerede kaldıktı, Halim Efendi? Ne diyorduk? Tamam, "İşler kesat" diyorduk. Bizim işler, Allah bin bereket versin, kötü sayılmaz. Ne demişler? "İşin iyiyken yanıp yakılmayacaksın, Allahın gönlüne güç varır" demişler. Bin bereket... Geçinip gidiyoruz. Çünkü bizim işimiz, hastalık üstüne... İnsanoğlu, sağlığında, canının istediğini yemez ama, ölüm korkusuna düştü mü, kesenin ağzını açar.

Antikacı Halim Efendi de içini çekti:

— Bizim işler de sizinkine benzer Keramet Efendi... Kesatlık başlarsa millet malını bedestene döker. Satmakta değilse de almakta kazanç vardır. Bu sıra bedestene gün görmemiş antikalar geliyor. Geliyor, ne demek, yağıyor Allaha şükür... Hazırda parası olanlar toplamalı. Bizim işimiz, "Sakla samanı gelir zamanı" hesabıdır. Biriktirirsin, bir gezginci takımı düşer Amerika'dan, İngiltere'den, ne var ne yok toplar gider. "Parası olan" dedim

ama, bizim antikacılıkta para her zaman iş çevirmez, maldan anlayacaksın! Bizim orada, eski esnaftan, bir biz kaldık. Mal gelmiyor mu, "Aman Halim Efendi! Aman ocağına düşdüm" diyenin hesabı belirsiz.

— Sahi be... Sizin işte maldan anlamadın mı, yanarsın keremin arpa tarlası gibi...

— Keremin arpa tarlası kaç para eder, ben beş liralık mala, "Aman esnaf duymadan kapatayım" diyerek yirmi lira sayıp, sonunda, kendini yerlere çalaraktan ağlayanları, "Yandım Allah" diye saçlarını yolanları çok gördüm. Bozuldu Keramet Efendi, bizim çarşının düzenleri de bozuldu. Büyük söylemişiz meğerse. Ne derdim, "Dünyanın düzeni bozulur, bizim oranın düzeni bozulmaz" derdim. Gelip de görmeli... Düzenin adı bile kalmadı. Çarşı kışmının, kazancından önce, düzeni kaçıyor Keramet Efendi... Vaktiyle bizim orada, Örtülü Çarşı'nın İç Bedesten'inde Osmanlının ağır hazinesi saklanırmış... Bizim altımız nice yüz demir kapılı mahzenlerdir. Bizim duvarlarımızın kalınlığı altı metreden kalın... Küherçileyle kaynatmışlar ki, değme balyemez topu yongasını koparamaz. Dört kapısı var. Bilmem gördün mü? Her biri kale kapısı... Som demirden, kalınlığı bir karış... Kuzeyde Sahaflar kapısı, batıda Takyeciler kapısı, güneyde Bezzazlar kapısı... Bu kapının üstünde bir kuş resmi vardır. Kanatlarını açmış kartal kuşu ki, canlı sanırsın. Eskiden derlerdi ki, bu kuş "Kazanca güvenme, uçar gider haaa öğüdüdür" derlerdi. Evliya Çelebi zamanında bedesten altı yüz dolapmış... "Dolap", yani dükkân... O zamanın ucuzluğunda, beher dolabın hava parası beş bin kuruşmuş da, can ilacı gibi, alıcısı hemen hazırmış... O zamanlar, bedesten esnafından ikişer bin gemiye sahip hâcegiler bulunurmuş... Hâcegi, yani bedesten esnafı... Ben, Hacı Rüstem Efendi'nin yanına çırak girdiğim zaman, düzenler böyle

bozulmamıştı. Hiç kimse, hiç kimsenin kazancına göz dikmez, uğurunu kesmezdi.

Keramet Efendi önce dışarıya kulak verdi, sonra pencereden baktı:

— Üzeyir ayısını bir yere koşturdular. Kupa arabası gelirse, karıyı kliniğe dehleyecekler. Dehlediler mi, Adviye kaltağı yirmi beş liraya kondu demektir. Şu Allah'ın işine bak!.. Biz günde beş kaymenin peşi sıra, it gibi hırıldayarak koşarken... Karı, durduğu yerde, şu kadar lirayı cebe indiriyor. Ulan, anam olacak kahpe, beni neden karı doğurmadın? Hah tamam!.. Oğlan kupayı getirdi. Yirmi beş kayme ciğerine yapışsın emi Adviye... Emi orospu... Karı milletini sen hastahaneye doldur. Kıç sallayarak dolaşırken hasta ayartsın... Papelleri cebe indirsin... Biz beride hasta bulacağız diye otel kapılarını aşındıralım, istasyonlarda uyuz itler gibi titreyelim... Hepsi Allah'ın işi ama, bu da mı Allah'ın işi?.. Tüh kahpe dünya... Yıkıl... Pencereye iyice yapıştı: Tamam... Karıyı attılar arabaya... Kara şapkalı herif neyin nesiydi acaba? Bana kalsa mebus falan olmalı... Kemal Paşa, "Sarıklı, sakallı mebus istemem" deyince bu herifler, sakalı kazıtıp ortaya cascavlak çıktılar. Oturak şapkalı gördün mü, bil ki, yobaz eskisi... Ne diyordun?

— Benim çıraklığımda düzenimiz, yerli yerindeydi. Esnaf birbirini kollardı. Sen daha siftah etmedin mi, ben müşteriyi sana yollardım ki...

Hastabakıcı kafasını içeri uzatıp, "Celal Efendi" diye seslendi. Hastalardan göbeklisi hemen kalktı. Elini apış arasına koyup, sağ bacağını bükerek fıtığını topladı. Çıktı.

Keramet Efendi ayıplamış gibi gözlerini belertti:

— Tamam vaktinde yetişmeseydim, bu herif yolda yürürken düşüp geberecekti. Fıtığı fırlamış ki, bunun, yerlerde sürünecek

nerdeyse... Bıçaktan huylanırmış... Babam da huylanır ama, fıtığı napalım? Tuttum kolundan, zorla aldım geldim. Bizim millete ne oldu yahu? Yiğitlendik de ölümden mi korkmazlandık, yoksa, parayı canımızdan çok sevmeye başladık da, mal canın yongasıyken dönüp can mı malın yongası kesildi. Evet, "Siftah eden etmeyene yollardı müşteriyi..." diyordun!

— Yollardı, hem de cıbıl müşteri değil... O zamanlar, vezir vüzera gelir dolaplara otururdu da, akşama kadar antika hediyelik alırdı. Bir günde altı aylık nafakanı çıkarırdın. "Komşuya yollayacaksın" dediğim böyle müşteri...

— Kıyakmış efendi, gayet kıyakmış...

— Kıyaktı evet... Benim çıraklığımda, dolap sahibi esnaf da olsan, sabahları bedestena elini kolunu sallayarak giremezdin.

— Üst baş mı aranıyor?

— Yok... İnciciler kapısı önüne birikeceksin. Saati gelince girilecek... Girdin mi, hemen dolabına gidip oturamazsın. Orta yerdeki koruyucular dolabının önünde sabah duası var. Duacı elini açar, padişahın, askerin sağlığına, gelmiş geçmiş esnafın ruhuna dua eder. Ardından, "Selâtentüncina" okunur. Daha arkadan esnaf öğütlenir!

— Ne öğüdü bu? Kim veriyor?

— Bekçibaşı veriyor! "Tavcılık yok haaa... Kefilsiz malı satmak yok haaa... Mal kapatmak yok haaa" diye tembihlemeden kimse mala el süremezdi. O zamanlar dolaplar gedikti. Esnaf adına tapuya bağlanması Meşrutiyet'ten sonradır. Benim çıraklığımda, banka manka bilinmezdi. İstanbul'un zenginleri hazinelerini bedestende saklarlardı.

— Tanıdığı esnafa mı bırakıyor her biri?

— Hayır... Dolapların altında yerler var. Sandıkların, kasaların ağzı, sahiplerinin mühürleriyle mühürlü... Sandığını bıra-

kan, bir makbuz alır o kadar... Açacağın zaman bekçibaşıyı bulacaksın... Bekçilik de gediktir. On iki kişi... Bunlardan biri, sandık sahibiyle mahzene girerdi ama, sandığın yanına öldüm Allah sokulmazdı.

— Neden?

— İçindekini görmek yasak... Alıyor mu, koyuyor mu, kimse bilmeyecek... Sen gider sandığını açar, işini görür kaparsın. Yeniden ağzını mühürlersin. Bekçibaşı gelir mühüre bakar, "Tamam!" dedi mi, şu kadar bin lirayı teslim ettin demektir. Var git, gönül rahatlığıyla uyu... Her akşam Kapalıçarşı'nın bütün kuyumcuları, her biri Mısır hazineleri değerinde çantalarını, çekmecelerini de buraya bırakırlardı. Böyle olduğu halde, Fatih Sultan Mehmet zamanından beri, bedestende iğnenin kaybolduğu görülmemiştir. Esnaf gitti de kapılar çekildi mi, o gecenin bekçisi eline lüverini alır, yamağı da meşe sopasını omuzlar, "Davranma yanıyorsun. Kıpırdama gittiğin gündür" diye bağırarak bütün dolapları dolaşır. Kuytulara iyice bakar. Sonra orta yerdeki bekçi dolabına yerleşip sabaha kadar gözlerini kırpmadan bedesten'i bekler.

— Bekçilerden de hırsız çıkmamış mı hiç?

— Hiç... Çünkü bunlar birbirlerine kefil... Ayrıca, gedik sahibi herifler... Çekmeceni dalgınlıkla açık bıraksan, içinde beş bin altın olsa, bir meteliğine zarar gelmez. Benim çıraklığımda dolap sahiplerine hâcegi derlerdi. Başlarında abani sarık, sırtlarında samur kürk... Tahta sakal adamlar ki, bedesten esnafı olduklarını bilmesen, her birini şeyhülislam sanırsın. Bunların en düşkünü, kuşağındaki kesesinde birkaç bin altın gezdirirdi. Daha eskiden, bedestende ateş yakılmak, çubuk içilmek de yasakmış... Ben yetişmedim... Benim zamanımda, mangal yakılır, aralıksız çubuk çekiştirilirdi. Bizim düzenimiz, hürriyetten sonra

bozuldu. İçimize madrabazlar, gözden sürmeyi çeken karmanyolacılar girdi. Mal kapatmak, müşteri aldatmak gündelik iş haline geldi. Ben, öz kız kardeşini yere vurup elli liralık malını on liraya kapatanları bilirim. Doktor Lütfü Bey gibi meraklılar, bu yüzden ayaklarını kestiler. Doktor bey bir benimle alışveriş eder. Başkası bin liralık parçayı yüz liraya verse, "Vardır bir oyun" diye eline alıp bakmaz bile...

— Bir şey mi getirdin doktor beye, yoksa kendine baktırmak için mi geldin?

— Allah şükür, benim bakılacak derdim yok... Turp gibiyimdir, şeytan kulağına kurşun... Şehname getirdim. Doktor Lütfü Bey ciltlere de meraklıdır. "Meraklıdır" dedimse, Doktor Lütfü Bey'inki merak değil, ciltten de anlar, tezhipten de... Sahtecilik buna hiç sökmez. Bazı bazı biz şaşırırız da, doktor bey şaşırmaz. Geçenlerde Amerika'dan bir antikacı geldi. Görüştürdüm. Lütfü Bey'in topladıklarını gördü. "Bizim devlet müzehanemizden daha zengin" dedi. Dünyada eşi bulunmaz parçalar vardır doktor beyde... Cilt deyip de geçmeyeceksin. Bakarsan, aslı hayvan derisi ama, insanoğlu deriyi cevahir taşı gibi işleyince, iş değişiyor. Cilt demek, Arapçada bildiğimiz "deri" demek... Cilt sanatını, biz Acem'den almışız ama, Acem'i çoktan geçmişiz. Kur'an'a geldi mi, en makbulü, altın çizgili, içi hurda süslü Yakutumüstesami Kur'an'lardır. Yeri cennet olsun Abdülhamit Efendi'mize böyle bir Yakutumüstesami Kur'an vermiştim, hediyesi, o zamanın parasıyla on beş bin altındı.

— Aman Halim Efendi!.. Bin beş yüz olmasın?

— On beş bin altın... O da padişahlığı hatırına... Boru değil, Alman İmparatoru'na armağan ediyor! İmparator görmesiyle neye uğradığını şaşırmış, az kalsın ki, imana gelip müslüman ola!.. Abdülhamit Efendi'miz çok sevindilerdi de: "İmparatorun karşı-

sında bizi yere baktırmadınız" diyerek, gayret madalyası, liyakat madalyası taktılardı. Evde durur! Şehnameler, ejderha, yılan, kuş, arslan, geyik resimleriyle süslü olur. Ciltleri ufak ufak yakutlar, elmaslar, zümrütler, renk renk başka taşlar, firuzelerle donatılmıştır. Böyle şehnamelere paha yetişmez. Tutturabildiğinedir. Çünkü dünyada bir benzeri daha yok...

— Ne getirdin doktor beye bugün?

— Şehname getirdim. Yüksek şemseli... Türk hattıyla yazılmış, Herat işi. Kaç zamandır, "Bir tane uydursak" diyordu. Ele geçirdik.

— Kaçadır?

— Başkasına bin liradan aşağı vermem ama, doktor bey yabancımız olmadığından, neyi uygun görürse, "Eyvallah... Hak, bereket..." deyip alırım. Bir insan, gerçekten kazıklanmak istemezse, başkasını da kazıklamaya yanaşmaz... Doktor Lütfü Bey öyledir. Parayı sevmez mi? Sever... Çok sever. Çünkü, kazanmasını bilir. Akıllı adam, paranın kendisini sevmeyecek, kazanmasını, bir de kazandığını tutmasını... Lütfü Bey iyi adamdır. Nereden mi bilirim? "Birinin ne mal olduğunu anlamak için onunla ya birlikte geziye çıkacaksın, ya da aksata edeceksin." demişler. Bir geziye çıkarsın adamı iyi görürsün. Bir başka gezide bakarsın huysuzun biri... Aksata da öyle... On yıl borcunun kölesi olan herif, bakarsın ki, dolandırıcılığa vurmuş. Lütfü Bey'in hem aksatası kesindir, hem de bilgi derin... Ciltten nasıl anlarsa, yazıdan da öyle anlar. En yaman esnafın şaşırdığı yerde, Lütfü Bey, hiç duraklamadan yazının yalancısını aslından ayırır. Oysa, Ankara Vilayet Encümen Başkâtibi Macit Bey'in, eski üstatlardan şaka olsun diye, kopya ettiği yazıları, aslından ayırmak, hiçbir babayiğidin harcı değildir. Macit Bey, eski üstatları öyle yaman taklit eder ki, rahmetli Abdullah Amasî, Ahmet Karahisarî ya da Kayışsızza-

de mezarlarından kalkıp gelseler Macit Bey'in kopyalarını kendi yazdıkları yazılardan ayırt edemezler. Yamandır, yaman...

Kâmil Bey, güzel hastabakıcının arkasından muayene odasına girdiği zaman, Operatör Doktor Ahmet Lütfü Bey, masanın başında oturuyordu. Dirseğini iskemlenin koltuğuna dayamış, eliyle gözlerini kapatmıştı. Perdeler yarı çekilmiş olduğu için oda loştu. Masanın üstündeki lamba, reçete defteriyle yanındaki dolmakalemi aydınlatıyordu.

Doktor, neden sonra, elini gözlerinden indirdi. Böylece Kâmil Bey, karısı Nermin'in kendisinden ayrılınca evlendiği adamın yüzünü ilk defa görmüş oldu.

Lütfü Bey'in gözleri yeşildi, ince burnuyla kısa kesilmiş kırçıl bıyıkları kalın dudaklarını gölgeliyor, ağzının cinsel iştahlılığını biraz saklıyordu.

Yorgun gözlerle Kâmil Bey'e ilgisiz baktı. İskemleyi gösterdi.

— Oturun! Neniz var?

Sesi de yorgundu.

Hastabakıcı kadın, Kâmil Bey'in karşılık vermesine meydan bırakmadan Almanca konuştu:

— Hanım'ı görmek için epey direndi. Zorla getirdim. Keramet Efendi'ye bakılırsa, çiftlik kâhyasıymış... Uzatmayın o kadar... Çok yoruldunuz bugün...

Doktor Lütfü Bey, hastabakıcının yüzüne önce anlamadan baktı. Sonra gözleri canlandı.

— Yoruldum evet... Sen de yoruldun cicim...

— Sen beni düşünme... Ben yorulmam... Bir garip güldü: Bu gece gelmeyin kliniğe... Ben sizin yerinizde olsam bu gece dinlenirim.

— Saçmalama!.. Benim nerde gerçekten dinlendiğimi biliyorsun. Neyle dinlendiğimi... Eğer kendin için söylüyorsan o

başka... Meydan okur gibi gözlerini kıstı: Daha kaç hasta var?

— Antikacı Halim Efendi bekliyor.

— İyi öyleyse... Sen artık git kliniğe... Banyoyu yaktırmayı unutma geçenki gibi... Kalçalarını sallayarak çıkan kadına kapı örtülünceye kadar istekle baktı. Sonra kendini toplamaya çalıştı: Pardon! Beklettim mi sizi... Önemlice bir meseleyi haber verdi de hemşire. Klinik için... Buyurun! Neniz var? Hangi doktora baktırdınız şimdiye kadar?.. Ne dediler?

Kâmil Bey, tanımadığı bir adamın karısını ille görmek istemiş olmanın tedirginliğiyle gözlerini kaçırdı:

— Adım Kâmil... Selim Paşa'nın oğluyum...

— Selim Paşa'nın oğlu mu? Hangi Selim Paşa?..

— Ayşe'nin babasıyım...

— Ayşe'nin...

"Hangi Ayşe'nin?" diyecekti, birden anladı:

— Siz misiniz? Affedersiniz... Kalkacak gibi yaptı Özür dilerim! Birden kavrayamadım. Gerçek mi? Demek, avukatlarınızın verdiği cevap doğru değildi. Nerdeydiniz bu zamana kadar?.. İstanbul'da bulunmuyordunuz, değil mi? Biz sizin... Duymuştuk ki... Biliyorsunuz...

— Öldüğümü duydunuz!

— Evet... Çok üzüldü Nermin... Kahve nasıl olsun?

— İstemez. Teşekkür ederim. İçmiyorum!

— Neden? Doktorlar yasak mı etti?

— Hayır...

— Oradan çıkınca, gelirsiniz diye bekledik. Gelmediniz. Nermin soruşturdu. Anadolu'ya gitmişsiniz. Ben dedim ki... "Ankara'ya gitmiştir elbet" dedim. Adınızı gazetelerde görürüz sanmıştık. Arası uzayınca, "Dışişlerinde bir memuriyet almıştır" dedik.

Kâmil Bey, kendisine doktorun değil, Nermin'in böyle bir söz söyleyeceğini düşünmüş, buna karşılık, "Yaptığım kahramanlığın bedeli olarak mı?" demeyi yıllardan önce tasarlamıştı. Şimdi, böyle bir karşılığı budalaca buluyor, sıkılıyordu.

— Memuriyet filan almadım. Bir arkadaşın çiftliğine gitmiştim. Hastalandım orda... Sanki bunları kendisi söylemiyor, Fuat Mahir söylüyordu. Şaşkınlığını yenmeye çalıştı: Ölüm haberi bundan çıkmış olmalı...

Şaşkınlığının asıl nedenini anlayarak sustu. Şaşırması, Doktor Lütfü Bey'in, mezardan gelen bir adamı, dün ayrılmışlar gibi olağan karşılamasındandı. "Ürküp telaşlanmak şurda dursun, kılı titremedi adamın... Alman kızıyla yatıyor. Nermin'i çoktan silmiş atmış..." Yutkundu. Yıllardan beri hiç böyle gerçekten sevinmemişti.

— Başkaları da duymuşlar... Karşılaştığım arkadaşlar, "Hortladın mı?" diye şaşıyor. Sesindeki keyifliliği yadırgadı: Nermin'i... Pardon!.. Hanımefendi'yi görmek isteyişim...

— Kim bilir ne kadar şaşıracak!.. Doktor Lütfü Bey birine şaka yapmış gibi kıs kıs güldü: Kimliğinizi isbat etmeniz için, vesika sorarsa hiç şaşmam! Biraz düşündü: Ayşe'yi alıştırmalısınız. Sağlam kızdır ama... Değil mi? Kapı vuruldu. Gel.

Ciddi yüzlü bir genç kız başını kapıdan uzattı:

— Annem gelmedi mi daha efendim?

— Gelmedi Ayşe... Gelir nerdeyse... Bir şey mi vardı?

— Hayır... Balıkların yemini getirdi mi, diye soracaktım...

— Tembihledinse hiç unutmaz. Bilmez misin?

Ayşe, babasına başta savma bir bakmış, sonra bir daha gözlerini Lütfü Bey'den ayırmamıştı.

Kâmil Bey sinirlerini koparacak gibi zorladığı halde, dizlerinde duran ellerinin titremesini önleyemiyordu. Soluklarını kes-

mişti. "Tanıyamadı beni... Daha korkuncu, sezemedi. Sezgi dediğimiz şey bu kadar güçsüz mü?.. Bu kadar mı hiçbir işe yaramaz?.."

Kapı çalınmış, Ayşe, "Geldi galiba" diye çekilmişti.

Kâmil Bey boğazına bir mendil tıkanmış da bunu zorla çıkarmış gibi ciğerlerini boşalttı.

Operatör Doktor Lütfü Bey, hastaların huysuzluklarına alışmış serinkanlı doktorların hoşgörüsüyle ellerine bakıyordu.

Kâmil Bey, anasına sövülmüş gibi apansız öfkelenerek yumruklarını sıktı. Sonra bundan utanarak ellerini nereye koyacağını bilemeden kalçalarında gezdirdi. Mahpusanede bir gün Nermin'in boş kâğıdını imzalarken ellerinin titremediğiyle övünmüş. "Aferin Kâmil! Adam oldun" diye sevinmişti. Bunu hatırladığı için büsbütün bunaldı. Neredeyse Nermin içeri girecekti. "Kolay mı adam olmak Hafız Ağa!.. Bu kadar ucuz mu?"

— Hiç gördünüz müydü Ayşe'yi?

— Hayır!

— Tanıdınız mı?

— Evet tanıdım.

Dudaklarını yalayarak sustu. Az kalsın, "Hemen tanıdım. Görür görmez... Hiç tanımaz olur muyum?" falan diyecekti.

Oysa bu, Doktor Lütfü Bey'in de anladığı gibi, Ayşe'nin bu evde annesiyle beraber yaşadığını bildiğinden gelen bir tanımaydı. Fazladan, "Annem daha gelmedi mi?" diye sormuş, Doktor da belki tanıştırmayı düşünerek, "Ayşe" demişti. Sokakta kim bilir kaç kere karşılaşmışlardır da, o yaştaki bütün kızlarda Ayşe'yi bilip çıkarmaya yıllardır alıştığı halde, tanımadan geçmiştir.

— Tanırsınız elbette... Budalalık benim soruşum... Iyi kızdır çok... Çalışkan. Akıllı. Okulda, öğretmenleri, arkadaşları kendisinden hoşnut... Ben de hoşnudum, annesi de... Biz, ayrıca uğ-

raştık dersem, yalan olur. Kendi kendini yetiştirdi. Kızınızla övünebilirsiniz. Kâmil Bey'in cigara yaktığını görünce özür diledi: Şaşırdım birdenbire... Akıl edemedim. Kusura bakmayın. Ben çok seyrek içiyorum. Telaşla yazıhanenin çekmecelerini araştırmaya başladı: Nereye koydu Berta cigaraları... Ben içmeyeyim, diye saklıyor... Eli çekmecelerden birinin içinde kalakaldı: Berta'yı elinde büyüttü Nermin... Kâmil Bey'in Almanca bildiğini hatırlamış olacaktı: Kızımız gibidir. Bize şımarır biraz... Nermin'in sıhhatiyle o kadar ilgilenir ki, bu evde adı "Soğuk diktatör"dür. Ayşe'yle de pek sevişirler. Cigara aradığını unutmuş gibi çekmeceyi hızla kapatıp kalktı: Bakalım geldi mi? Kendisiyle görüşmeniz daha doğru... Ben karışmıyorum Nermin'in işlerine... Zorla güldü: Aslına bakarsanız, ben galiba hiçbir işe karışmıyorum bu evde... Elini uzattı: Tanıştığımıza sevindim. Gene görüşelim... İzin verirseniz, Nermin'i biraz hazırlayacağım... Pek yufka yürekli değildir ama, olsun. Bonsuvar efendim!..

Kâmil Bey'in elinde, Doktor Lütfü Bey'in elinden, insanı tedirgin eden, nemli bir yumuşaklık kalmıştı. Odada başkası varmış gibi, kimseye göstermemeye çalışarak avucunu pantolonuna sert sert sildi.

Masanın lambası, kapatılması mutlaka lazım bir şeymiş de açık unutulmuş gibi, rahatsızlık vermeye başlamıştı ki, Nermin girdi. "Neden karanlık burası böyle?" diyerek tavandaki elektrikleri yaktı.

Sesi rahattı. Tavanın ampullerini yakmadan önce, abajurun ışığı bir an, gergin kalçalarıyla uzun bacaklarını aydınlatmıştı. Sırtında, dümdüz bir yün elbise vardı.

Kâmil Bey, kafasının içinde takılakalan kalçalarla bacakları nedense, gazeteci Murat'ın yanında gördüğü kadına bağlamış,

bu benzetişle yüreği donmuştu. Yutkunarak ayağa kalktı.

— Rahatsız olmayın efendim!.. Hoş geldiniz!.. Nermin Doktor Lütfü Bey'in kalktığı koltuğa oturdu. Elini uzatmamıştı: Nerdeydiniz bunca zaman? Öldüğünüz yayıldı, bir aralık...

— Öyleymiş... Hastalanmıştım da, ondan çıkarmışlar galiba...

— Öyleymiş... Sonra öğrendik doğru olmadığını... Oturun! Kahve içtiniz mi? Zile bastı: Hiç değişmemişsiniz... Kapıyı açan hizmetçiye emretti: İki kahve... Şekerli...

Kâmil Bey, hep o benzeyişi düşünüyordu. "Bunun da, kendinden küçük bir dostu olabilir mi? Oğlu yerinde bir oğlan..." Nermin, bol ışığın altında hiç de yaşlanmış görünmüyordu. "Ayşe'yle yan yana dursalar, kimse ana-kız olduklarını bilemez. Bunu bir genç üvey ana sanır!.."

— Evet, Anadolu'daydım.

— Oraya mı yerleştiniz?

— Evet...

— Bir işiniz var mı? Ayşe'yi, şimdi mi görmek istiyorsunuz hemen?

— Bilmem ki... Doktor Bey, biraz alıştırmanın...

Kâmil Bey, birden kızdı. İşlerin, tıpatıp önceden kestirdiği gibi yürümeyeceğini düşünmüştü ama, kendisini mahpusta, yedi yıl cezanın altında bırakıp giden, daha doğrusu, en kestirme yoldan, kendini boşatmayı beceren bu kadının karşısında suçlu gibi tutukluk göstereceğini hiç aklından geçirmemişti. Toparlanmaya çalıştı:

— "Biraz alıştıralım" dediler de...

— Olur... İsterseniz, ben görüşeyim. Siz kahvenizi içinceye kadar... Biraz şaşırır ama, sinir nöbetleri geçireceğini sanmam...

— Ben başka bir şey tasarladım.

— Neymiş?

— "Babanın bir arkadaşı geldi" desek...

— Anlayamadım!.. Alıştırmakla ne ilişiği var bunun? Sonunda gene, ölmediğinizi alıştırarak söylemek lazım gelmeyecek mi?

— Olsun... Böylesi bana daha uygun görünüyor!

— Siz bilirsiniz!.. Kimdir gelecek arkadaşınız?

— Arkadaşım gelmeyecek...

— Ya?..

— Ben...

— Sizi, "Babanın bir arkadaşı..." diye mi tanıtacağım?

— Evet...

Nermin, bir kaşını kaldırarak biraz düşündü. Fuat Mahir'in başına gelenleri hatırlamış olmalıydı. Yüzünden belli belirsiz bir gülümseme geçti:

— Bu yoldan nereye varmak istiyorsunuz?

— Hiç... Böylesini daha uygun buluyorum.

Bir an bakıştılar.

Nermin yaşını göstermeyen güzel kadınlardandı. Göstermeyen değil, yaşlandıkça güzelleşen, güzelliğine "Şahane" denilen mutlu kadınlardan... Kâmil Bey, eski karısının kıyıcı olduğuna çoktan inanmıştı. Aşırı güzelliğin her zaman biraz kıyıcı olduğunu da biliyordu. Oysa, Nermin'in bakışında, kıyıcılığın umursamazlığı yerine, yufka yürekli bir annenin hoşgörüsü var gibiydi.

— Olmaz bu... Çünkü ciddi değil... Hem, hiçbir şeye de yaramaz. Bence yaramaz. Hiçbir şeye yaramadığını bile bile bu kadar çapraşık bir işe giremem. Sizin yerinize bunu becerecek hiçbir tanıdığınız yok mu? Hem akıllı bir adam olmalı, hem de böyle oyunlara girecek kadar... Şakacı... Kapı vuruldu. Nermin kahveyi aldı. Cigara istedi. Kâmil Bey'in uzattığı ucuz cigarayı görmezden gelerek bekledi: Hani, tanımadığımız bir yerde, dil bilmez görüneceğimiz tutar da, hiç işitmek istemediğimiz sözleri

dinlemek zorunda kalırız... Hem de yabancı dilden... Daha beteri, savunma hakkımızdan kendi kendimize, peşin peşin vazgeçmiş olarak... Tasarladıklarımız, her zaman, olaylara uymuyor. Hizmetçinin koşturduğu paketten bir cigara aldı. Kâmil Bey'in uzattığı ateşle yaktı: Sağolun! Burdan almaz mısınız? Ne diyordum? Evet, uygun bir arkadaş bulmalı... Uygunu budur. Daha da meraklı olur. Isterseniz düşünün bu gece... Yarın bana telefon edin!..

— Ben de gelsem, bir arkadaşımı da yollasam, Ayşe'nin duymasını istemiyorum. Benim yaşamakta olduğumu, şimdilik bilmesini istemiyorum.

Nermin, "Neden?" diye soracakmış gibi gene kaşını kaldırdı. Sonra gülümseyerek başını salladı:

— Olur, söylemem. Sınayacaksınız, baskın vererek... Bir çeşit pusu kuruyorsunuz! Bir çeşit suç ortağı oluyoruz sizinle... Fincanı tutan eline bakarak biraz daldı: Gördünüz mü, uzaktan olsun, Ayşe'yi, büyüdükten sonra?

— Hayır... Pardon, biraz önce, burda gördüm!

— Iyi! Yarın telefon edin!

— Telefon istemez. Bir dostumu göndereceğim! Doktor Münir Bey. Tanır mısınız?

— Sanmam!..

— Kısa boylu. Zayıf. Yaşlı görünür. Eski İttihatçılardan... Bütün savaşlara girip çıkmış...

Az kalsın, "Namusuna kefilim" diyecekti. Kalktı:

— Yarın... Saat kaçta gelsin?

— Siz bilirsiniz ama... Bence uygunu... Öğle yemeğinden önce... Saat on, nasıl?

— Onda, peki! Hiçbir şey sezdirmeyeceksiniz. Bunu böyle istiyorum.

Nermin, bu sözleri duymazdan geldi, ama, güven vermeyi alçaltıcı bulduğunu da kaşlarını hafifçe çatarak anlattı.

Murat'la Kadir, Kâmil Bey'in Soğanağa'daki konağının salonuna girdikleri zaman, Nuh Bey, pencerenin önündeki geniş divanda oturuyordu. Gene ayağının birini altına almış, ötekini dikip dirseğine destek yapmıştı. Kara takkesi başında, kiraz çubuğu elindeydi. Yenikapı'ya inen yangın yerindeki yıkık dökük duvarların, tek başlarına dikili kalmış bacaların, tahtaları kararmış ev kalabalığının üstünden denize bakıyordu.

Doktor Münir Bey'in "Osmanlı Donkişotu" dediği Nuh Bey 1888 Jöntürkleri'ndendi. Abdülhamit zamanında on beş yıl sürgünde kalmış, hürriyetin ilanından sonra İttihat Terakki Cemiyeti'nde, hiçbir karşılık beklemeksizin, en küçük işlerde boğaz tokluğuna çalışmıştı. Kâmil Bey'in mahpusane arkadaşıydı. Mütarekede, "Kuvayı Milliye'ye çeteci yazacağız" diye bir dolandırıcılık dolabı kuran bir İttifakçı arkadaşının oyununa gelerek mahkûm edilmişti. Dünya yüzünde hiç kimsesi, dikili ağacı yoktu. Kışları burada, yazları Doktor Münir Bey'in Caddebostan'daki köşkünde geçiriyordu. Altmış dört yaşındaydı. Uzun boylu, bir deri bir kemik denecek kadar sıska gövdesi, çökük avurtları, iki yana çekerek burduğu uzun kırçıl bıyıklarıyla gerçekten Donkişot'a benziyor, gözlerindeki kederli dalgınlık, sesine vermeye çalıştığı kabadayılık bu benzerliği büsbütün artırıyordu.

Ayak seslerine omuzu üzerinden bakmış, delikanlıları görünce kaşlarını çatarak çıkışmıştı:

— Nerde kaldınız kopuklar? Elini öptürdü: Geçin şöyle...

Kadir çekinerek sordu:

— Gitti mi Kâmil amca? Gideli çok oldu mu?

— Gitti zor-güç... Gelir nerdeyse...

— Neden zor-güç?

— Bilmem! Üstüne bir pısırıklık geldi bu sabah...

— Vaz mı geçecekti sakın?

— Öyle sezinledim. "Olmaz" diye yakasına sarıldım.

— Yarına mı bırakacaktı?

— Açıkça "yarın" demedi ama... "Kırıklığım var! Hele doktor gelsin!" filan... "Yılgınlık istemem!" diye gürledim, "İşi uzattın ki, tadını kaçırdın!" dedim, "Bu iş çoktan bitecekti, Ayşe kızı diplomasını aldığı gün getirecektin!" dedim. "Boşuna çekindin! Sürüncemede bıraktın aylarca" dedim, "Kız bu Avrupa gezisine... Ben eminim, seninle çıkacaktı!" dedim. "Haydi, gideceksin, kızı sırtlayıp geleceksin!" dedim!

— Emin misin Nuh amca?

— Ne demek emin misin? Eminden de eminim! "Kan konuşmaz"mış, affetmişler onu... Halt etmişler... Kan konuşur, bal gibi... Hem de, "Aslını inkâr eden çingenedir" diye konuşur! Bilmez miyim ben? Kaçın kurasıyım?

— Fakirlik numarası karıştırmasın işleri?.. Kolay değildir Nuh amca, fakirliği göze almak... Hele büyük zenginliği teperek göze almak!

— Kolay değildir ama, cibilliyetsiz takımına kolay değildir. Onurlu insana geldi mi, dakka duraklamaz. Ne demek fakirlik, ne demek zenginlik? Haklı ile haksızı seçme zorunda olana bir tek yol vardır: Haklıyı seçmek... Burada para işlemez, milyon olsa işlemez! Doğru muyum, Gazeteci Murat?

— Adamına göre Nuh amca!

Kadir başını salladı.

— Fakirlik zordur, zor... Fakirliği seçmek çok zordur.

— Yahu, sen "fakirlik" diyorsun, ben "kan" diyorum! Neden uzatmalı! Var mısın? Ben on koyarım, sen bir lira koy! Ayşe kız,

bugün burada olmazsa, benden on lira gider ki, bu sıralar yüz lira demektir!

— Yok Nuh amca! Biz, sizin sezgi gücünüzle aşık atamayız!

— Haşşöle... Haddini bilmeli! Birden şaşırmış gibi gözlerini açtı: Nerde baban? Ramiz Efendi'yi sordum. Aşağıda mı?

— Yok!

— Ne demek? Gelmedi mi? Gelmeyecek mi sakın? Bir bu eksikti. Kızarım ki, çok kızarım! "Önüne kat, al gel" demedim miydi sana ben? "Şuraya buraya takılır. Unutur gider" demedim miydi? Gelmemeli ki, ben sana sormalıyım! Cigara tazeledi. Delikanlılara da verdi. Birden kederlenmişti: İçiyor değil mi hep öyle?..

— İçiyor ama, gelmemesi içkiden değil... Çocuk gibi oldu. Bir türlü söz geçiremedik. Murat'ı hiç kırmaz. Öyleyken... Murat bile yola yatıramadı

— Elbise meselesinde mi?

— Evet! Şimdi tutturmuş... "Hele Ayşe kız gelsin, kolay!.. Ayşe kız gelirse yaparız bişey" diyor.

— Asıl çocuk sizsiniz! Ne demek kılık-kıyafet? Görücüye mi çıkacak herif? Ayşe kız, buraya gelip de bizi olduğumuz gibi sevmezse kaç para eder. Kılığımızı görecek de, yadırgayacak mı? Hayır! Nuh amcası basmadan gecelik entarisi mi, pembe incili kaftan mı giyiyor, farkına bile varmayacak! Hem de varmaz, görürsünüz!

— Farkına varmasa da babam o kılıkta... Lise hocası... Öğrencilerinin saygısını yitirecek, diye korkuyorum! Bir insan borçlanmaktan niçin ürker? "Ödeyemem" diye... Elbise, ayakkabı, palto, şapka, birkaç gömlek bilemediniz kırk elli liranın... Haydi diyelim altmış yetmiş liranın içinde...

— Doğru! Nasıl olsa ödenir! Evet, bu senin baban tadını kaçırdı ki, büsbütün kaçırdı! Borç edip neden giyinmiyor diye söy-

lemiyorum, üstüm başım kötü diye, bugün gelmemeye kalkarsa...

Nuh Bey'le Kadir, Ramiz Efendi'yi büsbütün ayrı yönlerden çekiştirmeye başlamışlardı. Aslında, birbirlerine gizliden gizliye takılıyorlardı.

Murat kalktı, Kâmil Bey'in av köpeği Cino'nun yanına gitti. Cino epeyce yaşlıydı. Avda eski hızı kalmamıştı. Belki de bu yüzden bakışları gittikçe daha kederleniyor, daha dalgınlaşıyordu. Murat, başını okşayınca kocaman dilini gösterip inler gibi esnedi. Kuyruğunu Acem halısına vurarak ilintiye sanki teşekkür etti.

Murat, yıllardır ölmüş bildiği babasıyla apansız karşılaşan, on yedi yaşındaki bir kızın –belki şu anda– duymakta bulunduğu şaşkınlığın ne biçim bir şey olduğunu kestirmeye çalışarak resimlere daldı. Picasso'nun mavi çağında iki cambaz... Sarhoş Utrillo'nun gözüyle sarhoş Paris... Modigliani'nin ölçülerine göre olağanüstü uzun kadınlardan birinin dalgın çıplaklığı... Bunların hiçbiri kopya değildi. Kâmil Bey 1905-1910 arası Paris'te bu ressamları tanımış, onlarla arkadaşlık etmişti. Bugün kızının karşısına fakir bir adamcağız kılığında çıkıyordu. "Ayşe gelirse bunları, ucuz kopyalar sanır! Sahici olduklarına belki de kolayca inanmaz. Bir de bakalım, resimle falan ilgili mi? Ne zor durumdur bu! Baba ile kızı birbirlerini tanımak için yıllardan sonra aylarca uğraşacaklar!"

Nuh Bey'le Kadir'in konuşmalarına kulak verdi.

— Bırakmak zor da, her akşam sızana kadar içmek kolay mı, Kadir oğlum! Hayır! Bu da en az öteki kadar zor! Nerden biliyorum? İçtiğimden değil! İçkiyi hiç sevmedim! Gençliğimde de çekmedi beni... Fakat, sürgün arkadaşlarda çok gördüm! Bizim gençliğimizde, konyak modası vardı. Belki de, rahmetli Beşinci Sultan Murat hazretleri konyak tutkunu olduğu için... Duydu-

ğuma göre hemen hemen bütün Tanzimat ileri gelenleri konyak içerlermiş... Çoğu bu yüzden genç sayılacak yaşta ölüp gitmiş... Abdülhamit çağında, konyak gene vardı. İçgüveysi girmiş, alafranga damatların içkisi... Kayınbabadan ayıp olmasın diye sofrada içilemediğinden, eve gelince, yatak odasına girip üst üste atarlarmış. Hele hanımı koltukta ilk defa görüp beğenmediyse, herif, bu konyak işini öylesine azıtırmış ki... Sonunda mesele mantanotaya kadar varırmış! İçini çekti: Bizim Ramiz Efendi'ninki, sağolsun, başka... Kurtaramadı adam kendini ölüm acısından... Geçende Doktor Münir Bey'e sordum. "Öyle" dedi, "Aslında bu bizim Kuvayi Milliyeciler bir başka insan soyu" dedi. Ne demek "Bir başka insan soyu? Anlayana aşk olsun!" İyidir, hoştur bizim doktor, gel gelelim, sözleri pek anlaşılmaz! Çünkü karışık söyler. "Bunlar iyi yetiştirilmiş savaş atlarına benzer" dedi, doktora kalırsa bu senin baban gibi herifler savaşsız yapamazlarmış... Savaş atları saldırı borusunu duyunca, nasıl kafayı dikerlerseymiş... Bunlar da öyleymiş... İflah olmak yokmuş bunlara... Savaşsız kaldılar mı, bir şey tuttururlar, kendilerine dert edinirlermiş... Hasılı, senin doktor amcan, "bunlar," dedi, "yirmi dört saatte bir kere vatanı kurtaramazlarsa sapıtırlar" dedi. Sana kızıyor mu, Ramiz Efendi, Serbest Parti'yi tutuyorsun diye?

— Kızıyor!

— "Belediye seçimlerini alnımızın akıyla kazandık" diye ellerini oğuşturuyor mu?

— Oğuşturuyor, çocuk gibi... Sandık başında bulunmasa o kadar şaşmayacağım! Evet, çocuk gibi benim babam! Hem biliyor, Halk Partisi oy almadı, hem alnımızın akıyla kazandık, diye aldatabiliyor kendini...

— "Ne faydası var, akıllı adam kendini aldatmaya çabalar

mı?" demiyor musun?

— Demez miyim?

— "Gerçek halkçı, milletten yana olacak! Bu nasıl iş?" demeli.

— Dedim geçende... Hiç oralı olmadı! Bir laf öğrenmiş nerdense... "Milletin çoğunluğu her zaman haklı olmaz" dedi. "1910'da serbest seçim yapılsaydı Abdülhamit kazanırdı, hem de ezici çoğunlukla..." diye gülüverdi.

Murat gelip Nuh Bey'in karşısındaki koltuğa oturdu:

— Haksız mı Ramiz amcam?

Nuh Bey her zamanki gibi, bir an şaşkın baktı, suratını buruşturdu:

— Haksız elbette. 1910 başka... 1930 başka... En az arada yirmi yıl fark var!.. Uzatma, biliriz halkçıların biz ne kumaş olduğunu... Gözlerini kırpıştırdı. Lafı değiştirecek konu aradığı belliydi: Sorduğuma karşılık gelsin! Nerdeydin geçen hafta?.. Çok önemli işin çıktı, değil mi? Tam geliyordun...

— Tam...

— Şapkanı giyerken...

— Tam...

— Telefon çaldı, lanet!

— Tamam!

— Yakalanmayayım diye açmak istemedin! Boş bulunup açtın ki... Telin öbür ucunda İngiliz Kralı... "Allo kardeşim Murat Bey... Allo iki gözüm! Şu Mançurya işini napalım dersin!" diye çırpınıyor.

— Aman nasıl duydunuz? Gayet gizliydi. Vay başıma gelenler...

— Oğlum Gazeteci! Maskaralığa vurmak niyetindesin ama, bizim hepsinden haberimiz var! Sarı saçlıymış senin yeni İngiliz Kralı... Etine dolgunmuş... Bizim gençliğimizde, böylesine "Ho-

şur" derlerdi. Kadir'e bakma boş yere... Ondan duymadık! Doktor Münir Bey anlattı. Celâdet denilen delinin ziyafetinde, "nedir" demesine meydan bırakmadan, salla sırt edip savuşmuşsun, yangından mal kaçırırcasına...

— Yok canım!

Kadir, merakla Murat'a döndü:

— Şükran Hanım'la beraber mi çıktınız? Neden bana söylemedin şimdiye kadar?

— Beraber çıkmak yok da ondan... Ben çıkıyordum, rastladık. "Sizi eve bırakalım" dedi.

— Sonra?..

— Sonrası neymiş? Razı olmadım. Beyoğlu'nda indim. Nuh Bey'e sordu: Nerde kaldı doktor amca?.. Arif Bey, Albay Cemil Bey?..

— Gelirler nerdeyse!.. Doktor bir hastaya uğrayacakmış... Bana sorarsan canı sıkkın bugünlerde, bizim farmason doktorumuzun...

— Neden?

— Hiç istemiyor. Ayşe kızı böyle baskına uğratır gibi deneyelim! Doktor aklı... İnsan kısmı, sınava çekilmeden olur mu yahu! Can sıkıntısıyla bir zaman denize baktı: Kahve söylemediniz mi siz Madam Eleni'ye, yukarı çıkarken...

— Yok!

— Olur mu hiç... Fırla, Kadir oğlum, ben de içerim. Benimki sade... Saatini çıkardı: Ooo... Epey olmuş... Nerde kaldılar bunlar? A, n'olmalı, n'olmalı, Kâmil Bey, Ayşe kızımızı alıp gelmeli de, kapıyı bu tembellere Ayşe kızımız açmalı... Nasıl apışır Arif Bey... Cemil de apışır! "Cehennem topçu olmakla bir adam adamlıktan çıkmaz!", kimin sözüdür bildin mi gazeteci? Cehennem topçunun sivil perde çavuşu Kör Şaban'ın sözüdür. Yaman-

dır bu Kör Şaban! Aslında benim, gaipten haber verme gücüm nerden gelmekte? Bu Kör Şaban köpoğlusundan gelmekte... Bir meselede kestirip atamadım da, az biraz durakladım mı... Hemen şapkayı basar yallah Beşiktaş'ı tutarım!.. "Gel bakalım Kör ağa, şöyle bir mesele var, senin aklın neyi kesmekte?" derim. Kördür tek gözü, su içen tavuk gibi gökyüzüne diker, çok değil, bir dakka, yallah yallah iki dakka bakar. Ulan alçak desem, senin çıkası gözüne Cebrail melaike mi görünmekte ki, şıp diye kestirip atmaktasın bunca âkılâneyi apıştıran, en çapraşık işin dönüp dolaşıp şuraya varacağını... Ayak seslerini duyunca, birden iki dizi üstüne gelip kapıya döndü: Nedir o Tamam! Ayşe kızı aldı geldi Kâmil Bey... Nasıl? Ben demedim mi Gazeteci Murat?..

Önde Farmason Doktor, arkada binbaşı emeklisi Arif Bey'le Topçu Albayı Cemil Bey içeri girdikleri halde, Nuh Bey hâlâ bekliyordu.

Doktor, Murat'a göz kırptı:

— N'oldu buna?

Murat'ın cevap vermesine meydan bırakmadan Arif Bey sordu:

— Hani, gelmedi mi Kâmil Bey? Ne kadar oldu gideli?

— Gideli epeydir... Saat üçte çıktı. Şimdi saat?

— Dört buçuğu geçiyor.

— Evde bulamadı desem...

— Telefon etmediniz mi?

— Yok telefon... Telefon edilir mi?

— Öyle ya, baskın basanın...

Murat gelenlerin elini öpmüş, cigara dolaştırmıştı. Kahve sordu. Bu sırada Madam Eleni iki kahve getirdi. Çayın hazır olduğunu haber verdi. Nuh Bey'in sorusu üzerine de, Kadir'in yalnız başına bilardo oynadığını söyledi.

Arif Bey'le Cehennem Topçu Cemil sıkıntılı, Doktor Münir

açıkça öfkeliydi. Bunların buraya gelmekte böyle gecikmeleri, herhalde, bugünkü beklemenin bunaltıcılığını kestirmelerindendi... Kâmil Bey yalnız dönerse, kızı Ayşe annesini seçmiş olacaktı. Kâmil Bey için hayatının ikinci, daha müthiş yıkımı... Şimdiye kadar kızını düşünerek direndi, şimdiden sonra napar, umutsuz yalnızlığıyla?..

Buradakilerin hepsi, bunu düşündükleri için olmalı, söz bir türlü yürümüyor. Nuh Bey'in palavracı iyimserliği bunaltılı havayı dağıtamadıktan başka, büsbütün ağırlaştırıyordu. Aslında, Nuh Bey'in iyimserliği de, bugün tamamıyla zorlamaydı.

Murat, çeşitli soydan ayrı ayrı güçlü olan bu dövüşçü insanların, bir yerde, ne kadar güçsüz düştüklerini birdenbire gözleriyle görüyormuş gibi şaşkınlığa düşmüştü.

Evet bunlar, Kâmil Bey'in uğrayabileceği hayal kırıklığından, son dakikada dehşete kapılmış gibiydiler. Böyle bir hayal kırıklığı kendi başlarına gelse duyacakları derin acı şu anda duydukları çaresizlikten daha korkunç olamazdı. Binbaşı emeklisi Arif Bey'le, Topçu Albayı Cemil Bey de Ramiz amca gibi, Serbest Parti'nin neden açıldığına bir türlü akıl erdirememişler, milletin Serbest Parti'yi tutması, belediye seçimlerinde Halk Partisi'nin açıkça sopa kullanmak, hile yapmak zorunda kalması karşısında şaşkına dönmüşlerdi. En amansız şartlar içinde silah gücüyle kurtarılan memlekette, henüz yedi yıl geçmeden nankörlüğe uğramayı bir türlü bağışlayamıyorlar, haksız yere hakarete uğramışlar gibi, olanları onurlarına yediremiyorlardı.

Yüzlerindeki anlama, seslerindeki donukluğa, el kol sallayışlarındaki sinirliliğe baktıkça Murat'ın şaşkınlığı artmaktaydı. Bu adamlar, sanki bütün ömürlerinde hiçbir zaman gerçekten sevinmemişlerdi. Ramiz amcası, Kâmil Bey, tanıdığı öteki Kuvayı Milliyeciler de, az çok farklarla, yerine göre böyleydiler. Oysa

yaşayışlarında, herhangi bir insanı, ölene kadar mutlu kılacak zafer sevinçleri olmuştu. "Bir derin kuyuya atılan taş gibi düşmüş bunların ruhuna bu sevinç... Gürültü koparmış, durgunluğu çalkamış ama, sonunda bir daha yüze çıkmamak üzere batmış gitmiş! O zaman bunların kazandıkları zafer de, giderek yenilgiye benzedi, içlerinde... Doktor Münir Bey garip şeyler söylüyordu bu çeşit Kuvayı Milliyeciler için... Güçsüz değiller ama, güçleri üniformalı düşman karşısında bulunmadıkça yırtıcı atılganlıktan, sonuna kadar aralıksız kovalamak hırsından gelmez! Bunlar kendileri de farkında değillerdir, ama son hesaplaşmada, durgun adamlardır. Hayalperver adamlar... Gerçeğin yerine kolayca uydurmayı koyup kendilerini aldatarak rahatlamayı, yadırgamazlar. Oturup sabırla beklemeyi, sabırla acı çekmeyi, yoksulluğun her çeşidine katlanmayı bilirler. Türkçesi, Anadolu milletinin yetiştirdiği çilekeş dövüşçülerimiz... Soylu korkmazlıklarıyla, hesaplara sığmaz direnişleriyle tarih yapan, ama yaptıkları tarihe sahip çıkmasını pek de bilmeyen bizim insanlarımız..." Murat, aklından geçirdiklerini sezinlemelerinden korkmuş gibi, hemen cigara paketini çıkardı. Dolaştırdı. Bunu yaparken, "Biz de güçsüzüz ama, iyimseriz! Bunlar fazladan karamsar da galiba... Peki neden karamsar olur, zaferde alın teri olanlar?" Topçu Albayı Cehennem Cemil Bey, cigarayı yakmıştı. Kaşları çatıktı. Arif Bey bir arkadaşa rastlamıştı vapurda... Tanıyacaktı mutlaka Cehennem... Kürdoğlu derlermiş Harbiye'de... Ahmet...

— Hangi Ahmet... Hani Ahmed-i Sabri demişti de, ilk günü, adı böyle kalmıştı.

— Tamam!

Doktor Münir, Murat'ın yüzüne ürküntüyle baktı. Bu bakışta, "Eyvah, gene savaş anılarından açacaklar!" anlamı vardı. Bu-

nu önlemek istediğini meydana vuran bir telaşla sordu:

— Nereye savuştun o gece sen apansız?

— Hangi?

— Deli Celâdet'in ziyafetinde...

— Hayır! Savuşmadım!

— Ne demek savuşmadım? Doktorun sesi uyarıcı idi. Konuya koşulmasını Murat'tan istiyordu: Hanımı aldın savuştun... Sarı saçlı güzel hanımı!

— Sarı saçlı... Ha şu mesele... Murat keyiflenmiş gibi gülmüş, dikkati çekmek için sesini yükseltmişti: Eve gitmek istedi. Oysa, şoförün gelmesine epey varmış.

— Şoför kendisinin mi?

— Evet!

— Desene bu kez aristokratlarla alışveriş! Baktın kapı önünde debeleniyor!

— Evet, bir taksi buldum.

— Sonra?..

— Hiç... Bıraktım evine...

Murat, kadın işlerini kalabalıkta değil, teke tek bir arkadaşına bile anlatmayı sevmiyordu. Bunu, Doktor Münir de hiç sevmezdi. Öyleyken üsteledi:

— Neler konuştunuz? En cümbüşlü sırada toplantıyı neden bırakıp savuştuğunu söyledi mi?

— Söyledi.

— Nedenmiş?

— Celâdet Bey'in hazırladığı edepsizliği biliyormuş.

— Nerden biliyormuş? Kimsenin haberi yoktu.

— Yabancısı değil! Baldızıdır Şükran Hanım, Celâdet Bey'in...

— Bak sen!

Arif Bey ilgilendi:

— Nedir Celâdet maskarasının yeni edepsizliği?

— Sormayın!.. Gerçekten deli...

Doktor Münir Bey araya girdi:

— Bırakın deliyi şimdi... Eve gittiniz! Kapıda durdu taksi... Hanım, bir şey ikram etmeye kalkmadı mı? "Çıkın biraz" denir. Âdet böyledir!

— Böyledir ama...

— "Olmaz" mı dedin sakın! "Geç oldu, evden merak ederler" dedinse... Erkeklik n'oldu arkadaş?

— Hayır, Doktor amca... Şükran Hanım dedi ki: "Böyle yardımların sonunda âdettir... Hanımlar yordukları erkek arkadaşlarına 'Bir dakika buyurun! Bir şey içersiniz' derler" dedi.

— Eee?

— "Ben bunu demiyorum" dedi.

— Neden? Tipi mi değilmişsin?

— Tipini bilmem, "Çünkü hiç âdetim değildir" dedi.

— Sen ne dedin?

— "Âdetleri bozmak kimseye hayır getirmez" dedim. "Bu dünyada insan rahat edeyim, sonunda zararlı çıkmayayım derse, âdetleri katiyen bozmayacak" dedim.

— Bunlar nasıl numaralar karşılıklı?.. Ertesi gün, hafta sonu için bir buluşma teklifi?..

— Hayır, yok öyle şey...

— Senden de mi yok?

— Hayır! Çünkü, Kadir'in söylediğine bakılırsa, böyle numaralara hiç hacet yokmuş, kendisi kalkar gelirmiş, ya da arar bulurmuş, canı çektiği zaman. Hiç duraklamazmış, bu sebepten de zorlamak gerekli değilmiş!

— Bak sen! "Kız adın ne?" diye sormuş herif, kızdır kırıtmış:

"Bal kız!" demiş. "Daha tatlısın ya!" diyerek sarılıvermiş elin canavarı...

— Evet, bu da böyle daha tatlı...

— Daha neler konuştunuz yolda?.. Sondaki namuslu ayrılışa uygun mu? Dünyanın bozulduğundan... Ahlak mahlak kalmadığından... Filan falan mı?

— Eh... Celâdet Bey'den açtı. Biraz acındı.

— Nesine acıyor?

— "Varlığı kendisine yeter enişte'min" dedi. "İnsan varlığı neden ister? Canının çektiğini yapsın... Çekmediğini hiç yapmasın için... Demek enişte şirketin parasını, Ankara'dan söktürmek için kadın kullanmayı istemeden yapmış... Buna önce inanamadım. Sonra inanınca da çok şaştım!" dedi.

— "Zanaat meselesi" diyemedin mi? "Zanaattır kör olsun, bırakmaz" diyeydin!

— Şükran Hanım da böyle dedi ama, sizin sözünü ettiğiniz zanaatı düşünmeden.

— Ya?

— Avukatlığı düşündü. "Parayı kanun gücüyle alamadığı için çok kızmıştır, enişte'm" dedi. "Sezdirmemeye çalıştı ama, ben onu bilirim" dedi. "Hele gâvurlara karşı, avukat olarak kanunları yürütemeyişini hazmedemedi hiç!" dedi. "Bu sebeple, rezillik salt benim üstümde kalmasın, uzak yakın ilgililere de pay olsun, diye verdi bu ziyafeti..." dedi.

Cehennem Topçu Cemil dayanamadı:

— Yahu neler söylüyorsunuz böyle siz?.. Bir şey anlayamıyorum!

Doktor Münir güldü:

— Sabırlı ol! Şu hanımın fikrini öğrenelim, gerisini anlatırız!.. Evet... Demek, bu ziyafeti... Rezilliği paylaşmak için ver-

miş... İlginç! Nereden çıkıyormuş bunun böyleliği... Sordun mu? Celâdet mi söylemiş?

— Kendisi böyle düşünüyor! "Kadını şirket direktörüyle yollamasından belli!" dedi. "Yoksa çok kolaydı, böyle bir vasıta kullandığını gâvur direktörden saklamak" dedi.

— Bilmez miymiş gâvur bizdeki rezillikleri?

— Bilirmiş ama, görünüşü kurtarmak diye de bir şey varmış... Hem de yalnız bizde değil, bütün dünyada varmış...

Bu sefer, Arif Bey'le Nuh Bey de "konuşulanlar şifreye döndü" diyerek şikâyete başlamışlardı.

Hiçbir şey anlamıyorlardı. Doktor Münir, arkadaşlarına, Celâdet Bey'in kadın kullanarak, takılmış bir parayı Ankara'dan nasıl söktürdüğünü özetledi.

— Hay Allah kahretsin!

— Vay Celâdet vay! Layığını bulmuş Deli sonunda, desene, Farmason, işte bunu beğendim!

— Yahu nedir? Bunlar nasıl rezillikler!..

— Durun bakalım! Asıl rezilliğimiz geride... Oğlum Murat, ben bu Şükran Hanım'a "Akıllı" diyeceğim ama...

— Aması?

— Şimdi beni söyletme! Akıllı hatun denilen yaratık bu dünyada var olsa, hiç bekâr erkek kalır mıydı?

Cehennem Topçu Cemil Bey elini kaldırdı:

— Şimdi inandım, gerçekten yaşlandığına Farmason! Kendini övmeye başladın. İyi belirti değildir.

— Neyi gösterir efendim?

— Bana sorarsan arkadaş, bunca yıl bekâr kalmanın pişmanlığını... Bütün pişmanlıklar da bilirsin, güçsüzlükten gelir. Güçsüzlüklerin en berbatı da, yaşlanmak!

Arif Bey araya girdi:

— Kim bekâr! Bu domuz mu? Şimdi bile bunun kırk tarakta bezi vardır!

— "Yalan ama, söyle, hoşuma gidiyor!" demiş herif... Yaşlanmaya geldi mi, bizim gibi feleğin bütün çemberlerinden geçmiş adamlar, isteseler de yaşlanamıyorlar Cehennem, çünkü vakit bulamıyorlar.

Arif Bey sordu:

— Bu Şükran Hanım geçende, Yerlimallar Sergisi'nde gördüğüm hanım mı? İncecik esmer...

— Sarı saçlı diyoruz arkadaş! Boya sarısı değil! Anadan doğma sarı... Sarının da harikası...

— Ne bileyim! Şimdi insan öz kızını tanıyamıyor!

— Gözlerde bir şey başlamasın Arif, katarakt matarakt... Hani bizim millet, tavuk karası der!

— Halt etmişsin!

— Ne bileyim?

— Biz daha iğnenin deliğinden Hindistan'ı...

— Seyretmektesiniz!.. Doktor Münir Bey Murat'a döndü: Daha ne konuştunuz Şükran Hanım'la?..

— Daha!.. Durun bakalım! Evet, "Dümbük baha mı, dümbük bahası mı?" diye sordu. "Aslı galiba 'bahası' olmalı ya, Osmanlı pratikte 'baha' demiş geçmiş kısadan" dedim. Kelimenin kökünü sordu.

— Hangi kelimenin? Sakın dümbük kelimesinin mi?

— Evet!

— Neymiş? Bilir misin?

— Hayır!

— Ne dedin?

— "Kökü yoktur, kökü batsın" dedim.

— Şimdiye kadar hiç mi işine yaramadı ki, için sızlamadan

beddua ettin cânım zanaata?

— Cânım zanaat... Ne fayda! Fukara Deli Celâdet Bey'i kıvranırken görmediniz mi?..

— Nerde kıvranıyor? Niçin? Müşterinin titizine mi çatmış?

— Yok canım! Bankada kıvranıyor.

— Orası da mı parayı vermezlendi. Eh, buna gülerim işte...

— Yok canım! Para hazır... Gelin görün ki, Celâdet Bey bozuk para istiyor!

— Versinler, banka değil mi? Kıtlığı mı var?..

— Kıtlığı... İki yüz elli bin lirayı bozuk istiyor.

— Nasıl bozuk?

— Hepsini bir liralık... Ya da iki buçuk liralık... Artık, bulmak imkânsız hale gelirse, az buçuk da beş liralık... Bunu da lütfen kabul ediyor, beş, on bin lirayı geçmemek şartıyla...

— Deliiii! Napacakmış bu kadar bozukluğu?..

— Kudurmuş mu? Derdi ne?

— Deli değil mi yahu, tutturur! Ne dedi veznedarlar!.. "Hastir ordan" demediler mi?

— İki yüz elli bin liralık müşteriye Roçild bile hiçbir şey diyemez, bu dünya buhranında... Veznedarların kıvranmalarını görmeliydiniz! Önce şaka bellemişler! Sonunda işin şakası olmadığını anlayınca apışmışlar!

— Yalandır yahu! Benim bildiğim Celâdet, deli meli değildir aslında, bal gibi edepsizdir! Kimden duydun?

— Duyma yok!.. Gözle görülmüştür. Gazetede oturuyordum. Saat, üçe doğru... Telefon, dediler, Baktım, Celâdet... "Ankara'dan ne zaman döndünüz?" demeye bırakmadı. İlk söz n'olsa iyi?

— Bozukluk var mı yanında demesin?

— Hayır! "Tabancan üstünde mi?" diye soruyor.

— Anladım! Düşünmüş taşınmış, dümbüklüğü onuruna yedirememiş... Delidir, edepsizdir ya, bu gidişatın büsbütün de erbabı değildir. İş işten geçmişse de temizlik temizliktir! dedi fukara Deli... Kendisini vurup pisliği temizleyecek... Sakın koşturmadın mı buyur diyerekten, hay Allah müstahakını versin!

— Dinleyin Arif amca... "N'olacak" dedim. "Üstünde mi demekteyim!" diye gürledi. "Üstümdedir" dedim! "Ah ne kadar güzel!" diye sevindi bu kez... "Yazın mazın varsa bırak olduğu yerde... Hemen çık! Beni İş Bankası'nın kapısında bekle" dedi.

— Anladım! Parasız kaldı bizim deli... Bankayı bastınız! Demek dümbüklükten sonra da, eşkıyalık! Bozuk parayı da şimdi anladım! Banka soygunlarında esas, bozuk parayı ele geçirmektir. Çünkü, büyük banknotların çoğunlukla numaraları bankalarca kaydolunur! Bizim memleket çok zengin olduğu için, on liralık kaymeler bile bankalarca kaydedildiğinden... Bizim akıllıdeli, tek lira istiyor, harcanması kolay ola!.. Yaman ki, çok yaman! Peki, "Masken yanında mı?" diye sorduğunu söylemedin! Maskeyi naptın sen! Malum ya, böyle işler gündüz gözü ile maskesiz olmaz!..

— Yahu, sen bizim deli Celâdet'e oyun mu oynamaktasın?.. Herif ünlü ceza avukatı olup... Ayrıca, banka soymaya karar verip... Beyoğlu'nda bu kadar rezil takımından tayfası bulunmakla... Eski zamanların apukarya maskaraları maskelerinden bir eşek yükünü getirip bankanın kapısına çoktan tepe gibi yığmış değil midir? Doğru mu bu sözüm, Gazeteci Murat?.. Bizim yeni dümbük, maskara maskelerini oralara yığmış değil mi? Peki, bu işi neden yazmadılar bizim gazetelerimiz?

— Nasıl yazılacak bre Arif Bey... İş Bankası'nın gündüz gözüyle resmen basılıp soyulduğu nasıl yazılabilir? Sen İş Bankası'nın başhissedarı kimdir bilmez misin? Gazi Paşa'mızdır...

— Olmakla... Bankacılığa sıvandın mı, soyulmak yazılıdır hartada... Ne denilmiştir? "Hırsıza beyler borçlu" edilmiştir. Gündüz ortası banka basan dümbük avukat eşkıyasına geldi mi, buna beyler değil, paşalar da borçludur...

— Ya, sonunda, parasını çarptıran Sarı Paşa napar adamı? Vah ki bu kez asarlar fukara Celâdet'i... Bu kez vallah billah kurtuluş yoktur dümbük deliye... Ne denilmiştir? "Canımı al, paracıklarıma dokunma!" denilmiştir.

Murat da, topluluğun keyfine kendini yavaşça kaptırmış, başlangıçtaki tutukluktan kurtulmuştu. Bir başka şevkle anlatmayı sürdürdü:

— Allah bilir ya, benim aklıma bankayı soymak hiç gelmedi Cemil amca... "Kaç kişi temizleyeceğiz Celâdet Bey? Sekiz mermi idare etmezse, yedek şarjörü de alayım mı?" diye sordum. "Allah belanı versin! Daha fırlamadın mı, yere batasıca yokuşu yarılamadın mı?" dedi, küt kapattı. Siz olsanız naparsınız?

— Bilmem!

— Nasıl bilmezsin Cehennem! Durum açık! Polise telefon etmemek olur mu?

— Ne polisi? Polislik iş görmemekteyim! Doğruca Mazhar Osman'ın uzmanlığı alanına girer bu! Mazhar Osman bulunacak, sağlamından bir deli gömleği ile pazı gücüne güvenilir birkaç güllâbici istenecek...

— Aklıma gelmedi.

— Gelmediyse belanı buldun demektir akılsız gazeteci...

— Evet, gelse iyi idi. Bankaya yetiştim. Köşeyi dönerken tabancayı yokladım. Kılıfın kopçasını açtım ki, asıldıkta silah ele gelsin!

— O koşmaya, düşüp müşmemiş mi?

— Yok!

— Namluya fişenk?.. Güven tetiği?..

— Söylemedim mi? Onları gazetede yaptık! Namluya fişenk sürüldü. Kurulu ki bizim makine, saat! Tetiğe dokun, tarayı tarayıversin! Köşeyi döner dönmez, "Hayda bismillah! Tanrı rast getire" deyip duvara sürünerekten yaylandım, merdivenlere yanaştım. İki yanıma bakaraktan, omuzum üstünden arkamı kollayaraktan çıktım. "Nereye?" diye bakınırken birden duydum ki, içerde kıyamet kopuyor!

— Deli seni beklemeden kasaya sarılmış da, ötekiler gırtlağına mı atılmışlar? Domuz topu olmuşlar da, alt alta üst üste yuvarlanıyorlar mı? Hey oğlum Murat, çektin mi "Kıpırdamayın yakarım!" diye dikildin mi? Deli'yi kurtardın da İstanbul'a gazeteci Çakırcalısı diye nam mı saldın? Aferin!

— Hayır, Doktor amca! Bizimkisi bar bar bağırmakta...

— Ne diye?

— Sokuldum! Evet, "Bozuk" diye bağırıyor Celâdet Bey... "Bozuk" diyor da başka bir şey demiyor!

— "Ulan senden iyi bozuk mu olur dümbük!" diyen çıkmıyor mu?

— Herifler!

— Herifler bir yere birikmişler, eski zamanın Kadirli dervişleri gibi... "Aman ya Allah" diyerekten sallanmaktalar... Muhasebe şefi arkadaştır. Beni görünce, ölmüş babası mezardan çıkmış gibi sevindi... "Gel yahu! Nerdesin? Bak biz neye çattık bugün!" diye koluma sarıldı. Celâdet Bey beni görmesiyle şirretliği bir kat, belki beş kat artırdı. "Geldin mi? İyi geldin." dedi. "Silahın üstünde?.. İyi... geç şu kapının ardına namluya fişek sür!" dedi. "Sürülü" dedim. "İyi" dedi. "Güven tetiğini açıver öyleyse" dedi, "Açık" dedim!

— "İyi öyleyse... Çek, şu heriflerden birini ikisini devir!" demedi mi?

— Hayır doktor amca! Bunları adam gibi söylemiyor çünkü... Bana bir kelime söyleyince heriflere dönüp, "Bozuk!" diye bağırıyor! Bana bir kelime, veznedarlara tepinerekten, "Bozuuk!" Bana, "Namluya fişek!", veznedarlara "Bozuuuk!" Koyverdiği her bozuktan sonra koca banka çın çın, ötüyor, belki de, depreme gitmekte gibi zıngırdıyor!.. "Nedir? Buna n'oldu?" dedim. Şef arkadaş... "Yahu biz şaştık, dedi, iki yüz elli bin lirayı hep bozuk istiyor, dedi, her dilden anlatmaya çabaladık ki, versen de taşıyamaz. Çünkü, bir adam taşıyamaz! Kamyon ister dedik!" "Ben taşırım! Ulan, kazanmasını bilen, taşımasını bilmez mi teresler!" diyerekten işte böyle böğürüyor!" Ben, bu kez Celâdet Beye dönüp sordum: "Bu kadar bozuk parayı napacaksınız?" dedim. "Höst! Bir de sen eksiktin, geri dur" diye tepindi. Baktım elinde şişli baston var ki, bir vursa cihan pehlivanlarını ikiye biçer!.. Baktım, kravat şuraya gitmiş, ceket omuzdan düşüp bele inmiş... Koca parabellom göbeğinin altında sallanıyor ki, dağ topu kuşansa öyle olmaz! Veznedarlar bir zaman ağız ağıza, kulak kulağa fısıldaştılar. "Bir dakka!" dedi Arnavut veznedar... Bu Arnavuz veznedarın inadı bankalarda, tapularda, maliye şubelerinde, belki Maliye Vekâleti'nde meşhurdur. İnatçı inatçının derdini bilir olduğundan, bizimkinin yola gelmeyeceğini anlamış, "Buna bu durumda ilaç yoktur. Dilediği yapılmazsa bu belayı defleyemeyiz!" demiş... Veznedarlar bu fısıltıdan sonra çil yavrusu gibi dağıldılar. Meğer telefonlara koşmuşlar ki, öteki bankalardan bozukluk imdadı istemeye koşmuşlar. Ben fırsattan yararlanıp sırıtaraktan bizimkine sokuldum. "Nedir?" demeye bırakmadı. Güldü, "Ulan Gazeteci Murat! Anan seni Kadir gecesi doğurmuş... Sevin de kimseye söyleme! Dünyada, gazete denilen cenabet icat edileli beri böyle bir rezillik yazılmamıştır. Gazeteci denilen teresler gazeteci olalı böyle bir konuya çatmamışlardır.

Çünkü, benzerinin ne görülmüşü vardır, ne de görüleceği... Oh, nolaydı olaydı, ferasetin azıcık adam feraseti olaydı da, yanın sıra bir iki fotoğrafçı getireydin!" dedi. Uzatmayalım! O gün İstanbul'da kaç banka varsa, bütün bozuklukları silahlı kavasların muhafazasında koşturdular. Ayrıca, maliye şubelerine de haberler salınıp bozukluk istendi.

— Peki, geldi diyelim! Bu kadar bozukluk kolayına sayılır mı?

— Zamanı kim düşünür! Deli zapt oluyor mu? Adamlar bizi bir odaya aldılar. Çay, kahve, şerbet merbet... Birine el sürmüyor. "İşim aceledir! Çabukluk isterim! Gayet hızlılık isterim! Sabahtan akşama kadar iki çeyreği sayıp başveznedar olmalı değil, bunu başarmalı Arnavutoğlu!" diye haykırıyor. Herifler para saymaya vurmuşlar ki, doktor amca, ben böylesini hiç görmedim! Desteler fırt fırt geçiyor. Parmakları görene aşk olsun! Saydıklarını yüzer yüzer toplayıp zamklı kâğıtla bağlıyorlar. Yuvarlak hesabı tuttu mu, getirip oturduğumuz odanın ortasına, "Al hayrını gör Celâdet Bey! Bu böylece beş bin... Dört bin... Bu böylece altı bindir" diyerek dökülüyorlar. Deli'ye kalsa deste kabul etmeyecekti ya, artık herifler kızdılar, "Olmaz öyle şey, ne sayılır, ne sayıldıktan sonra zapt edilir! Sen hakkından vazgeçsen banka geçemez! Çünkü bu akşam kasa ile defter birbirini tutmadı, sen bize pösteki saydırırsın. İşine gelirse böyle... Gelmezse... İşte iki yüz elli bin liralık çek... Al git, hangi taş katıysa başını ona çal!" deyip resti çektiler! Desteler gelip yığılmakta. Yığıldıkça bizimkinin kıvranması artmakta...

— Neden? Bu kez de İngiliz lirası mı?

— Yok. Diyor ki, "Vay namussuz, iki yüz elli bin... Yahu çokmuş bu Murat Can! Yahu dağ gibi yığıldı. Ne halt edeceğiz?" diyor. Bir yandan böyle diyerek dolanıyor ya, büsbütün tozut-

madığı şurdan belli ki, herifler getirip desteleri boca ettikçe, kendisi de fırt sayıyor, küçük defterine geçiriveriyor.

— Rakamları?..

— Evet!

— Kötek istemiş ya... Ne fayda ki, iki yüz elli bin lirası olana bankalarda kötek atılmaz!..

— Ben arada bir, "N'olacak bu böylece Celâdet Bey" diye soruyorum! "Hele sabret! Ananın karnında nasıl durdun dokuz ay on gün... Sabretmeli de, Deli Celâdet'in oyunlarını görmeli!" diye hışılıyor. Sonunda başveznedar ki, eski İttihatçılardan Arnavutoğlu'dur, Celâdet Bey'in Makedonya çeteliğinden kan kardeşidir, kucağını doldurmuş ki, surat murat görünmez olmuş, "Nah, bu böylece on bindir! İşte attım! Topu iki yüz elli bini buldu. Biz saydık kurtulduk! Allah senin belanı versin, Deli!" diyerekten parmağıyla alnının terini sildi, ellerini birbirine vurup tozunu dağıtıp ayrıca, dişlerinin arasından, "Sana bu parayı kazandıranın da... Bizim bankaya havale edenin de..." filan diyerekten çıktı gitti. Celâdet Bey buna nedense sevindi. "Arnavut'u bitirdik çok şükür! Bu oyun bu namussuza yeter ölene kadar!" diye bana göz kırptı. "İşimiz burada tamamdır Muratcan, dedi, sıçra bakalım! Herifler gelmiş mi?", "Hangi herifler?" dedim ama, doğrusu korktum!

— Neden korkuyorsun?

— Şundan ki... Bunun delirdiği meydanda... Demek bunları bozukluk yaptırması alıp gitmek için değil, dümbük bahayı, Yenicami Meydanı'nda İş Bankası'nın kapısında... Milleti toplayıp saçmak... Her hal, kapıştıklarını seyrederek keyiflenecek...

— Boğazlaştıklarını desene şuna...

— Tamam! Bakıyorum, büsbütün zırdeli hali yok! Fakat delidir, hiç belli olmaz. Dışardan göstermez de, içte alıp verir! Ya-

hu napmalı! Bankacılardan hiç hayır yok! Değil paraları, elbiseleri dağıtsa da şallak mallak yola düşse 'canı cehenneme' diyecekleri bile şüpheli... Bana ürküntü geldi, kendimi sipere atıp, yavaşça sordum, "Hangi herifler?.. Nerde? Nolacak?", "Kapıdaki herifler... Kapıda n'olur akıllı gazeteci! Nolacak bilemedin mi? Kim götürecek bu rezilliği?", "Ben tanır mıyım herifleri?" dedim. "Sen herifleri tanımazsın, Komiser Yardımcısı Bayram'ı tanırsın!" dedi. Bayram, komiser yardımcısıdır! İşportacılar ile serseriler üzerinde görevlidir. Celâdet Bey, "Hadisene yahu!..." diyerekten bastonunu yere vurunca koştum. Baktım, evet, Bayram Efendi, kapıda... Her zamanki gibi kamburunu çıkarmış, kara şemsiyesine dayanmış, sanki katılmış. Heykel!.. Çünkü boyu iki metre olduğundan kolladığı serserilerce uzaktan görünmemek için iki büklüm gezmeyi âdet etmiş, sonunda beli bükülerek dik yürüyemez olmuştur. Kara şemsiye de, bu duruşun vazgeçilmez avadanlığıdır. Beni görünce: "Tamam mı Murat Bey" dedi. "Nedir tamam? Niyeti nedir bu Deli'nin?" dedim. "Vallaha bilmem! Bana tembihi... 'Şu saatte İş Bankası'nın kapısında olacaksın. Beraberinde pelvan kesimli iki işportacı ile bir büyük işporta getireceksin' dedi. Ben de aldım geldim! Bak bakalım işine elverir mi bunlar?" dedi. Baktım ki, vay canına! Evet, pelvan kesimli olursa bu kadar olur... Gözler kömür karası, bıyıklar kömür karası olursa bu kadar olur. Suratlar güneşten yanmış... Demek bunlar vaktiyle sırık hamalı imişler! İki âdem ejderhası diyeyim de anlayın! Bildiğiniz Malatya aşiret Alevisinden iki ızbandut!.. Önlerinde bir işporta var. Aslında, Kambur Bayram "İşporta" dediği için ben de işporta diyorum! Celâdet Bey'in kâtip odasından büyük değilse de, ufak hiç değil... İşportayı görünce işi anladım! "Eyvah!" deyip elimi dizime vurup katıldım. Bizim deli, bu parayı, bu işportaya doldurup Eminönü'nden Karaköy'e kadar

açıkta götürecek, aklı sıra...

— Tu Allah belasını versin!

— Canına mı susadı?

— Oh, yağma edip savuşmalılar ki... Arada, sizi de çiğnemeliler ki...

— Evet, ben de bunları düşünürken telaşlı iki kişi merdivenleri zıpladı çıktı. Kılıklarına bakarsanız beyden, efendiden adamlar... Biri melon şapkalı, sivri sakallı, biri sakallı değil, bıyığı bile kazıtmış... Bunları benim gözüm ısırıyor.

— Polis mi, gazeteci mi?

— Hayır! Meğer, durumu korkulu görüp bankacılar Baro'dan imdat istemişler, Baro, "Biz Deli'ye söz geçiririz" diyen iki avukat arkadaş salmış. "Nerdedir? Biz Celâdet Bey'ye baktık! Hani?" diye arandılar. "İçerdedir, buyrun!" dedim. "Nedir, n'oluyor?" dedi melon şapkalı, kısadan anlattım, işportayı da gösterdim! "Süphanalla... Deliii!" dedi, bir zaman okudu üfledi, "Hele gelin arkamdan... Sırasında yetiştik! Yoksa felaketti mirim!" diyerek bankaya girdi. Odaya götürdüm. Beni görünce, "Gelmiştir mi?" demeye kalmadı, sivri sakallı, para yığınına bir baktı, "merhaba" demeden bizimkinin yakasına sarıldı. Evet, bunlar orada yaka yakaya geldiler! Keçi sakal... "Olmaz! Katiyen müsaade etmem! Hem örfe, âdete karşıdır, hem resmen yürürlükte olan kanunlara karşıdır! Başkaca, Baro tüzüklerine karşıdır. Meslek elden gider. Sen deli isen, hamt olsun biz deli değiliz!" diye bağırmaya başladı. Bizimki, "Geri dur! Yakamı koyver. Kudurdun mu oğlum Ayetullah!.. Bu, senin Şengül hamamında oğlan kovalamana benzemez! El çek!" diye kurtulmaya çabalıyor. Öteki araya girdi: "Beni dinleyin! Mümkün değil Celâdet birader!.. Bak ki, beni dinle!" diyerek yalvarıyor! "Para böyle taşınmaz! Aklın ermediğinden... Şaşırtmışsın!" diyor!

— Celâdet?

— Celâdet! "Para böyle taşınmaz, ben de bilirim! Lakin bu para mı yahu? Bu Dümbük Baha değil mi?" diye bağırıyor. Adam şaştı: "Ne Baha? Anlayamadım!" "Dümbük Bahadır bu, Dümbük Baha!.. Dümbük Baha böyle taşınır!" "Dümbük Baha! Ne demek?", "Bilemedin mi Allah belanı vere! Dümbük Baha..: Türkçesi pezevenklik akçesi...", "Töbe! Kimin pezevenkliğidir Celâdet birader?", "Kimin olacak? Bu temeline tükürdüğüm İstanbul şehrinde Avukat Celâdet'ten daha yaman pezevenk var mı ki Sedat Bey birader?", "Estağfurullah!.. Durunuz, aklım karıştı! Pezevenk akçesi de olsa bu böyle gidemez Celâdet Bey birader!.. Bu yoksullukta... İktisat buhranı dünyayı kasıp kavururken... Millet fark eder etmez... N'olur birader? Çevrenizi sararlar... Biri, "Hayda bre durmak sırası mı?" demesiyle... Kapanın elinde kalır!", "Hangi kapanın? Ya bunu, anaları olacak kahpeler mi bağışladı bizim belimize?" diyerek Celâdet Bey, apış arasında sallanan parabelluma pat pat vurdu. Avukatlar neye güvendiğini görmek için gözlüklerini tutarak eğildiler. Sonra ellerini dizlerine vurarak bir zaman güldüler: "Hay Allah layığını versin Celâdet Bey... Birader!" dediler, "Bir işe yarasa bile... Bütün halkı kurşunlayacak halin yok ya... Parayı açıkta taşı, dünyayı velveleye ver! Yetmiyormuş gibi adam öldür! Aferin mi derler?" Celâdet Bey hiç düşünmeden karşılık verdi. Belli ki, her şeyi tasarlamış? "Yok öyle şey! dedi, bir bok olmaz, dedi, keşke olsa da... 'Meğer millet daha ölmemiş, damarında iki damla kan varmış' güveni gelse yüreğime... Hay babam! Nerede beni yağmalayacak yiğitler? Parayı görmeleriyle azıp kuduracak kabadayı nerde? Dizlerinin bağı kesilir korkudan hepsinin... 'Elimizi zapt edemeyiz de başımızı derde salarız!' diye"... Sivri sakallı, bir başka yol tutturmak istedi: "Hepsi senin mi bunların?" diye sordu. "Hayır," dedi Ce-

lâdet Bey. "Bunların yüzde yirmisi benim... Belki de, masarifle yüzde yirmi beşi!" "Gördün mü, diye sevindi keçi sakallı, üst yanı müşterinindir. Bir kazaya uğrarsa naparsın? Herif dinler mi Dümbük Baha?", Celâdet'te laf hazır!.. "Ben ki dümbüklüğe soyundum! Bu yola ırz, namus koyan, malı mülkü koymaz mı? Koydum! Ya sapasağlam köprüyü geçer yazıhaneyi tutarım! Ya bunca varlığı sele veririm! Siz öyle mi bellediniz! Savuşun yolumdan!" diye kasıldı. Berikiler, "Deli utanmaz, sahibi utanır" hesabı çabalamaktalar... "Bari birkaç resmi polis istesek!" dedi biri... "Hayır, dedi Celâdet Bey, Dümbük Baha sırıtaraktan cüzdana sokulmaz. Dümbük demek, yeni çağın babayiğiti demektir, polis taşıyamaz yanı sıra... Zanaata leke sürmüş olur! Deli Celâdet'in dümbüklüğe soyunduğu nereden bilinecek?.. Üç kişiyle gündüz gözü Bahçekapı'dan ve de Eminönü'nden ve de yeni köprüden geçip Galata'ya işporta dolusu banknot taşıdığımız duyulmayınca... Biz bu mübarek dümbük namını, dünyaya nasıl yayabileceğiz aziz meslekdaşlarım!.." demesiyle, adamlar, "Hay Allah belanı versin, Celâdet gibi... Oğlum sen deli değilsin, resmen edepsizsin!" deyip, gördüklerini gördükleri gibi anlatmak üzere Baro'nun yolunu tuttular. Beni bir korku aldı. Evet bu işin sonunda deli aklıyla sokakta kendimizi paralatmak var! Bu ciheti yoluyla açayım dedim. Gözlerini belertti, "Hani o yiğit demekte değil miyim, dedi. Nerde, demekte değil miyim? Çağır bana şurdan Komiser yardımcısı Bayram Can'ı..." dedi. Arnavutoğlu gelip patayı çaktı. "Bak ne demekte bu gazeteci! Biz bu parayı, işportayla Galata'ya ulaştıramazmışız! Yolda paralanırmışız! Senin aklın ne kesmekte bre Bayram?" dedi. Komiser yardımcısı Bayram para yığınına gübre yığını imiş gibi umursamadan ve de katiyen mühimsemeden bakıp kesti attı: "Yoktur efendim Allahı'ma şükür hiçbir tehlike... Erişemez Allah sayesinde hiçbir

mazarrat! Uçurtturmayız Allah sayesinde serçe kuşunu işportamızın üstünden!"... Celâdet Bey bu karşılığa çok sevindi: "Gördün mü? Yürek diye işte ben buna derim! Benim bildiğim Arnavut'ta bu kadar Osmanlı yüreği olmayacaktı ya, bu herif bunu bilmem ki nerden peydahlamış!" dedi, artık bilmem korkmazlığından, bilmem akılsızlığından diye güldü, Bayram Efendi'yi küfeci çağırmaya yolladı. Küfeyi de büyük istedi. Bu sıra, bankacılar bahtlarını bir daha denemeyi düşünmüşler. Arnavut veznedarın arkasına toplanıp geldiler. Bunlar, lafı daha korkulu yerden açtı. "Yahu, sen memleketi ihtilale mi vereceksin? Bunun sonu, bildiğin Patrona isyanı, Kabakçı ayaklanmasına varır!" dediler. "Söz istemem! Bunca tarihi bilginiz var da, burada neden besiye yatırılmış kazlar gibi kafeslere tıkılmışsınız! Darülfünun'a gidip profesörlüğe kurulsanıza!" diye tersledi. Birisi arkadan: "Zaten olmaz! Tüzüklere göre yasaktır. Polis çevirir! Başkaca, Türk Parasını Koruma Kanunu'na aykırıdır! Avukat olmuşsun ama, bir şeyden haberin yok!" derim sandı. Hey vah ki bu kez Celâdet Bey kudurdu: "Vay! Ne demek olsun!" diyor, "Dümbüklük yasak değil de, bahasını taşımak mı yasak? Vay ki pezevengin hür olmadığı memleket mi olur!" diye bar bar bağırıyor. Veznedarlar, "Bu herif canına susamıştır. Bunun gözüne ölümü görünmüştür! Bizden buraya kadar" deyip savuştular. Bu sıra ismarladığımız küfeci geldi yetişti.

— Ismarladığımız öyle mi? Savuşup tatlı canını kurtaracağına...

— Gazeteci olun da, doktor amca, işin burasında savuşabilin bakalım!.. Biz beriden küfeyi yüklüyoruz. Ben alıp gidiyorum, Bayram Efendi'ye teslim ediyorum. Bayram Efendi, "Ha bereket!" diye işportaya deviriyor, Aleviler'in gözleri yuvalarından uğramış, "Ya Ali, ya Haydar! Ya Hasan, ya Hüseyin!" diyerekten

inliyorlar ki, Yenicami'nin kubbesini gümletmecesine... Uzatmayalım, işporta yükünü aldı. Kalanı küfeye doldurduk, tepelememe... Aleviler, "Yallah Bismillah!" diye işporta iplerini kafalarından aşırıp omuzladılar. Koca işportanın ayakları yerden kesildi. Küfeci, öndeki işportacının yanına geçti, Celâdet Bey'in emriyle... Celâdet Bey'in bir elinde şişli baston, öteki eli parabellumun kabzasında... Sağ yanı tuttu. Şapkayı sakat gözünün üstüne düşürüp suratını asmış ki, can almaya hazır... Sivil komiser yardımcısı Bayram Efendi, bir elinde kara şemsiye, öteki eli beylik silahın üstünde, sol cenahta...

— Bu düzenle sana da artçılık düşüyor!

— Evet Cemil amca!.. Biz de arkadaki işportacı Alevi'nin bir adım sağ gerisindeyiz!

— Böylece?..

— Böylece yolu ele aldık! "Şuradan kemerin altına vuralım da, köprüyü tutalım!" dedimse de söz geçiremedim! Tramvay caddesine çıktık! Oradan doğrulduk Eminönü Meydanı'na!.. Vay ki Eminönü Meydanı... Her gün mü o kadar kalabalık olur? Yoksa, bana mı öyle geldi? İğne atsan yere düşmez! Gözünüzün önüne geliyor mu rezillik?

— Hem de nasıl? Şimdi, görmeleriyle koşup yağma etmeliler ki ben Deli'ye edepsizlenmeyi sormalıyım! Ama, Deli haklı... Nerde, o arslan millet? Sonra peki?

— Sonrası... Bunlar bu rezillikle köprüden geçmeliler, yazıhaneye dayanmalılar, kimse farkına bile varmamalı da, ben gülmeliyim!

— Vallah Arif amca... Köprüye yaklaşırken benim de aklıma gelmedi değil! Çünkü, köprüye vardık evet, hiç kimse farkında olmadı!

— Gerçek mi? Deli şaşmıştır!.. Bağırmaya başlamalı mı?

"Buraya, buraya! Dümbük Bahaya gel baba! Dümbük Bahalarıma gel!" diyerek...

— Dur anladım! Bizim fukara milletimiz, çoktan unuttu tek lirayı... Beş kuruştan fazlası eline geçmediğinden... Dümbüklüğe girişmiş Deli'nin bozukluğuyla milletin bozukluğu birbirini nasıl tutsun!

— Artık bilmem! Köprüde yürüyoruz! Celâdet Bey'in suratı asıldıkça asılmakta... Nihayet biri baktı galiba... Baktı dedimse aldırmadan, öyle toprağa bakar gibi... Napsa iyi bizimki... Bulaştı herife... "Höst, ağzını kapa, dişlerin dökülecek!" demez mi? Fukara adam utançla gülümseyip sızlanarak savuştu. Derken... Onu gördüm ki... Vatandaşın biri şöyle bir duraladı. Banknot yığınını gördü ama, her halde, "Olmaz öyle şey, hayaldir" dedi, geçecekken çelme yemiş gibi sendeledi. Toparlanıp elini ağzına götürerek, "Amaniiin!" diye inledi. Fırıldak gibi döndü. Birkaç kişiye çarptı. Parmağıyla işportayı gösterince köprü üstü dalgalandı bir... Her kafadan bir ses çıkmaya başladı. "Amaaaan!" "Vay başımaaa!" "Git işine. Geçmez çar manatı!" "Hey anan öle! Bizim paramız!", "Aman Sefil Ökkeş para mı bunun hepsi?" Artık gören takılıyordu: "Heyvah! Herif Osmanlının hazinesini sırtlamış yürümüş!", "Yahu bunlar millette para komamış kardaşlarım!", "Nedir Allah, can mı alacaklar bunlar!", "Gündüz gözüne bu nasıl iş?", "Yahu bilemediniz mi? Birine fazla gelmiş. Denize dökecek!" Bir ak sakallı öndeki işportacıya sokulup sordu: "Nedir oğlum! Hangi hükümet parası bu? Nereye gidiyor!" Celâdet atıldı: "Sokulma babalık! Dümbük Bahadır bu... Dümbük Baha böyle gider!" Ak sakal dönüp tepeden tırnağa süzdü: "Dümbük mü demek? dedi, Dümbük Baha!" damağını şaklattı, "Yaman dümbükmüş her kimse... Bu kadar bahşiş kolayına hak edilmez!" dedi ve yere tükürüp geçti.

— Sen daha savuşmuyor musun? Elvermedi mi rezillik? Gazetecilikse bu kadar olur.

— Bana bir hal gelmiş Arif amca... Utanacağıma ben, bir de baktım kasılmaktayım!

— Ne kasıntısı?

— Zenginliğe sıvaşmaktan gelen kasıntı olmalı... Parayı biz götürüyoruz ya, kaptırmışım kendimi... Say ki benim param! Biri elini sürecek olsa, çekip vuracağım!

— Böyledir bu iş Murat oğlum! Para kavrar insanı birden... Zenginin fakiri bedava çalıştırması bundandır. İsterse dümbük zengini olsun! Daha ne diyorlar?

— Daha, Doktor amca... "Yazıktır millete yazıktır, diye ağlıyor biri, yüreğine indirecekler milletin!" diyor! Biri kulağımın dibinde hırıl hırıl soluyarak dert yanmaya girişti: "Nedir oğlum, diyor, bu İstanbul nasıl bir yer? Şunu çevirip çekip alıp savuşacak iki zeybek yok mu?" Baktım papuç pahaya binmekte... Aklıma başıma devşirdim. "Oyundayız arkadaş! dedim, filim çekiyoruz! Bunlar essah para değil, sahte para... Geçende kalpazanlar yakalandı, diyerek yazdıydı ya gazeteler... İşte onların bastığı paralar bunlar..." dedim. Herif biraz rahatladı: "Öyle de zira, dedi, kudurmuş mu bunlar dedim çünkü... niyetleri kendilerini paralatmaksa o başka dedim" dedi. Biraz daha gittik. Bu kez herifin arkadaşı aldı lafı: "Filimse hani bunun makinesi? Nerde hoşur kız? Nerde hafiye?" Meğer, Celâdet Bey kulak verirmiş! "Dümbük Baha dedim ayı" diye çıkıştı, "Dümbüğü bilemedin mi Dümbüğü? Sizin oralarda ne derler? Gidi mi derler, kodoş mu derler? Pezevenk diyeyim de anla!" diye bağırdı. Herif şaşırdı: "Bildim Dümbük... Dümbüğe nolmuş?" diye sordu, "Dümbüğe nolur teres! Dümbük dümbüktür. Hiçbir şey olabilemez koca Tanrıya şükür!" dedi bizim Celâdet Bey... Herif doğruladı: "Evet,

şimdilerde, dümbüklere, Allaha şükür, hiçbir zarar gelmez ya... Bu paralar... Bunlar hep dümbüğe mi gitmekteler uçurularaktan?" "Haşşunu bileydin!", "Vay ki, dümbük olmak varmış bu İstanbul şehrinde babaaa... Cumhuriyet çağının İstanbul'unda dümbük olmak varmış!" diye herif dizlerine vurarak şap şap dövünmeye başladı. Baktım etrafımızı millet sarmış... Yaşlı, genç, kadın, erkek, çoluk çocuk, asker, sivil... Gâvur, müslüman... Sağlam, sakat... Uzatmayalım! Korktuğuma uğramadık, Celâdet Bey Galata'ya yaklaştıkça "dümbük" sözünün notasını yükselterek, sonunda sesi çıktığı kadarına vardı. Hana geldik. İsportayı içeri soktuk. Kalabalığa döndü Celâdet Bey, bastonunu kaldırıp gürültüsünü susturdu: "Savuşmayın teresler! Dümbük oyunu daha bitmedi! Sonunu bekleyin!" deyip girdi. Yukarıya çıkınca, liralık destelerden üçünün kâğıtlarını hınçla kopardı, banknotları araladı, pencereyi açıp, "Alın ulan teresler! Bu da dümbüklük bahşişi!" deyip havaya savurdu. Aşağıda bir vaveyla koptu ki, kıyamet kopsa o kadar olur!.. Hayır, Galata Galata olalı Bizans'ın Latinler'i yediden yetmişe kılıçtan geçirdiği gün bile böyle bir gürültü görmemiştir" diyecekti ki, kapı hızla açıldı. Kadir telaşla girdi. Dehşete kapılmış bir sesle fısıldadı:

— Geldi Kâmil Bey amca.

— Geldi mi?

— Hani?

— Ayşe kız?

— Ayşe Hanım yok. Yalnız geldi Kâmil Bey amca...

Salonu korkunç bir sessizlik kapladı. Kâmil Bey'in arkadaşları taş kesilmişler, içeriye akıl almaz bir felaket girecekmiş gibi, kapıya dönüp bakakalmışlardı. Ayak sesleri merdivenleri çıkıyor, yaklaşıyordu.

Kadir, sırtından saldırıya uğrayacakmış gibi yana çekilerek

kapı önünü boşalttı.

Köpek inleyerek kalkmış, gerinip silkinerek yürümüştü.

Kâmil Bey girdi: Gülümsedi:

— Oooo merhaba!.. Arkadaşlarının yüzündeki umutsuzluğu fark edince telaşlandı: Yok canım! Yok bişey!..

Nuh Bey atıldı:

— Evde mi bulamadın? Demedim mi sana, en iyisi sabahleyin...

— Hayır efendim! Nerden çıkarıyorsunuz! Buldum, görüştüm! Karşılık bekler gibi susmuştu. Sessizlik uzadı: Görüştüm dedimse... Annesini gördüm!.. Giderken kararlaştırmıştım! Durakladı, sıkıntılı bir hali vardı: Fikrimi değiştirmiştim!

— Ne gibi!

— Telaş etmeyin Nuh Bey!.. Yarın, saat onda... Gözlerini doktordan kaçırarak gülümsemeye çalıştı: Bizim Doktor Bey gidip görüşecek Ayşe'yle... Babasının arkadaşı olarak...

— Ben mi? Yahu, beni karıştırmayın demedim mi?

— Hiçbir şey demedin! Çünkü, böyle bir şeyi konuşmadık! Ben son dakikada dedim ki... Madem ki babasının arkadaşı olarak görüşeceğim!.. İki yalan olmasın! Üst üste iki yalan... Bir arkadaşım gitsin görüşsün!

— Çok iyi düşünmüşsünüz Kâmil Bey... Böylesi evet, yarı yarıya doğru olur! Ama ben gitmem! Arkadaşlardan bir başkası...

— Olmaz, çünkü sizi söyledim. Sizden başkasının gitmesi artık imkânsız!

— Düşündünüz de mi karar verdiniz, yoksa birdenbire mi aklınıza geldim?

— Ne fark eder?

— Eder. Bence eder!..

Doktor Münir önce sıkıldığını saklayamayan bir anlamda gülümsemişti. Sonra nedense bu anlam yavaş yavaş değişti, çoğu zaman yüzünü gerçekten güzelleştirir şakacılığının parlaklığı geldi gözlerine... Kâmil Bey'in telaşlandığını sezince hemen açıkladı:

— Fark etmesi azizim! Bilirsiniz ya... Kaç kere anlattım! Çok eskiden bir gün... 1890'larda... Tam kırk sene önce... Bir arkadaş... Bir önemsiz oyun teklif etmişti de...

Nuh Bey, Arif Bey, Albay Cemil Bey, Murat gülmeye başladılar. Bu genel neşe Kâmil Bey'in telaşını giderdi. Doktor Münir'in, "Şu önemsiz oyun" dediği teklif, bütün hayatını altüst etmiş, hiç aklında yokken kendisini, Şeref Kurbanlarıyla beraber Trablusgarp–Fizan sürgününe yollamıştı.

— Bu sebepten sordum, düşünerek mi, hiç düşünmeden mi beni seçtiniz?

— Düşündüm biraz ama... Düşünmesem de senden başkası aklıma gelmezdi. Çünkü, gizli örgütlerde çalışanlar, çoğu zaman işleri, karşı çıkan arkadaşlara yükletirler. Kanundur.

— Anlıyorum.

Kâmil Bey oturdu. Eski karısı ile nasıl karşılaşıp, neler görüştüğünü anlatmaya başladı.

4

Doktor Münir Bey'le Kâmil Bey'in kızı Ayşe, evden çıktıkları zaman saat onu çeyrek geçiyordu.

Dün geceden beri aralıksız yağan yağmur dinmiş, güneş açmıştı. Hava enikonu ılıktı.

Doktor Münir Bey, yan gözle Ayşe'ye bakıp sordu:

— Nereye gidelim?

— Siz bilirsiniz.

— Sever misiniz yürümeyi?

— Çok...

— Öyleyse... Yürüyelim Mecidiyeköyü'ne doğru... Yorulursak bir şeye bineriz. Yemeği Boğaz'da yiyelim, diyorum.

— Olur.

Ayşe, heyecanını saklamaya çalışıyordu. Sesini düzeltmek için iki kere öksürmüş, dilini dudaklarından geçirmişti. Yüzünün boyasız tazeliğindeki heyecan uçukluğu, biraz vahşi güzelliğine yaraşıyor, kaşlarının düşünceli çatıklığı, elleri trençkotunun ceplerinde, ölçülü yürüyüşü delikanlımsı haline uygun düşüyordu.

— Dün akşam mı söylediler size bugün beraber çıkacağımızı?

— Hayır... Bu sabah...

— Demek baskına uğradınız... Daha önceleri, böyle bir şeyi düşündünüz müydü hiç?

— Bilmem!

— Geceden söyleseydiler, bazı sorular hazırlardınız, değil mi?

— Hazırlardım. Annem bunu düşünmüştür de geceden söylememiştir.

— "Babanın bir arkadaşı seninle konuşacak" dedikleri zaman, neler geçti içinizden? Doktor Münir Bey cigara yaktı. Kızın yüzüne bakmıyor, vakit vermek istiyordu: Neler duydunuz?

— Yıllardır böyle bir şey bekliyormuşum gibi geldi bana... Şimdi nedenini bulmaya çalışıyorum. Adı hiç geçmezdi evde... Sözü çok az edilirdi... Hiç akrabası da yoktu...

— Resimleri?

— Hayır... Evde hiç görmedim. Sabriye teyzemde bir tane var. Palabıyıklı bir fotoğraf... Bir çalım Tevfik Fikret'e benziyor. Hani bir fotoğrafında biraz yan oturmuştur... Benzerliği meydana getiren, belki de bu oturuş... O zamanın erkekleri bana hep birbirine benziyor gibi gelir eskiden beri... Bıyıklarından olmalı. Sabriye teyzeme bakarsanız, boks yaparmış... İyi avcıymış... "Uzun boyluydu, kalıplıydı" diyor. Sabriye teyzem insanları roman kahramanlarına benzetir hep... Hem avcı, hem boksör... Hem de yağlıboyayla hanımların portrelerini yapıyor... İnanılır şey mi? Şakacıdır Sabriye teyzem... Sinirli sinirli güldü: Siz gördünüz mü o resmi?

— Fikret'e benzeyen resmi mi? Gördüm evet...

— Benzer miydi?

— Eh...

— Şiir de yazar mıydı yoksa?

— Durun bakayım... Sanmam hayır...

— Hanım portreleri üzerinde mi çalışırdı hep? Sesinde kıyıcı bir alay vardı: Peyzaj, natürmort filan yapmamış mıdır?

Doktor Münir Bey güldüğünü sakladı:

— Portrelerden başka şey yaptığını görmedim.

— Çok tuhaf bir adammış... İçi değişik...

— Ne gibi?

— Annemin resimlerini hep Meryem gibi yapmış... Buna karşılık, Sabriye teyzemin portrelerinde başka bir hava var... Nasıl anlatayım!.. Güzel sanatlara giden bir arkadaşım: "Çiğ kadınlık koymuş çok... Cinsel bir arsızlık... Sabriye teyzene, hiç değilse, bir kere olsun sataştığına eminim!" dedi.

— Sormadınız mı, Sabriye teyzenize?

— Emin olduktan sonra, neden sormalı?

Doktor Münir, liseyi yeni bitirenlerde rastlanan bu çocukça güveni sevdi.

Bir zaman konuşmadılar.

Şişli meydanından Mecidiyeköyü'ne giden tramvay yoluna girince Ayşe yavaşça sordu:

— Ölürken yanında mıydınız, efendim?

— Ölürken mi?.. Neden sordunuz?

— Nasıl öldüğünü çok merak ediyorum. Kolay mı öldü? Ölümden korktu mu? Çok mu çabaladı ölmemek için... Yoksa kolayca bırakı mı verdi?

— Sizce o tipler nasıl davranırlar bu sıralarda?

— Çırpınırlar gibime geliyor. Yaşarken kendilerinden başkasını düşünmeyenler, zor ölürler. Şansa bakın ki, böyleleri genç ölüyor çoğunlukla... Neden öldü?

— Size söylemediler mi?

— Pek anlayamadım. "İspanyol nezlesinden" denildi bir

ara... "Bir av kazasında" denildi... Daha doğrusu, bunları hep ben sordum aklıma geldikçe... Annem yarım ağız, "Evet" dedi. Gerçeği Sabriye teyzem bilir ama söylemiyor.

— Neden?

— Annem yemin ettirmiş... Bakarsınız hiç değeri de yok... İşin gülünç yanı... Ben bir ara, "Düelloda ölmüştür" diye tutturdum!.. Kızlar on dört yaşlarında ne kadar alık olurlar, bilirsiniz...

— Yalnız on dört yaşındaki kızlar mı? Koskocaman, saçlı sakallı adamlar da alıklık ederler bol bol... Alıklık etmek, hepimizin birleşik hüneri... Hayır, ölürken debelenecek adamlardan değildir. Değildi. Çok iyi tanıyorum. Hiçbir şeyi hırsla istediği ileri sürülemez!

— Amma yaptınız... Evli barklı bir adam... Bir yabancı kadının arkasına takılıp... Karısını, çocuğunu yüzüstü bırakarak, gidiyor! Daha nasıl olacak hırsla istemek?

— Anneniz mi söyledi bunları?..

— Önceleri söylemek istemedi. Ben büyüyordum. Hiçbir haber gelmiyordu. Saçma sapan şeyler soruyordum aralıksız... Kimine "Evet" diyordu; kimine "Yok öyle şey" diyordu. Bunları parça parça öğrendim de, sonra birbirine ekledim. Ölürken siz yanında değil miydiniz?

— Değildim.

— Nerden biliyorsunuz çabalamadığını?..

Doktor Münir Bey soruyu duymazdan geldi:

— Evet, biraz eksik söyledim demin... İstediğini hırsla istemezdi ama, kendiliğinden gelenleri hırsla tutardı.

— Kendiliğinden mi geldi o kadın? Üstüne mi düştü?

— Bilmiyorum. Bunu hiç konuşmadık.

— Konuşmadınız demek... Ayşe'nin yüzü birden kederlendi: Konuşmak istememiştir her halde... Göze alamamıştır. Sinir-

li sinirli güldü: Bu da bir şeydir gene... Dediğiniz gibi, hepimizin birleşik hünerlerinden biridir biraz olsun utanma...

— Çok üzüldünüz mü bu işe siz?

Ayşe ilk defa Doktor Münir Bey'in yüzüne dikedik baktı. Gerçekten şaşırmıştı. Gözlerini kıstı:

— Çok üzüldüm. Bir başka kadın için annemi bırakması belki de o kadar önemli değildir. Ama, beni bırakması korkunç... Nasıl bir yürekti bu... Ne biçim bir duygusuzluk... İnsan, gece gündüz körkütük sarhoş yaşasa, gene bir aralık bir çocuğa gözü ilişir. Kızıyla yaşıt bir kız çocuğu görünce... Sonraları iyice anladım, bu kadar üzülmeseydim, bana öldüğünü hiç söylemeyeceklerdi. Yüzüstü bırakılmış bir kadın da elbet acı duyar ama, bırakılmış bir çocuğun duyduğu acının yanında bu acı hiçbir şey değildir. Kadınlık onuru ne kadar zedelenirse, gene de yeniden mutlu olmak için yıkılmamış bir güç kalıyor bırakılan bir kadında... Bırakılmış bir kız çocuğu, nasıl kurtulsun, kendisini bağlayan bağdan?.. Bir mektup yazsaydı... Bir tek kartpostal yollasaydı... Hızlandığını anlayarak adımlarını yavaşlattı: Dalmışım da koşmaya başlamışım. Sizi yoracağım bu gidişle... Unutmadan sorayım: Ölürken yanında değildiniz de... Benimle görüşmeyi neden istediniz?

— Her zaman söylerdi. Her mektubunda yazardı...

— Demek size mektup yazmış... Ben de diyordum ki... Gidişinden sonra, çok yaşamamıştır, diyordum.

— Bana da çok yazmadı. Bir iki mektup... İşleri için...

— Neden geciktiniz bu kadar... Öleli on yıl oldu aşağı yukarı...

— Burda değildim. Sonra... Kendisi böyle istemişti.

— Nasıl?

— Sizi ancak, bu yaşlarda gelip görmemi...

— Acayip... Neden bu yaşlarda?.. Durun... "Büyür aklı erer,

beni anlar" diye mi düşünmüş sakın?..

— Evet... Galiba...

— Nesini anlayacakmışım? Bir genç kadınla yedi yaşındaki bir kız çocuğunu on parasız bırakıp savuşmasındaki soyluluğu mu? Annem, "Onurlu adamdı" demişti bir defa laf arasında... "Kendine güvenirdi, en beklenmedik olaylar karşısında soğukkanlılığını bozmadı hiç..." dedi. Soğukkanlılığını anlıyorum ama, onurlu sayılmasına hiç akıl erdiremiyorum. Binde bir haklı olduğunu bana anlatmak niyetinde misiniz? Bunu aklınız kesiyor mu?

— Anneniz doğru söylemiş... Onurluydu, serinkanlıydı.

— Çok da iyi yürekli?

— Evet... Çok da iyi yürekli... Daha doğrusu, yufka yürekli... Bu kadar yufka yürekli olduğunun kendisi de farkında değil, sanırım. Kibre benzer bir durgunlukla bunu saklamaya çalıştığının da pek farkında olmamıştır.

— O kadını gördünüz mü?

— Hangi kadını?.. Haaa... Evet...

— Güzel miydi çok?

— Eh... Biliyorsunuz, güzellik insana göre değişiyor!

— Annemden daha mı güzeldi?

— Karşılaştırmak olmaz. Anneniz başka bir tip... İnişli yokuşlu yaşamayı sevmez. Hesaplı kitaplı...

Doktor Münir Bey, Ayşe'nin dinlemediğini fark ederek sustu. Yüzü, böyle dalgınken kız, bir an babasına benzemişti.

— Okuldan mı arkadaştınız?

— Evet...

— Avrupa'da beraber bulundunuz mu? Özür dilerim, pek saçma sapan şeyler mi soruyorum?

— Yok! Sorun aklınıza geleni...

— Çapkınlık yapar mıydı, oralarda öğrenciyken?

— Hayır...

— Boşuna saklıyorsunuz... Sabriye teyzem, anlattı. Çok yakışıklıymış... Çapkınmış... Pek belli etmek istemezmiş ama, Sabriye teyzem bilirmiş... Yaptığı hanım portrelerinden de belli...

— Bakmayın siz o portrelere... Çok önem de vermeyin! Uslu adamdı.

— Derslerine mi çalışırdı hep?

— Gece gündüz değil... Dediğim gibi, zorlamazdı hiçbir şeyi... Ama, sınıfları da geçerdi kolayca...

— Çapkınlık etmezmiş... Derslerine de çok çalışmazmış... Öyleyse... İlgilendi mi az çok, Jöntürklükle...

— Jöntürklükle mi?

— Evet... O zamanlar, herkes Avrupa'ya kaçarmış birçok tehlikeleri göze alıp... Hazır oradayken, bu işe katılmayı aklına hiç getirmedi mi, diyorum.

— Getirmedi. Sanmam. Biz o zamanlar, bu işleri pek ciddiye almıyorduk.

— Neden efendim?

— Paşa oğullarıydık bir kere... Abdülhamit'e bağlı sayılıyorduk. Bu yüzden, istesek bile, Jöntürkler bize güvenemezlerdi. Sonra... İhtilalcilere katılmak herkesin göze alacağı bir iş değildir. Biz daha çok "Okulları bitirelim, birer meslek sahibi olalım da memlekete o yoldan faydamız dokunsun" diye düşünmüştük.

— Sizi anlıyorum... Doktor olmuşsunuz... Elbette faydanız dokunmuştur. Arkadaşınız, tuttuğu hiçbir işi sonuna götürememiş... Biraz hukuk okumuş Paris'te... Londra'da ekonomiye çalışmış biraz... Roma'da güzel sanatlarla uğraşmış... Dünya Savaşı sonunda on parasız kalınca, bizi bırakıp kaçmasından anlaşı-

lıyor ki, çabuk yılıyor. Jöntürkler'e katılmaması da, herhalde...

— Korkaklığından mı, demek istiyorsunuz? Sanmam... Korkak değildi. Korkak derseniz, haksızlık edersiniz.

Ayşe bir şey söylemek için durdu. Doktorun yüzüne bir garip baktı. Önce gülümsedi:

— Benim büyümemi beklediniz! Geldiniz! Ne demenizi istemişti? Mümkün mertebe tıpkısını söyleyin... Kelime kelime...

— Durun bakayım... "Dayanıklı olsun benim kızım..." dedi, "Zoru görünce onursuz kolaya kaçmasın" dedi.

— Çok garip... Emin misiniz böyle dediğine?..

— Neden demeyecekmiş?

— Öyle ya... Kendisinden biliyor, bunun kötülüğünü... Başka?

— Başka... "Namuslu olsun" dedi. "Kendi kendine karşı hiç oyun etmeden namuslu olsun... Yukarda gök yıkılsa... Aşağıda toprak çökse..." dedi.

— İnanılır şey değil... Uydurmuyorsunuz ya?

— Neden uydurayım? Yemin ister misiniz?

Ayşe, ufak tefek doktoru tepeden tırnağa süzdü. Yüzünde, durumun keyfini çıkaran alaycı bir gülüş var gibiydi. Buna birden kızdı:

— Namuslu olmak öğüdünden hiçbir şey anlayamadım. Tersi meydana çıkmadıkça herkesi namuslu saymayacak mıyız? Edebiyat öğretmenimiz çok öfkeli kadındı. "Bir memlekette insanlar namuslu olduklarıyla ayrıca övünüyorlarsa, o memleketin hali dumandır" derdi. Yaman kadındı. Şahende öğretmenimiz bizim... "Ortada fol yok, yumurta yokken mertlik gösterisi, namus gösterisi, sulu sepken acıma gösterisi ayıptır" diye bağırırdı. Kızından yalnızca namuslu olmasını istemek, hemen de hiçbir şey istememek olmuyor mu?

— Bu açıdan bakarsanız, doğru... Ama biz, yıkılmakta olan bir imparatorluğun adamlarıyız. Bizim için, bir insanın yalnızca namuslu olabilmesi de çok önemliydi.

— Başka bir şey demediler mi efendim?

— Söylediler, "Parayı çok sevmemeye çalışsın" dedi. "Hesabını bilsin ama, yaşamasının bütün güvenini yalnız paraya bağlamasın."

Doktor Münir Bey, cigara yaktı.

Ayşe, bir zaman yanmış konak kalıntısının üstünden Boğaz'a bakarak yürüdü:

— Başka?..

— Başkası... Anladınız sizden daha başka neler bekleyebileceğini... Neden güldünüz?

— Hiç... Güldüm öyle... Evden çıkınca, "Aklınıza ne geldi bu görüşmeyi duyunca" diye sormuştunuz da...

— Evet...

— Neydi?

— Bir... Küçük, fukara umut...

— Ne gibi?

— Bizi neden bırakıp gittiğini açıklayacak bir şey...

— Özür mü?

— Evet... Başka türlü yapamadığının nedeni... Ne kadar saçma olursa olsun... Hatta alçak yönü yüzde doksan ağır bassa bile... İnsan, hani kıstırılmış sanır kendini... Düştüğü bataktan kolayca sıyrılacak beş on tane açık kapı varken, birini bile görmemiştir gerçekten... Sonra, farkına varınca... Çok sonra... "Ne kadar budalaymışım" der. Böyle bir budalalıktan bile bir özür çıkartmaya çabalar. Altında kaldığı baskı bize bugün çok saçma da gelse, değil mi efendim? Diyelim ki beraber gittiği kadının parasını çalmış... Bize ekmek alabilmek için... Diyelim ki, bir namus

pususuna düşürüldü. Sözgelimi şantaj... Böyle bir şey söylemeden... Böyle bir yalan uydurmaya bile lüzum görmeden... Sizi göndermesi anlaşılır şey değil... Hele, böyle mezarlara saklanıp ölümün arkasına sinerek... Bütün kanma, kandırma imkânları yok olmuşken... Değil mi?

Doktor Münir Bey gözlerini kaçırdı. Kâmil Bey'in apansız yüklediği bu garip işi, mizacına uymayacağını ileri sürerek kabullenmek istemeyişi, konuşmanın bir yerde böyle acılaşacağını kestirmesindendi. Ama, babasının, salt babasının değil, içinde doğup yaşadığı kuşakların budalalıklarını kızın bu kadar kolay görebileceğini hiç aklına getirmemişti. Toparlanmaya çalıştı:

— Pek saçma da olsa, bir özür ileri sürmemek başlı başına büyük bir özür sayılmaz mı? Bir insan kırk yaşına kadar direk gibi doğru yaşayıp... Kırkına basacağı sıra birdenbire, çok karmakarışık işlere atılırsa... "Onurluydu" demiş anneniz ki, doğrudur. "Serinkanlı" demiş, daha önemlisi. Biz buna ruh hekimliğinde... "O zamana kadar baskı altında tutulan ikinci kişiliğin... Bir yeri patlatarak boşanması" diyoruz. Yalnız bulunduğu yerden değil, kendi kişiliğinden de kaçmak saplantısı... Bazı insanlar yakalarını kurtaramıyorlar bu saplantıdan. Çevresiyle değil, kendi kendisiyle barışık olmadığını anlıyor apansız... Gogen... Vangog... Verlen... Durun, hayır!.. Babanızı bunlarla bir tutmuyorum. Bunlar bilinen kişiler olduğu için, başlarına gelenlerden herkesin haberi var. Tanınmamış insanlarda bu kaçışın yüzdesi elbette daha çoktur. Demek istiyorum ki, o zamana kadar, serüven denilen şeyi romanlarda okumaya, sinemalarda görmeye bile katlanamayan bir insan, apansız, kendisini bir serüvene...

— Bu "Serüven" lafını neden hep kadın-erkek hikâyelerinde kullanıyorlar? Arkadaşınız bizi, 1921 yılında bırakmış... O zaman, içine atılacak bir başka serüven yok muydu?

— Nasıl serüven?

— Sözgelimi, Kuvayı Milliye serüveni...

— Babanız Kuvayı Milliye'ye katılsaydı... Sevinir miydiniz? Sizi bu yüzden bıraksaydı?..

— Bu nasıl soru?..

Ayşe'nin yüzü ilk defa gerçekten allak bullak olmuş, yüreğine bir sancı saplanmış gibi çeneleri sıkılmıştı.

— Evet, bu yüzden gitseydi... Sizi yoksulluk içinde bırakıp?..

— Ne demek yoksulluk?.. Burda ağza alınabilir mi öyle şey!.. Sizin haberiniz yok galiba... Ben tanıştığım herkese, "Sizden kimler katıldı Kurtuluş Savaşı'na" diye soruyorum! Bizim kuşağın onurluları, insanlara karşı duyacakları saygıyı Kuvayı Milliye'ye katılmış, katılmamış olmalarına göre ayarlıyor. Ben kendimi bildim bileli Lütfü Bey'e neden bir kere bile, "Baba" demedim, bilir misiniz?

— Kuvayı Milliye'ye katılmadığı için mi?

— Elbette... Bana gerçekten babalık etti oysa... Beni öz kızı gibi sever. "Bana gerçekten babalık etti" derken, arkadaşınızı aklıma getirmiyorum! Gerçek babalarla ölçüyorum! Açıkçası, ben, beni bırakıp gittiği için kızmıyorum, arkadaşınıza, babaları, amcaları, ağabeyleri, dayıları, erkek akrabalarından herhangi bir Kuvayı Milliye'ye katılanların karşısında beni utançla yere baktırdığına kızıyorum. Bağışlayamayacağım bu... Hiç... Hiç bağışlayamayacağım. Öyle arkadaşlarım var ki, babaları onları yüzüstü bırakıp bir kadınla gitmediği halde, benim çektiğim acıyı çekiyorlar. Bir onursuzluğa düşürülmüşler, Halide Edip Hanım'ı nasıl kıskanıyoruz gizliden gizliye, siz anlayamazsınız. Celile adında bir arkadaşım var... Birlikte Tıbbiye'ye gideceğiz bu yıl... Bunaldı da bir gün... Ne dedi? "Gene düşman, yurdu bassın is-

tiyorum" dedi, "Bir sabah uyanmalıyız ki... Düşmanlar yeniden üstümüze saldırmışlar... İzmir'e asker çıkartmışlar..."

— N'olacakmış?

— Gidip dövüşeceğiz... Bir küçük şiir, hiç dilimden düşmez... *"Teslim olmak başka şey / Esir düşmek başka / Seni sevmek başka bir şey hürriyet / Uğrunda dövüşmek başka"* Hiç duydunuz muydu bunu?

— Hayır...

— Biz bunu biraz değiştirdik! "Hürriyet"in yerine "Güzel yurt" diyoruz... Bir yandan kıskanıyoruz Halide Edip Hanım'ı, cebimizden harçlıklarımızı aşırmış gibi iğrenerek... Bir yandan gidip elini öpmek istiyoruz minnetle... Doktor Münir Bey'in gülümsediğini görünce sustu. Gözleri birden umutsuzlanmıştı: İnanmıyorsunuz değil mi? Palavra sanıyorsunuz...

— Yok canım! Palavrayı da nerden çıkardınız.

— Gözlerinizden anladım!.. Gülümsemenizden... "Savaşı çocuk oyuncağı sanıyor bu küçük hanım" dediniz. Çocuk oyuncağı sanmıyoruz. Ne kadar zor olduğunu, en eski savaşçılardan daha iyi biliyoruz. Nereden mi? Gitmeyenlerden... Gözlerine kestiremeyip kaytaranlardan... Bizim Kurtuluş Savaşımı'zın bir önemli yönü de başlangıçta, gerçek yiğitlerin gönüllü gitmeleri... Bir yedeksubay, Birinci İnönü'den sonra karısına yolladığı mektuba bir beyit yazmış... Okuyayım mı size?

— Çok sevinirim...

— *"Vuruştuk mermisiz, kasaturasız / Ne aman istedik, ne aman verdik"* diyor. Anladınız mı?

Ayşe gözlerinin yaşardığını göstermemek için başını çevirdi. Doktor Münir Bey, yutkundu. Gülümsedi: "Evet" dese, sesi titreyecekti, budala gibi... Çoktandır, böyle vatanseverlik laflarıyla yüreği çarpmaz olmuştu. Bu lafları, Ayşe'den başka, kim söyler-

se söylesin, iğrenmiş gibi suratını buruştururdu. Şimdi kızı kucaklamak, başını omuzuna bastırmak... "Vay Ayşe kız, vay... Çok yaşa emi!" diye saçlarını okşamak geliyordu içinden... Hem, Kâmil Bey'i düşünerek sevinmiş, hem de üstüne aldığı işin kolaylaştığını görerek rahatlamıştı. Artık bundan sonra önemli olan, kıza, babasının ölmediğini, şu anda, sağ yumruğunu sol avucuna vura vura buluşmanın sonucunu beklediğini yoluyla açmak kalıyordu. Ayşe'nin anlattıklarına dalgın dalgın hak verdi.

— Çelimsiz bir kızdı. İlk bakışta, hain, dedikoducu, geçimsiz sanırdınız. Bütün sınıf da öyle sandı. Kimse ilgilenmedi, 146 Celile'yle. Aramıza pek katılmıyordu zati... Çoğu, tek başına kalıyordu. Üstü başı fakir değildi. Ders araçları da noksansız... Ama, gene de bize benzemeyen bir yönü vardı ki, hemen sezmiştik. Dinliyor musunuz?

— Dinliyorum. Lise kaçta?

— Birde... Çoğumuz bizim lisenin orta kısmından geçmiştik. Celile bir başka orta okuldan gelmişti. Bir gün, Celile'yi derse kaldırdı Şahende öğretmen... Dedim ya, sert kadındı. Pısırıklığın hiçbir çeşidini sevmezdi. Bilmiyorsanız, "Bilmiyorum" diyeceksiniz uzatmadan... Çalışmadınızsa, "Çalışmadım" diyeceksiniz. "Genç kız dediğin başı dik olur" derdi. "Soylu taylar gibi" derdi. "İstemem kamburu çıkmış mıymıntı öğrenci" diye bağırırdı. Bu yüzde, Celile'yi gözü tutmamıştı, ilk gördüğü günden beri... Lise birde Yeni Türk Edebiyatı okuyorduk... Bir şiir ezberlenecekti. Mustafa Kemal için yazılmış bir şiir... Şahende öğretmen, "Oku bakalım" dedi. Sesinde, "Beceremeyeceğini biliyorum" anlamı vardı. Öğretmenimizi ne kadar seviyorsak, bu gösterişsiz kızı da o kadar sevmiyorduk. Güçsüzlüğü betimize gidiyordu. Canından usanmış haliyle, şiiri, Şahende öğretmenin is-

tediği gibi okumayacaktı, öğretmenimiz de azarlayacaktı, öcümüzü alacaktı. Bütün sınıf, kulak kesildik. Celile gönülsüz başladı şiire... İkinci dörtlükte takıldı. Şahende öğretmen gözlerini iğrenmiş gibi kıstı, "Çalışmamışsınız..." "Çalıştım biraz efendim..." "Biraz mı? Biraz ne demek? Benimle eğleniyor musun sen?" "Hayır efendim..." "Otur yerine... Sıfır veriyorum!"... Arkasından seslendi: "Tembelsiniz... Alıksınız üstelik... Yalnız aklınızla değil, etinizle, kemiğinizle alıksınız..." Celile de yanımdan geçerken keyifle güldüğümü gördü. Düşmanlık duyduğumu anladı. Bahçede yanıma geldi. "Üst üste üç gecedir ancak ikişer saat uyuyabildim" dedi. "Bunun pek önemi yok... Belki gene de ezberlerdim. Ama, ben bu şiiri yazan adamı sevmiyorum!" dedi. "Siz iyi bir kızsınız. Ondan söyledim bunları..." dedi. Yürüdü gitti. "Yazan adamı sevmiyorum" sözü dikkatimi çekmemiş olsaydı, belki okulu bitirinceye kadar hiçbir şey öğrenemeyecektim. Arkasından gittim. Herifi niçin sevmediğini sordum. "Kurtuluş Savaşı sırasında bu adamı Anadolu'ya sokmadıklarını bilmez misiniz?" dedi. "İnebolu'dan 'Seciyesiz' diye geri çevrildiğini?.. Sonra da tutmuş Mustafa Kemal'i öven şiirler yazmış... Haydi o yazmış diyelim, bunları kitaba kim koyar? Haydi koyan koydu diyelim, bunu bize Şahende Hanım niçin ezberletir? İyi kadındır Şahende Hanım oysa... Yiğittir" dedi. O zamana kadar hiç karşılaşmadığım yeni bir şeyle karşı karşıya bulunduğumu sezerek yanına oturdum. Üst üste üç gece niçin ikişer saat uyuduğunu sordum. Annesine yardım etmiş. Annesi dikiş dikermiş... Önümüz bayram olduğu için işleri çokmuş... "Baban yok mu?" dedim. "Yok" dedi. "Öldü mü?" dedim. Bunu, "Babam yok" diyen herkese sormamazlık edemiyordum. Babası, Kurtuluş Savaşında ölmüş... İzmir'e ilk giren birliklerin içindeymiş... Demin okuduğum beyti mektubuna yazan yedeksubay... Teğ-

men Hakkı Efendi...

— Bakın bakayım bana Ayşe... Saçmalıyorsunuz...

— Hayır... Geçer şimdi... Ne zaman anlatmak zorunda kalsam, gözlerim yaşarır böyle... Celile güler, "Sulu göz seni" diye parmağını sallar. Demek istediğim... Yakınlarımızın yaptıkları işler, bizi güçlendiriyor, ya da böyle gözü sulu pısırık... Mıymıntı yapıyor!

— Söylediniz mi öğretmeninize bunu?..

— Hemen o gün...

— Ne yaptı?

— Bitti kadıncağız... Neye uğradığını şaşırdı. Hemen sınıfı topladı. Alık dediği için özür diledi Celile'den... "Alıklık bendeymiş kızım" dedi, "Ben üstelik terbiyesizmişim de..." dedi.

— Iyi etmiş ama...

— Aması ne?

— Siz bu işi, biraz çaprazından almışsınız. Mustafa Kemal'in bir sözü var. Hiç duydunuz mu?

— Ne üstüne?

— Kuvayı Milliye'ye inanmayanlar üstüne... İlk yıllarda kendisine zorluk çıkaranları sonra neden bağışladığını sormuş da bir arkadaş... "Hak veriyorum" demiş. "Ben Erzurum'dan İzmir'e bir elimde tabanca, bir elimde idam direklerimle geldim!" demiş... "Herkesin harcı değil bu" demek istiyor.

— Ona öyle söylemek düşer. O bağışlayacak ama, biz bağışlamayacağız, hiç bağışlamayacağız. Bilenlerle bilmeyenler nasıl bir olamazsa, savaşanlarla savaşmayanlar da bir olamaz. Celile'den sonra gözüm açıldı. İnsanlara bir başka türlü bakmaya başladım. O zamandan beri benim için iki çeşit insan var: Vuruşmuş olanlarla vuruşmayı göze alamamış olanlar... Şimdiye kadar, hiçbir gerçek Kuvayı Milliyeci'yi yakından görmedim.

Ama, Kurtuluş Savaşı sırasında para kazanmaktan başka bir şey düşünmeyenlerle iç içe yaşıyorum. Bizim evde Kuvayı Milliye'nin lafı hiç edilmez. Annem, her zaman durgundur. Telaşsız, sakin kadındır. Yalnız, Kuvayı Milliye'nin lafı açılırsa hırçınlaşır. Belli etmek istemez ama, ben anlarım. Bütün çevremiz böyledir. Bu Serbest Parti işi, hepsinin, Kuvayı Milliye düşmanı olduğunu meydana vurdu. Halk Partisi'nin zora düşmesine sevindiler, önce gizliydi bu sevinç... Dört yanlarına ürkek ürkek bakıp ellerini oğuşturuyorlardı. Lütfü Bey, bize harcadığının dışında, enikonu cimridir, öyleyken, o kadar cimri bir adam için gerçekten büyük sayılacak paralar verdi Serbest Parti'ye... Hem de makbuz filan almadan... Bizim çevremizde Kuvayı Milliyecilik avanaklık sayılır. Bu yüzden ben belli etmemeye çalışırım içimdekileri... Zorlarım kendimi hep... Tabansızın biriyim, değil mi?

— Yoruldun Ayşe... Duralım da bir şeye binelim mi?

— Hayır, hiç yorulmadım. Sıktım sizi... Her zaman böyle gevezeliğim tutmaz! İçini çekti: Belki de haklısınız... Değişmez bir düşünceye saplanmak bu benimkisi... Ama nasıl saplanmazsınız... Bakın, Celile'nin rahmetli babası son mektubunda ne yazmış... Derin soludu: *"Açtık yürüdük göğsümüzü İzmir'e doğru / Azraili kattık Yunan'a, ezdik, öç aldık"*... Aslında bu beyit o kadar önemli değil, önemi, son saldırı başlamadan önce yazılmış olması... Ufak tefek bir adammış Celile'nin babası... Sivilmiş de üstelik...

— Gerçekten bir yakınınız bu işlere karışmış olsun istiyorsanız, gayet kolay bu...

Ayşe yorgun gözlerle baktı, gülümsedi:

— Kolay mı?

— Evet, o kadar zor gelmiyor bana... Çok kolay geliyor tersine... Demin dediğiniz gibi, çocuk oyuncağı...

— Nasılmış bakalım!

— Beni... Apansız... Karanlıklardan çıkmış bir amca sayın!

— Amca mı? Ayşe gözlerini kırpıştırdı: Affedersiniz... Hep kendimden konuştum... Siz katıldınız mı Kurtuluş Savaşına?..

— Pek gönlümle değil... Durumlar zorladı, istemeden sürüklendim. Eğer böylesi sizin kabadayılık ölçülerinize biraz uyarsa...

— Ne zaman katıldınız siz? Kaç tarihinde?

— Durun bakayım... Geçmiş gün... Evet... Biz gittiğimiz zaman, Mustafa Kemal Paşa yeni gelmişti Ankara'ya... Daha, Çerkes Etem başa güreşiyordu. Şu halde, ordu kurulmamıştı, henüz...

Ayşe gözlerini hep öyle kırpıştırarak sordu:

— Arkadaşınız neden gitmedi sizinle?..

— Bunun suçu biraz da benim...

— "Sen kal" mı dediniz?

— Aşağı yukarı...

— Hemen dinledi mi?

— Direndi biraz... Aklını yatırdım.

— Neyi ileri sürdünüz?

— Sizi...

— "Kızınız var" dediniz. "Ya öyle..." dedi, bileti yırttı, değil mi? Aşk olsun!.. Sonra nasıl bırakabildi beni?.. Tutmadı bu söz efendim, zati tarihler de tutmadı.

— Nasıl tarihler?

— Siz Anadolu'ya, daha ordu kurulmadan, Mustafa Kemal Paşa Ankara'ya yeni gelmişken gitmiştiniz. Biz İspanya'dan memlekete 16 Mart'tan pek az zaman önce gelmişiz, ya da hemen sonra... Bu hesapça siz İstanbul'da bulunuyormuşsunuz ki, arkadaşınızı kalmak için kandırabilesiniz...

— Yazdım ona... Sık sık yazardım.

— Anlıyorum, elbette doğru söylüyorsunuz... Teşekkür ederim. Ne kadar aptalım gerçekten... Ne biçim çekişiyorum? Beni affedin...

— Ne yaptınız ki?

— Amcalık teklifinizi hemen, minnetle kabul etmedim, ister misiniz, dayım olmayı... Uygunu budur!

— Siz bilirsiniz? Bence ikisi de bir... Asıl önemlisi... Bu işler bir başka açıdan da düşünülebilir. Kuvayı Milliye'ye en önce başlayanlardan biri Çerkes Etem'dir. Kurtuluş tarihimizde adı "Vatan haini" diye geçiyor. O kadar kıskandığınız Halide Edip, önceleri Amerikan mandasını savunmuştu. Şimdi de sınırdışında yaşıyor muhalif olarak... Öteki insanların kaderi de pek başka türlü değil... Böyle karışıklıklarda, kahraman ölçüsü her zaman doğru kullanılmıyor. Bir saat sonra, ateş boyundan silahıyla kaçmaya karar vermiş bir adam, baskına uğradığı için, yiğitçe dövüşüp şehit defterine yazılmış olabilir. Doğru bir işin sürüklediği insanların hepsi, yürekli, kararlı, gerçekten yiğit olmazlar elbet... Bakarsanız, böylesi, o büyük işlerin büyük sayılması için lazım da biraz... Bence Kurtuluş Savaşımı'zın bir tek gerçek kahramanı var: Kurtuluş Savaşı'nın kendisi... Mustafa Kemal Paşa bile bu kahramanı kişiliğinde canlandırdığı kadar büyük... Şurda oturalım mı biraz... Birer çay içelim... Öğle yemeğine daha vakit var. Sonra otomobil çağırır Boğaz'a ineriz.

Ne bahçede, ne de içerde müşteri yoktu.

— Dışarısı daha iyi... Üşür müsünüz?

— Hayır...

Boğaz'ı gören bir masaya oturdular.

Doktor, "Bir dakika" deyip gazinoya gitti. Biraz sonra döndü

— Baktım nasıl temizliği... Kötü sayılmaz pek...

Cigara yakarken ayak seslerine döndü. Gülümseyerek yaklaşan garsona sordu:

— Yeni mi açıldı burası?.. Birkaç kere geçtim ama, gözüme ilişmedi. Kimdir sahibi?

— Sahibi mi? Naci abi... "Sakanın Naci" derler...

— Hatırlayamadım. Çay bulunur mu, sizde bu saat.

— Bulunur. Demleriz dok... Demleriz beyim... Taze demleriz...

— Iyi... Bize çay demleyin...

Sakanın Naci niçin tanımazdan gelmelerini istediğine akıl erdirememiş olmalı ki, kapıya çıkmıştı. Elleri belinde bakıyordu. Doktor Münir, "Körpe kızı baştan çıkarmaya çalıştığımı zannederse yandık!" diye gülümsedi.

Ayşe hiçbir şeyin farkında değildi. Boğaz'a dalmıştı. Kederli bir şeyler düşünüyordu. Neden sonra özür diledi.

— Affedersiniz... Daldım... Biraz anlatır mısınız hangi savaşlarda bulunduğunuzu?..

— Hangi savaşlarda mı? Bana sorarsanız, ayrı ayrı birkaç savaş yok... Bir tek savaş sürüp gidiyor 1923'e kadar... Bin yedi yüz bilmem kaçtan beri, bizim bir tek savaşımız var: Osmanlı Imparatorluğu'nun parçalanmaktan kurtulma savaşı... Biz de, daha önceki kuşaklar gibi, bu sürekli savaşın içinde doğduk. Hiçbirimiz de bunun dışında kalmadık. Güldü: "Arkadaşınız" diyeceksiniz... O da zorlasa bile dışında kalamazdı. Yeni kuşaklar bizi ölçüp biçerken, kocaman bir imparatorluğun tepemizde aralıksız çatırdadığını hiç akıllarından çıkarmasınlar! Gerçekten çok zor bir yaşamaydı bu... Arada bir gövdemizden bir parçayı koparıp alıyorlar... Bundan sonra biraz rahat bırakılsanız ya... Hayır! Tartaklıyorlar sizi hiç acımıyorlar. Üstünüz, başınız, yüzünüz gözünüz kan içinde... Güçten düşmüşsünüz. Hem bilek

gücünden, hem de akıl gücünden... Tam "Bu kez aklım erdi. Derdin dermanını buldum" diyorsunuz. Bakıyorsunuz, ilaç yanlış... Nöbetler hem şiddetleniyor, hem sıklaşıyor. Tepesinde hep o çökme çatırtıları... Uyanması olmayan bir korkulu düş. Göğsünüzden karabasanların biri kalkıp üstünüze birkaçı birden çöküyor. Biraz soluk alamıyorsunuz ki, çevrenizde olup bitenlere bakabilesiniz. "Bakabilesiniz" diyorum. Akıl erdirmek başka bir şey... Bu ölüm bunaltısı içinde, bir tek umuda varabilmişiz "Hürriyet gelecek, Abdülhamit'i despotluğuyla beraber sürüp atacak! Sonra her şey, birden düzelecek!.." "Nasıl?" diye sormayı hiç kimse aklına getirmiyor! İmparatorluğun gerçekleri nedir? Hiçbir fikrimiz yok!.. Hürriyetin ilanından sonra bile bu böyleydi. Bizim hürriyet, Avrupa'yı bugünkü hale getirmiş cankurtaran... Ölü diriltme ilacı... Öylesine binbir derde derman ki, bunca yılın despotu Abdülhamit'i bile şıpınişi, Meşrutiyet Padişahı haline getiriverdi. Nerdeyse, herif bizim karşımıza hürriyet fedaisi kesilip dikilecek... Derken 31 Mart koptu. Derken ben kendimi, Trablus çöllerinde buldum. Bir elimde filinta...

— Nedir o?

— Kısa tüfek... Öteki elimde, tentürdiyot şişesi, sargı bezleri... Biz orda boğuşurken, bir de baktık, Balkanlar tutuştu. Trablus'u İtalyanlar'a bırakıp seğirttik. Biz yetişene kadar, düşmanlar Çatalca'ya dayandılar. Çatalca'da kan gövdeyi götüredursun, bizim Hürriyetçiler Babıâli'yi bastı. Hükümet düşürüldü. Harbiye Nazırı öldü. Yerine yenisi çıktı. Derken o Harbiye Nazırı da öldü. "Bu gidişle bize ne vatan toprağı dayanacak, ne de Harbiye Nazırı... Bu hürriyet, hani bizi, birkaç saat içinde Avrupa'nın medeniyet çizgisine eriştirecekti. Sakın bir yanlışlık olmasın!" demeye kalmadı, Dünya Savaşı patladı. Galiçya'dan İran içlerine, Süveyş Kanalı önünden, Hazar Denizi kıyılarına koştuk. So-

nunda kendimizi nerde bulsak iyi? Uçurumun dibinde... Oysa, bizim kuşaklar, ne yaptılarsa, İmparatorluk bu uçuruma yuvarlanmasın diye yapmışlardı. Biraz soluklandı: Babanızı Jöntürkler'e katılmadığı için suçluyorsunuz. Katılsaydı da en ileri gelenlerinden olsaydı... Sonu neye varırdı, bilir misiniz? Kurtarmak istediği imparatorluğu batıranlardan biri sayılacaktı. Bu batırma marifetinin cezasını bir yabancı memlekette, kurşunlanarak çekecekti. Böyle bir cezadan kurtulsaydı, "İzmir'deki Mustafa Kemal'i öldürme işinden haberli" suçlamasıyla ötekiler gibi asılacaktı.

— Hani siz asılmamışsınız?

— Ben, hürriyet türküsüyle gelip, hürriyet adına gazeteci öldürenlerden kolay ayrıldım. Babanız ayrılmadı.

— Neden? İyiyi kötüden ayıracak gücü mü yoktu?

— İyiyi kötüden ayırma işi değildir bu... Kendisini kendi sözüyle bağlamaktır. Dıştan değil, içten gelen bir baskı... Akılla, hesapla ilişiği yok... Açıkça haksız olan bazı gidişlere, uzun zaman, ideal görünüşü verenler, babanız gibi adamlardır.

— Aptallar mı demek istiyorsunuz?

— Aptallık evet!.. Ama, insanlığı yücelten bir aptallık... Neler yaptı diye değil, öyle bir özle, doğru yola girseydiler, neler yapabilirlerdi? diye düşünmeli... Akılsız olduklarından değil, kurnaz olmadıklarından aptal sayıyoruz bunları biz... Haksızlık ediyoruz.

Garson çayları getirdi.

Ayşe yine dalmıştı. Doktor Münir Bey sordu:

— Kaç şeker?

— Affedersiniz... Ben alırım. Şeyi düşündüm... Esir düşmediniz, değil mi?

— Hayır...

— Teslim oldunuz ama...

— Olduk, evet...

— Merak ederim çoktan beri... Uzak ateş boylarında, savaş nasıl biter? Bir gün... Vuruşmanın en kızgın sırasında... Belki de, düşmanı önünüze kattınız kovalıyorsunuz... Birden, yenildiğinizi, silahları düşmana teslim edeceğinizi bildiren haber geliyor. Neler duyar insan bu an?.. Yenilgiden sorumluymuş gibi bir suçluluk utancı mı?

— Ben, bir gezici hastahanede vizitedeydim. Eczacımız koşarak çadıra girdi. "Ateşkes anlaşması imzalanmış, Doktor" dedi. Çoktan beri her dakika böyle bir şey bekliyor olmalıyım ki, "İyi... Belki ilaç gelir artık..." demişim. Silah taşımadığım için, bana, teslim olmak pek acı gelmedi. Bu iş, şatafatlı törenlerle kılıçlarını teslim etmek zorunda kalan komutanlar için acıklı olsa gerek... Hoş, onların içinde bile, vatan uğruna, böyle bir utancı yüklendiklerinde, gizlice kibirlenenler bile belki vardır. Gelirken bir şiir söylemiştiniz. Teslim olmakla esir düşmek arasındaki ayrıntı üstüne... Sonu da galiba, hürriyeti sevmekle, hürriyet uğruna dövüşmek arasındaki başkalığı anlatıyordu.

— Evet... "*Seni sevmek başka bir şey hürriyet / Uğruna dövüşmek başka...*"

— Sizce hangisi daha önemli bunların? Sevmek mi, dövüşmek mi?

— Bu sorudan hiçbir şey anlamadım. Elbette dövüşmek...

— Yazan da bu anlamda yazmış değil mi?

— Başka anlamda olacağını sanmam.

— Olur. Galiba doğrusu da, o başka anlam... Çünkü, insanlar hürriyet için, hürriyeti hiç sevmeden de dövüşebilirler, daha beteri, neyin nesi olduğunu hiç bilmeden...

— Sevdiği halde dövüşmeyen, bilmediği halde dövüşenden daha mı iyi demek istiyorsunuz?

— Gerçekten sevince, dövüşmemek olmaz. Sevmeden de dövüşmemek olduğuna göre, şiiri yazan tepeden tırnağa yanılıyor! Telaşlanmayın, çok doğru gibi göründüğü için, çok sevdiğimiz böyle yanlışlar pek çoktur. Yalnız sizin başınıza gelen bir iş değil bu... İnsanoğlu, hep gerçeği aradığıyla övünür. Gerçekten yana olduğunu ileri sürüp böbürlenir. Öyleyken, hepimiz hiç ara vermeden yanlışlıklar yaparız. Hem de gerçeğe çok benzeyen yanlışlıklar... Çoğumuz bunu, karşımızdakileri aldatmak için değil, gerçeklerimizin yüzde yüz gerçek olduklarından bir an bile şüphelenmediğimizden böyle yapıyoruz. Biraz kuşkulansak, çok şeyler düzelecek... Bizim, değişmez gerçeklerimizin yanında, karşısında, önünde, arkasında, başka gerçeklerin olabileceğini biraz düşünsek...

— Sakın bunu arkadaşınızın gerçeği için de söylemiş olmayın...

— Iyi bildiniz. Özellikle babanız için söyledim.

— Demek, arkadaşınızın gerçeğine bir başka açıdan bakılabilir...

— Elbette...

— Bu açıdan da bakılınca...

— Babanızın gerçeği, sizin gerçeğinize göre daha haklı çıkabilir. Pardon, babanız büsbütün suçsuz demek istemiyorum. Ama, ona gene de hak vermek mümkündür! Niçin güldünüz? Nasrettin Hoca'yı hatırladınız, değil mi? Davacıya hak vermiş, davalıya hak vermiş, sonunda, "Bu nasıl yargı?" diyen karısına da hak vermiş... İster misiniz, babanızın gerçeğiyle, sözgelimi, sizin gerçeğinizi karşılaştıralım?

Ayşe, parmağıyla masada bir şeyler çizerek biraz düşündü.

— Boşuna uğraşacaksınız... Ama, benimle görüşmek istemenizin bundan başka bir amacı da olmamak gerekti... Karayı ak

göstermeye hazırlandığınız anlaşılıyor. Kendinize güvenmeseniz sözü buraya getirmezdiniz. Sonucu değil, konuşmayı nasıl yürüteceğinizi merak ettim.

— Sonuç sizce, şimdiden belli, değil mi?

Ayşe güvenle gülümsedi. O kadar emindi ki, "Evet" demeyi bile fazla bulmuştu.

Doktor Münir Bey, cigarasını tabakasına vururken sordu:

— Hazır mısınız?

— Evet...

— Sıkı durun, yıllardır, "Başka yönü olmaz" dediğiniz gerçekten ayrılmaya alıştırın kendinizi biraz...

Ayşe'nin bakışları bir an kuşkulandı. Sonra kendisini hemen toplayarak başını salladı:

— Şaşırtmacayla hiçbir şey elde edemezsiniz, Doktor. Ben doktorların hastalara yaptıkları inandırma oyunlarını bilirim.

— Bilseniz de sıkı durun!.. Saatine baktı: Oooo... Vakit geçmiş epeyce... Yemeği burda yesek nasıl olur?

— Siz bilirsiniz...

— Pek kötü bir yere benzemiyor. Gözüm tuttu. Bakalım bizi doyuracak bir şeyler yapabilirler mi? Garsonu eliyle çağırdı, yaklaşmasını bekledi: Geldin mi? Hoş geldin!.. Bunu laz gibi söylemişti: Nerde senin patronun?

— Burda efendim...

— Burda da, neden hiç görünmüyor? İnsan, bir kere gelip "Geldin mi? Hoş geldin" demez mi?

Garson şaşkın şaşkın kekeledi:

— Gelecekti ama... Dedi ki... "Doktor Bey..." dedi.

— Halt etmiş... Çağır gelsin! Gelsin çabuk...

Garson yürüyünce Ayşe sordu:

— Hani siz burayı yeni görmüştünüz? Garson, doktor oldu-

günuzu nerden bildi?

— Bu dünyada keramet denilen şey hiç mi yok? Hadi, keramete, Cumhuriyet kuşağı olduğunuzdan inanmıyorsunuz... Boş atıp dolu tutmayı ne yapalım? Ömründe hiç evlenmemiş bir doktoru, bu şehrin bütün garsonları elbet tanır!

– "Geldin mi? Hoş geldin" sözünü neden laz gibi söylüyorsunuz hep?

— Laz sözüdür de ondan...

— Nasıl Laz sözü?

— Bizim Laz arkadaşlardan biri, geçenlerde vekil oldu. Bir insan hem Laz olur, hem de vekilliği eline geçirirse ne yapar?

— Bilmem...

— Bunda bilmeyecek ne var? Hemen vekil olduğu vekâlete çeki düzen verir. Bizimki de öyle yapmış... Emri altındakilere yolladığı ilk bildiri, Vekil Bey'in gidip gelişleri sırasında memurların nasıl davranacakları üstüne... Yani, uğurlamakla karşılamak işi...

— Anlayamadım.

— Vekil Bey bir yere giderken vekâletin bütün umum müdürleriyle müdürleri iki elleri kanda olsa, istasyona toplanacaklar, "Güle güle" diyecekler. Gelirken de karşılayıp, "Hoş geldiniz" denecek...

— Evet...

— Bir gün Ankara'dan Istanbul'a dönüyordum. Baktım Vekil Bey de istasyonda... Beni görünce el edip çağırdı, vagonuna aldı. Pencerenin önünde yan yana durduk. Bizim Vekil Bey, bir yandan benimle konuşur gibi yaparken, bir yandan peronu göz ucuyla tarıyor, yavaş sesle, "Geldin mi? Hoş geldin" diye mırıldanıyordu.

— Yok canım... Eğleniyorsunuz...

— Vallaha uydurmuyorum. Geçirmeye kaç kişi gelmişse, bi-

zim vekil o kadar, "Geldin mi? Hoş geldin" dedi. Koşarak gelen patrona elini rahatça öptürdü: Geldun mu? Hoş geldun! Nerdesin bunca saat? İki lirayı bir arada görünce müşteri horlamak gazinocu milletine iyilik getirmez.

— Valla Doktor abi... Sen tanışlık verme deyince...

— Tanışlık da neymiş... Boynuna mı sarılacaktık? Tanış müşteri olmayınca, patron, "Geldin mi? Hoş geldin" demeyecek mi? Kibirlenmeye başladın galiba... Ben senin sonunu iyi görmüyorum. Rumlar ne diyormuş "Bu Sakaoğlu icat mı çıkaracak? Türk'ten gazinocu nerde görülmüş? Görülse bile, yürüteni hani?" diyorlarmış... Ayşe'ye döndü: Bu bizim patron, su katılmamış Kocamustafapaşa kopuklarındandır. Babası sakaydı bunun... Fatma Hanım da teyzesiydi.

Ayşe'yle Sakanın Naci bakıp gülümsediler.

Naci'nin sırtında ipekli gömlek, İngiliz kumaşından kara ceket vardı. Kara saçlarını yandan ayırıp, parlatıcı yağla taramıştı. Geniş paçalı pantolonu, sivri burunlu pabuçlarıyla uçarıydı ama, göbeğine bağladığı elleri, utangaç gülümsemesiyle de saygılıydı. Dış görünüşü, yiğitliği tutunca dostu Safinaz'ı –iki yıldan beri randevuevinde çalışıp günde en az on kişiyle yatan on yedi yaşında, kırk yedi kilo tüy gibi kızı– yumrukla dövdüğünü, gazinosunu erken kapatmamak için jandarma çavuşuna, sarı saçlı, etli butlu karılar götürdüğünü hiç göstermiyordu.

Naci biraz öne eğilip boynunu büktü:

— Emret Doktor Bey abi...

— Emrim... Bak bakalım şu küçük hanıma... Kime benziyor bizlerden?

— Bizlerden mi? Kaşlarını kabadayı kabadayı çattı: Görmüşlüğümüz var mı hiç?.. Yabancı gelmedi pek... Gözüm ısırıyor. Arif abilerden mi?

— Eh... Üstüne vurduramadınsa da, yanaştın epi...

— Nuh Bey'in desem... Değil. Senin kabileden mi?

— Yanaştın...

— Yanaştıksa, buluruz Allah'ıma şükür... Senin kabileden... Senin kabilede... Cemil abiye benziyor desem... Cehennem Topçu abimize?.

— "Halt ettin" derim... Bir de açıkgöz geçinirsiniz, Kocamustafapaşalılar...

— Hakçası... Benim aklım karıştı Doktor abi...

— İmana gel kâfir!.. "Aklım karıştı" dediğine bakan, aklın var umacak... Kâmil Bey'e hiç mi benzemiyor bu küçük hanım, şimdi?

— Kâmil Bey'e mi?.. Bizim Kâmil abiye?.. Birden telaşlandı: Tüüüh... Ne desen haklısın Doktor abi... Tamam!.. Tıpatıp... Hık demiş burnundan düşmüş... Ayşanım değil miydi bunun adı?.. Yahu, bir bakışta bilmeli değil miydik? Biz bu dağ başında, şaşırtmışız ki, kıblemizi kaybetmişiz... Tamam... Yuh benim Sakanın Naci'liğime... Yahu biz Beybaba, bu dağ başlarında...

Sakanın Naci, aynaya baksa kendini tanımayacak kadar avanaklaştığını anlasa, ancak bu kadar yanıp yakılır, elini dizine vurarak ancak bu kadar çırpınırdı.

Ayşe kendisini toplamaya çalıştı. Ömründe Kocamustafapaşa'dan geçmemiş, gazinocunun saydığı adları duymamıştı. "Öyleyken, Benim Kâmil Bey'in kızı olduğumu ilk görüşte neden bilmesi lazım geliyor bu adamın?"

— Yuf olsun, yuf... Bakar bakmaz bilmeyince kaç para eder. Tıpatıp yahu!.. Baktıkça aklım eriyor. Yazıklar olsun çiğnediğim bunca kaldırıma...

— Nerden tanıyorsunuz Kâmil Bey'i efendim?

— Nerden mi tanıyoruz? Sakanın Naci bu soruya büsbütün

şaşırmıştı: Nerden ne demek? İstanbul Tevkifhanesinde beraber yatmadık mı, biz senin babanla?.. Dur, sahi!.. Seni hiç getirmediydi oraya anan olacak... Töbe!.. Getirmediğinden bilmezsin...

— Kâmil Bey, niçin hapse girmişti?

— Niçin girdiğini sana söylemedi mi bunca yıldır anan olacak... Yüreksiz! Adam vurmaktan girecek değil ya, Kâmil abi... Aklını başına toplamış olmalı ki, ayıplamış gibi baktı: Hadi söylemek anasının işine gelmedi diyelim, sen neden söylemedin sabahtan beri, Doktor abi? Neden, söylemedin, Kâmil abinin millicilikten yattığını?..

Ayşe bir elini göğsüne, ötekini ağzına götürerek boğuk boğuk sordu:

— Millicilikten ne demek?

— Bildiğin millicilik... Kuvayı Milliyeci olduğundan attılar Kâmil abiyi içeri... "Millici Abi" dedin mi, koca tevkifhanede bilmeyen yoktu. Faytoncu Osman'a bir kötek attıydı senin Kâmil baban... Hâlâ söyler Faytoncu... Babana Millici Abi adını biz taktıktı Allah'ıma şükür... Bu yüzden epey sopa yedik ama, helal olsun!..

— Ceza verdiler mi gerçekten... Ne kadar?..

— Oldu mu ya şimdicik Doktor abi... Sabahtan beri adam buralarını olsun anlatmaz mı? Yedi yıl verdiler imansızlar, boru değil!.. Yedi yılın altında, bunca zamanın, pamuklara sarılı büyümüş paşa oğlu, şuncacık bozulsa ya... Karşıdan baksan, başmüfettiş sanırsın. Bizi teftişe gelmişse de, birazdan çıkıp gidecek... Nah işte Doktor abinin yüzü... Bunca savaşa girmiş çıkmış, öyle yürekli bir yiğit görmüş mü? Biz de, gücümüzce mahpushaneci delikanlıyız... Benzerine rastladım, diyenin alnını karışlarım...

— Ne kadar yattı?

— Senin anan olacak... Yüreksiz, "Yedi yılı doldurup çıka-

maz, ölür gider" dedi ama, yağma yok... Ne kadar yattıydı, günü gününe Doktor? İki yılı tamamladı mıydı? Evet. İki yıl... Artığı var, eksiği yoktur. Kuvayı Milliye alfında hopladı çıktı. Çıktığını duyunca utanmadı mı yaptığından, anan olacak? Öyle dağ gibi babayiğit hapse girmeyle... Şunun bunun malına, ırzına dolanıp mı giriyor? Millet yoluna giriyor. Millici Abinin, karıyı boşadığını duyunca feriştahımızı kaybettik. Bütün mahpushane, "Vay, ulan kahpe dünya..." diyerek dövündü. "Müslümanlar dövünecek ister istemez" diyelim. Ya gâvurların, "Vay Hıristos!.. Vay Meryem!.." diye kafalarını yumruklamasına ne demeli?.. Senin anan çok küfür yedi o günlerde abla, ister darıl, ister gücen, anan olacak... Yüreksizi millet kalayladı ki... Orsa poca...

— Neden boşadı babam... karısını?..

— Neden mi?.. Az kalsın "Kahpeliğinden..." diyecekti. Doktora bakarak bir an sustu: Neden olduğunu söylemedi mi anan sana?

Doktor Münir burada lafa katıldı:

— Bir yanlış anlama olmuş kızım... Mahpustaki adam, güçsüz düştüğü için, doğru düşünemez her zaman... Bunaldıkça küçük olayları büyütür. Gitmesini uygun görmediği bir yere gitmiş anneniz...

— Nereye?

— Hiç önemi yok... Yalnız gitmiyor. Halası, halasının kızı, enişteşi...

Ayşe böyle bir şeyi duyup duymadığını hatırlamaya çalışarak daldı.

Sakanın Naci, durumu daha iyi kavrayamamıştı. Bir kıza, bir Doktor'a bakıyordu.

Doktor Münir Bey tabakasından cigaranın yumuşağını seçiyor gibi yaparak bekledi.

— Evde Kuvayı Milliyenin lafını neden etmediklerini şimdi anladım. Hapisten çıkar çıkmaz mı gitti Avrupa'ya babam, o kadınla?

Doktor Münir Bey, yavaşça karşılık verdi:

— Kadın madın yok... Babanız Avrupa'ya da gitmedi!

— Gitmedi mi?

— Gitmedi. Arif amcanızla Amasya'daki çiftliğe gittiler, Arif amcanız, babanızın mahpusluk arkadaşlarından bir binbaşı emeklisidir.

— Orada mı öldü?

Doktor Münir Bey, cigara yakmak bahanesiyle yüzünü elleriyle örterek bu soruya vereceği karşılık için vakit kazanmak istedi. Ayşe'yle babasının anlaşacaklarını anladığından beri hep bu çetin dönemeci nasıl aşacağını düşünmüş, kıza, ölmüş sandığı babasının ölmediğini anlatmak işine, Sakanın Naci'yi havayı acılıktan mümkün mertebe kurtarmak için karıştırmıştı.

— Amasya'da mı öldü Doktor amca?

Sakanın Naci, "Orada mı öldü?" sorusunun verdiği şaşkınlıktan kurtulup atıldı:

— Ölen kim yahu?

— Babam... Kâmil babam...

— Baban mı? Ne ölmesi! Sakanın Naci bir kıza, bir Doktora baktı: Bunu da anan olacak karı mı uydurdu?.. Ne zaman ölmüş senin baban bu hesapça?

— On yıl oluyor...

— Ya dört gün önce... Av dönüşü, oturduğun masada kahve içen Millici Abi neyin nesi?

— Dört gün önce mi? Ne diyorsunuz? Ne diyor Doktor amca?.. Sağ mı, benim babam?.. Sağ, değil mi? Bana yalan söylediler, değil mi? Yalan söylediniz... Sağ benim babam... Hadi götü-

rün beni ona... Götürün beni... Götürün...

Doktor Münir Bey, kızın fırlayıp kalkacağını umarak doğrulmuştu.

Hiç beklemediği bir şey yaptı Ayşe, kollarını çaprazlayıp masaya kapandı, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

5

Murat'la Selim, Kapalıçarşı'ya Örücüler kapısından girmişlerdi. Murat'ın koltuğunda, rahmetli Fatma Hanım'ın bu kadar gürültülere, çekişmelere sebep olan yatak takımı vardı. Kadir, babasını "Bir daha eve gelmem, yüzümü göremezsin" diyerek bu satış işine, enikonu şantajla razı etmişti. Murat bu psikolojik baskıyı hiç yadırgamadı. Ölülerin anıları dışında, dirilere hükmetmesinden hiç hoşlanmıyordu. (Ölümsüz yiğitler, ölümsüz yazarlar, sanatçılar başka)...

— İki kere sordu, farkında mısın, Ramiz Efendi, aynı soruyu?

Selim Nuri, öksürdü:

— Hangi soru?

— "Ayşe kız gerçekten Kuvayı Milliyeci mi?" sorusunu...

— Evet?

— Sanırım, bugün yatak takımını satmaya razı olması, Kadir'in "ayrılırız" korkutmasından değil... Ayşe'yi görmeden duramayacağını anladı.

— Mümkündür! Bu Kuvayı Milliyecilerin neye, nerede "evet-hayır" diyecekleri belli olmaz!..

Bizans zamanında hipodromun yarış atlarına ahır olarak kul-

lanıldığı söylenen İstanbul'un ünlü Kapalıçarşı'sı müşteriden yana aylardan beri tamtakırdı. Bu sebeple, gevrek kahkahalarla, dükkândan dükkâna yutturmacalı takılmalar duyulmuyor, esnaf yumruklarına bakarak dalgın, somutkan düşünüyordu.

Köselecilere saptılar, İç Bedesten'e Bezzazlar kapısından girdiler.

Daha ilk adımda, aptes almak için kollarını çemirlemiş bir köse herif, önlerine dikildi. İncecik sesiyle, "Satılık mı azizim?" diye sordu. Murat sıyrılmaya çalışınca bohçaya yapıştı:

— Dur efendi, nereye? Satıcıysan alıcıyım! Sorucuysan cevap vericiyim! Geçmek olmaz?..

— Halim Efendi'nin dükkânını arıyorum!..

— Hangi Halim Efendi? Sakın... Hacı Halim Efendi olmasın?

— Evet, Hacı Halim Efendi...

— Hay hay! "Belamı buldum" desene... Sen iflah olmazsın azizim! Var yürü!

— Ne taraftadır?

— Söyleyip günahını alamam!

Çekildi, arkalarından söylendi:

— Nereden kopup gelir bunca akıllı bu Halim kodoşuna... Şaştım azizim, şaştım!..

Bir dükkâncı tersledi:

— Sen işi uzattın ki, sefil köse... Büsbütün çizgiden çıktın!

— Neden Hacı Murtaza babacığım! Hilafım var mı şu sözde?.. Doğru değil miyim?

— Uğur kesmek Bedesten zagonunda yoktur. Zanaatın sırrını açıklamak, hele, hiç yoktur! Herkes kendi kısmetini yer!..

Hacı Halim Efendi'nin dükkânı, büyüktü de mi bu kadar öteberi doldurabilmişti, küçüktü de mi, karmakarışık mallarla büsbütün küçülmüştü, birden kestirilemiyordu. Hacı Halim Efen-

di'nin oturduğu sedir yerden bir metre kadar yüksekti. Renkleri uçmuş, çizgileri birbirine karışmış çok eski halıyla örtülüydü. Hacı Halim Efendi, köşe minderinde diz çökmüş oturuyor, ileri geri sallanmasından belli ki, Kur'an okuyordu.

Dükkân komşusu, "Baksana Hacı Halim Efendi, beyler seni soruyor!" deyince başını kaldırdı, ince gümüş çerçeveli, yuvarlak camlı gözlüklerinin üstünden önce delikanlılara, sonra koltuktaki bohçaya baktı. Rahatsız edildiğine canı sıkılmış gibi somurtarak, "Buyrun!" dedi.

— Hacı Halim Efendi siz misiniz?

— Buyrun!

— Efendim, beni Şükran Hanımefendi yolladılar... Bildiniz mi? Avukat Celâdet Bey'in baldızı hanımefendi...

— Haydar Paşa Efendi'mizin kerimeleri Şükran Hanım mı?

— Evet!

— Buyrun! Nedir emirleri?..

— Bir yatak takımı satacağız da... "Gidiniz, Hacı Halim Efendi'yi bulunuz, benden selam söyleyiniz! Gereken kolaylığı size gösterir!" dediler!

— Hay hay! Bakalım görelim nedir?

Murat bohçayı sedire koydu.

Halim Efendi, bakar bakmaz, kendisini yeni toplamış gibi hemen kalktı, arka taraftan iki küçük hasır iskemle çekip ortaya koydu:

— Buyrun! Çıkın, efendim çıkın... Satış işleri kolay değil şimdilerde...

Murat'la Selim çıkıp oturdular.

Hacı Halim Efendi, kitabı kesesine koydu, duvardaki çiviye astı. Yatak takımını çıkardı. Al ipek kumaş üzerine, ibrişimle renk renk laleler işlenmiş büyük bir yorgan yüzü, karyola etek-

liği, çift çift yastık başları, bohçası, güvey seccadesiyle hiç eksiksiz, hem de hiç kullanılmamış gibi yepyeni bir takımdı, bu...

Murat da ilk defa görüyordu. Görür görmez hayran olmuş, rahmetli Fatma Hanım'ın neden bunu bir türlü feda edemediğini anlamıştı. Böyle bir güzellik, insanları sevmekte sınır tanımaz Fatma Hanım için ancak tek oğluna layık görülebilirdi. "Kadir nasıl vazgeçti, anasının vasiyetini de çiğneyerek, böyle bir hediyeden, bu kadar kolay?"

Hacı Halim Efendi'nin sesiyle toparlandı:

— Lekesi falan yok... Çoğu lekeli olur... Yıpranmış da olur!

Murat, sesi beğenmemişti. Biraz şaşırarak gözlerini takımdan Hacı'ya kaldırdı. Adamın işlemeli ipek kumaşa bakması umursamaz, yoklaması hoyrattı. Beğenip beğenmediği anlaşılamıyorsa da, hiç değer vermediği açıkça görünüyordu.

Murat, Bedesten'de bir tanıdığı olup olmadığını sorduğu zaman, Şükran Hanım satılacak malın ne olduğunu bilmek istemiş, "Yatak takımı, işlemeli ipek galiba" demesi üzerine, "Ne kadar çok işlemeli ipek vardır. Hiç de birbirine benzemez" diye gülmüştü. "Durun bakalım! Kime gitmelisiniz... Hacı Halim Efendi... Eh olur! Hacı Halim Efendi. Aldanmamaya da çalışacaksınız elbette... Mutlaka satmak zorunda mısınız, hemen bugün?" Murat neden bu soruyu gerekli gördüğünü anlamak isteyince, "Şu sıralar, biliyorsunuz, iktisadi buhran var. Herkes bir şeyler satıyor. Esnaf gönülsüz... Biraz bekleyebilseydiniz! Daha uygun bir sırada, belki daha uygun fiyat bulurdunuz!" Murat acelesi olduğunu söyleyerek rahatsız ettiği için özür diledi, teşekkür ederek telefonu kapatmıştı.

— Kaç kuruşa vermeyi düşündünüz?

"Kuruş" lafıyla iki arkadaş bakıştılar.

Murat gözlerini kısarak Hacı'yı süzdü:

— Sizce ne eder?

— Bizcesi... Zamanlar çok kötü... Esnaf gönülsüz... Kullanmak için alıcı bulunsa... Beğenisine göre epey eder.

— Sözgelimi ne kadar?..

— Bilinmez! Hiç bilinmez! Isteklisine bağlı...

— Aşağı yukarı...

— Aşağı yukarısını anlamak için tellala vereceğiz! Çıktığı en yüksek fiyata satmazsanız tellaliyeyi tellal alır!

— Iyi... Verelim bakalım!

Hacı Halim Efendi, arandı. Biraz önce gelip arkası dönük olarak iki dolap aşağıda duran kısa boylu tıknazca herife seslendi:

— Bakar mısın Ali Çavuş!

Ali Çavuş döndü. Kaşlarını çatıp şişinerek, gönülsüz yaklaştı:

— Buyur Hacı Efendi?

— Şunu bir dolaştır bakalım! Soran olursa, "Hacı Halim Efendi'nin yabancısı değildir, ona göre" dersin! Göreyim seni... Güçlüdür tellaliyemiz...

— Sağol var ol!.. Nedir bunun evvel mezatı?

— Evvel mezatı... Hacı Halim Efendi, Murat'a can sıkıntısıyla bakıp başını salladı: Ne dersiniz bey oğlum! On kaymeden başlasın mı?

— On kayme mi? Ne on kaymesi?.. Olur mu hiç!

— Meraklanmayın! Değerini bulur. Değeri yüz lira ise... Doksan dokuza gitmez! Burada mal kapatmak yok... Olsa da, bize sökmez! Başlamaya bakalım, buluruna bakalım!

— Bence... Hiç değil, biraz daha yüksek...

— Haydi beş olsun!.. Zamanlar gayet kötü... Çarşıya baksanıza... Esnafın ağzını bıçak açmıyor! Duydun ya Çavuş! On beş...

Ali Çavuş, takımı biraz karıştırdı. Seccadeyi alıp yürüyecekken, Halim Efendi, yalandan çıkıştı:

— Ne denildi sana? Yabancımız değil denildi! Kapatmak yok... Üşenmek hiç yok!.. Ekmeği horladın mı n'olur? Uğursuzluk olur. Yüklen bakalım hepsini... Döküp saçma... Yitip mitmesin! Lekeledin mi, ödetirim ki yüz liradan ödetirim!..

— Ayıp ettin Hacı... Biz ne zamanın tellalıyız?

— Göreyim seni... Küçük beyler, bizimdir. Başkaca tellaliyede, eli açıktırlar ki... O kadar...

Herif takımları topladı. Alışık hareketlerle kimini omuzlarına, kimini kollarına asıp, bağırarak yürüdü:

— Aman bedesten! Saray işidir bu takım! Sultan sarayları işidir! Aman, aman bizi duyunuz bedesten! Altında sultan yatmış, şehzade doğurmuş bir takımlardır! Gün görmemiş Gürcü odalıkların, Çerkes cariyelerin ve de halisinden Moskof cariyelerinin ve de Alman çeşarından yesir gelmiş sarı saçlı Engürüs cariyelerinin el emeği vererekten ve de göz nurları dökerekten işledikleri yatak takımıdır! Vay ki bedesten, bugün sana ne mutludur ki, sihirli ve de okunmuş ve de uğurlu yatak takımını getirmiştir Ali Çavuş! Kısır karılar ikiz doğurur bu yatak takımında yatınca... Kısır herifler, iki doğurtur, komşulara aman imdat demeden...

— Tüh Allah belanı versin Ali'lerin yüz karası!..

— Oğlum, seni biri şimdi kurşunlasa boş böğründen...

— Ben, koca Tanrı için tanığım kardaşlar, cennetliktir.

— Ya bunu, bu saat, çarşılının başına saran besmelesiz kim?

— Besmelesiz deyince... Adını söyledin ya azizim!

— Aman üstüne mi vuruverdim Köse Dayı...

— Haşşunu bileydin!

— Demek...

— Tamam!

— Demek efendimiz... Bu Çavuş Ali'yi böylecene... İşlemeli ipek takımlarla tepeden tırnağa donatıp... Baştan ayağa bezeyerekten...

— Evet! Üstüne başına yaparaktan çarşıya musallat ettin ki, koca Tanrı'nın, iti hınzıra musallat etmesi de öyle değil...

— Höst, Allah belanı versin, namussuz Köse, bu laf nereye vardı?

— Yerine vardı. Çünkü, yerine vardığı, ses getirdiğinden bilindi. Antikacı Dehri Beyefendi'm!

— Yahu, şimdicik, şu dımışık kılıcını çekip ben bu rezil Köse'yi ikiye, belki de dörde bölsem hak değil midir komşularım?

— Bunca komşu, hınzır lafını üstüne mal etmeyip... Neden gocundun, kötü antikacı? Hani şarap sana hiçbir zarar vermezdi?

— Yahu, gene mi şarap suçlu da, bu besmelesiz suçlu değil! Bize söven, kurban olduğum şarap mıdır, bu namussuz Köse midir?

— Köse'yi söyleten kim? Kim demekteyim? Ne denilmiştir, söyleyene değil, söyletene bak! denilmiştir.

— Peki, ya kimdir bu Köse'yi söyleten?.. Sen "Koca Tanrı" demeye getirmektesin ya, boyunca günaha batmaktasın! Bunu söyleten, şu köhne yatak takımı değil midir? Ve de bu yatak takımını, temeline tükürdüğüm bu Osmanlı bedestenine şu Ali Çavuş namerdinin boynuna, boğazına sararaktan salan herif, bizim hacılar yüzkarası Halim Efendi ağamız değil midir?

Hacı Halim Efendi, delikanlılara utangaç utangaç gülümsedi. Sonra aralığın sağ yanına dönerek sesi çıktığı kadar haykırdı:

— Hoşt! Köpek Dehrili... İt ürümekle deniz murdar olmaz. Aksatamıza bakalım!

— Bir it ürümesi duydum. Çarşıya kuduz mu daldı, aman davranın komşular!

— Bedesteeen! Saray takımı getirdim Bedesteeen... Bunu satan mı avanak, almayan mı avanak bre akılsız Bedesteeeen!.. Sıkı durun yüreğiniz yarılmasın. Evvel mezatı bunun on beş kaymedir. Yanlış değil! On beş kayme... Var mı taliplisi?.. Var mı pey süren? Var mı on para artıran?. Bak, babacığım! Bunun alımı parayladır da, kurban olduğum, bakımı bedavadır, bedava...

Tellal Ali Çavuş, akla gelir ne kadar çift anlamlı rezil laf biliyorsa ardı ardına uluyarak geçti gitti. Bağırtısı duyuluyorsa da, dediği anlaşılmıyordu.

Murat uzaktan uzağa garip bir sıkıntıyla çevresine dalmıştı.

İstanbul Bedesteni'nde, çok uzun zamandan beri, ele geçen her şey, gelişigüzel içine atılmış bir mahzenin karışıklığı, loş görüntüsü, küflü rutubeti vardı. Tepe camlarından vuran ışık çizgileri hiçbir şeyi aydınlatmıyor, tersine, eşyaları birbirine karıştırarak ayırt edilmez hale getiriyordu. Dükkânların özelliği gibi, dükkâncıların tipleri, kılıkları, oturuşları, hatta, konuştukları dil bile sanki çok eski zamanlardan kalmıştı. Dükkânların önlerine gelişigüzel çıkarılmış öteberi birbirine karışarak, aralıkları büsbütün daraltıyor, burasına, eskici torbalarından hiçbir ayrım yapmadan üst üste boşaltılmış bitpazarı derbederliği veriyordu. Dikkat edilirse, birkaç belli başlı kalemden başka hiçbir mal, halılar, eski gümüş takımlar, birkaç antika parça, bazı büyük hattatların eserleri sayılmazsa burada, hiçbir şey, artık gerçekten değerli, daha doğrusu pahalı değildi. Cumhuriyetle beraber toplumun hayatından tekmeyle kovulmuş Osmanlılığın ufak tefeği, süsü, işe yararlılıklarıyla beraber, bütün değiş tokuş değerini, bütün tarihsel değerlerini, bütün sanat değerlerini kesinlikle yitirmiş, hepsi burada, hiç acımadan çürümeye bırakılmıştı. Bunların

en acıklısı, nişanlar, silahlar, ille de büyütülmüş fotoğraflardı. Nişanlar, eski tahta kutularda, örgüleri çözülmüş sepetlerde, karmakarışık duruyordu. Kurdeleleri çürümüş, madenleri küflenip paslanmıştı. Silahlar artık atılamaz, çekilemez olduklarından yamrı yumru, çarpık çurpuk demir parçaları halindeydiler. Evlerde, asılacak çivileri bile kalmamış oldukları için, bütün savaşçı onurlarını bir daha ele geçirmemek üzere yitirerek buraya sürüklenmişlerdi. Ölümden sonra "bir gölge" olarak bile geleceğe kalmak umutları nasıl biter, kesinlikle unutulmak, "Bu da kim? Ne işi var bizde?" sorularıyla süprüntüye atılıvermek ne korkunç bir kaderdir, bunu bedestene düşen fotoğraflarda görmek mümkündü. Hepsi de olduklarından daha güzel, daha güçlü, daha anlamlı görünmek için özenilerek çektirilmiş, çoğu camlı çerçevelere konulmuştu. Kılıçlarına dayanmış, göğüsleri silme nişan dolu Osmanlı paşaları, sakoları yukarıdan aşağı sırma işlemeli sivil rütbeliler, çeşitli okul üniformalarıyla çocuklar, delikanlılar... Yaşmaklı, çarşaflı hanımefendiler... Ille de, çoğu müslümandan daha sağlam Osmanlı oldukları halde, çoluk çocuklarıyla beraber gaddarca öldürülmüş, göğüslerindeki sadakat, şefkat, liyakat madalyalarıyla gururlu Ermeni memurlar, esnaflar, sanatçılar, bunların kızları, karıları... Palabıyık Rum beyzadeleri, tombul kokanalar, çapkın kokoniçalar... Hiçbir yere gönderilmeden dükkân raflarında moda olmaktan çıkarak eskimiş kartpostallar... Kimlikleri yaşamamışçasına geçip gitmiş, her çeşitten vizite kartları, antetli mektup kâğıtları, zarfları... Fenerbahçe'yi, Kâğıthane'yi, Bostancı kadınlar deniz hamamını, Göksu sandallarını, zeybekleri gösterir yağlıboya tablolar... Atlı arslan avının, Arap'ın intikamının, Romeo Jülyet'in, Karadağ Kraliçesi Draga'nın, Dömeğe Meydan Savaşında şehit Abdülkerim Paşa'nın taş basmaları... Çoğu, sarı yaldızlı kalın çerçeveleri bahasına müşteri bekliyorlar,

alıcı olmayan, merakları bir an uyanıp hemen sönerek ellerini kirlettikleri için kendilerine kızan aylaklarca tartaklanıp duruyorlardı. Çoğu taşlarını düşürmüş tunç, bakır, hatta gümüş yüzük halkaları, halkalarından ayrılmış her renkten, her çeşitten yüzük taşları... Taşlara, madenlere kazılmış mühürler... Tekke kılıkları avadanlıklarından kemer tokaları, kancalar, marpuçlarından, çubuklarından ayrı düşmüş, kehribar ağızlıklar, yığın yığın, renk renk tesbip taneleri... Muhafazaları hurdaya verilip eritilmiş saatlerle içi boş saat muhafazaları... Ne oldukları ilk bakışta anlaşılamayan, dikiş makinelerinin antika sayılabilecek ilk modelleri, ilk dökme ütüler, saç kıvırma, mangal karıştırma maşaları... Hiç özürsüz oldukları halde, mutlaka bir sakatlıkları varmış gibi insana güvensizlik veren Saksonya biblolar, bakara takımlar, kristal vazolar.. On dokuzuncu yüzyılın Paris, Viyana, Berlin zevkine göre dökülmüş çeşitli heykelcikler... Daha beteri, eski Yunan mitolojisinden tanrıça kopyaları . Renk renk, biçim biçim, kimi iyi işlenmiş mücevher kadar cici, kimi akıl almaz derecede zevksiz gaz lambaları, dört köşe kutular, yuvarlak kaplar, cigaralıklar, şekerlikler... Tanzimat'tan bu yana İstanbul'un birkaç semtinde, İzmir'in birkaç mahallesinde, Beyrut'ta, Selanik'te batılaşmayı bunları kabul etmek, batılaşmasız da yaşanmaz sanılarak alık Osmanlılar'ın bonmarşelerden, pazardölevanlardan, binbir çeşitlerden kapışarak kendi ya da birbirlerinin evlerine koşturdukları maskaralıklar... Tamamıyla başka bir toplum içinde yapılmış olduklarından, Osmanlılar'da ancak köpekleşmeyi, ruh rezilliğini ispatlayan hediyelikler, yadigârlar, gerçek Osmanlı hanımlarına, el sürmekle değil, göz değdirmekle iğrenme veren yüzde yüz pislikler... Sanata hiç uğrayamamış olmanın çirkinliğini yüklenmiş şeyler... Batı uygarlığının, alık batılılar da düşünülerek piyasaya sürülmüş küçük dolandırıcılık avadanlıkları... "Bir

deli çıkar, çeker alır! Çarşıdır bu, hiç belli mi olur?" gerçeğine dayanarak çöpe atılması her gün bir kere daha geciktirilen süprüntüler... İstanbul'un sürekli yangınlarından, Osmanlılar'ın milyonlarca kilometre kare genişliğindeki yurtlarında aralıksız sürükledikleri göçlerden, salgınların kalıntılarından, Batılılaşmanın benlik öldüren uygulamasıyla yatak odalarına kadar girip ufak tefeği pencerelerden sokağa savrulan kırıntılarla bitpazarlarına, bedestenlere, çarşılara, panayırlara savrulmuş döküntüler... Bir dünya imparatorluğu başkentini yüzyıllar boyu tıka basa dolduran baha biçilmez anıların, namuslu sevgilerin, onurlu dostlukların küçücük anıları... Yüreklere, gözlere, parmaklara, dudaklara dokunmuş hediyelerin arta kalanları. Verene göre değer bağlayan incik boncuk... Kırıntı... İnsanoğlunun beğenisini, tutkusunu, açıklayamamazlık edememesinin belirtileri...' Bütün bu yığınların üstünde, sağında solunda, atılmışlığın acılığını yenerek soylulukların alçakgönüllülükle koruyan kilimler, halılar, heybeler... Osmanlı kadınlığının göz nurunu, el emeğini, üstün zevkini yüzyıllardan beri yiğitçe taşımış, işlemeli yağlıklar, dantelalar, oyalar... Çeşitli gergef işleri... Maden döküntüsü gibi, horlanarak şuraya buraya atılıvermiş oldukları halde, nefis çizgileriyle heykellere meydan okuyan bakır kap kacak... Ermeni, Rum, Türk, Laz ustaların Osmanlı bakırcılığına vurdukları şaheser damgalar...

— Daha burda mısınız? Bitiremediniz mi? Neden?

Murat, Şükran Hanım'ı karşısında görmesiyle önce cankurtarana tutunmuş gibi sevindi, sonra, içine düştüğü açmaz dolayısıyla çaresizlikte görünmeyi istemediğinden somurttu:

— Yok bişey efendim! Oluyor! Kalkıp sedirden indi: Buyrun! Nerden böyle?.

— Yolum düştü de... Hatırladım. Sorayım Halim Efendi'ye noldu, dedim! Nasıl bitti mi bu iş Halim Efendi?

— Siz emredince, ölüm olsa çaresini buluruz!

— N'oldu?

— Efendim, zamanları biliyorsunuz... Çarşı sıkışık!.. Geçenlerde arz etmiştim ya, fırsat düşkünü birkaç besmelesiz, bedavaya alıştı! Bey oğullarımın getirdikleri çok güzel bir parça ama... Az biraz modası... geçmiş sayılır.

— Ne verdiler? Murat Bey ne istiyordu?

— Bakmayın verdiklerine... Biz, mal kaptırır Hacı Halim değiliz. Gerekirse zararına mararına bakmayız! Hele arada sizin büyük hatırınız olduktan sonra...

— Görebilir miyim?

— Şimdi efendimiz... "Bir daha dolaştır!" dedim, tellala, "Bu kez sondur haa... diyeceksin o rezillere!" dedim, "Alacaklarsa, adam gibi fiyatlasınlar. Yoksa, Hacı Halim Efendi'de kalır", diyeceksin... Birden hopladı, bir küçük iskemle uzattı: Buyrun! Murat'a bakıp boynunu büktü: Bilirim, "Çıkın" desem çıkmazlar... Çok mal sattım Şükran Hanım kızıma... Hak bereket, çok paralarını aldım! Paralarını aldım ama, işte yüzü, verdiğimin değerini aldım!..

Şükran Hanım, Murat'ın çok sıkıldığını fark ederek, konuyu değiştirmek için Selim Nuri'ye baktı. Murat tanıştırdı.

— Selim Bey'i hemen tanıdım! Görür görmez!

— Nasıl?

— Geçenlerde öyle güzel anlattınız ki... Tanımamak şey olurdu. Dalgın dinlemek...

— Evet, Selim Nuri... Şairdir.

Selim, parmaklarını birbirine geçirerek gözlerini yere indirdi. Yüzü pembeleşmiş, solukları hızlanmıştı:

— Güzeldi okuduğunuz şiirleri Selim Bey'in... Çok güzeldi, gerçekten... Mesela, Pencere adlı olanı... Çok duyguluydu. Daha

doğrusu, biraz da kederli... "Önümde kalbin açık bir penceredir kızım"... diyordu, değil mi? Kızım dediğine bakan ellisine varmış delikanlılardan sanır!.. Küçük hanımlar yadırgamıyorlar mı bu "kızım" sözünü yaşıtlarında?..

— Bilmem!

— Siz yadırgıyor musunuz?..

— Ben... Nereden geldi girdi dilimize diye araştırıyorum daha... Bulup nedenine akıl erdirirsem...

— Söylemiyor mu Selim Bey? Sır mı?

— Hiç söylemiyor! Bilirsiniz, bizde, mana şairlerin yüreğinde kalır.

— Onun için de yazdıkları?

— Hep bilmecedir.

— Herkes için olmasa gerek... Elbet bir çözen bulunuyor ki...

— Orası öyle...

Ali Çavuş, her tarafı zavallı Fatma Hanım'ın zavallı yatak takımıyla örtülü olarak geldi. Maskaralık olsun diye, yastık başlarından birini de kayıklarından kum taşıyan hamalların başlarına örttükleri çuval gibi kasketinin üstüne geçirmişti. Şükran Hanım'ı görünce durakladı, sonra birden yırtıklaştı:

— Dünyayı dolandım Hacı Halim babacığım!.. Dökmediğim diller kalmadı. Nah yukarıda, koca Tanrı, aşağıda tellal başımız Kürt Cemo tanık. Göbeğim çatladı, senin antikalar, on beş lira beş kuruşu atlamadı.

— Nedir bu beş kuruş? Nereden çıktı bugün başıma? Hangi namussuz vurdu bu peyi?

— Esnaftan biri "Peki on beş olsun," dedi... Senin rezil Köse beş kuruş artırmakla...

Murat, suratına tükürülmüş gibi irkilmişti. Selim'e, imdat ister gibi baktı. "On beş lira... Ne demek? Olmaz böyle şey... Ol-

maz çünkü, hiçbir işe yaramaz!" On beş liranın taşıdığı sefil değer, yüreğinde azgın bir diş ağrısı gibi zonklamaya başlamıştı. "Evet, çok tepinildi bu yatak takımları üstünde... Tutup iki tarafından insafsızca bunları çekiştirdi baba-oğul... Aslında, rahmetli Fatma Hanım'ın... Zavallı Fatma teyzemin son isteğini paraladılar bunlar... Biri tutmak, öbürü atmak isteyerek... Bir kapıya çıktı, sonunda bu pis çekişme, bu kadar uzatıldığı için... Rahmetli Fatma Hanım'ın vasiyetini hafife almak yanlıştı. On beş lira beş kuruş, bu yatak takımı. Fatma Hanım'ın bütün mutluluğunu bağladığı gelinlikleri... Nasıl olur peki?.. Oldu işte... Hem de Şükran Hanım'ın önünde... Sabahleyin telefon edip bedestende antikacı arar mısın, şu on beş liralık eski püsküye?.. Nolacak şimdi? Nasıl vereceksin? Nasıl verirsin? Bir işe yaramaz ki... Ya vermezsen, neden vermeyeceksin? Ne diyeceksin gidip Ramiz Efendi'ye?.. 'Metelik etmedi bunlar' nasıl diyeceksin?" Çaresizlikle ellerine bakıyordu. Bu işi, sanki mezarından Fatma Teyze idare ediyormuş gibi ürküntü dolmuştu içine... Birden Şükran Hanım'ın çıkagelmesine kızdı. Sonra hemen haksızlık ettiğini anladı. Ancak Şükran Hanım bu açmazı aşabilirdi. Bedestenli madrabazların ucuza kapatıp kapatmadıklarını başka türlü nasıl anlayacaklar?

Şükran Hanım bir şeyler söylüyordu. Murat telaşla döndü.

— Çok güzel!.. Harika! Şükran Hanım, çok sevgili bir şey okşar gibi elini iki kere yorgan yüzünden geçirdi: Bu kadar incesini... Zevklisini hiç görmemiştim!

Murat yumruğunu ağzına götürdü. Şükran Hanım'ın, Fatma Hanım'a acıyıp para etmez yatak takımını ödemeye kalkacağından ödü kopmuştu. Böyle bir merhameti hiç tanımadığı biri gösterseydi de kendisi bunun acımadan geldiğini sezseydi, şimdi içinde bulunduğu çaresizlikle belki anlamazdan gelebilirdi. Fa-

kat telefon etmek zorunda kaldıktan sonra, Şükran Hanımefendi'nin neyin nasıl olduğunu merak edip hiç düşünmeden buraya kadar yorulmasını beğenmemişti. Şükran Hanım ışığa kaldırdığı, renkli ipeklinin üstünden Murat'a bir garip bakıyor, Hacı Halim Efendi'yi dinliyordu.

— Modası geçmeseydi, Şükran Hanım kızım... Ah n'olaydı olaydı, bu buraya çok değil, beş, on yıl önce geleydi... Bak gör nasıl çökerdi bu esnaf bunun üstüne kartal kuşu gibi... Elinden zor kurtarırdık. Belki de, paralanmadan kurtaramazdık. Ne fayda ki... Âdemoğlunun bencileyin eskidiği bu dünyada... Pırtı kısmı elbette gözden düşer! Ne denilmiştir: "Eskiye rağbet olsa bitpazarına nur yağar" denilmiştir.

— Birkaç gün sabredemez misiniz Murat Bey? Bir İngiliz hanımı var, çok meraklı böyle işlere. Bursa'ya gittiler. Dönüşlerine kadar bekleseniz! Bir göstersem!..

Halim Efendi atıldı:

— Tamam, en iyisi bu... Elden dayanırsın gider. Başkaca, Frenkler bizim modamızı ne bilecekler ki, geçmiş olduğunu bilsinler... Bunu sokarsak, Şükran Hanım kızım, evet, Avrupalı bir avanağa sokarız! Hem de tutturabildiğimize... Çünkü, İngiliz lirasıyla onlara ucuz gelir, bize pahalı...

Murat kıvranıyordu. Ramiz amcayı hamama götürüp paklamak, tepeden tırnağa giydirip kuşatmak şarttı. Bu akşam, Kâmil Bey, kızına kavuşma toplantısı tertipliyordu. Ramiz amcanın, daha doğrusu avukat stajyeri Kadir Bey'in onurunu kurtarmak için, kırk elli lira, belki de elli altmış lira, mutlaka bulunmalıydı. Patronlar Ankara'da oldukları için, bunu, gazeteden bir defada almasına imkân yoktu. (Patronlar olsa da, şüpheliydi ya)...

— On beş lira görüyor mu diyorum işinizi Murat Bey?

— On beş lira mı? Ne on beş lirası?

— Şimdilik burada bundan yukarı çıkacaklarını hanımefendi ummuyor! Mutlaka gerekli değilse... Bakın napalım! Bırakın siz bunu bana... Birkaç gün de mühlet verin...

Selim Nuri düşünmüş taşınmıştı. Kestirip attı:

— Doğrusu budur Murat!.. Gerekirse oraya gidilmez! Ölüm yok ya, bunun ucunda...

— Gidilmez mi? Doğru... Hay sen çok yaşa!

Murat gülmüş, bunaltıdan sıyrılmıştı:

— İnsan, şaşırttı mı Şükran Hanım, kendisini bağlıyor! Selim haklı... Mümkündür, evet... Zahmet olmazsa...

— Zahmet neymiş? Kaç liraya kadar düşünmüştünüz siz?

— Hiçbir fikrim yok! Kırk lira. Olmazsa otuz beş lira... eder ummuştum!

— Eder! Muhakkak eder! Hatta fazla bile eder!..

— Aman Şükran Hanım kızım! Eder deyip... Ne mümkün!.. Bu zaman ne zaman! Dünyanın teker meker olduğu bir zaman... İngiliz, Fransız bizden ferah yerde mi? Mademki Murat Bey oğlumuzun işi acele... Madem ki almış buraya kadar gelmiş... Madem ki arada siz de varsınız? Biz necilikiz! Hiç olmaz! Hayır, olmaz ki, büsbütün!.. Ben şimdicik buna yirmi lira vereyim. Murat Bey oğlumuz, hacetinin yirmi liralığını görsün! Gerisine Allah kerim!..

— Yirmi lira haceti görmüyor ki, Halim Efendi... Bize bir iyilik edecekseniz, en az otuz beş lirayı gözden çıkarmalısınız!

— Ah Şükran Hanımefendi kızım, ah mümkün olsa... şuncacık mümkün olsa... Durur muydu Halim kulun? Kimse bilmezse beni sen bilirsin!

— Bildiğim için söylüyorum Halim Efendi... Otuz beş lirayı siz verin, ben İngiliz ahbabımı alır getiririm... Korkmayın zarar etmezsiniz!

— Senin uğruna zarar etsek ne kıymeti var! Ne çare ki mümkün değil! Çünkü, bugünlerde benim elim de gayet dar... Gözü kör olsun bu dünya buhranının... Haydi güzel hatırın için yirmi iki! Yirmi üç derseniz, bizden pasodur! Vallah ve de billah yüreğim şu delikanlılara acıdı. Vara onlar da sevine... Kiminin parası, kiminin duası denilmiştir. Başkaca bu iyilik, Hızır Peygamber iyiliğidir, bilene böyle bir amansız günde...

Murat'ın çok bunaldığı, çaresizlik içinde debelendiği yüzünden belliydi. Şükran Hanım merakını yenemeyip buraya gelmekle hiç iyi etmediğini, ortalığı büsbütün karıştırdığını anlıyordu. "Ben alıyorum, buyrun size otuz beş lira" demek, bir çeşit sadakaya benzeyeceği için gerçekten artık yakışıksız olacak, bu çok çirkin düşecekti. Murat belli ki, adamakıllı bunalmıştı bu kadarcık bir para için... Onun yerinde kim olsa, hiç değil, bir yabancı kadının önünde görünüşü kurtarmaya çalışır, batağa saplandığı görülen bu pis işi burada kesip, çaresini sonra tekrar aramaya kalkardı. Bunu bir türlü göze alamadığına göre, belli ki çok zordaydı. Şükran Hanım, zorda olan, çıkış yolu da bulamayan insanların bu durum anlaşıldıktan sonra meseleyi açıklamamak için aptalca direnmelerine eskiden beri kızıyordu. Tellalın oraya yığıp bıraktığı, bahtsız yatak takımını, kendi malıymış gibi toplamaya başladı:

— İyisi ben bunu alayım Murat Bey... Birkaç gün sonra size telefon ederim!

— Uğraşacaksınız, yorulacaksınız bizim yüzümüzden...

— Hiç değeri yok! Telefon edeceğim o kadar...

Hacı Halim Efendi, ayıpladı:

— Olmadı şimdicik... Bedestene gelen mal değeri bahasını bulunca geri gitmez! Hem bize uğursuzluk, hem size... Bakın Şükran Hanımefendi kızım! Ne dedikti? Yirmi üç mü?.. Haydi

yirmi beş olsun, yuvarlak hesap... Siz de boşuna yorulmayın! Murat Bey oğlum da, boşuna beklemesin!.. Delikanlı kısmının paraya neden bunaldığı belli olmaz!

Murat birden kızdı:

— Verin bohçasını lütfen, şunların... Uzatmayın!

— Dur yavrum! Iki dinle... Mal satan sabırlı gerek...

— Bohçayı diyorum!..

— Bohça kolay... Vallah billah fazla etmez!.. Etse vermez miyim! Bizi öylelerden bellemeyeceksin. Benim gönlüm sizi sevdi. Başkaca, Şükran Hanım kızımız arada bulunup... Mümkün olsa... Ah mümkün olsa...

— Teşekkür ederim Halim Efendi, lütfen bohçayı...

Sesi ürkütücüydü. Hacı Halim Efendi, iri koyun gözleriyle bir Murat'a, bir Şükran Hanım'a baktı. Yalanıyor, galiba, "Birkaç lira çıkayım mı?" diye düşünüyordu. Sonra bir başka şeye karar vermiş gibi, yüzünün anlamı birden değişti. Bütün çizgileri aşağı doğru sarkıp, ağzı yarı açılmış, ablak suratına, insanı şaşırtacak bir alıklık gelivermişti. Içini çekti:

— Efendi, keyfin bilir! Bizden bir iyilik! Hemen sıçradı, raftan dürülü bir kâğıt tomarı indirdi: Şükran Hanımefendimiz alıp gidecekse, bohça hiç yaraşmaz! Temiz kâğıda saralım da alsın götürsün! Kâğıtları yırtacak kadar telaşlı açıyordu: Yok, ille bohça dersen... Efe keyfin bilir!.. Nereye koyduktu pisi?. Çalındı. Arandı: Ulan kör şeytan! Işimin arasında... N'oldu yahu! Yer yarıldı da yere mi geçti?

Hızla emeklemiş, minderin arkasına dertop soktuğu eski bohçayla delikanlıların arasına girmişti. Nedeni anlaşılmaz bir debelenmeyle döneliyor, bir yandan kâğıdı yarı açık bırakıp, "Kınnap! Hay Allah belanı vere, kınnap gibi" diyerek şuraya buraya çalınıyordu.

Selim yavaşça konuştu:

— Bohça mı? Hangi bohça... Yoktur orada bohça mohça... Selim'in gösterdiği yere kaçamak bakıp, yalvaran bir gülümsemeyle suratını buruşturdu: Değil o! Vay ki vay! Akıl mı kodu bizde bu para sıkıntısı... Bu aksata durgunluğu?..

— Bohça şurda diyorum!

— Bohça... Şükran Hanım'a enikonu yalvardı: Bohça bildiğin çaput! Senin gibi bir hanımefendiye verilmez! Hizmetçi olsa neyseme... Temiz kâğıda saralım ki, yakışsın!.. Bohçayı geçerken alırsınız! Bulurum ben size... Nereye sokulduysa namussuz bohça, mutlak bulurum!

Selim de inada bindirmişti. Uzanıp çekti. Bohçanın ipek astarı çok eski olduğundan yer yer akmıştı. Selim, yatak takımını koymak için açınca Şükran Hanım elini uzattı:

— Durun bakayım! Nedir o!.. Açın şunu lütfen! Hayır, yüzünü diyorum!

Bohça turuncu kadifedendi. Yüzü de yer yer yüzülmüş, yer yer akmıştı. Köşelerinden başlayarak her tarafı sırma işlemeliydi. Ortasında sırmayla kabartma yazılar yazılı...

Murat, Şükran Hanım'ın bakışlarındaki şaşkınlığın yavaş yavaş iğrenmeye, sonra da kızgınlığa döndüğünü görünce Halim Efendi'ye baktı. Herif, ağır bir suçun üstünde yakalanmış gibi, elleri göbeğinde, gözleri yerde, çarpık çurpuk kalakalmıştı. Telaşla açtığı kâğıtların ortasında, olduğundan daha kısa görünüyor, şaşılaşmış gözleriyle hırıl hırıl soluyordu.

— Nedir bu Halim Efendi? Baktınız mı buna siz?

— Buna mı? Gâvur dininde can vereyim ki bakmadım Şükran Hanımefendi kızım, nah sana yemin... Bakmadım şart olsun! Nah sana taze aptesimle yemin...

Murat, n'oluyor anlamında dönünce, Şükran, "Hay Allah

kahretsin" der gibi başını salladı:

— Bakmadınız demek!.. Eee... Bakın bakalım, şimdi... Nedir bu sizce?..

— Bu mu? Aklına gelen... Yok öyle şey... Fabrika işidir bu... Frenk uydurmasıdır!

— Frenk uydurması?.. Bu kadife?.. Müzehhep kadifeye ne kadar benziyor!

— Benzer! Gâvur dedin mi, on dakka düşüneceksin... Bunlar dinsiz imansız olup... Şimdilerin bedesteninde bunun yerlisini, gâvur malından ayıranımız hiç kalmadı.

— Mirî damgası var mı bakalım, Selim Bey, çevirin lütfen... Gözlüğünüz yanınızda mı Hacı Halim Efendi?..

— Gözlük mü? Yanımızdadır Allah'ıma şükür... N'olmuş?

— Bir takın da... İstanbul mu, Bursa mı anlayalım!.. Bu Frenk malı kadife, kadifei turuncu müzehhep gibi geliyor bana azizim!..

Hacı Halim Efendi, "Azizim" sözüyle can düşmanı Köse herifi hatırlamış olacak ki, hoplayıp iki yanına korkuyla baktı. Sonra, kadife bohçayı saklamak istediğinin farkında değilmiş gibi, iki ucunu toplayıp avucuna aldı.

— Kadifei turuncu müzehhep... Ne mümkün!

— Kadifei turuncu müzehhep olmaya müzehhep ya... Fazladan yazılı bohça... Bunun sırması Flori altını değilse ben hiçbir şey bilmiyorum! Yedi bin tel kadifedir bu... Geçenlerde, bundan çok daha eski bir kabartma parçasının bir metresini Moiz Efendi dört yüz liraya almıştı. Ötesi berisi de yanıktı. Bu yepyeni sayılır... Murat'a döndü: Satabilir miyiz bunu? Bir sakınca var mı?

— Yok hayır, neden olsun!

— İyi öyleyse... Alır mısınız Hacı Efendi siz bunu, yoksa

Moiz Efendiye mi götüreyim!..

— Aman Şükran Hanımefendi kızım... Bakmayınca...

Birden davranıp döneleyerekten arandı:

— Gözlük... Allah belanı vere gözlük...

Selim parmağıyla gösterdi:

— Şurda duruyor! Nah şurda!

Hacı Halim Efendi, önce Selim'e düşmanca baktı. Sonra gözlüğü alıp cübbesinin eteğiyle silmeye girişti.

— Bakmayınca sultanım... Ah biz neler gördük... Bu gâvurlar bizi yaktılar ki, bildiğin Nemrut ateşine verip yaktılar. Geçenlerde, bir komşumuz, "Şahibenek müzehhep basim" diye yapıştı, bahasına bakmayıp şu kadar da lira sayıp aldı. Sonunda ne çıksa beğenirsin, Liyon örgüsü değil miymiş... Hemen de makine örgüsü...

Gözlüğü takıp bohçayı baştan savma inceledi, belli ki, görür görmez tanımıştı. Hırıl hırıl soluması, Şükran Hanım'a yutturmanın imkânsızlığındandı:

— Evet... Turuncu müzehhep gibi gibime... Kadifei turuncu... İstanbul işi mi, Bursa mı desem...

— Bursa, Bursa... Bu taravet en eski Bursalarda ancak görünür!

Şükran Hanım bir garip gülümsedi:

— Bunu mu benim koluma vermek istememiştiniz! Bu harikayı mı?.. Daha değerli nasıl bir süs düşünülebilir? Yanılmanıza hak veririm! Artık kalmadı böyle parçalar... Görmeye görmeye insan unutuyor!.. Napalım? Tellal dolaştırsın mı? Beni hiç üzmeden siz alır mısınız?

— Emret Sultanım! Bunca yıldır Hacı Halim Efendi'yi tanıdınsa tanıdın! Kocadık yavrum biz. Kocadık ki, çoktandır gözü görmez olduk çıktık! Bakmamışım! Çünkü, ummamışım!.. Ki-

min aklına gelir ki... Bohçası içindekinden değerli...

Takma dişlerini şakırdatarak Murat'a güldü... Vakit kazanmak istediği belliydi. Kaça alıp, kime kaç lira farkla satabileceğini hızla düşünüyordu.

— Bakma sen yavrum bizim kuru kalabalığımıza... Bedestende eskinin hâcegisi mi kaldı? Hayır kalmadı. Aklı erenler geçti gitti, rahmet olsun canlarına, dünya meşakkatinden kurtuldu. Bedesteni de say ki, beraberinde çekti götürdü. Şimdi eskinin değerli parçalarından anlayanımız hani? Seraser şahı ki, altın urulurdu, ikinci boyu vezir seraseri ki, gümüş tel ile dokunurdu, daha enginlerine, "Çiçekli", "Yazılı" derlerdi. Ayırt eden mi kaldı? Sultani kırmızının boyası halis lök mü, yoksa kötüsünden kızıl boya mı, bilene aşk olsun! Dolap sahibi hâcegiler bilmeyince, yeninin Cumhuriyet müşterisi nerden bilecek?

— Alıyor musunuz! Almıyor musunuz?

Şükran Hanım, yatak takımını toplamış, bohçanın üstüne koymuştu. Murat'la Selim sarmaya başlayınca, Hacı Halim Efendi birden ellerini açıp önlerine dikildi:

— Durunuz! Kerem ediniz! Alıp gittiniz mi, ne hâcet! Bizi iman tahtamızdan kurşunlayınız daha iyi... Din kardeşliği hiç mi kalmadı? Bizim bunca yıllık Bedestanî Hacı Halim adımıza günah değil midir? Aman ayaklarını öpeyim Şükran Hanım kızım! Kadifei turuncu müzehhep bohça... Fazladan üstü sırma yazı işlemeli olup... "Ulan Hacı Halim!" derler! "Ulan teres, gözlerine tavuk karası mı gerildi?" derler! Birden çömelip kuluçka tavuğun civcivleri üstüne kanat germesi gibi kollarını bükerek bohçaya abandı: Burdan bir yere gidemez bu... Elli kayme deseniz gidemez... Belki yetmiş kayme deseniz bile gidemez!

— Siz ne söylüyorsunuz Hacı Halim Efendi!.. Aklınızı mı kaçırdınız? Yetmiş ne demek? Geçenlerde Moiz Efendi, sırma

yazılısının metresine dört yüz elli verdi, diyorum! Bizi çocuk mu sandınız!

— Vay ki, Moiz çıfıt! Yahu nedir? Rahmetli Enver Paşamız bunca muteber esnaftan Ermeni'yi keseceğine, şu çıfıtları neden bitirmedi bire kadar! Hey müslüman kardeşlerim! Şükran Hanım'la bohçayı enikonu çekiştirmeye başlamışlardı: Durunuz sultanım! Hayır, ne haddime! Elbette yalan yok! Bildiğin Yahudi çıfıt oyunudur. Beş yüze, belki altı yüze müşterisi hazırdır! Yağlı müşteri hazır olsa ben vermez miyim?

— Ya biz götürüp ona satmaz mıyız?

— Hayır, satmazsınız! Çünkü vicdanlı Şükran Hanımefendi olduğunuzdan satmazsınız!.. Ya biz dolapları neden beklemekteyiz, bunca yıl?.. Ya bizim ekmek paramız?.. Hayır! Yüz lira verince bir sözünüz kalmaz ya...

— Sapıttınız bugün siz Hacı Halim Efendi...

Hacı Halim Efendi, gerçekten sapıtmıştı. Sapıtması, haksız değildi. Başından beri enayilik etmiş, yatak takımına otuz kırk lira, bilemedin elli lira vererek, şu kahpe yetişmeden kapatacağı bir malı şimdi göz göre altınla tartılır bahaya çıkarmıştı. "Allah belanı vere sakalı boklu, ettin mi kendine edeceğini? Buyur bakalım!" diye hırıldıyordu.

Şükran Hanım, bohçayı çekip almış, katlamaya başlamıştı.

Hacı Halim Efendi, hırsıza uğramış gibi, iki kez hopladı, kollarını kanat gibi açıp sakosunun eteklerini havalandırarak, hemen sedirden yere indi:

— Dur yavrum! Dur, oh arslanım! Kan pahası para sayılacak! Bakmamış hiç olur mu? Kıyısı, köşesi, işlemesi, kadifesi görülmeyince... Yüz lira demişim! Belki yüz elli lira demişim!

Murat, içine gömüldüğü umutsuzluğu, bundan daha beter olan, Fatma Hanım'ın hakarete uğramış anılarından duyduğu

derin utancı, ancak atabilmişti yüreğinden... Gülümsediğini fark ederek toparlandı. Durumun keyfini çıkarmak için araya girdi:

— En iyisi Şükran Hanımefendi, bohçayı ölçmek... Öyle ya... Bundan daha ucuz olması gereken bir metre kadife dört yüz elli lira etmişse, bunun metresi beş yüz olmalı!.. Ölçeriz! Santime vururuz! Nasıl olsa Moiz Efendi de, ölçecek değil mi? Ne biz zarar edelim, ne de, satın alacaksa, Hacı Halim Efendi zarar etsin!

— Ne gerek bre Murat Bey oğlum! Yabancı mıyız? Hep müslümanız hamt olsun! Ya ben, bunca ölüm vartalarını göğüsleyip, Mekke'ye, Medine'ye nasıl gidip geldim! Ya bu Mekke hacılığının bize hiç mi yararı dokunmaz! Bizde, adam aldatmak arama! Nah yüzü, erkekçe söylesin, Şükran Hanımefendi kızım! Söylesin! Dur efendi oğlum! Pazarlıksız mal alınır mı alınırmış bedesten çarşısında... Sana dedim uzun oğlum! Dur eğlen! Dur demekteyim oh yavrum! Yüz elli deyince... Yüz altmış... Yüz yetmiş... Şaşırıp onar onar artırdığını fark etmesiyle iki kere ağzına vurdu: Yüz yetmiş beş... Aman yüz yetmiş beş mi dedim, Şükran Hanım kızım! Aman yavrum! Rahmetli paşa babanın emeklisi değil miyim ben? Vay ki benim gibi kapınız itine... İki yüz deyince n'olur? Getir uzun oğlum! Getir Şükran Hanım kızım, "Hayrını gör" deyiver gitsin!

Hacı Efendi artık ağlamaya başlamıştı.

Uzayan çekişmeyi merak ederek birkaç adım ötede toplanan dükkân komşularına dönüp, "Ne var? Bok mu var? Yahu, sizin yüzünüzden bedestenli soluk alamayacak mı?" diye tepinerek bağırdı. İki yüz elli lirayı verip bohçayı yüreği titreyerek açtı. Murat, birdenbire herifin ellerindeki uzun parmakları, bu uzun parmakların şaşılacak güzelliğini, kımıldanışlarındaki hamaratlığı, ince işlere, ince şeyler tutmaya yatkınlığını fark ederek şaştı.

Hacı Halim Efendi, yatak takımını sedire saçarak bohçayı iki ucundan tutup ışığa çevirmişti.

Komşular, "Aman bu nedir Hacı Halim Efendi? Süphanallah" diyerek sokuldular.

Hacı Halim farkında bile değildi. Takma dişleri takırdıyor, gırtlağı hırıltılarla inip çıkıyordu.

Selim, yatak takımını paketleyip koltuğuna aldı, "Kal sağlıcakla" deyip Şükran Hanım'la Murat'a yetişmek için hızla yürüdü...

Kadir'in babası Ramiz Efendi'yi kahvede, bıraktıkları masada, tıpatıp bıraktıkları gibi buldular. Hep öyle soğuktan korunmaya çalışıyor gibi eski yağmurluğuna sarılıp büzülmüştü.

Murat'la Selim'i görünce hiç kıpırdamadı... Kederle gülümsedi:

— Yoruldunuz çocuklar! Sağolun!.. Yoruldunuz!

Önündeki fincan, yarısına kadar içilmiş, çoktan beri durduğundan çay berraklığını yitirerek iyice bulanmıştı. Buna karşılık, cigara tablası ağzına kadar izmarit doluydu.

Ramiz Efendi, Selim'in masaya bıraktığı paketten gözlerini kaçırarak cigarasından derin derin çekti. Murat başını salladı:

— Yoruldun değil mi? Yorulur insan!.. Yahu, siz gittiniz gideli...

— Evet!

— Ne dersiniz? Bir tek söz geçti aklımdan aralıksız... Art arda... Sanki dönmedolap gibi... Bazen gayet yavaş, bazen fırıl fırıl dönerek... "Yol ayrımı" sözü... Var mı böyle bir deyim sizin oralarda Çorumlu?

— Olmaz mı Ramiz amca! Meşhurdur: *"Şu dağın oylumuna / doyulmaz yaylımına / Hakkınız helâl edin / geldik yol ayrımına."*

— Ne demek yaylımı?

— Genişlik demek... Bizim Çorum'da "göz yaylımı" derler! Göz alabildiğine anlamınadır. "Göz yaylımını aldı mı, yürek ferahlar" der bizim Çorumlumuz!

— Öyle mi? Demek yol ayrımı var bizde... Olmasa nerden takılacak benim dilime?..

— Nerden takıldı dersiniz?

— Bilmem! Takıldı birden... Sana hiç olmaz mı? Apansız bir şarkı, bir türkü takılır. Apansız bir beyit... Bir mısra... Bir atasözü...

— Olmaz olur mu?

Üçü de Beyazıt Meydanı'nın tenhalığına bir zaman daldılar.

— N'olduğunu sormadınız Ramiz amca?

— N'olan nedir?

— Aksatamız!..

Ramiz Efendi, bu kez masadaki pakete, yüzüne sıçrayacak bir yırtıcı hayvana bakar gibi baktı.

— Müjdemizi isteriz Ramiz amca... Yatak takımını satmadan işi yoluna koyduk!

— Öyle mi?

Ramiz Efendi anlamadan bakıyor, anlamaya da hiç çalışmıyordu. Karısının vasiyetini çiğnemeye oğlunun şantajıyla boyun eğdikten sonra, daha doğrusu, yatak takımını sandıktan çıkartıp koltuğuna aldı alalı tamamıyla bir başka adamdı. Bir an delikanlıların: "Olmaz öyle şey!" diyerek önüne getireceklerini ummuş, bohçayı alıp, "Bizi burada bekleyin" diye yürüdükleri andan önceki bütün hayatını sanki kesinlikle unutmuştu. Artık ne Fatma Hanım, ne M.M.'de beraber çalıştığı arkadaşlar, hatta Kurtuluş Savaşı bile sanki hiç olmamıştı. "Kadir yorulur! Kadir bu yemeği sevmez. Kadir'in canı çok sıkılır!" üzüntüleri de hiç çekilmemişti sanki...

— Yatak takımını kurtardık, Ramiz amca... Şükran Hanım Hızır gibi imdada yetişti. Yatak takımından meğerse... Bohça...

— Ne bohçası?

— Yatak takımını sarmışsınız! Hatırladınız mı?

— Hayır... Hatırladığım, bir yol ayrımı... Bir de... Hatırlamak için kendini zorladı: Yatak takımı, deyince... Yazık ettik Murat, çok yazık ettik!..

— Yazık ettiğimiz nedir? Satmadık ki, yatak takımını... Şükran Hanım yetişti... Meğer bohça... Sizin haberiniz yok...

— Yazık ettik! Satmadınız! Olabilir. Satılığa çıkardık ya... Ne demektir satılığa çıkardık? Gözden çıkardık! Siz bilirsiniz arslanlarım! Mutlaka savunulması gereken şeyler vardır. Ancak, ölümden sonra bırakılır şeyler... Eliniz ayağınız tutarken, hangi nedenle olursa olsun, onları yere çaldınız mı, gerisinin hiçbir değeri kalmaz. Şöyle olmuş, böyle olmuş... Kırılmış, ya da kırılmamış... Birisi alıp gitmiş... Ya da, hiç kimse alıp götürmeye layık görmediğinden gene size kalmış... Hiç kimse... Çiğnemeye tenezzül etmediğinden... Nasıl eğilip yeniden alırsınız? Alsanız n'olur? Neye yarar? Nereye koyarsınız? Nasıl bakarsınız yüzüne... Nasıl bakabilirsiniz... Gözlerini paketten kaçırdı: Yoruldunuz boş yere... Sağolun...

— Anlayamadım Ramiz amca... Yok ortada kırılıp dökülmüş bişey... Unutulacak... Üzülecek bişey yok!

— Gerçekten, kırılmış, dökülmüş bir şey yok, öyle mi? Aslına bakarsanız, gerçekten acı çekmeyenler bilmezler bunu. Gerçekten acı çekmeyenler... Ne bilecek?.. Güçsüz düşüp bunaltıldığı yerde, gerçekten acı çekenler bile savunamıyorlar insanlıklarını... Yuf olsun! Derin derin içini çekti, kederle gülümsedi. Gözlerini kısarak birisini tehdit ederek gibi söylendi: Evet! Ne derler buna Murat oğlum! Geldik yol ayrımına... Birden öfkeyle

ellerini kaldırdı: Halt etmişsin! Yok öyle şey! Biz yol ayrımına bile gelemedik! Yol ayrımına, yolu olan gelir! Hani bizim yolumuz? Hani diyorum!.. Hani?..

Bir tramvay, cama teneke sürülür gibi, insanın içini kazıyarak geçti. Beyazıt Meydanı, ölü havuzu, yapraksız ağaçları, birkaç boyacı çocuğuyla, evet, hiçbir yere çıkarı olmayan bir mezbelelik gibi duruyordu karşıda... "Ramiz amca, 'Ayrımına gelecek yolumuz bile yok!' sözünde haklı ise... 1930 yıllarında, rezalettir bu... Resmen namussuzluktur!"

Ramiz Efendi'ye bir palto, bir hazır elbise, bir çift ayakkabı, bir şapka, dört gömlek, iki kravat, altı kat iç çamaşırı, bir düzine çorap, mendil alındı. Hepsi otuz beş buçuk lira tuttu.

Bunlar beğenilirken, Ramiz Efendi, hep öyle durgun gülümsemiş, sanki şişirilmiş lastik mankenmiş gibi hiçbir tepki göstermeden her istenileni yapmıştı. Hamamda yıkandıktan sonra, çıkardıkları yakılmak üzere külhana gönderilip tepeden tırnağa yeniler giyinince, "Bir kere aynaya baksanız" diyen Selim'e, "Adam sen de" anlamında elini salladı. Geriye kalan iki yüz on bir buçuk lirayı pantolon cebine karmakarışık soktu. Yatak takımının paketini koltuğunun altına kıstırdı. Aslına bakılırsa yeni giyimleri Ramiz Efendi'nin eskimiş, çökmüş kişiliğini zerre kadar değiştirememiş, sırtına alır almaz, hepsi sanki yıllarca kullanılmaktaymışlar gibi gevşeyip sarkıvermişlerdi.

Tramvaya binmeden önce delikanlılara minnetle baktı. Kim bilir kaçınca defa, "Yoruldunuz, sağolun" dedi. Tam ayrılacakları sırada, Murat'ın kolunu tuttu. Gizli bir şey söylüyormuş gibi fısıldadı:

— Inanılır mı hiç! Kadir Bey'in onuru, otuz sekiz buçuk liraymış... Böyle bir şeye ihtimal verir miydin? Bu kadar ucuz olabileceğine?..

Elini sallayıp tramvaya bindi. Murat'a, Aksaray'da inmeyi bile beceremeyecek kadar yaşamaktan acemi düşmüş gibi gelmişti nedense, bu an Ramiz amcası... Yirmi iki gün, yirmi iki gece sürdüğü söylenen Sakarya Savaşı'nda yenmeyi becermiş dövüşçülerden biriyken...

Üçüncü Bölüm

Yol Ayrımı

1

Cambaz Kadı Medresesi'nin hücreleri, küçük pencerelerini karanlık kaplayınca, içinde çıralı çam kütükleri yakılmış ocaklara benziyor, beş numaralı gaz lambasının ışığı, orta büyüklükte bir kitabın ancak bir buçuk sayfalık yerini aydınlatabiliyordu.

Selim Nuri, kalemi defterin üstüne koyup, yorulan gözlerini bir zaman oğuşturdu. Ekim sonu soğuklarının ürpermeleri başlamıştı. Gene ıpıslak, upuzun bir kış gelecek... Sabaha karşı gazeteden dönüş... Ateşsiz oda... Tek başına çalışamamak, düşünememek... Çamaşır yıkama zorlukları... Daha berbatı, kurutma zorlukları... Pantolon, pantolon paçalarının, kunduraların iliklere işleyen rutubeti... Havayla, suyla, rüzgârla, uzun gecelerin karanlığıyla boğuşmak binecek yaşamaya... Canyoldaşsız direnmeye çabalayacaksın! Öksürdü. Kesip hazırladığı gazete kâğıdına tükürdü. (Bunları her gün yakıyordu ocakta)... Garip şey! Kadın isteği bindirdikçe bindiriyor! Eskiden... Çok değil, şurada, bir yıl öncesine kadar, elbette yoklardı sık sık bu açlık... Mevsime göre kimi zaman azgınlaşırdı da... Şimdiki başka bir şey... Başka bir şey olmasa yadırgar mı böyle?

Geceler boyu, takattan düşene kadar, sokaklarda dolaşmazsa, uyumak mümkün olmayacak! Emine geldi gözünün önüne...

Alt sokakta, imamın dul gelini... İki yıldır geceleri buluşuyorlardı. Kuru çeşmenin haznesinde... Yaz-kış... Bir türlü alışamadıydı zavallı, basılma korkusuyla ölüp ölüp dirilirdi. İki yıldır bir kez bile soyunup yatmak fırsatı bulamamışlardı. Son zamanlarda, bir çekingenlik peydahladı, öksürük nöbetleri bu kadar sıklaşınca... Birkaç kere "Neden geçmiyor bu soğuk algınlığı?" diye sormuştu. Öpüşmekten kaçındığını sezdi sezeli, iki aydan beri gitmez olmuştu Selim... Kadın da aramamıştı.

Güldü yüksek sesle, gülüşü hemen öksürüğe döndü.

Bunca yıldır şiirle uğraştığı halde, hiç gerçekten sevmemişti. Çocukluğunda, körpelikte, bir iki komşu kızını, bir de İzmirli Leman öğretmeni, gecelerce düşünmemiş değildi ama, düşündüğünden bile bunların haberi olmamıştı.

Orta okuldan bu yana, "Bir koltuğa iki karpuz sığmaz" diyerek, ölçüsü şimdi bile belli olmayan gelecekte bir zamana bırakmıştı evlenecek arkadaşı seçme meselesini... İstanbul'un fakülte öğrenciliği de bozmadı bu kararı... Bunda, kızların aklını başından alacak derecede yakışıklı olmadığı kadar, parasızlığın, bol harçlıklı şık delikanlılarla boy ölçüşememenin daha doğrusu, iç içe olan ölümle aşktan ölümün ağır basması da belki bundandı. İlk şiirlerinde çok körpe çocukların yakın bir ölümden söz etmelerini hiç sevmiyor, böyle bir duygu vermekten korktuğu için şiirlerinde ölüm konusunu çok çekinerek kullanıyordu. Bir gün Murat, "Hiç üzülme, demişti, sende, ölüme en çok teslim olunduğu anda, gene de, güçlü bir karşı koyma var." Bunu hatırlayarak gönülsüzce gülümsedi.

Canı çalışmak istemiyordu. Çalıştığı da, dergi için Şinasi'den atasözleri seçmek... Bunlarla "Halk Felsefesinden Örnekler" diye bir küçük köşe yapmayı düşünmüştü, "*Kurtuluş*"un gelecek sayısına... "Adam yanılmakla adam olur", "Ölenin malı da beraber

ölür", "İlk vuran okçudur", "Türk'ün miracı asılmak", "Davasını bilmeyene tanık olma", "Düştünse toprağa sarıl", "Dar yerde yemek yemekten bol yerde dayak yemek hayırlıdır", "Osmanlıyı at yıkar, Türk'ü inat", "Kavgada silah ödünç verilmez", "Konuşmak okumaktan iyi", "Tamahkâr varken dolandırıcı aç kalmaz", "Görünürden görünmez çoktur..."

Usandı birden... İki yokluğa alışamıyordu bir türlü: Elektriksizliğe, akar su olmayışına... Tenekenin musluğundan akan suyu, kendi eliyle de doldurmuş olsa temiz saymıyordu. Lamba şişesini çok temiz tuttuğu, fitile dikkat ettiği halde, bu sarı ışık, ona her an güçsüzlüğü hatırlatmakta, okuduğundan önemli bir şeyleri göstermiyor gibi tedirginlik vermekteydi.

İstanbul Belediye seçimleri biteli on gün oluyordu (18 Ekim 1930)... Seçimler büyük bir karışıklık içinde sürmüş, büyük bir karışıklıkla da bitmişti. (Bu arada, bir yıldırım seçim sonunda Fethi Bey Gümüşhane mebusluğuna atanıp mazbatası 25 Eylül'de Ankara'ya telgrafla ulaştırıldı.) Seçimlerde, olup bitenler gerçekten şaşılacak şeydi. Büyükada'da defterler çalınmış, Çatalca'da, oy çuvalları ortadan kaybolduğu için sandık açılıp sayım yapılamamıştı. Kasımpaşa'da, kalabalığı dağıtmak üzere getirilen itfaiye hortumlarını halk kesti, polis saldırıya uğradı, yaralananlar oldu. (4 Ekim'de Gazi bütün mallarını Halk Partisi'ne bağışladı.) 12 Ekim'de İstanbul seçimi bir hafta uzatıldı. Yurdun her yerinde Halk Partisi ezici çoğunlukla seçimi kazanıyor haberleri bu partiyi tutan gazeteler tarafından yazıldığı halde, jandarma baskısı gitgide artmış, son günlerde, teröre dönmüştü. İstanbul seçiminin resmi sonuçları şöyleydi: Halk Partisi 35.934 oy, Serbest Parti 12.813 oy... (Buna karşılık, İstanbul'da oy hakkına sahip 250.746 vatandaş oy vermemiş, daha doğrusu, sandık başına gelmeyi göze alamamıştı.) Çorum'dan aldığı son mektupta,

herkes Selbesci olduğu halde, sandıktan silme Halk Partisi çıkmış... Çorumlu ilk günler, buna biraz kızmışsa da sonra gülmeye başlamıştı ki, nerdeyse karnı yırtıla...

Selim'in canı sıkılıyordu çok... İstanbul Halk Partisi görevlileri, seçim sınavından rezil olup çıkmışlardı. Bu öyle bir rezillikti ki, sıfır bile verilmez! Aklının ermediği, hiçbir hazırlık yoksa bu maskaralığa neden girişildi? Hazırlık var da, bunu görevliler yüzlerine gözlerine bulaştırdıysa asıl sopa bunlara çalınmak gerekken jandarmayı, polisi halkın üstüne kim, ne cesaretle sürebiliyor?

Bu düpedüz devrim düşmanlığı değil de, ya nedir? Devrim düşmanlığı, aslında, cami minberlerinde yeşil bayrakları omuzlayıp, tekbir getirerek sokağa uğrayan birkaç yobazdan gelmez, devrimci görünüp devrimi halkın gözünden düşürecek aptallıklar, hainlikler yapanlardan gelir! İstanbul gibi bir şehri bu kadar yeteneksiz, alık heriflere kim teslim etti? Bir sürü yabancının, düşmanın gözü önünde... Böyle bir yenilgiyi önleyememek... Her çeşit baskıyı, madrabazlığı, sandık, defter, çuval, oy aşırmaları göze alındığı halde, gırtlağa kadar çirkefe batmak... Uyumuşlar öyleyse... Bunca yıl, bu herifler, horul horul uyumuş... Ne memleketten haberleri var, ne milletten... Kurtarıcıları da, belli bir şey, aldatmışlar aralıksız... Peki, bu kadar ağır bir suçun cezasını çekmeyecekler mi? Ne zaman çekecekler? Arif Oruç maskarası neler yazmıştı, neler yazıyordu, bu gidişle daha neler de yazacaktı? "Mustafa Kemal Cumhurbaşkanlığından çekilsin, yerini Mareşal Fevzi'ye bıraksın, partisinin başına geçsin, boğuşsun" mu demedi bu herif... "Yok, ölene kadar Cumhurbaşkanı olsun! Seçim dışı, partiler üstü tutulsun" mu demedi? İpe sapa gelmez, yalnız akıl karıştırır ne kadar deli saçması laf varsa yazdı. Yazıyor, evet, bu gidişle daha da yazacak... Yok mu, bunu

susturacak hiçbir kuvvet? Bunu susturacak kuvvet yok da, bütün milleti sopadan geçirmeyi kimler, hangi güçle göze alabiliyorlar. Bu ayın *Kurtuluş* dergisine "Seçimlerin sosyal anlamı" başlıklı bir yazı yazmış, yayınlayıp yayınlamamak üstünde epey duraklamıştı. Anadolu çocuğu olduğu için, millet çoğunluğunun katiyen yobaz olmadığını biliyordu. Şu halde, yobazların halkı aldatıp yanlış yola sürdükleri söz konusu olamazdı. (Oysa, Halk Partisi gazeteleri toptan bunu ileri sürüyorlardı. Bu da, apaçık asıl suçluları saklamak, onları millet zararına savunmak demekti.) Türk milleti, kurtarıcılarına karşı da olamazdı. Ama, iktidara karşı olduğunu seçimler sonucu göstermişti. Yani, birine karşıydı. Bu da yüzde yüz... Şu halde, asıl karşı olduklarını hızla kurtarıcılardan ayırmak, gerçek suçluları, milletin gerçekten sevmediklerini hemen iş başından uzaklaştırmak gerekti.

Bu yazıda yadırgadığı, büyük kurtarıcıları memlekette olup bitenlerden habersiz göstermek zorunda kalmış olmasıydı. Ne demek haberleri yok? Nerede yaşıyorlar ki, haberleri yok? Nasıl yaşıyorlar ki?.. Gündelik gazete, radyo çağında özür olur mu, haberimiz yok? Diyelim, Elâziz'de olandan, Kemah'ta, Hakkâri'de olandan haberleri olmadı bir zaman... İstanbul'da, hele Ankara'da olanlardan da mı habersiz kaldılar? Hadi, büyükler büyük işlerde... Ya bunca mebus? Bir Fethi Bey gelsin yıllarca kaldığı Paris'ten... Aslında, Halkçılardan herhangi biri değil mi bu Fethi Bey? Derme çatma bir örgüt, saçma sapan beş on lafla... Vatan kurtaranları katsın önüne... Amansıza düşürsün!.. Sonra da bunun özrü: Haberleri olmadı!.. Murat, "Mümkün" diyor buna... Hayır, haberleri oldu da, yanlış oldu. Verilen raporlar gerçekleri saklıyordu. 1930 yılında, Türkiye Cumhuriyeti gibi yedi yüz yetmiş bin kilometre karelik bir memlekette... Gazete, telefon, telgraf... Bunca polis, bunca Milli Emniyet... Ayrıca Parti,

napıyor?.. Nerde, gerçekleri saklayan vatan hainlerinin üstüne yürüyecek, yakasına yapışacak devrim? Hem devrim, hem memleketten, milletten habersizlik... Evet, habersizlik... Bırak başkasını, sen haber verdin mi rastladığın kötülüklerden... Duyduklarından? Murat haber verdi mi? Ramiz Efendi, Kâmil Bey, Arif Bey, Cemil Bey... Bütün bu gerçek Kuvayı Milliyeciler haber verdiler mi? Daha başkaları... Binlercesi, on binlercesi... Belki yüz binlercesi... "Hayır, hiçbirisi ödevini yerine getirmedi! Buna eminim yüzde yüz!" Emindi, çünkü büyük kurtarıcıların şuncacık haberleri olsaydı, Halk Partisi'yle milletin arası katiyen bu kadar açılmazdı. Bu tehlike çoktan önlenirdi.

Aslında, asıl kendisine karşı duyduğu bu öfkeyle, sarayların öğrenci yurdu yapılması teklifini bu sayıya koymuştu. Başka ufak tefek eleştirilerle beraber, Tarkan'ın yazısı da giriyordu bu ayın "*Kurtuluş*"una...

Gülümsedi. O zamana kadar, Kadir'le omuz omuza atıp tutan, muhalefette yiğitliği kimseye bırakmayan, bu yazıyı ille de yayınlatmak için kendisini korkaklıkla suçlayarak sıkıştıran, kışkırtan paşa oğlu, son dakika ne düşünmüşse düşünmüş, imzasını koymayı uygun bulmamıştı. Bunun için ileri sürdüğü sakınca da, babasının paşa olmasından başka bir şey değil...

Selim, "Babası paşa olmak, doğru bildiğini yazmakta çekingenliği mi gerektirir, yoksa paşa olmayanlardan daha cesur davranmayı mı?" sorusunu soracakken vazgeçmiş, yazının altındaki Tarkan kelimesini çizip, yerine kendi takma adlarından birini yazıvermişti. Ürkekliğin bu çeşidini hiç anlamıyor, nerede rastlasa hakaret görmüş gibi acı duyuyordu.

Bu ayın "*Kurtuluş*" dergisi, gerçekten dikkati çekecek özellikteydi. İyi bir rastlantıyla başmürettip Behram Usta, makine dairesinde yıllardan beri unutulup kalmış bir klişe bulmuştu.

Amerika'daki hürriyet heykelinin resmi... Para da istememişti Behram Usta, "Basalım gitsin" demişti, dün sabah... Iyi adamdı Behram Usta, biraz gevşekti işinde... Altı sayıdır dergiyi bir kez bile tam gününde çıkaramamışlardı. Her defasında mutlaka bir şey aksıyordu. Üç, dört gün, hatta beş altı gün geciktiği oluyordu. Oğlancıydı herif galiba biraz... Kulağına böyle bir şey de çalınmıştı. Çok içiyordu. İşleri sürüncemede bırakması da çok içmesinden. En ucuz basımevi burası olduğundan çekiyordu bu çileyi Selim... Burada dergiyi beş lira daha ucuz bastırıyordu. "Neme lazım içkiciymiş, oğlancıymış, bize klişeyi verdi ya bedavadan..." Serbest Parti patırtısından, daha bir anlamı da olacaktı bu hürriyet heykelinin... Çıkmaya başladığından beri "*Kurtuluş*"*a* "Tatavla" diye takılan Kırkbirin Rüstemşah'ı hatırlayarak keyifle gülümsedi. (Tatavla, Rumlar'ın oturduğu bir semtti. Batakhanelerle doluydu. Geçenlerde tamamıyla yanmış, adı Kurtuluş olarak değiştirilmişti.)

Kalktı, aslında hiçbir şey düşünmeden, –daha garibi, çok da üşendiği halde– paltosunu sırtına atıp lambayı üfledi. Arkadaşların hepsi kahvede olmalıydı. Medresenin kapısından çıktı, kahveye gitmek için sola sapmak lazımdı. Sağa saptı. Ancak Şehzade Camii'nin, dağ gibi göğe dayanmış karaltısını görünce matbaaya gitmekte olduğunu anladı.

Akşam uğramış, dergiyi yarın sabah dağıtıma muhakkak hazırlaması için başmürettip Behram Efendi'ye bir şişe rakı götürmüştü. Sekiz sayfa basıldığından, gerisinin bağlanıp makineye atılması çoktan bitmiş olmalıydı. Bin sayının basılması da birkaç saatlik iş... Gece yarısı biter! Sabaha kadar da kurur!.. Mürekkep çok kötü olduğu için biraz kurumadan dergi ele alınamıyor, çamura dönüyordu. "Daha iyi mürekkep ne fark eder? Belki elli kuruş... Belki daha da az..." Felek Sineması'nın yanından Laleli

yangın yerine saptı. Aksaray tramvay caddesini karşıya atlayıp Soğanağa Mahallesi'ne yöneldi.

Basımevi, bir yanık konağın geniş bahçesindeydi. Arabalıklarla ahırların yanan çatıları oluklu saçla örülmüş, mürettiphane ile baskı makineleri buraya konulmuştu. Konağın, on iki basamakla inilen bölmelerle ayrılmış kocaman mahzeni de, kâğıt topları, mürekkep kutuları, kullanılmayan mürettip kasaları, eski harflerle basılmış cenk kitapları için depo olarak kullanılıyordu. Mürettiphane, makine dairesi her zaman karmakarışık, her zaman pislik içindeydi. Latin harflerinden önce burada, gece gündüz, aralıksız masal kitapları, küçüklü büyüklü cenk kitapları, üstünlü esreli amme cüzleri, ilmihaller, karınca duaları, duvarlara asılmak için dualar, "Ah minel'aşk", "Gariki bahri isyanım / dahilek ya Resulullah" levhaları, Bektaşi, Mevlevi, Kadiri külahlarından, Hazreti Ali'nin devesiyle dünya güzeli Zeliha ananın resimleri basılıyordu. Bunların hepsi, kasaba pazarlarında, panayırlarda, bütün Anadolu köylerinde Darendeli satıcılar tarafından her biri birkaç yüz bin olarak satılmaktaydı. Toplamı yılda iki üç milyonu bulan bu eserler, satıcılara yüzde altmış gibi büyük iskontolarla veriliyor, hemen hemen hepsi Anadolu'da parayla değil, mal trampasıyla, tutturabildiğine satılıyordu. Latin harfleri çıkmadan önce enikonu, banknot basar gibi kazanç getiren bu adı bilinmez basımevi, harf devriminden bu yana kendisini toparlayıp, yeni duruma bir türlü uyamamış, sahibi tarafından, şimdilik adeta yüzüstü bırakılmıştı. Her an hükümetin bu masal, cenk, dua kitaplarını yasaklayacağı sözü çıkıyor, patronla Darendeliler'i umutsuzluktan kıvrandırıp öfkeden kudurtuyordu.

Gece sakindi ama, sıkıntılıydı. "Yağmur sıkıntısı" diye geçirdi içinden Selim Nuri, ürperdi. Zırıl zırıl ıslaklık, çamur. Sürekli korunma çabalaması... Uzaktan uzağa baskı makinesinin sesi-

ni duydu. Hüseyin Rahmi'den bir cümle hatırladı: "Bir sinirli köpek vardır. Hep havlar. Sese git!" Güldü. Hakkı var Hüseyin Rahmi'nin! "Biz de hey oğlum, deniz kızı Eftalya'nın sesine gidecek değiliz ya!" Sermürettip Behram Efendi, şişeyi bitirmediyse, "Ille bir yudum çek!" diye diretir! "Iyi gelir mi bu namussuz bronşite... Susuz rakı?" Suratını buruşturdu. Son günlerde, Doktor Münir Bey'e gitmeyi düşünmeye başlamıştı kara kara... "Kara kara, çünkü, dinleneceksin! der . Daha beteri, birkaç zaman hastahaneye yatıralım! der. Olmaz! Şu sıra hiç olmaz!" Ufak tefek borçları vardı. Soğuklar bastırmadan, bir yağmurluk uydurmayı düşünüyordu. Kalın paltoyla terliyor, sonra da üşüyor. Bronşitin sürmesi bundan... "Iyidir iyi! Boş ver!" Saat onu geçti galiba... Tüketmiştir bizim Behram Efendi şişeyi çoktan... Belki de şaraba döndürmüştür. Ne garip insanlarımız oldu. Çalışırken de içiyor. Içiyor ama, adamlığı yitirmiyor büsbütün... Durduğu yerde, şu hürriyet heykelinin klişesini çıkarır verir mi, iyi niyetli olmasa?.. Gözüne ilişti diyelim! Aldırmaz... "Adaam sen de"ye vurur. Düşünmüş... "Delikanlılara verivereyim şunu" demiş... Bir iki lira koparabilirdi de... Az para mı? Şu kadar binlik şarap alır! Yüreğinden sevgiye benzer bir acıma geçti. "Biliyorum, sayfaları bağlayamamıştır daha. Cigarasını şurda burda unutarak... Hiçbir şeyi düşünmediği halde, derinden derine dalgın... Maşayı kaybedip bularak... Evet, gariptir bizim insanlarımız! Son hesaplaşmada, Behram Efendi gibi, sapıklıkları, kötü tutkuları olanlar bile... bir hoştur!"

Kupa arabalarının girip çıkması için yapılmış kocaman kapı her zamanki gibi aralıktı. Yan verip girdi. Avluda taş yığınları, duvar kalıntıları, hiç benzemediği halde Selim Nuri'ye nedense darağacını hatırlatan kömüre dönmüş bir de ağaç gövdesi vardı. Burda her şey o kadar eskiydi ki, penceresinde sarı ışık yanan

arabalıkta, sanki elektrikle işler bir baskı makinesi değil, İbrahim Müteferrika'nın kurduğu ilk basımevini görecekti. Vankulu Sözlüğü'nün, ya da Naimağa Tarihi'nin basıldığını...

Selim Nuri, "Merhaba" deyip girdi, karşılık beklemeden yürüyüp ara kapıdan mürettiphane bölümüne baktı. Kimseyi göremeyince döndü.

Makineye kâğıt veren çırak ayakta uyur gibiydi. Gece makinisti, kör Numan usta basılmış formalardan birini aradan çekmiş, tek gözüne denk getirmek için, biraz uzak, biraz yukarı tutarak harflerin ezilip ezilmediğini araştırıyordu. Merhabayı da gerçekten duymamıştı, ya da gene domuzluğu üstünde olduğundan duymazlığa vurmuştu.

— Yok mu Behram Efendi?

— Behram Efendi... İçeride yoksa, yoktur!

— Yemeğe mi çıktı?

— Bilir miyim?..

Elindeki formayı basılanların üstüne bıraktı. Bir yenisini çekip aldı:

— Ne bileyim?

— Basıldı mı acaba bizim derginin ikinci yüzü?

— Ne zaman atılacaktı? Gündüzse basılmıştır. Benim haberim yok!

— Gündüz değil! Akşamüstü uğradım. Birkaç sayfa kalmıştı. Bağlayıp atacaktı Behram Efendi...

— Bu mudur?

Basılan, Şapur Çelebi hikâyesiydi. Gösterdiği sayfada Şapur'u ince uzun boynundan asıyorlardı.

Selim kaşlarını çattı:

— "*Kurtuluş*" dergisini soruyorum Numan Usta! Kapağında Hürriyet Heykeli bulunan dergi...

— Hürriyetten mürriyetten haberim yok birader! Hürriyet de neyin nesi? Türk'ün bilmediği aş, ya diş ağrıtır, ya baş!..

— Orası öyle... Bereket bu Hürriyet Heykeli, bizim hürriyet heykeli değil... Amerika'nın Hürriyet Heykeli!..

— Ne arıyor öyleyse bizim dergilerin kapağında yabanın hürriyeti?

— Sen bizde şaşkın mı ararsın Numan Usta...

Kör Numan, Selim'in yüzüne alay mı ediyor, diye ters ters baktı. Lâhavle der gibi başını salladı:

— Heykelli dergiden haberim yok! Bak bakalım, bağlanmış sayfalar içerde mi?.. Ben bu gece biraz geç kaldım!.. Belki sabahçı arkadaş atıvermiştir.

Selim umutlanarak mürettiphaneyi araştırdı. Hayır, sayfa mayfa yoktu.

— Çırak nerde? Behram Usta'nın çırağı?

— Canı cehenneme namussuzun...

Selim, çırakla ustanın sapık ilintisini bildiği için sorduğuna pişman olmuş, Behram Efendi'ye de kızmaya başlamıştı.

Sırtını avuçlarını ter bastı, şakaklarını bir sıcaklık yokladı, öksürerek çıktı. Rakı bahşişi, bu durumda, bahşişlikten çıkıyor, bir çeşit aldatmaca, bir çeşit haraç haline geliyordu. Ne yapacağını düşünmek için duraklayınca mahzene inen merdivenin ağzında ışık gördü. Hemen yöneldi. Gece makinisti gelmeden önce derginin basılmış olması ihtimalini düşünmüştü. "Basıp depoya taşıdılarsa... Helal olsun Behram edepsizine bizim rakı!" Yer yer kırılıp ufalanmış taş basamakları ihtiyatla indi. Birinci bölmede kimse yoktu. İkinci bölmenin kanatsız kapısını geçince irkildi.

Behram Efendi, kucağındaki çırağı itip hızla dönmüştü. Basılma telaşıyla Selim Nuri'yi tanımamış olacak ki, yarı ürkek, yarı bulaşık sordu:

— Kimsin! N'ararsın?

Selim Nuri, sanki bu kadar rezil bir durumda, suçüstü yakalanan kendisiymiş gibi, utanca batmıştı. Kekeledi:

— Dergiye baktım! Bağlandı mı sayfalar?

Behram Efendi, toparlanmaya çalışıyordu. Sululuğa dökmeyi uygun görmüş olmalı ki, yılıştı. Adamakıllı sarhoştu:

— Vallahi Selim Bey! Bağlamak kolay... Dakkasında... Şıpınişi... Şişeyi gösterdi: Senin rakı bereketliymiş Selim Bey... Sen bunu müderris beylere okutmuşsun! Buna hızır uğramış...

— Öyledir!..

Selim ne gidebiliyor, ne de kalmayı istiyordu:

— Hadi bitir de...

— Kolay... O, benim işim!..

Çırağa çıkıştı:

— Ulan kerata... Şurdan bir sandık versene Selim Bey'in altına...

— İstemez!

Çoktan karar vermişti Selim Nuri... Sekizinci sayıyı, gelecek ay, beş lira değil, gerekirse on lira fark verip başka basımevine götürecekti. Bu kararla, pislikten kurtulmuş gibi rahatlamıştı.

— İstemez ne demek! Otur iki laflayalım! Aslına bakarsan laflamamız senin iyiliğine...

— Bırakın şimdi bunları... İçin şunu... Daha iyisi... Haydi alın gidelim. Hem bağlar, hem içersin!..

— Benim için hava hoş! Ha burası, ha orası... Konuşacaklarımızı Kör Numan duymasın!

— Nedir konuşacağımız? Duyarsa nolur? Gizli mi?

— Eh gizli... Aslına bakarsan, benimkisi, bir vatandaşa, bir iyilik!...

— Benim senden istediğim iyilik, Behram Efendi, şu sahife-

leri hemen bağlayıp makineye atmak... Herifin bakışını birden hiç beğenmedi: Hadi uzatma! Bitirelim şu işi...

— Kolay dedim ya... Aslına bakarsan, bu dergi işini, sen bu sıra, kurcalamasan iyi...

— Kurcalamasam mı? Ne demek kurcalamasam?

— Şu demek ki... Benden sana ağabey öğüdü. Sen okumuşsun ama, biz de görmüşüz. Hem de, saçımızın teli kadar bulaşık meseleler görmüşüz!..

— Bırak şimdi bunları Behram Efendi, dediklerinden bir şey anlayamadım ama, benim bulaşık işim yok!.. Niyetin şakaysa, sırasız...

— Bulaşık işin var mı, yok mu, bunu sen bilemezsin!

— Bilemez miyim?

— Bilemezsin! Bilsen uğraşmazsın dergiyle mergiyle... Okulunu bitirip diplomanı cebine atıp bir baltaya sap olmanın ardına düşersin... Şişeyi aldı, elektriğe tutup bir zaman çalkaladı. Bir yudum içti. Geğirdi, damağını şaklatarak kasıldı: Aslına bakarsan, Anadolu çocuğusun! Başkaca, fukara çocuğusun! Anadolu'dan fukara çocuğunun eline Darülfünun okulunda okuma fırsatı kolay geçmez! Fukara kısmı haddini bilecek...

Selim parlayacakken, sarhoş herifin lafı nereye getireceğini öğrenmek için kendisini tuttu.

Behram Efendi, arkasına kaykılmıştı. Kaşları çatık, ağzında küçümseyen sarhoş çarpılması, çiftlik bağışlar gibi tepeden konuşuyordu:

— Haddini bilmedi mi fukara... Olmaz! Sığınmışsın bir medrese odasına... Parasız! Bir yiyeceksin, bin dua edeceksin devlete ve de millete... Sana mı kaldı dergi çıkarmak? Bunca varlıklı arkadaşların neden üstlerine almadılar dergi sahipliğini, sorumlu müdürlüğü?.. Adamı kışkırtan çok olur ya, başın belaya

girince bir lokma ekmek veren bulunmaz!..

Herif düpedüz, "Sen avanaksın, kışkırtmaya gitmektesin" diyordu. Selim buna çok kızdı.

— Sen burada, bütün dergi çıkaranlara böyle öğütler veriyorsan, senin patron yakında batar!

— İspor dergisi çıkarana kimin ne dediği vardır? Benim sözüm... "Sarayları Darülfünun öğrencilerine yurt yapmalı" diyenlere...

— Kötü mü?

— Salt kötü değil, gayet korkulu!..

— Neden?

— Şundan ki... "Sarayları bana verin" demeye gelir bu... "Ben oturacağım" demeye gelir. Ne demektir saraya geçip oturmak? "Suyun başına geçip oturmak" demektir. Sarayda kim oturur çünkü... Dahi kurtarıcımız Gazi Paşa'mız oturur! Demek ki, "Sen kalk ben oturacağım" demektesin Mustafa Kemal Paşa Efendimize...

— Nerden çıkardın Behram Efendi, yedi yaşındaki bebeklerin aklına gelmez!

— Gelmez mi? Vay yavrum vay! Gelmez de, ya biz bunları kendimizden mi söylemekteyiz? Durakladı, rakının kalanını dikti: Yumruğuyla ağzını sıvazlayıp arkasına kaykılarak şişindi: Bizi buralarda başmürettip görüp küçümseyen yanılır! Şimdi istesem, nice nice memurluklara geçerim, belki müfettişliklere bile geçerim! Ne çare ki, kumanda altına girmek bizim kitapta yazılı değil!.. Evet, Selim Bey kardeşim! Biz bu dergiyi tadında bırakacağız!

— Nasıl bırakacağız?

— Vazgeçeceğiz, sırasıyken... Çünkü, sen bizim yabancımız değilsin! Ayrıca, benim yüreğim seni sevdi! Aslına bakarsan,

bunlar benim lafım değil haaa! Nerenin dersen? Orasını ben bilirim! Büyük öğütleri bunlar... Nice nice beyleri, paşaları tahtakurusu gibi ezen yerlerin öğütleri... "Bana Azrailin gücü yetmez" diyenleri bir raporda tespih tanesi gibi asıverenlerin lafları...

— Kimlermiş onlar? Mebuslar mı?

— Mebus kaç para! Bunlara Gazi Paşa bile seslenemez, dengine düşerse...

— Yanılmaktasın Behram Efendi! Türkiye'de, sansür yoktur. Hiçbir yayın, yapılmadan önce sansür edilmez! Ben basarım, suç görürlerse mahkemeye verirler.

— Mahkemeye verirler, ne kolay! Sen vatana kötülük et! Sonra ben seni mahkemeye vereyim! Yağma mıdır bu?

Selim Nuri, herifin sarhoşlukla saçmalamaya başladığını görünce lafı uzatmaktan vazgeçti, elini salladı:

— Bırakalım boş lafları Behram Efendi! Hadi kalk, işimize bakalım!

— Yahu! Biz bunca lafı boşuna mı savurduk! "Anlatandan dinleyen sezgili gerek" denilmiştir! Burası gâvur matbaası mı ki, vatan millet düşmanı dergiyi basalım! Kapağına gâvurun Hürriyet Heykeli'ni koyan dergiyi...

Selim, o anda, herifin Hürriyet Heykeli klişesini bulup neden kendisine bedava bağışladığını anlamıştı. Bir saniye adam öldürme öfkesinin içine girip çıktı. Korkunç bir güçle kendini tuttu, sarhoş herifi bile şaşırtan yumuşacık bir sesle fısıldar gibi konuştu:

— Vatan millet yararını düşünmek sana mı kaldı, oğlancı dürzü?.. Kalk, yürü... Kalk dedim, sana zararım dokunur!

— Bize oğlancı dürzü mü? Vay vay!.. Ulan senin kemiklerini kırınca... Ulan biz... Bugüne bugün hükümetimizin...

Birden boş şişeyi kapıp kalkmaya davrandı. Bereket çok sar-

hoştu. Selim Nuri duvarda dayalı değnekleri çoktan görmüş, kararını vermişti. Sıçrayıp birini yakaladı. Çocukluğunda İskilip'in Kürt çobanlarından sopayla nasıl dövüşülür iyi öğrenmişti. Yoksa, kudurmuş ite dönen Behram namussuzuyla başa çıkması pek kolay olmayacaktı. Herif atikti, kancıktı, değnekten ürkmüş gibi gerileyip şişeyi apansız fırlatmıştı. Eğer Selim Nuri nasıl olduğunu kendisi de pek bilemeden değnekle çelip aşırtmasaydı, kafası patladı gittiydi. Behram, ortadaki sandığı kapmaya kalkınca, değnek Kürt çobanlarının usulünce, hiç telaşsız vınlayarak kalkıp inmeye başladı. Daha ilk vuruşta, sarhoş Behram'ın boynundaki şah damarı bulmuş, herifin soluğunu kesip, gözlerini yuvalarından yumruk gibi dışarı uğratmıştı. Selim kafaya vuracak gibi gösterip, dizkapaklara çalıyor, dize gösterip, dirsekleri yokluyordu. Sopa her vınlayışta tın tın kuru kemik sesi çıkarmaktaydı. Behram sarhoşluktan daha ayılamamıştı. Ana avrat küfrettiği için Selim'i kudurttuğunun farkında değildi. Sol elinin serçe parmağı kırılınca ayıldı, küfrü bırakıp kendini yere attı, kıçını dikip, yüzünü taşlara sürerek, "Ayaklarını öpeyim Selim abi... Bırak. Öldüm! Tövbe" diye yalvarmaya başladı. Kulağı sıyrılmış, boynuna doğru kan sızmıştı.

Selim Nuri, bu pislik tulumunu önüne katıp sopalayarak yukarı çıkarmayı, başında durup sayfaları bağlatmayı tasarladı bir an, sonra vazgeçti. Yorulmuştu. Nerdeyse solukları kesilecekti. Mahzenin merdivenlerini çıkarken dizleri titriyordu. Sanki dövmemiş, dayağı kendisi yemişti. Sokakta duvara dayanıp derin sarsıntılarla uzun uzun öksürdü.

— Noldu arkadaş, senin Tatavla dergisi? Gene mi çıkamadı zamanında?..

Selim, medresenin avlusunda çamaşır yıkıyordu. Alttan yukarı baktı:

— Çıkamadı Kırkbirin Rüstemşah!

— Çıkar yavaş yavaş! Bizde işin iyisi kırk yılda çıkar, bilmez misin?

Çok önemli bir şey söylemiş gibi kabararak, salınarak çıktı.

Selim gülümsedi. Dayak gecesinden iki gün geçmişti. Yenilgi duygusunu bir türlü üstünden atamıyordu. Olayı Murat'a bile açamamıştı. Dergi için, tekrar oraya gitmesi, patronla görüşüp işi düzeltmesi lazımdı. Aptal gibi yedinci sayısının bütün parasını peşin verdiği için ya orada bastırması, ya da kendi cebinden ödemesi gerekiyordu. Dünkü perşembe gününü de rezil herifin polise başvurmuş olması ihtimaliyle tedirgin geçirmişti.

Çamaşır yıkamayı hem sevmiyor, hem seviyordu. "Daldırıyor adam, böyle işleri görürken: Balık tutar gibi dinleniyor!" Bir Çorum türküsünü tutturarak daldı.

— Bakar mısınız?

— Buyurun!

Selim, ellerindeki köpükleri leğene sızdırdı. Adam, küçük kâğıda, sezdirmemeye çalışarak baktı:

— Mehmet oğlu Selim Efendi'yi arıyorum! Selim Nuri Efendi'yi...

— Benim! Nedir?

— Polis Müdüriyeti'nden geliyorum. Müdür bey sizinle bir meseleyi konuşmak istiyor.

— Ne zaman? Nasıl mesele?..

— Şimdi gideceğiz. Haberim yok benim meseleden...

— Biraz bekleseniz, şunları assam!..

Adam bir an durakladı, çevresine baktı, belki de başka çare göremediğinden, "Olur" dedi yarım ağızla... Koyu esmer yüzü kederlenmişti.

Selim, ellerinin titrediğini, soluklarının sıklaştığını fark ede-

rek telaşlandı. Belli bir şey, Behram edepsizi şikâyet etmiş olmalıydı. Hem de mahalle karakoluna falan değil, Müdüriyet'e... Demek dokundurmak istediği büsbütün yalan değilmiş... Bu rezili, ispiyon olarak kullanıyorlar! İyi ya, olur mu böyle ahlaksızdan ispiyon! Güldü kendine... "İspiyon diyorsun ya... Namusludan mı olacaktı?"

Çamaşırları sudan geçirdi. Sıktı. Astı.

Adam çömelip sırtını incir ağacına dayamış, cigara yakmıştı. "Kalçasındaki silah kabarıklığı olmasa, bunu elektrik memuru, Evkaf kâtibi filan sanır insan! Sanacak elbet, ayrıntısı ne?" Vesika sormak gerekli mi, diye düşündü Selim Nuri... Vazgeçti. İki defa tuttuğu soruyu, üçüncüde sormamazlık edemedi:

— Çok kalır mıyız acaba? Öteberi almalı mı?

— Yok canım!.. Ben aslında, müteferrika polisiyim! Pek aklım ermez ya, "Bir şey soracak müdür bey" dediler. Evrak da yok!

— İyi... Selim biraz ferahlamıştı. Ceketini alıp kapıyı çekti: Buyrun!

— Kilitlemediniz?

— Gerekmez. Yoktur çalınacak bir şey, Allaha şükür!..

— Belli mi olur, kilitlemek iyi... Biz neler görüyoruz!

Saraçhanebaşı'ndan tramvaya binip, Gülhane Parkı'nın önünde indiler. Selim'in yolda aklına gelmiş, gazetede Murat'ı aramadığına, hiç değil, kahveye uğrayıp Kırkbirin Rüstemşah'a bir haber bırakmadığına canı sıkılmıştı. "Ürkek karı gibi... Ödümüz yarıldı! Tüh yüzümüze!" Dar sokaktan, Vilayet'in avlusu karşısındaki Müdüriyet binasına girdiler.

Cafer Efendi (polisin adını sormuştu) üstünde Birinci Şube yazılı kapı nöbetçisine Selim'i göstererek bir şeyler söyledi. Nöbetçi girdi, çıktı.

Selim'i tepeden tırnağa süzdükten sonra, başıyla işaret etti:

— Geç bakalım!..

Solda bir küçük oda... Küçük bir masayla birkaç iskemleden başka eşya yok... Masada oturan yaşlı memur, Selim'e adını sordu. Önündeki kâğıda baktı. Oturmasını söyledi. "Şimdi istesem çıkıp gidemem artık..." Bunu tramvayda da hatırlamıştı: "Şimdi istesem şurada inip, bir kahveye giremem! Yarım saat içinde ne korkunç değişiklik... Hür adamken, apansız, birkaç kelimeyle tutuklu oluyorsun! Direnmek bile aklına gelmiyor!" Telefonu sordu.

— Mümkün mü? Gazeteye bir telefon etsem?..

— Hangi gazete?

— *Vakit* gazetesi...

Soluğunu keserek bekliyordu. Bunu, gazeteci olduğunun bilinmesine sığınmak isteğiyle teklif etmişti:

— Müdür beye söylersin!

Birisi gelip, Selim'i tepeden tırnağa gözden geçirdi. Masada oturana "kimdir" anlamına göz kırptı. Masada oturan, can sıkıntısıyla başını salladı. "Yok bişey... demeye geliyor bu baş sallama... demek, yok bişey!" İrkildi, "Ne demek yok bişey! Var mı olacaktı?" Behram'ın polise şikâyet edebileceğini düşünürken çırak meselesinden çekineceğini hesaplamıştı. Çırak, yakın akrabasından birinin oğluydu. Böyle pis bir dedikodunun çıkmasından korkması gerekti. "Korkmadı, diyelim, n'olur? Ben de davacıyım! Mahkemeye gideriz! Uzar, sonunda bir çare bulunur!" Öksürdü. Öksürük uzayınca, yaşlı memur başını kaldırdı. Hiç öksüren adam görmemiş gibi şaşırmıştı.

İki madama Rumca konuşup gülüşerek şube kapısından çıktılar. Yaşlıcası, nöbetçinin eline bir şey sıkıştırdı. Nöbetçi irkilmiş olmalı ki, "Al vire! Delisin!" diye omuzuna vurdu.

— Saat var mı efendim?..

Yaşlı memur yelek cebinden çıkarıp baktı:

— Dörde geliyor!..

— Haber verseniz müdür beye... Altıda gazetede bulunmak zorundayım!..

Göbeğinden umulmaz bir çeviklikle kalktı. Ceketinin üstünden silahını düzeltti. İliklendi. Eskiden tulumbalarda takım tuttuğu kollarını iki yana açıp ellerini bilekten kesikmişler gibi sallamasından belliydi. Gitmesiyle gelmesi bir oldu:

— Bekleyeceksin biraz...

— Neymiş getirilmemizin sebebi?.. Bir şey anlayabildiniz mi?

Yaşlı memur ilk defa Selim Nuri'yle ilgilendi. Bir zaman süzüp ayıplamış gibi suratını astı:

— Olmadı bu şimdicik arslanım!.. Getirilmenin sebebini bana sordun mu, ayıp edersin!..

Selim, bilmezden geliyor, kurnazlığa vuruyor şüphesine düşüldüğünü anlayınca telaşlandı. Az kalsın, yemin etmeye kalkacaktı. Dişini sıktı. Birden susamıştı ama, su istemek de bir çeşit merhamet istemek anlamına gelebilirdi. Boğazındaki kuruluğu zorlanarak yutkundu. Ne kadar aptallık ettik de yanımıza bir kitap almadık! Bu yokluğu kaç kez duymuş, her defasında "Okusun okumasın, adam bir kitap gezdirmeli yanında mutlaka" demişti. "Boş oturmaktansa, şu bizim kaç zamandır direnen şiiri kurcalayalım hele biraz!" Gülümsediğinin farkında olmadan gözlerini kapattı. *"Geçer günler geçer günler / geçer ölümler düğünler"* Dört beş gündür burada çabalıyordu. *"Geçer günler geçer günler / geçer ölümler düğünler / hepsi bir şey alır bizden..."* "Oldu mu dersin oğlum III. Selim!" Bu "Üçüncü Selim" lakabını Kırkbirin Rüstemşah yakıştırmıştı. İlk günü, "Neden" dediğimizde... Hiç duraklamadan, "Öyledir o..." dediydi, "Senin gibi şairmiş bi-

raz Üçüncü Selim fukarası... Belki de şair olduğundan, tahtını tacını kaptırdı Kabakçı Mustafa'ya, tatlı canı bile kurtulamadı. Şairlik gibi bela yoktur, yok!"

"Geçer günler geçer günler / geçer ölümler düğünler / hepsi bir şey alır bizden..." Hep gözleri kapalı düşünüyordu. "Bizden... Sevgimizden... İkimizden... Denizden..." Ne ilgisi var denizin yahu! Sen sana gel! "Aşk mı, kin mi, boş vermek mi?" İyi düştü tam... Evet, *"Aşk mı, kin mi, boş vermek mi?"*... Boş vermek... Murada ermek... *"Aşk mı, kin mi, boş vermek mi? / Hasret mi, murada ermek mi?"* Aman haa. Dikkat isterim Selim III, şiiri keseye atmadınsa da, atmana çok bişey kalmadı. Hele gayret! Göreyim seni! "Murada ermek mi?" Neydi ayak? Bizden... İkimizden... Tamam! *"Ne kalacak ikimizden"*... Vallah billah oldu bu... Hemi de, olursa bu kadar olur! Böyle durumda daha iyisi can sağlığı... Hele göreyim arkadaş, hele baştan alalım ki bir... *"Geçer günler geçer günler / geçer ölümler düğünler / hepsi bir şey alır bizden. / Aşk mı, kin mi, boş vermek mi? / Hasret mi, murada ermek mi? / Ne kalacak ikimizden?"*

Ürküntüyle gözlerini açıp bakındı. Neredense, Şükran Hanım'ı hatırlamıştı. Yatak takımı satmak için bedestene gittikleri gün belirmişti ilk iki mısra kafasında... Murat'la Ramiz Efendi konuşurken... Şükran Hanım'la ilintiliydi bu sebeple... Çok beğenmişti Şükran Hanım'ı... "Ölçülerimiz ne garip! Gözüyle görmedikçe inanmamalı hiçbir şeye..." Kadir, Şükran Hanım'ı adeta orta yaşlı olgun bir dul kadın gibi anlatmıştı. Tersine, Şükran Hanım, biraz etine dolgun olduğu halde, yirmi sekiz yaşını katiyen göstermiyordu. "Başka türlü giyinse, yirmi, yallah yallah, yirmi iki dersiniz!" Neden öyle görünmüş Kadir'e?.. Kendine güvenir olmasından... Düpedüz güçlü olmasından. "Saygı duyuyorsunuz. Saygı duyduğunuz için de, üstün görüyorsunuz. Ka-

dın, ulaşılması zor duygusu verdi mi, körpelikten kurtuluyor ister istemez... Orta yaşın sağlamlığını alıyor." Murat'a bakarken yakalamıştı. Bedestenin loşluğunda iki kere... Murat'ı beğeniyordu yüzde yüz... "Kalıbımı basarım!" Çoktandır birisini ilk defa kıskanıyordu pek de farkına varmadan... Murat'ın mutluluğunu... "Gel gör ki, herif hiç oralı değil! Yemin etti, yok bir şey diye... Sözünü hiç etmez ya kadın ilintilerinin... Varsa, yok diyerek yemin de etmez!" Bu şiiri, birkaç gün geçtikten sonra da güzel bulursa... Murat'a sorup... "Sapıttın ki arkadaş! Şiir mi adanırmış elin avradına?.. Biz hele şunun adını bulalım!" Adı...

— Siz misiniz Selim Nuri Efendi?

Kıvrık bıyıklı, orta yaşlı biri soruyordu. Selim toparlanmaya çalıştı:

— Benim evet!..

— Buyurun!..

"Oh! Bitti bu iş!"

Müdürle görüşmek için koridorun sonuna doğru yürümek lazımken, adam, şubenin çıkış kapısına yönelmiş, kapıyı açtırıp yol vermişti.

Müdüriyetten çıktılar.

Kıvrık bıyıklı beş altı adım ötede duran bir kara otomobile doğru yürüdü. "Sivil ama, küt küt gitmesi, ben askerim diyor bunun... Haydi hayırlısı!.." Şoför de sivildi ama, parlayıp dolanıp kapıyı açması, açtıktan sonra topukları patlatıp hazır ola gelmesinden belli ki bu da askeriyeden...

Kıvrık bıyıklı, arka kapıyı açtı:

— Salih Efendi, siz çıkınız da, bey aranıza otursun!

Ses, emir sesi... Hem de, ufak tefek değil, hiç şüphesiz yüzbaşı, ya da yüzbaşıdan bile üstün!..

Salih Efendi, sıçradı çıktı.

Selim girdi. İçerdeki de toplanmıştı. Ortaya oturdu. Ancak yola çıktıktan sonra yeni durumu düşünmeye başlayabilmişti Selim Nuri... "Askeriye bunlar, askeriye olmaya... Peki ilintisi? Vay ki, vay! Ister misin? 'Şu kuradan şu kuraya kadar Darülfünun öğrencileri asker' dediler... Bizim, dünyadan haberimiz yok!"

Araba Sultanahmet yokuşuna sarmıştı. "İyi ya... Merkez Komutanlığı, Kolordu Karargâhı Fındıklı'da değil mi? Nereye gidiyoruz?" İki yanına baktı. Salih Efendi, körpe bir "subay"... Taş çatlasa teğmen... Eğer yazıcı erlerden, ya da inzibatlardan değilse... Solundaki de körpe... Sarı yağız... Sarı yağızın da nursuzu... Şinasi Efendi'nin kitabından bir atalar sözü hatırladı: "Sarı sakallı, mavi gözlüden hayır gelmez!" Başını salladı. "Boş ver! Genellemedir! Her zaman üstüne vurduramaz. Biraz kasıntılı bu yiğit her kimse... 'Görelim Tanrı nişler / nişlerse güzel işler.'"

Otomobil çok gürültü ediyor, çok ırgalanıyor, başkaca, yağ yakıp, kötü kötü benzin kokusu salıyordu. Öksürüğü tuttu. Bir zaman öksürdü. Öksürüğe dişlerinin arasından sövdü. "Şoför askeriye şoförüyse de neme lazım, direksiyonu aynen zehir... Say ki, kocaman beylik arabaya binmemiş, bildiğimiz Şahmeran yılanına binmiş... Kalabalığı yarmalarını, tıkanıklığı aşmalarını, ezecekken ezmeyip, sıyrılmalarını görmeli... İyidir bu gidiş! Bildiğimiz Osmanlının kelle götürüşü gidişidir."

Bir zaman iki yana bakıp, devrilir gibi geride kalan görüntülerle avunmak istedi, bir aralık yeni tamamladığı şiirini hatırlamaya çalıştı.

Hayır! Mümkün değil! Geçerli meçerli bir şeydi ya... Toparlanası kalmamıştır. Çünkü, merak üstün gelmiştir.

Beyazıt'ın havuzlu meydanı yıldırım gibi geçildi. Vezneciler'den Şehzadebaşı tutuldu. "Eskinin Direklerarası'dır burası!..

Sinemaların, tiyatroların, muhallebicilerin, çayhanelerin merkezi... Ramazanda iftar sonrası piyasaları olur ki, burada avrat baldırı, avrat kalçası, avrat göğsü, avrat dirseği burmak selbestir. Bildiğin Selbes fırka selbesliği... Belki de ondan baskın bir selbeslik... Oruçtan kurtulmanın kudurgan salması ki, avrat etlerini, sokak ortasında çiğ çiğ yemeklik açlığıyla salması..." Öksürdü. "Bu ciğer bize bir oyun oynamak niyetinde ama... Dur bakalım!" Doktor Münir Bey'e olgörüp gidemiyordu. Her gece yatarken niyet ediyor, sıkı sıkıya... Yatağın ilk sıcağıyla uzayan öksürükler, sırtını sızlatmaya başladığı zaman... Sabah oldu mu, ayakları bir türlü gitmiyor. "Bir de ayakların günahını almayalım! Akıl da gitmek taraflısı değil, yürek de... Ayaklar ne yapsın yahu, fukaralar?.."

Fatih parkıyla ortasındaki uçak şehitleri anıtını sağda bırakıp, kara otomobil Edirnekapı'ya doğrulmuştu. "Fatih Camii'ni geçtik hayırlısıyla... Tamam, Çukurbostan'ı da geçmekteyiz!.. Sanki Yedim Camii'dir şu ileride görünen... Herif canı çektikçe 'Sanki yedim' diyerek paraları cebine ata ata yaptırmış bu camii... Hem köpek nefsi terbiyesine almış, hem de cenneti cebine indirmiş!"

Gittikçe keyiflenmişti. Bunu fark edince şaştı. "Tamam!" Atasözlerimizden birisini daha doğruladık. Yaşasın! Türk'ün miracı asılmak! Bizim de keyiflenmemiz tutuklanmak... Hey gidi Türk aklı... Bizim Kırkbirin Rüstemşah, ne der: 'Bu bizim III. Selim, taşımı ver, diyen Türkler'dendir, korkuludur' der. Haklı! "Taşımı ver demek, hem taşı herife atıyorsun, hem de taş davasına dikiliyorsun!"

Sanki kara otomobil Edirnekapı'dan çıkmadı, gündüzü kalenin berisinde bırakıp, gecenin içine daldı. Evet, İstanbul'un alınma gününden kalmış Edirnekapı mezarlığı, göğe baş çekmiş sık

selvilerle biraz loşça olacak mecburi ama, şimdiden, bildiğimiz akşam alacasında... Bu göz gözü görmez karanlık nasıl bela!..

Kara araba sağa saptı, Ayvansaray'a yönelip Haliç'e dikildi. Bir ara, öndeki kıvrık bıyıklıya, şoförün "Yüzbaşım" dediğini duyduğu için, Selim Nuri'nin askeriye eline geçtiğine hiç şüphesi kalmamıştı. Bütün vatandaşlar gibi, haklı haksız, suçlu olsun, suçsuz olsun polisten ürküyordu. "Askeriyeye geldi mi, askeriye başka!.." Artık bir başka türlü ferahlamış, keyfi birkaç kat artmıştı. "Evet, nereyedir bu gidiş? Doğruca Fındıklı'yadır. Merkez Komutanlığı'nadır, Belki de Kolordu Karargâhı'nadır! Peki, neden köprüyü geçip kestirmeden gidilmemiştir? Çünkü, askeriyede, madem ki, bir yumurtayı sekiz kişinin taşıması kanundur, kulak da ister istemez enseden gösterilecek, Vilayet'ten Fındıklı'ya Galata Köprüsü–Mumhane caddesi geçilerekten değil, belki Ayvansaray üstünden Unkapanı geçilerek, belki de, Eyüp üzerinden dolaşarak varılacak. Böylesi kestirme! Doğrusu bu! Biz mi bileceğiz, yüzbaşım mı bilecek?"

Kara araba hırıldayaraktan, höykürerekten, çeşitli yanmış yağ, benzin, lastik, yün, mika kokuları salaraktan ve de depreme uğramış gibi sarsılaraktan, hoplayıp zıplayıp çeşitli türlü cilveler göstererekten, zıngadak çakılıp kalıp, öldüm Allah yürümezlenmek cilvesine binerekten ve de fırlayıp iki kilometreyi bir kilometrede, belki de üç kilometreyi bir kilometrede alıverecek hıza binerekten gitmekte ki, zapt olması kalmayaraktan gitmekte... Evet, önde Boğaz olmasa, bu böylece Avrupa'dan karşı kıyıyı hoplayıp Asya kıtasını tutacak, Ankara'yı bulacak! Orada da ne olacaksa olacak!.. Mübarek Eyüp Sultan Hazretleri makamına ayak basmakla kara arabaya bir başka celadet gelip, sarsıntısı yumuşayıp, kokuları azalıp, belki de, tatlılaşıp minderinin şurasında burasında sivrilmiş yay uçlarının mazarratı az biraz eksilip...

Evet, kara araba, benzin sarfiyatına katiyen acımayıp, arkasında, mahalleler boğan toz bulutları kaldıraraktan Zülüftarağa'yı Türkçesi resmen Sadabat şenliklerinin er meydanını ve de beher soğanı beş yüz altına satılan nice nice lale bahçelerinin mekânı Kâğıthane'yi hedef alıp hışım gibi saldırdı ki, geleni geçeni can korkusuyla iki yana püskürtüp savuraraktan saldırdı.

Selim, "Nedir?" demeye kalmadan, kara araba, tahta köprüden, dereyi hışım gibi atlayıp çayırın yanındaki berbat yolda, çalkalanaraktan, makası kırmacasına çukurlara girip çıkaraktan, başkaca, sağa sola kaykılaraktan yokuşun ayağını tuttu. Buradan sonrası harıltıya, gürültüye, öksürüğe, aksırığa karışıp, motor görülmemiş oyunlar, rastlanmamış hünerler göstererekten düze çıktı. Düşkünevlerini sağda bırakıp, tos vuracak gibi Hürriyeti-ebediye tepesine yöneldi. Bereket, tepeyi ve de Ebedi Hürriyet'i, bunun anıtını manıtını yerle bir etmeden sağlayıp Şişli'ye gider gösterip, apansız yan vererekten Mecidiyeköyü'ne büküldü. Buradan ilerisi, dut bahçeleri ve de insanın kıt, Allah'ın bol yerleri olmakla ve de insanların kıt yerinde Allah'ın bolluğu ademoğluna hiçbir yarar sağlamadığı bilinmekle, Selim Nuri'nin yola çıkalı beri ilk kez yüreği bozuldu. "Nereye gitmekteyiz yüzbaşım, benim gazetede işim vardır ve de boktan gazete değil, mebuslarımızdan Hakkı Tarık Bey'in ve de mebuslarımızdan Âsım Bey'in gazetesi *Vakit* gazetesinde işim vardır" demeye davrandığı sırada... Yüzbaşı, "Hayda kertesidir!" demesiyle, Selim'in iki yanında oturanlar, "Arkadaş ceplerini boşalt bakalım!" dediler. "Vay, anlaşıldı bunların maksadı cana değil, mala imiş! Keseyi verene aşk olsun!" demesiyle Selim Nuri, önce pantolon cebindeki servetine el atıp yüz on iki buçuk kuruşu çıkarıp, "Buyurun yiğitler! Varlığımız budur. Ve de ananızın ak sütü gibi size helaldir!" diye şakalaşmaya dökeyim derken, nursuz herif, "Uzatma, bo-

şalt!" diye kükredi. "Başka para yoktur. Zorlayan taşa zorlar gibisine boşa zorlar" dediyse de, kulak asmayıp ceplere el atıp sıvazlayaraktan, mıncıklayaraktan, sertlik gördükte, eli cebe daldırıp yoklayaraktan üstündekini, iğneden ipliğe aldılar. Öndeki yüzbaşı, "Nedir?" demesiyle, arkadakilerden nursuz herif, "Metelik nanaydır yüzbaşım, üstünde silah milah, başkaca da bomba bulunmamıştır, tırnak çakısı bile yoktur. Emrin?" demez mi?

Selim Nuri, bir yandan müflisliği meydana çıktığından yarı beline kadar utanç kızılına batıp, dili dişi kitlenip, bir yandan, "Hele teresler, biz, milyon olsa bir liradan artığını üstümüzde dolaştıracak avanaklardan mıyız?" diye gizliden şişinip dururken, kıvrık bıyık yüzbaşı ikinci "Hayda!"yı çekmesiyle, nursuz herif, yakasına sarılıp, elinde salladığı her neyse onu kaldırıp "N'oldun bire Salih Efendi, anan öle!" diyerekten tayfayı imdadına isteyip kafasına bir şey geçirivermesin mi? Yalan mundar, Selim Nuri önce kendisini çuvala sokuyorlar belleyerek tatlı canı savunmak içgüdüsüyle biraz debeleneyim dediyse de, iki yandan çelik gibi parmaklar pazılarına yapışıp sıkıp, zıplayan arabanın eski minderine yapıştırdılar. Fakat, Selim Nuri, çabalamanın faydasızlığını, başkaca, gücünün de yetmeyeceğini anlayıp başına gelenin nasıl bir pislik olduğunu burun yordamıyla anlamak için derin derin soluklandı. Uzaktan uzağa bir sidik kokusu olmakla öğürtüyü güç ile zaptedip, "Hay Allah belanızı versin teresler" dedi ya, sesi çıkmadığından tereslere duyuramadı.

Kara otomobil, kara gecede, kahpe karı gibi çalkalanaraktan, göbek hoplataraktan, sarhoşlamış gibi iki yanlara yalpalayaraktan seğirtmekteydi ki, hilafsız kelle götürse ancak olur!..

Selim bu kelle götürme sözüyle ölümü hatırlayıp, ölüm korkusuna düştü. Sırtını buz gibi ecel teri bürümüş, yüreği ürküntüden yarılayazmıştı. "Yahu nedir? Nedir hey Allah! Bu herifler

bizden neyi alıp verememekteler?" diyerekten az biraz çabalamak istedi. Debelendikçe kafasına geçirilen namussuzluğun soluğunu keseceğini anlayıp duraladı, "Neyin nesidir peki! Biz bu rezillerin top kâküllü avratlarını mı sürüdük?" diye geçirdi aklından... Can korkusu, orta okul okumuşluğunu ve de lise okumuşluğunu, fazladan darülfünun okumuşluğunu çekip almış, arada bir iyi kullandığıyla kendi kendine övündüğü İstanbul dilinin yerine, Çorum'un Dadal Efendi Türkçesini getirmişti Ölüm korkusu, sürgit dayanılır bela olmadığından, kara otomobilin çalkantısı sersemliğinden de yararlanarak, "Dur oğlum, bu pislik dağarcığını bunlar bizim kafamıza neden geçirdiler? Çünkü, öldürmek niyetinde değiller de ondan geçirdiler. Bunların niyeti, gittiğimiz yeri bize göstermemek... Sonunda, sağ-esen salıvermek... Ne denilmiştir, 'Ölüm yoksa, gerisi kolay' denilmiştir!" Sidik kokusuna rağmen, bu düşünceyle soluğu genişlemişti. "İyi ya, nedir alıp veremedikleri bizden bunların? Neyi yitirdiler de, bizden arar oldular?" Bir zaman bu sorunun karşılığını aradı, bulamayınca zorlamayı bıraktı. "Kafa gevezeliğini bırakalım arkadaş! Sezgi gücüyle bil bakalım nerelerden geçip, nerelere gitmekteyiz?"

Kara otomobil düzgün yolu bulmuş olmalı ki, eskisi kadar kıç atmıyordu. Sağa sola savurmalardan ne yana büküldüklerini bulmaya çalıştı. Araba kısmında kanundur, sağa savruldun mu, sola saptığını bileceksin! Nah işte sola saptık! İkinci kezdir bu... Peki, nerde geçirdiler, bizim kafamıza, bu dağarcığı? Hürriyetiebediye tepesini geçtiğimiz yerde..." Gülmesi tuttu. "Vay canına! Adı da, Hürriyetiebediye buralarının... Hürriyetiebediye'miz böyle olursa, var gel istibdadı ebediyemiz nasıl olur!" Bu kez çukurlu yollara girilmişti. Kara araba, öylesine batıp çıkıyor ki, koca Tanrı destek olmasa makasları, dingilleri çoktan kıracak...

Beylik mal olduğundan, askeriye şoförünün de katiyen insafı, acıması yok... Sürmekte ki, Tanrı yarattı dememekte... Yüklenmek olur ya, bu kadar mı olur! Bu kez soldan cayıp, sağa sağa zorlatmaya başladı bu kara otomobil... Sıkalım bakalım dişimizi... Hay aman, nah, bildiğimiz toprak yoldur bu... Tanrı'nın asfaltıdır kurban olduğum... Zank durduk! Acı fren!.. Demek çukura çattık!.. Yok yahu! Bu gıcırtı, yüzbaşının diş gıcırtması değilse, bildiğimiz demir kapı inlemesi... Girdik kışlaya... Hay anan öle sefil Selim! Askeriye nereye alır gider adamı, kışladan başka?.. Tamam! Kışla avlusu... Askere sağa dön, sola dön talimi gösterdiklerinden kışlaların avlusu geniş olacak ister istemez!.. Geldik şükür...

Araba durdu. Sağındaki sarı yağız herif kolunu tuttu:

— Geldik! Sonra fısıldadı: Arkadaş korkma! Bir bok olacağı yoktur!..

Selim'in yüreğine hem ferahlık, hem de minnet duygusu doluverdi. Bir an içinde anladı ki, yolda maskaralığa vurması, korkmazlıktan değil, korkudanmış... Öyle de cenabet korkuymuş ki, kafasına geçirilen namussuzluğun sidik kokusunu bile duyulmaz eden gerçek ölüm korkusuymuş!.. Öksürmemek için kendisini sıktı. Öksürürse kusmayı önleyemeyecekti yüzde yüz... Bir de kusmak eksikti bu rezillikte... Yedekleyen herife kendisini kör gibi bırakıp, sarsak sarsak yürüdü. "Dikkat! Merdiven!" dedi sarı yağız... Selim basamakları saymayı akıl edemediğinden, ne kadar çıktığını bilememişti ama, çok değildi öyle... Beş, altı, yallah yallah, yedi, sekiz ayak!..

— Yarbay yukarda mı?

— Evet teğmenim!..

Girdikleri yerde, yol keçesi var!.. Yahu bura nasıl kışla? Kışla gidiş gelişine dayanan bu nasıl bir yol keçesi...

— Dikkat! Merdiven!

Bu kez çıkılmadı baş yukarı, tersine, inildi. Selim saydı basamakları... "Yedi... sekiz... dokuz... on iki... on üç... on dört! Vay canına, çıktığımızın iki katıdır ki, bildiğin yer altının derinidir!"

Süngüler şangır şangır çekilip, açılıp, kapının kanadı küt diye arkaya vurdu. Girdiği yerin döşemesi taştandı. İçerisi tıkabasa rutubet dolu...

Sarı yağız teğmen kafasındakini çekip alınca, Selim Nuri ampulün ışığıyla kamaşan gözlerini kırpıştırarak küf kokulu havayı derin derin içine çekti. Kafasına geçirilen "namussuzluk" bir eski asker pantolonuydu. Eskiliği yamalılığından belli... Yoksa, yırtık mırtık arama!

Sarı yağız teğmen, sanki bu pantolonu Selim onun kafasına geçirmiş gibi dargın, suratını asıp çıkmış, sürgüleri sert sert sürmüştü.

Oda penceresizdi. Köşedeki ranzada iki ot yatak vardı. Battaniye, yastık arama... Su kabı da yok! Yerler iki parmak toz... Tavanda parçalanmış tüller gibi sarkan örümcek ağları...

Selim, genzine yerleşen pis kokuyu defleyebilmek için burnunu hızla çekerek tükürdü. Yerde cigara izmariti falan görmüyordu. "Buranın zagonu, bildiğimiz Dördüncü Murat Efendi'mizin tütün yasağı zagonu mu, heyvah!"

Ellerini ceplerine sokup voltaya başladı. Bir zaman gidip geldikten sonra, adımlarını gittikçe hızlandırıp daralttığını, kendini dalgınlığa biraz daha bıraksa, durduğu yerde, fırt fırt döneleyeceğini anladı. Böyle voltayı, kız bozmaktan tutuklanmış bir okul arkadaşını yoklamaya gittiği sıra Çorum Cezaevi'nde görmüştü. Herifler, ikişer, üçer, çok önemli bir iş görür gibi, kısacık bir mesafede gidip geliyorlardı. Nedenini sorduğunda, "Bunlar ağır cezalıdır, ağız ceza voltası böyle olur" karşılığını almıştı.

"Biz daha, ağır cezalı değiliz oğlum! Adam gibi voltala!" Biraz sonra yoruluverdi. Öksürdü. Ranzanın alt katına oturdu. Yalnız başına kapatılalı, şurda, daha on dakikayı bulmadan aylaklık üstüne çullanmış, canını sıkmaya başlamıştı. Ceplerini yokladı. Hiç... "Vay ki, yankesici kaç para! Saniyesinde nasıl çekip aldılar bunlar, şu kadar cepteki, şu kadar ufak tefeği? Aşk olsun!"

"Demek bu kulampara Behram rezili buraların mı ispiyonu? Heyvah ki buralara... Buraların anlı şanlı adamlarına!.." "Neye tepeledin bizim adamımızı?", "Siz adamınızın nasıl bir adam olduğunu bilir misiniz? Bilseniz neye sormaktasınız? Bilmezseniz bu nasıl görev görmektir? Kime yararlı?", "Sen oralarını kurcalama... Sopalamışsın ki, koca Tanrı yarattı dememişsin!" "Sormadınız mı, durduğumuz yerde mi sopalamışız? Sormadınız mı bu sopalama suçunda geçmişimiz mi varmış bizim? İki saat önce rakı bahşişi getiren herif, iki saat geçmeden niçin kırmış namussuzun boynuzlarını? Kendisi demedi mi nedenmiş?"

Birden sessizliği fark edip doğruldu. Soluklarını tutup kulak verdi. Hayır! Hiçbir yerde, hiç kıpırtı yok... "Yahu nasıl bir askeriye kışlası bunun burası? Hani bağırtı çağırtı... Çizme, postal gıcırtısı... Komuta haykırışları... Belki de, yat borusu, kalk borusu... Emir erlerini, perde çavuşlarını hiç mi istemez, buranın komutanları?" Soluğunu boşalttı. Öksürdü. Yüzde yüz haksızlığa uğramışlığın öfkesi uzaktan uzağa kımıldıyordu. "Sopalamak, evet suçtur! Peki, mahkeme yok mu bu memlekette? Hakim yok mu? Ne ilgisi olur, iki başıbozuk arasındaki dalaşmanın askeriye takımıyla?"

Kapıyı yumruklamak, birisini çağırıp, "Bu nasıl iştir" sormak geçti aklından... "Yok bişey dediniz ama, teğmenim! Neyin nesi bu rezillik?" Ürkütücü bir ses duymuş gibi, irkilip dikildi. "Biraz ekmek olsa... Tahinhelvası... Kaşarpeyniri... Ekmek ama... yeni

çıkmış fırından... Kabuğu nar gibi kızarmış... Gevrek..." Ağzı sulandı. Saat dokuz... Belki de ona yakın... Öğleyin de az yemişti. Epeydir iştahı yok... "Acımızdan mı öldürecekler bunlar bizi? Var mı askeriye ocağında böyle şey! Yeniçeri rütbelerini boşuna mı mutfaktan almış Osmanlı?.. Açlıkla terbiye işini koca Tanrı kendine ayırmış ki, uygulamayı sıralı sırasız yapmasın kulları..."

Midesi kazınıyor, öfkesi yaklaşıyordu. Gövdesini açlık ürpertisi yokladı. "Ulan kötü Behram! Şu yemin, şu and olsun, burdan çıkar çıkmaz... Bak bakalım sana bu İstanbul'u dar etmez miyim? Aklın varsa, kendine bir başka İstanbul ara!" Öfke bastırmakta ki, bu gidişle Çorumluluğu ele alıp, ölüm eri olmasına çok bişey kalmayacak...

Ayak sesleri duyarak hemen kalktı. "Karavana geliyorsa yaşasın! Suyu da çektik mi üstüne... Gerisi kolay!"

Sürgüler çekildi. Sidikli asker pantolonunu başına geçiren herif... Karavana maravana yok!

— Gel bakalım!

"Kulampara Behram'ın bacanağı değilse, bu işe bunun canı sıkılmış bugün... Yoksa, bu domuz suratı nereden bulur adam gibi adam!"

Merdiveni dizleri kesilerek çıktı. Bir yan kapıdan gayet geniş sofaya geçince şaşırdı. Allah Allah! Nasıl kışla burası yahu? Burası bildiğimiz padişah sarayı... Hele şu derbedeye, şatafata hele... Dur oğlum, bunlar sakın Behram rezilini tepeledin, aferin diyerek, bizi ziyafete miyafete mi istediler! Olur m'olur!"

Burası, düpedüz, eski paşa konaklarındandı. Hem de öyle müflüsleyip, değerli eşyaları okutmuş da, eskici Yahudi'nin metelik vermediği eski püsküye, çula çaputa kalmış paşa konağı değil... Esaslı... Yol kilimlerinin kalınlığı bir parmak... Koltuklar, iskemleler, boy aynaları altın yaldıza kesmiş... Pencerelerde kadife

perdeler, kat kat tüller... Duvarda, adam boyu tablolar ki, her biri şu suratsız herifin kanı pahası tablolar... İkinci kata çıkan merdivenin Trabzan babalarına yumruk kadar billur toplar kondurulmuş... İkinci kat sofası büsbütün özentili... "Halılar, Acem... belki Buhara... Ah, insanoğlu halıdan anlamalı da neye bastığını, kaç bin liranın üstünde gezindiğini bilip keyiflenmeli. Bir de açlıktan geberecek kertede olmayacaksın elbette bizim gibi!"

Koridorun ağzında oturan yarı asker, yarı başıbozuk oğlan, suratsız herifi görmesiyle hoplayıp hazır ola gelmişti. "Haşşöyle, edebini bil! Bura nere?"

Koridordan epey gittiler. Nöbetçili kapıya yanaştılar. Önünden geçtikleri kapılardan birinde adam var!.. Adam ne demek? Adamlar... Biri güldü kas kas... Biri, "Oğlum..." diye bir şey dedi ya, gerisini kapamadı Selim Nuri...

Nöbetçi girip haber verdi. Gelsin emri almış olmalı ki, kapıyı araladı.

Nursuz herif girdi. Topuklarını vurdu, kafa büktü.

— Peki! Siz bırakın!..

Vay ki, burası nasıl bir makam! Vay ki, burayı döşeyenin ya aklı hiç yok, ya da variyetinin tükenesi yok! Köşeye iki koltukla bir alçak masa koymuşlar. Her biri yüz lira değilse de, seksen liradan da aşağı değil! "Bizim gibi bir sefilin iki yıllık bir geçimi... İpeğin parıltısını görmesiyle Osmanlı padişahının aklı sıçrar ve de oturmaya kıyamaz, dönelir durur!"

Adamın oturduğu yazıhane... Sol yanında yanan abajur. Duvarda, Gazi Paşa resminin yaldızlı çerçevesi ki, tastamam, boy resminin çerçevesi...

— Oturun!..

Selim Nuri gösterilen iskemleye oturdu.

Adamın ilk göze çarpan özelliği, alabros kestirdiği kırçıl saç-

ları... Bunların en önce göze çarpması, kaşlarının bir parmak yukarısından başlaması... Hayır, buna, koca Tanrı alın denen şeyi hiç vermemiş kurban olduğum... Bunu alnından yoksun edip savuşmuş... Say ki, çocukluğunda tepesi üstüne düşmüş de, kafası yassılakomuştur.

Gözleri de hem ufak bunun, ayrıca, birbirine yakın... Esmer suratı ablak oysa... Yanakları da iki yandan sarkmış... Bu sarkma, bir cins av köpeklerinin yanaklarında olur!

Sesi gevrek... Ağızdan gevrek değil ha, gırtlaktan gevrek... Az biraz da pepe mi ne? Dediğini anlamak belki de bu yüzden biraz zorca...

Adını sordu, kendi karşıladı: Selim Nuri... Yaşını sordu, kâğıda bakarak kendi karşıladı: Yirmi iki... Babası adını sordu, memleketini sordu. Hep kendi karşıladı. İyi... Canı tezlik belirtisidir.

Selim Nuri, masanın üstündeki kâğıtların arasında *Kurtuluş* dergisini görünce çok şaşırdı. Şaşırması, dergi basılmıştı. Kapağında Hürriyet Heykeli... Vay canına! Demek, herif dayağı yemesiyle... Yahu bilmez mi nur içinde yatası dedelerimiz... Boşuna mı demişlerdir, dayak cennetten çıkma...

— Doğru söyle... Alevi misin?

— Anlamadım! Ne Alevisi?

— Çorum'da Alevi çoktur. Alevi misin?

— Hayır!..

— Baban karıştı mı Çapanoğlu ayaklanmasına... Alaca baskınına falan?..

Selim, gözlerini kırpıştırdı. İşin, *Kurtuluş* dergisiyle... Daha doğrusu, Behram'ı sopalamak meselesiyle ilgisi olduğunu anlayıp rahatlamıştı. Herifin bu sorularla neyi aramakta olduğunu bile merak etmedi. Yalnız, kır saçlı adamı biraz daha sevimsiz,

biraz daha kendisinden uzak bulduğu için, "Babam seferberlikte şehit oldu, sayende!" demek, rahmetlinin anısına burada hakaret olacakmış gibi geldi. "Yok!" diye kesip attı. Herif, açıklama bekleyerek yüzüne bakıyordu. Selim'in başka bir şey eklemek niyetinde olmadığını anlayınca suratı birden karıştı. Çenesi sıkılıp ağzı iki yana çekilerek dişleri göründü. Görünen dişler, altlı üstlü köpek dişleriydi. Bu da yırtıcı bir hayvanın paralama hırsını vermişti suratına...

Belki de bu sebepten, yani, karşısındakinin zıttına basmanın yolunu bulduğunu sezdiğinden Selim, bundan sonraki soruları da, hep öyle mümkün mertebe kısa, inadına dik cevapladı.

— Sen mi çıkarıyorsun bunu?

— Evet!

— Neden *Kurtuluş* koydun adını?

— Koydum!

— Neden kurtuluş... Neden kurtulacak?

— Kurtuluş kurtuluş! Nedeni yok!

— Nedir bu resim?

— Bir heykel...

— Ne heykeli?

— Hürriyet!

— Nerenin Hürriyet Heykeli imiş?

— New York'un!

— Yabancı bir memleketteki heykelin resmi ne arıyor senin derginde?

— Hiç!..

— Hiç de, neden bastın?

— Kapaktır!..

— Kapağa hürriyet heykeli basıyorsun! Bunun anlamı?

— Yok!

— Maksadı ne?

— Hiç!..

— Darülfünun'da okuyorsun! Liseyi bitirmişsin! Aptallığa vurup kurtulamazsan!

— Aptal değilim ben!..

Bu sorguya Behram namussuzunun yüzünden çekildiği gittikçe etkisini artırarak Selim Nuri'yi, soğukkanlı öfkelerin en yamanına yavaş yavaş itiyordu. Araya giren aptal sözü duygularına hakim olma çizgilerinden bellibaşlı birkaçını birden atlayıp geçmesine sebep olmuştu.

Adam derginin kapağını çevirdi. İlk sayfayı süzdü, geçti. İkinci, üçüncü sayfalarda, kırmızı kalemle bir yerler çizilmişti.

— Zabit gülerken ısırır, ne demek?

— Zabit mi?.. Atasözüdür.

— Orduya hakaret!

— Atasözü orduya hakaret etmez.

— Kimi yağından yemez, kimi yavandan, ne demek?

— Atasözü...

— Zenginle fakir arasında fark var demeye getiriyorsun!

— Yok mu?

— Sana mı düşer belirlemek...

— Atalarımıza düşmüş ki, söylemişler.

— Ya şunu napalım: "Yokluk taştan katıdır" ne demek bu?

— Vicdan yokluğu demektir, akıl yokluğu...

Herif "deli mi?" diye düşündüğünü saklamaya çalışmadan tepeden tırnağa baktı Selim'e... İnat ettiğini anlamış olmalı ki, kızgınlığı birkaç parmak arttı.

Alt dudağını ısırdı. Başını, "Gösteririm sana ben" anlamına sallayıp, sayfayı çevirdi:

— Sinemaların adlarını yazmışsın alt alta... Nedir maksadın?

— Yazılı ya... On iki sinemadan sekiz tanesinin adı gâvurca... Alkazar... Ekler... Etual... Majik... Opera...

— Ne olur? Arapça mı olacaktı?

— Arapçayı bırakıp gâvurcaya yönelmenin farkı nedir? Bizim kendi dilimizde...

Birden savunmaya geçtiğini anlayarak susup dişlerini hırsla sıktı.

— Evet! Kendi dilimizde dedin?

— Yok bişey! "Kelime kalmadı mı?" diyecektim.

Herif, küçücük, yusyuvarlak yırtıcı kuş gözleriyle parçalamak için atılacak gibi baktı.

— Ya bu nedir? Bu radyo programı?

— Radyo programı dedin ya!

— Neden bastın?

— Yazılıdır. Altı parça var. Altısı gâvur musikisinden... Kelen'den uvertur, Berliyoz'dan Suit Trayena kartaj... Hele, Grig denilen herif her kimse ondan Andante sonat maskaralığı... ayıptır.

— Yasaklandığını bilmiyor musun Türk radyosunda, yerli musikinin?

— Biz Anadoluluyuz. Aklım ermedi buna benim. Kolay da ermez...

— Senin aklınla mı idare edilecek vatan? Sen kaç paralık adamsın? Ne sanıyorsunuz kendinizi siz?

Selim nereden bulduğunu, kendisinin de anlayamadığı büyük bir güçle alaylı alaylı gülümseyerek –daha doğrusu, bu herife anlayacağı dilde meydan okuyarak– yere bakıp sustu.

— Sana kimler akıl verdiyse yanlış vermiş... Biz, kurtardığımız memleketi sizin gibi, ne idüğü belirsiz zıpçıktılara kaptıracak adamlar değiliz!.. Eğer Serbest Parti'ye güveniyorsanız...

Milletin zehirlenmesi, vatanın tehlikeye atılması için açılmadı o parti... Gözünü oyarız adamın biz, gözünü...

— Kanun... Mahkeme n'oluyor?

— Yağma yok! Kanunmuş... Mahkemeymiş... Aklını başına topla! Bak, buraya kanun manun girmez! Burada mahkeme falan yok... Bir de bakarsın ayakların yerden kesilmiş... Anandan doğduğuna pişman olursun! Kaleminin tersini sert sert vurdu: Ne demektir, sarayların öğrenci yurdu yapılmasını istemek?..

— Açık!.. Öğrenci yurdu yapılmasını istemektir.

— Ne demektir? Büyüklerimiz çıkacak da, siz mi yerleşeceksiniz! Devletimizi yıkacaksınız... Başına geçeceksiniz! Başına geçmeden saraya girilir mi? Biz avanak mıyız bunu bilmeyecek...

Selim az kalsın, "Hay hay" diyecekti, ürkek ürkek yutkunarak vazgeçti. Napabilirlerdi peki? Bu suçlamalarla mahkemeye verirler de, Allah göstermesin, üç dört sene hapis yatırırlar mı?.. Korkuya kapılmak üzere olduğunu dehşetle fark ederek toparlanmaya çalıştı. Durumu başından anlatsa mı, anlatmasa mı? Halk Partisi'ni tutmaktadır! Kuvayı Milliyecidir! Tanıkları vardır dağlar gibi... Saray şoförü Dadal Efendi hemşerisi olup... Birden kendisine karşı dayanılmaz bir acıma duydu. Demek insan, kendi düşüncesiyle kendi içinde, saniyede buralara kadar düşebilir! Dadal Efendi denilen maskaraya sığınacak çirkef çukurlarına kadar... Zorlatıp kafasını yiğitçe dikti: "Koç yiğit kurban içindir... Ulan köpoğlu atalarımız... Hay siz çok yaşayın! Neler söylüyor bu pis herif yahu?.. Aklı ermemişmiş... Acıyormuş bir Anadolu çocuğu olduğu için... Vatan evladı... Yoksa... Şunu da aklına yazmalıymış ki, burnu dikine gitti mi, adam... Kendine edermiş... Nice nice gem almazlar, bakmışsın otomobil kazasına uğramışlar gündüz gözü... Ana caddelerde... Cavlağı çekmişler... Bakmışsın, bir gece, havagazı musluğu açık kalmış..."

"Deli mi bu? N'arasın bizim Cambaz Kadı Medresesi'nde havagazı?.."

Araştırmışlar, pek kötü adam olmadığını öğrenmişler... "Öyle görünüyorsun!" Şimdi sorduğuna doğru karşılık verirse, hiçbir şeyi saklamazsa, vatansever, milliyetçi bir Türk çocuğu olduğunu anlayacakmış... Ilerde bunun çok kârını göreceği de şüphesizmiş... Hem makamlara fırt fırt geçmekte, hem de para pul, han hamam sahibi olmakta...

— Söyle bakalım, Selim, bu dergiyi çıkarmak için seni kim teşvik etti? Parayı kim verdi? Kaç para verdi?

Selim, konuşmanın burasında para lafını beklemediği için bir an durakladı ama, hiç şaşırmadı. Bir dergi çıkıyordu. Kendisi yoksuldu. Elbette paranın nereden geldiği araştırılacaktı.

— Bunu basıp getiren rezil, söylemedi mi parasının nereden geldiğini?

— Bırak şimdi bu masalları... Bizi yormazsan hakkında hayırlı olur. Kimden bunun parası? Böyle işler bedava olmaz!

Selim, birden Behram namussuzunun iftira etmiş olması ihtimalini hatırlayarak kaşlarını çattı. "Hastir" dese mi? Çiğ yememiş ki karnı bozulsun:

— Arkadaşlar... Beşer lira verdiler. Sorabilirsiniz... Kurtuluş Savaşımızın generallerinden birinin oğlu da vardır içlerinde...

— Süsst! Onu sormuyorum! Filanın oğlu... Falanın oğlu... Bunlar eski numaralar... Paranın gerçek kaynağını açıklamadan kurtuluş yoktur, bilesin!

"Vay başıma! Bunlar beni Selbest partiden mi para alıyor sandı? Demek böyle mi karalamaya kalkıştı bizi namussuz Behram? Peki, bu herifler hiç mi soruşturmaz? Bir başkasına gidip, neyin nesi demeden, çal yaka... Yuf olsun!"

— Size, bizi anlatan yanlış anlatmış... Biz Halkçıyız! Hem de

para Halkçısı değil, yürekten, inançtan Halkçıyız... Türkçesi, yaşayanların Halkçısı bellemeyin bizi... Biz, ateş boylarında ölenlerin Halkçısıyız!

— Karnımız tok bizim bu laflara... Kaç para aldın Bolşeviklerden?

Selim'in tepesine gök yıkılmış, dili tutulmuştu.

— Saklamak boşuna... Hepsinden haberimiz var bizim... Bunu çıkarmak için kaç para verdiler sana Moskoflar?

— Hepsinden haberiniz var! Moskoflardan para... Vay, demek sizin defterde, Moskof parası almak da yazılı... Ne denilmiştir. Kişiyi nasıl tanırsın, kendin gibi... Sorup izlemeden... Gerçeği bulmadan, "Alır mı alır" dedin, "Çünkü, ben benden bilmekteyim! Bana verseler alırım!"

— Sus hergele! Gözünü patlatırım!

— Hergele senin boynuzlu babandır pezevenk... Sana geldi mi almazsın da ben, Çorum'un Sarıkamış şehidi Mehmet'in oğlu Selim alırım ha... Herifin şaşkınlığından yararlanıp birden dikildi: Söyle bakalım kart dürzü, ya sen kimlerdensin!

— Ulan it... Herif bir yere tutunmak, ya da dayanıp kalkmak istiyor gibi çalınıp zile bastı: Ulan ben adamı...

— Senden gelecek bela!.. Ayağa kalkmış avazı çıktığı kadar bağırmaya başlamıştı: Burası oğlan kerhanesi mi ki, kart geyik... Sen beni... Sen beni oğlancı Behram karalamasıyla...

— Edepsiz!..

— Hastir! Edepsiz senin kahpe anana, avradına derler dürzü..

Son kelimeyi tamamlayamadı, ensesine vurulan bir yumrukla yüzükoyun yere kapandı. Ellerine dayanarak bir kez yekindi. Bakanlar da, kendisi de kalkmayacak, sandı. Fakat, insanüstü bir gayretle sıçrayıp döndü. Vuran herif, hâşâ, insan değildi. Eni-

ne boyuna iki adam iriliğinde bir goril azmanıydı. Gözleri kan çanağı... Yaban domuzu gibi dişlek... Evet, sıvanmış kıllı kollarıyla aynen goril maymunu... Selim Nuri'yi, belki herifin, adama benzemezliği de ayrıca kudurtmuştu. Oturanı da, vuranı da şaşırtan bir çeviklikle atılıp adam azmanının gırtlağına sarıldı:

— Vay arkadan vurucu kahpe dölü... Ya seni öldürünce...

Selim Nuri kendisine geldiği zaman taşların üstünde sırtüstü yatıyordu. Kollarını, bacaklarını koparıp almışlar, açık yaralarına sanki biber basmışlardı. Nerede bulunduğunu, yüzüne su çalanın kimliğini çıkarmaya çalışarak elini yüzüne götürdü. Yüzü kan içindeydi. Yutkunup yalanmak istedi. Dudakları yumruk gibi şişmişti. Suratına su vuran adam acıyan bir sesle fısıldadı:

— Hay Allah müstehakını versin! Kudurdun mu sen! Burası neresi? Canına mı susadın? Sövülür mü adamın yüzüne beraber?..

— Adam mı? Yok öyle şey!.. Behram rezilinin ipinde oynayan dümbük, adam değil... İt bile değil!..

Ne olmuşsa olmuş, içinin sanki, nesi var nesi yok hepsi, sökülüp alınmıştı. Bu sözleri her kelimede duraklayarak, insanüstü bir gayretle söylüyordu. Eski bir saat hırıltılı sesiyle on ikiyi vurmaya başlayınca, dinlenmek için susmuş gibi gözlerini kapattı. Yeniden bayıldı.

Aynı geceyi, saray profesörü ve saray mebusu Ağaoğlu Ahmet Bey anlatıyor:

"Benim Ankara'ya geldiğimi Gazi işitiyor ve derhal Çankaya'ya gelmekliğimi emrediyor, gidiyorum. Akşamdır. Gazi, Tevfik Rüştü ile bilardo oynuyor. Oyun esnasında Gazi, ehemmiyet vermiyor gibi bir tavır alarak benden İsmail Hakkı'nın makalesi-

ni okuyup okumadığımı sordu.

"Okudum!"

"Nasıl buldunuz?"

"Beğenmedim!"

"Niçin? Ilmi yazılmıştır. Hakkımda da çok hürmetkârdır."

"Mukayeseyi beğenmedim. Yan yana getirilmesi imkânsız olan insanlar arasında mukayese yapmakta mana görmedim."

Gazi devam etti.

Ismail Hakkı Bey (Istanbul Darülfünun eski emini, profesör. Başkaca, Serbest Parti Istanbul Vilayeti Başkanı) *Yarın* gazetesinde bir makale yazmış, Mikelanj ve Dölakurva ile mukayese ederek, şöyle diyor:

"BİZİM TAPTIĞIMIZ MUSTAFA KEMAL.

"Fidyas antikitenin en büyük sanatkârlarından biridir, fakat tarihe gömülmüştür.

"Mikelanj, Rönesans'ın onun kadar büyük bir sanatkârıdır. Fakat on altıncı asırda kalmıştır. Dölakurva romantizmin en büyük kayasıdır, fakat unutulmuştur. "Fidyas"tan başlayıp, "Dölakurva"ya varan yüzümüzün her halkası "natüralizm" madeninden yapılmıştır. Hal "anti-natüralist"tir, istikbal sürrealist olacaktır. Fidyaslar, Mikelanjlar, Dölakurvalar maziyi işleyerek şöhret kazandılar, fakat istikbale musallat olmak felaketine uğramadılar. "Ingres" gibi intikal devrelerinde gelen simalar da vardır. Bunlar geçmişin mirasını taşırlar ve istikbalin imkânını hazırlarlar.

"Bizim taptığımız Mustafa Kemal, Halk Fırkası'nın Umumi Reisi olan Mustafa Kemal değildir, dâhi Ingres gibi, mazinin mirasını, yani Türk milletinin manevi kuvvetlerini taşıyan ve Türk kavminin istikbalini yaratan ve Türk istikbalinde Türk milletine ebedî rehber olmak istidadını ve kuvvetini muhafaza eden "mutlak Mustafa Kemal"dir.

"Bu takdirimiz tamamıyla hürdür. Çünkü, benliğimizin mutlak ifadesidir. –Müderris– İsmail Hakkı."

Meğer Gazi bu makaleden hoşlanmamış.

Sofraya geçtik, sofrada bana seçimleri sordu. Ben, "Hem yenilmek, hem alay edilmek çok acı şeydir Paşam!" dedim.

"Ama, bakınız Samsun'da kazandınız!"

Ben artık kendimi tutamam:

"Paşam, eğer bütün memlekette Samsun valisi gibi bir kanun tanıyan idare memuru da bulunmazsa artık bizlere ağlamak düşerdi. Eğer her tarafta idare memurları bu kabil insanlar olsaydılar, şüphe yoktur, seçimlerin dörtte üçünü biz kazanırdık. Bizim bu dostumuzu görüyorsunuz! Sofrada hazır olan Şükrü Kaya'yı gösterdim; o da pek mahirane hareket etmedi. Her tarafta polisi, jandarmayı yalnız bize karşı çıkardı. Hiç olmazsa görünüşü kurtarmak için birkaç yerde Halk Fırkası'na karşı çıkarmalıydı."

Şükra Kaya Bey güldü: "Görüyor musunuz Paşam, benim dostlarımı! Neler söylerler!" dedi.

Gazi sinirlenmeye başlamıştı. Biraz yüksek sesle:

— Efendi! Her tarafta anarşi beliriyor. Antalya'da kumandanın kafasını iskemle ile kırmışlardır. Bu kumandan, çok büyük ve sabırlı adammış! Ben olsaydım bir bölük mitralyöz getirip oradakileri biçerdim! Başka yerlerde de bunun emsali olmuştur."

"Paşam, kumandanın seçim yerinde ne işi vardır?"

"Anarşiye mani olmak için gelmiş!"

"Hayır, anarşi, tam onun oraya gelmesinden çıkar. Gazi Mustafa Kemal Paşa bir cumhuriyet kurmuş. Bu cumhuriyetin dayandığı kanunlar halka intihaba iştirak etmek hakkını vermiştir. Halk bu salahiyeti kullanmak için sandık başına geliyor ve karşısında silahlı kuvvetler görüyor. Çarpışma tabiidir."

Gazi bütün bütün hiddetlendi:

"Efendi, anarşi var, anarşi! Sizin haberiniz yok! Gafilsiniz! Ve bununla beraber de benden tarafsız kalmaklığımı istiyorsunuz!"

"O halde Paşam, aramızda, gayet vahim bir yanlış anlaşılma var. Beni Serbest Fırka'ya sokan zatı devletinizdir. O vakit şöyle buyurdunuz: 'Yeni kurduğumuz cumhuriyet bir şeye benzemiyor. Ben fani insanım. Ölmeden evvel bu milleti hakiki hürriyete alışmış görmek isterim. Bunun için de, bir muhalif fırkanın varlığı lazımdır. Bu fırkayı da emin olduğum adamların ellerine veriyorum. Ne çare ki, onlar da tereddüt ediyorlar.' Bunun üzerine biz de fırkaya girdik. Şimdi görüyorum ki, ben iyi anlamamışım... Altmış iki yaşım vardır. Bunun en az kırk senesini Türk milletine, kudretim dairesinde hizmet etmekle geçirdim. Şimdi mezarla aramda birkaç adım kalmışken ben aynı milleti anarşiye sevk eden sebeplerden biri olmak üzereymişim. Bundan başka, zatı devletinizi ben kendim için de kurtarıcı kabul ederim. Beni Malta esaretinden kurtardınız. Buraya geldim. Sayenizde memleketin sayılı adamlarından biri oldum. Çoluk çocuğum yeniden vatan buldular. İstikbal temin ettiler. Şimdi ben Türk milletine ihanet ettiğim gibi, bu kurtarıcıya da karşı çıkmakta imişim. Bu vaziyet benim için pek ağırdır. Müsaade ediniz kendimi kurtarayım!"

"Napacaksın?"

"Emirlerinizle girdiğim yeni fırkadan çıkmam. Bunu nefsim için bir alçaklık sayarım. Fakat, siyasi hayattan çekilirim, mebusluktan istifa ederim, sırf muallimlikle meşgul olurum!"

"İşte tam o zaman beni karşında bulursun!"

Gazi kızgındı. Fakat, benim sözlerimin tesiri de aşikârdı.

Gazi, sesinin tonunu değiştirerek, "Anlaşılıyor ki, sen benim verdiğim sözlerden şüphe ediyorsun! İşte bu oturanlar yeniden şahit olsunlar! Fethi Bey'e, Nuri Bey'e, sana ve bütün arkadaşla-

rınıza karşı bir namus borcum vardır. Dinliyor musunuz? Şahit olunuz, namus borcum vardır. Sonra, siz ne yaptınız ki, vatani vazifeleri ifa ediyorsunuz! Bu cihetten de tamamıyla emin olabilirsiniz. İntihap esnasında olan hadiselere gelince, bu hadiseler nerede olmaz! Avrupa intihaplarında daha beterleri oluyor!"

Paşa'nın bu ani değişmesine hayret etmedim. Çünkü, bu gibi şeylere alışıktım. Fakat, Paşa'nın bu sözleri beni memnun etti. Hadiselerin dimağımda uyandırmış olduğu tereddütler ve şüpheler yeniden yok oldu.

Fakat, biraz sonra Paşa, İsmail Hakkı Bey meselesini tazeledi. Meğer ki bundan evvel de aynı mecliste aynı mesele ile meşgul olunmuş ve Dr. Reşit Galip Bey tarafından İsmail Hakkı'ya cevap olmak üzere yazılmış makale de bu mecliste kaleme alınmış! İsmail Hakkı Bey'in makaleye cevap vermemesi mücadeleden hoşlanan Gazi'yi bir kat daha kızdırmış, ikinci bir makale yazılmıştı. Gazi'nin emriyle bu ikinci makale getirilerek okundu. Baştan başa küfür ve tahkir ile doluydu. Gazi benden, "Beni müdafaa için bu makaleyi imzalar mısın?" diye sordu. Etrafıma bakındım. Her taraftan, başlar bana "evet" cevabını vermeyi tavsiye ediyor. Hakikaten de o anda başka çare yoktu. Çok içilmiş, bütün muvazeneler bozulmuştu. "Evet, imzalarım" dedim. Gazi derhal kalem ve mürekkep gelmesini emretti ve makaleyi imzalattı. Sonra Gazi'nin diktesi (bir başkasının yazdırması) altında bana iki yazı yazdırdı. Birisi, Fethi Bey'e bir telgraftı. Bu telgrafta ben İsmail Hakkı Bey'in derhal fırkayı bırakıp Darülfünun'a geri dönmesini tavsiye ediyordum. İkincisinde de yine Fethi Bey'e, İsmail Hakkı Bey'i tenkit ediyordum. Gazi ne söylediyse aynen yazdım. Bazen kelimeleri şiddetli buluyor, kalemim duruyordu. Her iki tarafımda oturanlar, yanlarımı çimdikleyerek yazmamı istiyorlar. Ben de yazıyordum. Gazi, her iki kâğıdın derhal dak-

tilo edilip gönderilmesini emretti. Artık sabah açılıyordu. Eve döndüm. Bir dakika uyuyamadım. Duyduğum manevi azap beni yıkıyordu. Ismail Hakkı Bey'i ben temiz, hürmete layık bir zat diye tanırdım. Serbest Fırka'ya kendiliğinden gelmişti. Bu hareketi sırf vatan aşkıyla, hürriyet muhabbetiyle yaptığına kani idim. Ona karşı vaziyet almayı, kendim için manevi bir ölüm telakki ediyordum: Hemen o gün oğlum Samet'i Istanbul'a göndererek vakayı Fethi Bey'e olduğu gibi bildirdim. Fakat, yine de rahatlamadım. Reşit Galip Bey'in evine gittim. "Doktor, dedim, bana hayati bir yardımda bulunmanızı rica ediyorum. Fethi Bey iki güne kadar Ankara'ya gelecektir. Onun gelmesine kadar, bu gece yazdığım telgrafla mektubumun gönderilmesini geri bırakmak için tavassut etmenizi rica ediyorum!"

Doktor, benim çektiğim azabı derhal sezdi ve kahkaha ile güldü. "Müsterih olunuz, dedi, telgraf ve mektup ne gitti, ne de gideceği vardır. Saat üçten sonra yazılan bu gibi yazılara sarayda 'gece edebiyatı' denir ve hiçbir yere gönderilmez. Yaverle kâtipler bunu bilirler."

Hakikaten o günün akşamı, oğlumdan da Istanbul'dan telgrafla aldığım haberde Fethi Bey'in mektup ve telgraf almadığı haberini öğrendim ve böylece rahatladım!"

2

Saray şoförü Dadal Efendi, Murat'ın uzattığı posta makbuzunu aldı, başını hafifçe bükerek, değerli bir mücevher inceliyor gibi, bir zaman evirip çevirdi:

— Yazdınız dediğim mektubu demek! "Sanatoryum hastanesinde, aman bir yatak," dediniz mi? Dün!.. Makbuzu da budur! Tamam!.. Karıştırmadınız ya medrese falan. Medreseyi görmeleriyle, "Ulan, bu namussuz gerici, eksik olsun" der kâtip efendiler, yallah atarlar kâğıt sepetine, bekle ki, işlem görecek...

— Gazetenin adresini yazdım.

— Gazete! Aman, gazete gayet iyi... Gazete evet, evden bile iyi... Gazetecidir, şu halde, yardım yerindedir!.. Nasıl imzalattın katır inatlı hemşerime?.. Yola nasıl getirdin şunca zamandır "Olmaz" diye direten rezili?

— Laf aramızda, Dadal Efendi, imzalamadı, ne dersin! Önce diller döktüm, "yahu, sadaka istemiyoruz, hakkımızı arıyoruz" dedim! Diretti ki, katır kaç para?

— Ya?

— Bastım altına bir "Selim Nuri..." "Cumhurbaşkanı Sarayı'nda bunun imza sirküleri yok ya" dedim.

— Vay başıma! Ulan essah! Peki biz bunu neden düşünme-

dik Murat can? Vay ki, benim avanak akıllarım... Hemi de, hiçbir boka yaramaz akıllarım!.. Beyazıt Meydanı'nın kalabalığına, çok kederlenmiş gibi suratını buruşturarak bir zaman daldı: Olayın gerçeğinden bir şey çalabildin mi ağzından? Neyin nesiymiş bu kavga? Kiminle boğuşmuş?.. Ne zaman? Nerde?

— Yok! Biraz kurcaladım! Faydasız! Biz şimdi, bırakalım n'olmuş, neden olmuşu... Doktor Münir Bey çok telaşlı... Aslında, hiçbir hastalık karşısında fazla telaşlanmaz bizim doktor... Laboratuvar raporunu görmesiyle, can başına sıçradı. Öksürük, soğuklanma öksürüğü değil!

— Aman!

— Aman ya... Çok sıkıldı canım... Kendisine bir şey demedik. Senin anlayacağın, bildiğimiz ince hastalıkmış bu namussuz dert... Hem de galopan cinsi...

— Nedir o?

— Hızlı gideni... Raporu görmesiyle bizim doktor, "Gel bakalım," diye fırladı, sıhhat müdürüne koştu.

— Hastane için mi?

— Her hastane olmaz. Sanatoryum... Sıhhat Müdürlüğü'nden Belediye'ye gönderdiler. Belediyenin topu topu, on dört yatağı varmış bütün sanatoryumlarda... Düşün, İstanbul'un nüfusu yedi yüz bin... Düşün, bu yedi yüz bin kişiye on dört yatak... Yüz bine iki... Yalnız bir ay içinde yatak isteyen hasta sayısı kaç olsa iyi? Bin hasta... Bunların çoğu da mikrop saçıyormuş... Evlerde, otellerde, hatta sokaklarda sürünüyorlar... Bu sebeple aman iyi kovala bizim mektubu Dadal Efendi. Umut sizdedir!..

— Meraklanma kardaş! Ya biz ölmüş müyüz? Mektup ulaşsın, gerisini bana bırak! Dakkasında tamamdır, bitmiştir!

"Vay ulan dümbük! Tüh yüzüne Dadal gibi!" diye homurdanarak dudaklarını öfkeyle dişledi:

— Hayır, suç bende...

— Sende mi? Neden?

— Şundan ki, arkadaş! Bir delikanlı, durduğu yerde, zebunlaşmaya başladı mı, fazladan soğuklama öksürüğünü üç günde savuşturamadı mı, işin içinde bir bokluk olduğunu, anlamalı değil miydim ben?

— Ne gibi?

— Belli bir şey! Oğlan alta düşmüştür. "Geri dur" diyerek önüne gerilmenin sırasıdır! Burnuna vurmanın...

— Anlamadım! Neden geri duracak?

— Bizim Çorum'da bir delikanlı kötüledi de, savuşturamaz oldu mu, alta düştü, biliriz!

— Neyin altına?

— Doymaz kahpeye, kudurgan avrada uğradı, güç yetiremez oldu.

— Hadi canım! Selim'in yoktur o tarakta bezi.

— Sen yok belle. Kaçın kurasıyım ben? Hemi de karının adam eti yiyen câzusuna düşmüştür, hemi de bulaşık kahpeye düşmüştür. Bunu, amansız yerde bastırdılar Murat Efendi... Ağzının yarıklığı, şurasının burasının ezikliği, gözünün morarıklığı... Herif gayet öfkeye binmiş... Allah yarattı dememiş. Bizimki İstanbul'un yabancısı olmakla... Buna neden bu kadar kinlensin de, namussuz, öldüresiye yüklensin!..

— Kadın işi olsa muhakkak bir şey sezinlerdik Dadal Efendi!

— Neyi sezinlerdin? Sen, Çorum'un hovardalığa soyunmuş körpesiyle oyun mu oynamaktasın yahu! "Karda yürüyüp iz belli etmemek" lafı kimin üstüne çıkmıştır, hay yavrum, bizim Çorum hovardamızın üstüne çıkmıştır. Hele ki, ben bu lafı akıldan söylemekte değilim...

— Ya?

— Sağlam yerden aldım haberini...

— Yok canım! Kırkbirin Rüstemşah, dediyse, yalandır!..

— Rüstemşah! Biz Kayserili lafıyla hemşeri karalar mıyız? Ayıp ettin! Demek senin, imamın dul gelininden hiç haberin yok?

— Ne gelini?

— İmam gelini ki... Bir Selim değil, belki beş Selim olsa bana mısın demeyen bir imam gelini...

— Sanmam!

— Ya kılıcı kında görmüş, görgü tanıklarım varsa...

— Yalanlığı bundan belli... Hani, Çorumlu karda yürür de iz bırakmazdı? Nasıl gözlemişler kılıç kında?

— Gözlemişler... Gözlemişler... Çünkü, başıbozuk takımından tanık değil... Osmanlı polis memurları ki... Bekçiyi ardına alıp gezinen görevli tanık... İstanbul şurda kalsın, Bağdat'ta, Mısır'da, böyle bir iş olsa, zanaat gücüyle sezinleyen, iğne deliğinden bakar gibi, girdisini çıktısını bilen emniyetçi...

— Aklım almıyor! Selim... İmam gelini...

— Hay hay! Her gece... Ya da, bir iki gece arayla... Polis arkadaş dedi ki... "Dövüşü bilmem" dedi, "Her hal, bizim buralarda olmamıştır" dedi, "olsa bilirdim yüzde yüz" dedi.

— Eve mi alıyormuş karı bizimkini?..

— Ev yok! Önce bekçi sezinlemiş... İzlemişler. Bunlar, art arda toplamış girmişler, sizin yangın yerindeki çeşmenin kuru haznesine, gecenin bir yarısı... Bakmışlar ki. Tamam! İş o biçim!

— İnanılır şey değil!.. İmam gelininin eski dostuyla çatıştılar bu hesapça?

— Hayır! İmam gelini kısmında az biraz acıma olur ve de vicdan olur!.. İki aydan beri gelin hanımı boşlamış senin Selim kardaşın, demek, daha yamanını bulmuş... Derin derin içini çekerek saatine baktı: Nerde kaldı doktor beyimiz?

— Kaç?

— Üçü çeyrek... Yok töbe... Tam on altı geçmekte...

— "Üç buçuk, dört" demişti. Demek, bu senin Selim hemşerin?..

— Evet! Cuma günü pırtı yıkamış... Sermiş. Kimseye görünmeden, kuyruğunu omuzlamasıyla, yallah! Gidiş o gidiş... Tam üç gün üç gece... Bana sorarsan karı bunu havadan kapıp yatağa vurdu, bastırdı, aman demesine bırakmadı. Şaşırttı ki, aynen topa tutulmuş maymuna çevirdi. Saata maata, güne müne bakacak, sağı solu kollayacak güç komadı. Bana sorarsan, bunu uykuda bastırdılar arkadaş! Bastırdılar, demekteyim, çünkü bu kötek bir kişinin atacağı kötek değil... Göz kurdu kırma köteği hiç değil... Herifler buna, candan, yürekten çekmişler sopayı... Demek kahpe, gayet yakıcı güzel ki, yürekten tutkunlar gezdiren bir yakıcı güzel... Bizim oğlanın soğuklatmayı ince öksürüğe çevirmesinden belli ki, adam eti yiyen bir kahpedir ve de dur durak bilmeyen, soluk vermeyen kudurgan soyundandır! Böyle kahpelerin tutkunları da, tutkunluk kudurganı olur! Karının oynaşına hiç acımaz!.. Aslına bakarsan aslına... Garsona seslendi. Duyuramayınca sövdü: Aslına bakarsan, gizlisi kalmamıştır bu işin Murat Efendi... Tepesine dikildim önceki gün... "Kıpranma, deli öğretmenin Selim" dedim, "Gizlilerin bilindi, bak bakalım şimdi utanmaz mısın?" dedim. Sana dediklerimi birer birer saydım döktüm. "Nasıl bunlar böylece?" dedim. Kafa salladı bir zaman... Sırıtmaya çabalayaraktan kafa salladı, sonra gözlerini yumdu ki, açıkçası, "Tam üstüne vurdurdun, aşk olsun Dadal Efendi!" anlamınadır. Kasılarak bir zaman meydanın karışıklığına baktı: Lakin, arkadaş kötek çalmak olur ama, bu kadar mı olur? Baktım da... Evet, adamlıktan çıkarmışlar namussuzlar bizimkini resmen... Nerdeyse, fukaranın, canı gitmiş de bir kalıbı

kalmış... Kalıbı da... Kulak verme, hışır edip bırakmışlar! Birden çok öfkelenmiş gibi dizlerini döverek çırpındı: Vay ki, ulan kahpe avratlılar!.. Vay ki, orospu dölleri!.. Benim hemşerimi... Soğuklatma güçsüzlüğünde ve de kudurgan avrat yorgunluğunda bastırıp... Ulan biz kimiz? Biz Çorumlu değil miyiz? Ya Çorumlu, öcünü yerde koyan mıdır, dümbükler! Ya bunun hesabı katbekat sorulmaz mı? Vay ki, akılsız İstanbul kopukları... Vay ki, başlarına çökecek fırtınayı düşünmeyen namertler, Selim hemşerimi, gurbet yerde, yekâyek mızrak tutup... Kuytuda kavrayıp çala çala elden ayaktan düşürüp... Gâvura koyulur gibi koyulaaktan... Vay ki, ulan siz adam eti yiyen misiniz ve de can alıp soluk vermeyen misiniz? Vay ki, yeterdi şuncacık sezinleyeydim kardaş... Ardına düşüp izine basaraktan sokulmaz mıydım? Baskın basanın deyip bastıkları sıra, karakuş gibi tepelerine çöküp, "Yahey! Vardım" diye nağralanıp, hamlemize hamle isteyerekten dalıp, devirip... Yanından geçen garsonun eteğine yapıştı: Ulan rezil, beri bak! İşmar etmekten elim koptu, nerdedir, taze çaylar? Hanidir? Ulan "Ahmet" demekten sesim kısıldı, sağır Ahmet, haniya demliler! Yıkıl! İçini çekti: Hayır arkadaş! Şu benim Selim hemşerimde şuncacık akıl yokmuş, ne kadar yazık!.. Kalıbının adamı değilmiş, ne kadar yazık... Rahmetli babasının deli öğretmen adına layık oğul olmayışına başkaca, ne kadar yazık! İstanbul gibi korkulu yerde, sen kudurdun mu ki, soğuklamanı, öksürüklerini savuşturmadığın sıra... Dadal hemşerinden uğrun ve de Murat kardaşından uğrun... Sen tatlı canı pazardan mı buldun ki, âdem eti yiyen câzularından karı sevmeye kalktın kendi başına? Ben seni tembihlemedim mi ki, İstanbul oyunları, ille de İstanbul'un zamparalık düzenleri yamandır! "Yolunu vururlar senin" demedim mi? "Başına gelir ki, yiğitlik elden gider" demedim mi? Peki, n'olacak şimdicik?.. Öcümüzü almayınca,

bize dur otur kalmış mıdır? Davran hadi, zıpla kalk!" dedim!

— Kim kalkıyor? Selim mi? Neden?

— Bir de sorarsın be Murat Efendi! Ya bu öcü biz nasıl alacağız düşmanımızı bilmeyince... Önümüze düşüp bize gösterecek değil mi? Garsonun koşturduğu çaylara önce beğenmemiş gibi baktı. Sonra, yavaş yavaş keyiflendi: Ulan köpoğlu garson Ahmet! Döktürdün ki rezil, patronun olacak dümbüğü batırmacasına... Aferin! Oyuna kalkmış da, zil vuruyor gibi omuzlarını cilveyle oynatarak, çayı şıkır şıkır karıştırıyordu: Evet!.. Olursa bu kadar olur!.. Murat'a baktı. Birden umutsuzlanıp başını salladı: Hayır arkadaş! Suçluyu ararsak, yalan mundar! Suçlu senin Dadal Efendi kardaşındır! Onu bilmem, buranın İstanbul gurbeti olduğu akıldan çıkarılmayacaktı. Doğrusu, Selim hemşerim, evet, akıllıdır, aklı gövdesini gezdirmeye elverir ya, bu laf, delikanlı kısmı, karı şerrine uğramadığı zaman geçerli... İstanbul'un yakıcı orospusu araya girince... Buyur bakalım! Öp babanın elini! Tüh yüzüne Dadal gibi desene... Ulan teres, bunca çemberden atlayıp nice nice kahpe avrat pusularını yırtıp çıkıp... Sana benzer mi fukara Selim hemşerin?.. Şunun kulağını bükmek yok muydu vaktiyken? "İstanbul kahpelerini, sahipsiz belleyen yanılır" demeli değil miydin? "Bunların sevdalısı ayrı olur, paralısı ayrı olur ve de belalısı ayrı olur" demek yok muydu? "Bu kahpe senin anan mı, bacın mı ki, görmenle güvendin alçak" desem! Sağı solu, önü arkayı güzelce kollamadan, geçeceğin kapıyı, ille de, kötüsü gelirse, hoplayıp çıkacağın deliği görüp yoklayıp aklına yazmadan zırpadak yatağa girile mi bilir? Yanın sıra, yüreği söyler, bileği tutar bir can yoldaşı alıp gitmeden, hiç olur mu? Senin dünyayı unuttuğun amansız geçitte, ahpabın eli tetikte beklemeli olmayacak mı? Evet! Karıların yerini yurdunu anlayalım!

— Yahu, şimdi karı yeri yurdu arayacak sıra mı?

— Vay, aranmayacak da, ya n'olacak yahu? Hemşerimizi kuytuda bastırıp ezenlerin yanına mı kalacak ettikleri?.. Ya bizim saray şoförlüğümüz? Naparım ben adamı?.. İstanbul valisinin kayınçası olsa naparım? Ağrı'yı, Hakkâri'yi boylatmaz mıyım? Boylatırım vallah! Söker atarım! Çünkü, bizim işimiz salt direksiyon sallamak mı! Hayır! Gazi Babamız, başkaca, tatlı canını güvenmiştir bize... Onu bunu bilmem, Saray şoförlüğünü ele geçirmekten, cenneti ele geçirmek kolay! Nice nice gizli, açık sınavlar savuşturacaksın! Her bir yanın ölçülüp biçilmiş, iyice denenmiştir. Ağzının sıkılığı, gözünün karalığı, bileğinin tutarlığı, yüreğinin yiğitliği, ille de, köpoğlu köpek kurnazlığın, başkaca, lüverle attığını vururluğun kantardan geçirilmedikçe, altın tartar terazilere vurulup dirhem oynamadığı görülmedikçe Saray şoförlüğüne geçile mi bilir? Dahası...

— Dahası mı kaldı yahu?

— Dahası, oğlum Gazeteci, saray şoförü demek, Türkçesi, nice mihenk taşlarına sürtülerekten değeri hükümetimizin defterine geçirilmiş herif demektir. Çünkü, Çankaya'mızın Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda barınayım dersen, "Biz şoförüz, salt araba sürmeyi biliriz" diyerek garajda uyuklamak yooook! Her bir işe seğirteceksin ve de her bir hizmetin üstesinden geleceksin. Saraya sokmadan önce, İçişleri, Dışişleri, Sivil Emniyet ve de askeriyeden Milli Emniyet seni elekten geçirir, ciğerinde kaç damar olduğunu fişine yazar, daha çetini, Gazi Paşa'mız sınava çeker. Sınavları yüz akıyla atlatamadın mı, "Bana yaramaz" der defler. Bizi de sınadı kurban olduğum, birazını açıktan, birazını gizliden sınadı. Baktı, direksiyon: Demir kazık... Baktı, laf anlamak: Şipşak... Leb demenle leblebi... Ayak çabukluğu dersen, bildiğin fırtına... Hele silahşorluk... Attığını vurmak... Yirmi adımdan hedefe arka verip, "bir iki üç" denmesiyle şimşek gibi

dönüp koca nagantı çekip, mermisini götürüp el kadar hedefin on ikisine mıhlamak, tamam!.. Başka hünerlerimizi birer kez denedi de, atıcılığa geldi mi tam üç kez denedi. Dediğim gibi, arka dönük silah belde çekip fırlanaraktan vurmamızı, denedi. Silah belde olup, "Aport" demesiyle koşaraktan vurmamızı, denedi. Sonra da tetik çekip on ikiden zımbalamamızı denedi. "Ulan aferin Çorumlu! Bu nasıl bi keskin vuruculuk?.. Gidip çekiçle mi mıhlamaktasın köpoğlusu?" diyerekten sırtımızı sıvazladı, nah bu belimdeki nagantı bağışladı. "Benden çok sana yaraşır" demesi de caba... Nice nice paşalara, beylere, vekillere, mebusanlara "Çocuk" der de, kıyamete kadar var olası Gazi Babamız, bize geldi mi, neden, en ağır sarhoşluğunda, "Dadal oğlum", "Arslanım Dadal" der? Çünkü, canını güvenmiştir.

Saray şoförü Dadal Efendi çaydan bir yudum aldı. Beğenip damağını şaklattı. Biraz daldı. Saray cigarasından yakıp iki öksürdü:

— Bu kez Ankara'dan Yalova'ya gelirken, İbrahim Bey'in yayla köşkünde n'oldu bakalım? Gecenin bir vakti, Gazi Paşa'mız, bizi sesledi. Saray mebusanlarımızla atıcılık yarışına sürdü. Huyumuzu bildiğinden, "Atıcılıkta mebusan, şoför ayrıntısı yoktur. Hatır matır sayar, vurmazlanırsan gerisini kendin düşün" diyerekten parmağını sallayıp, "Haydindi, rast getire" deyip kumandayı bastı. Önceleri yirmi adımdan şişelere mişelere attık. Sonunda, çok yaşasın Gazi Paşa'mız, "Göreyim seni Dadal oğlum... Şu ampullerin mavilerini söndür, çünkü Yunan bayrağı mavisidir. İstemem" dedi. "Hay hay efendim, can baş üstüne" diyerekten sıvandım. İbrahim Bey daldan dala tel çekip renk renk ampul sallandırmış. Bütün kötü Yunan bayrağının kötü mavi ampullerini, koca Tanrı'nın desteğiyle, birini sektirmeden söndürdük! Dünya durdukça durası Gazi Paşa'mız, "Nasıl bu benim

Türk oğlu Türk Dadal'ımın damarlarındaki temiz kan gücü?" diyerekten mebusan beylerimize karşı bir zaman kasıldı. Ardından, "Hadi gösterin kendinizi, mebusan beyler, şu akılsız İbrahim Bey'in donanmasına kattığı yobaz yeşili ampullerini de siz karartın bakalım" dedi. Bunlar silahlarına sarılıp bir uğurdan ateşe başladılar. Kimi vurduysa da, kimi keyif haliyle attığını vurdurup, gerekmez yobaz yeşillerini bitiremedi. Bu kez, Gazi Paşa yeniden bize dönüp, "Göreyim seni, Dadal oğlum, yüzümü kara etme" demesiyle beni bir gayret kaptı kardaşım, nerde olduğumu unutup ve de "Ya Allah!, Ya Gazii!" diye naralayıp ardı ardına öyle sıkmaya ve de vurmaya başladım ki, fukara İbrahim Bey durum vaziyetin gayet yaman olduğunu bilip hemen Gazi Paşa'nın ayaklarına düşüp, "Aman efendim, vakit gecedir, yerimiz yayladır. Bu senin Dadal oğlan bütün ışıkları karartmak niyetinde olup... Bizi karanlıkta koymasın!" diye yalvarmaya çöktü. Gazi Paşa'dır, "Nasılmış bu benim Türk oğlu Türk'ümdeki keskin atıcılık beyler?" diyerekten bir zaman güldü. Saray mebusanlarımızın silahları hep kendi armağanı olduğundan, "Tüh yüzünüze... Taşıdığınız silahların ve de size bunları armağan edenin ehli değilmişsiniz, yıkılın" demesiyle... Saray mebusanlarımızın her biri bir yana dağılıp... Gazi Paşa'dır, eli cebe salıp bir zaman aranıp, aradığını bulamayıp, "Vah ki, bahtına tüküreyim Dadal oğlum, yüreğimden kopanı bulamadım. Beş yüz kayme gelecekti. Elli kayme bile çıkmadı. Bana şurdan bi kalem bul" dedi. Kalemi ossaat uzattılar. Bir beş liralık panganotun üstüne "Gazi Mim. Kemal" diye imzayı basıp verdi. "Bu böylece bankada beş yüz on kuruşa geçmez ya Dadal oğlum, bilene beş bin liradan değerlidir" deyip verdi. Biz Saray şoförü olduğumuzdan böyle durumda napılacağını biliriz. Diz çöktüm, beş kaymeyi alıp yüzüme gözüme sürüp, öpüp başa götürüp "Hak bereket!"

diye cebe attım. Millet dağıldı, Gazi Paşa uykuya çekildi. Bize geldi mi, hadi yiğitsen uyku tutabilsin bakalım! Çünkü, beş yüz kayme yitirmişim. Cüzdanı aceleyle evde bırakmasaydı, ya da, zengin mebusanlardan biri yanında bulunsaydı, beş yüz liraya konmuş gitmiştik. Hemi beş yüz panganottan olmaktasın, hemi de şu kadar mermi parası cereme vermektesin... Gene derin derin iç çekti: Bizim uykuyu yitirmemiz kaç para... Uykuya metelik vermemeyi Gazi Paşa'mızda görmeli... Paşa kısmının, başkaca, vekil-bakan kısmının, yükü ağır olduğundan uykusu kaçkın olur ya, bu kadar mı olur?.. Evet, uykuyu boşlamış paşa çok görülmüştür ama, Gazi Paşamıza benzeri vardır diyen yalan söyler. Üç yıldır saraydayım, sabah ışımadan Gazi Paşa'mızın ışık söndürdüğünü görmedim. Uykuyu yitirmiştir ki, Gazi Babamız, "Köylü bizim efendimiz" diyerekten yitirmiştir. Lafa dikkat isterim. Ne demektir "Köylü bizim efendimiz?" Köylü kim, bir koca Gazi Paşa kim? Laf gelimi bir laftır bu... "Vatan millet yoluna zorlatmaktayım" anlamınadır. "Köylü takımına efendi dedikse, gerisini anlamalı" demektir. Bunca padişah gelip geçmiştir. Osmanoğullarından... Bunca tarih kitapları yazılmıştır ki, eşşek yüküyle yazılmıştır. Bak bakalım birinde böyle okkalı bi laf var mı? Evet, işi gücü hep milletledir Gazi Paşa'mızın, Allah gücünü artıra... Milletin derdini düşünmekten ve de yarar dermanını aramaktan gözüne uyku mu girmektedir ki, başını yastığa koyabilsin! Gecenin bir vakti, seni sidik sıkıştırır, memişaneye giderken bakarsın ki, odasının ışığı yanmakta, bildiğin çoban yıldızı gibi... Nöbetçiler, yaverler değişe değişe beklemekteyken candan usanır, Gazi Paşa'mız usanmaz. "Yahu senin başında, üstün müstün, müfettişin mi var ki, çabalarsın?" desem... "Şunun birazı da yarına kalsın" desem... Biz yatmaktan usanırız da, sen çabalamaktan bezmez misin? Arada bir yaverler kahve koşturur.

Sorarım: "Napmakta gecenin bi vakti hey Allah? Buna can olup nasıl dayanır?" derim. Saraya ilk girdiğimizde, yalan mundar, günahını aldık Gazi Paşa'mızın az biraz... "Avrat mavrat mı attı yukarıya, gizliden cümbüşlenmekte mi hey koca Tanrı?" dedik. Atar atar. Erkektir. Başkaca, paşadır. Hemi de sıradan askeriye paşası, başıbozuk paşası değil, vatan kurtarmış bir paşadır, sıçramış Cumhurbaşkanlığı tahtına kurulmuştur ki, emrine yok yoktur!" dedik. Meğerseme, okurmuş Gazi Babamız ki, adam kaldıramaz irilikte kitapları devirerekten okurmuş... Niyeti, her bir kitaptan bir akıl alıp vatanı milleti kurtarmak... "Yahu, desem, vatan millet kurtarmaksa ancak olur. Bilmeyen mi kaldı? Çizmeleri çektin, kılıcı kuşandın. Kötü Yunan'ı teptin, bozdun; sürüp götürüp gâvur Izmir'inden denize döktün. Ödevse yüz akıyla başarılmıştır. Sırayla desem, sıranı sen savuşturdun. Az biraz da başkaları çabalasın. Beyden, paşadan, dahası, müşür takımından senin bunca adamın var. Bunlara bunca aylık vermektesin her aybaşı tırrınk! Biraz da onlar kurtarsın!.. "Peki, hiç mi yorulmaz bu mübarek?" diyeceksin. Haaşaaa... Hiç yorulmaz Allah... Gazi Paşa'mız da bildiğin âdemoğludur. Etten, kemiktendir, demir çeliğinden dökülmüş değildir. Yorulur yorulmaya, arada bir, ama senin benim gibi yorulmaz. Yorulduğu, gözlerinin az biraz kayıp şaşılaşmasından bilinir, başkaca, öfkesinin kabarmasından anlaşılır. O sıra önüne babası çıksa, haşlar. "Yıkıl!" diye kükredi mi, anla ki, tamamdır, yanına varılası geçmiştir. İşte yoruldu. Şuraya uzansa da uyusa ya güzelce... Yok... Başını eline alıp gözlerini yumar. Beş dakka, çok çok on dakka... Biz beriden solukları keser bekleriz. Yaverler sinek vızlatmamak nöbetine girer. On dakkayı geçirdiğini gördüm diyen halt etmiştir. Saat tutmacasına tam on dakka oldu olmadı, "Geeel" bağırtısı patlar içerden. "Geeel" bağırtısı "Sade kahvem yetişsin" anlamı-

nadır. Dakka sekmez yetişir, çünkü cezveler sıra sıra kızgın küle sürülü bekler. Kıyamet kopsa kahve ocağı sönmez. Kahvecibaşının dediğine bakarsan, savaş alanında da bu böyleymiş... Evet, "Gel" bağırtısı basılmadan sade kahvesi kapıdan içeri geçmiştir. Fincan dedimse, bildiğin ağzı yayvan Mekke fincanı... Kahvecibaşı huyunu aldığından kahvelerin ardını kesmez. Üç kadarını hiç emir beklemeden salar. Üçten gerisini aralar az biraz... "Gel" bağırtısı bekler. Anladın ya Murat Efendi! "Gel" bağırtısı, bildiğin kahve... Biraz düşündü. Aklına geleni söyleyip söylememek üzerinde sallandığı hırıl hırıl solumasından belliydi:– Böyledir ömrü uzun olası Gazi Efendi'mizin işleri ve de gayet yamandır... Aslına bakarsan... Birden toplanıp dikildi. Elini gözlerine siperleyerek ileriye doğru baktı: Nedir yahu! Kötü Kayserili Rüstemşah rezili değil mi şu, it gibi seğirten herif?

Murat telaşla davrandı:

— Rüstem elbette... Hey gözüm! Tazı önüne düşmüş tavşan kaç para... Oh! Bunu bir bunaltan olmuş!..

Kırkbirin Rüstem, yumruklar göğüste jimnastik adım koşmuyorsa da, koşmaya yakın çabalıyor, bir adımda iki adımlık, belki de üç adımlık hoplayaraktan geliyordu. Zararına bir iş olmasa yerinden kalkmaz bu herif...

— Aman Dadal Efendi... Selim'e bir hal olmasın!

— Yoktur bir şey Allah'ıma şükür... Bu Kayseriliye... Hey akıl... Biri, "Beyazıt'ta hükümet para dağıtmakta" demiştir. İnanmasa da seğirtir Kayserili, ister istemez! Feral ol! Yöneldi bu yana... Hey vah! Kendini yallah etti tramvayın altına... Dur ulan! Sıyrıldı! Ulan, pire misin rezil!..

Kırkbirin Rüstemşah soluk soluğa yaklaştı. Dadal Efendi'yi görünce, ölmüş dedesini görmüş gibi sevinerek ellerini kaldırdı:

— Hay Allah senden razı olsun Dadal abi!.. Hızır Peygamber

misin yahu!..

— Nedir? Nedir telaşın, bi kötü haber mi?

— Demek buradasın! Oh! Ölsem de gam değil... Ya şimdi n'olacak dümbükler, ya şimdi!..

Murat sertleşti:

— Ne var? Selim nasıl?

— Selim iyi... Vay ki, Dadal abi... Aman durmayalım kardaşlar, davranmanın yeridir. İmansız komiser bizi bitirdi.

— Sebep?

— Bitirdi ve de dinim gibi bilmekteyim rüşvet umaraktan bitirdi. Başkaca, sanırım, medreseyi elimizden alıp... Bunun niyeti, Dadal abi, içerisini kahpeyle doldurup resmen işletmek... İş bizden geçmiştir. Saray şoförlüğünü gösterecek kertedir!

Murat bir daha çıkışınca, Dadal Efendi'yi orada bulmaktan ileri gelen sevincin maskaralığını zapt edip olayı özetledi: Bunlar medresede oturmakta iken... İki polis, bir komiser muavini... İki bekçi gelmiş... Medreseyi boşaltmaya girişmiş...

— Emir nerden, emir?

— Emir... Savcılıktan... Aslında, kâğıdı Evkaf Müdürü yazmış, Dadal abi...

— Hastamız vardır, diyemediniz mi yüreksizler! "Olmaz" diyerekten dikilemediniz mi, tuh yüzünüze!

— Denmez mi? Dendi ne güzel, dikilindi de az biraz... "Üç gün soluk verilsin!" diye bağırdım, "Yer bulunsun!" diye bağırdım, "Yahu biz Moskof yesiri miyiz?" diye bağırdım ki, komşular birikti. Başkaca, bizim rezil Talaslı sırasıdır ve de yaran olur sanıp, kendini zorlayaraktan ağlamaya durdu, gözünden ip gibi yaşlar dökmeye durdu, gâvur görse hamiyetinden müslüman olur!

— Ey!

— Esi!.. İmansız komiser muavini! "Ulan sulu göz! Bize bu

numara söker mi? Çekil çiğnerim!" diyerekten sopayı kaldırmasıyla...

— Sopa... Bildiğin, bir komiser muavini... Dadal Efendi hiçbir şey anlamamış gibi Murat'ın yüzüne bir an bakmış, sonra "Hay!" diye hoplamıştı: Vay ki, ya ben... Yahu, neyin nesidir gazeteci, senin aklın ne kesmekte?.. Bu esinti nerden kardaş? Hey vah! Bu benim hemşerim... Sakın, mebusan karısına mı uğradı bilmezden?.. Hemi de öyledir. Belki de, arkadaş, daha korkulusu, bildiğimiz polis karısına uğramıştır!

Kırkbirin Rüstemşah, "Polisler medreseye karı doldurup işletecekler" karalamasını yolda uydurduğu için, "karı" lafıyla şaşkına dönmüş, "Dadal Efendi, keramete mi bindi" diyerek ürküntüyle irkilmişti:

— Ne karısı, aman Dadal abi, karı şerrine mi uğradık sakın? Hey vah ki yamandır, çünkü, bu derdin dermanı hiç yoktur.

— Haşşunu bileydin kötü Kayserili! Karı şerridir ve de karı şerlerinin bitirimidir. Vay ki, vay! Vay ki, rakıcı komiser! Ya biz Saray Şoförü olup... Ulan sen bizi öldü mü belledin temelli? Benim hemşerime... Hemi de hasta yatağında yatan bir hemşerime... Kahpe karı hovardası lafına kapılaraktan... Ulan, kancık it kuyruk oynatmayıca erkek it zorlatarak bir halt mı edebilir! Yuf olsun senin komiserliğine rakıcı deyyus, buncacık şeyi bilmeyince!.. Birden tepindi: Ben bunları... Yahu Murat Efendi, durmanın sırası mı, Allah lillah aşkına! "Varıp yetişelim, tahta biti gibi ezip savuşalım" demek yok mudur? Hopladı kalktı "Vay!" diyerek lüveri arayıp buldu palaskasında ileri geri gezdirdi. Biraz döneledi. Öfkeden boğuklaşmış bir sesle bağırdı: Ulan nerdesin, kulağına dürttüğüm Ahmet garson! Ulan kahveci gibi sakalına tükürdüğüm Hacı Abdülrahman... Hep mi öldünüz? Garson seğirtince, yirmi beş kuruşluk banknotu buruşturup yüzü-

ne çaldı: Tüh! Adamlık size ne kadar uzak! Müşteri kullanmak böyle midir? Hakçası bu paraları vermeli değildim ya... Dua edin başımda yanan ateşe... Yürüsene bre Murat Efendi! Şoför kasketini kafasında çevirip sağ kaşına yıktı, Kırkbirin Rüstemşah'a döndü: Yatağından çıkarmasaydınız Selim hemşerimi... Giyinmeye falan durduysa, kötü komiser lafıyla, kızarım ki, öfkemin basılası hiç kalmaz!

— Durdurdular mı namussuzlar bre Dadal abi?.. Kalkmaya bıraktılar mı namussuzlar!

— Ya?

— Yası... Ben gelirken yatağı bekçilere sürütmekteydi tıfıl komiser yardımcısı ve de "Hadindi" diyerekten Rumeli diliyle, tepinerekten sürütmekteydi.

— "Dadal vardır, ardımızda" demedin mi kansız Rüstemşah... "Saray şoförü Dadal Efendi ağamız" diyemedin mi?

— Yalan mundar! Sen aklıma gelmedin ya, bir iki mebus adı sayayım derken...

— Mebus adı! Yahu, mebusların çuvalı kaça? Yuh olsun! Adam, saray şoförü Dadal Efendi, adını ortaya atıp...

Murat, Rüstemşah'a sordu:

— Ne dediler mebuslara?

— "Bu işe mebus karışmaz" dedi komiser yardımcısı, "Emir gayet sıkıdır ve de büyük yerdendir gayet" dedi.

Dadal sevinçle göğsünü yumrukladı:

— Vay ki, tamam! Vay şimdi bitirdim! Kendileri ettiler kendilerine... Ulan bu memlekette kaç büyük yer varmış bakalım? Evet, bundan böyle ferah olacaksın ve de keyfine bakacaksın Rüstemşah! Cambaz Medresesi'nin tapusunu bundan böyle cebine attın bil! Görelim bakalım Gazi Paşa'mızdan başkaca büyük yer neresiymiş? Evet, nah şu and, şu yemin! Vefa'nın sarhoş ko-

miseri şimdiden uçmuş gitmiştir. Doğuyu boylamıştır. Aklımın kestiği: Bu İstanbul'un polis müdürü de arkasından cavlağı çekmiştir ya, valisini bilmem...

— Hay nur ol Dadal abi!.. Aman, kâğıdı yazıp evimizi başımıza yıkan Evkaf Müdürü'nü unutmayalım!

— Oğlum, sen bana gel! Polis müdürünün, valinin toza gübüre karıştığı yerde, evkafın adı mı okunur? Evkafçılar gittiler ki, yediden yetmişe... Hadi, gelin bakalım izime basarak...

— Dur arkadaş! Ya, Doktor Münir Bey?..

— Essah!.. Dadal Efendi, bir ayağı ilerde, şahadet parmağı havada, kalakalmıştı: Yahu gördün mü, bu Doktor Bey'in bize ettiği işi? Ne olacak şimdicik peki?

— Garson Ahmet'e haber bırakalım! Tanır Doktor Münir Bey'i... "Medreseye gittiler. Aceleymiş, dediler" desin! Ayağına çabuktur, bakarsın bizden önce yetişmiş!

— Vay! Bu da mı yazılı haritada! Ne hacet, ölmeli daha iyi!

Yürüdüler. "Yürüdüler" dile kolay! Belli ki, yetişip çarpma, düşürüp çiğneme yürüyüşüdür, belki de, tıpatıp evvel zamanın Enver Paşa kudurganlığının Babıâli baskını yürüyüşüdür.

Bunlar böylece, her adımda öfkeleri arttığı için, biraz daha hızlanarak Cambaz Kadı Medresesi'ne yetiştikleri zaman, tıfıl komiser yardımcısı da, bekçileri, imamın topladığı birkaç serseriyi, "Hayda!" diyerek zorlayıp hücreleri hemen hemen tamamıyla boşalttırmış, beş Darülfünun öğrencisinin yaşama sefaletini meydana dökmekten başka hiçbir işe yaramaz öteberilerini, kitaplarıyla beraber kapının iki yanına yığdırmıştı.

Dadal Efendi'yle Murat, Selim'i göremeyince, hastayı odasından dışarıya sürükleyeceklerine inanmamış olacaklar ki biraz sakinleştiler.

Üç Kayserili öğrenci, kasaba pazarlarında gündeliğe götürecek iş sahibi bekleyen işçiler gibi duvar dibine çömelmişlerdi.

Polislerden biri –tıfıl komiser yardımcısı– altına çektiği bir arkalıksız iskemlede, bir şeyler yazıyordu. (Herhalde tutanak olmalı). "Emrin büyük yerden geldiği", bir yanlışlık yapmamak için, her kelimede dilini ağzının sağ yanından dışarıya sarkıtarak ıkınmasından belliydi.

Dadal Efendi'yi tanıyan mahalle polisi, ayaklarının arasına kurşun sıkılmış gibi, ellerini oyluklarına koyarak bir kez "Hay" diye hoplamış, ilk aklına gelen savuşmak olmalı ki, birkaç kez topaç gibi dönmüştü.

Komiser yardımcısı, gelenleri meraklı yolcular sandı, baktı, adam hesabına almadı, öğrencilere dönüp çıkıştı:

— Neydi hastanın adı?

Kayserililer Dadal Efendi'yi görünce ayağa kalkmışlardı. "Şimdi n'olacak" diye düşündüklerinden soruyu birden karşılayamadılar.

— Hastanın adı mı?

— Hangi hastanın?

— Avanaklık istemez! Kaç hasta var! İçerdeki hastanın?

Dadal Efendi, işin keyfini çıkarmak için, sesini gücü yettiğince yumuşatıp enikonu yalvarırcasına söze karıştı:

— Napacaksın bakalım memur bey, hastanın adını?

Komiser yardımcısı, it mi, eşek mi bakmadan çıkışmayı sürdürdü:

— Lazım ki soruluyor!

— Orası öyle ya... Gereğini bilsek!

— Gereğini biz biliriz! Basın bakalım! Hadi işinize... Yallah!

— Basılabilse, ah ne kadar... Ah ki, ne kadar...

Komiser yardımcısı bu kez sesi beğenmemişti. Kaşlarını çata-

rak başını kaldırdı. Dadal Efendi'yi dipten doruğa süzdü. Hiçbir şey sezinleyemediğinden, az kalsın elinin tersiyle defleyecekti Arkadan, mahalle polisinin işaretle bir şeyler anlatmaya çabaladığını görerek tek gözünü kapatıp başını salladı:

— Nedir, açık söyle!

Mahalle polisi, gökyüzünü gösterip, iki eliyle direksiyon kırma işmarına geçerek çırpınıyor, arada bir "VVVV... Dank dank!" diye otomobil sesleri çıkarmaya çabalıyordu.

— Söylesen be!

— Muavin Bey... Dadal Efendi ağabeyimiz... Allah uzun ömürler versin! Gazi Paşa Hazretleri'nin başşoförü olup...

— Gazi Paşa mı? Ne Gazi Paşa? Delirdin mi herif?

— Evet, bildiğimiz Gazi Paşa Hazretleri'nin başşoförü Dadal Bey ağabeyimizdir ve de...

Komiser yardımcısı, nolur nolmaz diye düşünerek gönülsüz kalktı, selam verdi.

Dadal, istemediği bir sırada tebdile soyunduğu meydana çıkmış Osmanlının cihan padişahı gibi kasıntıyla sorusunu tekrarladı:

— Hastanın adı dedindi! N'olacak hastanın adı?

— Efendim! Boşaltma kararı var. Uyguladık. Tutanağı imzalatacağız!..

— Ah ne kadar iyi... Demek boşaltma kararı... Uyguladınız... İmzalatıp yallah! Peki, nerde bakalım bu adı belirsiz hasta, ben görememekteyim!

Komiser muavini, polisliğe meraklı, bu zanaatte ilerlemeyi kafasına koymuş bir gençti. Bütün Şerlok Holmesleri, Mösyö Lökokları, Nat-Pinkertonları, Nik Karterleri, Şandelkandelleri hatmetmiş, hafiye filmlerinden hiçbirini kaçırmamıştı. Kendisini okur yazar, görmüş geçirmiş, her durumun üstesinden gelir kur-

nazlardan sayıyordu. Biraz daha kibarlaşıp gülümsemesine dostluk katmaya çalışarak sordu:

— Neniz olur efendim? Yakınınız mı?

— Kim? Adı belirsiz hasta mı? Nerede şimdi bizim adı belirsiz hasta?

Kayserili öğrencilerden biri komiser yardımcısının duraklamasından yararlanarak, ağlar bir sesle atıldı:

— Dadal abi... Bu imansızlar, Selim hemşerini, sürüyüp avluya atakodular, it leşi gibi...

— Neee! Benim hemşerimi? Hemşeri ne demek? Kardaştan ileri. Kardaşımı hemi? Bunlar... Sürüyüp... Devletimizin, milletimizin bir Darülfünun öğrencisi olaraktan... Ve de, milletimizin, devletimizin malı bir Cambaz Kadı Medresesi'nden. Vay ki, Cumhurbaşkanımız Gazi Mustafa Kemal Efendi'mizin kurduğu Cumhuriyet döneminde, kurtardığı bir vatanda... Ya ben adamı naparım Kayserili? Şunlara bir diyeniniz olmadı mı yahu? Dadal Efendi vardır ve de Saray Şoförü'dür, resmen arkamızdır, diyeniniz?

Murat, bu can alıcı söylevin sonunu beklemeden sıçrayıp avluya girdi.

Selim Nuri'nin yatağı gerçekten dışarı sürüklenmiş, incir ağacının gölgesine bırakılmıştı. Hasta, yüzü mumdan dökülmüş gibi renksiz, göğsü soluklanma gücünü yitirmiş gibi hareketsiz yatıyordu. Olup bitenlerin farkında değilmiş, ya da farkında olmak istemiyormuş gibi gözleri kapalıydı. Yüzündeki dayak izleri biraz geçmiş, salt dudağındaki patlak kalmıştı. Yorganın üzerine bıraktığı elleri ölü ellerine benziyordu.

Murat yaklaşıp yanına çömeldi:

— Nasılsın Selim? Ateşin nasıl?

— Sen misin Murat? Yok bişey! İyidir. Dışardaki bağırtıya

kulak verip sesleri tanımaya çalıştı: Dadal mı? Nereden duymuş? Bilmezden mi uğradı?

Susup dinledi. Saray şoförü Dadal Efendi bar bar bağırıyordu:

— Ya biz kimiz, muavin polis? Ya biz, koca Tanrıya şükür, Saray Şoförü Dadal Efendi değil miyiz? Ne demektir, vatanımızın öz yavruları Darülfünun okulu öğrencilerimizi hükümetimizin malı, Cambaz Medresesi'nden sürüp çıkarmak ve de sahipsiz it hesabı sokağa dökmeklik ve de başkaca, hastamızı döşeğiyle... Ya biz ipten adam alır değil miyiz ve de öfkeye bindik mi, Gazi Paşa sayesinde iplere adam iteleten değil miyiz?

Selim Nuri kederle gülümsedi:

— Söyle şuna bağırmasın! Komşulardan ayıp! Iyisi uzatmayalım bu rezilliği... Bir araba çağır, şimdilik ucuz bir otele yerleşelim!

— Deli misin! Düzeltir hemen bu işi Dadal zıpırı...

— Düzeltemez! Dediğimi sen yap hadi!

— Kolay! Dalgınlıktan kurtuldu: Düzeltemez mi? Neden?

— Düzeltemez! Bağırma boşuna... Dersin ki, "Zaten çıkacaktı" dersin. "Doktor burada olmaz dediydi" deyiver!

— Noldu yahu!.. Bir şey saklıyorsun sen!..

— Yok, hayır!..

Dadal artık sesini her kelimede biraz daha yükseltiyordu:

— Emir kulu musun? Kimin emri, kimin kulu? Vay ki, akıl! Gazi Paşa çağında "Emir kuluyum" diyerekten kurtulmak var mı? Hiç yoktur! Kimdir gelen!.. Gelmekle... Ulan vali gelse kaç para... Ulan komiser! Ulan içkici dümbük! Nolacak şimdi! Ulan rakı sarhoşluğuyla bizi fikrinden çıkarıp... Kavlimiz böyle miydi? Ya benden günah gitmedi mi şimdicik? Gittiii! Ne güzel gitti! Laf dinlemem!.. Doğulardan yer beğen! Adam barınmaz yerlerden

yer beğen! Ve de bir kez daha İstanbul'u görmek olmadığını bilerekten beğen! Geçti bil, teres! Hayır ulan, "Dur dinle" ne demek? Durabilir miyim, dinleyebilir miyim ki, sen bu lafı böyle... Hele şuna!.. Deli miii! Ulan "Büyük yer" ne demek? Oğlum sen bugün sabahtan mı başladın? Kudurdun mu, canına mı susadın? Biz nerede eğleşmekteyiz peki? Gazi Paşa'mızın yanında eğleşmekte değil miyiz? Ya peki, bu memlekette Gazi Paşa'dan büyüğü...

Birden nolduysa oldu, Dadal Efendi'nin sesi hırkadak kesildi.

Biraz beklediler, ilk sözünden aptesinin bozulduğu anlaşılınca, Murat şaştı, Selim Nuri, "Ben demedim mi?" anlamına gülümsedi.

Murat o kadar meraklandı ki, çıkmamazlık edemedi.

Sarhoş komiser, Dadal'ın koluna girmiş bir şeyler anlatıyor, Saray şoförü Dadal Efendi, arada bir yutkunarak hırıl hırıl karşılık veriyordu:

— Hay Allah! Dur herif, kavrayamadım! Kim yemiş bu haltı yahu? "Yoktur öyle şey! Biz tanığız!" diyemedin mi? Allah Allah! Kim yemiş bu haltı demekteyim! Sezinleyemedin mi? Kaç paraya alırım ben senin başkomiserliğini... Aman essah mı kardaşım? Dur, eğlen aklım karıştı! Töbe! Allahu ekber kebiraa! Deme yahu... Vay ki... Töbe ilmim haberim yok! Hüss! Aman kardaşım ayaklarını öpeyim, hangi emniyet bu?.. Ankara? Değil mi? Vay başıma! Öteki... Aman essah mı aslan komiserim! Hay vahtır öyleyse... Haklısın! Haklısın elbet yerden göğe... Kendini toparlayıp sesini alçalttığı için Murat sokulmak zorunda kalmıştı. Saray şoförü Dadal, yorgun it gibi hırıldıyordu: Aman komiserim, ayaklarını öpeyim, hiç olur mu? Şuncacık sezinlesem... Vay ki, bitirmez miyim? Söndürmez miyim o saat? Aman kötüüü... Vay ki, yaman... Hayır komiserim, karışmak ne haddimize... Ka-

rışmak, bizim gibi köpekten ne kadar uzak... Biz nasıl bir it olalım ki... Hükümetimizin ve de emniyetlerimizin şöyle şöyle dediğine... Tamam! Öyledir o... Vay ki, bana ahbaplık eden ve de kapı yoldaşlığı olursa ancak olur! Sordular sana bizi, "Yoktur ilişiği" dedin! Yahu, ben adamsam, bu iyiliğin altında kalmam! Neme lazım yahu! Saray şoförlüğünü kendin bilmez değilsin! Sütte leke olacak, Saray şoföründe olmayacak! Elbette aramızda... Ne sen bana dedin, ne de ben duydum! Tamam! Evet, post elden ki, posta kurban olayım, ekmek gider. Bizi saraya sokmaklıktan geçtim, kapısına uğratmazlar. Böyledir bu... Ayıp ettin! Yarbaşının amansızında beni tutup... Duyulsaydı, bittiydi! Sağol var ol! Dahiliye Vekâleti'ne bir işin düşer de "Dadal haydindi" demezsen namertsin! Şükrü Kaya Bey'imiz beni kırmaz hiç... Arslanın ağzında olsa çeker alırım! Tamam! Dediğim gibi, ne sen beni gördün, ne de ben seni... Aman, ben buralara hiç gelmedim! Saray şoförü adı hiç anılmayacak! Göreyim seni... Bunun sonunda neler olur! Vefa'nın yangın yerinden hoplayıp Galatasaray merkezine yanlamak bile var ki, birkaç ayda dünyalığı yüklenip adam sırasına girmeler bile var! Bunu da böyle bilesin! Bana izin komiserim! Kal sağlıkla...

Murat, Saray şoförü Dadal'ın koca gövdesine ibretle, biraz da utançla bakıyordu. Herif bunları söylerken aralıksız kıvranmış, sanki birkaç kez kişilik değiştirerek, kamburdan çalığa, çalıktan topala, topaldan inmeliye geçmişti. Sesi de söylediklerine göre cilveler gösteriyordu ki, değme oyuncu üstesinden gelemez!

Sırtından vurulma korkusuna düşmüş gibi, omuzu üstünden ürkerek baktı. Murat'ı ummadığı kadar yakınında görünce ablak suratı karışıp tanınmaz hale geldi. Bir şey söylemek için kendisini zorladığı belliydi. Üst üste yutkunuyor, sanki çoktandır yitirdiği sesini bulmaya çalışıyorydu.

— Bana müsaade Murat Efendi... Durum vaziyetler... Senin bildiğin gibi değil... Komiserime sor da bak!.. Aklın varsa... Benden sana kardaş öğüdü, sen de savuş! Elini ağzına kapattı: Çünkü, bu meselede, komünistlik varmış ki, Murat kardaşım... Aman savuş!

— Kolay! Beyazıt'tan bize bir otomobil yollar mısınız?

— Otomobil... Olmaz! Aman beni katma bu işe Murat Bey'im... Aman ayaklarını öpeyim beni katma!..

Küçük su sıkıştırmış gibi elleri apış arasında, burkularak, kuyruğunu altına almış yılgın sokak iti gibi duvarlara sürünerek yan yan yürüdü.

Murat, herifin arkasından biraz şaşkın, biraz iğrenmiş daldı. Önce hiçbir şey düşünmüyorum sanmıştı. Sonra yavaş yavaş düşünce parçaları bir aydınlanıp bir karararak toplanmaya başladılar. Bu derlenip toparlanma, gelişigüzel kesilip dağılmış harita parçalarına benziyor, bazen daha arkadaki bir parça öne geçip fikri karıştırıyordu. Heyecanlanmıştı. Çoktandır üstünde durduğu, inandırıcı bir anlama yaklaştırmadığı bir meseleyi şuuraltı biriktirip zaman zaman kurcalamış gibiydi. Evliya Çelebi'yi okudu okuyalı anlamadığı şeydi bu. Enikonu bir dünya görüşüne benzeyen, onun kadar sistemleşmiş bir bakış özelliği... İnsanları, olayları, fikirleri abartmak... Kendini de –elbette– abarttığı için her şeye abartarak bakmak... O kadar ki, bu abartış, Osmanlı insanında doğal hale geldiğinden ancak, başka ölçülere sahip olanlarca farkına varılır. "Neden peki? Nereden gelmiş?" Şuradan ki... Şuradan olabilir! Çünkü, daha önceleri yoktu bu özellik galiba... On yedinci yüzyılda... Başlamış, sonlarına doğru çok gelişmiş... Belki de Kanuni'de başlamış... Çünkü, imparatorlukta gelişmenin, doğaya karşı büyümeye dönüşü Süleyman döneminde başlar. Doğaya karşı büyümeye, yani, kansere dönüş...

Evet, imparatorluğun bu en güçlü göründüğü sıra ki, hazine tamtakırdır. Padişah kırk beş yıl tahtında kaldığı halde, bu tahtın çevresinde aralıksız kanlı iktidar boğuşmaları sürmüştür. Medreselilerin ayaklanıp çeteler halinde eşkıyalığa soyunmaları... Sipahi toprak düzeni, büyümüş imparatorluğu sırtında taşıyamaz hale geldiğinden iltizam sistemine geçiş.

Daha başlangıçta yürütülmemesi de beraber kararlaştırıldığından, kurtarıcı diye başvurulan bu iltizam sistemi, devlet dolandırıcılığı haline gelmiş... Kanuni lakabı aslında, Süleyman'a, kanunsuzluk dönemi açtığı için alay olsun, hakaret olsun diye takılmıştır. Kanuni, bütün saltanat dönemini, kanunsuzluklardan kanunsuzluklara yuvarlanarak, hiç faydasız olduğundan, istememesi gerektiği halde evlatlarının etini yiyerek, yaşlanıp güçten düştüğü çağda ise, en fakir reayasına bile kolayca nasip olan bir rahat döşeği bulamayarak, bir eşya gibi, yüklenip zorla sürüklendiği bir seferde, yaralı bir hayvan gövdesi gibi oradan oraya atılarak, sonunda ise, devletin selameti adına ölümü bile diri gösterilmek için insafsızca tartaklanmıştır. Böyle başlayan çöküş dönemi uzun süre, içten çürüyüp, dıştan dünyaya meydan okuduğu için Osmanlı insanını bir bakıma gerçekçi, bir bakıma gerçek dışına düşürmüş olarak dünyaya başka türlü bakan abartıcı bir yaratık haline getirmiştir.

Bugün imparatorluk çöküp dağıldığı halde, Dadal Efendiler, dünyaya abartmalı bakmayı, Osmanlı insanı olarak, fırsat buldukça sürdürmektedirler. Bu açıdan, Dadal Efendi'nin buraya gelirken İstanbul Valisini Hakkâri'ye sürmesi ne kadar gerçek hesaplara dayanıyorsa, komiserle konuştuktan sonra, bütün güvenini yitirerek dehşete kapılması da o kadar gerçek hesaplara dayanıyordu. Osmanlı insanı, şartlar değişmedikçe, en aptal iyimserlikten, yani umuttan, en aptal umutsuzluğa yuvarlanarak

şaşkın, aynı zamanda hem güçlü, hem de güçsüz debelenecekti.

— Napacağız Selim'i yahu Murat?.. Akşam oluyor, hava serinledi.

— Selim'i? Tamam! Koş bir otomobil getir!

— Nolacak? Hastane almaz. Boşuna...

— Otomobil getir diyorum! Koş hadi!..

Sarhoş komiser yanaşmıştı. Konuşulanlara kulak verirken elinden bir şey gelmediği için canı çok sıkılmış gibi iç çekerek başını sallıyor, "Görevdir gözü kör olsun!" diye sanki hayıflanıyordu. Murat'ın kolunu tutup, ağız aradığını belli etmemeye çalışarak lafa karıştı:

— Murat Bey, nereye götüreceksin Selim Bey'i?.. Yorulmasın Rüstem Bey... Otomobili bekçi alsın gelsin!..

Murat kolunu hızla çekip, "Hadi ordan be!" diyerek sarhoş herifi tersledi.

Murat gazete adına Meclis oturumlarını izlemek üzere Ankara'ya gidiyordu.

Medreseden çıkarılalı beri odasında yatırdığı Selim Nuri için pansiyoncu Madam Agavni'ye gereken parayı vermiş, ilaçlarının zamanını, yiyeceklerinin çeşitlerini bir kâğıda yazıp bırakmıştı.

Tam çıkacaktı ki, Madam Agavni, bir şey konuşmak üzere odasına çağırdı.

Murat bunu çoktandır bekliyordu. Çünkü, her zaman, güleryüzlü olan Madam Agavni üç gündür dalgındı, dahası, enikonu ürkekti. Kapının her çalınışında irkiliyor, sokakta bir gürültü olsa, kötü bir şey bekliyormuş gibi telaşlanıyordu.

— Murat Bey'im... Diyeceğim şudur ki... Geçende buraya iki efendi gelmiştir.

Murat, kıvranarak kelimeleri seçmeye çalışan kadına cesaret

vermek için gülümsedi:

— Evet!

— Sormuşlardır ki, Selim Bey'le Murat Bey kaç yıldır ahbaplık ediyorlar? Başka canciğer ahbapları vardır? Kimler gelip gidiyor? Ne üstüne konuşuyorlar?

— Siz ne dediniz?

— Ne diyeceğim! Doğrusunu demişim!

— Doğrusu?..

— Buraya kimseyi getirmez Murat Bey'im... Murat Bey öylelerden değil, demişim! Sarı yağız herif ki, Arnavut'tur, gibime geliyor, "Ya bu Selim Bey'i nasıl getirdi, kimseyi getirmeyen he... bey..." dediyse, "Getirmiştir, çünkü birkaç günlüğe getirmiştir. Hastanede yatak boşalmasını beklemektedir" dediysem... Kadın kapıya ürkek bakıp, sesini alçalttı: Bunlar bilmem ağzımı aradılar, bilmem benimle maytap ettiler... Dediler ki... "Bu Selim Bey sağlam kundura değildir" dediler, "Sakın bu lafımızı Murat Bey'e duyurmayasın, başına işler gelir ki, gayet bulaşık işler gelir" dediler.

— Başka bir şey sormadılar mı?

— Sordular!.. Dediler ki... "Selim Bey'e, ayrıca gelen giden vardır? İlle de külliyetli para getiren vardır?" dediler. "Yoktur, görmemişim! Bildiğim... Selim Bey üniversite öğrencisi olup... kimsesizdir, parasızdır. Murat Bey, sevabına bakmaktadır!" dediysem, bu sefer, karayağız herif "Madam Agavni!" demiştir. "Biz, polisten gelmekteyiz!" demiştir. Ben, "Hoş gelmişsiniz, safalar getirmişsiniz efendilerim!" dedimse, sarı yağız, "işin şakası yoktur. Sen bir dul karısın! Fazladan Ermeni'sin! Başına bela gelirse arayanın soranın bulunmaz" demiştir. İstavrozlar çıkarıp hükümetimizin emrinden dışarda iş görmeyeceğimi söylemekle, "Orası öyle olmasa, başka türlü olurdu. Bundan böyle, konuşu-

lanları duyacaksın, aklına yazacaksın, gelenlerin adını, mümkünse adreslerini, ne hizmette olduklarını, sana uğrayacak memurumuza vereceksin!" dediler. "Buraya geldiğimizi, sana bunları söylediğimizi Murat Bey'e duyurursan bak neler olur!" dediler. Aman Murat Bey'im... Ben hükümetten korkarım!.. Söylediğimi sezerlerse, ben dul karı başımla...

— Meraklanmayın Madam Agavni... Teşekkür ederim! Korkulacak bir şey yok! Bu memurlar, vazifelerini bilememişler. Aslında biz, Cumhurbaşkanlığına Selim Bey'i sanatoryuma yatırmak için mektup yazdık. Mektuba da ben buranın adresini koymuştum. Demek, "Gidilsin bakılsın, gerçekten hasta mı, yardıma muhtaç mı?" dediler. Kâğıt polise geldi. Sen bizim polisi bilmez değilsin ya... "Sor soruştur" denince...

— Şimdi anladım. Başımdan dumanlar kalkmıştır! Gelen olursa ne demeli?

— Hiç... Ne olursa, hiçbir şey saklamadan, doğrusunu demeli... Bizim saklı gizli işimiz yok!..

— Duyarsınız da... Gücenirsiniz diye korkmuşum!..

— Hayır efendim! Bize kötülüğü yok bu işin... Tersine, iyiliği var! Hadi Allahaısmarladık Madam Agavni... Teşekkür ederim! Selim size emanet!

— Canım, başım üstüne... Yüreğini ferah tutasın Murat Bey'im... Ben senden hoşnut isem, Allahım da hoşnut olsun!

Madam Agavni büyük bir yükten kurtulmuş gibi sevinmişti. Ermeniceyle Türkçe karışık dualarla Murat'ı uğurladı.

Murat'ın canı sıkılmıştı. Demek buraya gönderilen görevliler, Selim'le kendisine güvenmiyorlardı da, Madam Agavni'ye güveniyorlardı. "Ancak Ermenistan'da böyle bir şey mümkün olur! Ancak Ermeni memurlar, kendi adamlarına güvenir, yabancı uyruklulara, başka kandan olanlara karşı... Hadi, gelenler küçük

memur diyelim, gönderen namussuzlar hiç mi düşünmezler, Agavni adı ile Selim–Murat adı üstünde bir dakka... Neyi ararlar bu reziller? Neyi, kime karşı savunmaya çabalar bu edepsiz sürüsü?.."

Ankara'ya gidişin tadı kaçmıştı. Yolda hatırladıkça, kime olduğunu pek araştırmadan sövdü saydı ana avrat...

Selim Nuri'yi, başına gelenleri öğrenmek için biraz sıkıştırmıştı.

Artık bunu bile merak etmiyordu.

"İnsanın başına bu memlekette her şey gelir, bunların en önünde akıl almaz alçaklık, en sefil kişisel çıkar, en korkunç aptallık vardır. Sonunda, en yüksek makama çıkmışlar için bunun özrü: 'Haberimiz yoktu'... Ne demek, 'Haberimiz yoktu'? Suçtur bu, suçtur... Hem de en bağışlanmaz, en sefil suç..."

3

Kâmil Bey'in kızı Ayşe, Eyüp sultan vapur iskelesinin bekleme yerini ürküntüyle gözden geçiriyordu. Pencerelerin ince demirlerinden başka, burda her şey ahşaptı. Dünyada hiçbir ahşap da bu kadar garip olamazdı. İsten, kirden tahtalar vıcık vıcık yağlı karaydı. Sanki binlerce yıl deniz dibinde kalıp abanoza dönmüştü.

Köşelerde süprüntü yığınları, döşemelerde iğrenç lekeler... Kuruldu kurulalı hiç yanmamışa benzeyen bir saç soba... Eğri borular...

— Nasıl buldunuz Eyüp Sultan'ı Ayşe Hanım?

Ayşe, Ramiz Efendi'nin oğlu Kadir'e döndü, biraz dalgın, karşılık verdi:

— Çok tuhaf yer... Ölümle bu kadar iç içe girmişlik hiç olmaz. Daha da şaşılacak yönü... Burada, ölüm de, yaşamak da birbirlerine karışarak birbirlerini karşılıklı değiştirmişler. Ölüm, mezarlıklarda canlı, mahalleler kafesleri arkasında ölü... Birinden birine geçmek sanki hiç önemli değil... Size de öyle gelmedi mi?

— Hele cuma günleri görseniz... Semt pazarlarının, kasaba panayırlarının, etkisini çoktan yitirmiş milli bayramların karışı-

mı bir kargaşalıktır. Şu farkla: Buradaki pazar, panayır, biraz inanç alışverişi, pek çok da, umutsuz, hatta ayıp dilekler için manevi lotaryacılık üstüne kurulmuş bir curcunadır.

— Neden yasaklanmıyor?

— Yasaktan bir şey çıkmıyor da ondan... Adamın koltuğu altında bir horozu var. Buna polis ne diyebilir?

— Nolacak horoz?

— Kurban!..

— Yok canım! Kuştan kurban olur mu? Caiz mi?

— Herhalde... Bana kalırsa, bunların aslını bilen de pek yok artık... Tutturabildiklerine... Daha doğrusu, yutturabildiklerine... Geçen gün parti toplantısında Mutemet Cevdet Kerim Bey'e açtım! Halk Parti'mizin gericilikle kökten boğuşmaya girmesini istedim. "Bir rapor yazınız, genel sekreterliğe ulaştıralım" dedi.

— Başladınız mı?

— Belgeler topluyorum. Olayları gazetelerden kesiyorum. Hazırlıyorum! Serbest Parti, bu açıdan faydalı oldu bence... Sinmiş irtica yüze çıktı. Şimdiden elde ettiklerimi görseniz şaşarsınız! Raporun büyük planı meydana çıkınca fikrinizi alacağım!

— Aklım erer mi?

— Elbette. Hem aklınız erer!.. Hem de sezgilerinizin şaşmazlığı, bana yol gösterir! İçini çekti: Aslında bu görev, benim babamla sizin babanıza düşer! Ne çare ki...

— Evet!

— Bizim Kuvayı Milliyecilerimiz, başından beri her şeyi yukardan beklemişler! Yukardakiler napsınlar? Kaç parça olsunlar? Eskinin çürümüşlüğünü kesip atacaklar, yeninin acemiliğini hızla giderecekler! Bir memleket düşünün, A'dan Z'ye kadar bütün kanunları değişecek... Salt kanunları değil, kafalarımızın içi, yüreklerimizdeki inançlar değişecek... Kötü alışkanlıklarımız...

Sözgelimi, tembelliklerimiz... Adamsendeciliklerimiz... Her şeyi devletten bekleme alışkanlığımız... Devrimlerden hemencecik umut kesmelerimiz... Şu Serbest Parti denemesini bile önceleri hiç anlayamadık. Anlamak da istemedik! Babam, sağolsun, hâlâ, "Ne gereği vardı? Durduğumuz yerde rahat mı battı?" der. Vardı elbette... Gazi Hazretleri bilmezler mi, varı yoğu? İşte küçücük bir kımıltı, bakın neleri meydana çıkardı. Neleri hortlattı? İnsan, babam gibilerin, gerçek Kuvayı Milliyeci olduklarını bilmese... "Kast ediyorlar" diyesi gelir. Daha mı iyi olurdu alttan alta işleyen öldürücü çıbanların toplumu zehirlemesi?.. Ben başından beri, "Gazi Paşa'mız, ne yapmışsa doğru yapmıştır, zamanında yapmıştır, sonunda yüzde yüz faydalı yapmıştır" diye düşünürüm. Hiç de şaşkınlığa düşmem!

— Murat abi de böyle mi düşünüyor?

— Murat mı? Murat nasıl düşünür, hiç anlayamadım bunca yıl... Bazen bakarsınız doğru yoldadır, bazen bakarsınız sapıtmış...

— Neden?

— Bence, yeteri kadar inanamadı. Hayır, "Büsbütün karşı düşüncelere sahip" demiyorum. Bence... Yaşayışındaki derbederlik, düşüncelerini, inançlarını etkiliyor da kendisi bile pek farkında olamıyor!..

— Yaşayışındaki derbederlik?

— Göstermez ama, derbederdir çok... Bence gazetecilikten geliyor bu... Gazetecileri ben şoförlere benzetirim. Müşteriyi indiren şoför, o andan sonra nereye gideceğini artık kendisi de bilemez! "Eve gideyim, yemek yiyeyim!" derken bir müşteri çıkar, "Çek bakalım, Büyükdere'ye!" der. Oysa, adamın evi Fatih'tedir! Ne demektir, aklından geçirdiğine sırtını dönmek?..

— Benzer mi gazeteciliğe sahiden?

— Elbette... Alalım Murat'ı... Neyi kararlaştırmıştık geçen hafta? İstanbul'u gezecektik beraber... Hatta nereleri nasıl, ne zaman gezeceğimizi de kendisi düzenlediydi. Hani nerde şimdi?

— Gazete Ankara'ya gönderdi, napsın?

— Gördünüz mü? Ben de bunu söylemek istemiştim! Dönsün gelsin! İki gün sonra İzmir'e... Hatta, Yunanistan'a gönderilmeyeceği nereden belli?..

İskeleye vapur yanaştığı için kalktılar.

Haliç vapurları da, Eyüp iskelesinden başka türlü değildi. Hep o, kat kat, vıcık vıcık pislik... Yağlı kara... Cinsi çoktan tükenmiş ilk buharlı vapur modeli... Haliç'in akıntısızlığında bile, neden bilinmez, bir yanpiri gidiş... İleri doğru uzanan duman ancak demirlemiş teknelerde görülür! Kıçtaki bayrak, ay yıldızını çoktan yitirip kara muşambaya dönmüş... Hiçbir rüzgârla kımıldanacağı kalmamış... "Bu tekne üç mil yapıyor mu? Sanmam! İki buçuk mildir bu gidiş! Deniz burda o kadar bulanık ki, cıvık çamur bile bundan daha gevşektir!" Dışına boydan boya katran sürülmüş bir pazar kayığı, ağır küreklerle enikonu yerinde sayıyordu. Biçimi de, sürekli onarımlarla o kadar bozulmuş ki, deniz araçlığından çıkıp ırmaklarda makaralarla gidip gelen başı kıçı belirsiz sallara benzemiş... Hafif bir sallantı olsa, tuzla buz olacak, dahası, demir kırıklarından yapılmış gibi, bir anda batıp gidecek...

— Nedir karşısı?

— Tepe mi?

— Evet! O taşlar?..

— Meşatlık... Yahudi mezarlığı... Daha yukardaki çıplak arazi Okmeydanı... Geldik Hasköy'e... Burada Yahudilerin fakirleri oturur. Karşısı Balat... Orası da öyle... Birden sesi değişti: Allah Allah! Şaşılacak şey!

— Nedir?

— Şurdaki şamandıra!.. Bakın bir eski yelkenli bağlı... "Pelengi derya" diyesim geliyor! Biraz ilgi bekledi: Neydi Pelengi derya, bilir misiniz? Anadolu'ya silah kaçıran yelkenlinin adı... Hiç unutmam!.. Ayşe dalgın bakıyordu. Başka şeyler düşündüğü belliydi: Beni yollamışlardı haberci olarak...

— Kaç yaşındaydınız?

— On... Hayır, on bir... on iki... 1920 olduğuna göre, on üçe yeni girmiştim. İngilizlerin basacaklarından şüphelenmişler. Kimseyi de bulamamış sorumlusu... Annemle beraber Balat'a geldik. Annem iskelede kaldı. Ben bir sandala bindim...

— Gündüz ortası mı yükleniyor cephaneler?

— Hayır! Yarısı yüklenmiş... Yarısını yüklemek için ortalığın kararmasını bekliyorlar. Sandal yaklaştı. Başüstünden biri, "Kimdir o?" diye bağırdı. İşe bakın ki, parolayı bir türlü hatırlayamıyorum.

— Parola marola da mı var? Desenize bu kadar ciddi?

— "Çivi getirdim" diye seslendim. Âdil amca, "Sen misin Kemal?" diye karşılık verdi.

— Kimdir Kemal?

— Benim takma adım. Yakalanırsak yeğeniyim... Çivi torbasını verdim. "Gel biraz yukarı" dedi. Hemen yola çıkılması gerektiğini fısıldadım!

— Kimdi Âdil amca?

— Bir marangoz ustası...

— Murat abi karışmadı mı böyle işlere hiç?

— Murat... Hayır!.. Saklardım ondan... Öyle tembihlemişlerdi.

— Niçin?

— Bilmem! Güvenmiyorlardı herhalde... Biraz daldı: Neden mi bu güvensizlik? Bilir misiniz Murat'ın adı neydi mahallede?

Lastik top...

Haliç vapuru, tersanenin önünden yavaş yavaş geçmiş, Camialtı'na doğru ilerlemişti. Kıyı burda, gemi leşleriyle doluydu. İlk buharlı savaş gemilerinin hemen hemen bütün modelleri... Burunları mahmuzlu yarı ahşap tekneler... Sarı bacaları hâlâ parlayan kamarasız istimbotlar... Şimdi bazı yatlarda, kotralarda kalmış bastonlu fırkateynler... Artık bacalarından sökülene kadar duman çıkmayacak, topları artık bir kez bile atılmayacak zırhlılar... Bayraksız, borazansız, vardabandırasız bir zamanın savunma araçları ki, insana...

— Çok mu severdi lastik topu Murat abi?

— Murat... Hayır! Bir iş gelmişti de başına... Çocukluk... Küçüktü pek...

— Ne kadar?

— Dokuzunda yoktu sanırım!..

— Noldu?

— Nasıl anlatmalı... Bu bizim Murat... Belli etmemeye çabalar ama, oldum olası, biraz para canlısıdır.

— Hiç fark edemedim!

— Çünkü belli etmemeye çalışır. Hele gözüne girmek istediklerinin yanında... Bu lastik top olayının açılmasını hiç istemez! Haklıdır. Nitekim, siz de hak vereceksiniz! Bu sebeple rica ederim, aramızda kalsın!

— Evet, lastik top olayına gelelim!..

— Savaş yüzünden lastik top bulunamıyordu. Mahallede biz, içi kıtık dolu meşin toplarla, ya da annelerimize diktirdiğimiz bez toplarla oynuyorduk. Günlerden bir gün, albayın oğlu Cahit, cami avlusuna biraz geç geldi. Halinde bir acayiplik vardı!.. Her zaman hepimiz, gelir gelmez, "Ben neredenim" diye çırpınırız! Cahit de öyle yapar! O gün duvara dayanıp durdu. Elle-

ri arkasında... Bir kasıntı, bir şişinti ki, hiç sormayın! Yenilen tarafın oyuncusu noksandı. "Hadisene" dediler! Cahit oralı değildi! "Oğlum hadi!.. Geç kaleye..." dedik. "Ben santrfor oynarım! Hem de bez topla oynamam, lastik top isterim" demez mi? Oyun durdu. Hepimiz ellerimizi belimize koyup deliye baktık! Evet, kasıntı, şişinti, başkaca, kabartı... Eh olur, seferberliktir, görülmeyen kalmamıştır. Babasının şehit haberi geldi de sapıttı desek... Hayır! Albay Mithat Bey cepheden yaralı döndü, Almanya'ya gitti. Arkadaşlardan biri yaklaştı: "Nedir lastik top dediğin, diye sordu, canlı mı, cansız mı, yenir mi, yenmez mi?" "Bak bakalım neymiş?" demesiyle arkasına sakladığı yepyeni lastik topu havaya atıp tutmaya başlamaz mı? Hemen çevresine toplandık. Yalvarıyoruz: "Göster şunu! Yahu, bırak görelim! Sahi lastik mi? Boya mı?" "Ne boyası?" diye alındı, bu kez yere vurup zıplatmaya girişti. Evet, bildiğimiz lastik top... Seferberlik öncesinde aktar dükkânlarının camekânlarını dolduran lastik toplardan... Kimsenin dönüp yüzüne bakmadığı... Orta karpuz iriliğinde... Üstünde sarı, kırmızı çiçekler... Top oynayan çocuk resimleri. "Nerde buldun? Bakkala mı gelmiş? Kaça?" diye soruldu. Anlaşıldı ki babası Almanya'dan getirmiş... Sonunda, Cahit'in santrfor oynamasına, bütün penaltıları da çekmesine razı olduk. Topu ortaya koydu. İlk pası verdi. Meğer biz, meşin toplarla oynaya oynaya bütün ölçüleri yitirmişiz! Ne pas verebiliyoruz, ne pas alabiliyoruz. Çalım yapmak, kafa vurmak unutulmuş... Cahit aralıksız, "Aman üstüne basmayın! Patlar!" diye bağırıyor! Haklı buluyoruz. Büsbütün şaşırdık! Bir yandan da korkuyoruz, "Yeter bu kadar" der de, alır gider!.. Bu korkuyla kimin ayağına gelse Cahit'e atıyor. İşte bu yüzden, lastik top olayına Cahit'in vuruşu sebep oldu. Eğer Cahit'ten başkası vursaydı, bilemem ki bu işin sonu neye varırdı. Evet, gene topu birimiz Cahit'in önüne

yuvarladık. O, var gücüyle şut çekeyim dedi, lastik top havalandı, uçtu, avludaki apteshanelerden birinin kapısı üstünden içeriye girdi. Birisi "Gol" diye bağırdı. Cahit kızacak diye korkarak hep bir ağızdan, "Sus ulan!" diye tersledik. Oysa, şimdilik Cahit'in kızmasının hiç önemi kalmamış görünüyordu. Kendimizi toplayınca, hep birden helalara doğru seğirttik. Cami avlusunda yan yana dört tane hela vardı. Lastik top sağdan üçüncüye girmişti. Mal canın yongası olmakla, canı yanan eşek atı geçer hesabı, kapıya hepimizden önce Cahit yetişti. Açmasıyla, şaşkınlıktan ağzı bir karış açık kalakalması bir oldu. Sonra şimşek gibi bütün helalara açıp baktı.

— Neden?

— Lastik topun üçüncü helaya girdiğini hepimiz görmüştük ama... Top orada olmayınca... İster istemez, "Demek bana öyle gelmiş... Ötekindedir" diye düşünüyor insan... İlk şaşkınlığı savuşturduktan sonra baktık ki, cânım lastik top, üçüncü helanın kuburunda durup duruyor!.. Cahit hepimizi yarıp deliğin başına geçti. Durumu ölçüp biçti. Sonunda, kumandayı bastı: "Murat şurdan bana bir sopa bul!"

— Niçin Murat?

— Çünkü, böyle hizmetleri hepimiz, her nedense Murat'tan isterdik o yaşlarda. Murat biraz direnecek oldu. "Nerde bulayım sopayı... Nasıl sopa?" dediyse de, Cahit çıkıştı, "Ne budalasın be... Sopa işte... Kırıver incirden...", "Kırıvermiş... Kayyum amca, 'dal koparmak yok' dedi ya! 'kulaklarınızı koparırım' dedi ya!", "Göstermeden kıracaksın hıyarağa! Oynarken iyi miydi?"

— Kavgacı değil miydi o yaşlarda Murat abi?

— Hayır! Çok uysaldı tersine... Dövüşçülüğü rahmetli annemin zorlamasıyladır.

— Koşup değneği getirdi mi?

— Hemen getirip verdi soluk soluğa... Cahit bir zaman uğraştı. Bir türlü olmuyor. Zorladı bir zaman... Duvara kıstırarak bir karış yükseltiyor ama, düşürüyor gerisin geri... Aslında rahat da çalışamıyor. Çünkü, oraları gayet pis... İnceden bir de akıntı var. Akıntıya kapılırsa geçip gidecek lastik topu... Solumaya başladı Cahit... Neredeyse ağlayacak... Bir değnek daha istedi. Murat getirdi. Bir teneke parçası istedi. Murat bulup aldı geldi. Değneğin ucunu yardı, bir şeyler yaptı. Bu kez biraz daha yükseliyor duvara sürüterek ama, ıslandığından... Bir de, lastik top olduğundan, ele avuca sığmıyor. "Ben yukarı alayım, sen tut!" dedi Murat'a... Hayır! Sığışamadılar. Ne kadar çok yukarı alınırsa düşmesi o kadar tehlikeli durumlara girmekte... Bir defasında zor çeldi akıntıdan... Az kalsın kaynayıp gidecekti. Yoruldu sonunda Cahit, güçten düştü. Meğer babası buna salt lastik top getirmemiş, bir de gümüş çeyrek vermiş...

— Nedir o?

— O zamanın beş kuruşu... Gümüş para... Bizim yaşımız için paraların en büyüğü... Çoğumuz görmemişizdir!.. Çünkü, en hali vakti yerinde olanımızın gündeliği yirmi para... Cahit baktı ki topu değnekle kurtaramayacak, "Topu kim alırsa bir gümüş çeyrek var!" dedi, dikildi. Gerçekten, çeyrek elinde... Hepimiz değneği almak için davrandık, "Değnek olmaz" dedi Cahit, "Değnek olsa ben alırım! Kaçar gider! Bunun kolayı" dedi, "Biriniz salacaksınız kendinizi aşağıya, ayaklarınıza kıstıracaksınız sıkıca..." Çocukluk bu ya... Hepimize en doğrusu budur gibi geldi. Çünkü, delik hem üç köşe, hem de hangimiz olursa olsun hepimizi alacak kadar büyük... Fakat o kadar pis ki taşlar... Hiç kimse göze alamadı kendini sallandırmayı...

— Murat'tan başka mı, sakın?

— Evet, Murat'tan başka... Murat da karar vermedi birden...

Kıvrandı uzun boylu...

— Sonunda, "N'olursa olsun" deyip...

— Evet, sonunda, "N'olursa olsun" dedi. Çıkardı gömleğini, kunduralarını... Paçalarını da sıvadı güzelce... Dirseklerini deliğin iki yanına dayayıp sallayacak, topu ayaklarının arasına sıkıştıracak. Gerekirse biz de çıkmasına yardım edeceğiz!.. Kadir kederle gülümsedi: Ama, bilirsiniz... Dirsekler, böyle durumlarda, bir dereceye kadar taşır gövdeyi... Belli bir dengeyi aştınız mı, hiç direnemezsiniz! Yarı belinden aşağısıyla yetişemeyince... Biraz daha saldı kendini... Biraz daha... Kavradı kavrayacak... Biraz daha... Birden olanlar oldu. Dirsekler desteği boşalttı. Aman demeye kalmadan...

— Şakalaşıyorsunuz Kadir Bey...

— Şakalaşıyor muyum, bunu Murat'a sormalı!.. Hepimiz çığrışarak kaçıştık önce, sonra ben dönüp baktım!.. Debeleniyor. "Murat!" dedim. Duymadı. Koku, almış yürümüş... Durulur gibi değil... Çıktım. Çocuklar, "Murat kenefe düştü" diye bağrışıyorlar. Tekrar baktım. Omuzlarına kadar gömülmüş duruyor. Bereket, derin değilmiş fazla... Değilmiş ama... Nasıl çekip almalı?.. Çaresiz, annesine haber yolladılar. Rahmetli, bir çamaşır ipiyle deli gibi geldi koşarak... "Istemem! Bir çeyrek için kubura düşen oğlanı, istemem" diye ağlıyor. Kayyum da koştu yetişti. Sokaktan geçenler toplandı. Çıkardılar zırıl zırıl... Korkmuş da şaşırmış... Annesini görünce "Annecim!" diyerek üstüne koşmak istedi. "Tutun şunu istemem!" diye kadın kaçar, Kayyum, beline bağlı ipten çeker "tek dur şey böceği" diye zapt etmeye çalışır.

— Aldı mı beş kuruşu?

— Bilmem! Galiba topu kurtaramadığı için vermedi Cahit...

— Gerçekten ihtiyacı var mıydı çok... Olabilir ki...

— Yok efendim! Eline geçeni kumbarasına atardı Murat, beş

yaşından beri... Hani "Para canlısı" derler ya... Kadir, Haliç'in bulanık sularına baktı, içini çekti: İnsan yedisinde neyse yetmişinde de odur.

Ayşe, kaşlarını çatıp büyük kara gözlerini kısmıştı. Öfke çok yaraşıyor, sıhhatli güzelliğini büsbütün çarpıcı hale getiriyordu.

— O kadınla... Zengin olduğundan mı ilgileniyor?

— Hangi kadınla?

— Yerli Mallar Sergisinde rastlamıştık hani... Galatasaray Lisesi'nde... Hatırlamadınız mı? Celile'yle beraberdik. Bize baktı uzun uzadıya... Sarı saçlı... "Güzel kadın!" dediydi Celile...

— Tamam! Şükran Hanım... Evet...

— Ne demek, evet! Zengin olduğu için mi ilgileniyor?

— Eh... Ben şimdiye kadar Murat'ı zengin olmayan hiçbir kadınla ilgilenir görmedim!

Ayşe de bir zaman daldı. Yüzünün sertliği yavaş yavaş kederli bir gülümsemeyle yumuşamıştı.

— Neden sakladı benden ilintisini?

— Böyle işlerde bazı erkekler ilintileri bilinsin istemez. O zaman meselenin gizlisi kadınlara sorulmalıdır!

— Doğru... Yalan da mı söylerdi çocukken, Murat?

— Yok! Herkes gibi... Hepimiz gibi... Çok zorda kalmazsa yalan söylemez Murat... Buradaki yalan, demiştim ya, para canlısı olduğunu saklamak içindir.

— Nasıl yapar? "Borçlandım! Kısa zamanda öderim!" diye mi?..

— Hayır, hayır! Para çeker anlamayın!

— Öyleyse, zengin yoksul... Farkı?

— Şurada... Kendisi masraf etmek zorunda kalmaz.

— Demek bu kadar...

— Evet...

— Zengin midir o hanım gerçekten?

— Çok zengindir. Çoktan da daha zengin... Bizim patronun badızı olduğunu söylememiş miydim? İşleri bizdedir. Ne kadar zengin olduğunu anlayın ki, kiracılardan ayda toplanan paranın yüzde beşini alırız, altmış yetmiş lira tutar.

— Boşanmış mı kocasından?

— Hayır, ölmüş adamcağız... Yaşlıymış zaten evlendikleri zaman... Şükran Hanım on yedisinde... Adam elli beş... Dört yıl sürmüş...

— Neden evlenmiyor?

— Bilmem! Sinirli sinirli güldü: O da enistesi gibi Selbesci galiba. Karışanı yok, görüşeni yok...

— Nerden tanışmışlar Murat Bey'le?

— Bizim yazıhanede... Rastlantı... Kiracılardan biriyle başımız derde girecekti. Meğer, Murat tanıyormuş herifi... Gitti... Yola getirdi.

— Yola gelmeseydi dövüşecek miydi, kadının kirasını alabilmek için?..

— Eh... Hiç belli olmaz böyle işlerin nereye varacağı!.. Bereket tatlıya bağlandı.

— Başka erkek arkadaşları yok mu hanımın?

— Olmaz mı?

— Vuruşmuyor mu onlarla Murat?

— Sanmam! Usta kadınlar erkekleri karşılaştırmazlar ki, vuruşma söz konusu olsun!

— Sezmezler mi erkekler, başka erkeklerin olduğunu?

— İster mi sezmek, meselesidir bu... Zengin kadınlar baskı altına girmeyeceklerinden, görmezden gelinir! Rahatım kaçmasın derse... Kadir dışarıya bakan Ayşe'yi bir an gözetledi, yavaşça sordu: Ne zaman sordunuz Murat'a Şükran Hanım'la ilintisi

olup olmadığını?..

Ayşe hızla döndü. Ürkmüş gibi gözlerini kırpıştırarak baktı. Anlamaya çalışıyordu:

— Ben mi sordum? Hayır! Celile sordu... Bilir misiniz, ulu orta konuşur? "Neniz olur?" dedi. "Sevgiliniz mi sakın?" dedi. Murat toplandı, savunmaya geçti enikonu... "Neden sakın?" diye sordu. Celile, "Hayır, kart karı diyecek değilim" dedi, "Bu kadar güzel oldu mu, bir kadının yaşı söz konusu değildir, doksanı bulmadıkça" dedi, "Sordum öyle" dedi. "İncik boncuk seçerken fikrinizi sordu. Bir aralık kolunuza girecek gibi yaptı da, alışmış gibi" dedi.

— Ne dedi buna karşı Murat?

— "Hiçbir ilintimiz yoktur Celile Hanım, dedi, alışkanlıkla koluma girmesi ihtimali de yoktur" dedi. "Çünkü, hem alışkın değildir" dedi, "Hem alışkın olsa da, alışkanlıklarını gemleyecek hanımlardandır Şükran Hanım!" diye kadını övdü.

— Öyle mi? Kadir keyifle güldü: Alıktır sizin Murat abiniz... Dobra görünmeye çabalar. Aklına geleni de söyler hemen...

— Alık mı? Sanmam! Belki birtakım hesapları var, ama, hiç aptal değil!

— Gerçek aptallar öyle görünürler hep... Aptal dedimse, tepeden tırnağa aptal sayılmaz elbet... Hiçbir insan, gerçekten klinik hastası değilse, tepeden tırnağa aptal olamaz. Her insanın, zaman zaman tutan bir aptal yanı bulunur.

— Sözgelimi, bizim Murat ağabeyin tutarağı?

— Para canlısı adamların tutarağı, bedava kabadayılık etmektir. Kendilerinden hiç para çıkmayacağına iyice inandılar mı, hele ucunda biraz gösteriş de varsa, yapmayacakları alıklık olmaz.

— Hiç hatırlar mısınız böyle bir olayı!

— Taptazesi var! Çiçeği burnunda...

— Yok canım! Anlatın bakalım!

— Bir arkadaşı vardı Murat'ın, taşralı bir çocuk... Biraz kaba saba... Bildiğiniz köylü... Haline bakmamış liseyi bitirmiş... Haline bakmamış, Edebiyat Fakültesi'ne girmiş... Haline bakmaz, şiir yazar. Yiyecek ekmeği yok... Yetmiş kuruş gündelikle musahhihlik ediyor, gece sabaha kadar Murat'ın gazetesinde... Yatacak yeri yok... Bir medrese hücresine sığınmış... Harap bir medrese... On dakika durulmaz. Kapının altında bir karış aralık... Çerçeveler parmak girecek kadar kağşamış... Marazlı da besbelli... Gıdasızlık, bakımsızlık, ağır gece işi... Hastalanmış... Doktor Münir Bey'in dediğine bakılırsa verem... Hem de mikrop çıkarıyor! Bunu, geçenlerde, Vakıflar Müdürlüğü atmış medreseden... Bizimki napsa iyi?.. Almış götürmüş pansiyon odasına, kendi yatağına yatırmış...

— Ne diyorsunuz? İnanılır şey değil!

— Doktor Münir Bey olmaz diye kıyametleri kopardı. Önlemeye çalıştı. Söz dinletemedi. "Ben kanapede yatıyorum" diye gülüyor. Mektup yazmışlar bir yerlere... "Yakında sanatoryuma gidecek" diyor.

— Olur mu? Hiç olur mu? Doktor Münir amca nasıl önleyemedi böyle bir akılsızlığı?

— Dinlemez ki... Hiç dinlemez!

Ayşe gerçekten korkuya kapılmıştı. Eli yanağında, bir zaman öylece Kadir'e bakakaldı. Sonra tek tek konuştu:

— Ne dedi buna o hanım? "Olmaz, istemem" demedi mi?

— Haberi olsa kıyametleri koparır ama, ne bilsin, Gedikpaşa yokuşundaki Madam Agavni'nin pansiyonunda n'oluyor?

Ayşe, Galata köprüsüne yakın, bir katran yığını gibi duran mavuna kalabalığına dikti gözlerini.

Kadir, Murat'ın Ankara'da bulunmasından yararlanarak baş başa yaptıkları bu geziyi çok kurnazca değerlendirdiğine yüzde yüz inandığı için keyiflenmişti. Bu işte, madrabazlıkla karıştırdığı körpe avukatlığını da çok iyi kullandığına emindi.

Bu avanak kızın Murat'la ilgilendiğini sezer sezmez, bunları tasarlamış, Ayşe de, sırasıyla sayıp dökmesini sanki bilerek kolaylaştırmıştı.

Aslına bakılırsa, Şükran meselesinde yalan söylemiş de sayılmazdı. Kadın da, Murat da birbirleriyle çok ilgiliydiler ama, bir garip yol tutturduklarından, kolayca yakınlaşacaklarına, uzaklığı inatla sürdürüyorlardı.

— Var mı sizde, o hanımın telefon numarası?

— Telefon numarası? Hangi hanımın?

— Şükran Hanım'ın?

— Var evet... N'olacak?

— Telefon edeceğim! Bakalım, o da saklayacak mı?

— Hiç gerekmez! Bana sorarsanız...

— Kaçtır numara?

— Yanımda yok! Yazıhanede...

— Iyi öyleyse... Şimdi doğru yazıhaneye gideriz!

— Ne diyeceksiniz? Hiç uygun değil... Kabadır Şükran Hanım... Sinirlenirsiniz...

Ayşe, söylenenleri duymamış gibi gülümsüyordu. Dediği dedik zengin kızı olduğu belli... Şımarık... Aklına eseni yapmaya alışmış. Kadir, hızla düşündü. Böyle bir konuşmanın kendisine zararı dokunabilir mi? Hayır! Tersine, faydası bile vardır. Ister misin, buna inat, Şükran Hanım... Olmadık şeyleri olmuş gibi göstersin! Mümkündür, çünkü o da bunun kumaşından... O da şımarık... Dediği dedik... Çünkü, o da zengin... Hele bakalım, toslaşsınlar!

Ayşe yazıhaneye kadar hiçbir şey konuşmadı. Adımlarını da

ne yavaşlattı, ne hızlandırdı. Geçitresimlerde tribün önü yürüyüşüyle yazıhaneden içeri girdi. Murat beş kuruş kazanmak için başına getirdiği rezaletle gözünden düşmüştü; ama Kadir'in bunu anlatarak gösterdiği kıyıcılığı da hiç beğenmemişti.

— Alo! Şükran Hanımefendi'yle mi görüşüyorum efendim?

— Evet, kimsiniz?

— Tanımazsınız efendim? Gazeteci Murat Bey'i ilgilendiren bir mesele için rahatsız ettim!

— Murat... Bey'e bir şey mi oldu? Kimsiniz? Kiminle konuşuyorum?

— Tanımazsınız! Meraklanmayın, daha bir şey olmadı Murat Bey'e...

— Ne demek, "daha bir şey olmadı." Kimsiniz?

— Şu demek... Bir arkadaşı var Murat Bey'in... Hasta... Verem... Düpedüz mikrop çıkarıyor?

— Selim Bey mi? Şair?

Ayşe dinleyiciyi kapatıp Kadir'e kısık sesle sordu:

— Selim mi adı hastanın? Şair mi?

— Evet!

Ayşe elini kaldırdı:

— Elbette tanıyorum. Ne olmuş Selim Bey'e...

— Bir medresede oturuyormuş bu Selim Bey! Çıkarmışlar. Murat... Az kalsın "Ağabey" diyecekti, hemen değiştirdi Bey... Almış pansiyonuna götürmüş, kendi odasında, kendi yatağında yatırıyormuş...

— Ne diyorsunuz! İnanılır şey değil... Deli bu, deli... Doktor yok mu orada? "Olmaz" dememiş mi?

— Dinlememiş... Ben de şimdi haber aldım! Düşündüm ki efendim... Sizi yakından ilgilendirir, diye düşündüm... Sıhhatiniz bakımından...

— Öyle mi? Demek... Yakından ilgilendireceğini düşündünüz sıhhatim bakımından... Elbette... Çok doğru düşünmüşsünüz! Çok çok teşekkür ederim! Bu iyiliğinizi hiç unutmayacağım! Nerde şimdi Murat Bey?

— Bilmiyor musunuz, Ankara'da olduğunu? Söylemedi mi giderken size... Şaştım!

— Hiç şaşmayın! Bugün dönecekti de... Öyle demişti, dün gece telefonda... Demek gelmedi. Bitiremedi işlerini... Benim şaştığım, neden bir hastahaneye yatırmamış da, odasına götürmüş?

— Bütün hastahanelere başvurmuşlar, yatak yokmuş... Paralı da yatırmak imkânsızmış...

— Neden? Şükran Hanım bir an sustu: Biliyor musunuz pansiyonun adresini?

— Acayip! Ya siz, nasıl olur da bilmezsiniz?

— Şundan ki... Şükran Hanım gene bir an durakladı: Bir gece gitmiştik çay içmeye... Şimdi çıkaramam!

Ayşe dinleyiciyi kapattı, Kadir'e döndü:

— Adres mi? Bilmem! Gedikpaşa'da... Yesirci bir şey sokağı ama...

— Adresi... Pansiyon adresini çabuk!

— Gitsek bulur musunuz?

— Elbette...

Ayşe, telefona döndü:

— Ben de bilmiyorum tam adresi... Fakat gitmek isterseniz buluruz!

— Hemen... Nereden telefon ediyorsunuz?

— Ben mi? Bir an durakladı: Yabancı yerde değilim hanımefendi, enişteniz Avukat Celâdet Bey'in yazıhanesinden...

— Lütfen bekleyin beni orada... Beş dakikaya kadar geliyo-

rum! En geç on dakikaya kadar...

— Hay hay!

Ayşe telefonu biraz pişman kapadı. Son anda, önüne apansız çıkan fırsatı, Şükran Hanım'ı yakından görmek fırsatını kaçırmak istememişti. Bunun, düpedüz budalalık olduğunu bildiği halde...

Şaşkın şaşkın bakan Kadir'e meydan okur gibi, yüzüne düşen saçlarını, başının keskin bir hareketiyle arkaya attı:

— Artık bir cigara verebilirsiniz Kadir Bey! diye gülümsedi.

Bu söze, hiç de gerekli değilken "ok yaydan çıktı" anlamını katmıştı.

Yağmura da, kara da benzemeyen sulu sepken, bir şey yağıyor, kaldırımları gittikçe daha çok kayganlaştırıyordu.

İlk dönemeçte arabanın arkası savrulunca, şoför, "Höst, oynama!" diye direksiyonu sıkı sıkı tutarak öne eğildi:

— En kötü hava bu... Dalga geçmeye gelmez. Kendini direğe sarılmış bulursun. Biraz yağsa da taşları yıkasa... Bereket, bu sabah arka çarıkları değiştirdim. Öyleyken bizi az kalsın duvara yapıştıracaktı. Elini uzatıp silgileri işletti: Bir de soğuk... Buz! Demin nöbette gazeteye dalmışım. Ayaklarım dondu. Gazeteci misiniz siz?

Murat'ın canı konuşmak istemiyordu. "Evet" deyip kesti ama, kıranta şoför anlamazdan geldi:

— "Gazeteye telefon et" dediniz de binerken arkadaşınıza... Sizi bilemedim! Yazıcı mısınız?

— Evet...

— Hangi gazetede?

— *Vakit.*

— Adınız?

— Murat!

— Tamam! Serbest Parti'nin kapandığını siz bildirdiniz, Ankara'dan ilk önce, değil mi?

— Evet...

— Geçen sabah kapışıldı sizin gazete... Ötekiler kısa yazdılar. Ankara'da mıydınız?

— Evet...

— Kapanacağını bildiniz de mi gittinizdi?

— Yok...

— Rast gele demek! Bugün mü döndünüz Ankara'dan?

— Bugün...

— Haber sizde öyleyse... Gördünüz mü Serbestçileri? Fethi Bey'le konuştunuz mu?

— Hayır.

— Sizin gazete Halk Partisi'ni tuttuğundan belki konuşmazdı. *Yarın* gazetesine bakarsan, hastaymış. Laf! Utandığından, "Hastayım" diyerek yorganı kafasına çekivermiştir. Kolay değil... Bunca insanı bıraktı piç gibi ortada... Keyifle güldü: Bizim arkadaşlardan yeni partiyi tutanları görseniz. Sövüyorlar ki, ana avrat dümdüz... Sesini alçalttı: Gazi Paşa "Kapat istemem" demiş de o yüzden kapatmış... Doğru mu?

— Eh!

— İyi ya... Kapattıracaktı da neden açtırdı? Fethi Bey'e ne düşmanlığı var? Okul arkadaşıymış bunlar... Paris'te oturan herifi, mektup yaz çağır, aklında yokken parti açtır. Sonunda dünyaya maskara et! Bizim bir Süleyman Bey var, Defterdar emeklisi. Bu parti dalgası çıkınca, "Boşver oğlum Hayri, bu işlere senin aklın ermez!" dediydi. Süleyman Bey'e bakarsan Serbest Partiyi Gazi Paşa açtırmış, dostunu düşmanını anlamak için... Böyle şey olur mu, beyim?

— Bilmem. Her kafadan bir ses çıkıyor! Siz Serbest Parti'den miydiniz?

— Yok! Ben rahmetli babamdan öğütlüyümdür. "Siyasete karışmayacaksın, hakkımı helal etmem" derdi... Bizim parti, ekmek partisi... Bak, demin az kalsın duvara yapışacaktık. Sana da yazık, bana da... Biz ekmek ardından koşuyoruz. Neyle? Nah gâvur icadıyla... Aşağıda dört teker, bir de bu, direksiyonu salladı: Beş! Beş tekerin arasında debelenen herif, aklını partiye taktı mı hali dumandır. Bende nüfus yedi... Kaynana yatalak... Baldızı evlendireceğiz. Üç çocuğun büyüğü on, en küçüğü üç yaşında... Bizim sofrada kaşıkların nasıl çalıştığını görsen, Sakarya Savaşı'nda süngü hücumuna girdim, sanırsın. Parti işi, zengin işi, bir de işsiz güçsüz, serseri işi... Bizim semtte, particiliğe sıvananların çoğu aylak takımıdır, sabahtan akşama kadar kahvede kâğıt oynayan dükkân kaçkınları... Vay anam!.. Önümüzdeki Benz, amma patenledi haaa! Gördün mü beyim, parti lafının başında tosluyorduk az kalsın. Sizi bilmem, "parti gürültüsü gazetelere yaradı" diyorlar. Millet gazeteye düştü. Evet, okuma yazma bilmeyenler de, "Ver şurdan bir gazete" deyip alıyorlardı da ceplerine sokuyorlardı. Birine sordum. Evde ilkokula giden oğlana okutup dinliyormuş... Belki gazetecilerin işine yaramıştır ama, milleti aylak etti, çoğuna top attırdı. Bizim neyimize parti marti yahu! Çok adam tartaklandı bu karışıklıkta, beyim! Siz, bizden iyisini bilirsiniz ya; İzmir'de kan gövdeyi götürmüş... Gazeteler yazmadı ama, biz duyduk! Nice adamlar işinden oldu, "partici" diye dil bilmez hamalları gediklerinden çıkarmışlar. Defterdar emeklisi Süleyman Bey nasıl bildi bize particiliğin yaramayacağını! "Sökmez" dedi. "Nah şuraya yazdım, görürsünüz" dedi. "Keramet sahibi" desen, günaha girersin boyunca... Çünkü, herif resmen oğlancı... Nerden bildi öyleyse? İttihatçı gürültüsün-

de az kalmış asılıyormuş. Nasrettin Hoca bir gün damdan düşüyor, başına birikenler, "Aman hekim" diye bağırmaya başlayınca, "Hekim istemem. Damdan düşeni getirin" diyor. O hesap... Beyazıt'ın neresine dediniz?

— Gedikpaşa...

— Tamam... Bize gelmez particilik marticilik... Çünkü, bizim millet vur deyince öldürür. Parti açıldı mı, biz birbirimizin gırtlağına neden sarılırız? Partiye giriyorsun hemşeri, anladık, ama dinden çıkıp da mı giriyorsun? Halkçı da senin din kardeşin... Neyi bölüşemiyorsunuz, baba mirasını mı? Halkçıları tutanların sevincini görmelisin... Sanki, düşmandan kale almış her biri... Ne olmuş? "Sayım suyum yok" deyip savuşmuş... Savuşur... Keyfinin kâhyası değilsin ya... Kâr umdu açtı, zararı gördü kapattı. Bunca yılın koca bir Fethi Bey'i... Cevahir taşı yere düşmekle değerinden ne kaybeder? Durduğu yerde nasıl açtıysa, gene pundunu bekler, birini daha açar. Ölüme çare yok, bu dünyada... Yenicami'de yazdırıp pullu dilekçe mi verdindi, "Aman bize parti aç" diyerek... Kendi açtı, kendi kapadı. Bunlar benim akıl erdireceğim işler değil. Dünkü gazeteler mi yazdıydı, partinin kapandığını?.. Yok önceki gün... O sabah partici milletini görmeliydiniz beyim... Babalarını gömmekten geliyorlar sanırdınız.

Babıâli Yokuşu'nda, insanların hemen hepsi, yakalarını kaldırıp kamburlarını çıkarmışlardı. Işıklarda bile bir keyifsizlik vardı.

Murat, Serbest Parti'nin kapanmasından beri kimbilir kaçıncı defa, "*Aheste çek kürekleri mehtap uyanmasın*" sözünü tekrarladı. Sonra birden şoförün "babalarını gömmekten geliyorlar sanırsın" lafına takıldı. "*Mücadele-i hayattan şu sırrı anladım ki ben / Ölüm bir didinmenin sükûna inkılâbıdır*"... Bu beyti Ankara'da nasıl olup da hatırlamadığına şaştı, evet aylardır sürüp duran bir kördövüşü apansız dinmiş, bütün çırpınmalar "sükûna inkılâp" etmişti.

Yorgundu. Nedense canı sıkılıyordu. İki gecedir az uyumuş, trende başladığı yazıyı bitirememişti. Selim'i çok merak ediyordu. Bu kapanışın biçimini sevmemişti. Daha doğrusu kapanışta bazı Halkçı mebusların tutumunu... Bir cigara yakmak istedi. Paketi önce şoföre uzattı. İçmiyormuş... Neden içmediğini anlatmaya girişti. Cigara ağzındaki acılığı büsbütün artırdı. Midesinden açlığa benzer bir kasılma geçmişti. Birkaç dakika sonra Selim'i nasıl bulacak? Doktor Münir Bey elinden geleni yapmıştır. "Nedir doktorların elinden gelen, hastalık yenilmezse?"... *"Aheste çek kürekleri mehtap uyanmasın", "Mücadele-i hayattan şu sırrı anladım ki ben / Ölüm bir didinmenin sükûna inkılâbıdır"*... Gülümsedi: Galiba şair 'ölüm' yerine 'memat' demişti. "Olsun... Aklına büsbütün başka bir şey gelmişti: *"Yağsın nesi varsa kâinatın / Lâkin bu derin sükût dinsin"*... Bunu niçin hatırladığını bulmaya çalıştı. "Kördövüşünün yorgunluğunu unutunca, mehtabı uyandırmamanın ölü sessizliğinden usanıp gene kördövüşü istemeyelim sakın!"...

— Gedikpaşa'nın neresi beyim?

— İlerde, sağda Yesirci Kemalettin Sokağı... Ben size söylerim sapağı...

Yazıyı trende bitirebilseydi, geçerken gazeteye bırakıp rahatlasaydı...

Araba, Madam Agavni'nin kapısında durunca, bavulu aldı. Paranın üstünü beklemeden yürüdü. Agavni'ye gülümsedi:

— İşte geldik Madam Agavni, nasıl hastamız?

— Hastamız... Hastahaneye kaldırıldı Murat Bey'im!

— Ne zaman? Murat bavulunu merdivenin ayağına bırakıp döndü: Çok mu ağırlaştı?

— Ağırlaşmadı.

— Öyleyse... Anlamadım! Mektubumuzun karşılığı mı geldi

Ankara'dan?.. Aferin! Çabuk yolladılar! Hangi hastahanede şimdi? Heybeliada'da mı?

— Hayır! Ada demediler.

— Kalktı mı ayağa? Kim götürdü? Ne zaman? Nasıl?

— Bir hafta oluyor.

— Doktor Münir Bey'e haber verdiniz mi? Beraber miydi?

— Yok! İki hanım geldi, öğleye doğru... Kadir Bey'le beraber...

— İki hanım... Kadir Bey'le... Kimlermiş? Öğrendiniz mi adlarını?

— Birisi körpedir, Ayşe Hanım... Öteki güzel karı... Türkân Hanım'dır, böyle bir şey!

— Türkân?.. Yanlış olmasın!

— Türkân... Şükran...

— Şükran Hanım... Allah Allah! Emin misiniz! Ne münasebet? Hangi hastahaneye götürdüler?

— Bilmem! Aldılar gittiler otomobille... "Ne diyeyim, gelirse Murat Bey?" dedimse, "Beni görsün" dedi Kadir Bey...

— Aklım ermedi? Ne ilgisi var Ayşe'yle, Şükran Hanım'la... Daha önce uğradı mıydı Kadir Bey?..

— Yok!..

— Çok ağırlaşmadığına emin misiniz? Doktor Münir Bey istemesin hastahaneye kaldırılmasını?

— Sanmam! Doktor Münir Bey, akşamüstü uğradı. Haberi yoktu ki, şaştı sizin gibi...

— Tuhaf... Çok tuhaf! Peki... Anlarız!

Murat yukarı çıkmaktan vazgeçti. Notlarla yazılarını aldı. İlk eczaneden Kadir'e telefon edip durumu öğrendi. Selim bir haftadır, bir özel klinikte yatıyordu paralı olarak... Klinik Ortaköy'deydi. Parayı da Şükran Hanım vermişti.

Hemen bir otomobil çevirdi, "Ortaköy'e... Biraz çabuk lütfen!" deyip bindi.

Murat, merdivenleri çıkıp çalışma odasının kapısına gelinceye kadar hiç kimseye rastlamamıştı. Kapıyı, gürültü etmemeye çalışarak açtı, yavaşça kapattı. Üşüyordu. Yağmurluğunu, şapkasını çıkarmadan masaya oturdu. Dirseklerine dayanıp ellerini yanaklarına koydu.

Ölüm acısı, buzlu bir su gibi, derisine çarpıp içini ürpertiyor, arada bir, sivri bir sızı halinde yüreğine dokunuyordu.

"Geldiniz ama, geç kaldınız Murat Bey... Kurtaramadık yiğit Çorumlumuzu!"

Şükran Hanım'ın gözleri kızarmıştı. Dudakları titriyor, ağlamamak için kendini zorluyordu.

"Ne gençlik... Ne doktorluk bilimi... Ne de ruh gücü... Ne de para... Hatta şiir bile hiçbir işe yaramadı. Kaptırdık ölüme Selim Nuri Bey'i..."

Sesi ne kadar umutsuzdu Şükran Hanım'ın... Kim bilir ne hale gelmiş olmalı ki, diretti Selim'in yüzünü göstermemek için... Enikonu hırçınlaştı.

"Bırakın artık! Görüp de ne yapacaksınız! Hayır, istemiyorum!"

Demek artık Selim Nuri'ye benzemiyordu ölmüş olan... Bir deri, bir kemik. Balmumu gibi sapsarı... Ne dudaklarda cana yakın gülümseme, ne gözlerde akıllı bakışlar... Canla, duyguyla, düşünceyle ilintili ne var ne yoksa alır gider ölüm denen düşman!..

"Rahat öldü. Yanındaydım elbette... Eminim, hiç üzülmedi dünyayı bırakıp gittiğine... Hayır, teslim oldu değil... Direndi gereği kadar... Hayıflanmadı demek istiyorum!"

Otomobilde birkaç kere sormayı istemiş, nedense vazgeçmiş-

ti: "Nasıl öğrendiniz hastalığını?.. Nereden aklınıza geldi hastahaneye götürmek? Ayşe neden telefon etmek zorunluluğunu duymuş, anlattı mı?"

Soluklarını kesip dışarıyı dinledi. Ne makine sesi, ne insan sesi, ne de başka bir patırtı...

Bir otomobil çıkıyor Babıâli Yokuşu'nu ıslak iniltilerle... Hayır, aradığı ses bu değil!..

"Ölümü gözlerimle gördüm bu sefer... Anladım nedir. Her ölüm bizden bir şey alır götürür derler ya... Sanmam! Her ölüm galiba, gidenlerden bir şeyler bırakıyor! Ağır şeyler... 'Iyidir Murat gayet' dedi iki kere... Garip!.. Son sözü bunlar... Bir anlamda Allahaısmarladık diyor, bir anlamda teşekkür ediyor gibi geldi bana... Kaç yıldan beri tanışıyordunuz?"

Murat gözlerini yumdu. "Ne önemi var yılların?" diyecekken vazgeçmişti. "Siz, iki saat bile görmemiştiniz hastahaneye yatmadan önce..."

"Merak etmeyin, defterleri bende... Çalışırım diye yanına almıştı. Çalışırım diye..."

"Ne olmuş, söyledi mi bir şey? Kiminle dövüşmüş, neden?"

"Hayır, hiçbir şey sormadım! Anlattıklarını dinledim o kadar. Neyi nasıl anlatmak istediyse... Hep iyi şeyler söyledi. Güzel, tatlı, duygulu şeyler... Sormadım dedimse, sormadan hiç konuşulamıyormuş meğerse... Çünkü, biraz sonra, ilgilenmiyorsunuz söylediklerinden gibi geliyor karşımızdakine... 'Yiğit Çorumlu' diyordum seviniyordu. Büyük bir dost kaybettim ben Murat Bey... Yürekli bir dost bulup, hemen kaybettim!"

Murat cigara yaktı. Derin derin soludu.

"Şair yazdıracağım taşına... Edebiyat Fakültesi öğrencilerinden Çorumlu Şair Selim Nuri. Doğumu: 1910-Ölümü 1930. Sadece yirmi yıl... Yirmi yılcık... Diyelim ki, bunun ancak altı yedi

yılını biraz bilerek, çok çok da duyarak yaşadı. Yazıklar olsun!"

Ürperdi Murat, canı sıcak çay istedi. Canı değil, üşüyen derisi... Kendini ayıpladı.

"Daha önceden bir şeyler yapsaydık önleyebilir miydik, diye sordum Doktor Münir Bey'e... 'Mümkündü bir şeyler elbet' dedi. Ne dersiniz, kurtarabilir miydik?"

Medresenin avlusu geldi gözünün önüne Murat'ın... Duvarları, tavanı kapkara hücreden, dışarı sürüklenmiş yatağının içinde Selim Nuri... "Hay Allah belasını versin! Kim istiyor kurtarmayı? Kim kimi düşünüyor?"

Masadaki kâğıtlara baktı. Mektuplar birikmiş... Başlığı görünce ilgilendi, "Cumhurbaşkanlığı Umumî Kâtipliği". Üstünde, Selim Nuri... *Vakit* gazetesinde musahhih... Hiç meraklanmadan, iş olsun diye, açtı. "Ister misin, 'filan sanatoryumda falan numaralı yatak hazır... buyurun!' desinler!"

"Mektubunuz alınmış, ilgili bakanlığa havale edilmiştir..."

Murat, önce bir şey anlamadı: "Ilgili bakanlığa havale?.. Ilgili bakanlık? Ilgili?"... Yavaş yavaş yırttı kâğıdı hınçla... Tıpkı, yıllarca kan davası gütmüş bir kıyıcı insanın düşmanını öldürmesi gibi... Tadını çıkararak...

"Neresi bu ilgili bakanlık? Azrail mi?"

Kâğıt parçalarını sepete bıraktı, pislik sıvaşmış gibi, ellerini yağmurluğuna sildi.

4

"Böyle pusarık bir havada gelmişler buraya, rahmetli Faruk Efendi ile Cehennem Topçu Cemil amca... Teğmen Faruk Efendi de, benim duygularımla mı baktıydı acaba yol boyu, bu harap Erenköy semtine?.. Yağışlı havanın verdiği kederle?.."

Murat, Doktor Münir Bey'in Caddebostanı iskelesine bakan harap köşkü önünde tek atlı çekçek arabasından indi. Aralık kapıyı itip girdi. Bahçe, hep böyle bakımsız, karmakarışık, vahşi... Köşkün yüzünde tahtalar büsbütün kararmış... "Ne kadar çok pencere var!.. Nasıl barınır burda, Doktor Münir amca kışın? Meseledir!"

Taşlığa giren kapı da açıktı. Çıngırağı çekip çekmemeyi düşünürken Gülnihal dadı, elinde kocaman bir tasla mutfaktan çıktı. Başörtüsünden aba terliklerine kadar tepeden tırnağa tertemiz... Derli toplu... Altmış altı yaşında ama, dinç... Mavi gözleri, kırmızı yanakları, hemen gülmeye hazır körpe ağzıyla görüntüsü hep öyle tatlı, çocuksu... İnsana, dümdüz, gıllı gışsız yaşamanın rahatlığını derinden özletiyor.

— Siz misiniz efem! Buyrunuz! Ayaklarımıza efem, sıcak sular mı efem, soğuk sular mı?

— Merhaba Gülnihal dadı. Nasılsınız? Arslan gibisiniz maşallah... Görmeyeli gençleşmişsiniz...

— Ne mümkün efem... Buyurunuz!

— Nasıl Doktor Bey? Yatakta mı?

— Değildirler efem... Çocuk gibi oldular, sağolsunlar... Hiç söz dinlemiyorlar... "Gitmeyiniz gece vakti" dedim... "Araba getirsinler" dedim!.. Sırsıklam döndüler efem sabaha karşı... Gece vakti, hastaya götürmek için gelenlere "Evde yok" diyelim diyorum efem... Yukardan, "Doktor Münir'i arayan arkadaş! Burdayım ben, burdayım" diye bağırıyor, Murat Bey'im, bizi utandırıyor, şunun bunun önünde...

Murat, Gülnihal dadıya her zaman getirdiği badem ezmesi kutusunu ortadaki masaya bıraktı:

— Kusura bakmayın Gülnihal dadı... Kestane şekeri bulamadım! Gelecek sefer...

— Neden zahmet ettiniz Murat Bey'im... Mahçup ediyorsunuz efem! Sağ olun!

Murat ayaklarını dikkatle silip merdivenleri çıktı. Denize bakan odalardan sağdakinin kalın perdesini kaldırıp kapıyı tıklattı.

— Kimdir o? Buyursun!..

Murat buraya ne zaman girse, gerçek Osmanlı yaşayışından seçilip hiç özentisiz korunmuş bir parçayla karşılaşmanın hem müze tedirginliğini, hem yüzyıllar boyu yerli yerine oturmuş ince bir kullanış zevkinin rahatlığını duyuyordu.

Doktor Münir, gözlüklerinin üzerinden bakarak elini öpmeye davranan Murat'ı önledi:

— El öpmek yok! Nezleyiz arkadaş! Hem de resmen İspanyol nezlesiyiz galiba...

— Geçmiş olsun! Değildir inşallah, bildiğimiz Türk nezlesidir.

— Bilmem ki... Artık nezlenin bile Batılısı olmadan idare etmiyor! Geç şöyle... Çıkar yağmurluğu... Sıcak değil mi burası?

Ortadaki çok büyük bakır mangal, tepeleme doluydu. Kenarında bir demlik incecik dumanlarını tüttürerek hafiften mırıldanıyordu.

— Sıcak evet!.. Çok iyi... Soğuk aldınız! Gülnihal dadı şikâyet ediyor. Bakmıyormuşsunuz kendinize... Geceleri dolaşıyormuşsunuz!

— Hovardalık mı dokundurmaya çabalıyor bu akılsız Çerkes sakın?

— Vallahi... Benim sezinlediğim bu... "Hiç doktor kısmı hastalanır mı zorlatmasa" dedi.

— Çerkes aklı, ne olacak! Aslına bakarsan Murat oğlum, doktorların hemen hepsi hastadır ama, hastalık gövdelerinde değil, kafalarındadır.

— Estağfurullah!..

— Dilediğin kadar kibarlık gösterebilirsin! Böyledir bu... Hele bizim memlekette... Düşün bir... Bizim millet, doktoru denemek için, karnı ağrırken başım ağrıyor" der. Başkaca, diyelim seni tanıyor da, artık denemek istemiyor. Gelmesi nedeni de, diyelim soluk daralması... Bunun adı, yürek ağrısıdır. Bizim hastaların yüzde doksan dokuz buçuğu gırtlaklarından oyluklarına kadar olan yerlerini "yürek" diye anlatırlar. Hele Anadolu'da... Hele orduda... Ne kadar yürekli millet olduğumuzu anla!

— Neydi okuduğunuz?

— Cevdet Paşa Tarihi...

— Hangi konu?

— Ferruh Ali Paşa olayı...

— Hatırlayamadım!

— Bir fukara derviş vezirdir. Çerkezistan'ı zapta gider.

— Ilginç yönü neresi?

— Şu bizim zavallı Osmanlı Imparatorluğu'na sözünü bil-

mezler, gâvurdan alıp, "Emperyalist" derler ya... Bakalım bizim emperyalizmimiz ne biçim şeymiş, diye bir daha okuyorum! Niyet, Çerkezistan'ı imparatorluğa katmak... Devletten alıp götürdükleriyle beraber bütün kişisel mallarını da dağıtmış bizim emperyalist Ferruh Paşa! Sonunda yırtık bir entari, bir yağlı külahla bir eski hasır üstünde can vermiş. O gün bu gündür mezarına bez-çaput bağlarmış Çerkesler, "Bu Osmanlı gerçek evliya" diyerek... Portekizlilerin, Hollandalıların, İngilizlerin derilerine kadar soydukları Hindistan'a da gitmiş Osmanlılar Kristof Kolomb çağında...

— Ne olmuş? Ferruh Ali Paşa'ya mı dönmüşler?

— Hayır! Ellişer kişilik gruplar halinde göndermiş bunları emperyalist, yağmacı Osmanlı İmparatorluğu... Bunlar Hintlilere kale yapmasını, top dökmesini, tüfekçi ustalığı, yaya ve atlı savaş bilgileri öğretmişler. Bunlardan geri dönen, Seydi Ali Reis ile bir avuç arkadaşı... Hem de yayan yapıldak, yarı çıplak... Ötekiler, "Gâvurla savaşmak ödevdir" diye yerleşip bire kadar kırılmışlar. Ferruh Ali Paşa, canlarını da üste caba veren bu "emperyalist talancılardan" bir yırtık entari, bir keçe külah, bir yırtık hasır değerince zengin ölmüş... Çünkü, berikiler düpedüz şallak mallak ölüp gömülmüşler!

— Nereden çıkıyor, öyleyse, bu emperyalist, ya da yağmacı şöhretimiz?

— Devekuşuna çevirmişler bizi yavrum! Aslında biz de, yani biz aydınlar da, bu çevirmeye bedava gönüllü katılmışız! "Uç!" demişler, "Deveyim" demiş, "Yük taşı" demişler, "Kuşum" demiş ya... Bizim Osmanlıya bir dönüp "emperyalist, talancı" diyoruz, bir dönüyoruz "Yarı sömürge" diyoruz!

— Gerçek... Hiç aklıma gelmemişti.

— Aklın var da öyle ya? Cigara yak... Sen buraya bu havada,

Kâmil Bey'in kararını öğrenmeye geldin Murat oğlum! Gazeteci olduğundan öğrenmeye çabalayacaksın mecburi... Sizin hesap: "Bir hakikat kalmasın Allâhum âlemde nihân" hesabıdır, ayıplanmaz. Evet, Kâmil Bey amcanız kızı Ayşe Hanım'ı, Allahın emri, Peygamberin kavliyle Kadir arkadaşınıza verecektir ve de verimkârlığının nedenini bize şöyle özetlemiştir: "Kadir, madem ki Ramiz Efendi'nin oğludur: Ramiz Efendi mademki bizim Kuvayı Milliyecilikte, mahpushane arkadaşımızdır, oğluna kız vermemezlik edemeyiz!"

— Ayşe Hanım, ne demiş? "Biraz düşüneyim" dememiş mi?

— Ne düşünmesi? Nerede öyle töre tanır eski kızlar? "Bulunmaz Hint kumaşını kaçırırım" diye ödü kopmuş.

— Ramiz amca mı istemiş Ayşe Hanım'ı babasından?

— Ramiz amca, "Ben karışmam" demiş. Bunun üzerine, berikiler el ele tutuşup Kâmil Bey'in karşısına çıkmışlar: "Biz hayatımızı birleştireceğiz, siz de uygun görürseniz!" demişler.

— Neden "Ben karışmam" demiş Ramiz amca? Nasıl diyebilmiş? Nasıl ayık bulmuşlar da dertlerini anlatmışlar? Sabahları da içiyor, değil mi artık?

— Evet, sabah başlıyor, gece sızana kadar... Eskiden borç tutturmuştu. Artık onu da umursamıyor! "Ödenir yavaş yavaş" deyip içiyor.

— Evet... Çok değişti Ramiz amca... Biliyorum neden değişti.

— Neden?

— Yatak takımını satışa çıkardığımız gün olmuştur bu değişme...

— İlintisi?

— Direndi çok, Fatma teyzenin vasiyetini çiğnememek için. Sonunda Kadir'in şantajına boyun eğdi. "Bir daha yüzümü göremezsin" şantajı. Murat, denizle gökyüzünün meydana getirdiği

erimiş kurşun bulanıklığına bir zaman dalarak cigara içti: Hiç unutmayacağım o günü Doktor amca... İlgilendiğimiz insanlarda bile, müthiş bir dramın yaşamakta olduğunu nasıl oluyor da, sezemiyoruz! Eminim, kahveye oturttuğumuz zaman başka bir adamdı Ramiz amca... Dönüp geldiğimiz zaman tamamıyla başka bir adam bulduk! Bir an şüphelendim, "Yok öyle şey" deyip geçtim.

— Nasıl şüpheydi bu?

— Baktım! Önünde biz giderken getirilen çay olduğu gibi duruyor. Rengi çoktan değişmiş, bulanık, iğrenç bir şey olmuş... Bizi görünce tanımaya çalıştı. Gülümsemeye zorladı... "Yoruldunuz! Sağolun!" dedi. Üstünde, kaza ile tek çocuğunu öldürmüş bir insanın umutsuz çaresizliği vardı. Söz bulamadım. Aslında sevinçli haber getiriyorduk. Hem gerekli paranın çok fazlası ele geçmiş, hem de yatak takımıyla beraber rahmetli Fatma teyzenin vasiyeti kurtulmuştu. Hiç sevinmedi. Dünya ile ilgisini sanki kesmişti, dünyanın bütün işleriyle... Dünya değerleriyle... Ölmüş gibi bir şey... Götürüp giydirdik! İstenilen hareketi zor anlıyor, zor yapıyor, sonra da kendisini, öylece, o harekette unutuyordu. Paraları bir an almayacak gibi irkildi. Sanki bir cinayetten payına düşeni, derin bir pişmanlıkla geri çevirmek istemekteydi. Son gülümsemesini görmeliydiniz. "Sağolun çocuklar... Yoruldunuz!" demesini duymayınca ne desem boştur. O nasıl sesti. Hiç unutamıyorum. Bir koşma söylemişti bana bir gün bizim Selim Nuri... *"Üşüdü gül üşüdü / Dalda bülbül üşüdü / Bir güldün aklım aldın / O nasıl gülüşüdü"* diye bir şey... Herif bunu kadın için söylemiş... Kadın kaç para... Canevinden ölüm yarası almış, yiğit bir savaşçıda görmeli bu gülüşü... Selim'e dedim ki... "Korkarım, bizi bıraktı Ramiz amca!" dedim, "Bugün bizimle bütün ilgisini kesti kesinlikle" dedim. Hatırlar mısınız, Ayşe için

yapılan toplantıdaki halini?.. Yeni elbiseleriyle ne kadar rahatsızdı. Rahatsız ne demek? Sayın ki, aramızda oturduğu halde, sürekli işkence ediliyordu. Kendini sıkıyordu, bağırıp çağırmamak için... Yüzüne baktığımız zaman gülümsemeye çabalıyordu, insanüstü zorlayarak... Söz söyleyeceğiz, bir şey soracağız diye, ödü kopuyordu. Bütün toplantı boyu, farkına vardınız mı, konuşmak zorunda kaldıkça ne yapacağını şaşırdı. Söyleneni anlamak için de debelendi, karşılığına kelime bulmak için çabaladı. Ramiz amcayı yaşamaya bağlayan son bağ, meğerse Kadir'miş... O sebepten üstüne o kadar düşermiş... Anladım ki, onunkisi baba-oğul ilişkisi değil, var olmak-yok olmak meselesi... Kendi kendiyle yaptığı ne korkunç bir boğuşma sonunda yatak takımını satmaya karar verdi, kim bilir? Hayır, buna "karar verdi" denemez! Baş eğmek zorunda kaldı. Ama, kendisi de, eminim, bunun böyle kesin bir kopuş olacağını kestirememiştir. Böyle bir şeyi kökünden koparacağını... En korktuğu şeyin kendi tarafından, kendi başına getirileceğini... Evet, ne olduysa kahvede bizi beklerken oldu. Evirdi çevirdi, sanırım, boşa koydu dolduramadı, doluya koydu aldıramadı, sonunda kendisini yaşamaya bağlayan son bağın --oğlu Kadir bağının– koptuğunu anladı. Oysa, çoktan ayrılmışlardı bunlar, baba-oğul!.. Yıllardır, düşündükçe dehşete kapıldığı, yalnız kalmışlığı o gün orada ilk defa kabul etti. Karısı öleli beri tek başına kalmıştı bu kocaman dünyanın bu kaynaşan kalabalığında... Bunu "olmaz öyle şey!" diye reddetmeye çabalıyordu o güne kadar, içkiden yardım umarak... O gün, Beyazıt Meydanı'nda soğumuş çay bardağının karşısında, sırtına vuran ikindi güneşinin altında... Murat bir zaman suçlu gibi yere bakarak sustu: Geceleri eve nasıl geliyormuş, bilir misiniz, şimdi?

— Nasıl?

— Anlaşılır şey değil! Gidip gidip duruyor, iki büklüm oluyormuş, kafası ayaklarının arasına girecek kadar... "Yok oğlum Ramiz, diyormuş yüksek sesle, sana yıkılmak yaraşmaz! Çünkü sen Kuvayı Milliyecisin!" Doğruluyormuş yavaş yavaş var gücünü kullanarak... Gidiyormuş bir zaman... Bu kez bakıyormuş, yana kaykılıyor. Devrildi, devrilecek... Kollarını iki yana açıp dengeliyormuş ip cambazları gibi... "Aman oğlum Ramiz! Göreyim seni, düşmek yok!" diye söyleniyormuş. Gözünüzün önüne geliyor mu? Karanlıkta, küçücük bir adam... Kollarını iki yana açmış sendeliyor. Kanatları kırık bir büyük kuşun havalanmaya çabalarken ayaklarını yerde sürümesi gibi... İşte buraya getirip bıraktık Ramiz amcayı, biz hepimiz... Nasıl oldu bu? Neden imdadına koşamıyoruz? Nedir bu böyle... Ne yaptık da hak ettik biz bu rezilliği?

Gülnihal dadı badem ezmesi kutusuyla içeri girdi. Doktora, Murat'a tuttu:

— Bakınız Doktor Bey'im! Murat Bey oğlumuz efem... Zahmet ettiler yine...

— Hem "Badem ezmesi severim" dersin, dadı, hem de getirdiler mi, "Zahmet oldu" dersin! Kerameti yok ya bu senin Gazeteci Murat Bey oğlunun?

— Bizim sözümüz değildir, Allah'ımız şahit efem... Murat Bey oğlum, söz arası efem, ağzımızı aradılar, çok yaşasınlar!..

Dolaptan fincanları çıkarıp ıhlamur koydu:

— Bırakmayınız Murat Bey'i bu akşam... Pilav yapacağız efem... Acem'in pirinciyle...

— Vay vay! Bunca zaman istedik, yapılmadı. Artık kurtuluş yok size Murat... Bu akşam yemekte bizdesiniz!..

— Geç kalmaz mıyım? Araba bulur muyuz istasyona?

— Buluruz, buluruz! Olmazsa kalır, yarın gidersin! Bir sö-

zün yoksa tabii... Gece için... Esmerden, sarışından bir güzel arkadaşa... Türk'ten, Yahudi'den...

— Yahudi yok! Avrupa'ya gitti patronuyla...

— Bizim Deli Celâdet'in güzel baldızı hanımı ne yapalım?

— Vallaha yok bir ilgim Şükran Hanım'la...

Doktor Münir, bir hap yuttu. Ihlamurdan birkaç yudum içti. Yüzü biraz sararmıştı. Kürklü hırkasıyla Tanzimat sonrası Osmanlılığının, yarı alaturka-yarı alafranga vezirlerine benziyordu. Gözlerini kısarak denize bir zaman baktı, iki kez hafiften öksürdü:

— Neden istemiyormuş bizim Kadir'i damatlığa Nermin Hanım? Açıkladı mı?

— Evet, Kadir'i tanıyor bunlar... Aslında, teyzesinin kızı Sabriye Hanım tanıyormuş... Biraz... Nasıl demeli, oynakça hanımlarımızdan bu teyze kızı...

— Deli Celâdet'in yazıhanesine gelip giden hanımlardan mı?

— Öyle...

— Nasıl buldun Nermin Hanım'ı sen?

— Sahi! Siz gördünüz Ayşe'yle görüşmeye gittiğinizde... Gülümsedi: Siz nasıl buldunuzsa...

— Söyle bakayım, ben nasıl buldum?

Murat durakladı. Cigaraya uzandı:

— Öksürtüyor mu, dumanı?

— Yok canım! Ben de içiyorum! Evet, nasıl bulmuşum acaba Nermin Hanım'ı ben?

— Sıkıştırıyorsunuz Münir amca... Çok az gördüm. Yarım saat...

— Nerde? Evine mi çağırdı?

— Hayır! Şükran Hanım'larda buluştuk.

— Şükran Hanım... Evet, evet... Bizim delinin güzel baldı-

zı... Baldız hanım da bulundu mu konuşmada?..

— Bulundu. Çıkacaktı. Bırakmadı Nermin Hanım...

— Peki! Etkisi ne oldu, görür görmez, senin üstünde?

— Bilmem ki nasıl anlatmalı... Güzel kadın... Çok güzel... Olgun denilen güzelliğin en yüksek çağında... Şahane... İlk görüşte, gözlerim kamaştı enikonu... Sonra... Yavaş yavaş tedirgin oldum galiba...

— Bir gariplik var gibi geldi bu yaman güzellikte... Nasıl demeli? Güzelliği çekici değil Nermin Hanım'ın, sanki itici... Daha doğrusu, ısıtıcı değil, tersine üşütücü... Bir kalın zırh bu güzel kadını sımsıkı sarmış, bütün tehlikelere karşı koruyor... İlle de bütün erkeklere karşı... Yeşil gözleri bile zırhlı gibi... Derinliği hiç yok... Göstermek istemiyor ama, gülümsemesi çok kibirli olduğunu meydana vuruyor.

Doktor Münir biraz bekledi, Murat, aklından geçirdikleriyle utanmış gibi gözlerini kaçırınca sordu:

— Başka?..

— Başkası... Ben pek dikkat etmedim!

— Öyle mi?..

— Az görüştük. Kısa...

— Isıtıcı değil, tersine üşütücü olduğunu fark etmişsin ya... Bu özellik, aşırı güzel kadınların çoğunda vardır. Gerçek sevişmenin ruhu dinlendiren yorgunluğunu ömürlerinde duymamış bahtsız kadınlardan bu Nermin Hanım... Biraz düşündü: Bana kalırsa, Kâmil Bey de bu cins erkeklerden sayılır. Nermin Hanım gibiler, "İnsan gibi sevinemez, acı duyamaz, mutluluğu hiç tanımadan yaşar ölür" duygusu verirler insana...

— Tamam!.. Haklısınız! Daha iyi açıkladınız duyduğum tedirginliğin nedenini şimdi, siz!

— Kadir oğlumuz için ne dedi Nermin Hanım?

— Aşağı yukarı şöyle... "Kadir Bey'in nasıl bir şey... Bir yaratık olduğunu biliyorum" dedi, "Bunu siz de biliyorsunuz" dedi.

— Siz... Yani, Şükran Hanım'la sen mi?

— Evet! Daha sonra dedi ki: "Ayşe'nin böyle biriyle evlenmesini doğru bulmuyorum" dedi. "Bunu söylemezlik edemeyişim, hayatımın biricik güçsüzlüğünden geliyor. Hayatımın biricik güçsüzlüğü, güvenlik arama budalalığıdır. Dünyada yüzde yüz güven olamayacağını bilmez miyim! Bilirim. Gene de elimden gelmez, güven aramamak... Bunun etkisiyle karışıyorum bu işe, hiç karışılmaması gerektiğini bilirken" dedi. Bizim Kadir'in nasıl adam olduğunu, kendi ağzından parça parça almışlar!

— Sözgelimi?

— Sözgelimi? İlkokulda neyle uğraşmış. Ortada, lisede neler geçmiş başından... Üniversitedeyken bazı olaylar karşısındaki davranışları... Nermin Hanım, "Böyle birine güvenilmez" diye kesti attı. "Böylelerinin sonradan düzelmeleri de, yoktur" dedi. "Kızımda da bir başka türlüsü vardır bu hırsın!" dedi. "Ben ömrümde hep, beni kesin güvene ulaştıracak, orada yaşatacak adamı aramışımdır" dedi. "Ayşe de tersine, istediği gibi çekip çevireceği, dilediği biçime sokacağı adamı arıyor" dedi. "Kendimden biliyorum" dedi, "Bu iki tip, gerçekten mutsuz bile olamazlar" dedi, "Çünkü bilemezler mutluluk ile mutsuzluk arasındaki farkı" dedi, "Daha korkuncu" dedi, "Bunu bilmek de istemezler" dedi.

— Çok garip... İnsanın bu Nermin Hanım'a "akıllı kadın" diyeceği geliyor. Akıllı kadın... Yani, milyonda bir kadın... Doktor Münir elini kaldırdı: Dur efendi, bitireyim! Akıllı erkek ölçüsü de, bugün, esefle söylemeli, bu yüzdeyi aşmış değildir. Başka ne dedi akıllı Nermin Hanım?

— Dedi ki... "Aslında ben bu işe biraz da meraktan karışıyo-

rum" dedi, "İyi bir adamla evlense, Ayşe nasıl bir kadın olur, diye merak ettiğim için" dedi. Birden çok yorulmuş, ya da hiç istemediği halde, ağzından söylememeye karar verdiği sözler kaçırmış gibi durakladı. Şükran Hanım'dan özür diledi.

— Niçin?

— Kendi özel işleriyle zamanını almış... Bunu yapmamazlık edememiş... Bana döndü: "Bunları Ayşe'nin babasına ulaştırmanızı rica etsem" dedi, "Hepsini olmasa da, dilediğiniz kadarını... Dilediğiniz gibi" dedi. Gülümsedi: "Çok mu zor bir iş yüklüyorum size?"... "Zorluğu" dedim, Kâmil Bey'le benim ilişkim bu kadar kişisel meselelere karışacak yakınlıkta değil!" dedim. Çok şaşırdı. Yardım arar gibi bakındı. "Bağışlayın" dedi. "Bunu düşünmeliydim! Özür dilerim! Rahatsız ettim sizi, gereksiz yere" dedi. Sözlerimi yanlış anladığına zor inandırdım, "Yazmanız daha doğru olmaz mı?" diye sordum. "Ben de düşündüm dedi, anlatamam gibi geldi. Yazı, acemi olursa haklı bir durumu kolayca haksız düşürebilir" dedi, "Size bunları, bu kadar kolay anlatabilişim, kişileri tanıyorsunuz da ondan" dedi. Kadir'i savunmaya çalıştım.

— Ne gibi?

— "Siz bunu herkesten iyi anlarsınız" dedim. "Kadir de güven arayan insanlardandır. Bu hal fakirlik çekmişlikten geliyor, çoğu zaman" dedim. "Kimi insanlar, fakirlik çekince ona karşı güçleniyor, kimileri de, yenik düşüyor" dedim. "Ben yazayım, isterseniz sizin ağzınızdan... Bir bakın!" dedim. "Dilekçe gibi olursa" diye gülümsedi, "Affedersiniz, yeteri kadar maskara bu iş zaten" dedi. Sonunda bu aracılığı sizin yapmanızı teklif ettim.

— İti öldürene sürütürler hesabı mı? "Madem baba karıştırdı, varsın ana da bulaştırsın" dedin! Yanıldın Murat oğlum! Boş laftır, iti öldürene sürütürler lafı... Belki eskiden doğruymuştur.

Sonra sonra bozulmuş... Şimdi iti, budalalara sürütüyorlar!

— Aman Münir amca...

— Neye güldün? Neye güldün diyorum!

— Bir söz etti de Nermin Hanım! Sizi söyleyince, durakladı, "Güvenebilirsiniz! Fikrinizi hiç değiştirmeden götürür" dedim. Ne dese beğenirsiniz? "Nasıl emin olmalı! Ciddi bir adam, ölmemiş bir adamın adına, ölmüş gibi davranıp..." demesin mi?

— Vay canına! Bir bu eksikti. Kadın haklı... Sakın sen mi zorladın?

— Yok, yok! Şakalaşıyordu. Saygılarını yolladı size... "Doktor olduklarından bizim gibi hastaların halinden bilir" diye gülümsedi.

— Bak sen! Deli doktoru yaptı bizi, desene...

Gülnihal dadı kapıyı aralayıp başını uzattı:

— Gelsin mi içkileriniz efem?

— Sorduğun kabahat, kadın, sorduğun kabahat!..

— Kâğıtta pastırma, sıcak sıcak?

— Sorduğun kabahat!..

Gülnihal kalfa rakıyı gümüş tepside, Beşinci Murat'ın konyak sürahisi olduğu söylenen pembe çeşmibülbülle getirmişti. Bu gümüş tepsiyle çemşibülbül, misafire önem verdiğini, üstün sevgisini gösteriyor, son zamanlarda, Cehennem Topçu Albay Cemil Bey'le Gazeteci Murat oğlunu böyle ağırlıyordu.

Emekli Binbaşı Arif Bey'in İttihatçılığını neredense duymuş, ona rakıyı en adi karafakilerle çıkarır olmuştu. Arif Bey şakadan yalvarıyor, "Vallah billah ben çıktım İttihatçılıktan Gülnihal dadı... Gel etme, eyleme... Usandım bu karafaki belasından... Nerde padişah eli değmiş anlı şanlı çeşmibülbül yahu?" diye diller döküyordu ama, Gülnihal dadı, duymazdan geliyordu. Inancına göre, bikez İttihatçılığa bulaşanın iflah olması yoktu. Çünkü,

dünyada, tövbesi kabul edilmeyen iki günah varsa, bunun birincisi İttihatçılıktı. "Onlar ki, Selanik çingenesimiz olup efem... Cennetmekân Abdülhamit Efendi'mizi tahtlarından indirip, boyunlarımız devrilesiler... Hayır, kitapta yerimiz görülmüştür efem, tövbelerimiz kabul değil!" diye kesip atıyordu. Bir gün Arif Bey, "Yahu bu senin Cehennem Topçu da İttihatçının domuzudur. Neden ona karafaki cezası verilmiyor? Çerkeslikte adalet böyle midir?" dediyse de, Gülnihal dadı, çok bilmiş çok bilmiş başını sallayarak gülüverdi. "Bilmez mi efem Gülnihal dadı, kim kaşerlim İttihatçıdır, kim değildir! Hiçbir şey bilmese, bunu kesinlikle bilir!"

— Canın sıkkın gazeteci senin... Azaltamadın Selim oğlanın acısını bir türlü?

— Azaltamadım Münir amca... Tam, biraz bastırdım, diyorum, bir sözü, bir davranışı geliyor aklıma... Sevinci... Somurtkanlığı... Kızgınlığı... Kaybettikten sonra anladım asıl değerini... Bize Anadolu adamının tükenmez yaşama gücünü aktarıyormuş meğerse... Şaşırıp bunaldığım sıralar, o kadar bulurdu ki çıkar yolu... Hani, sağlam akıl, derler ya... İşte o akıldı rahmetlinin aklı... Biraz düşündü: Kurtaramaz mıydık daha önce davransak?.. Hiç mi çaresi kalmamıştı?

— Böyle dörtnala kalkan melunda, hastanın bütün direnme güçleri çöküyor! Kalmıyor yapılacak pek bir şey... Şükran Hanım çok çırpındı! "İsviçre'ye göndersek... Gönderelim!" bile dedi. Çoktan beri mi tanışıyordunuz?

Murat durakladı. Yalan söylemeyi uygun görmedi:

— Hayır! Bir kere görmüştü Selim'i, Bedestende, yatak takımı satma sırasında...

— Şaşılacak şey! Sen Ankara'daydın, görmedin! Her gün geldi hastahaneye... Sabahtan akşama kadar başında bekledi.

Avutmaya çalıştı. Güçlendirmeye... Kadınlarda böyle beklenmez davranışlar olur. Umar mısın? O kadar zengin... Şımarık büyümüş paşa kızı... Demek bir şeyler birikiyor içimizde... İnsanlık göstermek ihtiyacı... Kadınlarda... Hele çocuksuz olanlarının bazılarında önüne geçilmez şefkat harcama itilimi... Bir garip gülümsedi... Hele bu şefkat gösterilecek insanlar yakışıklı delikanlılar olursa...

— Amma yaptınız! Kimi zaman gerçekten kıyıcı oluyorsunuz Münir amca!

— Kıyıcı ben miyim, dönen işler mi?

Murat lafı değiştirmek istedi:

— Söylemedi mi size, kiminle kavga ettiğini?.. Niçin dövüştüğünü Selim?

— Hayır! Bir kez sordum. Anladım ki söylemek istemiyor, üstelemedim! Şükran Hanım'a da açmamış mı?

— Yok!.. Murat bir an durakladı: Yalnız bir gün. Bizim pansiyondayken... Bir laf etti. Bir şeye dokundurdu. Hep düşünüyorum! Bağlayamadım bir yere...

— Ne dedi bakalım?

— Takılırdık arkadaşlar... "Kaçıncı Selimliğin üstünde bugün?" diye sorardık. Ya "Birinci Selimliğimiz" derdi, ya "İkinci Selimliğimiz..." Tanıdım tanıyalı bir kere bile, "Üçüncü Selim" dediğini duymamıştım.

— Ne demeye geliyor?

— Birinci Selim, "Öfkeliyim" demek, yani, Yavuz Selim... İkinci Selim, "Bi kadeh atalım!" Yani, Sarhoş Sarı Selim... Pansiyona götürdüğümüzün galiba üçüncü günüydü. Bir şeyler konuştuk. Biraz iyileşmiş gibi geldi bana... "Bugün kaçıncı Selimlik üstümüzde arkadaş" dedim. Birden keyfi kaçtı. Yere bakarak yavaşça, "Üçüncü Selim!" demesin mi? "Neden arkadaş?" diye

sordum! "Yenildik, Kabakçı Mustafalara da ondan!" diye gülümsemeye çalıştı. O günden sonra aklıma geldikçe, ne demek istediğini araştırdım. Bulamadım, inandırıcı bir şey... "Dergi yüzüstü kaldı, ondan mı? Ölüme yenileceğini kesinlikle anladı da, bilmem onu mu, dokundurdu?" derken... Geçenlerde hiç umulmaz yerden, gerçeği öğrenmeyeyim mi?

— Neymiş?

— Hani biz komünistlik karalamasını, karı meselesine bağladıktı ya...

— Evet!

— Yanılmışız! Meğer dergi yüzünden başmürettip Behram namussuzunu dövmüş bizimki... Herif, Milli Emniyetin ispiyonuymuş... "Biraz tartaklayalım" demişler. Bizimki kudurmuş resmen... Heriflerin gırtlaklarına sarılmış... Sövmüş... Allah yarattı dememişler.

— Kimden öğrendin?

— Hiç akla gelir mi? Bizim gazetenin Çorumlu hademesi Hıdır Onbaşı'dan...

— O nerden öğrenmiş?

— Bir hemşerisi varmış... Er... Orda yazıcıymış... İçini çekti: Bunu duydum duyalı, büsbütün yerleşti yüreğime ölüm acısı...

Birer yudum içtiler. Susarak Marmara'ya inen bulanık kış akşamına baktılar. Bir yelkenli, arkasında hantal patalyasını sürükleyerek körfezden dönüyor, alacakaranlıkta Ortaçağların denizci masallarını dolduran hortlak gemilerine benziyordu.

— Aslında, Münir amca... Haftalar geçtiği halde, Millet Meclisi'nin izlediğim son oturumunu da hiç unutamıyorum ben...

— Hangi oturumu?

— Fethi Bey'i partisini kapatmaya zorlayan oturum...

— Yazdın ya... Bana öyle pek dramatik gelmedi.

— İstediğim gibi anlatamadım da ondan... Bizim gazetede olmuyor. Kâbus gibi çullandı üstüme benim bu oturum!.. İçime çöküp yerleşti.

— Nasıldı?

— Akıl almaz bir şey... Korkunç... Hiç beklemiyordum böyle bir durum... Bakın nasıl oldu!.. Elini ağzına kapatarak biraz düşündü: Daha önce duyduklarımı anlatayım da, kolay kavrayasınız! Bir blok teklifi çıktıydı ortaya, aklınıza geliyor mu?

— Evet, *Milliyet* gazetesinde Siirt Mebusu Mahmut'un başyazısı...

— Daha beteri var! Hatırlıyorsunuz! Gazi Paşa 1 Kasım'da Millet Meclisi'ni açma konuşmasında, belediye seçimlerindeki olayların önemsiz olduğunu, Avrupa'daki seçimlerde de böyle uygunsuzlukların görüldüğünü söylemişti. Önümüzdeki yıl yapılacak seçimlerin selameti için kanunlarda gerekli değişikliklerin yapılacağını da müjdeledi. Bundan iki gün sonra Gazi Paşa, Fethi Bey'in evine gitmiş, "Söylediklerimi nasıl buldun?" demiş, Fethi Bey, "Çok güzel" deyince, "Fakat bazı arkadaşlar beğenmediler" demiş...

— Kimmiş bu bazı arkadaşlar? Kırklar mı?

— Kırklar deniyor. Gerçek sayıları pek belli değil... Halk Partisi'nin bir çeşit idare kurulu... Ya da, yüksek kontrol heyeti... Önemli meseleleri önce bunlar konuşur, karara bağlarmış da, sonra parti meclisine getirip onaylatırlarmış!

— Adları?

— Biliniyor, uğraşılsa listesi çıkartılır. Her ne pahasına olursa olsun, devrimleri savunmaya kararlı Kuvayı Milliyeciler... Gazi Paşa birkaç gün sonra gene gitmiş Fethi Bey'in evine... "Bak nasıl formül buldum, önümüzdeki seçimler için" demiş... "Bir blok yapacağım! Böylece her iki partinin başına geçmiş olaca-

ğım. Her iki partinin adaylarını ben seçeceğim. Seçim tek dereceli yapılacak. Partiler kazandıkları oy kadar milletvekili çıkaracak" demiş. Fethi Bey çok sevinmiş. Gazi Paşa, "Blok fikri şimdilik gizli kalsın!" demiş... Fakat, gizli kalması gereken bu formülü üç gün sonra, Siirt Mebusu Mahmut Bey, *Milliyet* gazetesinde "Blok" başlıklı yazı ile açıklamaz mı?

— Evet, "Halk Partisi böyle bir fikri kabul edemez" diyordu.

— Bunun üzerine ayaklanmış bizim partinin kırkları... Asıl, kıyametleri koparan kim olsa beğenirsiniz, meslektaşlarınızdan Doktor Tevfik Rüştü...

— Ne diyor?

— "Batılılar devrimler tutmadı sanırlarsa mahvoluruz" diye yırtınıyormuş ki, katiyen zapt olmuyormuş...

— Demek Tevfik Rüştü'ye göre, bizim devrimler, bizim için değil, Batılılar için mi yapılmış?

— Herhalde... Kırklar bakmışlar ki, durum vaziyetler gayet kötü, hemen Müşir Fevzi Paşa'ya koşmuşlar.

— Sakın Cumhurbaşkanı mı dikecekler adamı, berikini indirip?

— Yok canım! "Git söyle vazgeçsin! Biz blok mlok istemeyiz!" demişler.

— Gitmiş mi derbeder?

— Hemen seğirtmiş seccadeyi toplayıp... "Böyle yaparsan, ordusunu yüzüstü bırakan bir başkomutan sayılırsın!" demiş. Gazi üçüncü defa Fethi Bey'e gitmiş, olayı anlatmış. "Durum budur, demiş, siz gene işinize bakacaksınız! Ben seçimlerde Halk Partisi'nin başında bulunmak zorundayım!" demiş...

— Blok düzeniyle iktidarı çantada keklik sayarak hop hop hoplayan Fethi buna ne demiş?

— Can başına sıçramış tabii... "Aman Paşam bu nasıl şeydir?

Ben sizinle nasıl boğuşurum? Böyle bir durum düşünülemez bile..." demiş, "Bizim maksadımız bu muydu?" demiş.

— Neymiş meğerse bunların maksatları?

— Kim bilir?

— Buna karşı Gazi'nin cevabı?

— "A canım, karşı karşıya geçer uğraşırız. Kim bilir belki de siz kazanırsınız" lafını duymasıyla birkaç gündür blok yoluyla kendini iktidarda sayan Fethi Bey'e dehşet elvermiş! "Peki! Arkadaşlarla bir görüşeyim!" diyebilmiş...

— Parasını da geri istemiş mi Gazi Paşa bu konuşmadan yararlanıp?

— Hangi parasını?

— Canım, parti açarken Fethi Bey'e para vermiş ya... Bir söze göre altmış bin lira, bir söze göre otuz bin...

— Evet, bu para meselesini biraz konuştuk Ağaoğlu Ahmet Bey'le... Paranın lafını duymuşlar partidekiler... "Yüzünü görmedik! Harcandığını da bilmeyiz! Bu para Fethi Bey'le Tahsin Bey arasında kaldı öyleyse" dedi Ağaoğlu...

— Böylesi daha kıyak! Sonra... Fethi Bey, arkadaşlarıyla görüşmüş mü?

— Evet, toplanmışlar! Ağaoğlu Ahmet Bey, "Bu toplantıyı görmeliydin oğlum, dedi, her kafadan bir ses çıkıyordu. Birisi "hoh" dese, çoğunun yüreğine inecekti. Fethi Bey'in partiyi kapatma teklifi hemen kabul edildi oybirliğiyle... Haberi Çankaya'ya ulaştırmak işi, partinin genel sekreteri Nuri Bey'e yükletildi. Biz beklemeye başladık. Kimsenin ağzını bıçak açmıyor. Böyle bir bekleyiş ölü başında bile görülmemiştir. Sanki hepimiz ölüm cezasına çarptırılmış da, asılma sırası bekliyoruz. Tam yedi saat sonra Nuri Bey döndü. Gazi Paşa ile enikonu çekişmişler. Sonunda: "Hayır, partiyi dağıtmayacaksınız. Karşıma çıkacaksı-

nız. Güçler denk değil, lafını dinlemem. Halk sizi tutuyor!" demiş kesip atmış... Fethi Bey, herkesin yüzüne baktı ayrı ayrı... Çoğunluğun korkudan yığılakaldığını görünce işi uzatmadı, "Bu durumda dağılmaktan başka yol kalmamıştır. Hepinizin verdiğiniz sözleri, verilmemiş sayıyorum. İsteyen ayrılır gider. Ben tek başıma sonuna kadar dayanacağım!" dedi. "Benimle birlikte birkaç arkadaş sonuna kadar dayanacağımızı söyledik. Ötekiler, partiyi kapatmak zorunda kalırsak, hiç değil, bunun hangi yüzden olduğunu Büyük Millet Meclisi'nde açıklamamızı rica ettiler. Meclis'in açılmasına birkaç gün kalmıştı. İlk oturumda, belediye seçimlerinde yapılan kanunsuzluklar üzerine bir gensoru açılmasını istemeyi kararlaştırdık!" dedi Ağaoğlu...

— Desene, Fethi Bey son oturuma partisi dağıldıktan sonra gelmiş...

— Evet... Ben bunu bilmediğim için, önce Meclis'teki garip havayı bu işteki acemiliğimize verdim. Oturum açılınca Fethi Bey'in gensoru önergesi okundu. Önerge, son belediye seçimlerinin baskılı yapıldığı, vatandaşların oylarını istedikleri gibi vermedikleri, oy sayımında yolsuzluklar olduğu ileri sürülüyor, İçişleri Bakanı'nın açıklama yapması, durumun enine boyuna tartışılması isteniyordu. İstek onaylandı. İlk sözü Fethi Bey aldı. Okudunuz mu bu tartışmaları gazetelerde?

— Şöyle baktım bir... Üstünde durmadım.

— Bence önemli olan noktalar şunlar... Bu seçime kadar ömürlerinde hiç oy kullanmamış yüz binlerce vatandaş, oy atabilmek için günlerce sıralarını beklemişler. Bu seçmenlik işini gerçekten sevinçle, heyecanla yapıyorlarmış... Milletin seçime karşı gösterdiği bu büyük ilgi, bütün gerçek cumhuriyetçileri sevindirmek lazımken, oyların Serbest Parti'ye doğru akması bazı hükümet memurlarıyla bazı Halkçıları kızdırmış... Egemenlik

hakkını kullanmaktan başka bir şey yapmayan halkı, gericilikle, komünistlikle, anarşi çıkarmakla suçlamışlar. "Eğer, dedi, Fethi Bey, en ileri gelen şehirlerimizde, kasabalarımızda, bu kadar geniş ölçüde gericilik hareketleri vardıysa, o yerlerin idarecileri, bu seçimlerden önce hükümeti neden uyarmadılar? Serbest Parti'nin kuruluşundan önce bütün memleket halkının hükümeti yüzde yüz tuttuğu söyleniyordu. Şurda burda işitilen bazı yanıp yakılmaların, çıkarları bozulmuş birkaç eski idare artığından geldiği söyleniyordu. Ya da yabancı kışkırtıcılara kapılmış bir iki akılsızın işi sayılıyordu. O zamana kadar hükümetle birlik olan halk, belediye seçimlerinde neden birdenbire gerici kesildi?"... Buraya kadar her şey yolunda gidiyordu. Konuşmanın burasında, ön sıra birden bağırmaya başladı.

— Ne diye?

— "Milleti aldattınız" diyorlar... "Gericileri içinize aldınız... Milleti zehirlediniz"...

— Kim böyle bağıranlar?

— Başta Kel Ali... Recep Bey... Rasih Hoca... Vasıf Bey... Daha başkaları... Saldırıların ilerde ne hal alacağını bilmediğim gibi, Serbest Parti'nin durumundan da haberim olmadığı için, Fethi Bey'in kuru gürültüye pabuç bırakmadan konuşmasındaki rahatlığı beğenmiştim. İçişleri Bakanı kürsüye çıktı, suçlamaları, "Saygıdeğer arkadaşının" yanlış haber almasına verdi, "Memurlarım hiçbir yerde kanundan kıl kadar ayrılmamışlardır. Yüksek Meclis, bununla ne kadar övünse azdır" deyip kesti. Tam tamına bu kelimeleri kullanmadı ama, dedikleri buna yakın şeylerdi. Sonra bizimkiler sırayla kürsüye geldiler. Söylediklerini şöyle özetleyeceğim: "Olup bitenleri hepimiz biliyoruz. Çünkü, gözümüzün önünde geçti. Fethi Bey, partisini "liberal olarak" daha sola gitmek için açmıştı. Cumhuriyetçilikle laikliğe de sımsıkı

bağlı kalacağına söz verdiydi. Buna karşılık, illerde, ilçelerde partisini kimlere kurdurduğu meydandadır. Adam seçmekte "ustalık göstermedi" diyemeyiz. Her yerde, hepsi ezberlemişler gibi, hep aynı sözleri söylediler. Bu sözler, adamına göre değişiyordu. "Vergileri kaldıracağız" dediler, "Şekeri beş kuruşa yedireceğiz, tütünü kırk paraya içireceğiz" dediler. "Din elden gidiyor" denildi, "Tekkeler açılacak" denildi. Şapkayı defleyip fes giydireceklerine yemin ettiler. Kulaktan kulağa en namuslu insanlara kara sürülmek istendi. "Filanca hırsız, filanca oğlancı, falancı ırz düşmanı, filanca kodoş" diyerek en edepsizce yalanlar uyduruldu. Bu mudur yeni partiden beklediğimiz? Bu mudur memleketseverlik? Milletseverlik?.. Bu mudur devrimcilik?" Fethi Bey, karşılık vermek için yeniden kürsüye geldi. Gürültü gitgide artıyordu. "Teker teker gelin konuşun, cevap vereceğim" dedi. Gericiliği, insanlara kara sürme suçlamalarını kabul etmedi. Konuşturmak istemiyorlar, sözünü sık sık kesiyorlardı. İlk konuşmasındaki sakinliğini yavaş yavaş kaybediyordu. Karşılıklı tartışmalar başlamıştı. Oturduğu yerden "Başvekil mi olacaksın?" diye bağırana, sözünü yarıda bırakıp, "Millet oy verirse olacağım elbet" diye karşılık veriyor, "Ne kerametin var?" diye sorana dönüp, kendisini düne kadar çok iyi tanıdığını söylüyordu. Bir ara büsbütün bunaldı. Partisini Gazi Paşa'nın emriyle açtığını anlatmaya girişti. O zamana kadar kendimi boğuşmanın hızına kaptırmıştım. Bizimkilerin adamı bunaltmaları meğerse hoşuma gitmiyor muymuş? Birdenbire, kendime geldim. Önce utandım, sonra, yavaş yavaş artan bir garip rahatsızlık duydum. Bu rahatsızlık, kürsüdeki tek adama, kalabalığın haksız yere saldırmasından gelmiyordu. Fethi Bey'in kendisini düşürdüğü durumdu beni rahatsız eden...

— Anlayamadım.

Murat, bir cigara yaktı.

— Önce ben de anlayamamıştım pek... İki tarafın sözlerinde de yalanlar, doğrular vardı. Buna karşılık, güçler denk değildi. Çoğunluk, güçlüyken tek adama söz söyletmiyordu. Aslında ben tek kişiye çullanan kalabalıkları sevmem. Kalabalıklar haklı da olsalar, bu hak, öyle pek övünülecek cinsten sayılmaz bence... Ama, üstüne kalabalıkların çullandığı kişilerin hepsi, her zaman insanı rahatsız etmez ki... Adam haklıysa, direnmesini kahramanlık sayarız. Beğeniriz. Yiğitliğinin karşısında gözlerimiz yaşarır. Burada haklılık, haksızlık denk olduğu halde, beni Fethi Bey rahatsız etmişti. Kendine güvenini kaybetmeye başladığı zaman duydum bu rahatsızlığı... İlk şaşkınlığını görseydiniz, ne demek istediğimi anlardınız. Bağırtılar artınca susup yukarıda bir yere bakmıştı. Ancak üçüncü bakışında, cumhurreisinin locasına baktığını anladım. Gazi Paşa locasında tek başına oturuyor, eli çenesinde, seyrediyordu dikkatle... Fethi Bey'in locadan yardım istediğinden şüphelendim. Demek ki, karşısındakilerin kendisine böyle saldırabileceklerini hiç aklına getirmemiş, kendisini bu işe süren kuvvetin, yeri gelince, kalabalık arasındaki dengesizliğin bu kadar kıyıcı bir hal almasını önleyeceğine inanmıştı. Ben daha önce olanları bilmediğim için, locanın adamı bıraktığını sezince, dehşete kapıldım. Serbest Parti'nin bütün milletvekilleri de, sanki tavanın yıkılmasını bekliyorlarmış gibi omuzlarını kamburlaştırarak kafalarını kısmışlardı. Korkunç durumu gözlerimle gördüğüm halde, kalabalığın parçalamasına bırakılan adamla beraber olamıyordum. Çünkü, bu adamın, kahramanlıkla hiçbir ilişiği olmadığını sezmiştim. Bu adam, Paris Elçiliği'ndeki rahatını, daha kolay, daha kazançlı, daha da şanslı sandığı bir iş için bırakıp gelmişti. Ben burada bir kurnaz hesabın yanlış çıktığını seyrediyordum. Doğru, ya da eğ-

ri bir inanca saplanmış bir insanın kahramanlığını değil... Saldıranlar da, bunu biliyorlardı. Burada gerçekten çarpışılmıyordu. Danışıklı dövüşün üstü açılmıştı. Ama, gene de çeşitli insan dramları kaynaşıyordu ortada vıcık vıcık.

— Tuhafsın... Bunun danışıklı dövüş olduğunu daha ilk günü söylemedi mi herkes?..

— Kürsüdeki adam, danışıklı dövüşün böyle bozulabileceğini hiç aklına getirmemişe benziyordu. Nedense bir kere daha, partisini Gazi Paşa'nın enikonu baskı yaparak kurdurduğunu söylemek zorunluğunu duydu. Artık her kafadan bir ses çıkıyordu. "Gazi bizimdir", "Bize karşı çıkan, Gazi'ye karşı çıkmış demektir", "Gerçek budur, bu gerçeği hiç kimse örtbas edemez!". Bu bağırtıların arasında Rasih Hoca'nın sesi duyuldu: "Hepinizi vatan haini olarak hemen mahkemeye vermeliyiz!" Bunun üzerine Fethi Bey, bir kere Rasih Hoca'ya, sonra Cumhurreisliği locasına baktı. Titreyen elleriyle kâğıtların topladı.

— Sonra dönüp Meclis kürsüsünden mi bildirdi partiyi kapattığını?..

— Hayır... Kapatma bildirisinin yazılması saatlerce sürmüş...

— Neyi çekiştiler? "Kapanmasın" mı dedi gene Gazi Paşa?

— Hayır! Bazı sözlerini beğenmemişler bildirinin...

— Kimler?

— Kırklardan bir kısmı...

— Neymiş o sözler?..

— "Büyük Reisimiz" yerine yalnız "Reis" yazdırmışlar. "Gazi'nin zorlaması, arkalaması, uygun görmesi" parçasından "zorlaması" kelimesi çıkarttırılmış... Ayrıca, "Sen 'Mecliste bu şartlarla ikinci bir parti yaşamaz' dedin, bu söz, 'İdaremiz Cumhuriyet değildir' anlamına gelir, bunu geri alan bir cümle ekleyeceksin"

diye çok sıkıştırmışlar ama, Fethi Bey yanaşmamış. Partinin kapatma bildirisini gece yarısından sonra, saat ikiye doğru ele geçirebildim. Postahaneye koştum. Bir buçuk saattir benim röportajları veriyorlardı. Durdurup, bildiriyi çektirdim. Çıktığım zaman saat üçe geliyordu. Yürüdüm. Dalmışım. Her yer karla örtülüydü. Yerden çıkan, geceyi yukarı doğru iten garip bir alaca aydınlık vardı. Yorgundum çok, ama yatmak gelmiyordu içimden, yatsam uyuyamayacağımı iyi biliyordum. Partinin kapanması yaşamayı durdurmuş gibiydi. Ankara, toprak altından çıkarılmış bir ilkçağ şehrine benziyordu. Burada insanların nasıl yaşadıkları üzerinde sanki hiçbir fikrim yoktu. Yenişehir'e yaklaşırken apansız ay çıktı. Işığı, kar alacasına o kadar uydu ki, dünyada artık kurşuniden başka hiçbir renk kalmadığı duygusuna kapıldım. İşte orada, önce *"Aheste çek kürekleri mehtap uyanmasın"* mısraına takıldım. Bir zaman bunu söyledim kendi kendime... Hem de, inanır mısınız, "Mââhitap uyanmasûn"a çevirerek... Yahya Kemal'in bu mısrada, yaşama sevincine değil, ölüme kendini bıraktığını sevdim. Acı geldi bana bu... Sonra, *"Ölüm bir didinmenin sükûna inkılâbıdır"* diye biten beyit aklıma takıldı.

— Kederlenmişsin iyice...

— Kederlendim evet... Nedenini aradım. Bulamadım. "Ben boğuşmalardan yana mıyım yoksa?" dedim kendi kendime... "Kördövüşü de olsa, boğuşma, bu kurşuni ölüm durgunluğundan daha mı iyi?" dedim. Fethi Bey, hak etmiş de olsa, bizimkilerin, tek adama, öyle saldırmalarını onuruma mı yedirememiştim? Yeni partiye, bilir bilmez koşulmuş insanların yarınki umutsuz şaşkınlıkları mı ağır basıyordu? Oysa, Serbest Parti'nin açılmasıyla ne kadar şaşırdığımı size anlatmıştım. İnkılaplardan vazgeçiyormuşuz gibi geldiydi bana... Gerçekten üzüldümdü,

haftalarca... Kimseye belli etmek istemedimdi ama, çok üzüldümdü. "Sevindin elbet" derken, size vaktiyle anlattıklarımı hatırladınız değil mi?

— Evet...

— Sevinmedim. Galiba biz, çıkmazdayız... Farkına varmadan gelip bir çıkmaza girdik. Yoksa, faydasız bir didinmenin durması bana neden ölümü hatırlatsın?.. Bunlar hep açmaza düşmek belirtileri... Kadehini doldurdu: Şuna kesinlikle artık eminim! Halk Partisi, o toplantıda, iktidarda olduğu halde, belki daha yıllarca da iktidarda kalacağı halde, çoktan yenik düşmüştür. Hem de kesinlikle yenik düşmüştür. İşte bunu anlayamıyorum o günden beri... Buna hiçbir anlam veremiyorum.

— Anlayamazsın! Uzun zaman anlayamadı hiç kimse... Düşündün mü hiç, bir dünya imparatorluğu nasıl tasfiye edilir?

— Nasıl mı? Basbayağı... Dış güçlerce yıkılır gider.

— "Nasıl yıkılır?" demiyorum. Nasıl tasfiye edilir? Bunun tekniği nedir, hukuk bakımından?

— Bilmem! Hiç düşünmedim...

— Bir dünya imparatorluğu, yüzyıllar boyu, yüzlerce nesillerin birleşik gayretiyle, kanları, canları, malları pahasına doğmuş, kökleşmiş, gelişmiş, yaşatılmıştır. Tarihin bir döneminde, herhangi bir nesil, tek başına bu tasfiyeye karar verebilir mi? "Veririm" derse bu kararın meşruluğu hangi vesikalarla ispatlanır? Yani, bir imparatorluğun tasfiyesinde taraflar nasıl meydana gelir? Vekâletnameleri hangi noter tasdik eder, veraset ilamlarını hangi mahkemeler çıkarır? Buraları güzelce araştıracağız Murat oğlum! Bunları kurcalamanın sırasıdır. Çünkü biz kurcalamazsak, biri çıkıp kurcalayacak er geç... Hem de, "Bunlar ne kansız heriflermiş yahu, yediden yetmişe!" diye mezarımıza tükürerek... Durumun gerçeği şudur yavrum! 1908'in padişahçı

İttihatçıları imparatorluğu yıktılar, 1923 Kuvayı Milliyecileri bir dünya imparatorluğunun miras hesaplarını tasfiyeye oturdular. Peki neydi tasfiye edilecek miras? Yedi yüz yıllık bir dünya imparatorluğu... Ne durumdaydı son zamanlarda bu imparatorluk acaba? O kadar uzağa gitmeyelim, 1908'de, İttihatçıların eline geçtiği zamanın durumunu soruyorum, yani, bundan tam yirmi iki yıl öncesinin durumunu...

— Durumu... Belli, Bağdat–Basra...

— Ne güzel belli! Dinle, 1908'de, İttihatçıların ele geçirip on yıl içinde yıktığı imparatorluk, tam dört milyon üç yüz seksen üç bin kilometrekare toprağa sahipti.

— Yok canım! Var mıydı bu kadar?

— Hay hay! 1908'de Bosna-Hersek, Bulgaristan, Girit, Kıbrıs, Mısır, Tunus, Cezayir, Trablusgarp, Sudan çeşitli anlaşmalarla imparatorluk toprakları sayılıyordu. Sayıldığı için de nüfusumuz kırk üç milyonu aşkındı. Bu topraklar üzerinde malımız olan, yedi bin kilometre demiryolu döşeliydi. Dikkat et, dört yüz yıllık hilafetin bütün dünya islamları üzerindeki manevi haklarını katmıyorum. Tasfiye edilen miras Osmanlının sırf kılıç gücüyle vuruşarak aldığı, tarih boyu vuruşarak savunduğu mirastı. Evet oturuldu masaya... Karşımızda yirmi iki devlet... Bilir misin, iki bölümde tamamlanan Lozan anlaşmasının bütün oturumları ne kadar sürmüştür?

— Hayır!

— Beş buçuk ay... Mahzenler dolusu arşivleri düşün, buradaki çeşitli anlaşmaları, bunlardaki incelikleri getir gözünün önüne... Delegelerimiz incelediler mi bunları? Kılı kırka yardılar mı? Hayır! Çünkü, İstanbul hükümeti delegeleri, yani asıl uzmanlar, bizim isteğimizle sokulmadı bu konuşmalara... Bu iyiliğimize karşı İngiliz Generali Harington'un teşekkürünü hatırla-

rım. Demek, dört milyon üç yüz seksen küsur kilometrekarelik bir imparatorluğun yedi yüz yıllık hesapları tasfiye edildi beş ay içinde... Buna tasfiye denmez. Mirası reddettik, hem de borçlarından bir kısmını kabul ederek reddettik. Değil bir dünya imparatorluğunun mirası, bir mahalle bakkalının mirası bile, bizim bugünkü mahkeme usullerimiz göz önüne getirilirse, bu kadar kısa zamanda tasfiye edilip karara bağlanamaz.

— Ne yapabilirdik peki? Savunulur muydu 1923'lerde, imparatorluğun bütün tarihsel hakları silahla?.. Nasıl güç yetirirdik bu kadar zorlu düşmanlara?

— Haklar her zaman silahla savunulmaz. Hakkımız olanlara önce mutlaka sahip çıkardık. Fırsat kollayarak beklerdik. Sırası geldikçe yeniden pazarlık teklif ederdik. Hesaplaşma isterdik. Güç yetmeye geldi mi, elimizden zorla alınanı zorla geri alamazdık belki ama, bize zorla da "Bağışladık" dedirtemezlerdi. Diyelim ki, bıçağın altına yatırdılar da dedirttiler, hatta işkenceyle bir şeyler de imzalattılar. Böyle anlaşmalar kişiler arasında da, toplumlar arasında da, bütün tarih boyu geçerli sayılmamıştır. İlk fırsatta böyle bir imza reddedilir. İşkencecilerin yakasına sarılınır. Yoksa, bu durumda, "Yurtta sulh, cihanda sulh" diye şişinerek dolaşılmaz. Yunan, üst üste yenildiği halde, "Megalo Idea"dan vazgeçiyor mu? Bir milletin tarihsel istekleri, tarih süresi ölçüsünde elde edilir. Yunanlılar, çeşitli zamanlarda, On iki Adalar'ı, Kıbrıs'ı istediler, bazı fırsatlardan yararlanarak sözler de aldılar. Şimdi, fırsat elverdikçe bunları kazanmaya çalışacaklar. Nitekim, Anadolu'da yenildikleri halde, Lozan'da Batı Trakya'yı bizden almayı bile başardılar, sanki biz yenilmişiz gibi... Böyledir, milletlerin milli amaçlarına varmaları... Kurtuluş iki türlü olur: Ya bütün haklarını en son zerresine kadar koruyarak kurtulursun, ki gerçek kurtuluş budur. Ya da haklarından birçokla-

rını vererek kurtulursun! Bu da bir kurtuluştur ama, öyle pek övünülecek, kasınılacak çeşitten sayılmaz. Hele rejim değişmelerinin tarihsel haklardan vazgeçmekle hiçbir ilintisi olamaz. Sözgelimi, Bolşevikler, Çarlık İmparatorluğuna pekâlâ sahip çıktılar. Nitekim, Fransa Cumhuriyetçileri de kendilerinden önce, kendilerinden sonra çeşitli krallarının kurmuş oldukları imparatorluğu rejim değiştirdik bahanesiyle hiç kimseye bağışlamadılar.

— Aklım karıştı Münir amca... Mümkün olur muydu bir şeyler koparmak?

— Mümkün olsun olmasın isteyeceksin! Çünkü, vazgeçmeye, bağışlamaya hakkın yok!.. Babanın malı değil! Her fırsatta isterdik, dengine düşerse alırdık! Ama o zaman dünya içindeki yerimiz, güdeceğimiz politika, başka türlü olurdu: Tarihte birikmiş haklar böyle aranır. Dünyada çok az milletin eline geçmiştir bizimki kadar büyük tarih birikimi... Eğer her millet ilk zorlukta, yüzyıllar boyu biriktirdiği haklarını kaldırıp atarsa, dünyada tarih diye bir şey kalmaz. Biraz düşündü: Neden sana yenik düşmüş gibi geldi, bir tek adam karşısında, koca bir iktidar?.. Hem de askeri bir zafer kazanarak gelmiş bir iktidar? Çünkü, Anadolu-Yunan savaşı belletilmek istendiği gibi, bin yıllık tarihimizden ayrı bir Milli Kurtuluş Savaşı değildir. Bin yıldır süren Doğu-Batı boğuşmasının yüzlerce savaşlarından biri, hem de küçüklerinden biridir. Böyle bir savaşı kazanmak, bin yıllık tarihin biriktirdiği hesabı kapatmaya yetmez ki, iktidarı gerçek iktidar olsun, sağlamca sürdürülebilsin! Bir düşünsene... Osmanlı İmparatorluğu'nu kurup yaşatmış Anadolu halkları için, ne utandırıcı bir sözdür, Yunan savaşına Kurtuluş Savaşı demek... Bu savaşa, İstiklal Savaşı da, hâşâ, denemez! Çünkü biz, hiçbir zaman milli devletimizi yitirmedik. Hatta doğrusu istenirse, 1920-23 arasında bizim bir değil, iki devletimiz vardı. Bir dönemde söz-

ler bu kadar karıştı mı, dikkat ister! Bir zaman kederle gülümedi: Siz cumhuriyet çocukları, "Gözümüzü zaferde açtık" avuntusundasınız. Şimdi umulmaz yerlerde beklenmez yenilgilerle karşılaşınca apışmayın!.. Biz, Batıyla er geç, ister istemez hesaplaşmak zorundayız! Bunu gerçekten yapmadıkça, Batıya hizmet teklif etmekle belayı başımızdan defleyemeyiz!.. Bunu böyle bilesin, Gazeteci Murat! İşini ona göre tutasın!

Gülnihal dadı, kâğıtta pastırmayı getirdi. "Afiyetlerimiz olsun efem" diye bırakıp ışıkları yakarken, "Kimdir o?.." diyerek kapıya döndü. Merdiveni biri çıkıyordu, küt küt asker adımlarıyla...

Binbaşı emeklisi Arif Bey girdi.

— Vay Murat! Denizi geçersin de bize uğramazsın!

Murat kalkıp Arif Bey'in elini öptü:

— Aceleydi işim Arif amca... Dönecektim hemen... Nasıl yengemiz hanım? Nasıldır Zeynep bacımız?..

— Duymalılar ki, bize uğramadığını, bak bakalım, nasıllarmış...

•

5

Belinden yukarısı çıplak zenci oğlan, ağzı kulaklarında, ışığı baş hizasında tutuyor, gördüğü hizmetle sanki yavaş yavaş terlediğinden tunç gövdesi parlıyordu.

Şükran Hanım, ışığın önüne oturmuştu. Sırtında üst düğmesi çözük bir ak bluz, altında kalçalarını iyice meydana çıkaran dar bir kara etek vardı. Uzun bacakları çok biçimliydi. Kaşlarını çatıp ciddileştiği zaman, gerçekten güçlü kadınlar gibi ulaşılmazlık duygusu veriyor, yanaklarını çukurlaştıran gülümsemesiyle dünyadan habersiz bir lise öğrencisi kadar savunusuz görünüyordu.

Biraz kalın, biraz kısık sesi bal gibi tatlı, inandırıcı, belli belirsiz şakacıydı.

Murat, içinin içinden, derin bir isteğe doğru sürüklenerek dalgın dinliyordu. Ortada hiç sebep bulunmadığı halde, aptalca mutluydu. "Aptalca, çünkü hiçbir hesaba, hiçbir hayale, umuda dayanmıyor bu mutluluk... Böyle bir kadınla, hatta tanışmadan bile, aynı şehirde yaşamakta oluşunu bilmekten gelen fukara mutluluk bu... Bu kadarcıkla yetinen gerçek mutluluk..."

— Baktım, sizinle çok yakın arkadaş olduğumuza... Yüzde yüz emin Ayşe Hanım...

— Nereden çıkarıyorsunuz?

— Rahmetli Selim'i pansiyona götürdüğünüzü haber verirken, "Sizin sıhhatinizi de çok ilgilendireceğini düşündüm" dedi.

— Yok canım!

— Evet! Düşündüm. Arkadaşlarınız arasında böyle bir yakınlığı... Nasıl demeli... Yakıştıracak... Kim olabilir... Sizin bir sözünüzü...

— Rica ederim!

— Korkmayın, şakalaşıyorum! Selim söyledi. Hiç sevmezmişsiniz böyle şakaları... Başkalarında bile... Baktım küçük hanım enikonu heyecanlı... "Nedir?" diye merak ettim... Kadir Beyin yanından telefon ettiğini anlayınca, yalanlayacağıma, "Bekley'in, geliyorum!" dedim! Ne kadar iyi etmişim! Selim'i tanıdım! Cigara aldı, ateş bekledi, dumanını meydan okur gibi savurdu: Baktım Ayşe Hanım, söylediğine yüzde yüz inanıyor! Ben de koşuldum artık... Gerçekten, sıhhatimi çok yakından ilgilendiriyormuş gibi telaşlanmış göründüm! Uygunsuz bulmadınız ya, böyle davranmamı? Belli etmemeye çabalamadan beni tepeden tırnağa bir zaman ölçüp biçti Ayşe Hanım...

— Neye vardı sezebildiniz mi?

— Beğendi genellikle sanırım... Biraz yaşlı buldu tabii... "Yaşlı" diyorum, "Kart" dememek için.

— Sanmam! O kadar, şey değildir!..

— Eh... Arada on yaş var!.. On sekizindeki hanımlar yirmi sekizindekileri düpedüz kart sayarlar. Evet, uzun uzadıya ölçüp biçti, bana kalırsa, Murat ağabeysinin beğeni ölçülerine şaştı.

— Hangi yönden?

— Bula bula...

— Hayır! Şey, dedikse...

— Şakalaşıyorum! Kadehlere konyak koydu: Hoş kız Ayşe

Hanım! İlk gördüğümde dikkat etmemiştim! Çok güzel kız... Ama, az buz değil... Adamakıllı güzel... Hem de nesi var nesi yok, ilk bakışta görülen güzellik değil bununki... Baktıkça... Konuşurken, kımıldarken büsbütün kavrıyor insanı... Liseyi bitirme çağı, kızlar için çok nankör dönemdir. Başımdan geçtiği için çok iyi bilirim! Tam ukalalık, yani budalalık çağı... Hiçbir şey umursamaz olsanız yaşınızdan küçük kalırsınız! Geri zekâlı çizgisine düşebilirsiniz. Ciddi işlerle uğraşsanız, ukalalık dediğimiz belaya batarsınız! İkinci, üçüncü görüşümde sevdim Ayşe Hanım'ı... Annesini görünce kızı daha da sevimli!

— Neden?

— Durgun kadın Nermin Hanım, size de öyle gelmedi mi? Daha doğrusu örtbas etmeye çalışıyor ama, düpedüz kibirli... Kızına bulaşmamış bu hastalık, bereket versin... Babası nasıldır?

Murat biraz düşündü. Kâmil Bey, hayır, kibirli değildi. Hiçbir durumda aşırı duygulandığını da görmemişti. Her zaman ağırdı. Bu ağırlık, Kâmil Bey'e haklı olduğuna yüzde yüz inanan insanların güvenli görüntüsünü veriyordu.

— Evet... Kâmil Bey de öyledir efendim... Nermin Hanım gibi... Sakin. Hatta biraz durgun... Söz açıldı mı hiç annesinden? Önemli bir şey dedi mi, Ayşe Hanım?

— Hangi konudaydı hatırlayamıyorum, evet, annesinden konuştu. Dikkat ettim çok ölçülü... Hiçbir zorlama göstermediği halde, anlıyorsunuz, bu ölçülü zorlamayı... Anlıyorsunuz, annesini sevmiyor! Hayır, küçümsüyor değil, sevmiyor, hiç yok sayıyor. Öyle gelmedi mi size de? Numara da yapmıyor, hayır! İlintileri, karşılıklı böyle sürmüş sanki... Hiç istememişler anakız olmayı, buna sadece katlanmışlar. Benzerlik, daha çok burdan sanırım. Yoksa, taban tabana zıt tipler...

— Evet; ana-kız arasındaki asıl benzemezlik... Bence... Biri-

nin kendisini eski kocasına karşı suçlu gördüğü halde... Ayşe'nin böyle bir...

— Kim? Nermin Hanım mı kendisini suçlu görüyor?

— Az çok...

— Sanmıyorum. Çok değil ya, az bile değil... Bana hiç öyle gelmedi.

— Der misiniz?

— Eminim! Bir an gözlerini kısarak düşündü. Yumuşacık gülümsedi: Demek, el ele vermişler, adamın karşısına çıkmışlar. "Uygun bulursanız hayatımızı birleştireceğiz" demişler?

— Evet!

— Buna karşı, dememiş mi Kâmil Bey, "Yavrum, ben uygun bulmam desem de, dinleyeceğe hiç benzemiyorsunuz!" Konyak kadehini aldı: Yeni icatlar bunlar... Kimin aklıdır dersiniz? Ayşe Hanım'ın mı, Kadir Bey'in mi?

— Bilmem?

— Hani yaman Kuvayı Milliyeciymiş Ayşe Hanım? Kadir Bey, benim bildiğim, aşırı serbestçilerdendi. Nasıl uymuşlar?

— Sizin haberiniz yok! Ayşe, babasını seçeliden beri, bizim Kadir en yaman Kuvayı Milliyeci kesildi.

— Hadi, madrabazdır, kesilir. Ya Ayşe Hanım, bu kadar kolay nasıl aldanır? Hiç mi yararı dokunmayacak bunca okumuşluğun böyle sıralarda, hanımlarımıza?..

— Kimse kimseyi aldatmıyor, bana sorarsanız... Herkes kendisini aldatıyor, işine öyle geliyor, sanıp... Bizim Kadir, kimi durumlarda, çok acelecidir. En kestirmeden amaca varmak ister! Planlarını derin düşünmez, evirip çevirmez uzun boylu... Böyle hazırlıklarla vakit kaybetmeyi, fırsat kaçırmak sayar! Bu yüzden, basmakalıp girişmiştir Kuvayı Milliyecilik işine... Lafları birbirini tutmadığı yerde, alışkanlıkla hiç ilgisi olmayan aykırı palavra-

ları da savurmuştur. Sözgelimi, Serbest Parti'yi tutarken ettiği hürriyet, adalet, müsavat laflarını da karıştırmıştır.

— Büsbütün aklım almıyor. Nasıl bir kız bu sizin Ayşe Hanım?

— Ayşe Hanımların bir merakı da, ilgilendikleri erkekleri şuurlandırarak iyiye, doğruya, güzele çekmektir. Böyleleri, bu kadarcık bir işi kendi başlarına yapan erkeklerden pek hoşlanmazlar.

— Yok canım, "Kadir Bey'i Kuvayı Milliyeci yaptım" diye övünecek kadar... Hayal kurucu mudur Ayşe Hanım?

— Eh!.. Bunu bizim Kadir sezdiyse... Gerisi kolay.

— Demek, kendi eserleri sayarlar, böyle hanımlar, evlenecekleri erkekleri... Bu yüzden, apansız, kanlarının kaynamasını önleyemezler?.. Kimi sanatçıların eserlerine karşı duydukları garip bağlılık... Oysa, sanatçı da, eseri de yoksa ortada... Bu garip bağ... Neyi, ne zamana kadar sürükler? Ürkütücü gelmiyor mu size... Kapı çalındı. Şükran Hanım kalktı. Eşikte durup cümlesini tamamladı: bu durum?

Cevap beklemeden çıktı. Biraz sonra, rahatsız ettiği için özür dileyen Nermin Hanım'a yol verdi.

Ayşe'nin anası, Murat'ın anlattıklarını dikkatle dinlerken eski kocasının gönderdiği karşılığa hiç şaşmamış, bunu da saklamamıştı. Güvenle, biraz da kibirle gülümsedi:

— Teşekkür ederim! Zahmet oldu size Murat Bey... Biliyordum böyle karşılık vereceklerini... Teşekkür ederim! Doktor Beye de saygılarımı lütfen ulaştırın...

Bütün söyleyeceklerini söylemiş gibi sustu. Murat'la Şükran hemen kalkacak sanıp bakıştılar.

Şükran Hanım, uygunsuz bir durumu önlemek ister gibi, telaşla teklif etti:

— Bir şey içer misiniz? Konyak... Votka?

— Hayır, teşekkür ederim!

— Kahve? Hemen kalktı: Nasıl olsun?

— Kalmanızı rica etsem! Zahmet etmeseniz! Cigara çıkardı, Murat ateş tuttu: Kâmil Bey'le hangi şartlar altında ayrıldığımızı biliyorsunuz değil mi, efendim?

Soru ortaya sorulmuştu. Karşılık gelmeyince Nermin Hanım gülümsedi:

— Mahpustaydı Kâmil Bey, ağır cezaya çarptırılmıştı 1921'de... Yedi yıla... Bir gün apansız boş kâğıdını yolladı. Bunu yapmasaydı, içinde bulunduğumuz şartlarla yedi yıl bekleyebilir miydim? Bu soruyu, şimdi, şöyle ya da böyle karşılamak gereksiz... Mektuba eklediği gazete parçasından boşanma sebebi anlaşılıyordu. Kuvayı Milliye'ye çalıştığı için yedi yıl cezaya çarpılmış bir insanın karısı, düşmanların milli bayramları onuruna verdikleri bir baloya katılmıştı. Suçluydu. Hiçbir özürü de olamazdı. Sakarya Savaşı sürüyordu. Kâmil Bey için, var olmak veya yok olmak günleriydi. Fazladan mahpustu. Iyice sıkıştırılmıştı. Mektubunu aldığım zaman bunları böyle düşündüm diyemem. Sonra sonra buldum. Hak verdim. Zafer kazanılıp mahpustan kurtuluncaya kadar, daha doğrusu, malını mülkünü yeniden eline geçirinceye kadar sürdü, bu hak veriş...

Murat, Nermin Hanım'ın cigara içmesinden yararlanarak merakla sordu:

— Sonra?

— Sonra... Durum artık değişmişti. Yıllar duyguları sakinleştirmeli, yoksulluğun bunaltısı da geçip gittiği için, insan daha serinkanlı, daha çok yönlü düşünmeli, yüzde yüz haklı olmanın imkânsızlığı üstünde durmalı, değil midir?

— Yüzde yüz haklı olmak neden imkânsız?..

— Olağanüstü birkaç durumda belki mümkün ama... Böyle durumlarda bile bu kadar haklı olmaktan ürkmek gerekir bence... Gözlerini hayretle açan Şükran Hanım'a dönünce gülümsedi: Yüzde yüz haklı olmak bu kadar haklı olmanın utancını da beraber duymak şartıyla haklıdır. Kaldı ki, Ayşe'nin babası, yüzde yüz haklı da sayılmaz! Biraz bekledi: Evet... Halamın kocası iş yapıyordu işgal ordularıyla... Toplantılarına gitmek zorundaydı. Bir gün önce hastalandı. Ben zaten gitmeyecektim. Enişte hastalanınca, fikrimi değiştirdim. Gitmeyi daha uygun buldum.

Şükran gözlerini kısmış, Murat kıpkırmızı kesilmişti.

Nermin, bu kadar kolay anladıkları için karşısındakilere minnetle gülümsedi. Yere bakarak fısıldar gibi konuştu:

— Sabriye'yi bilirsiniz... Huyunu bilirsiniz, Şükran Hanım, hoppalığını, şımarıklığını... İspanya dönüşü, gene halamın yanında oturuyorduk. Ayşe'nin babası apansız tedirgin oldu. Derme çatma bir onarımdan sonra bizi alıp Bağlarbaşı'ndaki köşkün selamlığına taşıdı. Oysa, o zamanlar oraları dağbaşı sayılırdı. Enikonu tehlikeli yerlerdi. Başını kaldırdı. Kaşları hafifçe çatılmış, kendisini, söylemek istemediklerine zorlamışlar gibi öfkelenmişti: Bu olaydan yola çıkarak Fransızların balosuna gitmemde küçük, büyük bir özür olabileceğini düşünebilirdi. Hemen değil, çok sonraları, onur yarası kapandıktan sonra... Bunu boş yere bekledim. Bu beklemenin nereden geldiğini düşündüm uzun boylu... Bana hep... Ne kadar güçlü bir adam gibi görünmüştü. Ruhuyla, aklıyla güçlü. Meğer ne kadar kolay yanılıyormuş insan, en yakınlarında bile... Pazı gücünden başka hiçbir gerçek gücü yokmuş... Gücü yok değil, güçlenme yeteneği bile yok... Her çeşit zenginlik kimilerine ekleme de olsa, kullanmasını pek beceremese de bir garip güç verir oysa... Karşılık bekler gibi gene bir an sustu. Yüzü belli belirsiz pembeleşmişti. Alt du-

dağının ucunu dişlemeye çalışıyordu. Fark edince hemen toplandı: İnsanın bu kadar zenginken bu kadar güçsüz olması, bilirsiniz korkulu derecede bencilliğinden geliyor. Ayşe'nin babası, örneği çok az bulunur, bencillerdendi. Bunlar uyur gezerlere benzer. Dünyayı fantezileriyle değerlendirir. Bu uydurma dünyanın kanunlarıyla yaşarlar, zenginlikleri sayesinde... Bu avuntu gerçeğe çarpıp tökezleninceye kadar sürer. Ayşe'nin babası o kadar bencildi ki, haklı bir davaya inanmak, bunda direnmek, kazanmak bile onu güçlü kılamadı. Kederle gülümsedi: Destan kahramanlarının yerine koydu kendisini... Bir çeşit Allahlık özentisidir bu... İnsanları, insancıl yasalarla yargılamaktan çıkmaktır. Kendilerini kutsal misyon yüklenmiş sayanların zulme varan, orada, rahatça yerleşen bağışlamazlığı?.. En korkunç alçaklık... 1921'lerde ne yaptı Ayşe'nin babası?.. Bütün namuslu insanların yapmayı ödev bildiğini... Kolayca yaptığını... Aslında, kimi insanlar için, tehlikeli boğuşmalara atılmak, evinin gündelik geçimini sağlamaktan daha kolay oluyor. Daha büyük sorumluluk yükleniyor gibi davranıp asıl küçük, gündelik sorumluluklardan kaçmak... Ayşe'nin babasına, 1921'lerde, İstanbul şehrinde, bize ekmek parası kazanmak, hapse girmekten çok daha zor geldiğine eminim!..

— Der misiniz? Hiç olur mu?

— Hayır! Böyle bir kaytarmanın varlığını düşünüp onu aradı buldu, değil! Geçim zorluğuyla karşılaşır karşılaşmaz, sorumluluktan kaçmayı seçti. Geçim zorlukları karşısındaki benim büyük korkumu biliyordu. Her zaman aptallık derecesinde güven aradığımı, yaşama güveninin sarsıldığı yerde, dehşete kapıldığımı iyi biliyordu. Bir ev nasıl çekip çevrilir, pazarın yolu neresidir, senet imzalamak, davalar kovalamak, borçlanmak nedir, haberim olmadığını... Yakalandığı zaman evde sütçüye verilmek

üzere bıraktığı yirmi kuruş vardı. Halamın evine bu yirmi kuruşla gidebildik. Boşuna mı söylemiş adamlar, "Yıkılası evde çoluk çocuk var" sözünü? Ayşe'nin babasından daha mı korkar bu sözün doğruluğuna inanan milyonlarca insanın hepsi?.. Kahramanlık neden zor? Her isteyen, her dilediği yerde, kahraman olmaya girişemez de ondan... Çok önceden kendisini bağladığı bağlar vardır çünkü... Ödevini mertçe yerine getirmiş insanların yürek rahatlığını mahpusanede Kâmil Bey'in duymadığına eminim! Arada bir bizim sorumluluğumuzdan kaçtığını sezip bunalmıştır. "Vicdan acısı duydu" demiyorum. Bu kadar bencil olanlar, vicdan acısını da, kaytarmacılıklarını örtbas etmekte kullanırlar kolayca... Çektikleri bütün acıların suçunu karşılarındakine yükletirler. Bu kadar karmaşık bir yürekle iskambil oynanamazken vatan kurtarıcılığına çıkılır mı?

Bir cigara aldı, kibriti birkaç kere sürttüğü halde yakamadı. Sanki o kadar güçsüz düşmüştü. Murat özür dileyerek çakmağını tuttu.

— Affedersiniz... Yoruyorum sizi... Canınızı sıkıyorum.

— Hayır, hayır!

— Bunları, ilk ve son defa söylemek zorundaymışım gibi geldi. Aslında bu bir hesaplaşma bile değil... Galiba dertleşip boşalma, boşalıp rahatlama... Tehlikeli bir işe girerken insan en yakın arkadaşına, karısına haber vermemezlik eder mi? İnandırmak demiyorum, hadi bunu göze alamaz! Anlaşmayı bozduğunu, hiç olmazsa, önemli bir maddesini değiştirdiğini söylemez mi? Bunu, zaman zaman düşünmemiş olamaz. Düşünmüşse kendisini suçlu da görmüştür. Suçluluğumuz, karşımızdakilere sonuna kadar kıyıcı davranmamızı, biraz önlemeli değil mi? Neden Ayşe'nin babasında böyle olmadı bu? Çünkü kaytarıcılıktan suçluluğa, suçluluktan da kin tutmaya geçti yavaş yavaş... Kine

sığındı sonunda...

Murat istemeden konuştu:

— Sanmam! Bağışlayın... Kâmil Bey'de, ben hiçbir zaman... Kine benzer bir şey görmedim. Hatta, böyle bir şeyden, şüphelenmedim bile...

— Bence kin tutmak, en korkulu duygumuzdur. Bu nedenle, kendimizden bile saklarız kolayca... Kin tutmasaydı kaçar mıydı zaferden sonra?.. Hadi, zaferden sonra, demeyelim, zenginliğini yeniden ele geçirdikten sonra, yıllarca kızını olsun gelip görmez miydi? Kızının belki, bir şey yapabilmesini önlemek için izini kaybettirir miydi? Bunlar, tasarlayarak suç işlemektir. Suç tasarlamaksa, bilirsiniz, ancak kinden gelir. Hiçbir özrü de yoktur.

— Suç... Sanmam! Belki biraz çocukluk... Bir derviş arkadaşının...

— Başına gelenlerin etkisinde mi kaldı, diyeceksiniz? Ben böyle etkilere inanmam! Ancak, yatkın olduğumuz şeylerin etkisinde kalırız. Derviş arkadaşı kin tutmadı, demiyorum ki... Tersine, onun kin tutmaya hakkı da vardı. Ayşe'nin babası bize karşı duyduğu kinle etkilendi arkadaşının başına gelenlerden... Yıllar boyu, onun gibi kıyıcı davranmaktan başka bir yol aramadı. Artık zengin olduğu halde, yoksul kılığına girip gelmesi... Kızıyla, babasının arkadaşıymış gibi konuşmak istemesi, düpedüz gaddarlıktır.

— Ölmüş denildiğinden, böyle davranmak zorunda kalmış olamaz mı?

— Biz mi dedik, ölmüş? Hayır! Avukatı böyle bir şey duyduğunu yazdı. Sonraki mektuplarımıza da artık hiç karşılık vermedi. Bir şey söylemek istediğini anlayarak Şükran'a kederle gülümsedi: Evet, başından beri, babasında nasıl yanıldımsa, kızında da

öyle yanılmışım. Sonraları haber aldım yaşadığını ama, kızını aramadığına bakarak gerçeği söylemek istemedim. Ayşe de gerçeği öğrendikten sonra bu yalanı neden sürdürdüğüm üstünde hiç durmadı. Yalan meydana çıkınca kendi rahatlığım için ya da suçluluk duygusuyla böyle dediğimi sandı. Şimdi bunu duysa, "Neden anlatmadı" der. Anlatsam anlayabilirmiş gibi... Belli belirsiz içini çekti: Ayıplamıyorum. Bunlar gerçekten romantik yaratıklardır. Gerçek romantikler, ne kadar yumuşak, hatta gözü yaşlı görünseler, gerçekten üzülmezler. Çünkü, romantik olmak bencil olmaktan gelir bence... Gerçekten üzülebilmek için insanın gerçekçi olması gerekir. Kâmil Bey, kızının ne sağlığıyla ilgilendi, ne okumasıyla... Sonra bir gün apansız, pusudan atlar gibi, yoluna çıkmak istedi. Kinin korkunçluğuna bakın ki, bir kere bile uzaktan görmediğine eminim! Nasıl dayandı buna! Hangi güçle! Kin tutma gücüdür bu... Yalnız bana karşı değildi bu kin oysa... Bu kin yarı yarıya da kızına karşı beslenmiştir.

— Yok canım! Hiç olur mu?

— Kendisini seçecek Ayşe'ye karşı değil!.. Babasının yoksulluğuna katlanmayı göze alamayıp, suçlu anasıyla kalacak Ayşe'ye karşı... Biraz daldı: Çiftlik kâhyası kılığında çıkageldiği zaman... Ayşe'yle, babasının eski bir dostu gibi konuşmayı ileri sürünce, nedenini sordum. Bu yolla neyi aradığını? "Böylesini daha uygun görüyorum" dedi. Neydi bunun uygunu? Kaytarmak... Kız, gönlünün dilediği gibi çıkmazsa, sorumluluk yüklenmeden savuşup gidecek! İşin içinden sıyrılacak! "Hiç değişmemişsiniz" dedim. Saçlarının rengini, yüzünün kırışıklığını söylüyorum sandı. "Adam olamamışsınız" demek istedimdi oysa...

Murat, yüzüne vurulmuş gibi irkilip gözlerini kıstı.

Nermin Hanım, tepkiyi görmezden gelerek bu kez büsbütün başka bir sesle buraya gelişinin asıl nedenine geçmişti:

— Teşekkür ederim! Hemen kalktı: Beni dostça karşıladınız... Sabırla dinlediniz! Minnettarım! Üzdüm sizi... Mutlu saatlerinizi kararttım. Şükran'a elini uzattı: Çok yaşayın! Kapıda durup sordu: İstemeden karıştınız bu işe... Merak ettiğiniz bir şey var mı? Sorun lütfen, çekinmeyin!

— Var kardeşim! O mektubu... Gazete parçasıyla beraber alınca... Neden gerçeği yazmadınız? Neden... Savunmaya çalışmadınız?.. Pardon! Kendinizi, demek istemedim! Evlilik ilişkisini?.. Belki de kızınızı?

— Düşündüm epey... Gereksiz gördüm. Çünkü, Ayşe'nin babasını sevmediğimi anladım. Sevip sonra sevmemek değil, hiçbir zaman sevmediğimi... Galiba o da beni, hiçbir zaman gerçekten sevmemişti. Aslında... Nasıl demeli?.. Biz, yani ben, Ayşe, babası çok benziyoruz birbirimize... Aslında bizimkisi gerçekten yaşama değil... Bizler yaşama şaşkınlarıyız galiba... Olur mu böyle şey? Oluyor işte... İzin verirseniz bir gün buluşalım... Göreceksiniz her zaman böyle ağlamaklı değilimdir!

Nermin loş salona ağır esans kokusu gibi, biraz mutsuzluk biraz da ürküntü bırakarak çıkıp gitmişti.

Şükran Hanım, misafiri geçirmekten dönüp, Murat'ı gitmek üzere kalkmış görünce, "Ne oluyor" der gibi gözlerini kırpıştırdı.

— Gideyim ben de... Yoruldunuz! Üzdük sizi başkalarının dertleriyle...

— Rica ederim, kalın biraz daha... Acele bir işiniz yoksa, kalın!

Bu "rica ederim", herkesin yerli yersiz söyleyiverdiği, asıl anlamıyla bütün ilişiğini yitirmiş boş lafa benzemiyordu.

Murat hemen oturdu. Şükran Hanım, "Siz bilirsiniz! Güle güle!" deseydi, çok üzülecekti. Üzülmekten daha beteri, gece zehir olacaktı.

— Ne dersiniz bu savunuya? Şükran Hanım kadehlere kon-

yak koyarken yüzüne düşen bir tutam saçın arkasından gülümseyerek soruyordu bunu: Haklı mı Nermin Hanım?

— Herkes kendine göre haklı görünüyor. Boşuna mı söylemiş Osmanlılar, "Anlatışa göre fetva verilir" sözünü?

— Hoş kadın Nermin Hanım... Çok da güzel... Kızından kat kat güzel... Sevdim enikonu... Severim güçlü kadınları...

— Güçlü mü? Nereden çıkarıyorsunuz?

— Size anlattılar mı, Doktor Münir Bey'le görüşüp babasının sağ olduğunu öğrenince, nasıl ayrılmış evden Ayşe Hanım?

— Hayır!

— Doktor Bey'le beraber hemen bir arabaya atlamışlar. Doktor arabada kalmış. Ayşe merdivenleri üçer dörder atlayıp çıkmış!.. Ufak tefeklerini hemen toplamaya başlamış... Nermin Hanım eşikte durup sormuş, "Ne oluyor?" Kız dönmeden karşılık vermiş: "Babama gidiyorum efendim! Haberiniz var mı, meğer ölmemiş benim babam! Şimdiye kadar bana yalan söylemişler gaddarca..." Nermin Hanım, Lütfü Bey'e telefon etmiş... Ayşe, adamın gelmesini bile beklememiş... Anasına salonun kapısından, "Hoşçakalın!" demiş, "Lütfü Bey'e saygılarımı lütfen söyleyin! Bana şimdiye kadar harcadıklarını bir işe girer girmez ödemeye başlayacağımı da söyleyin lütfen!" demiş. Babalığına allahaısmarladık demez mi diye sormuşlar. "Burda allahaısmarlanacak, bir bu kırmızı balıklar var!" diye cam havuzu gösterip yürümüş... Üstünde çok düşündüm bu davranışın! Neden böyle olduğunu anlamaya aklım ermedi pek... Birtakım nedenlere bağlamak mümkün ama, ben gene de çıkamadım işin içinden...

— Ölü bildiği babasının sağ olduğunu öğrenmesi... Ayrıca, Kuvayı Milliyeciliğe verdiği önem...

— Hayır! Bunlarla ilgili değil... Alman hemşireyle Lütfü Bey meselesinde nasıl davrandığından da haberiniz yok öyleyse...

— Yok! Neymiş?

— Bir gün... Daha lisenin onundayken... Ayşe, kapıyı apansız açmış... Bakmış ki, hemşireyle Doktor Lütfü Bey...

— Öpüşüyorlar mı?

— Hayır! Daha beter...

— Sakın söylemiş mi annesine...

— Söylemeyecek olduktan sonra neden giriyor kapıyı vurmadan... O yaşta kızlar, içerde ne göreceklerini kestirdilerse kıyıcılıklarından vurmazlar kapıları... Hemen anlatmış gördüklerini gördüğü gibi, Nermin Hanım'a...

— Ne yapmış Nermin Hanım?..

— "Bir daha kapıları vurmadan hiçbir yere girme" demiş...

— Biliyor muymuş çoktandır?

— Hiç önemi yok! İkinci kocasını da sevmiyordu bence... Hiçbir zaman da sevmemiş...

— Bunlardan mı çıkardınız "güçlü kadın" olduğunu?

— Elvermez mi?

— Sanmam!.. Gerçekten güçlü kadın, kocasını haksız bile bulsa, yüzüstü bırakamaz yedi yıl kürek cezasının altında... Ölüm ki, yaşamaya karşı haksız düşmenin son boğumudur, bizde, anaların ezici çoğunluğu, körpe dulluklarında çocuklarının üstüne başka erkek getirmezler. Mahpusluk da bir çeşit ölümdür. Mahpus adamla, "Ben haklıyım, sen haksızsın" davası görülmez. Bunlar hep, herifin dışarı çıkmasına bırakılır. Nermin Hanım, bana kalırsa, çok haklı olduğu halde, bu açıdan gene de haksızdır.

— O zamanların boş kâğıdını ne yapalım?

— Boş kâğıdı... Dikkat ettiniz mi, Kâmil Bey, gazeteden kestiği parçayla beraber yollamış... Bundaki yalvarmayı kadınlar daha kolay anlamalı... Gerçekten güçlü kadın, bu durumda, hem

boş kâğıdına karşı savunma yolu bulurdu, hem de ev zamparası enişteye karşı...

— Sevmediğini söyledi ya... Kâmil Bey'i de hiç sevmemiş Nermin Hanım!.. Sevmeyince hiçbir şeyi savunamaz insan... Pardon... Kadınların çoğu... Üşenir. Konyak kadehini kaldırdı, öyle durup bir zaman daldı: Ömründe hiç sevmemiş... Hiç mutlu olmamıştır ömründe... Haklısınız, güçlü sayılmaz! Bir yudum içti. İçini çekti: Evet, çok zor böyle çetrefil bir yürekle yaşamak...

Murat, abajuru tutan zenci heykelini yeni görmüş gibi dalmıştı. "Evet, tunç gövde canlıdır da sanki terliyor! Kolunu havada tuttuğu için yorulmuş olabileceğini düşünerek insanı tedirgin ediyor!"

— Kadir mi? Evet, beraber büyüdük, neden sordunuz?

— Babası binbaşı emeklisiymiş, öyle mi?

— Binbaşı mı? Haaa. Evet... Binbaşı galiba... Askerlik basamaklarına ben pek akıl erdiremem.

— Büyükbabası da paşaymış... Ana soyundan...

— Paşa? Hiç önemi yok! Fatma teyzem yaman kadındı. "Osmanlı" derler ya...

— Demek beraber büyüdünüz. Anlaşır mıydınız çocukken?..

— Eh... Anlaşırdık sayılır. Çekişmezdik, atılgan değildi pek. Uysal görünürdü.

Murat, Şükran Hanım'ın yüzüne bakarak daldı. Kadının sarı saçlarından kalın bir tutam yanağına düşmüştü. Gözlerinin yeşiliyle dudaklarının kızıllığını, abajurun mavi ışığı, iyice yumuşatıyor, bu yumuşaklık, bakmaya doyulmaz güzelliğini kat kat artırıyordu.

— Neye daldınız?

— Size baktım.

— Beğendiniz mi?

— Çok!

— İlk gördüğünüz zaman da çok beğenmiştiniz!

Murat, önce şaştı, sonra gülümsedi:

— Nerde gördüm ben sizi ilk defa?

— Enişte'min yazıhanesinde...

— Değil...

— Ya nerde?

— Taksim bahçesinde...

Şükran Hanım gözlerini kısarak hatırlamaya çalıştı:

— Yalnız mıydım?

— Yanınızdakinin önemi yok. Açık mavi bir ipek entari giymiştiniz.

— Evet, doğru... Baktım mı size?

— Hayır... Saz kötüydü. Canınız sıkılmıştı galiba... Somurtuyordunuz. Esnediniz iki kere... Bir bardak kırdınız, yere düşürüp...

— Sahi... Nasıl görmedim sizi o gün peki?.. Göz hapsine almışsınız da beni bu kadar... Nasıl fark etmedim?

Murat, bu soruya çok şaşmış gibi, ensesini kaşıdı. Parmaklarını koyu kumral saçlarından geçirdi, kaşları gürdü. Çatıktı. Biraz fırlak elmacık kemikleri, güçlü çenesi, yüzüne sertlik veriyordu.

— Yoksulluk çektiniz mi hiç?

— Yoksulluk mu? Çektim, evet... Hem de adamakıllı...

— Açlık?

— Evet...

— Adamakıllı mı o da?

— Adamakıllı... Neden sordunuz?

— Sordum öyle... Ne zaman aç kaldınız? Nerde, niçin?

— Dünya Savaşı patladığı zaman sekiz yaşındaydım. Yıllarca et yiyemedik biz bütün mahalleli, doyasıya, şeker yüzü görmedik. Kadınlar, erkenden fırınların kapısına yığılırlardı da, akşama kadar itişe kakışa vesika ekmeği beklerlerdi. Adam başına üç yüz gram... Süpürge tohumuyla karışık hamur... Biz, sokaklarda dolaşırdık köpek yavruları gibi başıboş... Aç açına...

Salon loştu. Rahattı. Uzayan sessizliğin bir ucunda Şükran Hanım'ın bal gibi tatlı sesi, biraz kışkırtıcı, biraz alaycı soruyordu, aralık aralık: "Beğendiniz mi?"

— Evet! "Başıboş... Aç açına" dediniz?

Konu, Murat'a, birden, çok uzak, çok önemsiz geldi:

— Çocuk kısmı, uzun boylu aç kaldı mı, onurluluk taslayamaz. Levazım albayının mutfak penceresine gider, yemek kokusu koklardık, çöp tenekelerinin önünde dövüşürdük.

— "Albay" dediğiniz, lastik topu, camiin kuburuna kaçan çocuğun evi mi?

Murat bu soruya gerçekten şaştı:

— Siz nerden biliyorsunuz bunu?

— Biliyorum. "Topumu çıkarana beş kuruş veririm" demiş... Siz, çıkarmaya kalkmışsınız. Uğraşırken, düşmüşsünüz kubura... Zor kurtarmışlar. Anneniz koşmuş. Sizi o halde görünce... Şaşırmış kadıncağız... Korkmuş... Siz, "Anne!" diye üstüne gittikçe, anneniz, "Beş kuruş için kubura giren oğlanı istemem ben..." diye gerilemiş... Doğru mu bu?

Murat, önceleri bir şey anlamamış gibi bakıyordu. Sonuna doğru gülümsedi:

— Doğru! Evet!

— Gırtlağınıza kadar batmışsınız.

— Evet...

— Kedi kadar fareler atlıyormuş, başınızın üstünden...

— Evet...

— Beş kuruşu aldınız mı, bari?

— Bilmem... Aldımdı galiba...

— İyi ama, anneniz o tarihte çoktan ölmüştü. Kime koştunuz "Anne" diye?

— Ölmüş müydü? Sanmam!..

— Gözlerinizi boşuna kırpıştırıyorsunuz! Hayır, üvey annenizin olmadığını da biliyorum. Babanız bir daha evlenmemiş... Kadir'in başından geçti bu, değil mi? "Beş kuruş için kubura düşen oğlanı istemem ben..." diyen kadın, Fatma teyzenizdi?.. Dinlemiyorsunuz!..

— Dinliyorum. Dalgınlıktan kurtulmaya çalıştı: "Fatma teyze..." diyordunuz...

Salonun öteki köşesinde, radyo, valse benzer bir şey çalıyordu, çok çok uzaklardan... Gizli bir söz fısıldar gibi...

— Niçin "Yalan" demediniz de, "Evet" dediniz?

— Diyecektim. Vazgeçtim.

— Sizi niçin alıkoydum bu gece, burda?

— Bilmem!..

— Merak etmediniz mi?

— Ettim. Soracaktım. Laf karıştı.

— "Kalın rica ederim" deyince ne düşündünüz? İlk düşüncenizi soruyorum. Ben de ilk düşünceleri merak ederim.

Murat, kıpkırmızı oldu:

— Nasıl ilk düşünce? Ne demek?

— Bazıları, bazı durumlarda, ilk sözü merak ederler... Ben de ilk düşünceyi... Ne düşündünüz bakalım?

Murat, sol kaşını kaldırarak toparlandı:

— Hayır, aklınıza geleni değil... "Kadın üçüncü dördüncü

görüşte bana tutuldu" demedim.

— "Kadir'den dert yanacak... Beni bırakıp Ayşe'yle evlendiği için yanıp yakılacak" diye de mi düşünmediniz?

— Boşuna üsteliyorsunuz. Hiçbir şey düşünmedim, sevindim. Bir iş buyuracaksınız da, faydalı olacağım, diye sevindim.

Şükran Hanım, çenesini, cigarayı tutan elinin başparmağına dayadı:

— Kadir, benimle yattığını, size, enişteмin yazıhanesinde karşılaştığımız gün söyledi, değil mi?

— Yattığını mı? Ne münasebet!..

— Söyledi.

Murat, Şükran Hanım'ın, "Ben de ilk düşünceleri merak ederim" sözünü anlamamış gibi sordu:

— Ne biliyorsunuz?

— İkinci gelişinizde, bir bakışınızı yakaladım.

— Nasıl bir bakış? Çok mu kıskanç?

— Değil... Beni değersiz buldunuz birden... Küçümsediniz.

— Bu küçümseme, sürüp gitti mi, sonra?

— Hayır... Yatmadığımızı anladınız çünkü... Kadir'in yalan söylediğini anlayıp rahatladınız.

— Bunu nerden anladım sizce?

— Kadir'i boza almaya yolladığımdan... Taksim'den Vefa'ya, gece vakti boza almak için, birisinin gitmesi lazımdı, bu iş, size düşerdi. Nitekim siz de, "Ben gideyim" dediniz yarım ağız...

— Evet...

— "Yatsaydılar, bunu uşak gibi kullanır mıydı, hiç?" diye düşündünüz. Sizce Kadir gibi erkekler, yattıktan sonra, hiç mi hiç uşaklık etmezler. Biraz bekledi: Kafa yormayın boşuna... Ederler, yoksa durup dururken insanın canı boza ister mi? "Yatsaydık, benden usanmaya başlasaydı, gene o kadar kolay gider-

di" demek istemiyorum. Belki biraz direnirdi, "Boş ver bozayı şimdi" diye somurturdu ama, kapıdan çıktıktan sonra, hevesle gider gelirdi. Kendisine uşaklık ettirdiklerinin üstünde hiç durmazdı. Bence bu dünyada, anasından köle doğmuş insanlar var... Çerkesler'in "köle soyu" dediklerinden değil... Ben köle ruhlu doğanları söylüyorum. Bunlar ikiye ayrılır: Köle yaşayıp köle ölenler... Köle oluşlarından faydalanarak, ilk fırsatta, öteki köle doğmuşları, köle gibi çalıştıranlar...

— Kadir hangilerinden?

— Kadir, insanları kendi çıkarı için köle gibi çalıştırmaya hazırlanıyor. Eğer bir yerde tökezlenmezse, köle işletenlerin en kıyıcısı olacak... Babası yedeksubaymış... Yüzbaşılıktan emekli... "Binbaşı" diyor. Bu kadarcık olsun, yalan söyleyecek. Anası bir kayyumun kızıymış... "Paşa kızı" dedi. Tuttuğu yol, yalansız söktürülmez. "Atak değildi. Yumuşak başlı görünürdü" dediniz. Yanlış... Her şeyi hırsla istiyor. Ama bu hırs, onurlu erkek hırsı değil... Köle hırsı... Canı neyi isterse alacak, hak etsin, etmesin... Gücü yeterse zorla... Yetmezse ayaklarınıza kapanıp ağlayarak... Yalanlarını tutsanız, yüzleri kızarmaz bunların... biraz üstelese-niz, doğruyu alırsınız ağızlarından... Direnme nedir bilmezler. Kendilerini alçaltmaktan tat duyuyorlar sanırsınız!

— Niçin açtınız bunu şimdi? Kadir'e neden kızdınız bu kadar?

— Size benimle yattığını söylediği için...

— Hayır...

— Saklamadı ki... Beni sizden kıskanmış sözde... Kur yapmayasınız diye uydurmuş... "Yaa, demek beni çok seviyor, bu oğlan" diyeceğim de, "Kıskanan erkek dilediği kadar namussuzluk edebilir" diye sevineceğim. Gülmeyin öyle alık alık... Ben bu kadar budala mı görünüyorum kuzum?

— Ona gülmedim. Gözümün önüne geldi. Kim bilir nasıl

kıvranmıştır, yalanlarını yüzüne çarptığınız sırada... Bunaldı mı, suratı kıpkırmızı kesilir, saçlarını sıvazlar üst üste...

— Daha?

— Bu kadar...

— Bakışlarında hiç mi kurnazlık yoktur?

— Görmedim!

— Görmediniz demek. Kadehi aldı, çok önemsiz bir şeyden açar gibi konuştu: Geçenlerde bir yere gitmişsiniz beraber...

— Nereye?

— Gene başladınız gözlerinizi kırpıştırmaya... Tepebaşı'nda, Kel Ibo'nun randevuevine gittiniz!

— Gittik evet... Önünden geçiyorduk. Kira alınacakmış... Uğradık.

— Bakın önce nasıl anlattı: Kira vermiyordu herif altı aydır. Kel Ibo'yu tanıyorsunuz. Kadir, iki aylık kira getirince şaştım. "Gerisini de bir hafta sonra verecek" deyince şüphelendim. Kel Ibo, kira borcunu ödüyor. Kıyamet belirtisi! "Yalnız mıydınız?" diye sordum. "Evet" dedi. "Gönül hoşluğuyla mı oldu bu iş?" dedim. "Eh..." diye kasıldı. Buna kabadayılık sökmezmiş... Kapıcıyı çağırdım. Ilk gidişinde, Kel Ibo, az kalmış dövüyormuş arkadaşınızı... Içeri bile almamış... Para için geldiğini anlayınca başlamış sövmeye... Sonunda silaha davranır gibi yapmış olacak ki... Gülerek başını salladı: Şimdi gözümün önüne geldi. Yel gibi inmiş merdivenleri Kadir Bey, kapıdan gülle gibi çıkmış... Birlikte gittiğiniz gün... "Tamam!" demiş bizim kapıcı, "Cümbüş var" diyerek merdivene yanaşıp yukarıya kulak vermiş... "Kapıyı çaldılar. Kel açtı. 'Vay sen bunca zaman nerdesin?' diye yılıştı bir zaman... Aldı bunları içeri, örttü kapıyı" dedi.

— Tanırım şöyle biraz. Vaktiyle iyiliğim dokunmuştu. Daha doğrusu, iyiliği benden bildi Kel Ibo... Nerden buldunuz böyle

namuslu kiracıyı? Haydi, araya başkasını koydu diyelim. Celâdet Bey enişteniz niçin atamadı bunca zaman?

— Hiç atar mı? Kendisi getirdi. Ben kızdıkça, "Kiminin parası, kimin duası, baldız" diye gülüyor. İçmiyorsunuz?

— İçiyorum...

— Kadir, içeri girmeden önce, kavga çıkabileceğini söyledi mi, size?

— Elbet söyledi.

— Söylememiş...

— Bunu da mı ağzından aldınız?

— Evet...

Bu sefer de, Murat, çok önemsiz bir şeyden söz ediyor gibi sordu:

— Hangi yoldan zorluyorsunuz da, bu kadar kolay söyletiyorsunuz?

— Hangi yoldan mı? Şükran Hanım'ın gözleri, birden hırçınlaşmıştı: Aklınıza gelen yoldan değil, herhalde... Sesi gittikçe sertleşiyor, bu sertlik, çatık kaşlarına çok yaraşıyordu: Başka bir yol, aklınıza hiç mi gelmez? Kadir gibileri, ağızlarından laf alınamayacak kadar akıllı mı sanıyorsunuz? Kadir gibiler birine yaranmayı kararlaştırdılar mı, her şeyi yaparlar! Size neden söylemedi kavga çıkabileceğini?.. Vuruşurdunuz. Yaralanabilirdiniz... Sizi sevmez mi? Elbette sever... Ama, bu sevgi onurlu insan sevgisi değildir. Köle sevgisi bu... Bakarsınız birden, düşmanlığa dönüvermiş... Çoğu zaman kendisi de farkında olmaz bunun... Fark ettiği zaman da, üstünde durmaz pek... Bir garip güldü: Bilirsiniz bu sevgileri siz... Orospu sevgisidir çünkü... Çoktan beri mi tanıyorsunuz o kadını?

— Hangi kadını?

— Kel İbo'nun evinde, sizi görünce "Yasu Murat" diye boy-

nunuza sarılmış... Kahvenizden içmiş... Sonra da, "Bir şey söyleyeceğim" diye sizi başka bir odaya götürmüş... Yarım saatten çok sürmüş söyleyecekleri...

— Kadir mi anlattı bunları da?

— Kadir... Sizi gözümden düşürmek istedi biraz galiba... Ya da kıskandığından... Sesinde kışkırtıcılık değil, kedere benzer bir burukluk vardı: O kadına da bir iyiliğiniz dokunmuş olmalı... Nedir bu pislik kuzum? Affedersiniz! Radyodaki ağlamaklı ses için söyledim. Dinliyor musunuz?

— Hayır...

Şükran Hanım radyonun yanına gitti. Salonun yarısı loştu. Bu loşlukta, vücudunu sımsıkı saran kara etekliğiyle boyu biraz daha uzun, beli daha ince, kalçaları daha tıkız görünüyordu.

Murat da kalktı. Yüreğinde öfkeye benzeyen sert bir şey seğirmeye başlamıştı. Hem konuşmak istiyor, hem de üşeniyordu:

— Köleliği anlatışınıza baktım. Kızıyorsunuz. Kendinize kızıyormuşsunuz gibi geldi. Üşenmesi artıyor, kelimeleri zorlukla buluyordu: Kadir'in böyle oluşunda, savaş yıllarındaki yoksullukların payını düşündüm. Sürekli açlık, insanın iliklerini boşaltırmış... Bu boşluğun yerini de, yavaş yavaş korku dolduruyor galiba... Korku iliklerinize işledi de, sizi alt etti mi, köle olmaktan nasıl kurtulacaksınız? Fukara evlerin köşeleri bucakları süprüntülerle doludur tıklım tıklım... İrili ufaklı şişeler, paslı çiviler, yamrı yumru delik kaplar, her boyda, her renkte paçavralar... Meşin kırpıntıları. Bir sürü kırık dökük... Eski püskü... Bizim ev böyleydi. "Bir gün lazım olur" diye saklıyorduk. Hiçbirinin lazım olduğu zaman, bulunup kullanıldığını görmedim. Yoksulluğun verdiği korku, bize yıllarca, süprüntü bekçiliği yaptırdı. Bu süprüntü bekçiliği yalnız yoksulların işi değil... Zenginler de bir başka çeşit süprüntü bekçisi... Yalnız bekçilik edilen süprüntü-

nün cinsi değişiyor. Hisse senetleri... Tahviller... Değerli taşlar, gümüş takımları, halılar, kürkler... Tablolar... Durmadan artırılmak istenen para... Dünyayı kavrayacak kadar genişletilmesine çabalanan iş... Bunlar da bir çeşit süprüntü...

Şükran Hanım, eli radyonun arayıcısında, omuzunun üstünden baktı:

— Süprüntü mü? Amma yaptınız...

Sesi alaycıydı. Radyoyu kapatıp divana oturdu.

— Şu bakımdan süprüntü... Bir devlet müzesinin değerini kat kat artıracak bir tabloyu satın alıp duvarınıza asmışsınız da, yıllardır bir kere bile bakmamışsınız. Daha korkuncu, bakmışsınız da hiçbir şey anlamamışsınız. Koca bir salon dolusu kitaplarınız var, duvarları kaplamış baştan başa... Hepsi maroken ciltli... Çoğu tek kalmış dünyada... Numaralı... Lüks baskılar... Birini bile açmamışsın... Okumak için demiyorum, resimlerine bakmak için olsun... Milyonlarınız var, sofrada dana eti posası geveliyorsunuz. Tonlarla şampanya, viski satın almaya gücünüz yeterken, ancak bir bardak maden suyu içmenize izin vermiş doktorunuz... Gene de boyuna biriktiriyorsunuz... "Ilerde lazım olur belki" demeniz bile artık sizi gülünç edecekken... Topladıklarınız süprüntü değil de nedir? Bence ayıp saymamalı insanoğlunun bu kadar saçma oluşunu... Acıklı bir şey bu! Rüzgarlarla uluyan ormanların kıyısında, eline geçirdiği bir sopaya dayanarak ayakları üzerinde ilk defa durmaya çalışan çıplak yaratığı düşünüyorum. Dört ayaklılar dünyasından kopmuş... Iki ayaklıların dünyasını arıyor. Kendi yaratacağı dünyayı... Başı, kim bilir nasıl dönmüştü, boyunun yüksekliğinden... Elleri, karnı, gözleri iki ayaklılığının dengesini kim bilir ne zorlukla bulmuştur. Insanoğlunun yokluk içinde geçirdiği yüz binlerce yılı düşünüyorum da... "Kim bilir ne yaman korkular kaldı o yıllardan içi-

mizde" diyorum! Evlerimiz gibi, ruhlarımız da kim bilir ne çeşit süprüntülerle dolu?.. Ayıpladınız Kadir'i, kavga çıkabileceğini bana söylemediği için... Söylemedi evet... Söylemesi doğruydu. Nerden çıkıyor bu yargı! Bütün yalınkat yargılar gibi, bir cıvık genellemeden... Diyelim ki, o anda, Kadir için, Kel İbo'dan biraz para alıp gözünüze girmekten daha önemli hiçbir şey kalmamıştı dünyada... Bunu yapamazsa, kıyamet kopar, gibi gelmiştir belki de... "Saçma" diyeceksiniz... Saçmalıkların güçleri, saplantı sıralarında meydana çıkıyor. Çünkü, hepimiz, kafamızla saplanıyoruz.

— Siz de onun gibi mi davranırdınız, saplantı özrüyle?

— Saplantıda olduğumuzu bilemiyoruz ki, özrünü düşünelim... Ben de kim bilir, nerde, neye takılırım. Bütün saplantılarımız korkularımızdan geliyor. İnsanoğlu, deli değilse, korkar mutlaka... Saplantılarımızdaki korkunun bize saçma görünmemesi, yüz binlerce yıldan arta kaldıkları için... Bunlar, gerçek sebeplerini yitirdiğimiz korkuların tortusu... Kadir'i savunmak için konuşmuyorum. Bu açıdan bakılırsa, hepimiz, biraz köle değil miyiz?

— Hayır. Ben köle değilim...

— Olmaz olur musunuz? Köle kullanmaktan hoşlanmıyorsanız, daha beter kölesiniz. Hep köle kalacaksınız demek. Hepimizin birer kölelik çengeli var. Bunu kim bulursa bizi köle gibi kullanır.

— Beni kullanamaz!

Murat yaklaştı. Eli bıyığında bir an düşündü:

— Daha başka bir şey demedi mi Kadir, orda konuşulanlardan?

— Nerde?

— Kel İbo'nun randevuevinde?..

— Hayır... Şükran'ın gülümseyen gözleri gene sertleşivermişti: Onları da hadi, siz anlatın!..

— Reşat'tan laf açtılar.

— Hangi Reşat?

— Bir Reşat vardır. Bileceksiniz. Kumarhanelerdeki lakabı Paşaoğlu'dur. Kalıplı kıyafetli... Kabadayımsı... Kadınlara göre, yakışıklı da sayılırmış... Bildiniz mi, kiralarınızı toplarmış bir ara...

— Bildim... Ne dediler?

— "Paşaoğlu'ndan sonra, iyi tahsildar bulmuş doğrusu bizim ev sahibi hanım" dediler. Reşat, kiraları toplamak bahanesiyle otururmuş da sizi anlatırmış...

— Neyimi anlatırmış?

— Aptallıklarınızı... Siz uyurken paralarınızı nasıl aşırdığını... Canınız istemezken, yalvararak sizi tavlaya oturturmuş da hileli zarla paranızı yutarmış... Pul çalarak... "Çehar atıp şeş oynayarak"... Pikette kâğıt düzer, bir beyi üç kez oynarmış da farkında olmazmışsınız, çünkü tutkunmuşsunuz sırılsıklam, çocukluğunuzdan beri siz bu herife... Sizi almadığından kahretmişsiniz de, bir yaşlı adama varıp yıllarca çile çekmişsiniz. Gece yarısı gelse, sokağın ortasında durup bir ıslık çalsaymış, kocanızın koynundan fırlar, koşarmışsınız çırılçıplak!

— Inandınız mı?

Şükran Hanım'ın sesi rahattı. Dinlerken bir ara, korkuyla kırpışmaya başlayan gözleri, yavaş yavaş her zamanki pervasız sertliğe dönmüştü. Birine meydan okur gibi arkasına yaslandı. Başını yastığa dayadı. Dar elbisesini göğüsleriyle kalçaları büsbütün gerdiği için, salonun loşluğundan, anadan doğma çıplakmış gibi görünüyordu.

— Inandınız mı, dedim?

— Hayır... Çocukluk arkadaşı olduğunuz doğru... Bir gün apansız çıkagelmiş... "Beni bataktan kurtar" diye yalvarmış... O sıra, bir başka erkeği sevmekte olsaydınız, kulak asmazdınız. Boş bulundunuz, yüreğiniz boş olduğu için... Kendisini kurtarmaya hiç de niyetli olmayan birini, tek başınıza kurtarabileceğinizi sandınız. Size sığındığı zaman, çocuğu yeni ölmüşmüş. Onu ilaçsız bırakmış olmanın suçluluğu altındaymış...

— Nerden öğrendiniz bunları?

— Hiçbir şeyi saklamazlar ki böyle adamlar... Rezilliklerini ara sıra, birine açmazlarsa boğulurlar. "Aptallığınız" dedim, üstünde durmadınız!

— Terbiyesizliğinize verdim, aptal olmadığım için...

— "Bizim piçkurusunun ölümüyle kimi yere vurabilirim, diye düşündüm, aklıma ev sahibiniz geldi" demiş randevuevindekilere... "Karıyı alır, cuma günleri mezarlığa götürürdüm, oğlanın gömüldüğü yeri sanki biliyormuşum gibi" diye gülermiş... Gittiniz mi, gerçekten mezarlığa, elinizde çiçeklerle?..

Şükran Hanım'ın yüzü ilk defa değişti. Yüreğine bir sızı saplanmış gibi dudaklarını sıktı. Ellerini yanaklarına kapatarak yavaşça sordu:

— Çocuğu için böyle konuşmamıştır değil mi? Mezara çiçek götürdüğünü hatırlamış olmalı ki, gözlerine gerçekten yılgınlık dolmuştu: Yalan söylüyorsunuz, değil mi? Uyduruyorsunuz...

— Konuşup konuşmamasının en önemi var? Bundan çok daha beterini söyleyecek mayada olduğunu biliyorsunuz. İşte köleliğinizin çengellerinden biri... Siz kendisini güçlü sanan kölelerdensiniz... Daha dün tanıdığınız bir erkeği, içmeye alıkoyuyorsunuz, baş başa, gece vakti... Ona, yatmaktan, adlı adınca, laf etmeyi kabadayılık sanıyorsunuz. Budalalık bu... Somurtmayın öyle. Yanına oturdu, bileklerinden tutup ellerini yanaklarından

çekti: Dost olacaksak, birbirimize kabadayılık numaraları yapmayacağız. Köleliklerimizi örtbas etmeye çabalamayacağız. Tersine, birbirimize yardımcı olmaya çabalayacağız güçsüz düştüğümüz yerlerde... Sağ avucunun içini öptü: "Sizi çok seviyorum" desem, bana inanır mısınız, şu kadarcık?..

Murat eğildi, Şükran Hanım'ı yıllardan beri sevişiyorlarmış gibi, rahatlıkla öptü.

DARALMA
George Orwell

"Orwell söz konusu olduğunda biçem, insandır."
George Bowling, kırk beş yaşında, evli ve çocuklu, evi ipotekli, beli giderek kalınlaşan, takma dişleri yenilenmiş ve kasvetli yaşamından kaçmayı umutsuzca arzulayan bir sigortacıdır.
İkinci Dünya Savaşı patlak vermek üzeredir; yiyecek kuyruklarının, askerlerin, gizli polisin ve zorbalığın gelmekte olduğunu sezen Bowling modern çağdan korkmaktadır. Böylece çocukluğunun dünyasına, huzur ve dinginlikle dolu bir pastoral sığınak olarak anımsadığı köye kaçmaya karar verir.
Ancak sığınak saydığı yerde kendisini nelerin beklediğinden habersizdir.

"Çok şaşırtıcı, üstelik son derece gerçekçi...
'Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'
bu kitapta cenin halinde. 'Hayvan Çiftliği' de öyle...
Pek az roman, hem iki klasiğin tohumlarını taşıyıp hem de kendi başına bir okuma ziyafeti sunabilir."
John Carey, *Sunday Times*

"Orwell'ın kara mizahı her zamankinden daha canlı.
Kaçırılmaması gereken bir kitap."
Observer

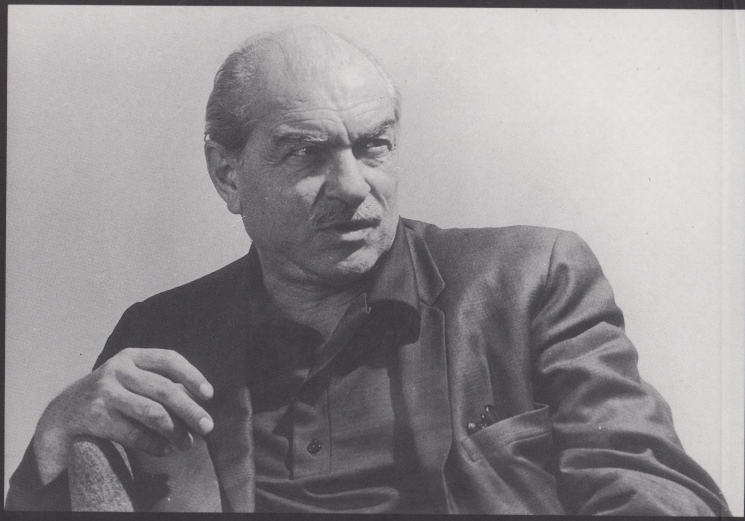
ATEŞİN KIZLARI

Gérard De Nerval

Ateşin Kızları, Nerval'in, dünya yazınının bu asi ve dâhi çocuğunun, tüm yaşamı boyunca yazdığı en iyi iki öyküyü içermekte; *Sylvie* ile *Rüya Ve Yaşam*'ı...

Sylvie, Marcel Proust'un tutkun olduğu öyküydü, *Rüya Ve Yaşam*'sa Yahya Kemal öldüğünde, başucunda, açık bir halde bulunmuştu.

Tüm öykülerin kirlendiği bir çağda, 21. yüzyılda; henüz kirlenmemiş zamanlara ait, çığır açıcı iki başyapıt, imkansızı hayal edebilenlere...

KEMAL TAHİR YOL AYRIMI

Kâmil Bey de Anadolu'da serbesttir artık ... Türkiye'yi kuşatan bir "serbest"lik rüzgarı esmeye başlar zamanla. Bu serbestlik, değişen ya da değişmiş gibi görünen insanların maskelerini birer birer düşürürken, İstanbul'da hayat giderek zorlaşır. Kâmil Bey, yıllardır özlemini duyduğu biricik kızı Ayşe'ye kavuşmaya çalışırken, Kurtuluş Savaşı'nda yüz binlerce insanın kanıyla kurtulan vatan, artık demokrasi mücadelesi vermektedir. Serbest Fırka'nın kuruluşu, Darülfünun'da meydana gelen ayaklanmalar, İstanbul sokakları ve tarihin derinliğinde kalan ayrıntılar...

"Yol Ayrımı", savaştan zaferle çıkmış bir milletin demokrasi yolunda attığı bebek adımlarının izdüşümlerini aktarıyor okura.

Edebiyat 265 www.ithaki.com.tr

ISBN 975-273-129-5

9789752731295

ithaki